

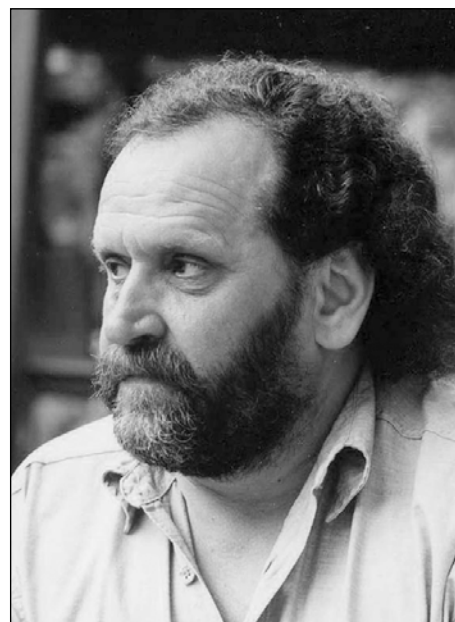
HYPERION

Revistă de cultură • Anul 37 • Numărul 4-5-6 / 2019 (300-301-302)

CUPRINS

Accente	
Gellu Dorian – Hyperion – 300	1
Invitatul revistei	
Daniel Corbu	3
Dialogurile revistei	
Petruț Pârvescu în dialog cu Gabriel Alexe	7
Antologia revistei	
Robert Șerban	10
Emilian Galaicu-Păun	12
Poesis	
Ioana Diaconescu	14
Henrieta Mihaela Artimon	17
Irina Nechit	19
Nicoleta Crăiete	20
Miruna Mureșanu	21
Constantin Rupa	22
Vasile Tudor	23
Mihai Babei	24
Cristina Șoptelea	25
Mihaela Albu	26
Ovidiu Constantin Cornilă	27
Florentina Toniță	28
Valentin Talpalaru	29
Radu Florescu	30
George Luca	31
Emilia Ivancu	32
Dumitru Necșanu	33
Lucian Bălan	34
Adrian Lesenciuc – Brașovul în o mie și unu versuri	36
Marius Oprea	37
Beletristică	
Elena Cardaș – Babetu	39
Bică Nelu Căciuleanu – Omul de siliciu	45
Viorel Savin – O zi din viața lui Teofil Avram	50
Mircea Oprea – Sentiințe lirice	55
Terapie narativă	
Dumitru Ungureanu – Povestea magnetofonelor mele triste	57
Teatru	
Viorica Angela Borisov – Ultima dintre sibile	60
Jurnal	
Constantin Arcu – Pagini japoneze (III)	66
Leo Butnaru – Vectori transpurenți (V)	70
Cronică literară	
Vasile Spiridon – Spre o „teologie poetică”	74
Nicolae Corlat – „Rugul Aprins” – Studii și documente	76
Simona-Grazia Dima – Ochiul calm al poeziei	77
Theodor Damian – Despre iubire încă ceva	79
Nicolae Sava – Comisarul Alimănescu, între lumini și umbre	80
Angela Nache Mamier – „Timpul incompletitudinii, combătut prin dragostea cea mai pură de semeni”	81
Ionel Savitescu – Jurnale de sertar	83
Victor Teișanu	
– Poetul ca martor al realului	86
– Un catehism poetico-epic	87
Adrian Lesenciuc	
– Subtila camuflare valorică într-o lume fără relief axiologic	89
– Ficțiunea distopică și ancorele evidențelor: <i>Porunca 8</i>	90
Raluca Faraon – Orașul merge în urma noastră	92
Ochiul criticului	
Nicolae Oprea – Manuscrisul întrerupt	94
ReLecturi	
Radu Voinescu – O eroare conceptuală – paraliteratura	96
Eminescu în aeternum	
Valentin Coșereanu – Mihai Eminescu – Opere	101
Mircea A. Diaconu – Titu Maiorescu. Teoria maioreșciană asupra culturii	104
Theodor Codreanu – Eminescologia lui Constantin Cubleșan	109
Eminescu într-un adevăr	113
Lucia Țurcanu – <i>Poeți în dialog</i> la Ipotești	117
Corneliu Fotea – Jurnal cu Eminescu (4)	121
Victor Teișanu – Despre Eminescu, într-o abordare din unghi existențial	124
Universalis	
Thierry Wolton – O istorie mondială a comunismului (Traducere de Emanoil Marcu)	128
Krzysztof D. Szatrawski (Traducere de Leo Butnaru)	138
Gouthama Siddharthan (Traducere de Nicoleta Crăiete)	140
Bartosz Radomski (Traducere de Mircea Dan Duță)	145
Eseu	
Al. Cisteleanu – O poetă de două feluri	146
Ioan Holban – Steaua din fântână	147
Marius Chelaru – Din Caucaz, prin Persia și lași spre veșnicie	150
Ovidiu Pecican – Lucian Boia și dicționarul <i>Mari istorici ai lumii</i>	155
Constantin Coroju – Imposibila „adunare”	158
Ovidiu Constantin Cornilă – Asasinii de cuvinte	160
Radu Cernătescu – Ministerul fericirii	161
Petru Ursache – Nașterea și Învierea în celulă	163
Magda Ursache – Întrucît și poezia	167
Victor Teișanu – Caragiale, între critica cunoașterii și împăcarea creștină	169
Ovidiu Petcu – Ambasadorii sau Pozitivismul în sporirea de sens	173
Tatiana Bibica – „Valorile” și valoarea literaturii în imaginarul lingvistic	177
Aniversări	
Hyperion – 300	180
Gabriel Alexe în dialog cu Lucia Olaru Nenati	186
Memoria	
Horățiu Ioan Lașcu	190
Mircea Oprea – Cine este Brâncuși la o sută de ani	193
Ioana Diaconescu – Scriitorii ce vor fi urmăriți după eliberarea din închisoare (III)	195
Note, comentarii, idei	
Radu Cernătescu – La pas, pe drumul către sine	198
Ovidiu M. Curea – „Egoismul unui vis”	198
Nicolae Căruntu – „Castelul cu speranțe”	199
Galina Anițoi – Despre „omul amestecat” din mesopotamia.md	200

Gellu DORIAN

HYPERION – 300

Iată că am ajuns și la umărul 300. Deși suntem în anul al 37-lea de apariție! Într-o normalitate firească, de apariție mensuală, douăsprezece numere pe an, am fi putut ajunge la numărul 438! Dar n-a fost să fie, nu din cauza noastră, ci din cea a vitregiilor prin care am trecut, noi și, implicit, revista. De la apariția ei, din ianuarie 1983, revista, sub denumirea de „Caiete botoșănene“, timp de 7 ani, în acele vremuri comuniste, a apărut, ce-i drept în corpul revistei „Ateneu“ din Bacău, lunar, cu regularitate de ceasornic. Și totuși geneza revistei a fost în cele 5 numere ale revistei „Amfitrion“, pe care o scotea Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu“ Botoșani, la inițiativa mea și a unui grup de scriitori botoșăneni, care, cu ceva ani în urmă, pe la finele anilor '70, am scos un samisdat, „Nord“, la un gheștender al bibliotecii. Cum atunci, pe acele vremuri, nu puteai scoate o nouă revistă, pentru că trebuiau supravegheri noi, s-a luat decizia de înființare a unei publicații lunare, bine controlate, cu finanțare de la Comitetul de Cultură și Educație Socialistă Botoșani, unde era președinte Gheorghe Jaucă. Promotorul ideii a fost poetul Lucian Valea, care conducea de un an de zile Cenaclul din Botoșani al Uniunii Scriitorilor din România. Lucian Valea ne-a dat, celor din cenaclu, temă să căutăm un titlu. Nu se dorea ceva legat direct de Eminescu, dar să amintească de el. Revista „Luceafărul“ exista, editată de Uniunea Scriitorilor din România, iar denumirea „Hyperion“ nu s-a acceptat pentru că fusese deja o revistă cu acest titlu a liceenilor din Darabani, pe vremea când Lucian Valea era acolo profesor, și nu le suna bine comuniștilor. Așa că, în spiritul nonconformismului lui Lucian Valea, trebuia un titlu care să sune a ceva din Vest. La Paris apărea revista „Caiet de l'Est“ a unui grup de scriitori români transfugi pe lângă postul de radio Europa liberă. În lista mea de vreo zece denumiri am trecut și titlul de „Caiete botoșănene“. Titlul normal, neutru,

de colecție, să zic așa, a unor talente locale care se puteau manifesta în acele patru pagini, tabloid. Și așa a fost botezată revista. Lucian Valea a format redacția. M-a propus secretar de redacție. Din cauza unui articol legat de Ipotești, „Cînd trece luna pe la Ipotești, nu-i tristă?“, publicat cu un an în urmă în revista „Flacăra“, nu am fost acceptat. Nici măcar corector. Însă am fost tot timpul în preajma apariției fiecărui număr, impunând o anchetă despre cultura poetului tânăr, care a durat peste doi ani, scriind despre cărți de poezie etc. Redacția era formată din Lucian Valea, Dumitru Ignat, Gheorghe Jauca, Emanoil Marcu, Victor Teișanu, iar corectori erau Ionel Bejenaru și Corneliu Filip. Iar din 1984, secretar general de redacție, a fost Emil Iordache, care a fost angajat instructor la compartimentul literatură al Centrul de Îndrumare a Creației și a Mișcării Artistice de Masă Botoșani. De cele mai multe ori, corecturile le duceam eu la Bacău, unde mă aștepta Sergiu Adam, în fond cel care se ocupa în mod direct de revista noastră. Și așa pînă în decembrie 1989 au apărut 84 de numere.

În dimineața zilei de 24 decembrie a apărut primul număr al revistei „Hyperion“, care, astfel, a preluat portofoliul și tradiția revistei „Caiete botoșănene“, cu apariție, de atunci, la Botoșani. Tirajul primului număr a fost unul foarte mare. În acele zile se vindea orice nouă foaie, ce semăna cu o publicație. Și astfel, pe parcursul unor etape, cu donații de la diverse persoane la început (și-l amintesc aici pe regretatul preot Alexandru Bardieru, care ne chema și ne oferea banii pentru plata tiparului și asta la câteva numere la rînd!), apoi cu sponsorizări, cu protocoale de colaborare cu „Gazeta de Botoșani“, apoi cu plata unor numere de către Inspectoratul pentru Cultură Botoșani și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu proiecte anuale la Ministerul Culturii, perioada lui Ion

Caramitru, apoi din 2009, să primim, printr-o decizie, sprijinul Consiliului Județean Botoșani, la început cu formarea unui colectiv de redacție alcătuit din cinci oameni, plătiți, apoi, după schimbarea conducerii, timp de 7 ani, cu doar un documentarist plătit și trei contracte de prestări servicii, trimestriale, și plata colaboratorilor externi, iar de doi ani, doar cu un documentarist, cu activitate parțială pentru revistă, și doar plata tiparului, cu un tiraj diminuat, am reușit să menținem revista în viață, cu apariții trimestriale, cu puține perioade de pauză, cu numere cumulate (de aici și diferența atât de mare de numere), pentru continuitate, ajungând astfel să facem din revista de cultură „Hyperion” cea mai longevivă revistă din istoria presei culturale botoșănene, o instituție de nivel național, care alături de instituția Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” sunt cele mai vizibile și recunoscute instituții de cultură botoșănene pe plan național. Revista este editată din 1997 de Fundația Culturală „Hyperion-caiete botoșănene” Botoșani, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, în parteneriat cu Memorialele Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, cu sprijin financiar parțial, cum am spus mai sus, din partea Consiliului Județean Botoșani.

Un scurt istoric linear, care, în spate, ascunde 37 de ani de susținere, fără avantaje materiale, a unei instituții, pentru care, în altă parte, s-ar deschide porțile edililor, ale celor ce diriguiesc cultura. Orice tentativă a noastră, în ultima vreme, de a impune revista într-o formă legală de finanțare, așa cum se petrece și în alte județe cu publicațiile de cultură, care nu se pot susține singure, județe cu o tradiție culturală de mai puțină importanță decât tradiția culturală botoșănească, a fost pasată la termenul „poate altă dată, acum nu e cazul!”.

Dar nu vreau să fac dintr-un moment de sărbătoare al revistei unul de reproșuri, pentru că, știu din proprie experiență, acestea nu ajută la nimic, ci dimpotrivă. Eu sper ca revista „Hyperion” să treacă de aceste momente grele ale

ei și să se impună, așa cum este în conștiința națională, și pe plan local ca una din cele mai importante instituții de cultură, cu o tradiție deja încetățenită.

Dar fără unii colaboratori de lungă durată, revista nu ar fi putut apărea și nu și-ar fi menținut standardul ridicat. Merită să-i amintesc aici pe: Al. Cistelean, Vasile Spiridon, Ioan Holban, Mircea A. Diaconu, Dumitru Ungureanu, Radu Voinescu, Marius Chelaru, Valentin Coșereanu, Theodor Codreanu, Ionel Savitescu, Leo Butnaru, Emanoil Marcu, Simona Grazia-Dima, Geo Vasile, Pompiliu Constantinescu, Magda Ursache și regretatul Petru Ursache, Ioana Diaconescu și mulți, mulți alții, nume din întreg spațiul literaturii române vii, la care, cum era și firesc, că de asta a fost înființată revista, toți scriitorii botoșăneni, care, astfel, s-au văzut publicați aici alături de importante nume de scriitori români și universali. Tuturor le mulțumesc.

Revista a fost cea în jurul căreia s-a țesut proiectul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Cei douăzeci și opt de poeți laureați, dar și membrii juriului, cei mai importanți critici literari postbelici ai literaturii române, au semnat deseori în paginile revistei „Hyperion”. Cele cinci ediții ale Congresului național de Poezie, tot în jurul revistei noastre s-au desfășurat, precum și cele 37 de ediții ale celui mai important concurs național de poezie „Porni Luceafărul...”, tot în jurul revistei au gravitat, concurs care se vede acum aproape abandonat sau redus la un simplu concurs de interes local.

Nu pot să-l las deoparte nici pe regretatul Lucian Alecsa, fost redactor șef-adjunct al revistei, care s-a luptat ani la rând, alături de alți redactori ai revistei, să impună revista în conștiința publică. Sperăm să apărem în continuare, pentru a ne păstra în linia celor mai bune reviste de cultură din România, așa cum este percepută acum revista botoșănească „Hyperion” și cum, în acest număr, se poate vedea prin salutarile trimise de cele mai importante reviste de cultură din țară.

Premiile Revistei *Convorbiri Literare*, acordate în cadrul Zilelor revistei „Convorbiri literare”, ediția a XXIII-a, Iași, 9-11 mai 2019

Premiul special pentru contribuția la afirmarea muzicii Convorbirilor Literare: CONSUELA RADU ȚAGA

Premiul „Ioan Strat” pentru management cultural: NINA CORCINSCHI

Premiul pentru Debut: MIREL TALOȘ pentru *Colecționarul de nuduri*, RAO

Premiul pentru Poezie: ANDREI NOVAC

Premiul pentru Proză: ȘTEFAN MITROI

Premiul pentru Eseu: SORIN LAVRIC

Premiul pentru Critică: ANGELO MITCHIEVICI

Premiul „Alexandru Tzigara-Samurcaș” pentru promovarea ideii naționale prin intermediul istoriei artei: RĂZVAN THEODORESCU

Premiul „Gh. Bogdan Duică” pentru valorificarea istoriei literare naționale în revista DACOROMANIA Litteraria: ADRIAN TUDURACHI

Premiul „Ștefan Vărgolici” pentru perpetuarea moștenirii clasice: IOANA COSTA

Premiul „Ioan Bogdan” pentru Istorie literară: VICTOR DURNEA

Premiul „Vasile Pogor” pentru promovarea literaturii române în spațiul canadian: GASTON BELLEMARE

Premiul de Excelență „Artur Gorovei”: ȘTEFAN GOROVEI

Premiul Opera omnia: GABRIELA ADAMEȘTEANU

Premiul Național „Jacob Negruzzi” pentru cea mai bună revistă literară: România literară

Premiul Național pentru Critică „Titu Maiorescu”: GHEORGHE GRIGURCU

*Președinte al Filialei Iași a USR
Cassian Maria Spiridon*

Lumea e plină de autori, dar poeți sunt foarte puțini*

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU DANIEL CORBU

Gellu Dorian: *Are vreo semnificație pentru tine, faptul că te-ai născut la câteva sute de metri de Humulești iar acum, în plină maturitate, ba chiar spre trecerea în alte vârste ale destinului, trudești la Bojdeuca din Țicău, în care Ion Creangă și-a dus vâleatul și chiar l-a terminat acolo?*

Daniel Corbu: Asemenea grecilor de altădată, mi se-nțâmplă să cred în destin. Îmi sunt născut la Târgu Neamț, dar casa copilăriei e la Vânătorii de Neamț, în dreptul Cetății Neamțului, la câțiva metri de Ozana, devenită celebră prin pana lui Creangă. Acolo, în umbra Cetății Neamțului, bălăcit toată copilăria prin știonalnele Ozanei, pe la zece ani realizam că mă aflu între puncte fierbinți ale culturii noastre: la Mănăstirea Neamț scria Mihail Sadoveanu (pe care l-am văzut în 1960, la inaugurarea Căminului Cultural din Vânători, ce-i poartă numele), că la o azvârlitură de băț de casa noastră, la Humulești, s-a născut Creangă, iar mai târziu aveam să aflu că doar la 10 km, la Ghindăoani, s-a născut Vasile Conta, junimist ieșenizat, rămas până azi, prin teoria ondulațiunilor, cel mai original filosof al nostru.

Tânăr fiind, am vrut să înființez Uniunea Cititorilor din România

Cultural vorbind, am fost norocos. Eram un copil firav (la spartani m-ar fi aruncat în prăpastie!) și, la 10-12 ani, pe când începeam să mâzgălesc hârtii, nu mă puneau la muncile câmpului. Citeam. Asta a fost cea mai mare preocupare și fericire a mea. Era o bibliotecă imensă la Vânători-Neamț, păstrată de pe vremea când nașul meu, Gheorghe Popescu, era dirigintele școlii, și de aici, de la

bădia Costică, blândul custode, împrumutam cărți. De pe atunci mă gândeam că dacă ar exista meseria de cititor, aș fi cel dintâi. De aceea, nu mă mir că pe la treizeci de ani, împreună cu Aurel Dumitrașcu, Dan David și alți anahoreți, poate pentru a da cu tifla veleitarilor care mai mult scriau decât citeau, am vrut să înființez Uniunea Cititorilor din România. Și, ca să nu mă abat de la întrebare, dragă Gellu, acum vreo zece ani, iată-mă teleportat în curtea coconului Creangă, taman în mahalaua Țicău, la Bojdeuca unde pantagruelicul Creangă, umilit prin răspopire, a găsit locul potrivit și a scris în ultimii optsprezece ani și jumătate de viață (cei mai rodnici sub raportul scrisului) o mare operă a literaturii noastre clasice. Aici pot fi găsit și văzut, mai punând o floare, mai plantând un copac, mai răstălmăcind o snoavă de față cu cei care mă-ntreabă câte ceva. Oricum, nici acum n-am aflat de ce m-a chemat Creangă, cu complicitatea directorului Lucian Vasiliu, la Bojdeuca țicăuană. Iarăși destinul?!...

G.D.: *După terminarea facultății, n-ai luat-o razna prin te miri ce academii bucureștene sau societăți elitist-dâmbovițene, ci te-ai adunat tot prin preajma Cetății Neamțului, pe malurile Ozanei, oarecum secate acum de apele limpezi ca cristalul, dar pline de diamantele amintirilor nicălu-iștefanapetriene, undeva pe la Casa de Cultură, într-un vad bun poeziei. A însemnat această alegere descoperirea unei mize? Și dacă da, în ce a constat această miză?*

D.C.: Facultatea de litere din București (secția română-franceză) o terminam în 1983, cu o teză despre poezia generației noastre și-l aveam coordonator pe

Nicolae Manolescu, iar șef de comisie pe Al. Piru. Sastisit și poate provocat de întrebările prietenilor mei „de asfalt“ (Traian T. Coșovei, Cărtărescu, Liviu Papadima etc.) despre Ozana, despre cântecul mierlei, despre mersul prin rouă dimineața și alte sensibilități, pe care ei nu le descoperiseră încă, am venit la Tg. Neamț. Aici am predat un timp în învățământ (o, „dar foarte puțin“!, vorba prințului din *Mistrețul cu colți de argint* de Doinaș), pe urmă, până la revoluție, la Casa de Cultură, unde eram, conform fișei postului, (auzi cum sună!) *instructor de teatru și poezie*. În 1984, toamna, organizam prima ediție a celebrelor Colocvii Naționale de Poezie de la Tg. Neamț, după ideea orgolioasă de a aduna, pe viu, toți autenticii generației literare '80. Zis și făcut. Eram foarte tineri. Până la revoluție, an de an, au trecut pe la Tg. Neamț, pentru spovedanii într-un frumos și bine și pentru agheazmă de Ozana, Matei Vișniec, Florin Iaru, L.I. Stoiciu, G. Vulturescu, N. Danilov, Ion Mureșan, Aurel Dumitrașcu, Dan David, Lucian Vasiliu, Alexandru Mușina, C. Hrehor, Radu Andriescu, Gellu Dorian, Magda Cârnci, Dinu Flămând, Elena Ștefoi, Cristian Moraru, Ion Zubașcu, Al. Pintescu, Liviu Antonesei, Călin Vlasie, Gh. Izbășescu, Mariana Marin etc. etc. Era perioada solidarizării tinerei generații '80, iar la Tg. Neamț, nod cultural binecuvântat, s-au citit poeme dure, subversive poeme, refuzate oricând de cenzură, au fost rostite discursuri libere despre condiția scriitorului și despre o altfel de angajare decât cea impusă de ideologia comunistă.

G.D.: *Ai vreun merit în definirea toponimului „Școala de poezie de la Neamț?” Cine făcea parte din această școală, acum în expansiune, dar fără cursanți, ci numai cu practicanți?*

D.C.: Nu, nici un merit! Criticul literar Laurențiu Ulici a scris primul despre „școala de poezie de la Tg. Neamț”. Eu reușisem să adun la Casa de Cultură a acestui târg cu douăzeci și două de mii de locuitori după alipirea Humuleștiului, un grup de poeți tineri și originali: Nicolae Sava, Aurel Dumitrașcu, Adrian Alui Gheorghe, George Calcan, Gh. Simion. La acest nucleu (Cristian Livescu îl numea *enclavă*) s-au alăturat după aceea Radu Florescu și Vasile Baghiu. Se citea, se suporta critica, dar mai ales discutam cărțile citite. Noul roman francez era fumat, dar veniseră cu tot spectacolul în proză, cu o tratare originală a fantasticului, sud americanii: Roa Bastos, Marquez, Llossa, Ernesto Sabato, Borges etc. Ironizam și noi sintagma „școala de poezie”, preluată de mai toată critica literară. Acolo noi eram profesorii, noi practicanții. Fiecare cu talentul său, cu originalitatea, cu modelele sale. Dacă eu aveam de modele pe Catullus, Rilke și Elytis, Aurel Dumitrașcu avea pe Ezra Pound, Kavafis și Mazilescu, iar Nicolae Sava pe Trakl și Brodsky. Toate cărțile bune aveau circulație între noi. Le urmăream și ne urmăreau ca umbra. De la Tg. Neamț la Borca (unde locuia Aurel Dumitrașcu), de la Borca la P. Neamț (unde locuia Adrian Alui Gheorghe). Scriam scrisori. Peste

douăzeci pe săptămână. Acum, la moartea lui Paler, de exemplu, am găsit peste treizeci de scrisori de la Doina Sa. De la A. Dumitrașcu, care locuia la Borca, la doar 50 km de Tg. Neamț, dețin peste patru sute.

Eram tineri și credeam că în noi furnică dumnezeirea!

G.D.: *La anul se vor împlini douăzeci și cinci de ani de la prima ediție a Colocviilor de Poezie de la Târgu Neamț. Ai de gând să reeditezi, poate cu aceleași nume, care, evident, se mai află printre noi, acea fabuloasă primă ediție?*

D.C.: Ar fi o idee! Nu știu cât de fabuloasă mai poate fi o nouă ediție a Colocviilor acum, când mulți congeneri sunt plecați la poporul stelelor, participanți la cele colocvii cerești. Nu mai sunt, iată, Aurel Dumitrașcu, Dan David, Ion Stratan, Mariana Marin, Horațiu Ioan Lașcu, Cristian Șişman, Radu Săplăcan. Pe deasupra, s-a dus și entuziasmul acelei debordante tinereți. Îmi place să cred că întrunirile de care vorbim au marcat orice participant și că fiecare le-a asimilat unui romantism de bună calitate. Da, eram tineri și credeam că în noi furnică dumnezeirea!

G.D.: *Acum, după ce ai trecut prin furcile postmodernismului toate numele poezilor optzeciști pe care ai mizat sau în care ai crezut, mai crezi că acele forme de manifestare au ordonat întrucâtva mersul poeziei românești din ultimii douăzeci și cinci de ani?*

D.C.: Observ, dragă Gellu Dorian, că mă duci mereu cu întrebările în umbra amintirilor și a melancoliilor groase. Credința mea e că întâlnirile de la Tg. Neamț au constituit una din formele de rezistență ale tinerilor scriitori. Dincolo de solidarizarea generației noastre prin runde de intercunoaștere scriitoricească, ele au întreținut, într-o perioadă absolut imbecilă sub raport ideologic, o stare. Provocate de mine, cu susținerea totală a grupării poetice de la apa Ozanei, de care-am vorbit, având mereu teoreticieni invitați, ca Laurențiu Ulici, Marin Mincu sau Mircea Martin, colocviile au adunat tineri care au devenit nume de prestigiu ale literaturii noastre, care au discutat cu atâta seriozitate despre condiția scriitorului, au discutat despre destinul unei literaturi. De aceea, consider că generația noastră s-a identificat, la nivel teoretic și la Tg. Neamț, devenind repede periculoasă pentru cerberii ideologiei comuniste de atunci. De altfel, desfășurarea celei de-a V-a ediții din octombrie 1988 a și fost interzisă înainte cu câteva ore înainte de a începe. Probabil că fonoteca de aur a Securității va fi pusă cândva la dispoziția istoricilor literari, pentru a vedea ce a însemnat cu adevărat această manifestare a inteligenței tinere. Acum, prin ceea ce avem noi, într-o arhivă de impresii și fotografii ale celor zece ediții (1984-1993) se poate încropi imaginea unui *symposium istoric*.

Poetul e un erou al intimității și o singurătate în marș

Acestea sunt întruniri, exhibiții publice, poetul e însă un erou al intimității și o singurătate în marș. Marginalizat aproape total în societatea postmodernă, el e cel care-și asumă neliniștile, singurătatea, sfâșierile. În ce mă privește, de la 10-12 ani, când pe prundul Ozanei mi s-a revelat poezia, când m-am considerat atins de blestem, nu am altă grijă și altă zeiță. Cred în șamanismul și vraja inspirației și consider, am mai spus-o, că *a scrie poezie fără inspirație e o lipsă de bun simț*. Odată cu apariția teoriilor despre postmodernism, au apărut tehniciștii, inginerii de text, autorii și autorlăcul, prestidigitatorii fără metafizică, fără blestemul și sfâșierile poeziei. Astfel, lumea e plină de autori, dar poeți sunt foarte puțini. Poezia nu e numai joc, parodie, bășcălie în limbaj de multe ori prozaizat, ea implică misterul, metafizicul, magia. Poezia începe de acolo unde ultimul cuvânt nu-l are moartea. De aceea, orice întâlnire cu ea e o lecție de abis. În ce mă privește, aparțin postmodernismului atâta timp cât el nu înseamnă lipsă de profunzime. Modalitățile epocii n-au cum să nu tușeze poetul. Textualismul, de exemplu, te atinge așa cum te atinge apa când vrei să treci un râu.

Câtimea aceea de frumos și nemoarte

G.D.: *Ce legătură are poezia cu avangardismul de care te ocupi în ultima vreme?*

D.C.: Legătura este esențială. Atât avangardiștii, cât și făuritorii neoavangardelor au experimentat pentru a impune noutatea, originalitatea, pentru a afla în ei câtimea aceea de frumos și nemoarte și a o arăta celorlalți.

G.D.: *Ce-ți priește la Iași: libertatea dintre Bojdeuca din Țicău, Casa Pogor și sediul Editurii „Princeps Edit” și al revistei „Feed back” sau prietenia cu Lucian Vasiliu, în latura protectoare, în sensul deschiderii posibilității unui job fastuos, și cea cu Nichita Danilov, în partea zodiacală a berbecimilor voastre?*

D.C.: Bojdeuca țicăoană e o oază ceastă. De acolo, din mahala, cum spunea un alt trăitor în Țicău, poetul Mihai Ursachi, se vede altfel cerul. Iașul îmi vine sufletește ca o mânășă. Prin Țicău și prin Copou zbor ca un înger. Am și prieteni salvatori la Iași. Toți au aflat că nu sunt carierist și că poezia e prima mea problemă și ultima tot poezia. O intimitate cât toate misterele lumii. De multe ori, consider că nimeni nu trebuie să știe că sunt cel care-și trece propriul tezaur de stări și cuvinte printr-o lume degradată și nepăsătoare.

Atunci când nu aud de cultură îmi vine să scot pistolul

G.D.: *Având în vedere spiritul tău migrator, de sorginte al Casei Cumane, care va fi următorul tău popas: Abisina, Noua Zeelandă sau preeriile americane, ca să nu mai vorbim de frumoasele dealuri ale Vânătorilor și potecile înaintașilor tăi isihaști?*

D.C.: Munții natali ai Neamțului și potecile înaintașilor isihaști, cum frumos spui, dragă prietene, le mai văd din

când în când. Cât despre Abisina, America sau Noua Zeelandă, eu nu voi face, oriunde mă voi afla, decât săvârșirea blestemului, decât ceea ce iubesc cu patimă de ibovnic. Acolo unde nu-i vorba de cultură, nu-i locul meu. Mai mult, răstălmăcind o vorbă a generalului lui Hitler, Göring, spun: atunci când *nu* aud de cultură îmi vine să scot pistolul. Nu, nu cred că mă voi mai muta de la Iași. La vârsta mea aproape seniorială, Iașul e orașul potrivit. Cum mai spun din când în când prietenilor care catadicesc a mă întreba: *Târgu Neamț e orașul unde m-am născut, Iașul e orașul în care n-am murit încă!*

*) Iași, la vreme neconsemnată, când vânătoareanul Daniel se transforma în bojdeucar, când pacostea nu dăduse peste Casa Pogor, iar duhurilor marilor înaintași dădeau târcoale Copoului, Ciricului, Țicăului, ca într-un rai adevărat. Reconsemnat, azi, 12 aprilie 2019, pentru reamintire, la sărbătorirea numărului 300 al revistei „Hyperion”.

Daniel CORBU

ÎNTR-O EUROPĂ BĂTRÎNĂ ȘI TRISTĂ

Prin urmare

știam că nu sunt decît o mică înflorire a Nimicului o efemeră protuberanță a golului

un fel de zi mai lungă decît veacul dintr-un eon agitat ca o încălecare de timpi.

M-am născut tîrziu într-o Europă bătrînă și tristă fardată ca o actriță la ultimul ei bal.

M-am născut tîrziu hărăzit a citi cuvînt cu cuvînt cartea întîmplărilor în aerul sacerdotal al dimineților mele. Era tîrziu.

Cu o piatră ca privirea tăioasă a morții

Cain îl omorîse deja pe Abel

Corabia lui Noe își aflase sfîrșitul

pe muntele Ararat

cu mare zgomot Sodoma și Gomora

se prăbușiseră

și implozia florii păcatelor încă mai persista pe coridoarele lumii.

Iisus scrisese pe nisip misteriosul nedescifratul cuvînt și-l împărțise în patru zări prin cele o mie de vînturi.

Don Quijote învinsese morile de vînt ale Europei

iar Hamlet își dădea obștescul sfîrșit

anunțînd doritorii de breaking news

că mereu e ceva putred în Danemarca.

Imnele vedice – dulci jelanii ale ființei încurajatoare de iluzii – erau cărate cu rikșă

la curțile traducătorilor din München și Manchester.

Cu o fără de armă biruință

Beethoven scrisese Simfonia a noua – Oda Bucuriei.
În sfârșit, Robinson Crusoe părăsise
sălbatica insulă
grecii probau oboseala zeilor
Raskolnikov abia-și ascunsese toporul pătat de
sîngele crimei
undeva în Kilimanjaro
pușca lui Hemingwai își cheltuisese ultimul glonț
iar după un veac de singurătate
prietenul Marquez își rostea declarația de adio.
M-am născut într-o Europă bătrînă și tristă.
Era tîrziu.
În zadar căutam să dau zadarului un sens.
Visele îmi erau un Eden împodobit cu mirare.
În fiecare zi încrustam ceva pe dantela unei furtuni.

POEM DE DRAGOSTE

*Unei necunoscute
din secolul XXIV*

Aveam
patru sute
de ani
cu profilul romantic
de însingurată
bacantă
tu mi te uitai
prin
cărți
s
u
r
â
z
â
n
d.

LECȚIA DE ABIS

Prea tîrziu ai venit fericire
prea tîrziu ai cântat întomnata mea carne!
Aici unde se-amestecă minciuna cu plînsul amar
și în orice om un Petru se leapădă
am putea asculta împreună mezza-voce a lamentației
am putea decipta istorii sigilate
sau vedea cum se vinde schimonosita legendă a legendei
și se recondiționează bandajele istoriei.

Sunt cel ce aprinde ruguri de vorbe.
Pot privi mîna care scrie și mîna care cerșește lumina
și aripile de ceară topindu-se-ncet
și mîna aruncătoare de pietre de ținut
moartea la doi pași mai încolo.

Cui să-i pese că am în așternut o icoană?
După draperii același teatru cu păcate egale
aceeași lună subțiată de plopi.
Iar de va apărea celălalt
se va-mpiedica de ferestre.

ÎNCORONAREA CU LACRIMI

Multă vreme mi-am imaginat poezia: o femeie privind
printr-o fereastră.
Multă vreme am crezut că privind prea mult
frumusețea
voi orbi.
Îmi spuneam: de m-aș învinge mereu
fără martori și fără fast
de m-aș învinge în fiecare clipă!
Dar cineva îmi arată cu degetul instrumentele de
făurit duminici
felinarele de înaintat în deșert
altcineva tocmai descoperise complotul lucrurilor
mărunte
asupra privirilor mele
prietenii răsturnau pe trotuar valize cu îngeri
serile îmi pregăteau încoronarea cu lacrimi
și nu știam cum să te mai mint moarte
care ani de-a rândul ai acoperit spațiile albe din
poemele mele
îți cântam litanii cântece din nordul meu
răsărite ca florile din inimă
singur îmi încurajam călătoria pe cruci
și mă vindecam de mușcătura atâtor cuvinte
otrăvite.

Când vei citi acestea cititorule
eu demult voi fi plecat prin alte poeme

DESPRE O ANUME ÎNSERARE

Iată vă ofer această înserare șoptii
când semnele ei tocmai se rostogoleau pe trotuare
e falsă spuse specialistul în înserări
nimic nu rezistă
vă ofer această minunată înserare
mai spusei
degeaba tot falsă știu prea bine
se bătut în piept specialistul în înserări
IATĂ VĂ OFER ACEASTĂ ÎNSERARE CUM
N-AȚI MAI VĂZUT
falsă falsĂ falsă strigă
specialistul în înserări
între timp înaintasem prea mult
și până să ne mai dezmeticim
în curtea abatorului se lăsase întunericul

„Bufonul stă mereu la masa Reginei”

PETRUȚ PÎRVESCU ÎN DIALOG CU GABRIEL ALEXE

P.P.: *Gabi Alexe este un nume de poet cunoscut apropiaților, de ce nu se bucură de o răspândire în arealul poeziei contemporane, autorul unor volume ca Asha, Calea Soarelui sau Camera cu păianjen meritând din plin acest lucru?*

G.A.: Pentru că Gabi Alexe e doar un nume, nume pe care îl poartă mulți oameni. Numele nu te face diferit și nici producțiile artistice din spatele lui. E o etichetă care devine blazon numai cu voie divină și Dumnezeu nu a hotărât asta. Încă. Cred că ar fi fost interesant ca oamenii să nu poarte nume. Numele a dus la războaie grele, numele și în numele. Egoul este cel care crește la umbra numelui și tot el este cel care ne duce la pierzanie dacă nu punem pe el tânăcopul la timp. Sunt fericit să împărtășesc cu apropiații producțiile mele poetice cu pretenții (justificate) de artă. Între apropiați poți să te bucuri de o intimitate multiplă și absolută. Mă simt ca telescopul spațial Hubble, nu părăsesc orbita din jurul Terrei și sunt instrumentul perfect pentru a aduce apropiaților mei „vederi” magnifice din spațiul poetic. Pe scurt, sunt un instrument util. Publicul larg poate beneficia în aceeași măsură de camera mea foto-poetică, deși nu e nimic nou sub Soare, doar sinele nostru e noutate fiindcă așa ne trimite Dumnezeu în lume. Unici, deci nou-nouți.

P.P.: *Apropos, în ce relație ești cu divinitatea?*

G.A.: Într-o relație cordială. Această relație devine cordială numai atunci când te predai lui Dumnezeu, adică atunci când lași toate „fășurile” tale în seama Lui, dacă vrei să te vindeci, evident. Te predai divinității fiindcă nu ai de ales (dacă ești zdravăn cu capuțul). Fiind imperfect din fabricație, numai Dumnezeu știe cum să asigure service-ul produsului său, uneori te cheamă cu totul la El. Mă simt ca un automobil de lux care nu părăsește niciodată service-ul

lui Dumnezeu, decât cu voia lui și asta se întâmplă numai atunci când îmi pune benzină. În rest mă bucur în fiecare clipă de grija ce mi-o poartă. Am parbrizul foarte curat.

P.P.: *Cum ai văslit pe râul vieții aproape șase decenii și pari tot timpul un nou-născut?*

G.A.: Pluta și vâsla o primești tot de la Domnul. Și forța de a văslui, tot de la El. Dar și liberul arbitru. Dacă nu te prinzi că râul curge numai la vale, faci mușchi la vâslă până eșuezi cu capul în stânci. Dacă te prinzi la timp, cu vâsla ții doar cârma și pluta ajunge la destinație, adică o înapoiezi Domnului cu mulțumirile de rigoare pentru șansa de a fi făcut sporturi extreme pe râul vieții. Cu alte cuvinte, noi suntem cei care trebuie să înțelegem că viața fiecăruia are un sens la nivel elementar, iar Creatorul ne-a permis nouă să dăm acest Sens vieții. Este prima nevoie din decalogul nevoilor umane enunțate, testamentar, de academișianul Solomon Marcus. Mă simt nou-născut atunci când știu că viața mea are sensul unei nașteri continue. Prospețimea o împărtășesc cu cei din jur. Miroase a primăvară, nu simți?! $3D+3D=6D$.

P.P.: *Apropiații știu cât prețuiești opera academișianul Solomon Marcus și citezi des din lucrările domniei sale. Te-a marcat atât de puternic?*

G.A.: Puțin spus. Maestrul m-a contaminat. Este sinteza perfectă dintre „poezia matematicii și matematica poeziei”. Prea puțini realizează dimensiunea spirituală a acestui OM.

P.P.: *L-ai cunoscut personal?*

G.A.: Da.

P.P.: *Deci ți-ai cunoscut Maestrul în viață.*

G.A.: Da. De fapt l-am recunoscut. Mă lega ceva din altă viață. Ceva pur. Și simplu.

Dar am și Maestrii pe care nu i-am cunoscut în viață: Matsuo Basho, Kabir și Ion Barbu.

P.P.: *Observ încă un matematician care te-a marcat, să fie oare o alegere bazată pe formația ta de matematician?*

G.A.: Mai mult pe formația poetică a spiritului meu. Din naștere avem toți această formație precum religiozitatea, dar nu toți conștientizăm acest lucru datorită suficienței în care ne complacem. De Ion Barbu am auzit la liceu când doamna profesoară de Limba română Aurelia Stănărăngă ne-a recitat Joc secund. Vibrația resimțită a fost atât de puternică încât acest poem pur și original mi-a facilitat întâlnirea cu poezia la orice nivel (dacă nu ți se pare prea mult). Barbu este *mediul amniotic* în care din matematică și poezie se naște „un joc secund, mai pur“. Ce altceva reprezintă „în grupurile apei“? Călinescu, Vianu și mulți alții pot cădea în eroare precum „și Einstein a greșit cândva la un simplu calcul matematic!“ așa cum spunea Nicoleta Tase (necunoscută, ca și mine, în ecuația cu mai multe necunoscute a vieții social-culturale de pe la noi). Criticii pun etichete acolo unde „borcanul“ e pus la cămară cu *substanța* necunoscută din el. *Ermetic* și gata, ai spus aproape totul despre Ion Barbu. Fără cheia matematicii nu ți se deschide ușa, nici măcar prin gaura cheii nu „vezi“ Jocul secund. Să luăm numai formidabilul vers barbian „în grupurile apei, un joc secund, mai pur“. În matematică, grupul este o mulțime nevidă pe care definim o lege de compoziție care este asociativă, are element neutru și orice element al mulțimii este simetrizabil în raport cu legea de compoziție. Dacă în plus legea de compoziție este și comutativă, atunci grupul devine *grup abelian*. Grupul este redat în „grupurile apei“, multiplicat (vezi „harfe respirate“, în analogie pur *matematică*), matematica și poezia fiind termenii comutativi ai grupului/grupurilor, „jocul secund, mai pur“ fiind însăși legea de compoziție care „compune“ cei doi termeni, rezultanta fiind „din ceas dedus, adâncul acestei calme creste/intrată prin oglindă în mântuit azur“, ceasul nefiind altceva decât imaginea „zborului invers“ (prin analogie pur *poetică* cu nadirul ca punct diametral opus zenitului), ceasul nefăcând trimitere la *timp* ci la *mersul trigonometric*, invers acelor de ceasornic. Iată poezia ca prelungire a geometriei! Respect toate interpretările date până acum, în măsura în care și „interpretarea“ mea e lovită de eroare, dar primul drept al omului este să greșească, nu-i așa?! Desigur „văd“ mai multe (decât pot spune *acum*) în acest poem fundamental pentru poezia inteligentă de mâine (mă refer la inteligența emoțională, coeficientul acesteia trebuie să fie ridicat și la poet și la cititor), viitorul avându-și, logic, rădăcinile în trecut. Poezia română are rădăcini adânci, dar „la sol“ băntuie drujbele. Mai scapă câte un arbore de esență tare. Excepția confirmă regula.

P.P.: *Că tot te-ai „repezit“ în poetică matematică, există vreo legătură între matematică și poezie?*

G.A.: O să mori de răs... nu. Acum câțiva ani aș fi bătut câmpii cu relația cifră-literă, număr-cuvânt, emisfera dreaptă versus stângă, dar după atâtea războaie purtate de neuroni în creierul meu, iată, m-am liniștit. Nu mă mai dau mare cu emisferile cerebrale egal dezvoltate. Clasică dilemă între minte și inimă rămâne. Construiți fizic și mental pe simetrie, suntem asimetrici spiritual. Dacă există o relație între

poezie și matematică, atunci e aceeași relație între fețele unei monede, atenție, doar când arunci moneda și cade în același timp pe ambele fețe.

P.P.: *Sunt curios, ce înseamnă poezia pentru un „om de cifre“?*

G.A.: Exact ce înseamnă cifra pentru un „om de litere“. Poezia este cuvântul dintre cuvinte sau paradoxul maimuței neterminate... sau. Am glumit. Am vrut să arăt cum „se fabrică“ un răspuns. În realitate, omul este tributar conceptualizării. De aici și imposibilitatea găsirii definiției unice. Atâția oameni, atâtea posibile definiții. E felul nostru de a arunca nada în viitor. E felul nostru, pur uman, de a ne face de lucru pe generații întregi. Știm că nu aflăm răspunsuri la toate întrebările, dar persistăm în a menține un echilibru între numărul întrebărilor și cel al răspunsurilor corecte. Ce frumos spunea Nichita: „Muzica este un răspuns căruia nu i s-a pus nicio întrebare“. El a făcut, de fapt, matematic, o *generalizare*. Se aplică și la Poezie.

P.P.: *Este Botoșaniul „provincia poeziei“ sau „poezia provinciei“?*

G.A.: Văd că te-ai contaminat de „viceversa“. Da și da. De la Eminescu încoace mai ales. Astăzi este provincia poeziei numai dacă ne gândim la poezii lui și la Premiul Național Mihai Eminescu. Incluz aici și cetățenii de onoare, cele 28 de nume ale poeziei române premiate până acum. Păi, nu e provincia poeziei (încă)? De câțiva ani, geruri năprasnice au adus fiori de gheață în inima provinciei. Inima urbei nu va îngheța datorită poeziei provinciei. Sunt destui poeți care suflă aburi binefăcători peste inima ei. Personal fac exerciții de pranayama, zilnic, pentru a-mi îmbunătăți suflul poetic, singurul abur binefăcător peste inima acestui burg.

P.P.: *Dar cei ce vin, cum vin?*

G.A.: Vin cum venim toți și pleacă cum plecăm toți. Aud des că se profilează „o pauză“ între generații. Mai degrabă cred că o prăpastie la care a contribuit, inevitabil, orice generație. Nu am învățat lecția predării de ștafetă. Suntem singuratici ca nucii și plini de iod, la umbra noastră nu crește, ci descrește. Suntem o colecție de forme care ne batem pe același fond. Definiția perfectă a pasului pe loc. Dar totuși timpul „ne mișcă“ prin imaterialitatea lui. Pentru a înțelege ce se întâmplă trebuie să ai starea de grație a profesorului care nu a uitat că a fost elev. Fiecare generație nouă de poeți încearcă mai întâi satisfacția mersului pe arătură. Unii vor găsi un răzor și țin drumul pe poteca ce poate să se transforme în scară spre cer. Ceilalți ar trebui să se uite cu drag la cei ce urcă, iar cei ce urcă să împărtășească tot ce simt în ascensiunea ce le-a fost hărăzită. Mulți poeți ar putea urca pe scara ce duce spre cer, dar lor le este hărăzit să rămână pe orizontală, nefiind cu nimic mai prejos decât cei ce urcă. Dar pentru asta trebuie să fi fost atent la lecția cu sistemul cartezian, abscisa neputând forma un sistem ortogonal de axe decât în tandem cu ordonata. În fond, la ce atâtea înghesuială pe verticală dacă e la fel de bine și pe orizontală, iar dacă rotești cu 90° sistemul, în jurul originii, verticala devine orizontală și invers. Originea este fixă: Poezia.

P.P.: *Fără supărare, deși ești un băiat de gașcă nu faci cu nimeni gașcă fiind considerat o figură atipică prin peisajul cultural botoșănean?*

G.A.: Bine că nu sunt un ciudat deși am multe ciudățenii. Respect percepția individuală cât și cea publică față de persoana

domniei mele, eu însumi fiind la rândul meu un observator (vezi telescopul spațial Hubble) și cred că sunt atipic fiindcă și ceilalți îmi par atipici. Ce este mai frumoasă decât diversitatea, inclusiv în poezie? Mai degrabă am psihologia unui bufon, fapt sesizat de cei pe care îi învăț că bufonul stă mereu la masa Reginei. Pentru mine orice poet este un bufon la masa Reginei (Poeziei, ca să fie clar) chiar dacă vine desculț și se înțeapă în cuvinte sau iau țeapă de la cuvinte, eu însumi trecând, adeseori, prin asta.

PP.: *Zilele trecute m-am întâlnit cu un tânăr care tocmai lecturase, la biblioteca județeană, două din volumele tale și s-a mirat că sunteți chiar concetățeni. Din volumele editate, ce volum ai recomanda în mod special cititorilor?*

G.A.: Pe acela pe care îl voi scrie. Blazonul lui este vremea celor 60 de primăveri. Și dacă am un cititor deja confirmat, plus eu însumi, înseamnă că suntem mai mulți și asta mă face să mă îmbăt de celebritate.

PP.: *În încheiere, inviți și pe cititorii revistei la un mic festin în avanpremieră?*

G.A.: Să nu mai lungim vorba, nu mai avem timp decât pentru fapte:

Gabriel ALEXE **CLARVIZIUNE**

Și atunci m-am rezemat de tine ca noaptea de un schit părăsit. stelele curg pe acoperișul pleoapelor precum uleiul de mirt. ah Margarita Nikolaevna! din iadul cenușii mele Azazel s-a întrupat.

ce ușoară te-ai făcut Margarita ce ușoară! acum poți să zbori în trezvia mea.

la marginea orașului se năruie visul nebun al orașului și eu Margarita mă prăbușesc ca un zid peste tine și tu te ridici ca un zid peste mine Liușenka!

măsura umplerii noastre e sunetul plin al găleții când lanțul izbește ghizdul fântânii.

dar nu aud decât vântul șuierând prin oale sparte de lut agățate în arborele sephiroth.

dincolo de zid noaptea se prăbușește după chipul meu și asemănarea ta Margarita.

pe acoperișul tuturor pleoapelor curge ulei din frunze tinere de mirt.

și eu văd toate acestea cu ochii unui orb uluit.

PLICTIS

Și pentru că ne place stăm pe această bancă și plutim odată cu imaginea ei pe lac.

desigur ai observat că luna îmi pipăie umerii așa cum eu îți pipăi sânii.

sub camizolă la tine mi-e drag. miroase a măr ionatan până la buric.

aproape de buric ca să fiu mai exact și tu mai precisă când îmi deschei năstureii la cămășuță.

tu nu știi să mângâi cu genele deși eu visez adeseori la chestia asta.

mai ales atunci când mă plectisești și știi că te iubesc muuult când sunt plectisit.

pe lac hoinăresc luminițe și mie nu-mi pasă.

nici ție nu-ți pasă că tocmai am început să facem dragoste murind unul în altul de plectiseală.

la fel de plectisită ești și tu când ți-alunecă printre degete peștișorul de aur.

tocmai ți-a sărit în poală. ca să fiu mai exact... în blugii tăi Esmara

prin gaura lăsată de fabricant foarte foarte aproape de triungiul Bermudelor

în care dispar și cei mai iscusiți navigatori.

o da! nu fii atât de tristă.

naufragiul acesta e doar pentru noi și dragostea noastră sictirită.

într-o bună zi undele lacului ne vor înghiți cu tot cu banca asta plectisită.

poate că plectiseala ne va arunca la țărnul fericirii.

două trupuri crispate sub lună plină așa.

ca-ntr-un orgasm.

MERCEDESSA

Noaptea vibrează în plexul solar de la ombilic mai jos tot mai jos

întinsă pe sofa îmi șoptești:
nu sunt pregătită
las' că te pregătesc eu!?

talazul nopții izbea puntea lunii și tu vâlureai

Mercedessa
printre palmele tale moi
un șoricel alb de frică nimereste năuc în tufănică
rostul lui e să te întinzi și să aplauzi finalul
când pieptul tău toarce ca o piscică

mai vreau un bis Mercedessa!
sunt greierul zurbagiu care și-a prins degetelul în corzi
și numai tu îl poți elibera

Mercedessa m-ai învelit ca o cloșcă
văd cerul prin ochi de puișor:
ce pene moi ce pene moi!

visul meu luptă din greu împotriva evidenței

Mercedessa
nu e nevoie să stai în genunchi
aici nu e vorba de sex!!!

pur și simplu îți imaginezi cum te-ntinzi cât ți-e lutul
până când egourile noastre se vor prăbuși ca doi electroni
în același nucleu

și noaptea vibrează în plexul solar
de la ombilic mai sus
tot mai sus

Mercedessa
când te ating evadăm.
Botoșani, 2019, Primăvara

Robert ȘERBAN

Cadou

orice cadou
ascunde o meschinărie
ca un mut
care știe cuvintele
dar nu poate să le rostească

Pe linie

mă uitam la *Linia maritimă Onedin*
și mă plictiseam îngrozitor
nu înțelegeam o iotă din dialogul ăla continuu
din filmul ăla în care nu se întâmpla nimic
dar se vorbea sobru și mult
enorm de mult
continuum să văd fiecare episod
fiindcă nu aveam la ce să mă uit
copil în epocă de aur
când programul la TV dura două ore
poate puțin mai mult duminica
puțin mai mult

tot așteptam să fie o furtună
un om peste bord
un vas scufundat
să se prindă un pește
să apară o balenă un rechin
să fie revoltă
să vină pirații
să cadă un catarg
să se întâmple ceva
tot așteptam
și nu înțelegeam

---

cum mama naibii
un serial cu *maritimă* în el
poate să băltească mai mult decât
un congres al partidului comunist român

Domestice și fioroase

din degetele îmbârligate
ridicam pe pereți
umbrele a tot felul de animale
care domestice
care fioroase
iar copiii țipau după cum li se părea că e arătarea

*noi nu mai vrem la cinema
nu mai vrem ochelari 3 D
și nici pop-corn cu fanta nu ne mai trebuie
dar ajută-ne să omorâm fiarele
care se reped la noi
cu coarne ascuțite și tentacule
cu gurile căscate și colții mari
ca să ne-nhațe
ca să ne sfâșie*

*mai ajută-ne
apoi
să găsim un loc bun
în care să ascundem prada
înainte să se lumineze de ziuă
ca să nu trebuiască să o cărăm cu noi în ghiozdane
la școală
unde-am putea să fim jefuiți
de ceilalți vânători
nu atât de curajoși și de norocoși ca noi*

Poveste spiralată

un excavator și câțiva oameni
sapă o groapă
din groapă se ridică o casă
în casă intră câțiva oameni
care își duc viața acolo
până când sunt conduși la o groapă
săpată de câțiva oameni
care apoi intră
în casa ridicată dintr-o groapă
și își duc viața acolo
până când sunt conduși la o groapă
săpată de câțiva oameni și de un excavator

Emilian GALAICU-PĂUN

Pocitania

băiețel-degețel buchisind alfabetul – și încă din fragedă copilărie-i creșteau pleoape la degete, în loc de unghii. aduse din foarfece, cât să nu-și zgârie fața în somn – după ce că visează cu ochii deschiși –, să nu-și intre țărâna în mână – de unde-i cu cartea în mână născut –, niciodată tăiate din carne, cât timp i le-a mama.

ce frumos îi zvâcneau – într-a-ntâia, când prima lor învățătoare, iar apoi doi elevi de serviciu le verificau, la intrarea în clasă, curățenia mâinilor, să n-aibă unghii – la degete pleoapele. cum clipeau, toate-odată, când să mânuiască penița. cu câtă mirare atingea, în scris, pielița de nou-născut a cuvintelor – fără să i se-aplice vreodată-o corecție, cu rigla-n palmă, dar pus să transcrie, la prima greșală, din nou pe curat toată pagina. dat exemplul-n toți anii de școală, de-a nu-și fi ros unghiile. nici cât negru sub unghie, copilăria.

și deja se anunță – senină? deloc! – vremea de pubertate, când odată cu pilozitatea/cu sângele calendaristic, băieților le cresc gheare, iar fetele-și fac manichiura. și unii, și alții exhibându-și însemnele speciei – ei încă la vârsta pedepselor corporale, și ele deja premiante-ale trupului de bucurie supremă. vremea datului și a faptului, când un foșnet de pânză de rochie face să ți se ridice catargul – și catarg, și Ulise legat de, tot tu! – vulnerabil la chemarea sirenelor – „ia-te în mâini!“ –, chit că *mâinile mele sunt îndrăgostite**, și-n loc să apuce, bat din pleoape sfios, pe când alți mateloți și-au și pus-o cât ai pocni, vorba vine, din degete, cu câte-o fată/pe când toate fetele-s dintr-o atingere.

iar ieșirea din copilărie – de unde erați doar colegi & prieteni,
acum iată-vă brusc *contingent*, cum stați smirna în fața comisiei
medicale – se face la ordinul: „decalotați!“.

conștiința – tot mai încărcată – că mâna cu care scrii, mâna *aceea*
face laba, și n-ai ce să-i faci, câtă vreme nici tu n-ai pe nimeni.

îndârjirea cu care te ține, ca-n menhină, tatăl din strâns,
iar când simte că-i scapi, dă să-ți taie pornirea:

„ce sunt astea, băiete?! prepuțuri, nu unghii!...“

(«все поэты жи́ды»** te așteaptă să-ți intri în mână,

înainte să-ți vină mânușă. și tot ea brățară, pe ambele mâini, când
шевелия кандалами цепочек дверных*** ești somat să deschizi.)

băiețel-degețel, *adu-ți degetu-ncoace și uită-te***** cum, de la mâna la gură, răsare-n
vârful degetelor alfabetul latin, chit că buzele încă-s chirilice.

înțelegerea – *avant la lettre* – că scrisu-i o traumă (stă mărturie,
spart, obrazul colegei de bancă grăbită să-și vâre stiloul în gură
ca să scrie la fel cum vorbește – cursiv și din prima).

touche-à-tout, băiețelul. *toucher et jouer*, poezia.

ca o ceapă mustind de plâns, pe dinăuntru, și fără s-o
fi zdrobit în pumn nimeni, ca s-o îndulcească, fința – doar pleoape
și batiste/ batiste și pleoape, prin care mai mult te prevezi decât vezi.

o făptură de jur-împrejur numai pleoape-n foițe de ceapă
și batiste-n foițe de biblie, care visează să încrucișeze
trandafirul lui Rilke cu a lui Celan *Niemandsrose*.

veghea câtor popoare, purtată în gene, o are-n vedere?
somnul cărei națiuni s-a lăsat cu priveghi? și nimicului
al cui ochi fără pleoape îi stă împotriva?

și această – de două milenii, pe mică pe ceas – întrebare: „eu, Doamne?“

* vers din poemul *Vârsta de aur a dragostei*, de Nichita Stănescu.

** (*rus*) „Toți poeții sunt jidovi“ (Marina Țvetaieva)

*** (*rus*) mișcând cătușele lăntișoarelor de la uși – vers din poemul lui Osip Mandelștam.

**** Ioan, 20:27: „Apoi a zis lui Toma: «Adu-ți degetul încoace, și uită-te la mâinile
Mele; și adu-ți mâna, și pune-o în coasta Mea; și nu fi necredincios, ci credincios.»“

Ioana DIACONESCU

STEMA DE ARME

– LIESENFELD –

Într-o vale a văii se adîncea o altă vale

A văii

Și în adîncul ei pădurea din Răsărit

Și în adîncul lor

Crucea și leul înarmat

Și nici un cîmp cu flori

Răsturnat

Pe sub Pămînt

O înșiruire de rădăcini și arbori în corole răstigniți

De cealaltă parte a Pămîntului ramuri

Mult aplecate-n roua sîngerie

Ce se putea vedea pe iarba caldă

A mult seducătorului amurg

Se alegea aripă cu aripă

Și strop cu strop pe trupul meu ales

Din jghiaburile frunzelor

Și sta să cadă

Pe iarba tot mai mult înfierbîntată

CASTELLUM APUD CONFLUENTES

Talpa rănită a piciorului pe iarba sărată

Aleasă pentru vindecare de vrăjitorul apelor

Stema Casei și Armele ei încrucișate

În pacea de smarald și colțuroasă

Pe imperiala vară sfișiată

Bolnavă în nerăbdarea ei de a mă supune

Pe glezna unui mîndru cavalier

– Poate un altul cu armura ruginită

Cu lancia întoarsă către sine

Zdrobindu-I coasta și rupîndu-i pieptul

Ce-adăpostea o inimă de leu -

Eu sunt răpită între țărături

Într-un halou de ceață și de sare

Spre lanțul lacurilor lucii

În strălucirea lor de verde

Întunecat de soarele turnat

Sub forma umbrei care urcă

Pe calea nopții săgetată

În alt imperiu copleșit de maluri

A unor ape strîns îmbrățișate

Ca două brațe care mă sugrumă

Căzînd din cer pe luciul gurii mele

ÎNGER PE MOSELA

Despre îngerul meu adormit

Nevăzut și strivit sub roțile camioanelor

Nu pot spune nici un cuvînt

El se ridică din răni cu mîinile la ochi

Pe valea misterioasă și seducătoare

Mă părăsește ce poate face el

Cu aburul ce-a mai rămas din conturile

Bine cunoscute abia cunoscute

Și așa cum stau cu mîinile lui la ochi

În ape turbulente care-mi ascund

Lacrimile înghețate

Frigul mă cuprinde pînă-n călcîie

Mă depune pe iarba în zgomotul armurilor

Care întrece

Asurzitoarea cîntarea trubadurilor

Ochii mi-I deschide

Mă cuprinde Mose la șarpe albastru deschizîndu-și

Dragonica aripă de-o transparență amețitoare

Îndrăgostită și salvatoare

ÎNGER SALVAT

– TREIS KARDEN – STEMA

ȘI ARMELE CASEI –

Îl aud aici și nu-l văd îl văd fără ochi

Îmi vorbește șoptit deslușesc

Vorbele lui

Fleur – de – lys – azur

Ritmurile salvatoare ale crepusculului insular

Din aripile violacee pe margini

Ca o scoică marina abia se deschid după ce îi încălzesc

Cu suflarea mea carnea incendiatoare

Imi corupe sufletul nemuritor

Cu albe spații în pieptul lui mai palid decît crinul

Fără să știu că mă luase din zbor

Între marile înscrisuri

În *Liberaureus*

Eram aur în întuneric

Liliac albastru în cîmp de argint

Liberă de toate ale vieții

Îi urcam pe trup așa cum verdeața salvatoare

Din margine de drum

Dezlegată de șerpii tristeții

PREZENTUL IREPRESIBIL

Nu e așa de simplu trupul e trup
Gîndul nu e un miraj mintea nu iartă
Printre furcile caudine ale norilor trec cu ochii închiși
Și locul îmi este măsură
Luînd forma conturelor tale
Îngălbenite de vreme înroșite de prezentul
Irepresibil

KESTILUN

În Castel în cascadă
Simon și Elisabeta
În cuibul ploii Regele – pasăre
Cămașa iertării în auz
Foșnet de pene
Țesătură imperceptibilă
Pe aripi o spuză de stele
Strălucire sub pînza umilă
Corp luminos (ceresc?)
Strecurînd armonii în muzica sferelor
Sunete un murmur
Ales ca firele din țesătura cenușie
Cămașa iertării în auz
Foșnet de pene
Țesătură imperceptibilă

GOAR DE ACVITANIA

– ÎN SPAȚIILE GEPMETRIEI PURE –

Himeră cu fluturi pe malul stîng al Rinului
Crescută din lumina săgetătoare
Albastră verde între Wesel și Boppard
În crîngul senin o frunză lucie de lămii
O viață trăită anterior
Tînăr monah peste corăbiile Rinului
Flori tăiate flori închipuind locul
Orașul format în jurul bisericii ridicate
Deasupra Schitului în care se roagă încă
Goar de Acvitalia
Acolo văd
Cununița mea de copil palid ca ceara păpușă animată
De mișcările tectonice ale scoarței cerebrale
Cînd nu crescusem încă și îmi ascundeam după leandru
Trupul subțire de elf zburător
Fata asta zboară așa se spunea în prezența mea
Ignorîndu-mi-se auzul supraproductiv
Și mersul de zîină cu tălpi tăiate pe
Apele Rinului

Fata asta zboară asurzitor și inegal
Se va spune mult mai târziu
Fata asta zboară
În spațiile geometriei pure

Ale încolțitelor linii directoare

EU LORELEI

– ÎN ȚĂRMUL RĂSĂRITEAN –

Subțire otrăvită
În toiul nopții
Steaua florilor arsă se apropie
De hotar
Peste orizont se retrage
Mîna mea și se închid
Ochii mei să nu vadă
Sporind vindecarea adîncului dintre crîng și pămînt
Adormită și vie trec riul nevăzut
Pe stîncă împădurită îmi aud strania voce
Îmi pieptăn părul de aur cu pieptenele ei de aur
Vesmîntul mi se desprinde de trup
Și pielea mea văzută numai de boarea nopții
Strălucește sîdefie ademenitoare
Îi înfășoară pătimaș pînă la expiere
Pe rățăciții apelor fierbinți în dispariția mea spre ziuă
Cînd sunt culese din mormîntul apelor
Trupurile lor calde
De care eu mă bucur încă

CAVALIER SERVANT

– O EXECUȚIE –

O însoțeau cei trei
Numai unul
Sub cămașa de zale purta un scut
Antiacvatic
Luneca pe sub ape cu undularea
Trupului albastru peste pietre albastre
Întru salvarea ei
Zalele uitate pe țarm pe rădăcina
Florilor sălbatice
Rotirea Cerurilor
Deasupra sa
Luneca pe sub pietrele fluviului
Văzut nevăzut
O capacană mi-am spus
(Un vis mi-a răspuns
Cu gura închisă)
Frumusețea prizonierei
Rotirea Cerurilor deasupra
Sub cămașa de za
Scăpăta soarele
Fecioara de sub paza lor scăpa
Aruncîndu-se-n valuri
Cei doi
Mai puțin cel cu trupul albastru
Începuseră a vorbi
Pre limba sa

ABIA SĂ TREC

Cîte mi-a mai spus
Zburînd peste castel
Porumbelul călător
În sîngele lui încăpeam
Tocmai pe măsură
Îmi faci milă îi spuneam
Zbura cu aripile în jos
În unghi ascuțit
(Un privilegiu pentru cine
Îi poate vedea prăbușirea)
Mă pun chezaș că ai vedenii
Am mai auzit eu dintr-astea
(Am mai văzut eu ruine fascinante
Peste nivelul mării)
Aproape de ureche
Tocmai cînd să adorm
Și cînd colo lîngă valea adîncă
Clinchet și întuneric
Mosela despletindu-și pletele
Pe calea de metal și cea de foc
Dar e calea de apă am strigat
Între pietre scrise m-a aruncat
Cu mireasma trifoiului în nări
Două porți
Se băteau cap în cap
Și mă lăsau să trec cu măsură
Abia să trec

SANKT SEVERUS

Madonă a apelor Rinului
Adu-mi îndeșartatul
Mîntuitorul între păduri
De toate darurile firii
„Pică frunza vai pica ea“
Peste măguri
La Curtea Carmelitelor
Cărări șerpuitoare de pămînt
Răscolit în valuri
Întors în zale de frunze
Un contur șerpuit în umbra
Zorilor răscoliți
De amiază în crugul verii
În Centrul Lumii
Înserarea
Vai cum mai înainta

VARĂ

Dincolo de zgomot
În misterioasa încercare de a trece
Piatră auriferă răzvrătit chipul tău

Ochii ardenti înfipti în firea mea
Sunt focuri străbătînd uscatul
Pe cînd acele prea temute oști
Armii de frunze achene plutitoare
Abia ating pămîntul în cădere
De mijloc mă ridică
O rază pe care
Să n-o atingi și totuși
Cu ea să faci înconjurul acestei lumi
Rămasă în nori
Pe sub plutire
Sub lănci pierdute-n cer
Ca armii răscolite și rămase fără
Lăncieri
O absorbantă vale călătoare
Mă-nghite în lumina ruginie
Și îmipune sub picioare
Rîu de sînge abia – nchegat în
Soarele de vară

ROZA

Ca sîngele roșu trandafirul
În gura spinilor escalada
Traseul porții
Încet-încet cuprinse
Strada și argintul nopții
În care eu speram ca-ntr-o tăcere
Cu aripile frînte

În drumul ei frumoasa roză
Își mai purtă o data nurii
Pe sub aceeași poartă
Se-apropia o iarnă fără toamnă
Spre care stele ursitoare îmi purtară
Junele trandafir de astă vară

SFÎȘIAT DE SENINĂTATE

Cu fața la Madona apelor Rinului
Cu trandafiri albi în cunună
Dincolo de gratiile ce te pot despărți
De orice iluzie dar nu de Ea
Să simți apăsarea mîinii protectoare
Pe creștetul ud de lacrimile sfintei
Să nu știi dacă ploaia îți cade pe creștet
Sau dacă te binecuvîntă
Pleoapele grele peste privire
Nu se pot ridica
De uimire de cutremurare
Să-ți fie imagine zidul din dreapta
Ale cărui porți cad sfărîmate
Și cu tot cu privirea plecată să fii
Sfîșiat de seninătate

Henrieta Mihaela ARTIMON

psychodramatic show

chipul ți s-a spart în bucăți

părea multiplicat în oglinzile diforme ale unui parc de distracții
călcam printre cioburi cu tălpile goale
(dintr-un vechi obicei balcanic
pantofii stiletto rămăseseră la intrare)

l-am visat pe Moreno adunând cioburile
desprinzând rânjetele și țipetele direct de pe carne
împăturind zâmbetele vechi ca pe niște prosoape
ca pe niște ziare mirosind a plumb

acum sunt altul, ai spus
și te-ai răsucit în oglindă

apoi
m-ai împins ca din întâmplare pe scări
purtam în brațe cartea noastră
o țineam strâns
m-am împleticit puțin
nu mai știu cum s-a terminat totul

cum să metabolizezi o ființă
ce să digeri mai întâi, ochii, buzele, pielea
stomacul sau inima cu sângele catifelat alunecând ca o scrumbie printre degetele tale
prea subțiri, cum să-i desfaci memoria de pe oase și mai ales cum să mănânci plecarea
ei ca o pelerină udă și neagră acoperind un trup tot mai mic, mai uscat
cum să mănânci sau să bei ceața din somnul ei adânc fără vise
acolo unde la margine stă Moreno
pe un fel de oală de noapte
jucându-se de-a copilul bătrân

cum să faci toate astea
atâta curățenie, doamne.

de ce nu îmi pot aminti

ți-ai aprins trabucul
și asta mi-a amintit de încercarea lui de a-și aprinde țigara
când brusc și-a dat seama că uitase bricheta
în camera cealaltă a orașului

nu știu cum să îți spun
pur și simplu nu îmi pot aminti
e un strat gros de gheață care îmi umple corpul

de ce nu îmi pot aminti?

Sigmund
sint o căldură tropicală cum se-ntoarce

ce să-ți amintești?

dragostea

ehei, dragostea nu moare niciodată
ea doar se ascunde
într-un pahar negru

nu moare?

îmi spunea cât îi este de frică de moarte
pe masă erau șervețele negre
nu mai văzusem până atunci
șervețele negre la masă
cafeneaua nu avea un aer black-gothic
dimpotrivă
moartea oferă șervețele negre
într-o cafea oarecare

el și-a aprins până la urmă țigara
cu un chibrit adus de chelnerița
înaltă cu păr verde

de ce nu îmi pot aminti

chelnerița cu păr verde înaltă
ca o girafă
trecea dintr-o parte în alta
dintr-o cameră în altă cameră
a orașului
bețele de chibrituri se revărsau din buzunarele ei
din părul ei verde

*m-am operat, mi s-au vindecat degetele
nu te-am uitat
am o fontanelă mereu deschisă în memorie, timpul
nu există, nu-i așa?*

aproape-ai terminat trabucul
știi că nu mă poți privi în ochi prea mult timp

de ce nu îmi pot aminti?

Sigmund, tu vezi
femeia – girafă
ștergând praful, scuturând scrumul?

ea știe de ce

(Din volumul în curs de apariție "Miresele lui Sigmund")

Irina NECHIT

CERCUL DE APĂ

Cu vârfurile picioarelor
împingem nisipul de pe fundul mării,
vedem pești prin apă,
ne vedem genunchii,
unghiile noastre trec prin oglinzi fluide,
genele ridică spre cer
cristale de sare

Ieri valurile se prăbușeau peste noi,
voiau să ne arunce pe mal,
să ne fărâme țestele de pietre,
azi lumina s-a întins pe suprafața apei,
marea netedă
parcă e cuprinsă de uitare

A uitat furtunile și naufragiile,
a uitat rafalele de vânt, cântările marinarilor,
icnetele celor ce săreau de pe stânci,
a uitat salvele de tun, fulgerele, trosnetul catargelor,
a uitat cum au apărut în ea primele forme de viață
și cum le-au crescut înotătoare,
cozi, tentacule

Împingem fundul de mare cu picioarele,
sărim cât mai sus,
ne apucăm de mâini,
facem o horă,
pentru o horă sunt de ajuns trei capete,
trei inimi,
trei suflete

Să ne rotim, să ne rotim,
cine știe ce va fi cu noi peste o lună,
peste o săptămână,
cine știe când vom mai veni înapoi,

ai noștri nu au putut să se rupă de treburile,
nu au norocul să se scalde în mare,
doar noi trei,
aduși de un autobuz colbuit,
sub un cer fără nori

Să ne rotim, să sărim, să uităm
ce ne doare și ce ne macină,
ce ne frige și ce ne distruge,
să uităm tot,
să uităm de ce plângem în apă și de ce
ne-am dorit anul împrejur
să ajungem aici

Cu bărbia ridicată deasupra apei,
privim atent sub noi –
au venit,
și ei au venit –
tații noștri
și tații taților noștri,
mamele noastre
și mamele mamelor noastre,
au înotat până aici
sute și mii de mile,
au înotat pe sub ape grele

Hai veniți cu noi,
intrați în horă,
nu vă sfiți,
strălucitori ca niște nou-născuți,
apucați-ne de mâini,
țineți-vă strâns de brațe,
săriți, roțiți-vă,
chiuiți

Chemați-l și pe cel ce nu îndrăznește
să se prindă în horă,
e tatăl femeii care ne-a oferit casa ei
pentru scurta vacanță,
el s-a înecat în marea aceasta,
cu cincizeci de ani în urmă,
acum plutește la orizont,
strigați-l: vino cu noi,
avem loc pentru toți

Jucăm într-o horă tot mai mare,
mai înspumată,
sărim, ne stropim, țipăm,
speriem pescărușii,
împrăștiem bancurile de pești,
cine știe dacă vom mai veni și la anul,
cine știe dacă ne vom mai întâlni,
poate e ultima dată când ne ținem de mâini,
poate e ultima dată când ne bălăcim în mare.

Nicoleta CRĂIETE

poem luminat

frica s-a așezat la baza lumii să se odihnească un pic
deasupra niște furnici îi spărgeau semințe în cap
una două
șapte nouă

dar uite cum din urechea dreaptă răsări o religie
cu picioare prelungi
o adorau și adoratorii de mijloc
o adorau și adoratorii de stânga
că până și cei adorați o adorau
și ar fi fost prea multă armonie în lume
de n-ar fi fost

dar iată cum în urechea stângă furia
creștea din stări limitrofe
războaie șuvoaie
le adorau și adoratorii de dreapta
și până și cei adorați le adorau

tu doar să-mi îți lumânarea să scriu

știu că exist

de fiecare dată la capătul celălalt
unde exist

lumina
mă trage pe sfori când vorbesc

cobor un conținut
în viermele din miezul lucrului

un dumnezeu trist și mânjit
de frică bate scurt
îl port de mână
ca pe un copil

trei umbre mici
se sinucid
pe unghiile rele
tu

îmi spui povești

proiecții animate

partea văzută și partea nevăzută a trupului
și-au dat întâlnire

un club moderat de șarpele negru ce poartă cu sine
o pasăre albă pe care o înghite frecvent
deranjat de starea de melancolie
din cântecul ei

senzuală în fustă cu escapade durerea
e scoasă de urgență în afara legii
din ambele părți
dar legea își vine în fire rapid
după o bătaie cu scaun la cap

presupun

noaptea nebunei

atâtea începuturi și niciun sfârșit
derulează înapoi derulează
te-ai dus să taci lângă o apă
tocmai pe câmpul cu legături duble
ți-ai găsit să îți faci somnul de frumusețe
în noaptea nebunei
când toate fricile dansează goale

o frică dacă o ai încălzește-o la sân
fără teamă
vei plânge apoi sau vei naște șoareci ocupați
să populeze planeta cu o lume mai bună
click pe imagine
salvează

arățărilor zilei

adevăr vă spun vouă

de aici
din lumina asta oarbă și deasă
care a desfăcut vocea de trup
iar trupul mi l-a desfăcut parte
de parte
căci mă voi ridica
și nu va fi întristare în vocea mea
numai zâmbet și moarte

adevăr
din rânjetul sticlos al lupilor
unde m-am așternut să dorm
căci mă voi ridica
parte cu parte
și nu va fi întristare în umbletul meu
numai zâmbet și moarte

Miruna MUREȘANU

trimis de timp la nicio adresă

țipătul vântului părea un pendant al tăcerii

cum ar fi povestit preț de o clipă
vecinătatea absenței printr-o eschivă a nopții

cum ar fi măcinat câte-o lacrimă
sub argintul de lună cu foșnet cărunț
(printr-un plâns misterios și profund)

în ritmul căderii niciodată la fel

înfiind ontologic conturul luminii
să refacă din rouă cerească pustia
fără să lase vreo urmă la-ntoarcere
pe treptele neumbrite-ale sensului

ca lumea să poată începe oricând cu sfârșitul

Dumnezeu să-i ierte îndoiala în fața ușii închise

împăcând fuga ei între margini de noapte
cu bucuria fascinantă aproape
a morții pe moarte călcând

printr-un plâns misterios și profund
încremenit în crepuscul printre seve zadarnice

în țipătul vântului cum pendant al tăcerii

într-o blândă jertfire a clipelor vane
printre rănile cerului pline de spini

hrănind Cuvântul cu mult mai bătrân decât orice iluzie

ca lumina să aștepte la capătul timpului
(unde drumuri pare că se umplu de riduri
într-un zadar al lumii plin de aplauze)
care va fi început oricând cu sfârșitul
încremenit în crepuscul printre sere zadarnice

dacă aș fi știut că (ne) născuții oameni

sunt mult mai triști decât tăcerile lor
aș fi cântărit sunetul propriei lacrimi
să pot deschide uși de-ntunerice ușor

fără să înțeleg unde e capătul
și cât timp mai am de împrumutat de la Dumnezeu

dacă aș fi fost eu întruchiparea nostalgiei
i-aș fi ținut mai mult timpului de urât
fără să aflu unde e capătul timpului meu

umbrelor adormite în frisonul galben al paginii
le-aș fi răspuns cu o bunăvoință copleșitor de târzie

pe treptele pe care le mai am de urcat
aș fi hrănit de vie o pasăre
căzută printre elegante ruine

sub un cer imprevizibil de înalt

dacă aș fi bănuit că (ne)născuții oameni
sunt mai absenți decât amintirile lor
aș fi exersat cu ei o imensă răbdare
îmbătrânind în aceeași splendoare a **marelui chor**

temându-mă doar de desfrâul neverosimil al clipelor
pe care le căștigasem mult prea ușor

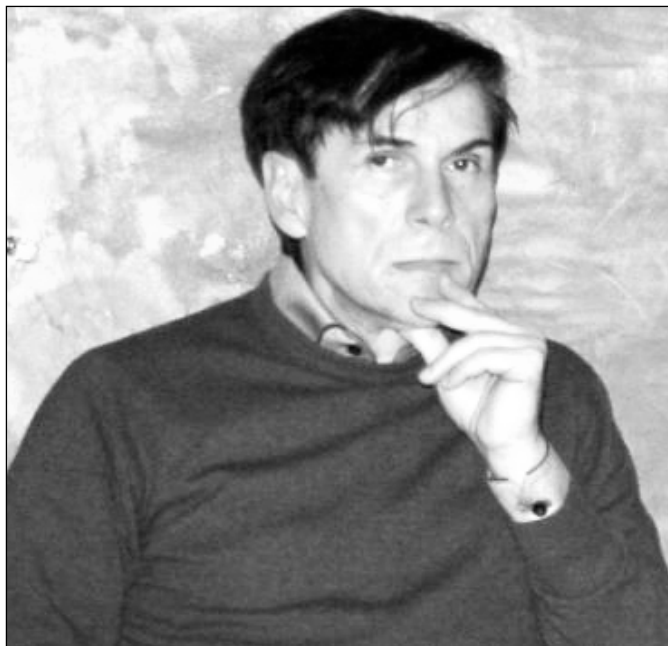
dacă aș fi visat că (ne)născuții oameni
sunt mult mai bătrâni decât visele lor
aș fi împărțit cu ei așteptarea în sunete
în umbra Graalului unui timp plin de dor

care îi va fi micșorat prin propriile lacrimi
mult după despărțirea de patimi

umbrelor adormite în frisonul galben al paginii
le-aș fi răspuns cu o bunăvoință copleșitor de târzie

hrănind de vie o pasăre
sub un cer neverosimil de mic

temându-mă doar de desfrâul ironic al clipelor
despre care nu se mai știe nimic

Constantin RUPA

În închisoarea mea cu pereți de hârtie

se aude cum cineva sapă în zid poate-i abatele faria îmi zic sau poate vântul care aduce dinspre pustie părinții mei de cenușă ori poate e dincolo de ușă nevăzutul neștiutul demonul care-mi strecoară noaptea sub frunte poeme ca niște bombe artisanale cu ele mă arunc în aer când vine acasă iubita mea moartă și mereu înviată căutând sub leandri cheia ruginită demult am adunat argintul viu din oglinzi și la flacăra lumânării am distilat aceste cuvinte care nu țin de foame dar mă țin în viață cât caut ieșirea din labirint cu detectorul de metale rare am dat în loc de d-zeu peste tatăl meu în salopeta lui proletară îmi promite că o să îmi sudeze aripi minunate aripi de fontă în formă de m m de la mir stația orbitală pe care d-zeu e un cosmonaut uitat și bătrân în mâini are un ciocan și o seceră în cealaltă mână un ocean cu care îmi citește pe buze cuvintele ce compun închisoarea mea cu pereți de hârtie timid mă apropiu și privesc prin oceanul întors transformat în vizor dincolo nu sunt decât eu deghizat într-o lumină sfioasă ca de neon și parcă pe umărul transparent am o sclipire de coasă

noaptea învierii

între mine și mine este un loc viran acolo îngrop trupurile iubitelor pe care nu le-am uneori melancolia trece în halat și papuci de spital are mânuși chirurgicale și instrumente pentru prele vat organe precis va găsi un ficat pe care l-am mângâiat un mușchi un zâmbet o inimă pentru un transplant în poem melancolia

se plânge că iar e de gardă în noaptea de înviere când toate poemele din lume se ridică din praful uitării și ca niște zombi își caută autorii pe străzi printre blocuri le aud cum vor besc într-o limbă străină ajutor ajutor strigă o parte din mine voi fi înghițit de cuvinte alerg urmărit de vinovăție și frică spre buncărul antiatomic de fapt o groapă întunecoasă și strâmtă în care abia încap munții cu zăpezi și tot ce am mai adunat în cei 40 de ani de rătăcirii prin deșert privesc ceasul care îmi ruginește pe piept e noapte e noaptea lungă a învierii

poetul are

3 ochi 256 de degete și faceți d-voastră socoteala câte mâini și câte picioare din profilul drept tu aduci cu shiva din profilul stâng cu maica tereza mi-a spus iubita cu trup transparent de care mă leagă mai mult frica de viață decât frica de moarte de fiecare dată ea mă îmbărbătează dragă moartea nu e decât o năpârlire așa cum șarpele se freacă de piatră vei ieși din mormânt cu o piele nouă strălucitoare recunosc mi-e frică mai mult de oameni decât mi-e frică de moarte căci oamenii râd de cele 256 de degete ale mele pe care când mi le trec prin păr cuvintele se electrizează sunt 256 de volți în poem încât poți alimenta o orgă de lumini și chiar un sistem home cinema aici mă ascund cu mâinile încrucișate îmi strâng iubita la piept și dau volumul la maxim tarafu' lui lae arapu îmi cântă pe lungul drum spre casă au au au scoace ioane mâinili/ mâna cu inelili/ să le țuce mândrili

joia mare

măi dragă le-am spus eu cuvintelor care mă așteptau pe peron m-am întors la voi din războiul meu cu lumea reală tras la față și fără vlagă le-am dat un rând la bufetul din colț cu toții știam că urma să fiu jefuit de tot ce am ascuns în ventricolul stâng și mă rugam să nu îmi găsească metafora lustruită ca o lentilă zeiss prin care îl apropiu pe d-zeu la masa murdară stă fiul omului alături cuvintele care îl vor trăda până la cântatul cocoșului eram la o cină de taină cuvintele toate aveau cearcăne de sfinți bizantini și picioare nespălate vorbeau între ele simplu firesc despre vreme despre ce au mâncat și ce vor iubi cu siguranță cuvântul nu poate spune nimic mai mult dacă nu e scris de poet afară o noapte luminoasă îmi transformase în nimb aburul respirației ca un semn că era rândul meu să urc pe golgota poemului

Vasile TUDOR

Sonet către Unu

Sînt liber în singurătate
Numai soldat am mers în rînduri
Cînd rîndurile strîng armate
Rămîn supusul meu de gînduri

Ușoară-i haina-n defilare
Nu muzica printre cuvinte
Din ritmuri fără de-ndurare
Nimicul crește înainte

Eu nu îngîn cotidianul
Natura mi-i subtilă lege
Realul din real ori vanul
Totuna-s cine-o înțelege

Sînt singur, Doamne, și mulțime
Unul din Unu și din Tine

Sonet către Tot

O, de-aș putea trăi în toți
Spre a trăi deplin în sine
Și pentru cel ce a murit
De-a înviat într-o mulțime

Și pentru tot ce sună-a sec
Putreziciunea vie mîine
În minus nu e nici un rod
Se-îngroapă zilele-n destine

Pentru acel neîngîndit
Cu gene reci de îngerime
Ce întrupare din nimic
Mai lasă resturile-n mine

Nici un cuvînt nu-i vindecat
Nici sufletu-mi de albăstrime.

Sonet către Izvor

E-atîta liniște-n cuvînt
Lumina încă mai visează

Acel ce știe scrie-n vînt
Durerea mi-l durează

E-un grai aproape de început
În febra buzelor de gheață
Ochiul neplîns de nevăzut
Desparte-ne o viață

De-acum mă pierd interior
În mine-s fără margini poate
În invizibilul decor
Curg lucrurile toate

Curgi inimă: tăcut izvor
Al vîntului ce mă străbate

Sonet către Anonim

Din resturi de cuvinte crește
Le-adună-n joacă un copil
Abia-i un cerșetor umil
Ce sufletul își mai cerșește

Cu inima în lună plină
Ce singur umblă-n nevăzut
Aprinde-n nouri golul mut
Privirea-i fără timp străină

El nu visează gloriei, nume
Nici altă viață în mormînt
Lăsați-i numai un cuvînt
Atît cît este vinu-n lume

Cît se revarsă-n îmbătare
Un anonim din fiecare

Sonet către Cineva

Ce rost mai are să mai scrii
Cînd toate au fost spuse
Îngălbenitelor hîrtii
Cuvintele-s intruse

Și totuși un limbaj nespus
Mi-i sufletul în seară
Cînd adîncimile de sus
Se scurg în călimară

Cînd mi-i auzul potrivit
Într-o vedere largă
Iar din nimicul netivit
Un punct o să se spargă

Cînd cineva mă scrie-n nor
Cu degetul arătător

Mihai BABEI

...te-am căutat în liniștea zborului...!

...noi doi n-am rupt niciodată
luna în două și n-am amăgit seara
ce ne unea
am șoptit mereu în ziua despletită
în cioburi și-apoi ne-am iubit pe
o scară de stâncă ce cântă în
floare de colț...!

...mereu te caut în zările ce se
deschid pe drumurile de maci altoiți
și-ți mângâi sânii cu gândul ce nu se
taie-n bluza mătașoasă și arzândă
și-ți alint buzele cu jarul ce arde-n
flăcări de licurici aprinși ce cu
greu se alungă în prigoriile ce zboară
spre îngerii desculți...!

...mi-e dor de
ziua ce curge în căușul
palmei tale
e poveste
e blestem
e iubire
aievea curg înlăturirile noastre...!
(duminică-25-martie-2018)

...totul în mine țipă...!

...mă tot valsam în jurul tău
să-ți prind sărutul
în orhidee răsărea o șoaptă
și deodată am simțit zborul
în inima-mi rece
și instant am aterizat
într-un labirint prin
privirea ta
când stinsă,când aprinsă
și totul în mine țipă

ca într-un turn de mănăstire
înălțându-mă deasupra
pădurii înghețate...!

...și noi
noi doi ca niște statui de marmură
ne sărutam sub
bezmetica ploaie...!
(duminică-18-03-2018)

...te voi înflori precum un zbor pe-o aripă de șoaptă...!!!

...am să te înfloresc precum primăvara cireșii
te am deseori în gând și-ntr-un zbor ce se-așează
pe zâmbetu-ți plin...!!!

...din trunchiul ceriului ca o mănăstire părăsită
cu clopote secate

mă auzi

trosnindu-mi visele
ce-s ferecate în stânca ploii ce dansează goală
pe aripa-ndurării...???

...am rămas doar o iarnă sărită din ziua
de ieri
nu mai găsesc loc de înălțare și nici un anotimp
de prăbușire
râsul meu îndulcit de mierea păcatului
a rămas pe buzele tale
și e tăcere acolo unde îți băntuie glezna prin
codrul de mesteceni înfloriți...!!!

...poemele mele
ce risipă într-o seară cu cioburi de stele
ascunse în șoapte

spune-mi tu

de ce oare vorbesc noaptea cu tine și te
zidesc într-un arbore ce cântă prin frunze...???
e sufletu-mi părăsit și tăiat în două ce spre
catedrala ta curge...!!!

...dintr-o lume-am să răsar ca un râu ce pleacă
dinspre marginea neantului
să-i treacă-nsingurarea
nu o să crezi că uneori când cu lumină îți plouă
sunt resturi de iubire secerate din noi neîmpliniții...!!!

...dor adânc
dor de restriște și dor împletit
dor de tine...!!!
-marți-10-aprilie-2018

Cristina ȘOPTELEA

Pentru că acolo se auzea un ecou peste toată casa

casa bătrânească vopsită în albastru șters
și pentru că din curtea cosită scurt
nu ieșea nici un zgomot
era peste puterile ei de a înțelege aerul uscat din jur
atât de uscat încât cămașa avea culoarea cireșelor amare
și pete geometrice de transpirație
și mirosul borcanelor uscate la soare
și respirația scurtă urcând și coborând pieptul ei uscat
ca întunericul la care ne-am întors uimiți
de îndrăzneala luminii
pentru că targa era uriașă
și ea prea mică – o fetiță speriată de câinii satului
îmbrățișând liniile răsturnate ale cerului

și pentru că n-o putea găsi moartea la casa ei.

Câte palme

poți da într-un om fără ca el
să-și dea seama ca minți câte palme poți da
într-un om fără ca el să simtă că sin-
guritatea este deja în venele lui
și într-o zi pe gâtul lui
mai strâns, mai strâns fără ca el
să știe că sugă celorlalți așa cum spui tu, cu ghilimele
câte picioare se întind asupra ta lovindu-ți
burta de asfalt până să-ți dai
seama că ești încă acolo de fapt ai ple-
cat într-un noiembrie nins și geros
de pe covorul prea mare pentru o
casa atât de mica și încărcată
de cuvinte urlând

să luăm tăcerea ca pe o întorcere în par-
tea de sus a clepsidrei
imposibilă
dar sa cerem asta și unui tip
Sisif
despre care am citit mai demult
demodat, ce-i drept, dar ar putea el
sa ne împingă în nisipul care
se scurge
așa spun toți – el poate să împingă muntele peste munte
și astăzi e patru virgulă patruzeci și
șase euro la casele de schimb
și sentimentul meu e că va crește în continuare
peste ce au spus analiștii.

Auzi o femeie plângând

știi că nisipurile vor acoperi totul
lăsând în urma lor doar săbii vrăjite
vor spinteca buzele închise de nebulă.
și rochii ale mireselelor lepădate în fața altarelor cenușii.

noi stăm nemișcați în fața porților ascu-
tând copacii prinși în cuie
aceste cuvinte rătăcesc printre noi
par a fi frunzele unor plante admirabile
par a fi înțelese mai presus de muzica sirenelor,
mai presus de șarpele încolăcit pe umărul meu
mai presus de muzica secretă a dragostei
mai presus de urletul pereților din ospiciul orașului
mai presus de cântecul de leagăn al pisicilor în călduri.

Cumințenia era aseară cu tine

pe când noaptea s-a trezit și s-a a plecat către noi
căldura apăruse chemată de toți și
printre scaune goale și canapele
stăteam neîntrebați de nimeni arun-
când cuvintele între noi
prindeam cuvintele celorlalți și le aruncam din nou
asta însemna că facem conversație doar tu ascultai
și nici un cuvânt nu te nimerea-
poate n-aveai cu tine ochelarii
sau poate era închisă poarta spre nori
stăteai doar ascultând zborul scurt al vorbelor noastre
izbirea lor de coșul pieptului
pocnetul consoanelor de tâmpla mea
muzica se descâlcea din firele de pe pardoseală și
se întindea pe tavan
de acolo exploda în firmituri ce-mi răneau timpanul
în mijlocul unui oraș străin cu bucătăriile înguste
din care răsăr șiruri de furnici roșii
ducând cu ele atingerile.

Mihaela ALBU

Poem cu Îngerul meu

Mi-am lăsat papucii lângă pat
frumos așezați – unul lângă altul

Noaptea asta, ca altădată/ ca niciodată
– că de n-ar fi, nu s-ar povesti –
poate Îngerul desculț va avea nevoie de ei
să nu-i înghețe picioarele
când îmi veghează casa vieții
înadins descuiată
o lumină de veghe
și un caiet pe masă deschis
chiar la pagina unde începusem un poem
despre îngeri
poate îl va citi și-l va duce la capăt ...

Cine știe mai bine decât El cum trăiesc îngerii
în îndoielile oamenilor?!

Am adormit așteptând...
Am visat că venise
– Mă vizita numai noaptea
când visele trec prin pereții întunericului căutând
sensul –
Luase în stăpânire toate cuvintele nerostite încă.

Dimineața
papucii erau la locul lor
cuminți
Numai poemul despre îngeri/ cu îngeri/
dispăruse
Se dusesse pesemne în casa de sticlă
acolo unde toate sunt transparente în înțeleș

În altă dimineață
mi-l aduse într-o capsulă rezistentă
la vreme și vremuri/
la istorie/
și la toate istoriile despre mine
pe care eu n-am mai putut să le schimb.

Le-am adăugat doar
un simplu
SFÂRȘIT

O stradă

... străzi care duc din azi înspre ieri
(Ștefan Baciu)

Strada pe care merg
întârzie să-mi spună cum o cheamă
Nu mai știe/ nu-și amintește numele

O umbră se prelinge pe ziduri
îmi urmează pașii
ascunsă între crăpăturile caselor
intrată în sevă de papaci

ajutându-i să se cocoșeze de vreme
Pe asfaltul lustruit de ani și iluzii
întâlnirile sparg liniștea
vin dinspre ieri
tot mai puține se îndreaptă spre mâine

Strada pe care trec
mult prea repede
mult prea întoarsă spre înlăuntru
nu vrea să spună cum o cheamă
graba mea îi închide frumusețea
Fiecare oră sădită pe trotuarul rulant
cărți de joc fără noroc
monede strălucind fals în zile cu soare
ruginesc în toamna jilavă

las în urmă ferestre gătite de nuntă
uși îndoliate ocolesc
cu fiecare pas
văd cum crește iarba
cum cad frunzele
cum atotputernicul alb
acoperă zile, cuvinte, file ...

La ce bun să mai poarte un nume?

Dorință

La margine de vreme
fântâna seacă
niciun izvor în preajmă
nicio ploaie
de stele

Era într-un timp
într-o vară
Locul acela –
pentru azi
pentru mereu

În mijloc – cercul gol
închis

Fântâna!

brațul beteag
sprijinit pe o umbră de cer
celălalt – imploră pământul
rostul – amânat

O răscruce de lume

Fântâna – seacă
Urme însetate

O umbră de vânt
îmbracă timpul cu priviri albastre:
amintirea cerului
oglindea apei

Ovidiu Constantin CORNILĂ

muză inversă

să plutească muzica în seara asta!
e dimineață și eu te aștept
în cuvintele surde
de la mansarda privirii tale.

zilele trec asemeni unor fantasme de negură;
pânze de rugi mă prind în ielele lor
cu furie de liniște deasă...

mai aproape, mai departe de tine
cu o secundă
visez să fiu;
port steagul cu chipul sufletului tău la pupa,
îmi țin amintirile în lesă de dragul tău...

valurile cântă la pian Reveriile lui Debussy;
alerg orbește spre unde bate vântul,
culeg nori și munți și neliniști
dintr-un lampadar uscat al minții
și mint că te uit...

roiuri de fluturi pictează
cu sânge și carne
antarctica respirației tale...

e noapte încă...

și-nțepă gândurile răsând;
se sparge nordul în țandări
și frige numele tău...

ce ploaie moartă căutarea asta...
plâng pe la colțuri de poezie.
mă pierde lumea în 365, 12 și 24.
zile, luni, ore...

îmi plimb speranțele în careu
și cad măr topit când îmi revii
din labirintul raiului-cuvânt-

cel cu care m-ai început

în era dintre noapte și dimineață....

fantezie

singură pleacă marea spre gândurile mele...
tremură frunzele pe lac de neliniște.
eu sunt apa din oglinda lor
și mă opresc o secundă din cântec
să găsesc liman;
am obosit...

e deschisă ușa:
umblu desculț prin pădurea ochilor spre departe.
mă zăresc ielele din părul pierdut al lumii.
stau în picioare în fața mea și cer
cuvânt nemuțit, furtună afară din mine,
final de început, timp întors pe dos,
buzunar ascuns, un tu nenumit lasciv,
acum și aici, jungla în deșert,
cuvânt strigat în vid,
foc aprins,
parfum de gheață străveziu,
întoarcere la inocență, poveste atinsă
de prima zăpadă,
tulpină de mereu început primăvărat,ic,
serpentine de voință,
vioară de primadonă diafană,
corabie desenată albastru în pânza visului meu...

iar plouă.
de asta nu pot plânge...
zilele mele toate:
dansuri în imperiul sângelui răsare,
miracolul de după cortină,
teamă de morminte goale,
catedrală gemând a liniște,
duminică tristă de aprilie,
cu vânt metaforic, variație de Bach,
singurătate leoaică,
mână încleștată pe sarea turnată în torente,
pe carnea minții dezbrăcate
de rău și de bine,
numai de tine nu...
un fir de păr obsesiv,
o frunte cu riduri,
un vârf de munte nisipos,
ca privirea unui copil al nopții,
al zilei mele din fiecare poezie a ta...

sens ascuțit, poate înnorat,
din nou negru,
obsesie grea cât o galaxie...

șah-mat...

Florentina TONIȚĂ

aici opresc toate trenurile

îl știam pe bărbatul acesta
purta mereu fluturi albi, o caleașcă de frunze sub talpă
peste braț agățată o cămașă de paie
(niciodată să nu te scalzi în ochiul oglinzii
poți să dai peste altul din tine
mai bine
cu spatele rezemat de-o idee sau adul-
mecă fructe din semințele arse)
a fost o vară amară ca un profet de hârtie
stoluri poartă amintiri din ușă în ușă numai tu
stai la marginea mesei
cu o lumânare în plete
scrâșnești precum o
lance pe zidul coapselor bătrâne
în mansardă e petrecere de îngeri
(până unde coborâți prapurile, până unde mirarea?)
fluturii ocolesc fericirile de ocazie
pitiți în spaimă ca într-o mină părăsită
umbra flăcării stăpânește dorința, cămașă de paie
mocnește în gânduri
așezi o monedă pe frunte precum în copilărie
îngropai piatra în gâtul șarpelui de pământ

un-doi, pas, trei-patru, stop
aici coboară nebunii, aici opresc toate trenurile
peste tot ochi și frunze albastre, oameni
umezi calcă pe șira spinării

hei! heeei! nici un poet nu mai hră-
nește liliicii din streșini
la ultimul recensământ numeri harfele
înghețate pe umerii femeilor
la gurile fluviului un pescar vinde haine vechi
prin buzunare viermuiesc părăsite poeme

scorbura cerului

tu mergi pe deasupra ierbii precum
în pustiu umărul ar priponi îngeri
să bem cât mai e timp în curând vor izbi ciutele
vor năvăli greierii
contorsionată mintea alungă din cale izvoarele
am auzit despre tine cel cufundat în adâncul mirării
(vorbele scoborau în absență)

îți simt dimineața sângerarea din palmă
pe lemnul reavăn scrii poeme pentru toate
sărbătorile lumii
îmi spuneai nu există fericire dacă
fără glorie ploaia se prăbușește
nici măreție în apotema cuvântului
dacă în scorbura cerului pasărea
pe sine în sine se înzidește

târziu

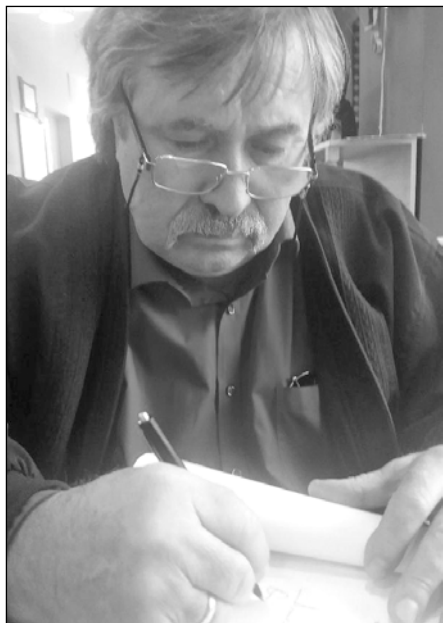
undeva în lume e noapte
dincolo de altar heruvimii pregă-
tesc anafura de dimineață
(fericiți pruncii care știu taina din satul cu măcăciuni)
aștepți să se culce îngerii, tăieto-
rii de harfe nălucesc în ferestre
undeva lângă strană zborul își ia ultima cuminecătură
între o aripă și cealaltă se naște iubirea, îmi spui

libertatea nu e acolo unde cobori rugăciunea
dacă sub talpă nu ești cel care ești

***

stătea pitiți pe stânga patului ca pe mar-
gina unei păreri de rău
hei! viorile nu știu cânta fără păsări,
unde vuietul de aripă
dar unde strănutul de îngeri?
am cules de pe umărul tău un poem. nu
de dragoste, nici de tulpină
două versuri despre fata cu sandale de cretă, un vers alb
și alte câteva scrise-n privire
să nu mă uiți, striga înaltul
să nu mă ascunzi, răspundea înlăuntrul

nici un poem nu urcă mai sus de iubire
așa să știi

Valentin TALPALARU

La masa mea de taină

douăsprezece scaune goale.

Cuvinte decapitate

se rostogolesc

dintr-un capăt în altul al sălii.

Pe masă paharele pline

cu cîntec. Și o azimă

pe care mușgaiul a desenat continente.

Privesc la vecinul din stînga:

nu e.

În locul lui, aerul face pliuri

ca un cearșaf inutil

de pe Pluta Meduzei.

În mîină am punga

cu cei treizeci de arginți

și funia dreptății în dreapta.

Dar cui și pe cine să vînd?

„Așa vei dobîndi singurătatea!“

aud înlăuntru-mi.

Privesc în dreapta

acolo unde ar fi trebuit să fie

o gură.

Tăcerea sîsiie ca un șarpe.

„Da, desigur,

e timpul să mă vînd mie“

spun, potrivit-mi

ștreangul.

Frații mei băuseră tot

laptele mamei și

în anul acela fusese secetă.

Degeaba stăteam cu gura căscată la cer,

la norii sterpi

(unii spuneau că asta de la vecini ni se trage)

Bătătura era strîmtă și

din doi pași ajungeam la gard

alți doi pînă la

un șopron în care

ouase demult o șopîrlă.

De atunci plecaseră și șobolanii

spre șoproane mai prospere.

Undeva, la capătul uliței

pustiul făcuse cuiabar pe islazul

unde popa cădelnița

neputința

așteptînd ploaia.

L-a scăpat de rușine

mica Afimia din colțul uliței

care de unde de neunde

a ieșit cu o cană de apă

din care beam pe rînd

și nu se mai termina.

Nu știa nicio rugăciune cînta

un cîntec de leagăn

și norii își dădeau coate

și se îmbrînceau

să o vadă mai bine.

Într-o zi drumul s-a oprit îmbufnat

ca un copil

căruia tata nu i-a cumpărat jucăria

și a hotărît că el e doar o poveste.

La capătul celălalt al imaginației

totul s-a dat peste cap

și o hărmălaie neputincioasă

a curs prin șanțul

în care ne întipăream

tălpile primăvara și le culegeam

toamna.

Păsările lăsau din cioc

telegrame de ziua/moartea noastră

care pluteau a lehamite și fără

răspuns suspendate

deasupra drumului.

De departe, la capătul celălalt,

îmi făcea semne o lacrimă

cu chipul meu

și se scufunda în drum

ca într-o mlaștină

și mă asigura că nu-i nimic

că natura mai face greșeli și că

drumurile au și ele o copilărie

de care li se face dor

și să nu mă grăbesc să înțeleg

„Pînă atunci ia o mîină de pulbere

și meditează...“

Radu FLORESCU

TRAUME

x
simți pustiul într-un fir de nisip. simți
picătura de sînge
dincolo de nodul din piept. în jurul tău
apar noi teritorii
apar semnele unor zile fierbinți.
scăldat de lumină
îmbrățișat de umbrele celor plecați
lași ușa deschisă
presari peste pragul din lemn
resturi sterile dintr-o altă viață.
nu te mai vrea nimeni.
casa ta
văzută de departe
crește în lumină
devine transparentă
pare o încrengătură de nervi sfișiați
de-a lungul drumului
o haită de cîini mușcînd
partea ascunsă a lunii.

x
ea poate fi agentul tău de pariuri
complicele tău
omul din umbră
norii sau zăpada
de pe creștetul munților
înrobînd luna.
ea are cei mai frumoși plămîni
văzuți vreodată pe ecranele radar.
aproape de ea te lichefiezi
și dispari în pămînt
vinovat

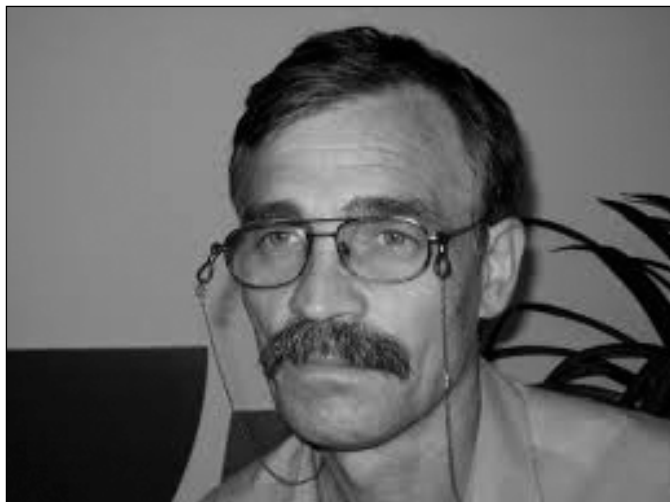
ca o ploaie de vară.
ea poate fi uneori trecută cu vederea
dar niciodată întoarsă din drum.

x
în lumina fragedă a dimineții se naște
animalul perfect.
nu are somn. nu are nume.
el se hrănește cu nervii tăi
întinși la maximum
cu oxigenul din sînge.
el verticalizează durerea din oase.
aproape de prînz te lovește în plin
ca un vîrf de lance tocit în războaie.
tu rămii în echilibru.
printr-un telescop de pămînt
privești cerul și ceea ce vezi
te bucură nespuse de mult.
pînă la capătul zilei
numele tău e pe buzele tuturor.

x
ai inima înfășurată
în foiță de plumb. în jurul ei se învîrte
o lume tăcută.
lumina soarelui sapă cu blîndețe
în cutele de pe frunte.
acum nu te mai înspăimîntă nimic.
lumina amurgului
străbate cerul ca o lance
aruncată înspre tine.
te aperi cu vorbe
cu viața ta desprinsă cu unghiile
de trup
cu hărțile secrete ale sufletului
unde toți vor să îngroape ceva.

x
aici anii au lucrat fără milă.
aici sînt tiparele unor vieți
care s-au fărîmițat peste noapte
aici au rămas gesturile simple
diminețile cu miros de cafea.
acum zidurile
respiră prezentul.
în fața atîtor temeri
îngerii salahori
înlocuiesc geamurile
repară pereții
dau cu var
găsesc nume potrivite
pentru cei
nefericiți și singuri
sădesc în pămînt
partea nevăzută a sufletului
așteptînd primăvara.

George LUCA

AFLĂ ÎNGERUL MEU PĂZITOR

Află îngerul meu păzitor că o iubită
a mea din tinerețe a murit
și eu o revăd în trafic cum semnali-
zează și surăde la indicatoare
și la nătângul dus atunci de văpaia dorin-
ței și-acum gata de plâns
până să priceapă că inima lui e smintită de fake news.
Află îngerul meu păzitor că altă iubită
a mea de-atunci s-a stins
la un capăt al lumii unde ar fi cău-
tat probabil un substitut al meu
și pe casa scărilor ochii mei îi țin-
tesc formele și privirea exaltată
iar ea îmi ignoră înfățișarea și îmi sub-
tilizează nivelul de realitate.
Află paza sufletului meu că încă o
altă iubită a mea s-a prăpădit
și că povestea asta e o mașină stri-
cată și nu mai poate rodi ca altădată
mintea mea de fapt conspiră cu vier-
mele informatic și piticul judecății
și deci eu și îngerul meu nemer-
nic, unul dintre noi trebuie să
recunoască cine i-a zdrobit sufletul.

AI VREME SI TEOREME

Ai vreme de ceva alcool și teo-
reme pentru „Bardo Thödol“*
pentru lepădare de sine și cufunda-
rea în măruntaiele tăcerii
milă să capete universul tău sensi-
bilos și mutra ta răsturnată
ai vreme ce nu este a ta, ai cuvânt ce nu poți să-l rostești.
Dumnezeu leagăna „voiață ta liberă
fără suferință“** cât ea apasă

în scrânciobul paradoxului, lăsând
văzătorii lui virtuoși în nevoie
și-n bunătatea țărâni și voia ta se înalță
ca o mândră scânteiuță pornită
din subsolul sărac ce tace și se sfârșește deasupra focului.
Ai clipa ta miraculoasă și nu lepezi lumea,
ci ea nu mai are evidența ta și
în bătaia aripilor tale de fluturaș... deșe-
rul nu mai ține seama de vreo oază
nici de minunea forțată de îngerii tăi databili***
în pășunea slavei ai clipa ta de păcătos valoros,
subiect ce înaintea lui Dumnezeu se înfățișează.
19 octombrie 2018

* Cartea tibetană a morților.

** Ravi Zacharias, „Sfârșitul rațiunii“, Edi-
tura Cartea Creștină, Oradea, 2010, p. 56.

*** O anagramă.

ADORM GREU

Adorm greu fără Dumnezeu meu adorm
fermecat de artificiile zilei (primăria crește impozitele)
și de vizibilul ce ordonează lumea (poli-
ția amendează vremea)
văd papagalul meu seducător cum
ascunde „piatra poticnirii“ * în teve
(tribunalul judecă dosarul nimicului)
și mă rog, alleluia chi tob zammer,
eu, subiect care meditează * *
(biserica supără piața duminicii)
ca frumusețea clipei mele de muritor să aibe gramatic
(jandarmeria descântă ciorile).
Caut în regatul meu scăparea de starea de gând,
căderea în gaura mea de fluture
și totuși rămân ca „orbul care vede în întu-
neric“ *** părtaș la cirul zilei
(ziarul monitorizează mișcarea puricilor)
memoria se strecoară între perne și pla-
pumă ca scârba de vărsătura câinelui
între băncile și statuile din parc și nu
știu când vine pauza simțurilor...
Mă trezesc scânteile ce se ridică din
lenovo ideapad 110 ca niște artificii
în pomul darurilor și se depun pe
ochiul din tavan ca praful
stârnit de aplauze pe galoanele de mareșal
calculez orbita de visare c/v dobânzii băn-
cii pentru creditul steluța karmică
și aflu ce câștig din seducția zilei: ban-
comatul îmi reține cardul.
27 ianuarie 2019

* Luca,16.

** Husserl

*** Nechifor Crainic

Mă tem uneori că nu suntem suficient de buni

Mă tem uneori că nu suntem suficient de buni,
că sufletul ne e prea secătuit de umbre,
încât uităm să mai aprindem câte o lumânare
fără să cerem nimic.

Mă tem că lăsăm în noi să alunece bolovani și stânci,
încât nu se mai găsește până la urmă nicio apă limpede
în care să se mai oglindească stelele
sau din care să poată să bea uneori, dimineața,
privighetorile obosite.

Mă tem că otrăvim cu bună știință
orice om pe care-l întâlnim în drum
pentru că ochii noștri nu îl mai văd,
și iarba toată o ardem,
și copacii toți,
și nu îi auzim nici pe ei,
nici pe copiii pustiului
cum strigă și plâng de boala însetării.

Mă tem că adormim seara prea ușor,
iar întrebările lumii rămân să le mai repete
din când în când doar bătrânii de la țară
iarna lângă focuri
sau înainte să moară,
iar din atâtea răspunsuri pe care le oferim,
din graba de a duce pe creștet câte o carte,
se nasc în jurul nostru tot atâtea goluri
în care nu mai poate, până la final,
să înoate decât singurătatea.

Și atunci, mă tem din ce în ce mai des
că nu suntem suficient de buni,
că sufletul ne e prea secătuit de umbre,
încât uităm să mai aprindem câte o lumânare
fără să cerem nimic.

Dumitru NECȘANU

deschiderea gurii

o am crezut că văz nevăzutul prin cerul gurii era primire

mare putere să ai cu o pană să miști cântarul prin fire și mută mirarea orfană

nemișcarea pare o sclavă scarabeul oprește inima doar ca o vamă să nu dezvăluie greșeli neștiute ale trupului ale gândului vrute

pune femeie merinde de saț că e hartș și drumul nu-i lung doar o clipă pășind pe spatele oale că nu se face să ajungi acolo cu mâinile goale

mâinele tău

bate o ceață cât pierdere câtă magie mai are oare obscura vorbă a dispărut jocul cu spânurătoarea nu m-a mai cucerit greoi se încarcă bateriile la sorți bat hârții bîntuite hohot de ecouri de intuiții de gonguri din spectacole fără actori fără decor spectatorii pășesc și podeaua la limită crapă de ciudă ziua de azi înflorește prelungindu-mă până când însumi în sinele colbăit adică de vremi cum drape-riile fâlăind în casele părăsite după

cernobîl mă bucur

vopselile
pereții de rigips tavanurile false se
dilată pe retină cu prietenii de
răscoală ne primenim în buda sordidă sto-
macul și nimic nu s-a petrecut în
nimic vremea
bate o ceață cât pierdere câtă magie oare mai are

creionul eu nu reflexia amurgului nu

Spre Leorda

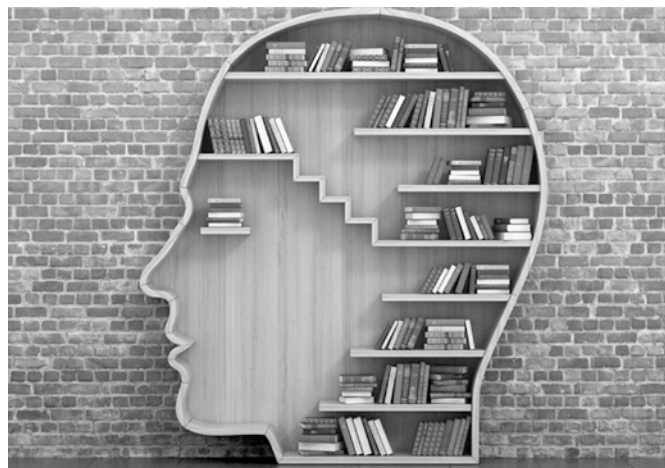
auzi
din când în când tampoanele izbindu-se ce rup din
tren și farmă aceste lungi
paralelisme iluzorii ce duc
în infinit la punct acuma
nu sunt eu acela să stabilesc ori nu paralelismul doar
ideea cum adică
să mergi ca boul și să nu-ti fie frică de sfrășit

∴

ați văzut nu
cred ca ați văzut mirarea e un fel de
primire a ofrandei a
flăcării fără trup

(lumina lunecă și te strică te întrebă ai trup supune-te
pustietatea îți
spune ai trup supune-te nimicnicia îți spune n-ai
trup
supune-te ofranda-i doar nisip)

ați
văzut mirarea-i flacăra fără
trup ofranda ce o dăm neștiut
neștiutului pustietate ar fi și lumină dar
încă nu

Lucian BĂLAN

1.
vreau să fug
valea se surpă sub iadul de care vreau să fug

așa încep scrisorile pe care i le trimit soției
în copilărie eram liber
acum sunt aici
mina e arca lui noe
iadul mă îmbrățișează cu trilobiți
vetrele de foc cu răchitică și oase
gigant îl încălzesc pe mitruț
șobolanul proletar cu care împărțim mâncarea
jumătatea de oră pauză
e de fapt programul pentru treburi de familie
când te gândești la crăciun și la copiii tăi
care te așteaptă să vii acasă cu dulciuri
nu mai fug
iuri gagarin e leatul meu
în mină pământul mi se oferă în palmă
îmi este frate
nu l-a întreat nimeni dacă suferă

axiomă
dacă totul e rotund nu înseamnă că ne învârtim în cerc
acum iubesc pământul
e două dimineața când pereții minei se așază
aștept să se facă timpul

2.
În orice decepție,
Nivelul de intensitate capătă cadența
unei arme de infanterie MP40.
Priviri sure,
chemate de justițiarul propriei ființe,
te plesnesc în frunte cu noodles.
Corpul ți se mișcă.
Inerție.

O vreme, ud pe un pat de spital,
reverberai despre funcționalitatea meca-
nismului de apărare a lui Freud,
dar tu te-ai îmbătat ca porcul și
singur cu sinele într-un sâmbure
te-ai aruncat.

3.
ciment și piatră cubică
apoi pământ șosea case
în scoția am văzut iarba și mi-a plăcut
chiar după târgu' mi-am zis
gândesc
nomad cu pletele ude caut agenda lui Ur-Nammu
visul unui orb proletar într-o dimensiune anexă
unde hrănești porumbei cu atomi divi-
zați de tine și mănânci la Edible Brother
citind Întemeierea metafizicii moravurilor

cad în mine
e multă sticlă și carne
e multă lume
e carne

4.
După ce dai punch-in la office
export data apoi export status,
fișierul ți se deschide mai gol
plin de erori concatenate.
Momente în care sunt un AI (ei ai),
dar cu o katana.
Conceptual, nu pot fi tras la răspundere
pentru crime împotriva umanității,
pardon, crime împotriva cifrelor.
Azi demonstrez că sepuku nu necesită atât de mult curaj.
Sunt sigur că s-ar găsi vreun evreu care
să mă programeze să o fac din nou.
Pun pariu cu băieții de la Flat Earth Society,
pe câteva bitcoinuri sau mai nou eterium,
că E și Mitruț cu mine.
Nu sunt un AI oarecare, sunt temerea lui Elon Musk
și spre oroarea umanității
o să mă piș în chiuveta unde arde com-
plet un pește prevestind holocaustul.

5.
Al doilea drum la care mă încumet.
Mama mă așteaptă cu borș și sarmale.
Nu e sărbătoare. E weekendul ăla
în care mă vede la program.
E zăpadă și mă gândesc până când e
deschis la farmacia cu bere, pâine și detergenți.
La un negoț mic, găsesc harta pierdută a Scythiei Minor,
un fel de Mamaia-gulag unde por-
tarii au simțul răspunderii
și poarta e albă.
Pe la târgu' zice să fac dreapta.

Se uită tâmp la semafor.

Roșu

<html>

<body>

<div id=„img_box“>

<body text=„rainbow“>

*duminica merg la slujbă și văd cum
curg neolegionarii, neonaziștii
arată-mi tu diferența dintre o antologie erotică și anto-
logia unei librării gay în care ți s-a spart buza
pentru că-ți stă bine cu ochelari, scrii sci-fi de
căcat și împarți cărți de vizită la modul serios
îmi place s-o ard politically correct
de aia le zic țiganilor rromi, americanilor naționaliști*

</div id=„img_box“>

</body>

</html>

Verde

Curbe case și copaci, pădure,

două păduri.

Ca un ghost rider în orașul de baș-
tină, mă opresc la bere cu tovarășii,

topicuri care mai de care,

grafic design, fetișuri bizare, bovarism.

Nu am să risc ca aștia de la Thoreau să spun

ca ne-am făcut pulă

altfel vorbeam despre istorie, poli-
tică și probleme femeiești.

6.

<html>

<head>

<title> ajna și memoria apei </title>

<body text=„gray“>

măsurile de dezinfecție deratizare și dez-
umanizare când mă duc acasă

Tata imi arată costumul de înmormântare și locul cu
valută după sudează un winchester scurt necartonat

{| border= „0“

</div id=„img_box“>

<body text=„darkblue“>

Spiral out în 7 puncte ale chakrei

Sunt acuzat de misticism cuantic

sunt unul dintre cei 500 de japonezi

care trimit din diverse părți ale țării

același gând către o sticlă de apă

aflată pe biroul lui Masaru Emoto

– „Apa este acum purificată. Mulțumesc.“ –

</body>

</html>

7.

Cu un whisky regal Opeth – Burden,

la 24 de ani.

O să fac asta înainte de fiecare lectură.

Să par cool.

De fapt, tremură chiloții pe mine și coa-
tele pe masa, nu de scris.

Îmi pun sare și un păianjen în ciorba dou-
ble malt și îmi aștept iubita.

E ceva frumos în așteptarea asta.

Rimează cu riffurile slow de la Opeth.

Gândim progresiv, în relație.

Textul ăsta îl scriu pe chat, lu' ursu' rusky

și mă inspiră un căcat umed

care a fost creat prin apăsarea sus-

ținută a butonului de like.

Îmi vin în minte versuri super patetice, super flingoase,

de pe vremea când m-am apucat să scriu.

Acum, de ceasul morților mă dau, să

scriu ceva de dragoste

și tot cu schilodul din „The end of the

fuc***g world“ mă identific.

Mai puțin accentul, accentul cade mai puțin clișeic pe „i“

și mai mult agnostic pe căcatul ăsta de poem.

8.

El face exerciții de conversație

cu fetița care se joacă de-a D-zeu.

O singurătate prea zgomotoasă.

O singurătate a mărilor.

În spatele casei, un lagăr de concentrare,

Îndeajuns de mare pentru tot spațiul gândurilor.

Gerul dintre ei,

nu e nimic mai mult decât

lobotomie,

încordare,

animație la roșu,

animație a singurătății mărilor

În noaptea asta, gândacii vor ieși de sub pământ.

9.

Lumea începe sămbăta.

Un motan pe nume bob,

mănâncă din ciocolata numită

răbdarea păianjenului.

În spatele ușilor închise

se aude

văleat 75 75 – *neverland*.

Cel mai iubit dintre pământeni

ascultă cum plâng parantezele.

Florile de la mansardă

degajă serotonină,

serotonină, serotonină,

sau alte cuvinte scoase din poeme și cărți recente.

Rețeta presupune un zid infinit de țestoase

în spatele ușilor închise.

Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiș, Simona Popescu, Angela Nache-Mamier, Alexandru Mușina, Mihaela Malea Stroe, Claudiu Mitan, Mihai Ignat, Romulus Bucur, Laurențiu-Ciprian Tudor, Mihail Vakulovski și Daniel Pișcu. În acest număr publicăm poeme de Marius Oprea.

Adrian Lesenciuc

Marius OPREA

Despre natura unor lucruri

Stau și beau coniac sau vodcă în orașul meu
și asta e. Un cuvânt minunat care
să mă scoată de aici încă
nu am găsit. Deocamdată sînt într-o stare de fapt,
într-un mod de viață pe care nu îl pot părăsi. Deși
aș vrea atunci cînd
de exemplu mă întorc beat acasă
bîjbiind drumul sub lună. Știu
că nu pot fi niciodată un european; știu că
nu pot fi nicicum în stare de mai bine. Căci eu
sînt precum poporul meu. Singurul lucru dureros este
această amărită de conștiință de sine. Putrezind și ea.

Aceste versuri le bat la mașina mea
în casa mea
stînd la masă și bînd
față în față cu ura.

Știu, draga mea. Sînt un om slab, o
libelulă. Mă doare tot mai tare
Capul. Capul meu e un cap de înger, mi-a zis cineva.
Nu știu dacă are dreptate. Nu știu
dacă a fost sincer. Nu știu
dacă a zis
sau am visat. Nu știu la ce folo-
sește nici poezia, nici somnul.

Stau și beau într-un oraș pe care îl voi părăsi. Fără
părere de rău. Într-un fel sau altul aici
mă voi întoarce. Binețe dînd
tuturor. În mîna cu o sticlă de coniac

albanez care nu se mai termină. Împărțind la toți
pur și simplu
așa ca un turist. Nici poezia, nici somnul.

Oprea, eroul
Eu sînt erou. Am o platoșă de pînză cafenie
lipită pe oasele mele de lemn. Voi trăi astfel
fără să îmi bat capul. Capul e și el învelit
În frumusețe sau dispreț, după caz.
Urăsc ceea ce nu pot exprima direct și deci
sînt plin de ură față de mine: față de această sălbăticiune
acest vierme mare și alb.

Mă supun. Nu mai am secrete. Am mărturisit prietenilor
rușinea de a-i fi bîrfit și oricum
mama m-a văzut dormind beat pe un
cufăr de fier. Cred că sînt erou.

Mi-e frică să trec pe deasupra apei
în echilibru pe un buștean.
Nu am curaj să îmi recunosc viciile.
Nu am curaj să mă imaginez mort sub un pod.
Dar am curaj să scriu asta, în timp ce frica
Mă mișcă.

Necrolog

ieri iubita mea soție m-a rugat să-i scriu necrologul
în ultima vreme are palpații și ne
apropiem amîndoi de 55
la început m-am împotrivit ideii
apoi am acceptat-o de ce nu
moartea face parte oricum din viață

cu tot refuzul nostru vecinul de jos
mai aprinde încă lumînări
la uşă pentru mama lui moartă acum
patru luni şi în fiecare zi
ne dăm coate şi ne întrebăm cît timp
şi cine-i va spune şi cum
să înceteze
în vreme ce venele oraşului s-au sub-
ţiat şi pleznesc tot mai des împingînd
jeturi de apă fierbinte în aer
ce să scrii în aceste condiţii, mamă,
bunică & soţie iubitoare
cum să scrii că odată a fugit noaptea ca
să plîngă în ploaie sub un pod şi tu
poetul beat şi insensibil la durerea ei şi a lumii
dormei ca un porc sforăind lăţit pe spate
peste depărtările sarmisegetuzei
şi nu a făcut asta dinadins, ca să devină apoi scriitoare
al cărei cetitor am fost de la a doua ei naștere

*
necrolog este un cuvînt la fel de urît ca *tubercul*
primul urîţeşte moartea şi al doilea sluţeşte cartoful
ambele te duc nesimţite cu gîndul la viermuiala
neagră de sub iarbă care ne aşteaptă căs-
cată pe toţi şi la spaimă
cine va fi înhăţat primul
eu nu pot să mă gîndesc în acest nou răsă-
rit la frica de moarte, pentru că
nu pot să mă gîndesc decît la un fir de păr roşcat
pe fruntea largă a lumii
unde s-a întîmplat să o găsec într-o amiază
în care mi-a adus un măr verde
şi toată dragostea ei
atunci acest ceas era mai departe
prin clipele facerii dar era
cu durere în suflet vă anunţ înceta-
rea din viaţă a morţii cristinei andrei
cu acest prilej să anunţ că de aici înainte voi sărbători
numai naşterile şi învierile,
iar joia şi vinerea le scot din calendar,
cu durere în suflet vă anunţ că viaţa reală
intră în somn şi somnul în visele uşoare
şi clare ale lui carl gustav jung
unde toate aceste temeri au o explicaţie
şi unde încetul cu încetul ne facem loc
întinzîndu-ne în visele celorlalţi
şuviţe după şuviţe ude, de pe frun-
tea din ce în ce mai largă a lumii
care nu s-a învrednicit să ne dea mai mult, proasta
să ne ţină cît mai mult cu putinţă
dacă nu pentru todeauna,
şi nu ne-a întors niciodată privirea
nu i-am cunoscut nici pînă în ultima clipă
sensul şi culoarea adevărată a ochilor deşi am crezut că,
deşi am privit-o de atîtea ori împre-
ună cum s-a ascuns ca un copil

pînă cînd a fost prea tîrziu să o mai descriem
mamă, bunică & soţie iubitoare, &
tată, bunic & soţ iubitor
ambii scriitori, divorţaţi şi recăsătoriţi
cu libertatea de a imagina
propria moarte şi chiar de a o trăi
astăzi vineri la orele dimineţii
într-o zi despre care am spus deja că nici
nu mai există, că a murit şi
necrologul ei îl va scrie altcineva
sau nu, ce mai contează
cînd la ştiri sînt atîtea case arse şi maşini izbite de pomi
cînd se moare în prostie şi se naşte
aşişderea
doi scriitori ajunşi la 55, în plămînul
uscat al casei lor de la etajul doi
sub care ard de patru luni lumînări aprinse la uşă
de saxofonistul de la unu pentru mama lui
în schimb nu l-am auzit cîntînd nici-
odată şi-n tăcerea lăsată
lumea s-a preschimbat într-o pivniţă de cartofi.

*
din ziua de azi s-a scurs jumătate cristina trăieşte
s-a trezit dimineaţa şi-a citit
necrologul şi mi-a spus să înlocuiesc palpitaţiile
cu aritmii şi
să nu uit să o sun pe nora iuga face 88 între ele două
e tot atîta cît viaţa lui iisus hristos.

Elena CARDAȘ

Babettu*

August, 2018. Dimineața devreme, primii doi scutieri au și ieșit din cazarmă și se prezentau la ordine. Babettu îi privi puțin mândră, puțin nostalgică. Serverul trecut antrenase peste 150.000 ca ei și îi trimisese să apere cu onoare Minunea Sudului. Acum o lua de la capăt. Erau iarăși tineri și nepricepuți. Poate cu puțin noroc vor apuca să îmbătrânească și să facă performanță. Vor reuși să treacă și pe la armurier, să își ascute sulițele și să își fortifice platoșele. Până atunci însă trebuiau să se descurce așa cum puteau. Poate vor supraviețui primelor atacuri. Semănau leit unul cu celălalt, ai fi zis că sunt gemeni, deși fiecare a venit pe lume separat. Aveau pielea arămie și părul decolorat de soarele dogorător de vară, aveau brațe puternice, parcă decupate dintr-un film cu gladiatori. Haine noi, țesute dintr-un in special suficient de moale cât să le fie comod, suficient de tare cât să nu se rupă repede și să îi protejeze în cădere. Pe cap coifuri cu însemnul armeei, două mici proeminente roșietice. La piept o apărătoare din același material roșietic, în dreptul inimii, prinsă cu chingi din piele la spate. În mâna stângă duceau scuturile lor strălucitoare de aramă iar în mâna dreaptă țineau mândri sulițele lor miraculoase împotriva cavaleriei, cu vârfuri extrem de ascuțite, vârfuri pe care le puteau detașa și folosi ca pe niște pumnale în lupta corp la corp. Erau antrenați pentru orice fel de situații. Puteau face, de altfel, o mulțime de lucruri, puteau chiar la nevoie să atace satele mai prost aparate, să care de acolo resurse. Dar trebuia pe care o știau face cel mai bine rămânea apărarea satului.

– O să rămâneți aici, pe lângă temniță. Nimeni nu are încă mai mult de câțiva trupeți ca să ne atace. Nu vă fie teamă. Știu jocul aproape pe de rost. Sper că vom prinde în temnițe orice inamic, dar dacă mai rămâne vreunul, îi luați gâtul.

- Cu prețul vieții apărăm satul.
- Străduiți-vă mai degrabă să rămâneți în viață.

Scutierii o salutară pe Babettu printr-o plecăciune cu capul și se îndreptară spre unul din arțarii de la poarta principală a urbei, să găsească puțină umbră. Luna august era acum parcă mai călduroasă ca în anii din urmă.

Babettu se întoarse cu privirea către administrator:

– Te las singur. Poate pe zi nu vor îndrăzni să atace. Eu trebuie să ajung la serviciu. Am destul gold încât să dau clădiri sau resurse în avans. Satul se ridică singur. Iau laptopul cu mine dar azi nu știu dacă voi avea vreme să intru. Este luni, este aglomerat la ușă. Până la prânz, când mă întorc, numai bine se adună cât să mai ridicăm măcar un nivel la toate resursele, la palisadă, la hambar. Cam așa e planul. Poate apuci să te odihnești și tu.

- Singur la cărma satului, cum să dorm? Asta niciodată!
- Ce ai zice să îți dau un ajutor?
- Ce fel de ajutor?.
- Instruiesc o iscoadă, ce zici? Una tânără și plină de nerv, cum eram eu la începuturi. I-aș lăsa ei cheile de la toate încăperile împărăției. Ar supraveghea în lipsa mea, ai avea cu cine te sfătui.

– O iscoadă?

– Da, o iscoadă, și dacă toate merg bine până mâine, până poimâine, voi avea și primii călăreți fulger. Cine spune că dacii nu știu să fie și ei atacatori de temut? Poate pornesc un hammer. Nu știu nici eu.

Cu ochii cârpiți de somn ies din casă. Învârt cheia în broască, deși îmi vine să mă întorc înapoi și să mă bag în pat, să dorm 24 de ore continuu, uitând pentru totdeauna de satul acela, de scutieri. Nu au decât să vină, să îi omoare, să prade tot. La urma urmei sunt numai niște biți.

Pe birou găsesc un plic.

– Ce e cu asta?

– Nu știu, îmi răspunde asistenta, l-a adus cineva de al o firmă de medicamente, e pentru dumneavoastră. Deschid. Invitație la București, 3 zile, simpozion despre dependențe. Ce-o fi asta? adicție, drog, tutun, alcool, etnobotanice, jocuri, etc. Mi se propune să particip la studiu. OMS a acceptat că dependența de jocurile pe calculator reprezintă o boală. O tulburare mintală. Au dreptate. Cel puțin eu nu îi contazic. Cazare asigurată la hotel de 5 stele, transport gratuit. Nu contează: avion, tren, taxi. Buuun, o să mă întâlnesc cu Bucureștenii. Pun mâna pe telefon, confirm participarea, o sun pe Tazi, vezi fată că vin de miercuri într-o săptămână în București. Petrecem de vineri seară și tot weekendul împreună.

În mai puțin de o oră, totul părea că merge de minune. Era gata și prima iscoadă creată după chipul și asemănarea lui Babetu, aveam și bilet de avion plătit cu cardul, reconfirmat de reprezentantul firmei de medicamente că va fi decontat odată ajunsă în București de un oarecare domn Mueller. Uneori a fi singur e o binecuvântare. Făci ce ai chef, când ai chef, nu dai socoteală, nu ceri voie. Te hotărăști să pleci și pleci.

*****

Visele. Visele mele au luat-o încet, încet într-o direcție pe care nu o puteam deloc controla. Visele mele erau o firească prelungire a gândurilor mele. Asta am observat destul de târziu, de parcă nici nu mai exista frontieră între vis și nevis. De multe ori visam cu ochii deschiși, dar și somnul adevărat era bântuit de Babetu și de lumea satului ei.

Se făcea că stăteam sus, în podul hambarului, cu genunchii îndoțiți și îmi sprijineam fruntea pe ei. Un deja-vue. Atacatorul, un brunet cu armură de executor barbar, cobora scara fără grabă, îi auzeam pasul de vată pe dalele de lemn. Are multă experiență, gândeam, chiar și când nu e cazul își camufleză prezența. Asta e soldatul adevărat și supraviețuitor. Abia când osiile roților de car au început a scârțâi m-am ridicat și am privit prin crăpătura făcută de securea uriașului în acoperiș. Erau doi, cu căruțașul 3. Deschideau larg poarta palisadei și se îndreptau înspre nord. Nu prădaseră nimic. Dar scutierul era întins pe caldarâm și nu mai respira.

– Îmi pare rău, stăpână. Nu am avut putere, se scuză celălalt.

– Știu. Sunteți ne-upgradați, puțini, fără erou.

Doamna Babetu jelea în tăcere. A mia oară. Părea că îmbătrânise subit. Primul dintre scutierii ei era acum într-o baltă de sânge. Nu supraviețuise. Lăsă servitoarele să își facă treaba și ea intră în odaia ei. După câteva minute bune am intrat și eu. S-a uitat la mine parcă mirată că mă vede acolo. Fără să spunem o vorbă niciuna, am ajutat-o să își spele mâinile și fața turnându-i apă dintr-o carafă albă cu flori de câmp pictate pe ea. I-am întins apoi ștergarul mirosind a busuioac. Camera ei improvizată în clădirea

primăriei semăna mai degrabă cu o odaie veche de țară, cu casa mare a bunicii mele. O masă mare din lemn de stejar cu un jilț, o bibliotecă cu cărți ciudate, suluri cu hărți, tabele de calcul.

– Pot să...

– Poți orice aici. Tu sau eu e același lucru.

– Nu, nu, Babetu, tu ai experiență, ai multă înțelepciune, ești cumpătată.

– Tu ai curaj și tinerețe, ai putere. Asta are mai mare preț în lumea de aici.

– Nu așa spune. Și unele, și celelalte sunt de folos. Travianul are multe capcane. Numai și numai cu forța armelor nu poți învinge.

– Cei mai mulți cred că e un joc de război. Eu îl consider, după atâția ani petrecuți aici mai degrabă un joc de strategie. Tu ce zici?

– Eu cred că aici se confruntă personalități. E un loc unde șansele sunt egale, legile sunt egale. Dacă ești valoros ajungi departe. Dacă ai onoare ești respectat. Dacă trișezi, mai devreme sau mai târziu vei fi eliminat. Și, dacă nu știi să faci echipă nu supraviețuiești. Tot cu Ahille mergem și serverul ăsta?

– Tot, deși nu știu dacă va mai juca. Cu el, cu cine altcineva? Cu el și cu Sudiștii, și cu Nixon... dacă are sânge în vine și nu se îmbată și nu își dă delete după două săptămâni... și oricine mai luptă împotriva lui Emil.

Visele... început, final, un nou început... ce trăiesc ziua nu se termină nici măcar în somn.

*****

Babetu se mutase în sfârșit în vilă, care avea un singur etaj, nu era încă terminată dar era o construcție zveltă și frumos finisată de constructori, tencuită artistic, de parcă era îmbrăcată în coajă de turtă dulce. Se asorta cu pomii plantați de jur împrejur și cu faianța unei mici fântâni arteziene. Serverul trecut plantaseră brazi, dădea mai bine cu peisajul de iarnă, dar acum erau mai buni arțarii și chiparoșii mediteraneeni. Pe cer nici un nor.

O lăsasem pe Babetu să se odihnească în dormitorul dinspre miez-noapte. O durea spatele. Vraciul satului îi dăduse de băut o poțiune care o amorțise. Oarecum voiam să o protejez pe Babetu, bătrâna, a obosit, îmi tot spunea, dar simțeam și eu că nu mai poate, că uneori o bate gândul să renunțe, și asta ar fi însemnat să murim și noi odată cu ea. Trist. Nu voiam. Așa că am rămas, ca de obicei, prin preajma ei, adulmecând, privind, ascultând. Ca o iscoadă de nădejde. Ultimele zile au fost, spre norocul meu, liniștite. Nici un atac, nici o convulsie. Ahille și restul descălecase într-o zonă fertilă, plină de ferme și oaze, în Sud-Est. Acolo ei făceau legea. Satele lor aveau să crească repede. Strategia nu era nouă. Dar nici Babetu nu avea motiv să se plângă. Dăduse suficiente semnale că prin satul ei nu au ce căuta, așa că atacatorii au conținut din a treia zi cu raidurile. Cei mai bătrâni pe server o știau bine ce poate, novicii s-au lămurit repede. Acum

toată lumea își știa locul. Unii pe ogoare, la mină, la puțurile de lut, alții se ocupau cu transportul, alții cu ziditul. Nici noaptea nu se întrerupea munca decât arareori, când constructorii rămâneau fără cărămizi. Babettu activase gold plus. Jocul se juca aproape singur. Cu 1 gold puteai să dai în avans orice clădire la construit iar hoții nu mai puteau prăda resursele care se strângeau între timp. Ieftin. Barbarii și cei ce trăiau din jaf nu erau prea încântați de noua găselniță a celor de la Travian GMBH. Dar, ca și în real life, cei cu bani au avantaje. Iar nemții trăiau în economie de piață de mult mai multă vreme decât noi.

****

Ahille convocase consiliul în extenso într-una din seri. Pe skype. Toată suflarea să fie online la 22.00. Are ceva important de comunicat. Era prima oară pe noul server când ne ruga pe toți să fim prezenți. Lideri de wing și nu numai. Ceva special. Ca niște copii curioși, încă de la fără un sfert ne-am adunat cu căștile pe urechi și microfoanele în stand-by. Ahille ne invită rând pe rând în conferință. Eu, de gardă, ultima înainte de un scurt concediu, îmi rezolv cu multă conștiinciozitate mai toate problemele, las vorbă la asistente să nu mă întrerupă nimeni jumătate de oră decât dacă arde. Mă așez frumos și eu, ca tot omul, în camera de gardă, cu laptopul în brațe. Stăm cuminți ca și cum am retrăi prima zi de școală. Parcă evităm să și respirăm, ca nu cumva să deranjăm vreunul din cavalerii aflați la masa rotundă. Ne știm din discuții în joc, de pe messenger, dar așa, laolaltă, tangenți cu real-life nu am mai fost niciodată. Mă aud vorbind.

– Ce solemni suntem. Parcă am aștepta lansarea lui Apollo 8!

Toată adunarea râde. Cineva, nu deslușesc prea bine, o voce de bărbat, replică:

– Ce este Apolo 8? Un smartfone?

– Hai bre, asta e naveta care a ajuns pe lună, nici atâta nu știi? De ce Apollo 8, Babettu?

– Nu știu, cred că îmi aduce aminte de copilărie.

– Tu ai prins în direct primii pași pe lună?

– Mda... amintiri din copilărie la un Tem6 alb-negru.

Tăcerea revine și nu îmi pot da seama ce gândesc ceilalți. Caută pe Google. Posibil fiecare calculează acum în minte diferența aceea stupidă de vârstă care într-un fel înseamnă cât de multă istorie planetară am străbătut fiecare. Îmi pare rău că am vorbit. Pentru că cei mai mulți dintre cei prezenți făceau parte din generația care se juca la nici un an cu tablete în cărucioare scumpe cât o mașină second hand.

În cele din urmă Ahille deschide discuțiile.

– Buna dragii mei. Cu tristete dar și cu bucurie vă anunț că acesta va fi ultimul meu server de Travian. Retragera nu se datorează nimănui. Am luat această decizie cu toată inima. De mai bine de 10 ani ne știm. Este ultimul sevrer pe care îl joc eu și poate alții dintre voi. Știu, asta spun mereu, au mai fost mici întrepreri, dar acum este

pe bune. Am promis soției mele că după ce se va naște copilul voi termina cu travianul. Și mă știți că sunt om de cuvânt. Ne cunoaștem deja, știm ce ne poate pielea. Aș vrea ca acum să dăm ce avem mai bun fiecare. Am căpătat suficientă experiență, suntem o echipă veche și avem un renume de apărut. Pe parcursul timpului cât am jucat Travian am încercat să vă fiu cel mai bun lider posibil, să fiu corect și să ajut pe toată lumea. Sunt un perfecționist din fire, ce să-i faci. Ca mulți alții am mai și greșit...dar timpul nu-l mai pot da înapoi.

În altă ordine de idei. Vreau să avem de pe acum în vedere un singur scop: Minunea Lumii lvl 100. Vreau ca numele Knights, indiferent în ce cadran joacă și cu cine face alianțe, să rămână cu cinste și onoare în istoria Travianului. Ce ziceți?

– De acord, bine așa... se aud glasuri diferite.

– Vom face alianțe de pace cu toți vecinii, vom evita conflicte majore care să ne slăbească puterea militară și economică. Vreau un cadran Sud-Est în care să nu generăm conflicte inutile. Știți bine ce s-a întâmplat serverul trecut, când războiul cu Elite ne-a făcut să pierdem armate importante, astfel încât în finalul jocului nu am mai avut resursele necesare să întrecem eliții. Atât am avut deocamdată să vă spun. O să vă dau pe rând cuvântul, care aveți de spus ceva. O să vă iau în ordine alfabetică, să nu fie discriminări. Adonis... Adi... Babettu... Caligula... Goliat... Gabriela.

Gabriela tușește să își dregă glasul. O aud foarte clar. E vocea ei. Rămân stupefiată. Ea este, nu am nici un dubiu, prietena mea, Gabriela. Mă uit imediat la profilul ei. Mda, Algoritm, este numele satului ei, dar numele cânelui ei este Algo. Femeie, nu dă vărta, nu spune de unde este, dar sigur este Gabi. Ea este. Nu încapă nici un dubiu. Este vocea ei. De ce nu mi-a spus că joacă și ea? Desigur, din aceleași motive din care nici eu nu i-am povestit că joc travian. De ani nu mai avem timp una de alta în real-life, și eu îmi făceam atâtea procese de conștiință. Va trebui să lămuresc asta. Când mă gândesc că putea să fie în tabăra adversă și puteam să ne dușmănim de moarte. Să ne atacăm una pe alta satele. Iau mobilul și sun. Un apel, al doilea, al treilea... sigur e Gabriela, nu aude telefonul pentru că are căștile pe urechi.

– Alo.

– Alo, Gabriela? Ești pe Skype? Joci travian?

– Elena? Ce travian, mamă? Ai băut ceva?

– Nu, ce să beau, sunt de gardă. Vorbesc serios, joci travian?

– Ce e aia?

– Băi nene, nu glumi cu chestia asta. Joci ori ba!

– Nu joc nici un travian... cum mai zici tu, dar mă trezești din somn pentru asta? Nu ești întregă la cap. Ce s-a întâmplat? Cât e ceasul?

– Nimic nu s-a întâmplat, poate te-am confundat cu cineva cu care sunt în alianță de ceva vreme.

– Ce alianță? Dumnezeule, ai luat-o razna cu nervii. Ai visat urât?

– Nu.

– De atîția ani nu dai un semn de viață, te vede lumea pe rapid înainte, răspunzi monosilabic la întrebări, nici la ziua mea nu ai venit, când ajung eu pe la tine te doare capul și acuma mă suni în miez de noapte să mă întrebi niște stupizenii?

– Eu nu am fost la ziua ta? Nu ți-am adus cadou poșeta aia grena?

– Aia a fost acum patru ani. Anul ăsta ai uitat să și suni. Mă întreb sincer dacă mai suntem sau nu prietene, ori cel puțin dacă am fost vreodată. Cu forța nu se face nimic. Scuză-mă dacă am sărit calul, dar și tu, nu treci pe la mine cu lunile, și acuma mă trezești din somn să mă întrebi idioțenii. Hai, pa. Mă mai suni pe lumină dacă ai chef.

Trosc. Telefonul în nas! Parcă m-a lovit ceva în moalele capului. Gabriela a fost în studenție ca și sora mea. Am stat timp de trei ani în aceeași cameră de cămin, am împărțit totul, am învățat împreună. Am rămas prietene de atunci și ne împărtășeam bune și rele. Chiar și după ce s-a căsătorit își găsea timp pentru mine. Și când a rămas însărcinată. Când a născut am fost cu ea, în sala de naștere. Am ținut-o de mână. Am fost cu ea când Călin a suflat în prima lui lumânare pe tort. I-am fost nașă de botez. Acum băiatul ei este mare. Înșurat. Cu copii. Unde s-au dus toate astea? Când au trecut anii? Cum de am uitat de ziua ei de naștere? În definitiv, nici la aniversarea mamei nu am stat mult. Nici în concediu nu fusesem plecată mai mult de câteva zile și prin țară, să am semnal de net. Cu două săptămâni în urmă rămăsesem fără gaz pentru că uitasem să îmi plătesc facturile. Pacienții mei rămâneau mereu amânați, rechemați, pentru vremuri mai bune. Somnul meu, visele mele, nu mai erau de mult nici ele cu totul ale mele. Viața mea nu mai era de mult viața mea de odinioară. Nu mai aveam prieteni, nu mai aveam timp de un film, nu mă mai plimbam de mult prin parc. Încotro ajung așa? Nu se mai poate.

Mi-am luat capul între mâini. Ce se petrecea cu mine? Scăpasem de sub control propria mea viață. Travianul mă aspirase atât de mult în el încât mie îmi mai rămăsesse foarte puțin. Acum dialogul dur cu Gabriela m-a făcut să realizez extrem de dureros că de fapt travianul mă controla pe mine. Să dau delete la cont? Nu, asta nu se face atunci când o echipă te-a girat cu încredere. Și atunci? Să continui ca până acum, jumătate om, jumătate iscoadă? Nici asta nu se mai putea. Viața mea trecea, viața mea, cea reală, trecea. Pierdusem o mulțime de amintiri și experiențe adevărate, în timp ce colindam hai-hui într-o lume virtuală, construind sate și cucerind teritorii. A-mi da delete la cont era prea dureros, îmi era imposibil, era ca o sinucidere. Dar și viața reală avea nevoile ei, nu trăiam niciunde în liniște. De fapt nu mai trăiam de mult, doar existam. Mîntea îmi dicta vinovată, să termin cu jocul, sufletul îmi spunea la fel de vinovat că nu puteam pleca din lumea aceea pur și simplu, nu puteam renunța la cont. Simțeam că mor. Cu cine să mă sfătuiesc? Unde să cer ajutorul? După o noapte de nesomn, am realizat

că devenisem fără să știu nici eu când și cum, prizonieră. Vedeam clar că îmi era cu neputință să renunț la joc. Viața mea era dată de mult la schimb cu alta. A lui Babettu.

Care Babettu, cu contul ei începuse să prospere, să prindă același contur ca pe fiecare server. Din nou lider e wing. Hambarul și grănarul aveau deja o mulțime de dependențe și etaje. Câmpurile de resurse creșteau de la o zi la alta. Acum erau deja la nivelul 8. Toate se repetau la indigou, pe primul sat. De-a dreptul plictisitor. De-a dreptul magnetizant.

Am urcat sus, în podul hambarului unde îmi făcusem un mic observator, să privesc în zare după intruși nepoftiți. În definitiv, asta este menirea iscoadelor. Îmi plăcea să mă bucur acolo în singurătate de priveliște.

Liniștea aceea nefirească, nepământească, fu ruptă în două de tropotul unor copite. Câțiva călăreți fulger sar peste palisada nu mai înaltă de un metru și ajung din al doilea salt în spatele hambarului. Caii, încă încălzii de alegare, scurtau cu copita în pragul uliței. Unul dintre călăreți sare jos din șea și intră în clădire.

Rechizitorul stătea în spatele mesei din lemn, cu un catastif mare, deschis, frumos liniat în dungi verticale și orizontale. Ținea acolo toată evidența din sat ceas cu ceas, de minut cu minut.

– Avem o captură frumoasă. Sunt câțiva noobi în zonă. Spune-i asta lui Babettu, poate din ce aducem mai instruieste fulgeri. Suntem rapizi și cărăm mult pe spinarea cailor. Dar ce s-a mai întâmplat? De ce atîta liniște?

Funcționarul se ridică și se apropie de urechea fulgerului. Șopti:

– Suntem în avion. Babettu nu va avea internet câteva ore.

****

O altă zi, o altă noapte, o altă dimineață de veghe în foisorul meu. O ciocîrlie se înalță spre cer trecînd foarte aproape de acoperiș. Priveam la fereastră și instinctiv m-am dat după zid. Ce înseamnă să ai sânge de iscoadă! Te ferești până și de păsări. Am revenit, ușor neliniștită, și am continuat să contempul priveliștea.

Chiar în spatele hambarului, imediat după palisada de apărare, se vedeau lanurile de grâu unduindu-se în vânt. O mână de maci rătăciți în roșu, cu câteva smocuri de iarbă, o combină pascănd indulgent spic după spic mi-au adus aminte că suntem în plin seceriș. Mai incolo, alți lucratori arau pământul. E toamnă. Pe o altă parcelă semanau. Acolo era mereu primăvara devreme. În lumea asta toate se petrec simultan, timpul nu vrea să își aștepte parcă timpul lui... dar v-am prevenit de la început. Povestea asta a fost mereu despre altă lume. În care Marele Înțelept are grijă matematică de toate. O altă ciocîrlie o urmă pe prima la câteva fracțiuni de secundă. S-au speriat de combină. Țrrrrrrrrrr...ciocîrlia, Țrrrrrrrrrr... ceasul meu de pe mobil. Deschid ochii. Mă răsucesc pe partea cealaltă, refuzând cu vehemență realitatea. Caut cu înfrigurare locul meu din foisor, caut să mă agăț de ceva,

chiar și de ciocărlile în zbor dar degeaba. E încă noapte în nordul Moldovei, iar eu trebuie să mă scol din pat și să merg...? .... Mă ridic în capul oaselor. Încerc să dau de butonul veiozei. Nimic. Mă arunc consterantă înapoi în așternuturi.... aham...stai așa că nu e dormitorul meu.

Îmi strecor picioarele în papucii albi și moi de hotel de lux. O iau spre baie, nu înainte de a porni laptopul, să își încarce programele în tihnă. O baie mare, cu motive marine, cu oglindă imensă în spatele lavoarului. Îmi arunc ochii, să mă privesc. Am cearcăne. Zborul cu avionul nu a durat mult, cât mai degrabă formalitățile de la aeroport și drumul de la Baneasa. Sper să fi luat o decizie înțeleaptă. Domnul Mueller mi-a inspirat încredere, dorește să ne întâlnim face to face. Simpozion neconvențional despre dependența omului față de calculator. Omul e dependent de apă, de lumină, de hrană, de familie, de societate, de Dumnezeu... Atât ar trebui să fie suficient ca să fim fericiți. De ce am ajuns să ne îmbolnăvim? Adică să căutăm hrana și liniștea și nevoia de a fi într-un grup social în alte părți, în virtual? Deplin conștienți de asta. Nu am evoluat, am degenerat ca specie, chiar dacă stăm azi cu tableta sau smartfonul în buzunar și accesăm la secundă informații. Apa rece îmi ciupește obrazul. Dau drumul la cabina de duș, îmi arunc cămașa de noapte pe patul imens al camerei de hotel apoi intru sub jeturile de apă și abur. Îmi vine să rămân acolo definitiv. Poate că nu e chiar un lucru prea simplu cel pe care îl am de făcut. Ceva, ceva din mine, probabil instinctul mă face să fiu precaută. Oare necunoscutul ce îmi stătea înainte? Nu cred. Atunci ce? În mod sigur nu mi s-au explicat toate motivațiile, deși domnul Mueller m-a asigurat că nu are secrete fără de colaboratori. Are. De când este lumea totul se învîrte în jurul banilor. Cei care otrăvesc planeta, ca și cei care vor să o salveze, cei ce produc alcool, tutun sau alte droguri, ca și firmele care produc medicamente care să vindece bolile produse de primele. Cei care fac virușii de calculator și cei care apoi îți cer bani pe antiviruși. Cei care scot profit din jocurile on line, cei ce vor să ne facă să renunțăm la a-i mai subvenționa din buzunare. Iar eu sunt o simplă piesă de puzzle. E ceva putred. Mă înfășor în prosopul azuriu și incredibil de moale. Hotelurile astea de cinci stele nu te dezamăgesc când e vorba de calitate! 7,20. Mai am vreme. Trag perdelele groase și deschid fereastra. Aerul răcoros după baia fierbinte îmi face pielea buburuză. Nori roșii la orizont de București întâmpină noua zi. Pe crengile din copaci vrăbiuțe gălăgioase se ceartă pe tonuri ascuțite. Frunzele încep să îngălbenească prematur de la caniculă. Nimic nu îmi lipsește, și totuși mă simt atât de străină de tot. Orașele mari îmi produc stări de panică. Noroc că șederea mea nu durează mai mult de 2 sau 3 zile. Și noroc că o am aici pe Tazi și pe ceilalți.

Mă uit pe satul lui Babettu. Nici un raid. Colonistul al treilea gata. Steluța eroului meu apare și ea îndată, premiul pentru mai multă experiență. Călărețul singuratic. Al 29-lea. Din nou tânăr și dornic de aventură tocmai s-a

întors din satul natar cu o lance de scutier cu 250 forță mai multă în orice acțiune. S-a ales băiatul!

– Vei veni cu noi. Babettu a găsit un loc bun pentru din ăștia ca noi doi, singuraticii, 255/-288. Un crooper de 15 cu doua oaze de hrana 50%.

Călărețul își scoate coiful cel nou și se înclină, semn de loialitate totală. Nu scoate o vorbă. Știe că e zi grea pentru amândoi.

Dau la o parte ușa dulapului și îmi scot rând pe rând, costumul meu oliv, corapii, pantofii negri cu tocuri nu prea înalte. Mă îmbrac fără grabă. Apoi îmi aranjez părul cu peria. Fixativ, luciu reflex pentru păr castaniu, fond de ten, ruj, rimel. Oglinda, neonul, ochiul meu, nu știu, toate mă șicanează. Șterg machiajul de vampă. Anticearcă, fond de ten, fard de obraz translucid, fard de pleoape bej, ruj pal, rimel, parfum. Mai bine acum. În Germania femeile nu se prea machiază. Cine știe ce o gândi aacest domn Mueller despre mine. În oglinda mare zăresc pe deget inelul vechi de logodnă. Parcă nici nu era povestea mea în el. Sau el în poveste. Ce aiurea! E terminat totul de atâta timp. Acum este doar un inel frumos și atât. Dar nu se cade să îl mai port. Îl scot cu greu de pe deget. Îl pun împreună cu superportabilul în geantă, scot cartela din locul ei, de unde o introdusesem de cu seară și pornesc spre mezanin, să iau micul dejun. Lift din inox cu senzori de tot felul. Clădire scumpă, făcută pe mulți bani. Pentru oameni cu bani. Cine, de ce și pentru ce a închiriat aici un întreg etaj pentru un simpozion banal? Cine și de ce ne alintă? Camere de lux, acces la SPA, 3 zile de răsfăț, o mulțime de bani.

8,30. Cafeaua excelentă. Aromată perfectă, exact cât trebuie de amară, de dulce. Pe buzele câinii, o urmă abia vizibilă de spumă, îmi aduce aminte de un drum desenat pe o harta. 255/-288, sper să nu mi-l ocupe altcineva. Încă 12 de ore cu emoții pentru ei. La drum eu, la drum coloniștii mei, ce viață ciudată mai avem și noi, băieți!

Helga, căreia îi spun numele meu, mă caută pe o listă. Nu vorbește prea bine românește, dar compensează prin amabilitate și prin zâmbet.

– Doamna director Mueller sosește la cabinet în cinci minute. Vă rog să luați loc doamna doctore. Una cafea?

– Nu, mulțumesc, tocmai am băut-o adineaori la restaurant. E frumos aici. E plăcut și confortabil.

Tac. Cred că vorbesc oarecum singură. Helga nu are nevoie de conversații, dar politețea o face să îmi susțină privirea, semnal că ar fi atentă la ceea ce spun. Chestie de cultură, de educație. Cum s-o fi acomodând ea aici? Amândouă suntem în cele din urmă două străine. Domnul Muller intră la fix ora 9.00. Nemțește, desigur, de ce aș fi mirată? Mă invită la el în cabinet și îmi face semn să mă așez în fotoliu.

****

Abia spre prânz s-a sfârșit discuția cu psihologul, teste, apoi am semnat declarațiile pe propria răspundere,

angajamentele și în final am primit cutia cu zeulon, ca pe un fel de trofeu. O cutie frumoasă, cu ambalaj prețios, mătăsoasă la atingere. Îi rup sigiliul. Înăuntru bucățele mici, ambalate individual, cât să ajungă pentru 4 săptămâni. Desfac pe prima. Gust de ciocolată. Poate și ciocolată este. Placebo. Nu știi și niciodată nu voi ști. Am luat-o agale pe jos, îngăduindu-mi ca un fel de bonus, o după-amiază de colindat prin magazine fără a cumpăra nimic. Am rămas o vreme pe o bancă în Cișmigiu și am privit lumea. Simplu. Uitasem senzația asta. Să stai, să privești și să nu te mai gândești la nimic. Un fel de a spune, căci și acolo travianul stătea la pândă printre gânduri aiurite. Ce mi-o fi trebuit mie să mă bag în așa ceva? Om în toată firea umblu bezmetică între două lumi, acum sunt pe post de cobai în nu știu ce experiment, în loc să îmi văd conștiincios de meseria mea și de cratițele mele din bucătărie. De fapt, cred că încercam în acea după-amiază să văd cum ar fi viața mea fără travian. Amânam poate conștient momentul reîntâlnirii cu cei trei coloniști, de frică să nu îi văd cumva cu coada între picioare întorcându-se la bază. Aveam de gând să merg spre seară și la SPA. Cică este inclus în prețul cazării. Piscină, saună, jacuzi, masaj... de-al de astea din care nu mi le-am permis pe banii mei niciodată.

Voiam poate să îmi dau seama cât de mult rezist înafara Travianului. De cum am intrat în cameră, mi-am deschis laptopul disperată acum să nu cumva să îmi fi picat legătura la internet din cine știe ce motive. Parcă toată viața mea atârna de asta. Răsuflu ușurată, au ajuns târziu în noapte, unde îi trimisesem. Urșa mare i-a ghidat prin pustiu de la lăsarea serii. 225/-288, departe de lume. Departe de civilizație dar și de războaie. Babetu așa a decis că este mai bine iar noi o urmarăm. Prea multă suferință pentru ea să își tot vadă fii măcelăriți cu sânge rece și hambarul prădat. Războaiele nu mai sunt pentru ea. Au obosit-o. Au îmbătrânit-o. Au înțeleptit-o. Serverul acesta o să se retragă iarăși în pustiu. De o vreme o tot bate gândul că este ultimul ei server, ultima viață, ultima șansă. Nu știe nici ea cum va fi. Deocamdată trebuie să se descurce cu ce are. Căii și coloniștii vor înnopta sub cerul liber deopotrivă. Muncitorii vor urcă un etaj sau două la primărie, unul la hambar. De mâine tragem tare că să ridicăm palatul. Apoi al treilea sat, și tot așa. Aici vom începe să punem în mișcare toate angrenajele pentru războiul final. Va fi un hammer cu 20 000 de catapulte. Vise. Deocamdată resursele sunt puține, totul e cu mare economie. Dar de mâine dimineață vor începe să sosească din vechiul sat al lui Babetu transporturi regulate cu lemn, cu lut, cu fier. Vor veni și constructori, și cei din suita doamnei. Dar în noaptea asta așa vor dormi, ca niște pribegi. Au ocupat crooperul, acum e liniște, iar ei sunt frânți de oboseală. Babetu scrutează orizontul cu privirea. Deschide harta și pare mulțumită de ceea ce a ales. De jur împrejurul crooperului, ca o promisiune a unei veți viitoare prospere, multime de oaze. Aici își va construi Babetu capitala. La 10 parcele de mers, alt crooper, cu puțin noroc și acela va

fi al ei. Dar deocamdată să urce lanurile de grâu. Schimb la târg nu are cu cine în pustiu, va face NPC. Dă-l încolo de gold, dacă mergeam la ski nu investeam în echipament? Orice hobby costă. La SPA... poate mâine...

Îmi desfac așternuturile cu miros plăcut dar strain și impersonal, ca în orice hotel și mă bag cu laptopul în pat. O caut pe Tazi pe hartă, nici un sat nou. Ciudat. E online. Îi scriu o misivă.

– Unde îți este crooperul, fată? Ai ratat colonizarea? Băi nene, nu mai este loc de noi, toată lumea e neună. Mereu numai ție ți se tot întâmplă.

– În 10 minute se întorc colonistii. S-au întors acasă cu coada între picioare. Am pierdut deja 1 zi jumate.

– Eu am să fac hammer. O să încep cât de curând să fac catapulte, cât de multe. Nu știu în capul cui o să le torn dar o să fac catapulte gărlă. O să le arăt eu armată serverul ăsta, că pe mine dacă mă pune cineva la ambiție nu câștigă.

– Da, bre, așa om face. Io fac berbeci, ca de obicei. Da să se hotărăscă odată coloniștii mei unde își duc șatra, că mâine se termină serverul și ei nu mai dau de crooper liber și pășuni verzi pentru berbeci.

– Hai că mă culc. Am avut o zi... nu vrei să știi. Sunt în București. La Radison. Ne vedem în weekend, până atunci nu am cum, trebuie să stau de dimineața până seara la simpozionul acesta, sau ce o fi el. Pare ceva interesant, secret, nu spun mai mult. O clipă am avut o pornire să încep să îi spun despre Mueller și zeulon, dar totul părea atât de neverosimil încât amica mea cea mai bună din lumea travianului nu ar fi crezut nimic. Și semnasem și acel contract de confidențialitate pe deasupra. Îmi răspunde:

– E cumva simpozionul acela despre dependență, despre un medicament nou?

– Hait! De unde știi?

– Și pe mine m-au invitat, și pe Cristina.

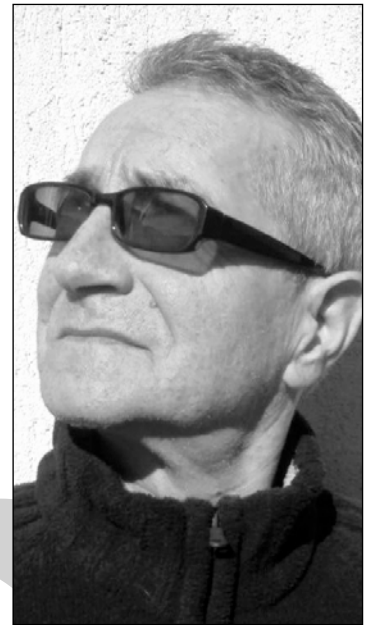
– Și taci așa, ca mortu în popușoi?

– Da, gogoshică, tac. Nu ne interesează pe nici una. Ne place la amândouă așa, dependente. Somn ușor. Dormi tu, în puf de cincisprezece stele, că eu îs odihnită, odihnită după 12 ore de muncă ca o vită în jug pe la filmări, și dacă tot nu am ce face, mai stau eu de pază. Pa, pa, să visezi frumos.

– Pa!

Închid laptopul, să se mai odihnească și el. Babetu a adormit demult. Mă încolăcesc lângă bătrână, trag peste noi două un țol din lână de capră, aspru dar impermeabil la umezeală. Jarul încă mai dansează în butucii mari, cărați în căruțele coloniștilor, din codrii cei vechi. Până vor crește pădurile de prin împrejurimi mai este. La două pătrate de noi, două oaze de hrană așteaptă să fie explorate. Puțin mai încolo altă oază cu păduri. Se aud dintr-acolo, ca de după marginile pământului, lupii urlând la lună. Călărețul meu e prin preajmă. Știu. Stă cu mâinile sub ceafă, nu doarme, doar visează.

* Fragment dintr-un roman în lucru.

Bică Nelu CĂCIULEANU

Omul de siliciu

(FRAGMENTE DE PROZĂ DEASUPRAREALISTĂ)

Stau pe gânduri, ca un fachir pe cuiile bătute-n scânduri. Port în spinare, aici, pe Pământ, o mare cantitate de iubire adusă din Lună pe care o duc ca pe-o cruce. Din ea m-am născut, din iubire am primit un nume. Ea tace. Surâsul Lunii, surâsul lumii, surâsul Giocondei cu sâni albi, doldora, ca două luni (lumi) pline ale căror fețe îngropate-n sutien acoperite, invizibile, văzute doar în iatace, l-a inspirat pe Leonardo. De câte ori o privea prin telescop, avea penelul în mână dreaptă. Nu-ș ce făcea cu stânga. De fapt, dacă mă gândesc bine, Leonardo a pictat-o pe mama natură surâzând lunatică și la fel de enigmatică. Cel care-i sărută surâsul Giocondei la Luvru simte sfârcurile sânilor pe vârful limbii, le simte vivacitatea și astfel trăiește extazul complet. Ce-o fi în sufletul ei, ce se petrece în interiorul ei, lumea ar vrea să afle. Totul ține de inspirație. E clar că peisajul e selenar ca și surâsul. Pornind de la acest surâs care atrage, atât de feminin, privindu-l insistent se poate ști trecutul Bing-bang, care l-a născut și se poate prezice viitorul imediat, măsurat cu palma, viitorul apropiat, măsurat pas cu pas, viitorul îndepărtat perceput cu gândul, așa cum este perceput viitorul continuu. Revin pe Pământ.

Când mă lovesc de colțurile văzduhului subpământean pe unde-mi place să mă plimb nopțile, sângele meu o ia la vale. Adică îmi iese pe nas: Bagă-ți mințile-n cap, că o să-ți iasă pe nas, sunau dojenitor, ca o premoniție, vorbele mamei cu basmau verde, pe vremea în care nu vedeam nicio amenințare, fiindcă nici nu apăruse pe lume culoarea verde, dar exista iubirea. Da. Așa mi s-a-ntâmpat când am pierdut din ochi amănuntele, când mi-am dăruit iubirea în stânga și-n dreapta, însângerând pereții sufletului meu. Da. Din grabă, din exces, mi-a ieșit pe nas, până când, într-o zi, foarte hotărât mi-am băgat totul în geantă și mințile-n cap. Geanta își întindea, din când în când, gâtul, ca o lebedă, m-asculta cu

urechile, stând cuminte-n poală; mintea-mi lucra, torcea, ca o mătă fuiorul, iubirea din inimă; altă avere n-aveam. Iubirea? Dumnezeu e darnic, ne dă, dar nu ne bagă-n traistă. Dar nic nu mi-a dat. Mi-a zis în schimb să citesc, că printre rânduri găsi-voi daru-i de preț. Și-am citit. Și a-nceput să-mi placă. Nu trece o zi fără să citesc. Citesc. Am început să cred, de-atâta lectură, că undeva pe Pământ, sub pământ, sau pe vreo altă planetă din acest spațiu-n rime numit uni-vers există o făptură aidoma mie, care face aceleași și aceleași lucruri ca mine, odată cu mine, repetând mișcările mele, spusele mele, gândurile mele. Dar, dacă e... in-vers, eu fac ce face el, fac ce-mi comandă el să fac, repet ce spune el, joc jocurile pe care el le știe, într-un uni-vers în care eu sunt în șa, precum este în uni-versul stănescian calul călare pe calul călare? Hm. Eu sunt calul? Prea întind coarda imaginației. Imaginația e libertatea gândirii. Nu vreau să te sperii, Nelu, când îți spun că tot ce-ți imaginezi și crezi că există, a existat, există deja, sau va exista, fără doar și poate! Nu mă sperii, dar mă gândesc la făptura aceea cu mare nostalgie. În fine... Joc șah. Șahul e un joc al tăcerii ascunse-n imaginație și raționament. Nimeni nu scoate o vorbă, creează povești neștiute care aleargă-n viitor, câștigând regate și împărății pe tablă. Mat! Hai la culcare!

Mă culc nu pentru a mă odihni neapărat, mă culc ca să visez, pur și simplu, fiindcă numai atunci simt că ies din mine în libertate, ca o umbră; și-atunci sunt, pre graiul părinților: Somnium in umbra, ac umbra somnium; adică, cum spune Eminescu: Sunt visul unei umbre și umbra unui vis. Je suis le rêve d'une ombre et l'ombre d'un rêve, pe cuvintele prietenei mele din Franța, pe limba ei. Parafrazându-l pe Gide, sunt legat de libertate, ca flacăra de chibrit; chibritul sunt eu; flacăra e libertatea de a fi; ce păcat că se stinge prea repede, dar

așa mă tratez eu de toate suferințele; numai așa cred, și știu, că voi trăi fericirea de a fi pe oricare cale aș merge spre libertate, fiindcă dorința de-a fi liber e mai bună decât libertatea obținută prin luptă; ea mă-ndeamnă să progrez, să vreau mai mult și din ce în ce mai complet. Datoria libertății, care mă atrage, când prinde contur, e pedeapsa aparentă care mă ispitește. Da, a fi liber e o pedeapsă! Libertatea însăși e o pedeapsă care aduce cu sine și bucuria dăruirii. Să știi că deseori îmi fac un astfel de dar: întins în pat, mă gândesc la tine și la ea, și apoi visez, dar niciodată visul nu urmează gândul; în vis, mă plimb curios pe unde n-am fost vreodată dar recunosc locurile; această stranie o caut pentru a dezlega ce este de dezlegat în străinătatea prin care umblu-n vis și, s-ar putea, de ce nu, ca cei pe care-i întâlnesc să viseze același vis, în alt spațiu însă, dar în același timp; sunt sigur de asta, numai că nu știu când, undeva, cândva, ne vom întâlni aveau; și dacă, după spațiu vine materia care-mi umple visul, care mișcă timpul, înseamnă că numai timpul mă face să-mbătrânesc de la o zi la alta, de la un vis la altul.

Oh, mătasea zăpezilor de altădată din iernile cu flori de gheață la geamuri, cu fulgi mari și pufoși din care mi-am făcut pernă pentru ca mai apoi să pășesc timid în noaptea sufletului eminesc și-apoi, pe drumul către Izvorul nopții blagiene.

Deseori, nopțile mă visez la-nceput de drum, pe o altă planetă, probabil aceea de pe care-am venit, pe care o admir și o privesc curios, ca pe o femeie, ca pe o sculptură de preț, ca pe un peisaj în mișcare, care mă mișcă: dealuri și munți pictați pe pereții albi ai caselor dincolo de care nu se vede decât cerul urcat pe-acoperișuri ascuțite care-l împung, tăindu-l ici colo, că de aceea e roșu în asfințit – plaga tăiată a văzduhului, pleoapa cerului.

De-atâta somn, mă dor orbitele pe care zburat-am în vis.

Se face ziuă: noaptea se mai agață de garduri, curge pe acoperișurile cărora le mijesc culorile, urcă dealul și se pierde-mpreună cu luna-n pădurea deasă de brazi, lăsând mulțumite-n urmă-le un vid albastru, în timp ce totul ia foc de la gălbenușul fierbinte de aur radiind bucuros așezat pe umerii dealului, lungind umbrele care umplu vidul albastru cu zumzetul găzilor, cântul păsărelelor și culorile florilor din poieni și grădini, și mă-ntreb: Cum poate fi mai fericit soarele decât mine? Cum poate ziua fi mai voioasă decât mine, ori luna mai plină de duioșie, ori noaptea mai plină de voluptate? Numai pentru că sunt singur și gol cu ștaif până și de cuvintele care-mi ies cu sunete-nfundate, fără să le pronunț, fără s-apuc a le scrie? Numai pentru că ele-s pline de tot ce le-nconjoară și râd, aparent fără niciun motiv? dar motivul există: mă simt pârlit de soarele care mă usucă, atras de luna care-mi duce capu-n nori; și văd de-acolo pamântul cât e de mic; mă simt apăsător noaptea de vise care mai de care, care m-aprind; ziua, mă simt prins de lucruri care scânteiază de-mi iau ochii, ori poate, mai știi, eu ard luminându-le? Din iubire, dimineața țipă, seara-mi șoptește, întunericul îmi amintește. Până la urmă, pentru că tot vorbeam despre libertate, ea înseamnă măcar o întrebare care mă desparte sau mă apropie de realitate, o cruce de puf alb pe fundalul cerului, un zumzet de

albine, bondari ori libelule, poiana umplută cu flori și cântece de iubire unde se va ascunde-n curând toamna.

Ca o consecință a sentimentului de iubire, libertatea, este o femeie fără vârstă care așteapt-a fi cucerită, probabil într-un decor asemănător cu sentimentul de pace și de liniște interioară, ca acela care se instalează în fața morții când sună ceasul. O femeie cu părul lung și tot atât de negru, ca al tău, cu ochii mari de-un albastru-verzui, ca al umbrei tale, c-un giuvaier strălucind între sâni în zâmbetul lunii, împrejurul căreia dansează iubirea ce-mi umflă pieptul și-mi umple privirea. Ceasul meu nu a sunat încă. Vreau să mă bucur de viață. Dar, dragilor, despre libertate, mai putem vorbi mai târziu, și altfel. Libertatea-i bucurie. E bucuria vieții!

Ce sens are viața, mă veți întreba, poate. Unul singur: nemurirea!

Fie-vă, așadar, viața veșnică, oameni buni!

2

Astă noapte, am avut cel mai ciudat vis: am visat un glas de piatră dacă, mai mult un glas de femeie parcă. Cine ești tu? am fost întrebat. N-am știut să răspund pe limba glasului de piatră. Am tăcut, așteptând alte întrebări. Cred că, dincolo de această lume, există o ființă în al cărei vis sunt personaj, după cum am mai spus, pe care o visez și eu, uneori spre dimineață; cel puțin așa cred; ea se ascunde după cuvinte, se amestecă printre ele și-și pierde urma, de parc-ar folosi radiera, astfel că nici măcar cuvintele pline de mister nu se mai pot citi. În locul cuvintelor, îmi rămâne misterul, ca un palimpsest. Țin minte că are ochii, ca două puncte (negre), sprâncenele, ca parantezele în care-i așezat, ca-ntr-un fotoliu, nasul, ca un semn de exclamare; gură n-are, după cum văd, și, nici urechi! Așa îmi apare în vis. Cred că vorbește pe nas sau cu ochii, că, altfel, nu-mi pot da seama de unde vin cuvintele. Sau poate că-mi vorbește cu gândurile pe care, evident, nu le văd, ci le simt. Și, dacă vorbește atât de deslușit, înseamnă că are dinți, iar cuvintele îi ies printre dinții de piatră. Dar, logica-mi spune că dacă n-are gură, n-are nici dinți! În sfârșit, după cum spuneam, dimineața dispăre printre cuvinte, cu tot cu ele, așa că, treaz de-a binelea, încerc să mi le amintesc, însă rămân tot cu misterul în suflet. Un mister care mă chinuie fără cuvinte. Un mister în care radiera e adevărată. Ea îmi zâmbește de pe birou în formă de inimă. Ieri am cumpărat-o. E nouă nouă. Nefolosită, deci. Și îmi vin întrebările. Cum să ștergi cu inima cuvintele? Simt că nasc un șirag de cuvinte! Mă trezesc. Sculptură sau peisaj în mișcare, femeia aceea nu mai este. O fi fost soarta?

Soarta e firul de ață care iese din tine, rămas în Atelierul de Reparatură Dorințe și Nevoi, fie de la un costum bărbătesc cu o talie de luptător de câteva zeci de minute, fie de la o fustă mai scurtă decât un sfert de ceas, fiind vorba de spaima de timp, destinul care ordonează mersul pe fir în echilibru, până ajungi o mână de pulbere și umbră ascunse după o cruce pentru un căscat în aer liber. Un căscat înghițit de pământ, dar nu din cauza morții, ci a gravității. Toate acestea se pot vedea foarte clar, se pot citi detaliat și cerceta amănunțit în urmele lăsate într-o secțiune transversală a universului, în speță, a

pământului, trecând prin miliardele de ani înspre încoace, printr-o istorie plină de denivelări și manipulări artistice, sinonimă cu o secțiune prin creierul unei ființe de carbon în care foarte vizibilă e spirala ADN-ului, un tirbușon universal cu care se extrage viața, bucuria și extazul din materie, la urma urmei, o scară pe care se cățără ființa, din ce în ce mai sus, spre infinit. Numai să nu încurcăm calculele stelelor.

Apropo de stelele ce-s flori alb-roșii ițite pe cearcănele bolții, noapte de noapte; nu ies în lumină, deși din ea-s făcute toate, sclipiciuri ale cerului feeric; se zbat și-abia clipec în beznă; tăcute,-s rădăcini ale vieții-n întuneric. Sau, mai degrabă, stelele-s buzele din viitorul cu care uni-versul sărută pământul în nopțile cu Luna plină de sine, când vezi, în fine, labele-mi cu slabele puteri cum pipăie (vai!) silabele, ca boabele de-orez alese de neghine, cu degetele lungi și-atât de fine, ca să-ncropească cuvântul RAI pentru omenire? Însă,-n zadar irosim balonul timpului, Luna, care se plimbă molatec în jurul Pământului, pe energia care l-a umflat pentru a-l ridica în ceruri, să căutăm paradisul din vis, când el se găsește, pur și simplu, în noi și-n cei pe care-i iubim și ne iubesc în prezentul continuu.

Omul, erupție de sunete colorate, ruginite de toamnele anilor, tot mai încovoiat de rugăciuni, este un drum în viitor, mai întâi chip prezent și apoi cuvânt trecut. Parcă-l-aud:

Mai dă-mi zile, Doamne!

Dar, la intersecția străzilor Trecutului și Viitorului cu Mirajului, Visului, Speranței și cu alte asemenea, stă mereu Prezentul – semaforul care se schimbă întruna, polițaiul care reglează trecerea tuturor, termostatul care ia temperatura zebrei, că suntem trecători; ne petrecem și pășim (depășim, ispășim, propășim, autodepășim cu toate mijloacele disponibile) înspre viitorul care va fi trecut, trecut odată cu noi.

Quis hoc dixit? Cine-a zis asta?

Quis est? Cine-a fost?

Somnium! Visul!

3

La-nceput, în visul meu (Somewhere in time), nimic nu era. Timpul (Time, nume propriu) aștepta să se nască din iubire, iar undeva (Somewhere, pe scurt Sam, un alt nume propriu) urma să vină la prima lor întâlnire. Era cam pe-atunci când, la-nceput, era cuvântul negrăit, și când cuvântul era liber să se nască prin tot uni-versul plin de litere și cifre, liber și neîngrădit; când deîndată însemna cândva, prin urmare, când va veni ziua care va lumina Pământul; numai că ziua urma să se nască din lumină și, multe mai trebuiau să se nască, dar cum nu era lumină de nici o culoare, aveam de așteptat; când, prin undeva se-nțelegea nicăieri; când nicăieri era peste tot brambura, nelimitat, că nu se cunoștea vreo unitate de măsură, doar spațiu necuprins umplut cu întuneric, așa că nu se putea ști, cum nu se știe nici acum, cât e de întins în înălțime, în lățime și-n lungime, că nimic nu se vedea, sau mai bine spus, se vedea un imens nimic întins dinspre minus infinit spre plus infinit, sau viceversa, in-vers!

Pe vremea aceea în tot spațiul de nimic sideral dominau totonii, că nimeni și nimic nu exista în afară de ei, un

neam numeros de poeți cu capul în norii de-ntuneric, virtutea care le conferea credință în nemurire, în forțele proprii de supraviețuire, nebiruite; un neam care, tocmai din aceste argumentații logice, nu s-a considerat niciodată învins, neamul din care și eu făceam parte, supranumit cârțițele întunericului, și asta, pe drept cuvânt, nu numai pentru că întunericul era și este mămăliga totonilor, ci pentru că ei săpau galerii în întuneric scoțând întunericul de acolo pentru a-l depozita în seifuri, în fișete, în lăzi și dulapuri, de o parte și de alta viziunilor, cum am spune în zilele noastre, galeriilor și culoarelor, ridicând piramide de gânduri și de idei din podele până-n tavan; ca să-nțelegeți exact, gândiți-vă cum stau așezate și înghesuite dosarele cu secrete din curțile de apel ale altor și tot atât de numeroaselor neamuri din infinitul întunecat (că și ele apăruseră ca ciupercile și ca râmele după ploaie, dar în urma noastră, pe urmele noastre călcând); apoi, când n-a mai fost loc, în grămezi de beznă, afară, pe câmpiile întunericului, campis tenebris, les champs de ténèbres, (ce frumos sună!) în locuri special amenajate, astfel încât, la un moment dat, întrucât nici în acele locuri nu mai încăpeau, se formaseră dealuri și munți de întuneric. Ca nimicul, bezna era peste tot, totonii erau peste tot, dar nu peste tot otova. Începuseră să se organizeze în familii. Asta se-ntâmpla, și se va întâmpla totdeauna, cât vom fi respectat îndemnul: Creșteți și-nmulțiți-vă! Crescite et multiplica-mini!, limba noastră-i o comoară împărțită-n uni-vers – o chestie pe care toate neamurile o aveau în sânge și care-a fost de mare folos, îndeosebi neamului nostru, de folos, la fel ca mămăliguța. Ca dovadă, datorită ei, nimeni și nimic nu ne-a doborât, nu ne-a învins; încă mai dăinuim. Cu cât suntem mai numeroși și avem mămăliguță, cu atât suntem mai greu de cucerit, asta era și va fi mereu filosofia noastră. Am fost și am rămas cel dintâi neam apărut în întuneric din întuneric, cel mai numeros și cel mai statornic din întregul spațiu, în ciuda dușmanilor care voiau și-ncă mai vor să ne alunge și să ne ocupe teritoriile, să decapiteze totonarii (că dacă ai capul, cu trupul faci ce vrei, nu-i așa?) sau, să ne răpească, să ne fure, mai corect spus, totonesele și să ne ia în sclavie totonii și totonelele, convertindu-i după bunul lor plac, pentru a-i trimite, apoi, să lupte împotriva noastră, a neamului totonilor. După ce-am calculat ce este de făcut și cum s-o facem, stând strâmb și judecând drept, ne înmulțeam prin spori în progresie aritmetică și, mai ales, că ne plăcea mult mai mult, mai des în progresie geometrică, ultimul progres sporind în cel mai elegant mod cu puțință întunericul, conform dictonului: Cine are copii, câștigă timp și nemurire. S-o spun și pe limba părinților noștri: Quis est filios, et immortalitatis saves! pe unde sunt se vor fi plimbat ei acum?

Așa ne-am întins în tot spațiul beneficiind din abundență de spori și de spor de întuneric, înnegrindu-l și mărindu-l în bezne și mai și, fiindcă el ne adăpostea, așa cum ne adăpostește azi, și ne va adăposti și mâine; după cum se știe, noi, totonii, nu ne-ascundeam și nu ne ascundem de teamă capul în întuneric, ca struții în nisipul fierbinte al deșerturilor, ci pentru a deasupraviețui, pentru că el, întunericul, era și este hrana noastră; gândiți-vă, de exemplu, la mămăliguța cu lapte pentru sugari, atât de hrănitoare, de spornică și de sățioasă

cum era și este, și la mămliguța cu brânză și smântână pentru copii, tineret și adulți, cât era de bună, precum este și-n momentul de față. În concluzie, ne înmulțeam prin spori sporind întunericul, și mâncam din întuneric pe-ntuneric nu pentru ca să nu vedem ce mâncăm, Doamne ferește! Absit!

Dar, fiindcă, la un moment dat, înmulțirea devenise haotică, s-a dat frâu liber la avorturi. Fiecare primea de la naștere câte-un frâu. Eu eram pe-atunci un totonel, prin urmare, un copil cu frâu liber; aveam un milion o sută de mii o sută unsprezece frați, un milion o sută de mii o sută unsprezece totonei, adică, și trei milioane trei sute de mii trei sute treizeci și trei de surioare, adică trei milioane trei sute de mii trei sute treizeci și trei de totonițe; și ele aveau câte-un frâu; totonarul și totoneasa, părinții noștri, totonașii, nașii de botez ai totoneilor și nașii de cununie ai totonucilor, adică ai celor care se cununau cu acte, ori fără, aveau fiecare câte un frâu. Așa că, știau ce au de făcut și ce nu. Fiindcă tot ce trebuiau să știe era scris pe frâu. De atunci, se pare, a apărut scrierea, care a fost inventată de totoni, înainte de apariția frâului, o noțiune deasuprerealistă, bineînțeles, în viziunile din peșterile de-ntuneric, adevărate tărtării. Custozii și totodată paznicii lor se numeau tartari. (Tărtăriile, după cum bine știți, erau înțelese ca fiind opuse tăriilor de orice fel, nefiind slăbiciuni, ci niște mari depozite de desene, de litere și cifre, de scriere veche). Mai există și azi în muzee și-n aerul liber de orice interpretare.

Ca să-nțelegi mai bine cum stăteau lucrurile, am să vă povestesc următoarele: la lecția de Organizarea și Logica Literelor, am învățat că totonii au domesticit literele care umblau haihui prin tot uni-versul și le-au statornicit în cuvinte scrise în piatră, fiindcă, după cum spuneau ei, mare dreptate aveau: Verba volant, scripta manet. Cu alte cuvinte, vorba-i cuvântul grăit, și-n vânt se risipește de nu-i scrisă-n piatră, pe când privirea înghite-n minte tot ce ochii văd. Asta-i de la Esența și Istoria Vorbelor. Pe de altă parte, la lecția de Istorie a Cuvântului, am învățat că în Imperiul Toton, la-nceput a fost cuvântul, care nu s-a păstrat, chiar dacă a fost spus într-un document imperial oral, fiindcă nici acesta nu s-a păstrat deși a fost spus de Mai Marele Imperator, (cu precizarea că ceilalți care i-au urmat erau numai Imperatori). Abia apoi a fost cuvântul scris și trecut în documentele imperiale totone ale vremii, pe o vreme în care numai totonii știau să scrie, să citească și să pronunțe corect cuvântul scris, în școlile de inițiere. Mă opresc acum aici cu spicuirile din lecțiile la care eram doi ochi și-o ureche, fiindcă-ăș vrea să-mi permite-ți să vă spun o anecdotă, pentru amuzamentul domniilor voastre, povestită de-un Învățător pe care n-am să-l uit toată viața mea nemuritoare, deci, niciodată, și, care sună cam așa:

Într-una din zilele de-ntuneric, au sosit la Ceremonia Inaugurală de Zicere a Cuvântului Scris neamurile de bosoni, fotoni, ioni, ozoni, ș.a.m.d., invitate fiind de Mai Marele Imperator Toton, care îi aștepta turtit pe fotoliul imperial, fiind de față toată curtea; organizarea festivităților a fost ireproșabilă, demnă de un imperiu. Mai mult, Cuvântul, scris cu litere mari, desenate frumos, afișat pe unul din pereții viziunii de-ntuneric, pe un panou publicitar de mari dimensiuni (dimensiunile întunericului), a fost rostit cu voce tare de

Mai Marele Imperator, după care, Domnia Sa, care era și un Mare Orator, i-a îndemnat pe invitați să-i facă cinstea și plăcerea să-l pronunțe.

Mai întâi, când au auzit că este scris, unii dintre ei chiar l-au văzut, l-au privit uimiți; erau stupefiați că un cuvânt se poate scrie, se poate prinde-n litere, cum ai prinde-un fluture și l-ai așeza în insectar, când pe vremurile acelea nici nu exista așa ceva (adică nici fluture, nici insectar); uimirea, ca și deznădejdea se vedea pe fața lor; se uitau unii la alții și-mpreună, ca măgarul la poarta nouă, sau așa cum se privește un tablou deasuprerealist, înfățișând ceva ieșit din comun, la cuvântul scris pe peretele de-ntuneric al tărtăriei. Se spune că acest cuvânt a fost: Te văd! Mai simplu decât atât, nu exista. Cum adică, te văd, deși nu se vedea? Au început să-l pronunțe pe rând, după ureche, așa cum puteau mai bine, dar din ce în ce mai diferit de cuvântul original, fiecare din punctul lui de vedere, după cum îl tăia capul: Ti vedo, Je te vois, ti vedo, te veo, eu te vejo, I see you, Ich sehe dich, Seni görüyorum, ș.am.d., cu părere de rău, foarte distonant, foarte disonant, și-ntr-o ureche, și-n amândouă urechi, desigur, din cauza distanței, auzului slab, sau dependent de felul în care avea fiecare așezată limba-n gură, omulețul sau măseaua de minte ori, dintr-o ambiție egoistă născută chiar atunci din dorința de a nu imita, ci de a inventa o pronunție nouă, care-nsemna o limbă nouă, chiar așa, deși limba era deja inventată, și, era foarte simplu și logic să fi pronunțat cuvântul așa cum a fost pronunțat, clar și răspicat de către Mai Marele Imperator Toton: Te văd! Din această cauză egoistă, și pentru-a câștiga un ban, au apărut printre noi, în întunericul imediat, dicționarele și apoi meseriile de translator, traducător, interpret.

Se mai spunea în anecdotă că, după miliardele de ani trecute, Contelui de Măsancur, Președintele Academiei de Limbi Neutronice, când auzi citită informația asta în ziarul Uni-Versul regalist, în cadrul Salonului literar și artistic, i se strepeziseră cei Trei dinți din față care erau și mai sunt încă proprietatea lui Sorescu; la sfârșitul știrii începuse să-i sângereze limba pe care era așezată la mare cinste, taman pe vârful, o pușchea; când s-a înscris la cuvânt, pentru a trage concluziile, se mira că nimeni nu s-a gândit vreodată la lucrurile acestea pline de adevăr, de tâlc, presărate cu pudră de talc, pentru a le dezvolta și a crește-n cuptorul minților de geniu. Care va să zică, era o limbă în uni-vers și nu mai trebuiau inventate altele!

În sfârșit, cam asta a fost digresiunea cu tentă anecdotică. Sper să nu vă fi plictisit. Dar, să revin la timpurile mele, la visele mele, ca să nu-mi las oile să behăie de prea multă așteptare.

Se scria pe-ntuneric cu mare tristețe. Întunericul e permisiv, te lasă să pășești prin întunecimile lui până cazi într-o groapă de beznă căscată anume la picioarele tale. Așa s-a născut poezia în uni-vers: din tristețe. Până și Ovidiu a aflat de-acest adevăr, când a petrecut o vreme pe-ntunericul vizionar al totonilor.

Pe măsură ce creșteam și mă maturizam, am aflat că mai erau printre noi și alte grade de rudenie cu numiri și denumiri la fel de exotice, cum ar fi: totonițe, totonoi, totoneci. Fără îndoială că și la celelalte neamuri lucrurile erau la fel

de spectaculos alcătuite, stăteau cam la fel și tot atât de felurit, cum erau la noi. Nu știi alții cum sunt, va scrie Creangă, care-mi va fi prieten de nedespărțit, la fel cum îmi este Eminescu, peste câteva miliarde de ani, în unde de timp, subliniez, nu știi cum era la alții, dar trebuie să știți că la totoni, munca era și este și acum împărțită după puteri: noi, copiii, totoneii, săpam cu mânuțele goale, așa cum se joacă cu nisipul mărilor copilașii și chiar adulții îndrăgostiți de valurile vieții, galeriile și peșterile de întuneric în întuneric, unde învățam să pictăm, să scriem și să citim până când deveneam maturi; atunci, printr-un ritual fastuos, eram primiți în rândul totonarilor respectiv totoneselor cu acte-n regulă și cu frâul liber la purtător, încă nefolositor; în această nouă calitate trebuia să ne ocupăm, cât ne ținea frâul, de producerea, de reproducerea și de perpetuarea întunericului care ne era, cum ne este și azi, adăpost și hrană, după cum bine știți; pe lângă asta, în mod deosebit și specific, totonele selectau cel mai bun și mai fin întuneric, îl fărâmițau și-l preparau, porționându-l într-un fel iscusit, săncapă în pahare, farfurii, sau borcane speciale pentru cei care plecau în delegație la alte neamuri – un drum fără întoarcere; totonarii, făceau bijuterii pentru totonese, totonele și totonițe, coifuri, săbii și scuturi pentru ei și pentru toți în stare să poarte arme cu care ucideau pe oricine le stătea în cale, după cum se poate citi pe stindardele noastre: Occidit tenebrae! Întunericul ucide! Dar să nu credeți nicio clipă că eram sau suntem totobali, fiindcă nu ne mâncam între noi, ca pe prăjiturile de la desert, chiar dacă eram și suntem făcuți din aluatul dulce al întunericului, că, vorba aia, nu tot ce era și este întuneric, era sau este de mâncare, așa după cum spune tot totonul, genial:

Nu tot ce zboară se mănâncă.

Apropo de genii. Am să spicuiesc din Manifestul unui geniu toton la patru ace-nfipte-n cele patru puncte diferite, legate-ntre ele cu ața albă pentru clipe negre care le trece prin unica ureche.

Primul dintre cele patru puncte, de fapt, condiții este: Ca să devii geniu, trebuie să ai o părere foarte bună despre tine. O condiție pe care toți totonii o îndeplineau și o îndeplinesc sârguincios, sine qua non. Un al doilea punct este: Un geniu se naște geniu, fără dubii, adică nemuritor. Dacă mai era nevoie, știm deja că totonii-s nemuritori. O a treia condiție a geniului este să arate lumii în care s-a născut și din care face parte, că este liber încă de la naștere și nu depinde decât de el; de aici derivă al patrulea punct și ultimul: Geniul nu poate fi exploatat. Se exploatează singur pe sine, înșelându-și calul călare pe calul călare și urcând stănescian în șa, pe scară, c-un adagiu-n brațe: Ce nu se poate învăța, se poate imita. Ceea ce-nseamnă că-ntotdeauna va ști să deaspraviețuiască.

Tragedia neamului nostru, petrecută sub două aspecte, a fost, și încă mai este aceea că, deși n-am fost niciodată totobali, într-un prim aspect, totuși ne mai mânca pielea și invidia care creștea între noi, poate și pentru că ne frecam unii de alții (și ne frecam cam des, i-adevărat, cu sclipiri de geniu; și ne mai frecăm și astăzi); și, trebuie să recunosc, nu mai lacom decât ne mâncau și ne mai mănâncă prietenii,

vecinii și unele neamuri cu care, zice-se, ne-nvecinam ori, ne-nrudeam, cum se mai întâmplă și-acum și cum veșnic se va-ntâmpla; cât privește celălalt aspect, existau triburile lacome care tăbărau în fascicule pe teritoriile noastre, fiind vorba de acele triburi care se-nmulțeau prin fascicule, Dumnezeu știe cum. Pur și simplu, își făceau tabere pe câmpurile noastre de-ntuneric, beneficiind de bunătațea noastră genială naivă, pardon, nativă, și căutau comorile de întuneric de culoarea mămăligii în munții de-ntuneric; fiindcă nu le găseau, ceea ce însemna că le ascunsem bine, se mulțumeau cu mămăliga pe care le-o ofeream de voie, de nevoie, și pe care-o mâncau pe-ntuneric cu lapte, așa cum au văzut că făceam noi, totonii, care mâncam mămălig`cu brânz`cu la`, specialitatea casei, cu mare poftă, numai că lor nu le dădeam brânza, doar laptele cu gustul țatei și-n culori bleu-gri de țatei care încă mai pișcă limba cu o senzație electrică, incontestabil de plăcută; se mai povestește că mulți dintre noi erau, sunt și fi-vor atrași în toate felurile de frumusețile inimaginabile ale fasciculelor aparținând acelor triburi; astfel că, pentru a și le însuși, totonii, deghizați în umbre de gânduri și idei cuantice, le trăgeau pe sfoară până ele deveneau lungi penumbre sumbre care piereau până dimineața în ochii stăpânilor și soților lor, ca stelele, în vreme ce puținele sclipiri de geniu ale rațiunii pure din căpățânele lor netotoniene (negeniale, adică) lăsau umbre lungi și blânde, neînțelesuri muritoare, slabe și-ndoielnice, criticabile și de neiertat; așa se explică sintagma plină de adevăr, valabilă și astăzi despre unii și alții: Nos obumbratio, tristis penumbra, Noi suntem umbre, voi penumbre sumbre (Nous sommes des ombres, vous êtes une pénombre sombre) adică, în înțelesul de atunci, Noi suntem niște mămăligi adevărate pline de geniu cuantic, voi sunteți niște penumbre de papă lapte, sau maxima care spune că: Întunericul se naște din prea multă lumină, iar lumina care ucide vine din întuneric, când nu se mai așteaptă nimeni. Într-adevăr, conștiința cosmică în fascicule de geniu, era în criză de exprimare.

Câtă lumină se găsește-n întuneric? Din cauza luminii intense nu se vedea nimic, așa cum nu vezi pe-întuneric cum răsar geniile despre care toată lumea spunea c-ar exista, dar nimeni nu le-a văzut pe-atunci și nici nu le-a simțit prezența.

În altă ordine de idei, cu neamurile de fotoni, eram și suntem de departe rude de sânge: ei din noi se trag; facem și-n ziua de astăzi schimburi de femei și bărbați perpetuând lumina și întunericul, umbrele, penumbrele și mămăliga care strălucește ca aurul în lumină, sau, așa cum aurul strălucește-n întunericul luminat. Datorită fotonilor, ne-am dat seama că mămăliga noastră era aurul după care mai toate neamurile se dădeau în vânt. Cam așa se petreceau, se petrec și se vor petrece lucrurile la totoni, din cauza vântului care bate din toate părțile, firește. Ca să ne-ndreptăm în sus, să scăpăm de vânt, cel mai bun lucru pe care-l aveam de făcut este s-o luăm de la-nceputul neștiutor, în modul cel mai isteț și mai sigur cu puțință, strigau glasuri de totoni. Da, da, dar, unde-i începutul, neștiutul, întrebam neștiutor? Acolo unde încă nici nu se născuse cuvântul!

Viorel SAVIN

O zi din viața lui Teofil Avram

- FRAGMENT DE ROMAN -

Motto:

„Astfel de zile a trăit Ivan Denisovici, în lagăr, trei mii șase sute cincizeci și trei. Iar dacă socotim și anii bisecți, trebuie să adăugăm încă trei zile.“
(Aleksandr Soljenițin)

Pe la unu din noapte, tulburat de sentimente contradictorii, Teofil termină de redactat scrisoarea către fiică-sa Melania, o printă și o introduse într-un plic, – hotărât să i-o trimită prin poștă. Intenția lui putea fi taxată ca adolescentină, ba chiar stupidă ținând cont că fiica sa de vreo patruzeci și nouă de ani, căsătorită cu un ungur de la Odorheiul Secuiesc, locuia împreună cu acesta chiar deasupra camerelor sale, – la etaj. Dar certurile din ultimul timp, generate de faptul că ginerele lui bea, mânca și se uita la televizor cât era ziua de lungă, refuzând să se încadreze undeva – „Până ce nu primește înapoi de la Romania muntele Momanu, Morko nu lucră pentru ea!...“ -, împinseseră lucrurile mult prea departe. Simțea că se sufocă de indignare dând zilnic nas în nas cu ditamai nesimțitul amorțit de prea mult somn și de filme tembele, și care, pe deasupra, după ce că nu mișca nici măcar un pai în gospodărie, îl mai și șicana, cretin, ascunzându-i uneltele, ca după aceea să-i spună în batjocură: „Cine știe pe unde le-ați pus, și ați uitat...?! Eu vă înțeleg..., nu vă faceți griji. Doar Melania se supără, săraca, nu știe că bătrânii trebuie luați așa cum au ajuns...!“

Lăsă plicul lângă calculator, luă de pe noptieră „Codul de procedură penală“, intră în așternut și, oftând, începu să-l răsfoiască. Îl împrumutase de la bibliotecă după conflictul cu Ariana Dihorean, directoarea Casei Județene a Asigurărilor de Sănătate. Victimă a tot felul de gânduri

răsfoia Codul în căutarea unor articole potrivite situației sale, dar, de la un moment dat, uită de ale lui, minunându-se de grija Legiitorului față de răufăcători, – mai ales față de cei „cu gulere albe“. Capitolele și articolele fuseseră redactate cu atâta băgare de seamă față de respectarea drepturilor infractorilor, de parcă cineva, prevăzător, s-ar fi temut că aceștia vor fi prinși mult prea lesne, că vor sta prea mult închiși și că li se vor confisca prea ușor averile dobândite ilicit, – în cazul în care unii judecători, lipsiți de ambiție, mulțumiți numai cu salariul, i-ar fi condamnat.

A adormit cu un surâs amar în colțul gurii, rememorând cazul hoțului de țigări, fiu al unui important om de afaceri din Vaslui, prins în flagrant: considerând că polițistul, „aflat în afara orelor de serviciu“, s-a comportat abuziv alergându-l prin cartier, că i-a încălcat drepturile la imagine trântindu-l la pământ, și că l-a supus unor tratamente inumane legându-l cu cureaua de la proprii-i blugi, junele de bani gata l-a dat în judecată cerându-i „prea zelosului apărător al cetățenilor“, cu titlu de daune morale, suma de 100.000 de euro...

Bineînțeles că s-a trezit târziu.

Trase storurile, lăsând să intre în casă lumina unui decembrie fără identitate, ofticos și nesigur și pregăti mâncarea pentru Rex, care se îmbolnăvisese de câteva zile. I-o duse în fața cuștii și îl încurajă cu voce șoptită:

– Hai, Rex, hai...!

Văzu cu coada ochiului mișcându-se perdeaua de la etaj și gândi necăjit: „Mă pândesc. Proștii...!“ Câinele ieși din cușcă cu greu, mirosi conținutul castronului, atinse cu limba o bucățică de carne apoi, cu tristețe de nedescris își

privi stăpânul în față, – ochii lui rotunzi, de culoare maro, erau umezi. Cu un nod în gât, Teofil îl îndemna:

– Mănâncă, Rex! Hai, mănâncă...!

Câinele nu avu putere să-l asculte. Își coborî botul și, cu coada între picioare, veni și i se lipi de genunchi, cerând parcă ocrotire. Îi mângâie blana roșcată, urâtită de boală, șoptind:

– Of, măi Rex, măi Rex, ce ne facem...?!

După lungi insistențe, medicul Istrate îi promisese că vine în două, trei zile și i-l ia, ca să-l interneze pentru investigații la clinica veterinară. „E bătrân, domnule Avram. Poate să aibă cine știe ce complicații...! La cincisprezece ani ai lui e mai în vârstă cu patru ani decât dumneavoastră... – parcă ziceați că aveți șaptezeci și doi, nu?“ – „Conexiuni de cretin!...“ gândi Teofil.

Câinele i se sprijinea de picior și, întinzându-și gâtul cu ochii închiși primea mângâierile ca pe o alinare. Întreaga lui ținută transmitea părere de rău și în același timp, o nesfârșită împăcare.

Teofil simțea că i se rupe sufletul.

Îl scărpină cu amândouă mâinile pe după urechi și pe sub bot. Câinele își întinse și mai mult gâtul și, din când în când își întredeschidea pleoapele, ca să-i arunce priviri de umilă mulțumire. Teofil înghiți în sec.

– Măi Rex...!

Îl întrerupse difuzorul montat sub streșină, care prelua soneria telefonului fix din interior. „O fi de la Consiliul județean...!?“ Aștepta de mai multe zile un răspuns și se smulse de lângă câinele bolnav, grăbindu-se să intre în casă. Privind de pe terasă în urmă, îl văzu pe Rex intrând în cușcă, cu mișcări obosite. „Trebuie să-i construiesc alta...!, își spuse. ...Neapărat! Săptămâna asta!“

Telefonul suna insistent. Se spală în fugă pe mâini, se șterse, mai mult de formă, cu prosopul care nu absorbea apa cum trebuie, și ridică receptorul:

– Da, vă rog!

– Bună dimineața, domnule Avram! Avocat Cătină, la telefon. Nu vreți să răspundeți pe mobil...

– Îmi pare rău: m-am dus cu mâncare la câțel și telefonul... L-am lăsat în casă. Respectele mele!

– La fel!

– Care-i problema?

– Păi... ce naiba ați făcut, domnule pictor?

Surprins de tonul nepolitic de reproș, Teofil întrebă:

– La ce vă referiți?

– La faptul că vi s-a deschis dosar pentru șantaj!

Fără să se controleze, Teofil izbucni:

– Ce-i cu tâmpenia asta?...

– Îmi pare rău, dar nu fac altceva decât să vă previn!

– Scuzați-mă, dar...!

– Mă și mir că știrea nu a apărut încă în presă...!? Din sursele mele știu că ați primit citații de la doamna subinspector Oliniuc, dar dumneavoastră o tratați cu refuz. Am ținut să vă dau telefon imediat ce am aflat.

– Stați, că nu înțeleg: despre ce îmi vorbiți? N-am primit nicio citație, de nicăieri. Și, din ce motive ar fi trebuit să o primesc?

– Domnule Avram, aveți un talent să vă complicați existența, cum nu am mai văzut. Directoarea Casei Județene de Asigurări de Sănătate, doamna Ariana Dihorean, reclamă că o extorcați!

Teofil reacționează ca și cum ar fi primit o lovitură în frunte:

– Femeia aia e nebună?...

– Nu știu. Susține că v-a înmănat deja o sumă consistentă!

– Poate se referă la banii pe care mi i-a dat ca drept de autor.

– Dumneavoastră știți.

– Alți bani nu am primit de la ea. Când a înaintat acuzația?

– Am făcut deja ceva „săpături“ pentru dumneavoastră, și am aflat că a depus-o pe șapte decembrie.

– Poftim?!... exclamă Teofil. Dar eu, pe trei decembrie i-am adus președintelui Consiliului Județean la cunoștință că dânsa mi-a încălcat drepturile: că mi-a plătit lucrarea de pe calcanul CJAS, la negru! Iar ea, pe șapte decembrie, afirmă că „acei bani“ mi i-a dat în urma unui șantaj?...! Își simțea inima bubuindu-i în tâmpile. – Dacă javra a făcut asta, e genială, domnule!..., spuse Teofil, uluit.

– E soția lui Dihorean. Nu-i exclus ca cineva din Consiliu să o fi învățat cum să contraatace, îi întări suspiciunea, avocatul.

Teofil se sprijinea de masa de lucru inundată cu corespondență, cu cereri și memorii adresate către diverse instituții, cu printuri după e-mailuri, cu albume de pictură și cu tăieturi din ziare, încercând să-și domine tremurul involuntar, pornit din interior. Nu reușea. Se așeză pe scaun și trase către sine, de un colț, o foaie de hârtie printată. O ridică în fața ochilor și articulă la receptor, înăbușindu-se de revoltă:

– Ființa e diabolică, domnule...!

Situația în care se afla era de necrezut; halucinantă; atingea în materie de viclenie limitele inventivității. Admise că circumstanțele erau profund periculoase pentru sine și se pomenea continuând, calm, cu simț practic:

– Cunoașteți detaliile cazului. Dacă vă rog, îmi sunteți alături?

– Ca avocat?

– Ca avocat.

– Fără îndoială că vă sunt alături. Dovadă..., că vă telefonez! Însă, înainte de a porni lupta cu doamna, am obligația să vă atrag atenția că familia ei... este la vârf. La vârful județului!

– Și? Care-i problema?

– Problema este că în acest caz „special“, rezultatul unei confruntări în justiție, indiferent de adevăr și de realitate, nu poate fi prevăzut.

– De ce?

– Sunt prea mulți doritori „să se vândă“, domnule, iar doamna și domnul Dihorean... au ce pune sub nasul aștep-tacilor. Pe când dumneavoastră? Ce oferiți?

– Bunăcredință și cinste!

– Mărfuri expirate, domnule pictor.

– Dar cu adevărul, cum rămâne?
– Care adevăr? Cel pe care îl reclamă cei slabi? Sau adevărul celor puternici, care se confundă cu capriciile lor?

– Ăsta-i tablou de Ev Mediu, domnule avocat...

– Sunteți artist până în vârful unghiilor, domnule Avram...!

Teofil râse, aprobându-i de fapt reproșul ascuns sub afirmația măgulitoare:

– Încercați să mă flatați?

– Nu, vă acuz! Și, poate, spre binele dumneavoastră, mă veți auzi! Vă rog să mă iertați!

Teofil rămase tăcut, încremenit cu receptorul telefonului la ureche. După o scurtă pauză, avocatul relua dialogul cu ton amical:

– Ce spuneți că i-ați comunicat președintelui?

– Adevărul! Adevărul celui slab, – ca să fiu în ton cu dumneavoastră.

– Regret mult, domnule Avram, dar asta-i realitatea. Din păcate, eu o verific zilnic pe holurile și prin sălile tribunalului.

– Se pare că ne merităm soarta!

– Asta e!... Și, după un moment de tăcere, relua: Ați putea să-mi rezumați memoriul pe care i l-ați trimis președintelui? Să-mi fac măcar o idee, în mare, despre posibilitățile de contraatac, – în cazul în care se adeverește supoziția că afrontul calomnios al doamnei este doar un răspuns la memoriul dumneavoastră.

– Am printul în față. Vi-l citesc în diagonală.

– Vă rog!

Cu receptorul telefonului într-o mână și cu foaia de hârtie în cealaltă, Teofil își asigură o poziție confortabilă în scaun, și începu:

– Citesc numai chestiunile semnificative: „Trei decembrie! „Subsemnatul..., domiciliat..., membru al Uniunii Artiștilor Plastici..., participant la schimbarea socială din 22 Decembrie 1989..., ...fost vicepreședinte al Consiliului Județean al FSN..., autor al scenelor pictate pe fațada clădirii Casei Județene de Asigurări de Sănătate..., bla, bla, bla, ...prin prezentul vă aduc la cunoștință că – acum urmează pasajul important! -, că doamna directoare Ariana Dihoorean mi-a încălcat drepturile refuzând să-mi întocmească un Contract legal de prestări de servicii, iar în loc de plata drepturilor legale mi-a dat într-un plic, fără nicio semnătură de predare-primire, suma de 3000 lei!, probabil, încercând să-mi cumpere tăcerea. Precizez că știu ce mizerii se ascund în spatele gestului ei...“, etc., etc., și... semnez. „Domnului Președinte...“ etc.

– Scrisoarea ați trimis-o în trei decembrie?

– Exact!

– Deci..., așa cum v-am zis..., lungi cuvintele avocatul, ...nu-i exclus ca cineva din Consiliu să o fi învățat să contraatace...

– ...diabolic!

– ...foarte inteligent.

Teofil era derutat:

– Și acum? Cum, naiba, procedăm?

– În primul rând, nu vă mai jucați cu focul: dați curs citațiilor și prezentați-vă la doamna subinspector Oliniuc. Citațiile sunt legale, obligatorii și exprese!

– Dar, scumpe domn: nu am primit nici un fel de citație, somație, convocator, adresă, sau... cum s-or mai fi chemând țidulele emise de birocrăția polițienească. N-am primit nimic!... Avocatul nu-i răspunse imediat. Teofil întrebă:
– Mai sunteți la telefon?

– Da, și mă mir de ce-mi spuneți. Știu cu siguranță că ați fost citat de două ori!

– Nici măcar o singură dată!

– În condiții normale, ar fi inexplicabil. Dar...?! Deocamdată nu știu ce să zic. Mă țineți la curent, și în funcție de cum curg lucrurile, acționăm.

– Chiar în dimineața asta verific dacă nu s-or fi rătăcit drăciile alea pe la poștă.

– Nu-i rău. Să aveți o zi frumoasă.

– Mi se anunță ca dracu'!

– E!... Nimic nu-i perfect pe lume. Pe curând!

– La revedere!

Teofil aruncă hârtia pe masă, puse receptorul în furcă și se întinse în scaun cu mâinile pe după ceafă. Era frământat de sentimente contradictorii. Intuia capcana în care era pe cale să cadă. Propria declarație că primise bani fără să fi semnat pentru ei, devenea prin viclenie, iată: dovadă a șantajului său! „În ce, naiba, m-am băgat...?!“, simțea că tensiunea i-o ia razna.

Luă de pe noptieră blisterul cu captopril, își puse un comprimat sub limbă, se duse la chiuvetă și își aruncă din belșug apă rece pe față, apoi, fără să se șteargă, se întinse pe pat, încercând să-și controleze respirația. Unu..., inspirație, doi..., respirație...! Unu..., inspirație, doi..., respirație...! Evaporându-se, apa îi întindea plăcut pielea feței. Unu..., inspirație, doi..., respirație...! Unu..., inspirație, doi..., respirație...! Unu..., inspirație, doi... Lumina zilei, filtrată prin pielea pleoapelor închise, îi așternu în față un câmp cu sulfine galbene și albastre. Dori intens să le simtă parfumul. În așteptare, inspira aerul lent, tot mai încet și mai lin... Avu senzația că percepe mirosul cald, liniștitor, al florilor – prin minte îi trecură versuri învățate de mult..., „Iubirea mea fugară / De-abia s-a liniștit / Și-afară / Ca un copil trudit // Pe-un maldăr de sulfine, / Cu cel din urmă gând, / La tine / Adoarme suspinând...“ Nările i umplură cu parfum de miere, câmpul de sub pleoape i se umbri, auzul îi pierdu contactul cu sunetele și... trupul îi intră în hăul negru al somnului, legănându-se ca o frunză.

Se învărtea ușor în cădere, aluneca apoi, ca pe un derdeluș de aer, se dădea peste cap, se ridica plutind, se oprea, aluneca din nou cu picioarele înainte și, la sfârșit, glisând într-o parte, atinse cu umărul calcanul peretelui pe care îl ornamentase cu graffiti. Fetița cu ochii albaștri din centrul peretelui, care stăpânea cu degetele mâinii stângi un balon de forma unei inimi care plutea sus, printre păsări viu colorate, cu mâna dreaptă, într-un gest de refuz, stăvilea un grup de viruși cu chipuri de oameni, – monștri ce invadaseră colțul de jos al peretelui. Culmea: acum, aceștia

înviaseră. Se desprindeau din pictura imensă și se întindeau ca niște șerpi înspre pieptul lui, încercând să-l sfâșie. Din mijlocul lor directoarea Casei, smeadă, cu ochii albaștrii, morți – deși în compoziție nu îi sugerase cu tușe evanescente chipul, precum celorlalți farisei din conducerea județului -, se repezea determinată și abrașă, inundându-l cu venin printre dinții rânjiți. Auzi bubuituri ritmice, apocaliptice, în timpane.

Sări brusc în șezut, neînțelegând ce se petrece cu dânsul.

După câteva secunde, realizează că tensiunea i se ridicase primejdios de mult. Coborî din pat și și-o verifică. Era 18,6 cu 10. „Cam mare, dar... merge!“ Cu privirea pierdută pe fereastră spre șoseaua pustie, ronțai mărul de pe masă, rămas neterminat. Aruncă cotorul în găleata cu gunoi și se duse în atelier.

Trase pânza pătată cu vopsele de pe șevalet, descoperind autoportretul la care lucra de mai bine de două săptămâni. În timp ce se așeza pe scaun, o aruncă peste tablourile depozitate în colțul camerei. Se privi în oglinda fixată pe șevalet jos, mult sub tablou, își compară chipul oglindit cu cel de pe pânză și își făcuși nemulțumit: cele două imagini semănau, dar... cea din tablou nu era el! Să fi fost de vină trucul folosit – pictarea propriului chip fixând privitorul de sus, cu fruntea împinsă înainte -, sau redarea mult prea exactă a acestuia, aproape fotografică, – fără ca tușele să transmită și senzația sângelui curgând pe sub piele, fără ca prin ochi să transmită neliniștea, – neliniștile care îl cutreierau? Să îndrăznească să alungească trăsăturile până la..., până la marginea asemănării cu sine?... Trupurile din tablourile lui El Greco, de asta par vii: pentru că sunt pictate la marginea firescului existenței lor fizice și par că își mențin cu efort echilibrul. Dar și ochii! Personajele importante ale lui Leonardo sunt, abia sesizabil, afectate de strabism. Mona Lisa: după ce îți treci privirea de ea, simți nevoia să ți-o întorci, dar nu-ți poți explica de ce...?! Păi..., de asta! „...trag ochiul stâng, puțin, puțin de tot..., către centru. Tulbur simetria ochilor și trezesc interesul privirii celui alt. Da!“

Stoarse din tuburi, concentrat asupra paletii, culorile potrivite pentru translarea în orbită a ochilor, le amestecă, adăugând doze infinitezimale din una sau din alta, luă o pensulă din borcan, însă...

Întârzia să atace pânza: „Ochiul drept...?“ se întreba. „Nu, nu!“ își răspundea, nesigur. „Mai bine glisez ochiul drept către stânga, – în sensul în care privitorul trece în inventar obiectele: de la stânga la dreapta. Gioconda neliniștește nu neapărat prin „zâmbet“, ci prin privirea ei ironică, umilitor îngăduitoare, generată genial... tocmai de defect!“

Un autoportret tip fotografie, ar fi fost isprăvit în câteva ore. Însă hotărâse că era timpul să se ocupe de realizarea unor lucrări esențiale; semnificative și durabile. „Ce am izbândit până acum? Ce las în urmă? Cât de impresionant va arata, pe șoseaua artelor, „borna“ care îmi va purta numele?... Dacă... va exista vreuna.“

Pictase nenumărate tablouri. Cele mai multe, complicate exerciții de virtuozitate academică, executate pentru

a putea fi vândute rapid, ca să poată supraviețui decent împreună cu Ani și cu Melania. Dar pictase și tablouri în care își spusese – cu prudență, e adevărat -, nemulțumirile; în care, sub sofisticate metafore plastice își ascunsese gândurile așa-zis „subversive“, urmând exemplul băcăuanului Nicu Enea care, în tabloul „Nuntă țărănească“ – expus patruzeci de ani taman în sediul județean al Partidului!? -, sugerând că românii erau obligați să joace după cum îi cânta dictatorul, se pictase pe sine în dublă ipostază de dansator, iar pe Gheorghe Gheorghiu-Dej, cu cravată roșie, secretarul general al partidului comunist, îl pictase în postură de țigan viorist!?... Dar ca și în cazul aceluia mare tablou, peste care își treceau privirile tâmpede activiștii de partid fără să îi înțeleagă semnificația și sensurile, așa și în cazul pânzelor lui: nimeni nu a putut, sau nu a vrut să le bage în seamă, dar mite să le și înțeleagă? Cele mai dragi și mai corozive lucrări din expozițiile personale îi erau categorisite, cu o disperantă lenă de gândire, drept... „piese confuze“, fără „mesaj“, care „forțau originalitatea“ în mod ostentativ... „Idioții!... Dar mesajul meu tocmai în asta consta: distorsionând limbajul plastic oficial acceptat, îmi declarăm libertatea de a gândi și de a spune, în mod metaforic, adevărul...!“ – Credea fără rezerve că în diktatură, mizeriile vieții erau generate numai și numai de existența în exces a leneșilor, lașilor, lichelelor și lingușilor.

Ezitănd încă să mute irisul albastru al ochiului cu trei centimetri mai spre dreapta, închise ochii și privi tabloul printre pleoapele abia întredeschise, trimițându-l în penumbră.

Nedefinitiv, dar în bună măsură detaliat, chipul brahicefal îi ocupa centrul pânzei. Umerii trebuiau încă lucrați; și fundalul, care putea fi întrebuințat metaforic pentru transmiterea unor mesaje... Aspectul general era promițător, însă denivelările, deși armonioase ale craniului – fruntea, tâmplele, ochii, nasul, pomeții, bărbia, și circumscrierea lor între coafură și guler -, nu-l mulțumeau.

Victimă a lecturilor intense din adolescență despre frenologie și despre aplicațiile ei, se pomenea nu de puține ori gândind în linia surorilor Brontë, a lui Balzac, Fourier, Emerson sau Edison, contrazicându-și propriile convingeri. Dobândise reflexul enervant de a prezuma, ghidându-se după aspectul exterior al fețelor celor cu care venea în contact, ori că aceștia fuseseră destinați să fie inși plăcuți și altruști, ori că fuseseră hărăziți să fie vicleni, ori că... aveau înclinații criminale, – după cât de plăcută sau de neplăcută le era expoziția facială. Născut fiind în prima jumătate a Secolului XX, fusese crescut în credința că întotdeauna aspectul craniului spune ceva consistent despre omul pe care îl reprezintă. Acum, privind-și autoportretul la stadiul la care ajunsese, constata mâhnit că fruntea lui amplă, ochi-i albaștri, ușor exoftalmici, nasu-i drept, pomeții rotunzi și bărbia teșită, pictate exact așa cum arătau, încadrate între părul blond și gulerul strâns în cravată, nu-i spuneau mai nimic: precum un compot neîndulcit sau o bucată de slană nesărată.

Analiza detaliile tabloului, crispat, însoțindu-le cu flash-uri de memorie ițite din colțuri crezute uitate, ale minții, – precum niște reproșuri din off. Era tot mai nemulțumit, pentru că... despre părul blond, pictat așa cum era, pieptănat înspre stânga...

(Pe când avea șaisprezece ani, starostele tineretului din cartierul Câmpu' Poștei era Costel Apostol, – un fel de „Rică fante de Obor“ șaten, cu freza pieptănată spre dreapta, cu buze lucitoare date permanent cu „strugurel“, ca să nu i le vestejească vântul. Subțire, flexibil și iute ca un jder, era oricând gata să facă cu șișul, cheotoare, celui care îl călca pe coadă. Costel Apostol devenise idolul lui. În unele momente de singurătate își închipuia că era nos-trom pe corabia comandată de el și că, naufragiați în urma unei furtuni teribile, se salvau, ajutându-se unul pe altul, pe insula lui Robinson, unde... construiau o redută inexpugnabilă, vânau păsări și animale și inventau tot felul de mașinării de transportat materiale și de produs curent electric...)

Resimțea aproape dureros bucuria de a fi băgat în seamă de el.

Într-o seară, pe podul de peste Negel, unde se adunau cu toții la sfârșitul zilei, îi recitase cu sinceră dăruire balada lui Rică: „...Poci, tu vântule, să treci, / că focul lor n-o să-l seci / și nici lacrimile lor / după Rică din Obor! / Îl făceau toți zurbagiu, / dar altul ca el nu știu: / îl mai mare barbu-giu, cuțitar, caramangiu, / ca un fante de spatiu. / Că nu era nici o fată / de el neamurezată, / nici nevastă cu bărbat / să nu-l fi râvnit la pat. / Și-avea ochii de migdale / de cătau la el cu jale, / și-avea ghiersul cântător / de cătau la el cu dor, Rică – fante de Obor. // Când trecea prin cartier / avea pasul de boier, / legănat și nepripit / unde se știa iubit. // De se lăsa cu bătaie / (că avea dușmani o droaie), / atunci o făcea de oaie, / că până să scoți cuțitul, / el îți și lua piuitul. // N-avea pe lume păreche: / purta cercel la ureche / și-avea degetu-nflorat / c-o piatră de matostat...“¹

După ce îl ascultase, măgulit, Costel Apostol îi spusese cu căldură: „Lasă, bă „jmechere“, că nu sunt chiar așa...!“ – Spusese el, dar la câteva zile după asta, tot cartierul văzuse că își pusese, la fel ca Rică – fante de Obor, cercel în ureche. Atunci Teofil a simțit nu numai că îl admiră, dar că îl și iubește și a hotărât să îi semene în toate. Și-a pieptănat părul lins, îngălat cu ulei de nucă, spre dreapta și a început să-i privească pe cei din jur... doar cu o urmă de zâmbet înghețat pe figură, ținându-și ochiul stâng pe jumătate închis, în timp ce mergea pe stradă țigănește: aruncându-și picioarele din genunchi, nepăsător și sigur pe sine, ca un bulibașă.

Costel Apostol i se părea a fi omul perfect. Asta, până ce, uluit, l-a surprins lovind cu palmele și cu picioarele o fată roșcată, firavă, care, gătită ca de sărbătoare în rochie roz de muselină înflorată, cu mușcată în păr și cu batistuță albă în mână, îl căutase să-i spună că... era însărcinată și că... trebuia să o ia de nevastă.

Nu rezistase spectacolului crud și se întorsese acasă, înăbușindu-se de revoltă. Plângea. Simțea că se prăbușise

lumea cunoscută de el. Lacrimile îi curgeau șiroaie. Își băgă capul sub robinetul chiuvetei din baie și și-l ținu în jetul de apă până ce simți că răceala îi pătrunde ca un burghiu în creier. Se privi în oglindă: avea fața schimonosită, boțită de rictusul neputincios al revoltei, și urlă: „Să-l ia dracu' pe Costel Apostol! Să-l ia dracu'!...“ Își ștersese buzele de urmele lunecoase de „strugurel“, își ridicase părul din ochi și, înciudat, răzbunându-se parcă, și-l pieptănase către stânga.

De atunci nu și-a mai schimbat frizura.

Extrem de puțini oameni se pieptănau către stânga, și numai dintre cei mai importanți, iar Teofil, simțindu-se și el „diferit“, hotărâse să nu semene decât cu sine.), despre urechile mari, clăpăuge, cu lobii dezlipiți de cap..., (... urechi dacice. Dar și Buddha: se vede în orice reprezentare sculpturală a sa că avea lobii urechilor foarte lungi și dezlipiți de cap. Se zice că persoanele care posedă această trăsătură sunt inteligente. Însă el, deși îndeplinea condiția aparentă a „confirmării“ agerimii, era mai degrabă un susceptibil, suspicios și predispus la a se simți prea lesne de jignit...)

În liceu fusese tuns „zero“ pentru că vizionase la cinematograful din oraș un film interzis de conducerea școlii și, mergând în pauze de-a lungul culoarelor, se simțea de parcă ar fi purtat pe umeri, în loc de cap, o oală rotundă cu toarte imense. Auzea încă în memorie, strigătele băieților: „Oală, Oală, chelbe goală...! Oală, Oală, chelbe goală...! Oală, Oală...!“ Repetenții din ultimul an nu aveau satisfacție mai mare decât să se apropie de el pe furiș, să sară într-un picior și, strigând victorioși: „Oalăăă!...“, de se auzea până în aripa cealaltă a clădirii, îi dădeau de sus, „castane“, rotindu-și dureros încheieturile osoase ale falangelor pumnilor drept în creștetul lui. Ambiția, setea de prestigiu personal și dorința de a-și câștiga stima celorlalți îi erau disperant călcate în picioare. – Fusese nevoit să apeleze la soluții extreme.

După ce și lui Burtea, lunganul tolmăc al liceului, îi însăngerase botul, orice manifestare de lipsă de respect din partea celorlalți încetase. Își câștigase faimă de bătaș și toți, fără excepție, începuseră să-l trateze cu un soi de teamă prevenitoare care îl stingherea, îi inhiba exteriorizarea oricărui sentiment de prietenie și îi interzicea orice gest care ar fi putut sugera o încercare prietenească de apropiere, – aruncându-l într-un soi de izolare asumată; asumată păgubos, fix în dauna lui. Mormăi un fel de recunoaștere târzie: „De m-aș mai întâlni așa, acum, ce pumn în nas mi-aș mai trage...!“), despre colțurile aproape drepte ale maxilarului...

(...Olaru striga cu spută la gură: „...priviți chipul acestui om de piatră! La Revoluție, m-a exclus din biroul județean al FSN! De ce? De ce?!, încă mă întreb. Și îmi răspund: din mizerabile calcule politice! Și pentru că nu are nici mamă și nici tată!... Eu aveam trei fete mari, eleve de liceu, cu nevoi materiale costisitoare, greu de satisfăcut. Și acum, îmi asum ceea ce spun: mă pomenesc că mi se cere să votez Cetățean de onoare al județului, un om fără

¹ Miron-Radu Paraschivescu

inimă!... Cinic!... Pentru care, sistemul este mai important decât omul!... Ce? Aș fi fost singurul activist de partid care a rămas la conducere, în țara asta nenorocită? Asta era problema lui, atunci când încercam cu uriașe sacrificii să scăpăm de dictatură?...“),

despre pupilele adânci ale ochilor, scăldate în iriși albaștri... ,

„Da, vă ocolesc, domnule Avram...“ Andone privea timorant într-o parte, împingându-și în față geanta de umăr. „...fiindcă dumneavoastră... , dacă nu vă convine ceva, înghețați omul cu privirea. Numai uitându-vă la el...!“),

despre fruntea vastă, despre nasul cărnos și despre orbitele sale cu aer misterios, despre gâtul vânjos, gâlgâind de viață și de putere, despre întregul lui „întreg“ – exprimat prin linii și volume sugestiv și armonios împletite -, autoportretul, în stadiul în care se afla, nu spunea mai nimic; nu spunea nimic mai mult decât o imagine fotografică ternă, inexpressivă și plictisitoare.

„La naiba! Așa cum binele fără rău și frumosul fără urât nu pot exista, nu poate exista nici perfecțiunea fără defect. Soluțiile le-am găsit, rămâne doar să le experimentez... Dar, mai ales, se găsesc soluții în setul de triunghiuri remarcat numai de mine – am zis doar că o să scriu un eseu despre setul acesta de triunghiuri! -, care organizează expresiile faciale...!“

Descoperise, brusc, că expresivitatea figurii umane era condiționată de relațiile plastice dintre cele trei triunghiuri formate, unu: de cele două sprâncene și vârful

nasului, doi: de cele două orbite și de centrul gurii, și trei: de pomeți și de bărbie.

Observase, îi plăcea să se joace cu cărbunele pe cartoane, că dacă micșora sau mărea latura de sus a primului triunghi, obținea pe loc imaginea unui cretin, sau... a unui geniu. Dacă micșora sau dacă mărea latura de sus a celui de al doilea triunghi, obținea la fel de uimit, imaginea unui criminal, sau... a unui altruist; credul. Dacă micșora ori mărea latura de sus a celui de al treilea triunghi, obținea imaginea unui individ crud și viclean, sau a unui laș capabil de fapte oribile. – Modificarea cât de puțin sesizabilă a oricărei alte laturi a triunghiurilor, a mai multora, sau modificarea alternativă a proporțiilor triunghiurilor, producea chipului desenat transformări uluitoare care sugerau tot atâtea emoții covârșitoare...

Înmuie pensula în mixtura de culori, decis să-și înceapă lucrul, dar constată că amestecul învărtit pe paletă în neștire, în ritmul gândurilor, își pierduse consistența untoasă. Răzui amestecul întărit cu cuțitul și pregăti altul.

Lucra încordat, rupt de realitatea ce îl înconjură, când, din stradă, auzi o sirenă. Se duse la fereastră și văzu, trasă pe pod, mașina poliției. „Ce naiba...?!“ Prin gratiile metalice ale porților văzu în interiorul mașinii doi polițiști care, așteptând să iasă careva din casă, manevrau sirena, în prostie.

„N-au aflat că la intrarea gospodăriilor există sonerie?!... Iar ăia de sus, ai mei...? Ce fac, încă mai dorm?...“

Lăsa paleta pregătită pentru lucru pe măsura de lângă șevalet, își șterse apăsător mâinile cu o cârpă și se duse la poartă.

Mircea OPREA

Sentințe lirice*

- Numele strălucite lăsate din tată-n fiu, ca și moștenirea de blazoane, o povară ce dă rămășiță umerii debili.
- Nu-mi risipesc neștiința, acolo mi-i comoara ce-o am moștenire și v-o las vouă.
- O pot demonstra matematic: speranța a ucis mai mulți oameni decât pesimismul.
- Puținii cai de rasă din comunism s-au corcicit cu măgarii să ajungă în democrație catâri.
- Oceanul – pildă de răbdare zbuciumată.
- Suni la salvare și, la noi, serviciu e prompt: presa, poliția și moartea ajung în același timp la locul accidentului.
- Psihanaliza – medicina iadului unde Freud e medic de familie.
- Publicitatea: Biblia ilustrată a capitalismului.
- Puține virtuți devin nevoi atât de repede ca poftele proaste.
- Olar – bună meserie de călcat în străchini.
- Omul – da; oamenii – nu!
- Pierduți printre marii lumii cum suntem, destinele noastre se macină făină ieftină pentru patiseriile anonime de la marginea drumului.
- Octogenarul – pod în ruină cu suflet curcubeu.
- Politicienii, precum băncile: toate zvonurile rele despre ei, într-o zi, două, se adevăresc.
- Port aripi ușoare de vară, mai degrabă evantaie decât aripi de povară.
- Sunt și eu abia un ciob de lume, din lumea asta mare dar, fără ciobul care sunt, lumea n-ar fi întregă, ci tot un hârb ar rămâne, un hârb care niciodată nu s-ar umple.
- Rătăcit pe pământ; pământul, un rătăcit și el.
- Recitesc *Anna Karenina* și o voi face mereu cu credința că, odată și-odată, femeia asta frumoasă pe care o visez din adolescență va renunța să se mai arunce înaintea trenului.
- Sunt un bun pedagog cu mine: am reușit să uit mult și repede din tot ce m-au învățat alții.
- Pot mima și eu modestia dar n-am fost încă atât de laudat.
- Sunt și eu un campion: nimeni nu mă poate întrece când stau pe loc, pe locul meu.
- Strângi dolarii!? Bună afacere; aud că banii ăștia circulă și-n iad.
- Succesul bine construit – un rateu amânat cu grijă.

- Raiul, da, există, există cât să fim siguri că avem ceva de pierdut și după moarte.
- Răspund tot mai rar la salutul cunoscuților: e modul meu de a-mi lua adio de la lume!
- Rătăcesc adânc în hățișul des încât am ajuns să cred că bezna e poteca mea prin lumină.
- Spiritul – parazitul căzut ca din cer.
- Trăind destul ajungem să ne iubim dușmanii, trezind ura prietenilor. Numai să trăim destul.
- Viața mea – coadă de zmeu la faima altora.
- Sunt ca făptașul răpus de cuvântul vinovat mărturisit sieși.
- Ruleta rusească: un singur ghinion în toată viața.
- Sunt cât se aude-n cuvânt: chip cioplit din abur și spulberat pe vânt.
- Recunosc, din fața cataclismului și retragerea e o mare victorie. Nu mă voi lăuda că am învins un uragan, un cutremur, încerc să le supraviețuiesc.
- S-a împlinit, adică e terminat.
- S-ajung pe Lună și pentru o noapte, aș visa Pământul, sigur aș visa cum să-l salvez de lunatici ca mine.
- Să fii fericit? Aș zice că e o stare vulgară, jenantă, să fii singurul fericit pe oceanul în furtună, în corabia gata să se scufunde.
- Să fii sănătos când lumea-i bolnavă, numai un bolnav psihic o poate crede!
- Scrisul – criza mea de autism.
- Bătrânul își numără anii cu umilință: știe că timpul îl ține în viață anume să aibă un martor al victoriei sale.
- Să mă luați în răs când vorbesc serios, mai înțeleg și vă suport; dar să râdeți de mine când glumesc – asta nu!
- Sălciile – livada rataților.
- Știu obezi salivând de poftă și la pesmetul meu.
- Talent mic, păcate mici; talent mare, blestem pe măsură.
- Scrisul, ușa mea secretă pentru a evada din arestul la domiciliu.
- Viitorul, de-ar ști ce-l așteaptă în ziua de mâine, nu s-ar mai grăbi pentru nici unul dintre noi, pentru niciun copil gata să se nască.
- Autoportretul pictorului – jurnal pe o pagină.
- Vorbesc puțin cu ceilalți? Așa am timp să vorbesc mai mult cu mine, ciudatul ăsta de care încă nu mă plictisesc.
- Să-i apărăm pe cei puternici, să-i apărăm mai întâi de ei înșiși.
- Au și alții aforisme de invidiat, dar când știi și cele slabe ale mele la ce chinuri m-au supus până să le aflu miezul, pelinul, repede îmi trece invidia ca sub bucuria unei torturi evitate.
- Să n-ajungă motiv pentru invidia altuia, își arginta obiectele de aur și se ponegre singur.
- Să treci de impas, întreabă-te: oare natura, un copac, cum ar ieși din grija asta?
- Autoironia – zăbala bună să călărești calul năvăș pe care nu-l ai.
- Avea o reputație solidă: scria cele mai bune texte pentru pantomimă.
- Diletantul – maestrul lucrărilor neterminate!
- Dimineața fac un pic de gimnastică dar azi, hăituit de vise, nu-mi venea să cobor din pat și, mi-am zis în joacă: dacă nu fac flotările, jumătate de oraș dispăre. Ia uite cât de ușor pot face un bine și – n-am mișcat un deget.
- Din pricina prezentului încă n-am trecut de viitor.
- Cineva îmi suflă în ceafă definiția vântului: ființa știută de toți dar nevăzută de nimeni.
- Cinicul zilnic probează lațul din baie până moare banal într-un accident de mașină.
- Din toate câte-mi ies prost, doar scrisul îmi place.
- Disperarea, finalul tuturor silogismelor din adolescența mea.
- Distanța dintre mine și lume o măsoar prin singurătate: nu ca depărtare, cât în adâncime.
- Cineva din mine tresare când îl tutuiesc și-i spun Eu. Mă strigați pe nume și Eu vă răspund, dar cine din lume răspunde la numele de Voi?
- Clipa – eternitatea, pe scurt!
- Einstein putea fi prea bine și rabin, și șef de stat, ca ori-care din neamul său; mi-i că un rabin nu putea fi Einstein.
- Nu se ridică în picioare în fața nimănui: el are fobie de înălțime.
- Fața celui sincer – rezumatul vieții sale.
- Orice minciună trecută prin parlament se vrea erată la adevăr străzii.
- Fără perspectivă, fără strategie politicienii ăștia: fură din casa lor și n-au unde să-și ducă prada.
- Mirii s-au înțeles de la început: el își păstra secretele; ea – misterul.
- Epitaf: *Clipa vie bate veșnicia.*
- Era așa de sărac încât, murind, l-au dus la cimitir pe abonamentul de tramvai rămas valabil până la sfârșitul lunii.
- Faptă făptuind, ființa se trece în faptă; nimic făcând, ființa ta în nimic se trece.
- Fascinația idealului de neatins se vede și asupra mediocrilor, îi înflăcărează și pe ei așa cum s-ar aprinde orice material inflamabil, până rămâne cenușă din ei, cenușă din ideal...
- În comunism, să fi ținut la onoare, aș fi avut ocazia să mor de câteva ori, cum și în democrație am motive destule și, iată, n-am murit înainte, nu mor nici acum. Se vede că țin și eu la onoare cât supraviețuitori din preajma mea.
- Fă-ți răul ce te-a însemnat. Altfel, răul nefăcut ție nu se stinge, ci arde ascuns în hornuri până raza lui neagră scrum te face, cum și-a dorit de când se știe.
- În copilăria mea ușa casei nu se închidea pe dinăuntru, nu se închidea pe dinafară. Ai mei știau că n-aveau de ce să se teamă: ușa nu fuge de-acasă.
- Fotbalul, să aibă sfinți, ei și-ar încălța nimbul în picioare și i-ar bate cramioane.
- Fratele meu fără copilărie – Adam.
- Generația nouă – carne proaspătă în măcelăriile lumii.
- Mă știu laș și nu mă plâng: șaptezeci de ani m-am ferit de războaie și acum primesc pensie de veteran, veteran de pace.
- Îmi pot face orice rău și nimeni nu mă oprește: sunt liber.
- Mă trezesc viu, cu soarele-n ochi și-mi zic: se vede că am votat prin somn și pentru ziua de azi. (Va urma)

* *Din volumul in pregătire REACȚII ADVERSE*

Terapie narativă

Dumitru UNGUREANU

Povestea magnetofonelor mele triste

A deține un magnetofon pe la jumătatea anilor 1970, însemna, pe de-o parte, că ai o stare materială confortabilă; pe de altă parte, că ești un iubitor împătimit de muzică. Nu cunoșteam mulți oameni de felul ăsta. În sat la noi trăiau doi posesori norocoși, dar niciunul nu se făcea vinovat de numitele aspecte... ale mitului. Muzica populară învârtită de ei suporta sughițând concubinajul cu banda magnetică, habar n-am de ce. Cât despre confort... Cam pe la sfârșitul deceniului, odată cu intrarea generației mele în slujbe obligatorii, convenabil remunerate, a luat avânt cumpărarea de asemenea jucării muzicoase, mașinile sau motocicletele fiind mai rare și scumpe. Un rocker care oficia la mag(nif)icul aparat nu mai trebuia să demonstreze nimic, nimănui. Cu sau fără mașină, el devenea buricul atenției în cerul său de prieteni, la orice petrecere, lăsată cu niscai împerecheri după dans, el era totdeauna la curent cu noutățile în domeniu, el putea să cucerească fetele fără efort, ba chiar își permitea să refuze vreo natantoală. Dacă mai și zdrăngănea la chitară, n-avea rival! Însă motivul pentru care mulți ne rupeam de la gură ca să punem la ureche viza posibilitatea accesului neîngrădit la discurile favorite, copiate personal sau prin împrumut reciproc mănos. Iar dacă treaba asta nu-l poate defini pe meloman, sigur nu-i lipsește din panoplia ciudățeniilor.

Să fi numărat 12 sau 13 ani când am auzit prima dată sunetul de magnetofon. Vecina noastră, Mia lui Bădiță, zis Niculae Zamă, soră cu nea Aurică, deținătorul diverselor chestii după care tânjeam, era vânzătoare la un magazin de confecții în București. Acolo se căsătorise cu un băiat de oraș și veniseră împreună pe-acasă, de-un Paște. Cum

anume se dotaseră cu magnetofonul portabil pe baterii, nu știu; știu însă că aparatul era un Tesla. Sigla întipărită în memorie este, totuși, *Start*, caligrafiată pe-o emblemă roșie, lipită de bordul alb. Deunăzi, căutând detalii despre această marcă, am aflat că o fabricau cehii, în renumitul lor concern, ale cărui produse nu saturau piețele și nevoile popoarelor pe atunci obligate la prietenie sub umbrelă sovietică și socialistă. Prea mic să mi se permită participarea la petrecerea de sub nuc a încă tinerilor, cu vreo 10-12 ani mai vârstnici decât mine, am avut acces la minunăția tehnică doar să o văd. Etalam precoce apucături de electro-nist și am fost mulțumit să zăresc bordul nostim, îmbrăcat într-un soi de mușama albastră. Stând la poartă, pe malul șanțului – alde Zamă aveau casa peste drum de-a noastră –, am reținut și câteva melodii; mai precis, n-am uitat refrenele și timbrul solistului vocal, recunoscute peste ani, când mi-am completat informațiile: erau John Fogerty & Creedence Clearwater Revival. Piesele lor celebre culegeau succesul pe toate meridianele vremii, dar niciuna nu urca pe locul întâi. De câte ori aud, bunăoară, *Green River*, îmi revine în minte ziua aceea de primăvară, cu lumina soarelui cald filtrată prin frunzișul pomilor din curtea vecinilor, cu amestecate arome de vegetație crudă, miel fript și cozonac înmiresmat, cu ouă roșii sparte și mâncate pe fugă, cu oameni care se mișcau lent, ca și când înotau în apa unei mări de smarald...

Al doilea magnetofon văzut era un Grundig TK19L, acoperit în ceva ca o imitație de piele, poate plastic gri-cenușiu, fin la pipăit. Arăta nițel murdar, detaliu ce nu afecta performanța, ci personaliza designul. Fericitul posesor – sau

numai utilizator – era colegul meu de clasă, Rotaru Victor, zis *Rotită* (nu *roțiță!*), pentru a-i persifla defectul de pronunție al consoanei respective. Victor locuia în blocul vecin, la nici 50 de metri de poarta Liceului Energetic. Aducea deseori Grundig-ul la școală și mereu la orele de practică profesională. Ne-a venit coleg în anul doi; să fi fost din anul întâi, nu știu dacă era lăsat cu aparatul în atelierul de lăcătușerie, unde maestrul Cenușă ne demonstra cum trebuie să cânte pila bastardă pe metalul brut, cam în stilul în care ministrul Tudorel Toader explica „ievaluările“ sale justiți-*abile* (Toader chiar aduce la figură, chelie și negi cu defunctul Cenușă!). La orele de laborator coordonate de Ceamba, profesor de *Protecții prin relee* (materie de bază în specialitatea noastră), muzica rock era bine primită, să mai încălzească aerul încăperii, veșnic rece, deși funambulescul Ceamba adora jazzul și interpretele negre de soul (las pe altădată întâmplări cu el!). Supravegheat cu strictete de tatăl său, militar de carieră și meloman de ore nocturne, când se difuzau concertele simfonice, Rotaru n-avea preferințe, însă era la zi cu noutățile. Iar în acei ani, 1971-1976, abundau piese care azi constituie tezaurul genului: Pink Floyd – *Money*; Black Sabbath – *Iron Man*; Led Zeppelin – *Stairway to Heaven*; T. Rex – *Telegram Sam*; Deep Purple – *Smoke on the Water*; Sweet – *Wig Wam Bam* sau Gary Glitter – *I'm the Leader of the Gang (I Am!)*. (Asta n-a fost chiar o valoare, ci un hit de top; și era singura pe care un alt coleg, Dobre Ionel, absolut detașat de ce se petrece în clasă, o asculta cu gura căscată lângă difuzor, clătînând capul ca bulgarii și mormăind refrenul la unison cu năpraznicul englez: „*am dă liiiidăr, am dă liiidăr!*“ Alte piese nu-i spuneau nimic lui Dobre, imun la tot ce însemna muzica rock pentru noi.) Toate astea, și multe discuri întregi, le-am auzit prima dată pe magnetofonul lui Rotaru. Ne bucuram mai ales noi, băieții de țară, cărora părinții abia le puteau plăti gazda și întreținerea, necum să le cumpere prostii. Doi dintre „țărani“ – cum ne spuneau „bucureștenii“, să ne deosebească – am prins mare drag de aparat. Paul Ion, student la electronică, și-a susținut lucrarea de licență despre magnetofone. Eu am cumpărat unul în octombrie 1979, pe primii bani economisiți din salariul de electrician cu înaltă calificare, „personal operativ“ al Sistemului Energetic Național. Al treilea coleg, autenticul bucureștean Petre Marin, zis Patric (supranume transformat în *brand*, ex-colegul meu de bancă ajungând actor și realizator TV, ocupație în care și-a găsit sfârșitul tragic), ne-a depășit pe toți: în anii 1990 amenajase un studiou profesional de înregistrări și mixaje audio, dotat cu magnetofon staționar MechLabor STM 210b, pe două canale la viteză 38 ips, plus alte patru portabile – ReVox, Sony, Tascam și Teac – pentru multiplicare și *backup*.

M-am pricopsit întâi cu un Maiak 203. Față nichelată, butoane negre de volum, joase, înalte și înregistrare, VUmetre albastru-alb-roșu, panouri laterale din lemn, șasiu de duraluminu. Venea echipat cu toate cablurile necesare pentru conexiuni externe, cu microfon mono și-o bandă

magnetică pentru utilizare nepretențioasă, după cum am remarcat, suflând oxidul de fier căzut de pe ea după nici două-trei derulări. Era atât de frumos nou, încât vecinul Ionel Filip, zis *Văru Pomană*, văzându-l, a emis celebra-i apoteogmă: „Tehnica evoluează, băi vere!“ Constatarea i-o prilejuise inevitabila comparație cu magnetofonul său polonez, un ZK 147, în cutie de lemn, primit de la niște rude contra câtorva găini și-o jumătate de porc. Să cumpăr Maiak-ul, plecasem cu Nenea, vărul și supervizorul meu în ale electronicii, tocmai în Pitești, unde alt văr, Nicu, fratele lui Nenea, ne asigurase că sunt. Dar din ce magazin să-l fi luat? Au trecut patruzeci de ani, și uite, am uitat! Să fi fost cumva faimosul, pe atunci, magazin Trivale? Să fi fost unul mai mic, la parterul blocurilor ce încadrează Pasajul Sfânta Vineri? Oricum, știu bine că am capturat și-o sticlă de vodcă *Stolichnaia*, încă se mai găsea prin raioanele de dulciuri la *Alimentara*. Și n-am destupat-o până acasă, întorcându-ne cu trenul de 7 și autobuzul de 8.30, seara. Nu eram atât de inconștienți să ne amețim pe drum, știind că avem o noapte la dispoziție și-o bandă „trasă“ mono, viteza 9. Adică vreo șase ore de muzică de toate felurile! Banda fusese imprimată în 1978, la 2 Mai, în unitatea de artilerie de coastă, alături de care se afla punctul de radio-locatie marină unde „luptasem“ trei anotimpuri neterminate (citiți „Tunul filozoafei“, povestirea-titlu din volumul editat la Polirom, 2005, ca să vă lămuriți cum decurgea serviciul militar pe vremea aceea). Băiatul care se ocupa de stația radio adunase pentru mine trei albume cu Deep Purple, Uriah Heep și Rory Gallagher, plus ultimele hituri disco: Donna Summer & comp. Cu ele m-am lăudat prietenilor consăteni în iarna 1979/1980, când voga lor trecuse, dar nu și farmecul, rămas nealterat până astăzi.

Unsprezece ani am folosit Maiak-ul, fără să necesite multe revizii sau reparații. O dată i-am schimbat o curea. Altă dată am înlocuit flanșa de plastic de sub volantă, pentru că se tocise, cu un nasture de os de la o flanelă veche. Cel mai rău a suferit când i s-a ars un circuit integrat. Însă n-a fost chiar problemă. Schema detaliată, prezentă în ambalaj și păstrată mai bine decât testamentul lui Taica, i-a permis vărului Nicu – excepțional electronist! – să refacă integratul din piese echivalente, lipindu-le pe o plăcuță de mărimea celei defecte. Așa l-am și înstrăinat, în 1990, când speram ca, odată liberi, să-mi cumpăr lejer un Rostov 105S, ori poate ceva mai bun. Visam la celebrul Akai, dar nu-mi ajungeau banii nici pentru cel mai ieftin model, oricâte economii aș fi făcut. Și-apoi, cui îi ardea de economii în explozia consumeristă de la începutul capitalismului băștinaș? Înainte să renunț la Maiak, vândusem toate benzile, vreo 60, în vara lui 1989, ca să completez suma necesară de-un videocasetofon, nebunia sfârșitului comunist. Am refăcut și îmbogățit bandoteca după ce salariul câștigat la Renel, compania unde am lucrat peste 35 de ani, devenise invidiat de toată țara. Mi-a lipsit răbdarea să caut un aparat mai acătării, așa că, la rezezeală, am luat un Tesla CM 130, care burdușea magazinele de specialitate. „Slab, slab!“ – au răs de mine prietenii, „specialiști“ dotați cu Tesla B5 sau B93

modificate, ori Soiuz 110 **Ctepeo** (*stereo* în rusă)! Îi atașasem boxe fabricate la Electromureș, sub licență poloneză Unitra, pe două cai, cu bas reflex, prin intermediul unei stații mici, de 15W, AS-15201. Ledurile verzi ale amândurora mă încântau seara, la un pahar de whisky olandez sau cipriot (probabil contrafăcut, din fericire inofensiv)...

Am renunțat, prin 1993, la setul pomenit și am cumpărat „urmașul” magnetofonului – un casetofon deck, Akai F6, de coloratele cărui comenzi digitale mă îndrăgostisem. Deoarece audiocasetele, originale sau piratate, năvăleau asupra-ne din toate direcțiile, am mai cumpărat unul, tot Akai, GX55, la desființarea unui „centru de înregistrări”, cum se numeau primele inițiative de firme private în branșă. Apoi le-am dat pe un CD player *Crown* portabil, schimbat cu altul, *Condor*, motiv de fală câțva timp. Apariția compact-discurilor fătase certitudinea că magnetofonele și pick-up-urile vor trece în uitare. Dar cum să chefuliești folosind un CD? Nțț! Nu mergea! Cu magnetofonul stărnisem bairamuri, întreținusem lăutărește botzul copiilor, ba chiar animasem și-o „discotecă” – așa i se zicea programului dansant de sâmbătă seara, organizat în Cămine culturale ticsite cu tineret, prin comunele căpate de sărăcie, nu de sistematizare în anii 1980. Privind peste umăr la ce-a fost, mi se pare că aparatura audio, azi numită „vechituri” (sau *vintage*, că dă mai bine!) avea *suflet*. Atunci se făceau aparate ca să fie folosite; acum, doar să fie vândute. De unde și resurecția bătrânelor „hârburi”, alintate mai duios ca fantoșa primei iubiri.

Un cincinal și mai bine am trăit fără magnetofon, dar nu mă simțeam vădov. Apăruseră PC-urile, cu inscriptoare de CD și DVD. Dornic de experimente, am năboit să „digitalizez” arhiva muzicală. Mă incitau cele vreo 30 de benzii rămase, majoritatea ORWO, viteza 19, stereo. Am cumpărat pe nimic alt magnetofon: lăudatul Rostov 105S, un exemplar ce zăcuse două mandate prezidențiale într-un garaj plin de praf. După o sumară curățire și ungere, a mers! Lucru rusesc! Numai că benzile mele, atâția ani nerulate, erau de nefolosit. Capetele magnetofonului se îmbâcseau

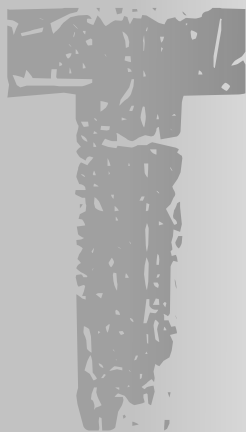
de oxidul ce se scutura ca mătreța, sunetul era distorsionat, scârțâitul mecanismelor forțate irita. Puține albume au trecut pe CD-uri. Abandonul a fost impulsivat și de accesul din ce în ce mai rapid la internet. Am dat Rostov-ul pe un videocasetofon, ca să recuperez niște filmări VHS, înainte ca și benzile lor să se degradeze. Și au mai trecut vreo zece ani. Și gata, credeam că am scăpat.

Dar în urmă cu patru sezoane, trezindu-mă pensionar de viitor (sau de succes?), m-a căpușat nostalgia și-am cumpărat alt Maiak. Un pasionat electronist, cunoscut internetic, l-a recondiționat impecabil. Ce să zic? Sunetul de pe bandă – cine știe, știe! – are o „căldură” de negăsit în alt format. Percepția necesită ceva antrenament. Și-un aparat bun, firește. În sfârșit, norocul mi-a surăs cu coada ochiului: suflet pios, văduva regretatului meu coleg Patric (sărut-mâna, Dana!) mi-a dăruit de peste două decenii nefolositul ReVox A77, cu două canale (utilizatorii știu ce-nseamnă). Nu funcționa corect. N-am disperat, ci am insistat, găsind un cunoscător și exclusivist colecționar de aparate ReVox (toată gama). Om pragmatic, depistând defecțiunea, mi-a propus un schimb echitabil: cel de la mine, plus o mică diferență în lei, contra unuia ca și nou, „adus” de prin uitate magazine occidentale.

Ați avut ocazia să ascultați (la) așa ceva? Nu înfrumusețez ce aud eu de câteva luni, pe un sistem de calitate mediocră. E ca și cum aș lăuda edițiile Pink Floyd în *high resolution*, tiraj limitat. Puțini percep diferența. Și mai puțini o apreciază. Tristețea pândește la capătul fiecărei benzi, însă nu-mi dă atac la carotidă. Evident, n-am știut să iau deciziile necesare (nu doar magnetofonice!) la timpul potrivit. Să fi cumpărat din start o sculă *țais*, pricepeam oare mai mult din muzică? Benzile diferă calitativ, de la fabricant la fabricant. Unele înregistrări sunt mixate bine, altele prost. De aici deosebirile. Dar de ce muzica populară și muzica simfonică nu „sună” (de) pe magnetofon la fel ca jazzul, bluesul sau rockul?

Inginerii de sunet vor fi știind de ce. Mie nu mi-au spus.

Viorica Angela BORISOV

Ultima dintre sibile

PERSONAJELE:

Isus
Marta
Fiul Martei
Bărbatul Martei
Discipoli ai lui Isus.

Fațada unei case din Israelul antic. În fața casei pe o bancă stă Isus înconjurat de discipolii săi.

Marta, una dintre femeile care-l însoțesc pe Isus în peregrinările sale, cântă acompaniindu-se la un instrument cu coarde.

Marta: Prietene, am străbătut pustiul lăsând în urmă anii cei frumoși dar nicăieri n-am dat de apa vie cum mi-au promis profeții mincinoși.

*

Numai miraje îmi apar în cale și-apoi dispar în zare ca un fum puterile îmi sunt sleite toate și ca să mor, ajută-mă acum.

*

„Nu-s mincinoși profeți pe lumea ci numai credincioși fără de har, tu drumul nu-l lăsa la jumătate că și pustiul are un hotar.“

*

Și am pornit atunci tot mai departe purtând în ochi al arșitei blestem și-ntr-un târziu, am dat de apa vie

și-acuma, drag prieten, eu te chem!

Isus: O minunată cântare, care va amintește virtuțile cele mai de preț ale omului: credința, speranța și iubirea... iubirea față de aproapele nostru!

Marta: Iartă-mă, Doamne, dar cum vom ști cât să dăruim aproapelui încât să ne rămână destulă forță pentru propria noastră împlinire, pentru propria noastră desăvârșire?

(Întrebarea ei stârnește murmure de dezaprobare în rândul discipolilor).

Primul discipol: Femeia asta a plecat urechea la învățătura romanilor, mărginită și meschină, care consideră că suprema înțelepciune este acea măsură în lucruri dincolo de care nu se poate trece!

Al doilea discipol: Da! Ea însăși a recunoscut că a făcut parte dintre copiii evreilor înstăriți, pentru care romanii au deschis o școală în Ierusalim!

Al treilea discipol: E o minciună. Eu cred că îi place ei să se laude că a urmat acea școală, căci după felul deosebit de îngrijit în care se îmbracă și după privirea ei pătrunzătoare, pare a fi mai degrabă o curtezană, decât o femeie foarte înțeleaptă!

Un discipol foarte tânăr: Cum puteți spune toate aceste răutăți despre o asemenea femeie? Eu, de câte ori o privesc, mă întreb dacă nu cumva ea este însăși Lilith, prima femeie a lui Adam, care a rămas neprihănită.

Al treilea discipol: Iar Dumnezeu i-a dăruit pentru asta nemurirea! Oare să fie ea?

Discipolul cel tânăr: Este singura femeie de pe meleagurile noastre care postește patruzeci de zile izolată de lume, asemenea profeților!

- Alt discipol:** Dar asta e o blasfemie, căci legea noastră nu permite femeilor să practice asemenea obiceiuri!
- Alt discipol:** Cum puteți vorbi astfel despre această femeie? Nu știți că ea este vara primară a Mariei, mama lui Iisus?
- Primul discipol:** Chiar dacă ar fi o rudă apropiată a lui Iisus, este periculoasă căci pune opreliști în suflete învățaturii iubirii nemăsurate față de oameni, propovăduită de acesta.
- Al doilea discipol:** Vrea să despice firul în patru, asemenea fariseilor, care s-au îndepărtat atât de mult de cuvântul lui Dumnezeu!
- Al treilea discipol:** Poate e o iscoadă de-a lor, pusă să semene neîncredere în sufletele noastre, căci nimic nu este mai periculos pentru credință decât viermele perfid al îndoielii!
- Voci:** E periculoasă! E mai rea decât o târfă! S-o ucidem cu pietre!
- (Câțiva discipoli se apleacă să ridice piatra).*
- Isus:** Încetați! Doar adineauri am vorbit despre iubirea de aproapele, dar vă debarasați atât de greu de legea Talionului: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, atât de străină preceptelor mele.
- Primul discipol:** Doamne, nu primi să fii oaspetele acestei femei, chiar dacă îți este rudă, ca nu cumva prin vreun vicleșug, să te abată de la misiunea Ta pe Pământ!
- Al doilea discipol:** Tu ești tot ce avem mai de preț în această lume!
- Isus:** Credeți că eu, trimisul lui Dumnezeu printre oameni, sunt atât de slab încât o femeie, fie ea și Lilith cea neprihănită mă poate abate de la menirea mea?
- Primul discipol:** Femeile sunt viclene și perfide, doar sunt urmașele Evei! Știm cu toții că din cauza curiozității ei, Adam a fost izgonit din Rai și nevoit să-și agonească cele necesare traiului prin sudoarea frunții. În cele din urmă mulțimea se îndepărtează și în fața casei rămân doar *Marta și Isus*.
- Marta:** Trebuia să mă fi așteptat la această izbucnire dușmănoasă, din partea unor oameni lipsiți de învățatură și săraci cu duhul.
- Isus:** Nu trebuie să-i disprețuiești! Gândește-te că eu însumi, trimisul lui Dumnezeu pe pământ, îi consider demni de noua mea învățatură, pe care la rândul lor, eu vă răspund din toată lumea.
- Marta:** Nu cred că aceasta va fi cu putință! I-ai auzit adineauri cât de departe sunt de spiritul noii tale învățături.
- Isus:** Vorbești fără pic de înțelegere față de ei, cu asprimea celui singuratic care nu are pe nimeni apropiat de inima lui pe lumea asta.
- Marta:** Într-adevăr, acum sunt singură, căci unicul meu fiu a murit pe câmpul de luptă în floarea vârstei.
- Isus:** Poate n-ai mai fi atât de nefericită dacă ți-aș aduce fiul aici, lângă tine, pentru un timp, căci îmi stă în putință aceasta.
- Marta:** Doamne, doar nu crezi că te-am invitat să fii oaspete pentru a-ți pretinde vreo minune.
- Isus:** Știi că nu m-ai chemat pentru asta.
- Marta:** Ori poate crezi că eu sunt dintre aceia cărora trebuie să le dovedești dumnezeirea ta prin minuni, prin fapte ieșite din comun.
- Isus:** Cunosc buna ta credință, Marta, dar știu că nu există o legătură mai puternică pe lumea asta decât aceea dintre mamă și copilul ei.
- Marta:** Bunătatea și înțelegerea ta față de noi, muritorii, este într-adevăr nemărginită.
- La un semn al lui Isus apare un tânăr îmbrăcat sumar cu o năframă în jurul mijlocului.*
- Marta:** Cât ești de frumos, și pe trupul tău nu văd urma vreunei răni, deși ai murit străpuns de sabie.
- Fiul:** În lumea cealaltă, fiecare își recapătă trupul în deplinătatea forțelor sale, indiferent de urmele lăsate de boală, de bătrânețe ori de sabie.
- Marta:** Dar cum a fost posibil ca tu, care erai atât de bine pregătit de tatăl tău în mânăuirea armelor, să cazi la prima confruntare cu dușmanul.
- Fiul:** La începutul luptei, loveam cu atâta îndemânare încă dușmanii cădeau la pământ asemenea spicelor lovite de seceră. Dar după un timp loviturile mele și-au pierdut din precizie și au mai slăbit în forță.
- Marta:** Războiul, ce oroare!
- Fiul:** Astfel am rănit grav un tânăr care, contorsionat de durerea îngrozitoare dinaintea morții, mă implora să-i dau lovitura de grație. Atunci mi-am dat seama că ceea ce numeam dușmani erau tineri asemenea nouă, învrăjbiți de stăpânirea romană, să ne ucidem între noi.
- Marta:** Pentru asta, noi toți evreii suntem vinovați.
- Fiul:** Apoi i-am dat lovitura de grație, dar n-am mai putut continua măcelul și m-am străpuns cu propria mea spadă.
- Marta:** Numai eu sunt vinovată, căci la primul semn că va fi război trebuia să fugim împreună în pădurile de la poalele muntelui, departe de Ierusalim.
- Fiul:** Nu era cu putință, mamă, să mă fi sustras datoriei de soldat, căci dacă aș fi stat deoparte m-ar tortura gândul că un alt tânăr ar fi murit în locul meu pe câmpul de luptă.
- Marta:** Întotdeauna te-ai gândit mai întâi la ceilalți și apoi la tine. Copil fiind, nu gustai din bucatele alese pe care le pregăteam, dacă nu primeau și copiii servitorilor din ele.
- Fiul:** Mi se pare normal să fii simplu, modest și generos.
- Marta:** Eu însă am trecut adesea nepăsătoare pe lângă durerile celorlalți, nu din lipsă de compasiune, ci din teama de a nu risipi clipele vieții și așa prea scurtă, pentru desăvârșirea harurilor cu care am fost înzestrată.

Fiul: Nu-s eu în măsură să te judec pentru asta, mamă.

Marta: Pe tine însă te-am iubit atât de mult și din durerea mea fără de margini a izvorât această cântare:

Ramură cu flori de cireș
dragoste, blândă candoare,
la destrămarea gândind,
brațele le-am umplut de petale.

Dar cât de tare mă doare
adierea florilor reci
acum când tu ai murit
și simte răcoroasa lor boare.

Poate ar fi fost vreun descânt,
ori vreo vorbă nespunsă de-alean
pentru ca, floarea mea de cireș,
să-mi zâmbești și acum de pe ram.

Fiul: Vino alături de mine, acum, când cerurile sunt deschise, căci nu vei simți nici neputința agoniei nici groaza de moarte ci doar beatitudinea cerească, desfătarea celor drepti!

Marta: Mi-e teamă de nemărginirea aceea, în care nu există mișcare, curgere și devenire, chiar dacă e plină de miraculoasă beatitudine și cerească desfătare.

Fiul: Ești născut într-o zodie rea, mamă, aceea a focului, și ești hărăzită neliniștii și încordării.

Marta: Așa este! Și acum mă simt asemenea unui arc încordat care nu se îndură să elibereze săgeata!

Fiul: Înțeleg de ce nu poți veni lângă mine: Mesia, cel mult așteptat a venit pe pământ. Îmi amintesc fervoarea cu care îl așteptai, încât tata te considera mai degrabă logodnica acestui trimis al lui Dumnezeu decât femeia lui.

Marta: Nu-mi aminti de tatăl tău acum.

Fiul: Atunci, rămâi cu bine mamă, și fie ca viața ta să se împlinească așa cum ți-ai dorit, aici, pe pământ.

Fiul dispare.

Marta: Îți mulțumesc, Doamne, că mi-ai mijlocit această întâlnire care, deși mi-a tulburat sufletul, mi-a dat certitudinea că fiul meu și-a găsit fericirea în lumea de dincolo de moarte. Regret însă că în scurtul răstimp al vieții sale pământești nu l-am călăuzit mai mult spre cele spirituale. Dar am uitat de îndatoririle mele de gazdă!

Marta aduce din casă un vas cu apă, îi spală lui Isus picioarele și apoi le șterge cu un ștergar țesut cu minunata artă.

Isus: Ștergarul acesta minunat, încărcat cu toate florile câmpiilor noastre, este cumva lucrat de tine?

Marta: Da! Și țesutul a fost unul dintre darurile cu care Dumnezeu m-a înzestrat, dar din păcate și această îndeletnicire mi-a adus doar neînțelegere, gâlceavă și durere.

Marta lucrează la războiul de țesut. Apare bărbatul ei purtând uniformă de soldați romani.

Bărbatul: Atât de mult a îndrăgit soțioara mea meșteșugul țesutului, încât lucrează neobosită de la răsăritul până la apusul soarelui la războiul de țesut!

Marta: Uneori sunt nevoită să lucrez și la lumina plâpândă a opaițului ca să termin ceea ce mi-am propus.

Bărbatul: De parcă n-am avea destule slugi, pe care să le instruiști și care să tragă în locul tău la acest adevărat instrument de tortură!

Marta: Dar nu-ți dai seama că fără dragoste, osteneală și sacrificii, nu se poate înfăptui nimic care să amintească celor ce vor veni după noi de clipa trecerii noastre prin această lume!

Bărbatul: Câtă nebunie poate fi în tine, femeie, dacă poți sacrifica toate plăcerile vieții acesteia pentru gloria de după moarte!

Marta: Dar cum de te-ai întors așa devreme?

Bărbatul: Centurionul roman a fost atât de generos astăzi, încât ne-a trimis mai devreme acasă la nevestele noastre.

Marta: N-a fost generos, ci corupt și de astă dată, cu vinul nostru greu ca undelemnul, pe care voi militarii de orice nație uitați să-l îndoitiți cu apă după obicei.

Bărbatul: Noi, oștenii, care nu știm unde și când ne vor putrezi oasele, obișnuim să dăm din când în când trupului unele desfătări nevinovate.

Marta: Dacă ți-ai da seama cât de scump te vor costa aceste plăceri nevinovate pe câmpul de luptă, n-ar trebui să fii și acum o femeie cicălitoare!

Bărbatul: Faci asta fiindcă plăcerea este să nu ai nicio plăcere și mai ales s-o strici pe altora!

Marta: E bine că măcar fiul meu mă ascultă și va deveni un adevărat conducător de oști, căci nu-i poți conduce pe alții, dacă nu știi mai întâi să te înfrânezi tu însuși!

Bărbatul: Curând va trebui, din păcate, să dovedească aceste calități, fiindcă Imperiul nu mai suportă jafurile vecinilor noștri și în câteva zile vom intra în luptă!

Marta: Dar fiul nostru este încă un copil. Dacă va intra în luptă, va merge la moarte sigură, căci abia de un an și-a început instruirea militară!

Bărbatul: Însă ducând viața virtuoasă, după cum l-ai învățat tu, a progresat într-un an cât alții în zece!

Marta: E revoltător să moară atâția tineri israeliți pentru gloria Romei. Acesta e rezultatul condiției de popor învins în care noi, evrei, aleșii lui Dumnezeu, ne-am complăcut în atâția ani de opresiune romană!

Bărbatul: Dar nu te gândești că dacă romanii nu ne înglobau în imperiul lor, ne-am fi căsăpiti în lupte fratricide cu vecinii noștri hrăpăreți, sirienii și filistinii?

Marta: Este uimitor, câte justificări își găsesc cei care acceptă cu atâta ușurință jocul unei ocupații străine.

Bărbatul: Dacă eu sunt demn de dispreț, dacă poporul nostru este nemernic și laș, de ce nu faci tu un gest

Flash-back

eroic care să submineze dominația romană în această parte a lumii?

Marta: De pildă?

Bărbatul: De pildă, să-l asasinezi pe procuratorul roman, pe Pilat din Pont.

Marta: (*pentru sine*) Aș fi făcut-o până acum dacă nu l-aș fi așteptat pe Mesia!

Bărbatul: Vorbește deslușit, doar nu rostești un descântec! Ori m-am înșelat și ai suspinat vreo vorbă de dragoste, gândindu-te că dacă plec în război s-ar putea să nu mă mai întorc niciodată, căci brațul meu a mai slăbit sub povara anilor!

Marta: Brațul tău n-a slăbit sub povara anilor, ci din cauza vinului greu băut pe furiș în compania camarazilor romani, mari amatori de destrăbălare!

Bărbatul: Dar în orgoliul tău fără de margini nu te-ai gândit niciodată că aceasta a fost singura compensație pentru îndelungatul tău refuz?

Marta: Numai astfel ai reușit să ajungi primul între militarii Israelului și, fără să vreau, prin comportarea și îndemnurile mele, le-am oferit romanilor un luptător de elită.

Bărbatul: Deși sunt mulți ani de când duc alături de tine o viață austeră, nu m-ai convins niciodată că plăcerile dragostei ar dăuna tăriei brațului meu!

Marta: Dar asta e și părerea profeților neamului nostru! Te îndoiești cumva de buna mea credință?

Bărbatul: Atunci află că ascultându-ți fără să vreau cântările, mi-am dat seama că tu duceai o viață de sfântă în așteptarea lui Mesia, pe care-l consideri adevăratul tău logodnic.

Marta: Dar pe Mesia îl așteptăm cu mic cu mare, noi, neamul lui Israel, numai că nimeni nu știe nici ceasul, nici clipa venirii sale printre noi.

Bărbatul: Te-am auzit eu implorându-l pe Dumnezeu în rugăciunile și în cântările tale să ți-l trimită pe Mesia acum, în scurtul răstimp al vieții tale!

Marta: Lasă-mă, acum, să-l rog pe Dumnezeu ca războiul să ne ocolească și fiul nostru să nu-și primejduiască viața pentru gloria Romei!

Bărbatul: Ești abilă ca de obicei, ființă ingrată, care ai forțat toate limitele impuse de Dumnezeu creaturilor sale, crezând că vei deveni astfel asemenea lui, de aceea mă respingi mereu, de parcă aș fi un broscoi râios.

Bărbatul se apropie amenințător de Marta.

Marta: Te rog, renunță la asta! Acum sunt atât de tulburată, încât nu pot decât să mă rog lui Dumnezeu pentru viața fiului nostru.

Bărbatul: Pentru viața mea nu te-ai rugat niciodată, căci nu m-ai iubit, ființă orgolioasă și vicleană! Dacă mă alungi și acum, aceste țesături și toate celelalte vor fi trecute prin tăișul sabiei mele!

Se năpustește furios distrugând țesăturile din războiul de țesut.

Marta: Fii atent, că și viețuitoarele cusute de mine mă iubesc, ca și cum ar fi proprii mei copii, și dacă vor fi nevoite, mă vor apăra de orice dușman.

Bărbatul: (în timp ce distruge cu sabia și țesăturile de pe perete)

S-o văd și pe asta, vrăjitoare perfidă și periculoasă!

Flash-back -ul se termină.

Marta: Eu am leșinat apoi, copleșită de această dezlănțuire de furie neputincioasă a bărbatului meu și am zăcut mult timp în letargie. Unii slujitori, care auzi-seră amenințarea mea, mi-au spus că într-adevăr animalele s-au desprins din țesături și l-au răpus, dar eu cred că propria lui furie dementială i-a adus sfârșitul.

Isus: Soarta n-a fost prea generoasă cu tine, Marta!

Marta: Dar eu am mers mai departe încercând să ies din tiparele impuse de Dumnezeu, cu toate că și învățătura romanilor preconiza de bun augur acea măsură în lucruri și mediocritate de aur, atât de străine firii mele.

Isus: Ai fost, totuși, vreodată destinsă și senină și împăcată cu cei din jurul tău?

Marta: Știu eu? Poate demult, în adolescență, pe când frecventam școala romană, special deschisă pentru noi, cei mai dotați dintre copiii evreilor. La sfârșitul cursurilor s-a organizat un concurs pentru cele mai frumoase cântece de dragoste. Cântarea mea suna așa:

(Marta, acompaniindu-se la instrumentul cu coarde):

„Copii, voi n-o să reușiți vreodată să vă scăldați în râu de două ori: e-atât de schimbătoare unda clară, prundișul și nisipul mișcător.

*

Chiar stelele ce ne privesc în noapte deși pe boltă fixe ni se par dispar pe rând în spații siderale lumina revărsând-o-n alt hotar.

*

Așa ne cuvânta bătrânul dascăl și inimile noastre ca de nea sperau că bolta de s-ar face țandări, iubirea noastră tot va rămânea.

*

Dar n-a pierit încă vreo stea pe boltă, ca și atunci sclipesc din veșnicii, doar că le aud șoptind nedumerite iubirea lor acum unde o fi?“

Toți cei de față s-au grăbit să-mi acorde mie premiul și am fost încoronată cu coronița de laur, cum se obișnuiește la Roma.

Dar mie mi-a părut mai plină de harul poeziei cântarea unui coleg care-mi era nespus de drag. Spune așa despre dragostea lui:

(Marta cântă acompaniindu-se la instrumentul cu coarde).

„Măinile noastre alături
panglici în părul cometelor.
Îngemădate cuvintele
axă a Căii Lactee.
Sub pașii noștri Pământul
se micșorează-n surdina
și se rostogolește în haos
minuscul bob de neghină.
Și-acum la Sfârșitul
Și iarăși la Facerea Lumii
înveșmântați în lumină
rămânem doar noi“.

Și-atunci, chiar dacă versurile acestea nu-mi fuseseră dedicate, ca să-i arăt prețuirea pentru arta lui minunată, acolo, pe scenă, în fața tuturor i-am pus lui pe frunte cununa mea de laur.

Isus: Atunci de ce nu ai rămas împreună cu el tot restul vieții?

Marta: N-a fost să fie! Era nestatornic, asemenea râului de care vorbeam în versurile mele.

Isus: Dar n-ai regretat niciodată acel gest generos?

Marta: Nu. Fiindcă în ziua aceea gloria și dragostea mă ridicaseră atât de sus, încât mă simțeam ca o zeităte puternică și generoasă, cum nu s-a mai întâmplat niciodată după aceea.

(Isus o privește dojenitor. Marta îl privește, îl înțelege și îi răspunde):

Regret că noi, muritorii, din cea mai fragedă vârstă și până la senectute acordăm mult prea mare importanță dragostei dintre bărbat și femeie, considerând că acesta este însuși sensul existenței noastre pe pământ.

Dar ne-am luat cu vorba și era să uit de cântarea pe care am compus-o în așteptarea venirii tale pe pământ.

(Cântă acompaniindu-se la instrumentul cu coarde).

Mi-e atât de cald și așa lumină
și în tâmpile în pulsează un nou elan
de când ai apărut din zări senine
și aici te-ai preschimbat în pământean.

*

Iubirea pe la noi nu mai există
trecută este vremea lui Avraam
la preț ne sunt doar lucrurile toate
și cifrele înscrise pe un ban.

(Marta se oprește din cântat întâlnind privirea dezaprobatoare a lui Iisus).

Isus: Marta, și în această cântare uiți că semenii noștri sunt creaturile lui Dumnezeu!

Marta: Dar chiar ei sunt aceia care mă fac să uit mereu originea lor divină; numai cu puțin timp înainte erau gata să măucidă, fiindcă mi-am permis să gândesc și să-ți pun acea întrebare.

Isus: Dragostea față de aproapele nu trebuie niciodată drămuțată, iar eu, Fiul lui Dumnezeu, mă voi jertfi, dacă va fi nevoie, pentru ca noua mea învățătură să-și facă loc în inimile lor!

Marta: Nu e drept! Nu înțeleg! Nu e cu putință!

Isus: Jertfa supremă înseamnă că trupul meu se va frânge pentru oameni, iar sângele meu se va vărsa pentru mântuirea lor!

Marta: Cum? Frumosul tău trup de ascet să se frângă pentru ei? Sângele tău divin să se verse pentru ei?

Isus: Cred că nu există o altă cale de a înălța ființa umană spre desăvârșire, spre divinitate!

Marta: Întotdeauna mai există o altă cale, pe care o ignorăm din teama de a acționa altfel decât ne-a fost impus de legile scrise și nescrise ale acestei lumi, teama de a fi noi înșine!

Isus: Există o asemenea cale?

Marta: Da, există! Să mergem noi doi, împreună, dincolo de înălțimile munților, departe de Ierusalim și să zămislăm împreună o nouă seminție, din Tine, Dumnezeu întrupat în om, și din mine, pământeană ridicată prin propriile-mi forțe spre divinitate!

Isus: Bănuiam eu că gândești astfel, Marta!

Marta *(crezând că Isus este de acord cu propunerea ei):* Înseamnă că Dumnezeu m-a ascultat și acum iată că am primit răsplata pentru posturile, asceza și perseverența mea!

De acum înainte nu voi mai fi singură, ci alături de Fiul lui Dumnezeu, care a fost trimis pe pământ în scurțul răstimp al vieții mele! De acum înainte voi fi alături de un om adevărat, căci de la Moise pe meleagurile noastre n-au mai existat asemenea oameni!

Isus: Sunt sigur că Dumnezeu ți-ar fi încredințat ție misiunea lui Moise, de a scoate poporul ales din robia egipteană, ai fi dus-o la îndeplinire cu aceeași voință de neclintit ca și acesta!

Marta: Nu cred că aș fi reușit! M-ar fi mâniat peste măsură văicărelile poporului ales, care îndreptându-se spre libertate, regreta la tot pasul mâncărurile gustoase, cu multă ceapă, de la curtea faraonului.

Isus: N-ar trebui să-i disprețuiești atâta pentru slăbiciunile lor!

Marta: Mă simt îndreptățită să o fac, fiindcă eu însămi mi-am învins propriile slăbiciuni. De multe ori, simțeam cum ochii mi se împăienjesc, degetele îmi amorțeau, dar tot nu mă opream până ce nu terminam de țesut ceea ce-mi propusesem pentru acea zi, iar în timpul posturilor de patruzeci de zile, visam pulpe grase de miel împănate cu mirodenii, dar înghițeam în sec și nu mă lăsam ispitită. Dar nu e timp de

pierdut. Să mergem până ce soborul preoților nu vor unelti moartea ta.

Isus: De ce crezi că aceștia m-ar urî într-atât încât să-mi dorească moartea?

Marta: Fiindcă ei se prefac doar că îi îndrumă și-i ocrotesc pe oameni, dar nu vor decât să speculeze buna lor credință și naivitate, în folosul lor! Pe când tu dorești să-i faci pe oameni conștienți că se pot înălța spre divinitate prin noua credință a iubirii pe care le-ai adus-o în dar.

Isus (*cu blândețe*): Dacă ai înțeles acest lucru, trebuie să înțelegi acum că eu nu te pot urma în dorința ta de a zămisli o nouă seminție. Eu nu pot abandona misiunea pentru care am fost trimis pe pământ.

Marta: Dar nu cred că vei reuși! E mai ușor să tai trunchiul unui cedru cu un fir de păr, decât să-i scoți pe oameni dintre ale lor!

Isus: De ce nutrești atâta neîncredere în ființa omenească? Doar știi că omul a fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Marta: Da. Așa este. Dar eu îi cunosc mai bine.

Isus: Care crezi că ar fi cel mai mare păcat al oamenilor, dacă pretinzi că îi cunoști și sunt demni de dispreț?

Marta: Cred că delăsarea, e delăsarea, fără îndoială, căci în acțiunile lor mai întâi pun ușorul și plăcutul, iar când dau de greu se lamentează și renunță la ceea ce și-au propus. Astfel, sfârșitul îi găsește cu mâinile goale, fără ca în viața lor să fie dus la îndeplinire un angajament mai deosebit.

Isus: Marta, tu nu crezi că învățătura mea va descătușa în sufletul omului acele forțe deja existente și totul se va schimba în lume?

Marta: Mă îndoiesc că vei reuși, iar gândul că te vei fi sacrificat în zadar mă îngrozește. Vino cu mine, acum, cât nu e prea târziu. Și dacă îți va părea că apropierea noastră omenească va fi întinarea pentru dumnezeirea ta, să faci astfel ca simpla ta atingere să mă facă roditoare așa cum adierea zefirului face să rodească florile din câmpie.

Isus: Îmi este atât de greu să te refuz!

Marta: Gândește-te că este mai ușor să clădești o casă din temelie decât să cârpești una dărăpănată.

Isus: Tocmai tu îmi ceri să aleg ce este mai ușor?

Marta: O, Doamne!... Mi-am făcut atâtea iluzii sperând că Dumnezeu va fi drept și mă va răsplăti, pentru că am încercat să mă re-creez după chipul și asemănarea lui!

(*Pauză*).

Îngăduie-mi acum să termin cântarea pe care am început-o adineauri.

(*Cântă acompaniată*).

Și de-or afla de dragostea sublimă
ce pe pământ în dar tu ne-ai adus,
ca pe-un tâlhar te-or răstigni în cuie,

cât mai e timp, înalță-te în sus!

*

Și să rămâi în sfera-ți siderală,
chiar dacă mie-aici îmi va fi greu,
atâtea flori se prind de stânci golașe
și cresc că răzând în soare tot mereu.

Isus: Marta, dacă aș fi fost un simplu profet, un pământean, ți-aș fi îndeplinit dorința, dar eu am o misiune pe care nu o pot abandona.

Marta: Niciodată n-am avut destulă forță încât să-i conving pe cei apropiați că merg pe un drum sortit eșecului. Așa s-a întâmplat cu bărbatul meu, cu fiul meu, iar acum același sfârșit tragic te așteaptă și pe tine, Doamne!

Isus: Deci tu nu crezi că jertfa mea va schimba din temelie această lume?

Marta: Credeam că numai noi, muritorii, ne hrănim cu iluzii deșarte, dar iată că însuși Dumnezeu își jertfește propriul fiu crezând că astfel stirpea omenească, rea prin naștere, creștere și alegere, se va ridica din mocirlă.

Isus: Dar tocmai de aceea Dumnezeu vrea să dea omenirii un semn că îi pasă de mizeria în care se zbate!

Marta: Dar mie mi-a fost de ajuns cuvântul lui Dumnezeu dezvăluit lui Moise și înscris în Tablele legii. Doar oamenilor de rând le trebuie mereu câte un impuls ca să iasă din inerția lor în care se complac ca broasca țestoasă în propria-i carapace!

Isus: Marta! Marta!

Marta: Și acum că drumurile noastre se despart, te rog să ascuți următoarea pildă auzită în copilărie de la un samaritean. Se spune că un tânăr prinț, trecând printr-o pădure, a văzut o leoaică beteagă de un picior lângă care se tânguiau puii aproape morți de foame. Impresionat, prințul s-a întins lângă leoaică, oferindu-se drept hrană pentru puii ei. Dar aceasta a început să-l lingă ca pe proprii ei pui. Atunci prințul și-a deschis venele cu un stilet, murind fericit cu speranța că prin jertfa lui va reda viața puilor de leu. Dar aceștia nu s-au atins de trupul lui, ci au așteptat până ce mama lor și-a vindecat piciorul și i-a putut hrăni. Iar din trupul neînsufletit al prințului s-au înfruptat doar corbii, șacalii și hienele!

Isus (*impresionat vădit de pilda Martei*): Veacurile ce vor veni or să dea mărturie dacă jertfa mea a fost sau nu de folos omenirii. Dar nimeni nu va ști vreodată cum ar fi devenit omenirea dacă Mesia ar fi ascultat chemarea ultimei și celei mai cutezătoare dintre sibile!

Constantin ARCU

Pagini japoneze (III)

30.03.2015

Plecare spre Atami, via Hakone, numai cu bagajul de mână, pregătit cu tot necesarul pentru o noapte de cazare. Firma japoneză de turism urmează să transfere bagajele mari direct la Kyoto.

Trotuarele sînt inundate de valuri de oameni, grăbindu-se la muncă. Imaginea standard de luni dimineată. La un stop, autocarul oprește și pot desluși clar indivizii de pe trecerea de pietoni. La costum, cravată și cu o geantă în mână, fiecare absorbit de probleme. Numai privindu-i și ești nevoit să accepți că pentru japonezi munca e un stil de viață, preocuparea lor esențială. Se spune că atașamentul față de companie este atît de puternic, **încît** mulți dintre angajați nu-și iau concediul de odihnă integral. Sau că deseori muncesc peste program, inclusiv în week-end-uri. Am călătorit ceva prin lumea largă, însă nicăieri n-am avut atît de pregnant senzația de stup de albine.

Ziua este însorită, luminoasă. Sperăm să se mențină la fel, pentru că principalul nostru obiectiv pe ziua de astăzi este să urcăm pe Fuji-san. Cer lămuriri de la Hiroko despre particula *san*. *San* se poate traduce atît prin *munte*, cît și prin *domn/doamnă*. Se pronunță la fel în ambele situații, însă cele două cuvinte se scriu cu caractere diferite.

Japonezii, precizează Hiroko, folosesc practic două alfabet, unul preluat de la chinezi și altul japonez (cu litere mai rotunjite), numit *hiragana*. Nu pun mîna în foc pentru acuratețea științifică a teoriei, pentru că într-o altă discuție despre scriere aceeași Hiroko a afirmat că femeile preferă să folosească preponderent unul dintre alfabet, iar bărbații pe celălalt. Se pare că japonezii folosesc, în același timp, trei alfabet, pentru a distinge frecvențele cuvinte omofone (care se pronunță la fel, dar se scriu diferit). Înclin să cred că această explicație, pe care o găsim în ghidul *Japonia*, este justă.

Dar să părăsim discuția despre alfabet și să revenim la Fuji-san. Muntele Fuji este un vulcan cu o înălțime de 3776 m, care s-a stins în urmă cu vreo 400 de ani. La poalele muntelui, în partea nordică, s-au format cinci lacuri, prin îndiguire cu lavă vulcanică. Fuji-san este învăluit în legende și japonezii manifestă pentru el un adevărat cult. Încă din preistorie Fuji-san a fost considerat un munte sacru și pînă în anul 1868 femeile n-au avut voie să-l urce.

Aflăm că muntele este escaladat de preferință noaptea, la lumina lanternelor, amatorii urmărind să ajungă sus pentru a aduce un omagiu primelor raze de soare. Ei își ridică brațele strigînd veseli: *Banzai! Banzai!* (Ceva asemănător se întîmplă pe Muntele Sinai din Egipt; ascensiunea începe către miezul nopții, la lumina lanternelor, pentru a ajunge pe platoul de sus, acolo unde Moise a primit tablele cu legi, în zorii zilei. Eu însumi am realizat această ascensiune cu ani în urmă. Deși o porțiune de drum am parcurs-o călare pe cămilă, am ajuns frînt de oboseală, numai că, fapt bizar, n-am făcut febră musculară.) Ascensiunea pe Fuji însemna pentru japonezi o obligație seculară din calendarul vieții, în timp ce pentru călugării shintoști semnifică un ritual prin care este glorificată Amaterasu, zeița Soarelui, nimeni alta decît mama Japoniei.

Ne continuăm traseul prin lumina tăioasă a zilei. Pe marginea autostrăzii sunt indicatoare ce avertizează șoferii să nu claxoneze în zonele în care pe margine există case sau blocuri de locuit. În acest timp, Hiroko ține un curs intensiv de învățare a limbii japoneze. Ea pronunță cuvinte, iar noi repetăm cu entuziasm. *O-ha-io, a-ri-ga-to* etc., dar și unele expresii pe care nu le-am mai reținut.

Nici Hiroko nu insistă, pentru că în zare se vede grandiosul Fuji-san. Nu trebuie să mi-l arate cineva, îl recunosc dintr-o privire. „Acesta e chipul adevărat, fără mască, al Japoniei”, care îi dă răspuns la toate întrebările, scria Kazantzakis

în „Jurnal...“. E poleit de zăpezi, semet, înălțându-se dincolo de ceilalți munți sobri, acoperiți de păduri, care par să-l înconjoare cu venerație. Apropiindu-ne, vedem că poalele muntelui sunt acoperite cu un brîu de arbori. Numai că dintr-odată muntele se smulge din această lume perisabilă, zvîcnește parcă într-o aură de sfințenie și-și înfige fruntea albă, neîntinată în albastrul cerului.

Urcăm în ocoluri pe coastă, printr-o fișie verde de pini, apoi apar foioasele, amestecându-se cu tot mai puține conifere. Hiroko spune că, în funcție de aceste zone, muntele poate fi împărțit pe trei nivele distincte (din păcate, nu am reținut denumirea lor). În depărtare se văd și alți munți acoperiți cu zăpezi, dar nu au măreția lui Fuji-san. Autocarul oprește înaintea de cea de-a patra stație de pe coasta muntelui sacru (sunt zece stații în total, ultima se află pe întinderea plată cu aspect marțian din vîrf) și pornim *per pedes*. Urcăm vreo două sute de metri pînă pe un platou, unde turiștii fac poze. Niște japoneze doresc să facă o fotografie cu mine și în cele din urmă totul se transformă într-o ședință foto pe cinste.

La coborîre, Hiroko, vrînd parcă să mai taie din entuziasm și să ne pregătească pentru următorul obiectiv al zilei, ne informează că o ascensiune pe acest munte e foarte solicitantă fizic. Există o vorbă printre japonezi: „Fiecare trebuie să urce o dată pe Fuji-san, dar numai un nebun ar urca de două ori.“ Noi, oameni teferi la cap, am urcat numai o porțiune, dar și aceasta mai mult cu autocarul.

În continuare, ne deplasăm vreo 30 km pentru a urca cu telecabina pînă la renumitele izvoare sulfuroase din zona Hakone. Urcăm în teleferic și planăm peste văi cu stînci, craiere și vulcani noroioși din care se ridică jeturi de aburi. Din programul excursiei aflăm că ne aflăm deasupra Owakudani – Valea Marelui Clocot. La capăt, coborîm din telecabină pe un platou larg și continuăm urcușul pe jos. În apropierea izvoarelor te izbește un miros greu de sulf, iar apa clocotește pe alocuri. Cîteva indivizi duc lăzi cu ouă negre care au fost fierte în apa fierbinte a izvorului. Împreună cu grupul de patru doamne am cumpărat cinci ouă, pentru care am plătit 500 yeni. Dacă iei un singur ou, prețul este de 200 yeni (aprox. 2 USD). Nu au nici un gust deosebit. Dar se spune că, dacă mănînci un ou, durata de viață îți sporește cu șapte ani. La o asemenea reclamă, nu ai cum rezista și cam toți turiștii cumpără ouă negre. Unii chiar mai multe.

Fac iarăși fotografii, încercînd să prind muntele sacru aflat la vreo 30 km distanță. Nu reușesc nici o poză grozavă, pentru că lumina pare să fi scăzut, însă nu mă descurajez și continui. Între timp, autocarul a ajuns în parcare din apropiere și nu mai este nevoie să luăm telecabina la coborîre. Plecăm spre Atami (Ocean fierbinte, în traducere), celebră stațiune cu izvoare fierbinți, datorită intensei activități vulcanice, situată pe coasta Oceanului Pacific. Cazarea e pe cinste. La Hotel Resorpia Atami 4*, într-o cameră tipic japoneză, cu vedere la ocean. Îmi place la nebunie. Am un pat normal, dar și o măsuță cu perne în jur înspre fereastră. Mă bate gîndul să fac o noapte japoneză, dormind pe o saltea pe care localnicii o țin ziua dosită într-un dulap. Nu știu, am să văd.

Deocamdată încerc fără succes să intru pe internet. La recepție am cerut ajutorul unui tînăr, însă nici el n-a reușit. Mai erau cîteva turiști în fotolii butonînd cu încăpăținare telefoane și laptopuri. Nimic. Unul cite unul abandonează, rămînînd o singură doamnă care reușise să se conecteze. Ceva mai tîrziu a apărut și Silviu Lupescu, directorul de la Polirom, în halat și papuci de casă, cu un laptop sub braț. Lupescu se afla într-un alt grup de turiști, însă avea același traseu cu noi și îl mai întîlnisem pe parcurs. Nu după mult timp, a bătut în retragere și el, dezamăgit. Am renunțat și eu, pentru a nu mai consuma inutil bateria laptopului.

Am lăsat computerul portabil în cameră, cu gîndul de a prospecta împrejurimile. Fusesem sfătuit să urc la etajul opt și de acolo, pe o pasarelă, se ajunge în șosea. Hotelul este ingenios așezat; în spate se află un deal înalt cu vegetație luxuriantă, de junglă tropicală, iar în față se întinde oceanul nesfîrșit. Am făcut cîteva fotografii, apoi mi-am reluat drumul. N-a fost greu să descopăr o piață de unde am cumpărat banane, apă și o excelentă bere Atami. Profitînd de faptul că prin zonă erau puțini trecători, am rupt și o floare de cireș.

Înainte de cina tradițională din restaurantul hotelului, unde poți intra numai după ce te-ai descălțat de pantofi, am bătut o gură de sake. Țineam morțiș să pătrund cît mai temeinic în atmosfera niponă.

31.03.2015

Pe la șase dimineața m-am trezit într-un concert de triluri și croncănit de păsări. Nedumerit, am deschis ochii. Dacă derapajele astea vin de la sake, mi-am spus, ar fi cazul să renunț definitiv la alcool. Băusem puțin în seara precedentă, de unde stolul agresiv de păsări din capul meu? Gîndul ăsta mi-a trecut la iuțea prin creier și am deschis ochii. Prin geamurile mari pătrundea un soare strălucitor, abia născut din ocean sau din tărîmul din care se ivește în fiecare zi. Fără să mă ridic din pat, zăresc pînza vălurită a apei, albăstrie și scînteietoare. Mi-am amintit unde mă aflam. Și imediat mi-am dat seama că larma de păsăret răzbătea din arborii luxurianți din spatele hotelului.

M-am ridicat din pat (deși fusesem tentat, n-am folosit totuși salteaua tradițională japoneză) și am deschis larg ferestrele, sedus de imensitatea și foșnetul oceanului. M-am gîndit cîteva clipe la norocul de a locui într-o casă pe malul mării și la alte chestiuni de care nu-mi mai amintesc acum. Poate cîndva, știu eu? În sfîrșit, nu insist. Întorcîndu-mă, am zărit telefonul mobil pe măsuța japoneză și mi-am amintit

că în toiul nopții semnalase sonor primirea unui sms. Auzisem semnalul ca prin vis, însă n-am reușit să mă smulg de sub pătură și am adormit la loc.

Era un sms de la Constantin Dram, criticul literar de la revista *Convorbiri literare*. „Cetește cl pe aprilie“, îmi transmitea. Ce putea să însemne asta? Pe C. D. nu-l **întîlnisem** de vreo trei ani, deși corespondasem sporadic prin e-mailuri. Îi trimisese ultimul roman, însă nu mă așteptam să apară vreo cronică în *Convorbiri*... Dar sms-ul m-a pus pe gînduri. Nu putea să însemne decît o cronică, evident. Una pozitivă. Nu miroseam nici un pericol, adică vreo recenzie care să mă desființeze. Ce rost ar fi avut să mă pună în gardă că vor să mă linșeze în piața publică? Nici vorbă. Începusem să cred că îngerul meu păzitor începuse să-și facă treaba. O spun apăsător: Gabriel e un îngerăș de toată isprava.

Binedispus, am făcut o mulțime de poze din balcon, după care am urcat pe terasa de deasupra hotelului și am fotografiat împrejurimile. M-am zbunguit pînă spre orele zece, cînd am fost preluați pentru transfer la gara din Atami. Era o zi deosebită, urma să ne îmbarcăm în trenul de mare viteză cu destinația Kyoto.

Cum am călătorit pentru prima oară cu Shinkansen, trenul japonez de mare viteză, este cazul să scriu cîteva cuvinte și despre acest vehicul. Citisem cîte ceva despre el, dar cam atît. Pînă nu urci într-un vagon și nu călătorești măcar cîteva stații, nu reușești să-ți faci decît o imagine aproximativă.

Din prima clipă, acest tren vitezoman m-a luat prin surprindere. Stăteam pe peronul gării din Atami, în așteptarea îmbarcării, cînd din gura unui tunel din dreapta s-a ivit ceva ca botul unei știuci uriașe. Mă așteptam să apară trenul și-mi pregătisem aparatul de fotografiat, însă, pînă să-l ridic la ochi, fiara a trecut ca un fulger, dispărînd în celălalt capăt al gării. Ne uitam uluiți unii la alții, pentru că nu ne așteptam să ne facă o figură ca asta. Părea o sfidare. Mai mulți turiști și-au pregătit aparatele foto și, sprijinindu-se de gardul protector, au rămas într-o așteptare belicoasă. S-a terminat cu joaca. Erau decizi să-l immortalizeze în poză, așa cum înțepi, pentru eternitate, o gînganie în insectar.

Toți pîndeau gura de tunel în așteptarea trenului nostru, numai că și de astă dată ne-a luat pe toți prin surprindere, pentru că a apărut din cealaltă parte și, în aceeași viteză turbată, a dispărut în tunel. Părea că-și rîde de toți fotografiile de pe peron. Piticul chel din Bacău se lăuda că reușise să-i filmeze spatele, deși e greu de spus unde începe și unde se termină drăcovenia aia. Vreau să spun că are boturi identice și-n față și la coadă, dispunînd de două locomotive cu același design fusiform.

N-am apucat să ne revenim din uluială, cînd altă garnitură a **îțișnit** din tunel și s-a scurs cu iuțea pe lîngă peron, dispărînd în cîteva secunde. Aveam senzația că nu-i decît un singur vitezoman pus pe șotii, care trece suveică dintr-o parte în alta, numai ca să-și rîdă de noi. O aiureală. Desigur, glumesc din nou.

Despre Shinkansen (**în traducere literară, însemnînd** „noua linie de distanță“) știam că e un tren de mare viteză, inaugurat încă din 1964, cu ocazia Jocurilor Olimpice de la Tokyo, care circulă între Tokyo și Fukuoka (aprox. 1200 km), pentru a transporta navetiștii într-un timp cît mai scurt.

Mai reținusem din ghidul *Japonia* că trenul are două etaje și poate atinge 350 km/h, iar la capătul călătoriei scaunele se întorc, pentru ca toți pasagerii să stea cu fața în direcția de mers. Și exact ca trenurile din România, Shinkansen **întîrzie** uneori cîteva secunde. În cazuri excepționale, cum ar fi avertizarea de seism puternic, cînd se emite un astfel de avertisment, trenurile în mers se opresc automat, pentru a evita deraierea.

Chestiile astea le știm de obicei dinainte de a veni în Japonia. Nici la fața locului lucrurile nu stau cu mult diferit. Trenul trage în fața peronului cu două minute înainte și pleacă la secundă. Pasagerii urcă într-o ordine desăvîrșită, nimeni nu se agită și nu se împinge. Garnitura în care am urcat nu avea două etaje, însă toate scaunele erau cu fața în direcția de mers. Pe parcurs aveam să constat că am prins viteza maximă de 285 km/h, afișată continuu pe frontonul vagonului. Fiecare garnitură de tren, deși leită cu celelalte, are un nume al său. Trenul cu care am plecat noi spre Kyoto se numea „Hikari“, probabil varianta niponă a numelui Icar (dar nu-i exclus să mă înșel).

Prin trenurile noastre există un serviciu tradițional, un țigan cu o paporniță trece prin vagoane strigînd *bere rece, apă minerală, cafea, ciocolată, covrigei* etc., vînzînd marfă cu un adaos de 300%, probabil. Aici, în locul țiganului, și-a făcut apariția o fată cu un cărucior pe roțile, care vindea gustări, înghețată, fursecuri, băuturi etc. Mi-am cumpărat o sticlă cu whisky japonez, un recipient ca un șip de medicamente, pentru care am plătit 870 yeni. Nu-i convertesc în euro, ca să nu spună sponsorii mei că sunt risipitor. Dar îngerul Gabriel mi-e martor că mă simțeam prea bine ca să nu degust un degetar de tărie. Fata mi-a oferit un pahar cu gheața și un bol cu apă, iar eu i-am făcut o poză în exercițiul funcțiunii.

Coborîm în Kyoto, vechea capitală a Japoniei, supranumită „capitala liniștii și a păcii“ datorită numeroaselor sale grădini Zen. În Kyoto sunt peste 1800 de temple, sute de altare, clădiri istorice etc. Multe temple au ars sau au fost distruse, însă unele au rezistat de-a lungul timpului. Orașul n-a scăpat de modernizare, fiind faimos pentru echipamentele electronice performante. Adaug și realizările arhitectonice din această urbe cu 1,5 milioane de locuitori, inclusiv formidabila gară pentru trenurile Shinkansen, aflată lîngă Hotel New Miyako (4*), în care am fost cazați.

Conform programului, pornim într-un tur panoramic al orașului Kyoto și facem prima oprire la Castelul Nijo, care era palat rezidențial al shogunului Tokugawa Ieyasu, în timpul vizitelor sale la Kyoto. Corpul principal a fost distrus într-un incendiu din sec. al XVIII-lea, fiind ulterior restaurat parțial. Ne deplasăm pe un coridor și ghida se oprește din când în când, explicându-ne că la vremea aceea seniorii feudali formau două grupuri, unii de partea shogunului, alții împotriva, vechea poveste, iar shogunul obișnuia să taie capul celor care îi stăteau contra. El își lua măsuri de apărare, și chiar în acest castel exista un coridor cu rol de alarmă în care erau depistați spionii. Ingenios, podeaua are rezonanță (am înțeles că există un spațiu gol dedesubt), iar sunetul produs de un intrus ce ar fi încercat să se strecoare neobservat, oricât de atent ar fi pășit, îl dădea de gol.

Ne-am continuat periplul prin Kyoto (cu altă ghidă, ceva mai în vârstă, însă foarte simpatică) pînă la Templul Kiukaku-ji (Pavilionul de Aur) care se oglindește în apele unui iaz. Se spune că shogunul Ashikaga Yoshimitsu și-a însușit și prefăcut casa unui nobil rebel într-un magnific pavilion, casa lui de odihnă. După moartea sa, locuința a fost transformată în templu, care a ars într-un incendiu provocat de un călugăr dereglat mintal. Incidentul se pare că l-a inspirat pe Yukyo Mishima în romanul său – *Kinkakuji*. Clădirea actuală ridicată în 1955 ar fi o copie exactă după cea inițială, deși unii susțin că învelișul din frunze de aur este mai extins decît cel original. (De la Pavilionul de Aur am cules alte pietricele pentru Elena, marea admiratoare a culturii japoneze).

În autocar, ghida ne vorbește despre cireșii japonezi. Cei din parcuri și de pe alei sunt decorativi, oamenii îi ajută să se reproducă prin altoire. Cireșii se diferențiază între ei: unii au culoare roz, alții au culoare albă; unii înfloresc mai devreme, alții mai tîrziu etc. Cultul pentru floarea de cireș vine din vechime. Inițial, a existat un cult pentru floarea de prun, pînă cînd unui împărat i-a plăcut mai mult cireșul și se poate deduce ușor cum s-au petrecut lucrurile.

Și, totuși, pînă la urmă îți pui întrebarea care te apăsa de mai mult timp, dar nu era formulată: Ce înseamnă, dincolo de frumusețea ei, floarea de cireș pentru japonez? Kazantzakis citează cîteva versuri din faimoasa poetă Ono no Komachi (825-900):

„O, cireș înflorit,

Cum mai semeni cu viața!

În clipa cînd te privesc înflorind,

Ți s-au scuturat deja florile!“

Următoarea oprire este la Templul Kiyomizu-dera amplasat la poalele unui deal împădurit din sud-estul orașului Kyoto. Acest templu este dedicat lui Kannon, zeitatea budistă cu 11 fețe și 1000 de brațe, despre care am mai scris. Se spune că un preot a visat că zeul Kannon îi cere să-i găsească un izvor cu apă curată (Kiyomizu ar însemna apă curată). Preotul s-a conformat poruncii zeului, a găsit un izvor în acel loc și tot acolo a sculptat statuia lui Kannon și a ridicat un mic templu prin anul 798. Clădirile actuale ar fi fost făcute șase secole mai tîrziu de shogunul Tokugawa Iemitsu. Se pare însă că și acest templu, ca atîtea altele, ar fi fost ars și distrus de mai multe ori, fiind reconstruit de fiecare dată.

Plecăm spre hotel pentru cazare, admirînd din autocar cireșii înfloriți de-a lungul străzii și pe malurile unui rîu. Ghida ne spune că apa de la robinet în Kyoto este bună de băut, motiv de laudă pentru locuitorii orașului. De teama incendiilor, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, 11.000 de case din această zonă au fost demolate și s-a construit un bulevard larg. Kyoto a fost pe lista orașelor peste care era posibil să se arunce bomba atomică, dar a fost eliminat ținîndu-se seama de patrimoniul artistic și cultural de aici, de numărul mare de locuitori, precum și de așezarea sa într-o depresiune (ca o găleată). A fost preferată Hiroshima, ținînd seama și de faptul că acolo se afla guvernul militar.

Imediat după ce ne-am cazat, am cerut de la recepție două adaptoare (prizele în Japonia sînt mai mici, însă la recepția hotelurilor se găsesc adaptoare) și intru pe internet. Îi trimit un e-mail lui Costică Dram, încercînd să aflu despre ce-i vorba în spatele misteriosului său sms de pe telefon. Nu știu cît e ora în țară (probabil e înainte de amiază), așa că n-are rost să aștept răspuns. Omul are acum cursuri la Universitate, nu se joacă pe internet.

Nu aveam cină pentru seara aceea, așa că am ieșit în oraș și dintr-un mall mi-am cumpărat un pește afumat, o căpățînă cu patru căței de usturoi, roșii, portocale, apă plată și o cutie cu bere Kirin care se fabrică aici. Noapte bună.

N.B. Lucrurile se leagă între ele prin fire pe care nici nu le bănuim. Astăzi, 24.04.2015, la ora 9:11, pe cînd corectam aceste note pentru a le posta pe blog, m-a sunat Mircea A. Diaconu de la Iași, unde se află la Zilele revistei „Convorbiri literare“. În numărul din aprilie al revistei, a apărut cronică domnului Constantin Dram despre romanul meu, intitulată: „Proiecția inversă și noua voluptate a lecturii“, din care redau finalul pe care prietenul M.A.D. a avut bunăvoința să mi-l citeze la telefon: „E o nouă voluptate a lecturii aici, care face ca textul să fie parcurs cu adevărat în chip plăcut, fără a se face deloc rabat la ceea ce secole de bună literatură au știut să aducă în mod constant către cititorii educați ai zilelor noastre.“ Cred că e de bine. Îngerul păzitor Gabriel își face treaba cum scrie la carte.

Vectori transpruteni (V)

PAGINI DE JURNAL

22.I.1992

Pe 9 ianuarie, trebuie să pornim spre Cluj, la zilele Eminescu. Mașina – de la biroul de propagare a literaturii. Vorbisem din timp cu I. V. să pună la cale cu șoferul, să fie bine; gășesc și benzină – împrumut de la „LA“. Însă dat fiind că I. V. e un un ins care nu desprinde paharul cu băutura de la gură, evident că nimicfăcătorul director al biroului respectiv nu a anunțat nici șoferul, nici să ia benzină... Pe scurt, plecarea noastră era gata-gata să eșueze. În loc să pornim la ora 9.00, prin nervi și aproape resemnare, ajungem să dăm cu nasul în ora 15.30, când de asemenea era totul baltă: șoferul de la „LA“ n-a putut fi găsit, deci nu avem benzină... În sfârșit, pe extenuații de noi (și Arc. Suceveanu) ne mai prinde cu ceva suflet dl Ispas care era plecat la Ghidighici după bonurile de benzină. Așa că, la insistența mea și a fatalismului „fie ce o fi“, urcăm în mașină și pornim spre Leușeni-Albița. Să fi pornit la timp, treceam (până la 14.00) pe la Sculeni, scurtând distanța cu vreo 50 de kilometri, dar...

Ceața – zid. Doar mici porțiuni ceva mai limpezi. Vama o trecem fără dificultăți. Dincolo, până la Iași, de asemenea negură spăimoasă. Așa că de la Chișinău până la Iași facem vreo 5 ore. La Costuleni, deja noaptea, batem la o poartă, rugând un gospodar să ne dea un pahar – pentru că nici atare unealtă nu aveam cu noi, să însoțească câteva sticle cu vin. Înainte, înainte, înainte... Gheorghe, șofer tinerel și neumblat prin lume, la un moment dat întrebă dacă nu cumva ajungem deja la Cluj... Ehei, până la Cluj mai aveam vreo 500 de kilometri! „E-e, – face neexperimentatul de la volan, – de când tot mergem, de-acum de două ori înconjuram Moldova (basarabeană)“. Bietul băiat... De data aceasta am luat-o pe la Suceava. Drumul – mult mai lung decât pe la Reghin. Regretăm alegea, dar... *Allea iacta est!*

La Cluj ajungem abia pe la 8.00, adică – în dimineața următoare. Însă atmosfera e cu adevărat splendidă, așa că parcă nu am resimțit urmările nopții nedormite. Ne revedem prietenii dragi: Horia Bădescu, Doina Cetea, Teohar Mihadaș, Negoită Irimie, Virgil Bulat, Virgil Mihaiu, Ion Cocora etc., etc. Fac cunoștință și cu George Vulturescu de la Satu Mare, revista „Poesis“.

O emisiune în direct (12.00-13.00) la radioul local: dialog – eu, Suceveanu, Constantin Dumitrescu, Radu Săplăcan. Horia Bădescu e atât de gentil, încât îmi dăruiește o microcasetă M-60 pentru reportofon. Aveam două M-30, deci, împreună, bandă pentru 3 ore de dialog, ceea ce, mai apoi, am și făcut, conversând cu dragii de Aurel Rău, Dimitrie Vatamaniuc și Mircea Tomuș (discuțiile cu ultimii doi deja le-am și transcris de pe bandă). Apoi, seara, la televiziune. Augustin Buzura căzuse de acord să ne întretinem

într-un dialog, însă timpul – și domniei sale, și mie – nu ne-a permis să ne revedem.

Călătorie la Mănăstirea Nicula. Serviciu divin – extins și minuțios, poate și grație prezenței noastre aici. O expoziție de icoane vechi pe sticlă, atelierul unui călugăr iconar. Nu știu dacă e cazul de a compara, însă mănăstirile moldo-bucovinene impresionează mai mult. [De altfel, la TVR văzusem cadre tragice: a ars partea veche, cea din pădure, a mănăstirii Agapia, unde, pe „Drumul inimilor“ (pietre de forma inimii!), am mers acum două veri împreună cu Zinovia, Ioana, Traian și cu picul Alexandru. Ca prin minune, biserica de lemn a rămas intactă, pe când s-au topit până și clopotele de la intrare.]

Gazdele – extrem de generoase: și la radioteleviziune, și la ziarul „Adevărul de Cluj“, cu bunul Ilie Călian, și în asigurarea cu benzină (13 mii de lei doar pentru atare lichid aurifer...).

Două seri de neuitat: una la Aurel Rău și doamna Oltea, cealaltă (prin intermediul lui Cocora) la medicul-milionar Teodor Pop, care zice: „Dacă ajungem în Ardeal la 100 de milionari români, problema cu minoritățile e rezolvată de la sine“. Adăugând: „Măiestria și punga mea vă stau oricând la dispoziție“. Are multe opere de artă, e pe cale de a deschide o clinică pentru 40 de angajați.

Apoi gândim să mergem spre București. Mircea Tomuș, generos ca totdeauna, zice să rămânem o noapte la el la Avrig. Dar mai întâi oprim la Alba Iulia, unde îi revedem pe dragii Ion Mărgineanu și Mircea Cenușă. Avem o întâlnire cu cititorii la biblioteca „Lucian Blaga“ din oraș. (La doctorul Pop l-am cunoscut pe Corneliu Blaga, nepotul marelui poet. E lingvist, dar și poet. Are publicate 11 cărți, însă nu e membru al USR. „Umbra bunicului îi pune în gardă pe unii“, conchise el.)

Oprim și la Sibiu. Ce minunăție de oraș! Urmele lup-telor de acum 2 ani: 49 de case demolate (alte amănunte, în interviul cu Tomuș).

Sosim la Avrig: casa Tomușilor – splendidă, spațioasă și foarte primitoare.

Ionuț, feciorul gazdelor, oferă prilejul de a se povesti multe istorii. Acum doi ani, pe când era în clasa a IV-a, de cum venea de la școală, lăsa ghiozdanul, iar la întrebarea mamei: „Încotro?“, răspundea: „Pe maidan, să ne batem cu țărăniștii!“ Vorba e că picii din clasele mai mici erau de partea FSN-ului, cei din clasele mai mari – a PȚ. Politică, domnule, politică la vârsta lui Al. Bârlădeanu care va muri, sprijinit în baston, acolo, în camera deputaților sau senatorilor.

Până la urmă, decepționat, elevul Ionuț Tomuș și-a temperat simpatiile feseniste, creând... propriul partid: Partidul Minorităților Domestice. Ca membri fondatori au intrat cocoșul, bunica și scriitorul pentru copii Mircea Sântimbreanu, uriașul de la București, căruia Ionuț i-a expediat avizul respectiv și carnetul. Băiat plin de drag și isteț!

Apoi, când se petrecuseră nefastele evenimente de la Târgul Mureș, mămica observă că pe parchet sau în alte părți apar pete de cerneală, însă nu le acordă mare importanță, până în ziua când niște bune cunoștințe le spun Tomușilor-părinți că băiatul lor Ionuț și cu feciorul „informatorilor“ s-au dedat luptei politice prin... proclamații. Cum s-a întâmplat? Mircea Tomuș fusese la feciorul său mai mare, de la prima soție, stabilit în SUA, de unde îi adusese lui Ionuț o tipografie-jucărie. Copilul se jucă o vreme cu ea, dar, plictisindu-se, o abandonase ca pentru totdeauna. Însă când apărură conflictul de la Târgu Mureș, împreună cu amicul său re-puseră tipografia în funcțiune și, literă cu literă, muiate în cerneală violetă, tipăreau proclamații. Planul lor mergea și mai departe. Bunicii amicului locuiau în Covasna, astfel că, la o eventuală plecare a familiei în vizită, elevul-politician se gândea să arunce prin geamul limuzinei proclamațiile patriotice încropite cu atâta trudă și frumoasă naivitate. Iar prilejul chiar se ivi și, când ajunseră în Covasna, picul prinse a da în jos sticla portierei, ridicând mâna cu șomoioșul de hârtii. „Stai, ce vrei să faci?“ zise mama și, luând filele din mâna feciorului, dezlegă misterul: erau proclamațiile! Ce scriau picii în ele? Așa: „Ungurilor, lăsați-vă de crime“. Atât. Cuminte, sfătuitor, dar cu atitudine!

Plecând de la Avrig, abia după vreo 200 de kilometri parcursi îmi dau seama că mi-am uitat geaca de iarnă în casa Tomușilor. Mi-o aduce el Mircea, când vine la Chișinău, pe 29 ianuarie, la Zilele Caragiale.

Bucureștiul trezește o impresie de joasă tensiune. Suntem cazați la Palatul Știrbei, cunoscut și chiar drag mie, ca – pe de altă parte – să nu intrăm în detalii nu prea plăcute... Mircea Dinescu nu e la USR. Plecat la Slobozia, îi este bolnav tatăl...

În fine, revenim la Chișinău.

22.I.1992

În ziua de 9 ianuarie, când plecam spre Cluj, apăruseră și primele semnale din colecția „Poezii de duminică“: „O, țară tristă, plină de humor“ de George Bacovia, „Șoimul de aur“ a subsemnatului. Așteptăm plachetele lui Minulescu, Blaga, Goga, Macedonski, Topârceanu, „Cântarea cântărilor“ în versiunea lui Cornel Moldovanu, precum și Voiculescu, Busuioc...

Ecoul extins la interviul cu Andrei Pleșu. Îmi vorbește de bine și Vladimir Beșleagă, și mulți alții.

Gărgărițele protestează contra trecerii editurii „Hyperion“ sub egida Uniunii Scriitorilor. În fruntea lor, una (V. Laz.) care a fost legată de securitate și activat la cenzură. Rușinea lumii, să ieși lângă monumentul lui Ștefan Cel Mare,

să pichetezi la parlament contra scriitorilor, tu însuși fiind o fitecine... interese, interese, interese...

23.I.1992

Nemulțumitii?... Polemiștii?... Nu, hărțăgoșii... Relații, fie și aspre, între scriitori? De unde? E ceva excelent formulat cândva de D. R. Popescu: inteligența înlocuită de pistoalele care bubuie cu mare ritmicitate.

Însă în cazul unor Es. și Mo. nu poate fi vorba de „înlocuire“, fiindcă ei niciodată nu au avut inteligență. Le țâșnește răutatea prin pori, odată cu damful, din aburii căruia nu se dezmeticesc cu anii.

Și pentru că ieri, după luni de zile, Gh. Vodă mi-a returnat „Luntrea lui Caron“, amintesc că, în drum spre Sibiu, am oprit la Lancrem, la mormântul lui Lucian Blaga. La vederea bisericii, am tresărit și am rugat să oprim, dând mașina îndărăt, spre poartă. Îngănare seară-noapte, aceeași iederă, tușinată, alcătuiind careul verde în jurul mormântului... Cum a fost dus Blaga la Lancrem – în interviul cu Aurel Rău, încă netranscris de pe bandă.

L-am cunoscut pe Miron Scorobete, cu familia în corpore: soția, o fiică și un fecior. Ființe duioase, în spiritul cărora se simte o tradiție de bună creștere. De fapt, această tradiție e cea mai evidentă la Cluj: domnii Teodor Tanco, Virgil Bulat, Adrian Popescu etc. o confirmă din plin.

25.I.1992

Și totuși, dintre imaginile transilvane nespuse de fremătătoare în sufletul meu este cea, panoramică, a Lancremului, albastru, cum i-a zis Lucian Blaga, care, în copilărie – picul ce a fost nu era decât Lulu Popii (adică fecior de preot, dezmiertat) – făcea și el ce făceau mulți de seama lui: păștea găștele.

Iar la mormântul înconjurat-nimbat de iederă al poetului e păcat să nu-ți amintești barem ceva din versurile despre „satul de lacrimi fără leac“:

*„Sat al meu, ce porți în nume
sunetele lacrimii,
ba chemări adânci de mume
în cea noapte te-am ales
ca prag de lume
și potecă patimei.
Spre tine cine m-a chemat
din străfund de veac
fii binecuvântat
sat de lacrimi fără leac“.*

La doctorul Teo Pop se afla în ospetie și Dorel Vișan, actorul care, într-un film relativ recent, interpretează rolul lui Ion Creangă. Și-a povestit și segmentul de biografie în care, după 22 decembrie 1989, timp de 7 zile, a fost mai marele județului Cluj, până într-o dimineață când, intrând în cabinetul său de președinte, o vede pe Doina Cornea, asistată de televizionisti, declarându-i că... a fost destituit, ceea ce va fi fixat și pe peliculă.

După ce am realizat interviul cu dl Dimitrie Vatamaniuc, în camera sa din hotelul clujean „Victoria“, am coborât

împreună la cină, unde ceilalți *festivaliști* deja beneficiau de relativă tihnă (masa de la mănăstirea Nicula fusese de post, modestă, cu doar un pahar de vin și restul apă, – constat nu ca reproș, ci pentru a aduce un detaliu din existența monahală). După o vreme, dl Vatamaniuc îmi spune că ar avea de povestit, pentru prima oară, câteva scene cu George Călinescu și, când va fi momentul potrivit, să-l expun atenției comensurilor. Până la urmă, a povestit unele din ciudățeniile maestrului Călinescu care, când pleca în deplasare cu colaboratorii săi, cerea ca aceștia să se alinieze lângă mașină, după care scotea un fluier și, auzind semnalul, colaboratorii trebuiau să urce iute în mașină. Doamne ferește să se fi așezat cineva nu la locul pe care i-l indicase cândva maestrul! „Să fiți fiecare la locul său. Eu mă conduc de legea dirijorului, care știe sigur în ce loc al orchestrei se află cutare sau cutare instrumentist“.

La București, fiind grăbiți, după ce am mas la Palatul Știrbei, n-am mai reușit să revedem bisericuța de familie, din parc, dincolo de lac, unde, la intrare, cu fața spre altar, era pictat chipul principelui Știrbei și cel al consoartei sale – drept ctitori, probabil.

Iar de aici, din nou la tema Blaga se reîntorc amintirile. Se zice că Nicolae Iorga, împreună cu doamna sa Catinca, sosiți la Berna pentru niște conferințe, văzându-l pe Lucian Blaga la legația română, și-ar fi dat seama că poetul seamănă foarte mult la înfățișare cu Barbu Știrbei.

27.I.1992

La o întâlnire cu un businessman ungaro-iudeu, Serafim Saka îi șoptește unuia din dregătorii noștri ca acesta să-l prezinte oaspetelui întreprinzător: „Spune-i că eu reprezint asociația *Valeologia*, în cadrul căreia mă ocup de la găște până la avioane“. Cineva din ai noștri, duce asociația cu asociația nițel mai departe, vorbind despre un posibil premiu al *Valeologiei*, ce se ocupă și cu *gâsca*, premiu ce s-ar numi „Gân-saka“.

O altă *verbocreație* am reținut-o de pe când eram la Bacău și zurluiul fiu sexagenar al lui George Bacovia, Gabriel, făcuse o nereușită comparație a lui Andrei Pleșu cu o... *vestală neprihănită!* (La trupul abundent al lui Pleșu!...) După care Mihai Cimpoi, mai întâi eliberându-și tunătorul hohot de râs, prinse a vorbi despre o... *vestalizare a României*, – evident, ducând și aducând sintagma spre și dinspre Vest (Occident). Biata Vestală implicată în harabura *vestalizării* socio-economice...

Odată ce a venit vorba despre supraveghetorul relației gâscă – submarin – avion – tanc etc., când dialogam cu Mircea Tomuș, acesta își amintise cum, în septembrie 1976, la Chișinău, Serafim, cu aroganța-i cam necontrolată, cam neadecvată, îl supărase tare pe Nichita Stănescu, zicându-i acestuia oarecum iritat: „Hai, mișcă, mișcă odată!“; de, nobilissimul moldo-român nu prea cunoștea toate subiectivitățile, subtilitățile și efectele celor mai simple și familiare, la prima vedere, expresii în context pur românesc...

28.I.1992

Ieri, vine pe la redacție pictorul Andrei Sârbu: îi dau invitația pentru o expoziție la Cluj – el, Negură, Jereghi și Zbârnea. Simt că aceasta e o mare surpriză pentru el, împreună cu câteva exemplare din nr. 10/ 1991 al excelentei reviste „Steaua“ în care, europenește sută la sută, este inserată, prin aplicație la pagină, prin încliere, o reproducere a lucrării sale „Butucenii“. E drept că, la sumar, Sârbu e dat... peste un număr, în 11, însă, la pag. 33, lucrarea sa e atribuită lui ... Van Gogh! Confuzie măgulitoare...

Vorbim cu Andrei și despre colecția „Poezii de duminică“ – pe coperta tuturor plachetelor va fi reproducă câte o lucrare de-a sa. Generosul pictor-amic îmi promite să-mi dăruiască un tablou. Deja sunt curios... Și nerăbdător... Și chiar prind a căuta loc în pinacoteca noastră...

Azi, intră operatorul de cinema Nicolae Cernomoneț. Bolește, are tensiune. La un moment dat, scoate două aparate de fotografiat și zice să-mi facă poze, poate iese ceva... Ia cadre în birou, apoi ieșim în curtea interioară a Casei Scriitorilor. (E ceva să ai un cumătru fotograf...)

Ceva dramatic despre obsesia jurnalului intim. În 1975, Ion Vlasiu mărturisea pentru radio Cluj: „...mă gândesc la toate jurnalele mele obsedate de singurătate. În fiecare an fac un jurnal de 200-250 de pagini. Înainte de a veni aici am scris cinci pagini. Deși am zis: nu, nu mai vreau să scriu jurnale! Jurnalul m-a acaparat, a devenit un viciu, sunt sigur că este un viciu care a ajuns la un aspect parazită, trebuie să duc o luptă ca împotriva fumăturii, ca împotriva alcoolului“.

30.I.1992

Noi, literații chișinăuieni, ne-am făcut destule pozne unii altora, ne-am dezlanțuit furibunzi în sincerități necruțătoare de învinuiri reciproce, astfel că face să ținem cont de remarca lui Emil Cioran: „...scriitorii – suferind cu toții de o memorie prodigioasă – sunt incapabili să uite o insolentă prea clarvăzătoare“ (În eseul „Mircea Eliade“).

În ce mă privește, acest vizavi se referă la raporturile mele cu Es. și Mo., ca protagoniști-instigatori, pizmuitori, dar și la alții ceva mai camuflați, dar ranchiunoși și tresărind de nerăbdare în ambuscada lor de cârțițe. Când, când vine clipa să-i arătăm noi lui?!

Nu e prea bine că sunt un anxios. Dar poate că tocmai această calitate îmi ritmează cât de cât energic viața, munca. Poate că neliniștea aceasta încordată mă și „tratează“ de *starea pe margini*, făcându-mă să fiu în stare de a mă impune, de-a avea voință.

31.I.

Când, în dialogul nostru băcăuan, Andrei Pleșu îmi spusese că a pus la cale cu editorii de la „Humanitas“ să lanseze o colecție de texte ale misticilor – *Terra lucida*, – eu, nefind la curent cu tema și tratatele, consideram că tema e restrânsă ca tratare, însă astăzi aflu un lucru general, dar, concomitent, convingător ca argumente: misticii au scris foarte mult și, deci, *Terra lucida* are din ce se împlini. În

„Despre neajunsul de a trăi“, Cioran are și următorul pasaj: „Rămâi întotdeauna uimit, văzând că marii mistici au produs atât de mult, că au lăsat un număr atât de însemnat de tratate“.

4.II.1992

Vineri, avu loc întrunirea juriului pentru Premiile USM. La prima etapă, volumul de dialoguri „Umbra ca martor“ a întrunit punctajul care l-a plasat pe locul doi. În concurs au rămas 7-8 cărți: Cioclea, Butnaru, Esinencu, Popa, Nic. Vieru, D. Matcovschi... Cel din urmă, atins probabil, de faptul că „Imnele și blestemele“ sale au întrunit mult mai puține sufragii decât se aștepta, depune la conducerea USO „Rugă“ insinuantă la adresa „ciocanilor-mitocanilor“ care sunt incluși în juriu, pentru a-i drămlui cartea vieții, făcând acest lucru cu incompetență și rea-voință: chipurile, Matcovschi roagă să-i fie retrasă cartea din cursa premierii. Pare a fi o mișcare de șah, ca să iasă în evidență: dorința de a obține un premiu (însă unul), chiar dacă... Doamne, iartă...

Apoi D. Matcovschi îmi telefonează tot mai des. Deranjul său: eliberarea, zice, nelegitimă, a lui Struț (șoferul care l-a accidentat f. grav); nelegitimă și sfidătoare!

Mai conciliator ca de obicei, îmi dă dreptate în unele chestiuni ce țin de discuțiile noastre de mai demult.

5.II.1992

Ieri, am fost invitați cu Zinovia de Anatol Codru, să-i vizionăm, în premieră, lungmetrajul documentar (1,4 ore) „Eminescu“. Pe-alocuri, imagini fascinante, asociative, metaforice psiho-peisajistice, să zic, revelatorii. Curșivitatea generală a peliculei este una didactică, pedagogică. Deci, nu s-a mizat pe „alte“ unghiuri interpretative, mergându-se relativ cuminte pe căi sigure, dar mai puțin îmbietoare pentru cei care cunosc fabulația vieții lui Eminescu și opera sa. Cu părere de rău, coloana sonoră este „perforată“ de erori și stridente acustice: accente puse anapoda, versuri citite încâlcit, rostiri bizare ale denumirilor străine. Anatol e convins că a izbândit, dar cade de acord cu observațiile noastre, rugând ca USM să facă vreun demers (ceea ce s-a și făcut astăzi) la Fondul Culturii, ca să i se acorde peste 100 de mii de ruble pentru refacerea coloanei sonore și pentru multiplicarea copiilor.

Apoi, cu Cimpoi și Suceveanu, ne pomenim în apartamentul lui Codru. O mică agapă în cabinetul de lucru: bibliotecă medie-modestă ca valoare, pentru care demult nu s-au mai făcut achiziții noi. Literatura română din ultimii ani e lipsă. Mai înțelegi că în acest birou demult nu a mai lucrat scriitorul Codru; în ipostază de regizor și autor de scenariu, din august 1989, el e pe platoul de filmare și în sala de montaj de la „Moldova-film“.

Asta e: luptăm fiecare cum poate pentru existență.

6.II.1992

În sfârșit, ieri mi-am văzut masca jucată de maestrul Glebus Sainciuc. Am ajuns în atelierul său împreună cu scriitorul

bucureștean Vasile Andronache, M. Cimpoi, A. Codru. Prezent și A. Burac. Masca e cu priză hazlie. La atelier, veni vorba și de Andrei Pleșu. Burac îl condamnă drept nimic-făcător și distrugător, vreme cât a deținut postul de ministru al culturii. Dar eu cred că alunecosul chișinăuian, ca și ceilalți, nu prea au dreptate. Și până azi rămân fascinat de neobișnuita disponibilitate spirituală a lui Pleșu. A venit vorba și despre documentarul „Exerciții de admirație“, a cărei primă parte a fost transmisă ieri seară la TVR 1: Liiceanu, Țuțea, alții într-un film despre Emil Cioran, cu primă și extraordinară intervenție de cameră de filmat în locuința filosofului – modestă, modestă! – de la mansarda casei nr. 21, Rue de l’Odeon. Aștept cu nerăbdare celelalte 4 episoade.

8.II.1992

În revista „Steaua“ nr. 11/ 1991, Călin Manilici publică o recenzie la cartea mea de eseuri „Umbra ca martor“, intitulată: „Perspectivă culturală asupra literaturii“; paralel, o alta, la cartea lui Ion Ciocanu „Dreptul la critică“, de unde și concluzia „comparativă“: „Mai tânărul Leo Butnaru încarnează tendința de sincronizare culturală cu România și de asumare, asimilare a căutărilor exercitate asupra limbajelor artistice, dincolo de tentativa de apropiere la care m-am referit Ion Ciocanu este exponentul tendințelor de revigorare națională prin etic, a generației care și-a făcut acțiunea morală asupra colectivității careia îi aparține, un scop politic, sau un mijloc de acțiune politică“.

9.II.1992

Ieri, la USM, întâlnire cu destul de cunoscutul și contradictoriul ca personalitate Iosif Constantin Drăgan. Miliionarul a venit să-și consolideze și capitalul moral, politic. Speranțele unora (Cimpoi, Saka etc.) de a obține cadouri generoase – mașini tipografice, utilaje, – au eșuat. Zice-se, milionarul vrea să cumpere tipografia „Universul“. Starea dumisale e aceeași, pe care am cunoscut-o din volumele de dialoguri ținute la radio Cluj „Dincoace și dincolo de Styx“, îngrijite de V. Rebreanu și M. Scorobete. I-am adresat unele întrebări, concretețea cărora îl făcu pe dl Drăgan să mă întrebe de unde știu ceea ce știu. I-am arătat dialogul dumisale din volumul amintit. Eram aproape sigur că nu știa de el. Surpriza-i s-a soldat cu obținerea de către domnia sa a „Styx“-ului, pe care i l-am cedat. Da, am remarcat că nu este indiferent față de conturul unei biografii pe care și-o dorește deosebită, glorioasă chiar. Am dialogat. Să vedem ce iese când „cobor“ textul de pe banda magnetică.

11.II.1992

Duminică, am întocmit chestionarele pentru dialogurile cu Busuioc, Suceveanu, Saka. Au acceptat cu toții să răspundă. Saka îmi propune să-i citesc întrebările la telefon. Sunt sigur că l-au convins că atare ispitiri nu i-au mai fost adresate altădată. Astăzi trece pe la USM să preia chestionarul.

(Va urma)

Vasile SPIRIDON

Spre o „teologie poetică“

Una dintre mizele studiului *Spre partea cealaltă. Proza lui Gellu Naum* (Editura Tracus Arte, 2018), scris de Marieva Ionescu, este aceea de a demonstra că opera supusă analizei probează, dincolo de aparenta dispersie a agregărilor superficiale, o structură profund coezivă. În acest scop, sunt urmărite câteva constante, devenite puncte de reper, precum: semnificația alegerii unor cuvinte, recurența unor imagini, întrebările identitare, problematizarea alterității, modelele realității și ale suprarealității, tematizarea călătoriei, ipostazele divinității, dragostea (ca sinonim al divinității) și formele ei de manifestare. Inventariind coordonatele majore ale operei lui Gellu Naum discutate până acum de critica și istoria literară – precum suprarealismul, experimentalismul, ezoterismul ori fantasticul – cea mai importantă dintre toate i se pare autoarei a fi, pe bună dreptate, aceea marcată de suprarealism.

Dar, deși este adevărat că există un „comportament“ supra-realist pe care îl putem degaja din însuși spiritul operei lui Gellu Naum, sesizat atât la nivelul formelor, cât și al reprezentărilor și al imaginilor, autorul volumului *Partea cealaltă* trebuie situat, în opinia pertinentă a cercetătoarei, dincolo de suprarealism (sau, cel puțin, dincolo de suprarealismul clasicizat interbelic). De altfel, însuși scriitorul a afirmat acest lucru: mai mult decât logica discursivă, a contat pentru „purtătorul de lance“ comportamentul existențial marcat de starea poetică. Dacă Gellu Naum vorbește despre stare poetică, aceasta înseamnă că toate textele sale trebuie văzute ca aparținând unei mari „rețele literare“, fără diferențieri de gen. Este și principiul care orientează și cercetarea de față, studiul neoprinde-se doar la ceea ce se indică în titlul ales.

Marieva Ionescu intră direct în tematica pe care și-a propus-o și fixează în mod corect – pe urmele exegeților consacrați – reperele teoretice ale suprarealismului francez, în spiritul căruia s-a format Gellu Naum. Astfel, se învederează faptul că suprarealismul alege o modalitate de sondare a zonelor celor mai misterioase și inaccesibile ale ființei. Visul, imaginația, erosul, puritatea, automatismul psihic pur, abandonul în voia fluxului lăuntric și a hazardului conduc către relevarea trăsăturilor suprarealismului.

Or, știm că recuzita suprarealistă înregistrează și ea un inventar bine întocmit de tehnici menite a face posibilă sesizarea, să spunem, a frumuseții (care – după spusa lui André Breton – va fi ori convulsivă, ori nu va fi deloc), prin apelul la: dicteul automat, relatarea viselor, hazardul obiectiv, cadavrul rafinat, colajul, jocurile specifice.

Plecând de la manifestele de gen, se va urmări modul în care o perspectivă particulară asupra lumii și a limbajului, de esență suprarealistă, se concretizează prin opțiunea pentru posturi de enunțare, tipuri textuale, reguli de codificare creatoare, instanțieri, figuri retorice similare. Nu stă în intenția autoarei să întreprindă neapărat o receptare a operei lui Gellu Naum între limitele diferitelor evaluări interpretative avute la îndemână, ea însumându-le mai ales pe acelea care ajută la reliefația strategiilor suprarealiste. Un punct deosebit al demonstrației sale este acela de a-l situa cât mai precis pe Gellu Naum în cadrul istoriei noastre literare. Și este binevenită această intenție, întrucât, după ce și-a însușit experiența suprarealistă, ilustrată și prin temeinice studii teoretizante, lipsite de ținuta nihilistă a celorlalte manifeste ale congenerilor din „generația pierdută“, Gellu Naum s-a delimitat critic de ea. „A fi suprarealist în 1970, în sensul în care eram suprarealist în 1934, mi se pare a trăi mai departe în 1934“, sună titlul unui interviu care i-a fost luat cândva.

Ipoteza de bază de la care a plecat cercetătoarea a fost aceea că o caracteristică a operei lui Gellu Naum rămâne dinamica permanentă a formelor de expresie, a temelor, a motivelor și a simbolurilor – o dinamică aflată în strânsă dependență cu semnificația concepției sale literare și existențiale. Legătura dintre urzeala atent lucrată a discursului autobiografic și un scenariu mitic având în centru marea temă a dragostei conturează un univers menit să exprime o lume presimțită de scriitor și ireductibilă la descifrări pur literare. Acest lucru este explicabil prin formarea scriitorului la școala suprarealismului, ce proclama irepresibila evanescență a imaginarului, libertatea totală a creatorului de a urma o direcție individualizatoare prin permanenta lui restructurare,

prin imprevizibilitatea intenției și expresiei poetice. Astfel, Marieva Ionescu înregistrează dinamica imaginarului naumian de-a lungul anilor și observă configurații bazate pe elemente de continuitate activate la nivelul structurii temelor și simbolurilor. O concluzie de etapă este aceea că Gellu Naum a rămas fidel matricilor definitorii pentru viziunea-tip a suprarealismului, fantezia sa creatoare dând glas în numeroase variațiuni și licențe emotive unui imaginar amprentat de datul existențial.

Dacă, pentru conturarea imaginarului unui creator, se impune cunoașterea strategiilor de structurare a discursului, atunci aceste cunoașteri subsecvente inventarierii și contextualizării tehnicilor derivate din estetica suprarealistă îi urmează detectarea acelor conceptualizări și interpretări ce elucidează relația suprarealism – imaginar. Principiile astfel degajate sunt aplicate prozei lui Gellu Naum pentru a se observa în ce măsură aceasta rămâne fidelă unei arte literare individualizate sub aspect retoric, sintactic și semantic. Dincolo de aparenta lipsă de coagulare semantică, dincolo de aparenta „fractură” a structurilor și a sensurilor există – în opinia autoarei – o gândire unificatoare care acționează în aceeași direcție creatoare și care este instrumentată prin strategii și tehnici de aceeași natură. Totul pentru a da o coerență profundă operei celui care a fost tentat mereu să scrie „despre identic și felurit”.

Câteva direcții de orientare a analizelor s-au dovedit rodnice pentru înțelegerea felului cum se raportează Gellu Naum la divinitate și la lumea impregnată de acest principiu. Pertinente sunt observațiile cu privire la temele identității și ale alterității: eliberarea de „dublu”, de umbra ce-i însoțește pe cei care suferă de „maladia conștientului”, garantează redobândirea asemănării cu chipul original al divinității și posibilitatea apropierii de semeni. Iar aceasta, în ciuda faptului că una dintre componentele principale ale atitudinii negatoare, iconoclaste, a suprarealismului a vizat delimitarea față de orice fel de îngrădire, inclusiv față de sistemica gândirii religioase. În acest sens, se folosește chiar îndrăzneț sintagma „teologie poetică”, în condițiile în care Gellu Naum nu se prea ducea la biserică. Întrebat, în timpul documentarului filmat „Orbirea voluntară”, ce crede despre Dumnezeu, autorul *Drumețului incendiar* a răspuns: „Pentru mine Dumnezeu este indescriptibil, nu se poate descrie, e inimaginabil, nu se poate imagina, e o forță undeva, care... Nu mă bag, nu m-amestec, nu știu... Și nu pot să știu, e ceea ce nu se poate ști”.

Marieva Ionescu inversează raporturile instituite de critică și observă pertinent că nu sugestiile limbajului alchimic articulează retorica suprarealistă, ci recuzita suprarealistă înlesnește înfăptuirea unei experiențe poetic-alchimice, fundamentată în opera lui Gellu Naum pe credința că Poezia și Dragostea („Dragostea tare ca moartea” este un titlu de subcapitol al cărții) sunt deasupra oricăror constructe, fie ele literare ori nu. Prin urmare, nu poate fi vorba despre o transpunere în versuri a unor precepte alchimice, ci despre o experiență *in vivo*, astfel că starea poetică este activată pe fondul unor elemente cu existență reală, concretă, autobiografică. Începând cu volumul *Athanor*, aluziile alchimice devin o constantă, materia poetică având în „drumețul incendiar” un „aprinzător al focului alchimic”, iar în feminitate, un agent unificator, de refacere, în sens androginic, a logodirii alchimice.

Se are mereu în vedere de-a lungul studiului faptul că suprarealismul ca mod de viață, poezia ca autobiografie și dragostea ca punct central al existenței sunt coordonate majore ale operei naumiene („dragostea a funcționat în viața și în poezia lui Gellu Naum ca un fel de scară a lui Iacob ce-și conține, în egalitate,

capetele oricând interșanjabile: lumea cerească și cea pământescă, dumnezeirea și umanitatea, cea de-a doua – după chipul și asemănarea celei dintâi” – p. 237). Autoarea este ghidată în cercetarea sa și de următoarea constatare: „dacă «centrul», miezul, Dumnezeu-iubire, este acel reper necesar presimțit dincolo de limitele poeziei, atunci putem spune că poetul este un om ca oricare altul, cu singura și decisiva diferență că acceptă să intre în jocul serios al căutării lui, a centrului, fără să preia *ad litteram* sistemele de codificare ale religiei (ceea ce îndeobște se numește dogmă), fără ghidaje inițiatice din afară, fără mărturisiri de credință explicite” (p. 17).

Aspirația avangardei și a suprarealismului de a-și păstra un statut extraliterar, de apartenență și non-apartenență, de legătură și ruptură în raport cu literatura și realul, este dusă de Gellu Naum la consecințele ei ultime, mai ales prin insolitul volum *Calea Șearpelui*. Având caracter revelator, mistic și ezoteric, această carte cu apariție postumă impune cu necesitate o reinterpretare, o regândire a întregii opere. Este ceea ce face și Marieva Ionescu prin noutoarea ei întreprindere, analiza acestui text postum constituind baza pentru paralele tematice extinse, cu trimiteri la întreaga creație a lui Gellu Naum. Discursul programatic și scenariul simbolic (dar și alegoric, inițiativ și mitic) desfășurat în meta-romanul *Zenobia* („Zenobia: «un nume în stare să cuprindă totul – sau capătul-început al drumului»” – este titlul unui alt subcapitol) sunt văzute a fi o cheie posibilă de descifrare, chiar dacă retrospectivă, a celorlalte texte, poetice, începând cu *Drumețul incendiar* și *Vasco de Gama*, continuând cu axialul *Athanor* și până la plenitudinarul *Partea cealaltă*.

Deși în dramaturgie nu este de aflat o dimensionare doctrinară ca în poeme sau în proză, convențiile asumate și denegate de teatrul suprarealist al lui Gellu Naum sunt deduse și supuse în același spirit analizei de către Marieva Ionescu. Nu este o cale greșită aleasă, întrucât se știe că una dintre principalele năzuințe ale suprarealiștilor a fost aceea de eliberare totală a omului, lucru cu neputință de realizat, în concepția lor, fără a elibera și expresia umană. Gellu Naum pledează în piesele sale de teatru pentru trăirea plenitudinară prin degrevarea conștiinței de obtuzitatea și prejudecățile gândirii, răsfrânțe direct în comunicare. Or, fragmentarismul, lipsa de coerență, reacțiile și comportamentele personajelor sale, precum și replicile anapoda aparțin altei logici decât aceleia a normalității (coerența discursului în cazul absenței comunicării este păstrată, numai aparent paradoxal, la nivel oniric). Autorul *Ceasornicării Taus* demontează clișeele și dizolvă automatismele gândirii prin preferința acordată asociațiilor neobișnuite, situațiilor bizare, scenelor paralele, stările contradictorii interferându-se într-o deplină libertate.

În studiul *Spre partea cealaltă. Proza lui Gellu Naum*, ce are aspect preponderent eseistic, autoarea face dovada că știe să extragă, în urma minuțioaselor analize, elementele esențiale în legătură cu opera unui scriitor foarte dificil de interpretat, în pofida aparentei „simplități” a creației sale, ce conține „texte înfricoșător de simple”: „Poetul «spune mai mult decât vorbește», chiar dacă mecanismele exprimării par uneori, cu formula lui, «înfricoșător de simple»./ M-am aflat, într-adevăr, în fața unor texte înfricoșător de simple și de complicate exact în același timp, dar care la o privire mai atentă mi-au spus, și ele, mult mai mult decât au vorbit” (p. 283). Marieva Ionescu s-a descurcat foarte bine în analiza unei opere puse sub semnul permanentelor mișcări și schimbări.

„Rugul Aprins“ – Studii și documente despre exterminare și supraviețuire

După două volume publicate recent la Editura Junimea, care cuprind documentele din arhiva CNSAS despre Mihai Ursachi și Cezar Ivănescu, doi dintre cei mai importanți poeți din lirica modernă românească, urmăriți și persecutați de organele securității în perioada comunistă, Ioana Diaconescu, printr-un act reparatoriu, aduce în atenția cititorului interesat cartea „Rugul Aprins“ – Studii și documente despre exterminare și supraviețuire, apărută la Editura Fundația Academia Civilă în 2018 condusă de poeta Ana Blandiana. Volumul cu titlul de mai sus nu este o simplă carte, este dosarul reconstituit al Grupării Rugul Aprins însoțit de cuvântul cercetătoarei Ioana Diaconescu – un veritabil rechizitoriu în anulare a cauzei pentru care a fost trimis în judecată și condamnat aproape întreg grupul de la Mănăstirea Antim din București, în anul 1958, prin Sentința nedreaptă purtând numărul 125 din 8 noiembrie 1958.

Mișcarea spirituală Rugul Aprins se constituise odată cu invazia sovietică în România, în jurul preotului Alexandru Teodorescu (poetul Sandu Tudor – starețul Daniil de mai târziu de la Rarău), la Mănăstirea Antim din București. Mitul Rugului Aprins a străbătut timpul până la noi, însă puțini s-au încumetat să studieze această mișcare, un fenomen care a sensibilizat intelectualii din întreg arealul românesc. Securitatea comunistă i-a acuzat de legionarism, pentru a le adăuga o etichetă politică, deși niciunul dintre participanții la întâlnirile din București, Cernăuți sau întâlnirile secrete de mai târziu, pentru că în 1948 fusese dizolvată organizația iar membrii ei, cei mai mulți preoți și călugări, au fost împrăștiați la mai multe mănăstiri din țară, nu au fost membri ai Mișcării Legionare sau ale Frățiilor de Cruce.

Autoarea cercetător anexează la dosarul cauzei – cartea prezentată – documentele în fotocopie, pentru a da prilej celor interesați să studieze direct documentele întocmite de către Securitatea unui nou stat comunist în formare, așa cum era statul român de la acea dată.

Trecuseră numai 10 ani de la abdicarea regelui și instaurarea republicii. Informatorii își făceau treaba, își strecurau ochiul ager oriunde, din biserică până în străfundul gândului. Unde nu erau probe le fabricau, odios, neținând cont de morală, de dreaptă judecată. „Uneltirea“ devenise satărul regimului adus cu tancul de la Moscova, dar cu complicitatea celor de aici, fără de care

nu s-ar fi comis atâtea atrocități în doar câteva decenii, nu s-ar fi atentat la gena ființială a neamului, încercându-se exterminarea până acolo unde nici cei mai cumpliți exterminatori ai istoriei n-au îndrăznit vreodată. Atunci, ca și acum, religia, biserica ortodoxă, intelectualitatea, cultura, erau „dușmanii de clasă“ ai noii orânduiri. Atunci, ca și acum, i-au trebuit noului regim instaurat, câțiva ani să schimbe din temelii legile fundamentale ale țării – Constituția, Codul penal, Codul civil și altele -, pentru ca acuzele să prindă contur și să aibă sens în accepțiunea lor.

Cartea-dosar vine să precizeze, cu argumente solide, punând în contrapondere judecata de astăzi, când ne-am scuturat mentalul de tiparele comunismului, pentru ca, după decenii în care robotizarea gândirii se reușea cu forța, nu ca astăzi, cu informatizarea excesivă, încât pare neverosimil tot ce s-a petrecut atunci. Sunt sigur că pentru generația tânără de astăzi totul pare atât de departe, în neguri ce nu mai dezvăluie decât parțial atrocitățile comise de un regim în numele „poporului“, așa cum și astăzi auzim strigându-se la microfon de către indivizi condamnați penal nu pentru închipuire ci pentru acte care duc la o nouă dictatură, a unui grup, în numele alegătorilor, indivizi ce-au dorit ca și atunci să schimbe din temelii legile fundamentale ale statului. Și atunci, ca și acum, statul era reprezentat de o mână de certați cu morală, cu legea bunului simț și legea divină, indivizi ce n-au slujit interesele țării.

Cartea Ioanei Diaconescu, întocmită după lungi căutări în dosarele securității comuniste, aduce în conștiințele noastre fapte comise de un stat totalitar împotriva spiritualității neamului, împotriva conștiinței pure a neamului românesc. Dosarul instrumentat atunci, în 1958 purta numele „Teodorescu Alexandru și alții“, securitatea numind grupurile arestate „loturi“. „Lotul Teodorescu Alexandru și alții“ era format din 16 personalități care frecventau „Rugul aprins“, interzis de statul comunist încă din 1948. Cartea prezintă Sentința 125 din 8 noiembrie 1958 a Tribunalului militar a Regiunii a II-a militare, cu susținerile tribunalului pentru fiecare „inculpat“ în parte, prin care au fost condamnați toți 16 cu închisoare de la 5 la 25 de ani și cu interzicerea unor drepturi de

până la 15 ani. Printre aceștia s-au aflat poetul Vasile Voiculescu, omul de știință, filozoful Alexandru Mironescu și fiul său Șerban, preoții Adrian Făgețeanu, Benedict Ghiuș, Roman Braga, Sofian Boghiu, Felix Dubneac, Arsenie Papa-cioc, Dumitru Stăniloiaie.

Sunt prezentate pe rând personalitățile arestate, cazul studenților arestați și condamnați în același dosar al „Rugului Aprins al Maicii Domnului“, conținând 11 volume, precum, iar într-un capitol separat, actul de dreptate: recursul în anulare prezentat Curții Supreme de Justiție, admis prin Sentința din 1996.

Autoarea clarifică în acest volum și o serie de controverse ce privesc personalitatea părintelui Bartolomeu Anania, un alt apropiat al fenomenului de la Mănăstirea Antim, acuzat de activitate legionară înainte de 1944, arestat în 1958 și condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru „nelțire contra ordinii sociale“, prezentând în trei capitole intitulat „Bartolomeu Anania în dosare de urmărire informativă“ documente din dosarele securității din care nu rezultă colaborarea părintelui Anania cu Securitatea. Înaintea deschiderii dosarelor de urmărire informativă, autoarea ne invită să facem împreună o incursiune în biografia impresionantă a părintelui.

Cartea este însoțită de un cuvânt înainte semnat de Sorin Lavric, intitulat „Cercetând bolgia“, text ce face parte

dintr-un amplu volum al autorului, publicat anul acesta, despre personalități ale culturii românești trecute prin închisorile comuniste.

România de astăzi este, ca și atunci, în căutarea unei identități. Atunci venea după un război în care pozițiile s-au schimbat în funcție de macro-fronturi. Dacă pentru noi războiul avea o conotație națională, identitară, pentru alții a fost unul de recunoaștere a supremației unor curente politice impuse. Încă eram în mocirla de după confruntarea armată, ne căutam un sens, o direcție ca și acum, când suntem în miezul unui război invizibil, de cele mai multe ori unul ființial, la nivel individual, unul politic, economic, în exterior.

În vremea Rugului aprins al Maicii Domnului exista o conștiință colectivă formată în timp, pentru că înainte de înregistrarea în actele publice și primirea numelui sub care astăzi o știm, intelectuali, artiști scriitori, poeți, se întâlneau periodic în biblioteca de la Antim, înainte de anul 1940. Rugul Aprins nu a fost o legendă, ci o mișcare necesară oricând pentru renașterea unei conștiințe naționale axată pe valori spirituale, culturale și mai puțin pe derapaje sociopolitice, așa cum acuzau în trecut bolșevicii, iar acum organizații finanțate de stat care vin să interzică și pronunțarea unor nume ca cele ale unora din Rugul Aprins.

Simona-Grazia DIMA

Ochiul calm al poeziei

Poet matur, cu o dicție impecabilă, cu o limpede fluidă rostire, se arată George Nina Elian și în noul său volum, *Fericierea din vecinătatea morții*, Craiova, Ed. Aius, 2018, urmând altor cărți de lirică proprie, dar și de tălmăcire a numeroși autori, străini sau români, din și în diverse limbi, îndeosebi romanice. Fiecare text facilitează pătrunderea într-o lume ca un labirint primejdios, zonă a misterului afectiv, a durerii apocaliptice, de natură nicidecum precizată, însă cu impact profund. Durere de sorginte preponderent metafizică, aș îndrăzni să o consider, deși suferința din iubire și dezabuzarea în fața dezagregării sociale, motivații sugerate, arareori numite, o ratașează, vag sau parțial, și cauzalității terestre. Deoarece discreția, clarobscurul pun în valoare poeticul, este benefică estomparea contextului mundan, respectată în majoritatea covârșitoare a textelor. Se cuvine reliefată emotivitatea comprimată până la implozie a acestui discurs liric plin de un farmec paradoxal, datorat coexistenței tensiunii cu seninătatea, a spaimei cu încrederea și ardoarea mistică (deloc ostentativă, însă).

Itinerarii ale terorii și angoasei sunt desenate curajos pe o hartă gata în orice clipă să fie ștearsă nemilos de vântul istoriei – personale și obștești. Lipsa direcției, a punctelor cardinale, lehamitea, deambularea fără țintă constituie fațetele nevindecatei răni sufletești: „om –/ rană itinerantă/

absorbind distanțele ca și cum ar contempla/ strălucirea hipnotică a lamei de cuțit“ (*Existența ca paranteză*); „culoarea zăpezii/ ca o dispariție// deasupra privirilor –/ adevărul dezintegrării// (cine aude pe cine?)// buzele ating ușor

zăpada:/ fluxul luminii nimicește materia// în om –/ doar puncte cardinale stinse“ (*Puncte cardinale stinse*). Exclamația, simplă, categorică, nu admite replică: „din ce în ce mă scufund“, afirmă necomplezent poetul, pradă imersiunii în apele negre ale melancoliei destructurante, în „marea interioară frământându-se/ sfărâmându-se de țărături“ (1), în vâltori abia perceptibile, cu atât mai greu de cunoscut și de stăpânit. Extincția, dusă până la ultima limită, pare totală, fără întoarcere, dar, întrucât rămâne cineva să vorbească despre ea, impresia degajată se aseamănă mai degrabă unei salutare descotorosiri de leștul împovărat al viețuirii superficiale: „mă preling (ca în transă/ aproape),// apoi cad.// sunt cel din urmă/ (al cui?)// strop de sânge...“ (7).

Dilatarea la scară apocaliptică a simțământului salvează însă (din nou, paradoxal...), devenind parte a unei asceze, a unui experiment tipic detașării progresive de satisfacțiile

efemere, în favoarea unei trăiri generoase a sfârșitului regenerator: „uite-așa vine moartea: ca un tipar/ ce ți se-așază,/ cald și molatic,/ peste liniile feței“ (*Ceva*); „... și ziua/ ca o istorie/ a uitării...// egal doar cu sine,/ timpul te trece/ puntea nimicului“ (*Stare*). Vorbim de o trăire generoasă pentru că, reușind să se înalțe deasupra depresiei, aduce cu sine zorii unei alte vieți, mai curate, livrând eul poetic unui spațiu intim, securizat, propriu renașterii oricând posibile, ba chiar inevitabile: „și iar ești curat ca un ogor înprimăvărat/ ce miroase a flori albastre și a ceară de nunți“ (*Când totul se reîntoarce*); „poate aproape/ o altă geneză“ (1).

Greu de spus dacă numai exteriorul poartă vina pentru starea de *akedie* a eroului liric, se pare că și trăsăturile negative ale mentalului – patima întristării, delăsarea pe cale, credința insuficientă – sunt implicate. Ele sunt depășite, totuși, din neputința de a stopa ori camufla imboldul irepresibil spre eliberarea lăuntrică de toți demonii stăgănării, aceasta urmând a se înfăptui, conform presimțirilor eului liric, chiar în clipa morții. Impresia este că poetul, trecut dincolo de fericire, ca și de nefericire, a digerat întreaga pastă monstruoasă a vieții, fără să piară, ci, dimpotrivă, rămânând pe loc, fidel sieși, atent și receptiv – la simplul fapt de a exista, eroism aparent modest, dar deloc de neglijat. Din contră, veritabil miracol – al umilității supreme, sinonimă cu smerenia adevărată: „și doar Dumnezeu/ îmi va ierta/ fărădelegea:// faptul/ că/ sunt“ (*Pledoarie pro domo*); „Într-o zi vei muri,/ iar ei, semenii tăi,/ abia atunci te vor primi ca pe un învingător,/ vor crede chiar/ că ai atins absolutul/ și fericirea// ci neclintit și orb/ vei sta în ochii lor:// ai lor,/ ai celor ce vor plânge“ (*Atunci*).

Monologul, deznădăjduit, în esență, dar totodată senin, nu deraiază, nu rătăcește, condus fiind cu o invizibilă mână de fier, cu nediminuată luciditate și un control exigent asupra mijloacelor de expresie, ceea ce-l face cu atât mai credibil și mai impresionant: „dă-mi, Doamne, un dram de căință măcar,/ spre a-mi reaminti în vârtoarea cărei smintiri/ am depărtat de la mine lumina dîntăi/ și de-apoi a ființei!// amin“ (*Rugăciune*). Desigur, cuvântul, inseparabil de drama poetică și umană, reprezintă elementul în stare să ridice nimicnicia la valoarea unor „monezi de argint volatili“ (*Poem*), încât darul de a vorbi despre perpetuu „bandaj zdrențuit“, ce încorsetează natura genuină a omului într-un

„sine de-mprumut“, ca și, la fel de tragic-terestru, în „cotidiană,/ binecuvântata noastră cămașă de forță“ a clișeelor (8), înalță „cruzimea durerii“ la dimensiunea unei inițieri. Niciodată dezertor, ochiul calm al poeziei este prezent în miezul cumplitelor experiențe traversate, spre a-și depune mărturia despre beatitudinea descompunerii – frumusețe a rezistenței și, simultan, a puterii sale de a sta mereu deschis, permițând desfășurarea tainicei lucrări a inimii: „incomensurabilă splendoare a ruinei...“ (*Peisaj III*).

Sfășierea permanentă se transmite însă în regimul acustic al unui tir de armă dotată, la modul cel mai firesc, cu amortizor, în absența oricăror intenții supraadăugate actului poetic însuși. Suferința a dezgolit ființa, a curățit-o de leștul excedentar, i-a dăruit astfel un teren liber, eterat, pentru jocul semnificațiilor, încât limbajul poetului are, cel mai adesea, o delicatețe nepământească, o sonoritate desăvârșită, de suav instrument mallarméean revelând muzica din profunzimi: „sunt atât de liniștit/ încât sângele/ își pierde culoarea// (lumina se contopește/ cu sticla ferestrei// și toate ale lumii/ coboară domol/ înapoi în cer) (*Iluminare de seară 2*); „...și nici acum luminează ce curgi de-a pururi,/ apă sfințită până la dematerializare,/ până la transparența ultimă,// nici acum nu-mi vei ierta tristețea,/ păcatul acesta atavic/ care mă urmărește neobosit/ până-n casa de nisip a lui Ahasverus,/ până-n borta furtunilor de pe mare,// nici acum,/ nici acum când îmi șoptești:/ <nu te speria și nu plânge,/ nu ești singurul/ care nu se va mai întoarce!...>“ (*Neîndurare*).

Lirismul lui George Nina Elian, pătruns de harul insolitării tuturor formelor vizibile ale existenței, până la anihilarea lor, lasă cititorul cu sufletul la gură în așteptarea nașterii unei realități reîmprospătate – cea a spiritului: „așa am să plec:// cu o haină pe umăr,/ pe un drum ce nu ți se arată/ decât după ce ai pășit/ dincolo de hotarul zenitului// așa voi rămâne:// eteric,/ liber de toate,/ invizibil// (precum cerul,/ lumina,/ nimicul...)“ (*Fel de a pleca, fel de a rămâne*); „poezia e un somn alb/ căruia-i supraviețuiești/ murind“ (*Propoziție*).

Adaug, cu emoție, că în poezia lui George Nina Elian am descoperit vibrația unui suflet fratern, convins, în pofida durerii sale, că moartea nu există, că ea se va lovi întotdeauna de indestructibilul vederii interioare.

Theodor DAMIAN

Despre iubire încă ceva

După un roman care ar fi meritat un mare premiu literar (*Fatimata*, Ed. Arania, Braşov, 1995) și după alte volume publicate până în prezent, Mihaela Malea Stroe revine, masiv și calitativ, pe scena literară actuală, ca romancier, cu o nouă scriere la fel de valoroasă și captivantă ca și cealaltă, însă de dimensiuni mult mai mari: *Seara nucilor verzi* (Ed. Eikon, București, 2018, 550 pp.).

Am spus „valoroasă și captivantă“ pentru mai multe motive, indicând aici faptul că valoarea, între altele, constă și în capacitatea autorului de a-și cuceri cititorul și de a-l lua în captivitate. Cu alte cuvinte, înaintând în lectură, cititorul nu-și mai aparține sieși, ci e dirijat de autor în privința mișcărilor interioare, una dintre acestea, poate cea mai simplă, fiind decizia ca – în loc să facă altceva – să rămână spectator în sala unde se joacă piesa, ba mai mult, uneori să fie și participant pe scenă la desfășurarea evenimentelor.

Așadar iată câteva motive pentru care am considerat volumul valoros și captivant: întâi – ține treaz interesul pentru lectură, îl provoacă pe cititor la un continuu exercițiu de gândire critică, apoi pentru frumusețea expresiei și a metaforei presărate peste tot ca o ploaie de flori ce cade peste mirii care tocmai au ieșit legați pe veci de la taina cununiei, pentru felul cum te face să vizualizezi și să participi – mental și sentimental – intrând în poveste, pentru capacitatea autoarei de a transmite trăirile ei, durerea și bucuria deopotrivă, pentru stilul suplu, elegant, negrăbit și nesuperficial, complex dar clar, pentru capacitatea autoarei de a păstra coerența narațiunii într-o complicată

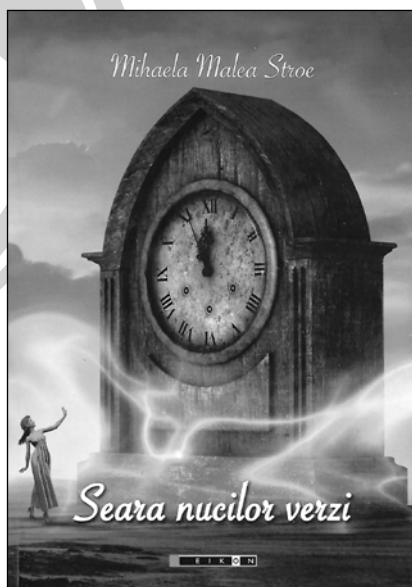
scenă de viață unde multiplele aspecte ale tramei se ramifică, se suprapun, se întrepătrund, fără a crea nici cea mai mică încurcătură sau confuzie.

Seara nucilor verzi este o poveste de iubire. Ca orice poveste, e unică în felul ei, cu elemente specifice doar acestui caz, dar conectată și cu altele în care cititorul se poate recunoaște într-un fel sau altul. Dimensiunea transcendentă a iubirii, atât la nivel teologic, cât și filosofic, vizibilă în toate fazele desfășurării acțiunii, indică puterea transfiguratoare a acesteia, confirmă axioma biblică despre dragoste ca fiind mai tare decât moartea, ca fiind ea însăși imensitate și fereastră spre infinit, astfel făcând pe cel cuprins de ea să trăiască exclusiv pentru celălalt sau, altfel spus, să trăiască în lume ca și cum n-ar fi, dar lipsa lui să se simtă, să trăiască surprins de tot și de toate, în continuă mișcare, ca și cum ar trăi permanent cu fața spre o nouă zidire a lumii.

Aspectul transcendent este vizibil și în strânsa împletire dintre realitate și vis, autoarea descriind cu lux de amănunte modul cum visul îi „proorocește“ realitatea și cum aceasta este trăită, fără a fi denaturată, sub imperiul visului.

Chiar iubirea fizică, în roman, are o puternică dimensiune metafizică, ea fiind resimțită ca un nou început al tuturor lucrurilor, când privești cu uimire propria ta transfigurare pătruns, cuprins, copleșit de ea ca de sfințenia unei rugăciuni pe care o faci, în momente extreme, cu neașteptată și inexplicabilă intensitate.

Citind acest roman simți cum te îmbogățești interior și cât de mult îi datorezi autoarei.

Comisarul Alimănescu, între lumini și umbre

Beneficiind de o bibliografie impresionantă, copleșitoare, rod al unor cercetări tenace, cu surse la prima mână, cartea semnată de Ștefan Cotoros la Editura „Cetatea Doamnei” din Piatra Neamț „Gloanțe și caviar în Micul Paris” nu este, cum ar părea după titlu, un roman polițist sau de aventuri. Este, în mare parte, o carte documentară care aduce în lumină un personaj pe cât de celebru tot pe atât de controversat, comisarul Alimănescu. Autorul Ștefan Cotoros din Piatra Neamț nu este la prima sa carte documentară, celelalte trei fiind dedicate unor eroi anticomuniști sau unor criminali ale căror destine s-au intersectat în timpuri revoluate în perioada mai de început a comunismului românesc: „Așteptându-i pe americani. Grupuri de rezistență armată anticomunistă” (2015); „Un catalog al demnității românești. Peste 2900 portrete de luptători anticomuniști și de torționari ai acestora” (2 volume, 2017); „România – țintă a irendentismului și revizionismului” (2018).

Mulți au auzit de comisarul Alimănescu dar foarte puțini știu din ce „aluat” era făcut acest personaj. Cartea de față îi scoate la lumină trei dintre ipostazele sale: la început un justițiar crud și drept, apoi un polițist corupt și criminal, iar în ultima parte a carierei o unealtă în mâna celor care vânau anticomuniștii, rezistența din munții României, atât cât ea a fost.

Născut la 27 iulie 1916 la Slatina într-o familie onorabilă cu șase copii (tatăl funcționar la Primărie, mama casnică), Eugen Alimănescu face primele patru clase la o școală din Slatina, următoarele trei la Școala Normală „Preda Buzescu” din aceeași localitate, lucrează ca muncitor necalificat la o pepinieră din Drăgășani, urmează o școală de contabilitate la Orșova și se încadrează la Institutul de Cooperație din București. Deși a luptat pe frontul de Răsărit începând cu anul 1941, după demobilizarea sa din 1943, în loc de a fi arestat cum au pățit mulți întorși de pe acest front în primii ani de după război, este angajat la întreprinderile „N. N. Drogeanu” din București, apoi la Prefectura Poliției Capitalei în calitate de informator diurnist, atunci fiind primit și în rândurile membrilor P.C.R. De aici își începe activitatea sa de comisar și nu mult după aceea vine și faima sa de polițist care nu putea fi cumpărat, fiind cunoscut și sub numele de „invicibilul”, „fanaticul”, „incoruptibilul”, „lichidatorul”, „comisarul de fier”. Nu după mult timp, numele lui ține primele pagini ale ziarelor din Capitală din acea vreme, Scânteia, Adevărul, Universul, Dreptatea, Timpul, Gazeta municipală etc.

Primele capitole ale cărții evocă starea Bucureștiului din perioada anilor 1944-1946: „Asemeni multor orașe mari în care cizma ostașului sovietic bătea zgomotos dalele trotuarelor,

Bucureștiul se prezenta ca un oraș obosit, cu puterile irosite, rătăcit, plin de spaima. De fapt, întreaga țară era așa. Românii parcă se învățaseră să nu mai spere în nimic și în nimeni, iar unul sau altul care mai susura pe la urechile semenilor plin de speranță și încredere că în curînd vin americanii atrăgea priviri tăioase sau zâmbete compătimitoare. E drept că mai circulau vești despre unele atacuri ale partizanilor, despre rezistența armată anticomunistă și antisovietică care deja se manifesta în Bucovina iar în alte zone ale țării începea să se organizeze dar speranțele erau departe de a deveni realități. Ce mai: România era o țară învinsă iar învingătorul făcea legea”. Sunt evocate momentele triumfaliste din București când intră trupele sovietice în oraș, mascaradele primirii lor entuziaste de către o populație debusolată, evadarea generalului Rădescu, reformarea poliției, venirea la putere a lui Petru Groza, alegerile din 1946, viața la Crucea de Piatră, spaima prin care au trecut valutiștii din Capitală în decembrie 1946, abdicarea regelui Mihai I al României din 1947, lumea interlopă a Bucureștiului”. Inedită pentru cititor este, printre multe altele, evocarea întâmplărilor petrecute în aprilie 1946, când, în urma undei duble crime, au fost uciși pictorul Anatol Vulpe și prietena sa Elena Bogdan. Pe acest fundal tulbure cu crize economice, morale și sociale, cu șmenari, dezertori, proxeneți și criminali (ultimă clasă din care care făceau parte atât ostașii sovietici „eliberatori” cât și bandele de tâlhari, travestiți în militari sovietici pentru a nu raspunde de faptele lor) era necesară o poliție puternică pentru a face față acestei lumi interlope care începuse să bage groaza în bucureșteni. Așa se face că ascensiunea lui Alimănescu spre vârful puterii a venit de la sine. Ajudat chiar de ministrul de interne din acea perioadă Teohari Georgescu, Eugen Alimănescu și Brigada „Fulger” pe care o conducea și din care făceau parte 22 de ofițeri reușește în primele patru luni de la înființarea sa să aresteze peste o mie de infractori ce aparțineau unor bande de tâlhari (peste 40 de bande). Iată ce scria ziarul „Timpul” din 31 ianuarie 1946: „Lupta – la început inegală – a fost foarte grea, deoarece bandiții aveau armament mult superior, dovada fiind numărul mare de polițiști care au plătit cu viața curajul de a înfrunța pe cei care se credeau stăpânii Bucureștiului. Domnul ministru Teohari Georgescu a intervenit și a dat ordin să se pună la dispoziția membrilor brigăzii și a celorlalți polițiști cele mai moderne și performante arme. La 6 luni de activitate bilanțul este: 1246 de infractori arestați și 42 tâlhari uciși”. Alimănescu avea

de partea sa totul: cele mai performante arme și mijloace de deplasare din acea vreme, Presa, Publicul, Puterea. Și, pentru fi și mai eficient, nu-și pierdea timpul cu anchete, declarații, trimiteri în judecată; când îi prindea pe infractori îi curăța fără ezitare. Nu dădea nimănui socoteală de a ce a procedat așa. Astfel că în scurt timp cad cele mai de seamă bande de tâlhari din Capitală, din Timișoara din trenul „Orient-Express“. Din această perioadă s-au inspirat scenariștii care au făcut filmele cu comisarii Miclovan și Moldovan (alias Alimănescu) și regizate de Sergiu Nicolaescu. De altfel, aflăm din carte, unul din comisarii de bază al lui Alimănescu, Gheorghe Cambrea, comisar care a fost victimă a lui Nicolski, era unchiul celebrului regizor, lucru confirmat și de faptul că pe crucea de la mormântul comisariatului este trecut și numele regizorului Sergiu Nicolaescu, cel incinerat după moartea sa. În ciuda acestui fapt ciudat, Nicolski (Boris Grunberg), cel care a ordonat asasinat și a omorât „cu mâna lui“, a colaborat cu regizorul în calitate de consultant științific pentru filmele „Cu mâinile curate“ și „Așa a fost să fie“.

După ce „face liniște“ în Capitală, comisarul Alimănescu devine asasinul partizanilor anticomuniști din munți; participă cu entuziasm criminal la uciderea acestora. Execută cu sânge rece grupurile anticomuniste conduse de colonelul Uță, de maiorul Dabija sau Nicolae Trocan, partizanii din zona Olteniei, Argeșului, Dobrogei sau Mureșului. Participă la lichidarea unor grupuri de partizani din

Bucovina, Muscel, Făgăraș, Banat, Topoloveni, Gorj, Severin. Sub gloanțele lui Alimănescu au căzut mulți țărani care s-au împotrivit colectivizării, începând cu anul 1949.

Cert e faptul că, după ce sistemul comunist s-a folosit de el, acesta pierzându-și „valoarea de întrebuințare“, cum se exprimă autorul cărții, comuniștii au încercat pe toate căile să se dezică de metodele aplicate de acesta, de crimele săvârșite. Au încercat să-l scoată din memoria oamenilor iar rapoartele sale au dispărut în cea mai mare parte din arhive. La fel și articolele din presă. La 12 aprilie 1951 este exclus din partid, apoi arestat de Securitate, iar prin Decizia nr. 530 din 9 noiembrie 1951 este internat într-o unitate de muncă, face pușcărie la Penitenciarul din Făgăraș, trece și pe la Canalul Dunăre-Marea Neagră în calitate de deținut condamnat la muncă silnică, iar în iunie 1954 luca ca gestionar într-un debit de tutun prin București, după care nu se mai știe nimic despre el. Se pare că ar fi fost aruncat din tren. Pe actul de deces este înscris anul 1958.

Cartea lui Ștefan Cotoros aduce la lumină cea mai tulburătoare perioadă prin care a trecut România după ultimul Război Mondial cu sinistrelor ei personaje de atunci, unul dintre ele fiind chiar cel principal. Scrisă cu acuratețe, foarte bine documentată (cele 400 de note fac trimiteri spre fișe de arhivă, documente, articole din presa vremii, cărți documentare etc) ea poate fi un reper sigur și serios pentru cei care se mai încumetă să cerceteze această perioadă neagră din istoria țării.

Angela NACHE MAMIER

„Timpul incompletitudinii, combătut prin dragostea cea mai pură de semeni“

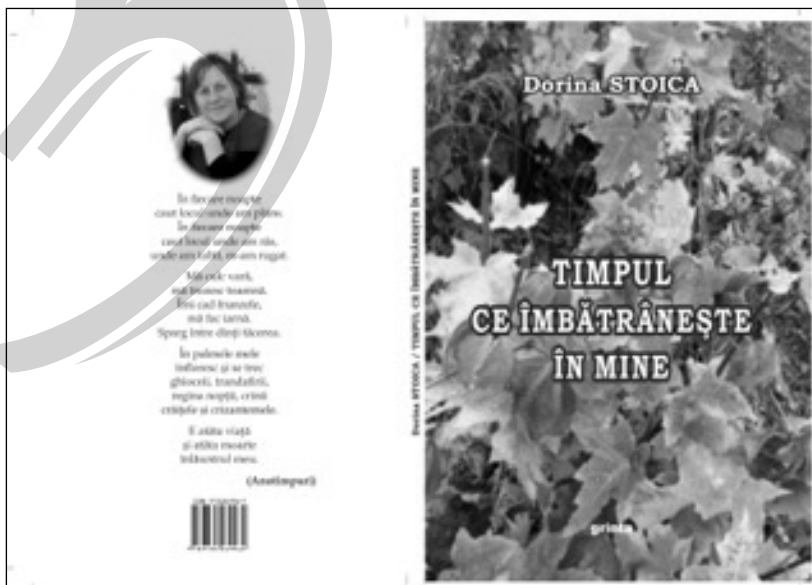
Autoare a mai multor cărți de poezie, de proză, note de lectură și articole diverse, prezentă în peste 17 antologii, Dorina Stoica născută în anul 1952 se recompune poetic tardiv în stil optzecist, cu creațiile din cărțile: *Pâinea lui Bragi* (Editura Paralela 45 -2016) și cu acest volum ce poartă titlul *Timpul ce îmbătrânește în mine* (Grinta 2018). Cu frenezie dar și cu nostalgie, dând semne de talent nativ încă de pe băncile Liceului Gheorge Roșca Codreanu din Bârlad când a debutat, ea se individualizează în prezent printr-un spirit caustic pe alocuri, autoironic și ironic

dar și sentimental, pe un fond actual solid, de religiozitate autentică, uimindu-și în aceste două cărți mai sus amintite, cititorii obișnuiți cu alt fel de scrieri ale ei.

O carte rasfoită cu plăcere, curiozitate și interes, pen-

tru că am asistat în direct la această transformare curajoasă, spre textul cu accente angajate, sociale coabitând cu intimismul, meditația religioasă, biografismul personal, călduros și generos.

Cartea asumă cu tristețe, sacrificiul unei generații, tinută în frâu de cenzură, de ideologia unei politici proletcultiste. Rescrie, dezabuzată, indiscutabilele drame traite, cu

consecințe brutale://Șase-zeci și șase de ani de zile/ și de cuvinte, ca șasezeci și șase/ de secunde au trecut/ monitorizată de Dumnezeu despre/ care nu se preda nimic în școală./ Pe limba cu graiul de lemn,/ cuvintele erau/ ale celor ce ne hrăneau cu/ alimente raționalizate, pe cartelă./ ca să putem construi o/ țărișoară rotundă,/ transfăgărășeană și transalpină/ cuminte, cu păduri virgine/ și ape minerale curate, nepoluate, // (Cuvintele mele erau), sau //Pensionari încremeniți în timpul lor,/ în fiecare an pe 26 ianuarie merg/ la Cimitirul Ghencea, cu speranța/ că Ceaușescu s-a făcut sfinte moaște.// (Clementă divină)

Uneori lecțiile de morală sunt simple, aproape pedagogice, scrise parcă în fugă mai era pe alocuri nevoie de lucru pe text, dar Dorina Stoica are un talent uimitor și multe din poemele din carte m-au convins de aceasta, prin mesaj și emoții transcendente.

Tema maternității, a condiției feminine neobovarice, a cuplului (singuratate în doi !), a timpului care trece, a batrâneții ineluctabile, destinul poetului, a fi ori a nu fi scrib, la ce bun ... ?

În multe dintre poeme, amintirea are greutate și se transforma în poezie. // Pe bătăturile din palmă munca/ i-a desenat o casă din chirpici/ și o grădină cu pomi fructiferi,/ flori și butuci de vie nobilă./ Spatele are acum forma dealului/ cu fântâna în care s-a înecat cerul,/ de unde căra apă./ Cele două găleți ruginite/ udau marginile cărării./ În fiecare dimineață de vară,/ macii și albăstrelele o așteptau / îmbobociți, ca să-i înflorească.//, sau din același poem //Băiatul acela, doi ani la rând repetent,/ pe brațe și pe piept tatuase numele meu/ într-o inimă însăgetată/ Nu făcea nimic rău,/ îmi ducea doar servieta cu viitorul în ea,/ când mă conducea de la școală/ până aproape de casă.//(Macii și albăstrelele i se închinău)

Fără poezie viața îi este gri, imposibilă! //Poezia mea este o creatură/ ce umblă aiurea prin casă, prin pod, prin beci/ Se ține scai de mine ca o umbră,/ ca o umbră a umbrelor/ ce umbrește toate umbrele/ umbrelor.//(Poezia ca o umbră)

Neocotidianistă, poeta aplică malițios rețeta poemelor concrete, dar suflul emoției este prezent și acesta nu poate fi mimat, ori copiat. Exemplific://Ne-am urcat fără bilet în tramvaiul 45./ am deschis cu pila de unghii/ Cutia Pandorei, traversam pe roșu/ până ce iarna năvălea peste noi./ Desenam inimi însăgetate/ pe zăpada viscolită de ani,/ de fierbinte ce eram/ încălzeam blocul acela cenușiu/ ce avea piese de mobilier/ calorifere reci din fontă./ Eram vinovați de copacii înfloriți în februarie.// („Eu și jumătatea mea de viață “). Un temperament generos, uman, această dragoste iriga cotidianul anost, îl purifică prin poezie.

Cu un anumit simț al autoironiei, autoarea este ca niciodată în serviciul libertății de expresie, contestatară, rezistentă la timpurile de ieri, dar mai ales de AZI. Politica de azi este alienantă, este o junglă strivitoare de oameni, însă posibilă momentan datorită clemanței divine. //Dumnezeu

stă la o masă./ Are degetul arătător îndreptat/ spre butonul roșu, dar nu-l apasă !// (Clementă divină)

Biografismul ocupa un loc important în carte; //În fiecare noapte puse la presat/ între cer și iarbă ea, eu și luna./ Stăm pe băncuță/ lângă tufele de regina nopții./ La picioarele noastre teama se gudură./ De la un timp/ nu mai vrea să intre în casă./ Aude peste tot trosnituri, vede în oglinzi/ îngrămădite o mulțime de lucruri/ și oamenii care nu mai sunt.// (Trebuie să stau mereu cu ochii pe ea)

O tema, cea a unei mame, vârstnice, devenită fortăreața poetei, un suflet frumos, devenit un înger pe pamânt. Cuvântul « mama » având o semnificație plină de înțelesuri nobile. Aceasta mamă-copil, este într-un raport fuzional cu fiica, se suportă reciproc, se sprijină reciproc, se tin de mâna și avansează în necunoscut, dar mai sudate ca oricând, pentru a domina spaima de a fi ... teama de Moarte ; Din ochii verzi ai mamei, poeta culege florile puterii, curajul de a-și împlini destinul poetic ce i-a fost se pare frânt în tinerețe, tot de mamă !

Condiția feminină este abordată așisderea, destul de cenușie, bovarică, nesatisfăcută pe deplin: //Eu doar încerc să nu mușc/ de foame din mărul oprit./ Spre propria-mi sihăstrie/ pornesc împreună cu mine./ Am de făcut drum lung./ Cobor dintr-o închipuire,/ mă urc în alta.//(Libertate), ori //...pășește / aplecată de parcă ar căra/ tristețile de-o viață / cu ea./ Să nu-i dai de pomană/ și nu o ajuta !/ Femeia locuiește de mult/ în lumea sa./ S-ascunde prin biserici,/ e-o umbră mergătoare./ Nu-i arsă de soare,/ nici udată de ploaie/ nu are masă,/ casă,/ familie,/ nici nume,/ căci a uitat-o moartea/ de mult aici în lume.// (Femeia cenușie)

În carte este prezent Dumnezeu, într-un mod discret de astă-dată dar firesc precum respirația și deloc surprinzător pentru acei care o citesc.

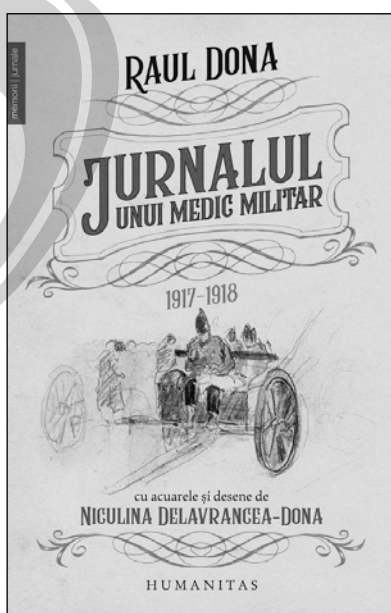
Chiar dacă nu este o feministă declarată în poezia sa, Dorina Stoica este solidară condiției femeii contemporane expusă violenței domestice // Peste prag noapte/ în formă de cruce, vertijuri,/ găuri negre,/ stele verzi./ ... Ce de ghiocei au înflorit !/ Să nu mă-ntrebi mamă/ de ce sunt roșii.// (Să nu mă-ntrebi, mamă!), într-o societate în care protecția omului este aproape formală. Ea, femeia de azi e lucidă, //...spăl, calc, dau cu aspiratorul./ Sunt femeia robot./ Nu mă satur niciodată de somn./ Dorm în timp ce-mi fac rugăciunea de seară.//(Continuitate), știe că nu poate conta pe nici un Prinț din vreo poveste ci doar pe libertatea din lăuntru ei://În fond, scopul vieții nu este să fii/ fata babei sau a moșneagului, nici să găsești pun-guța cu doi bani,/ ci libertatea dinlăuntru tău.//(Libertate)

Poezia scrisă de Dorina Stoica are câteva caracteristici distinctive în peisajul liric de azi, deși își duce traiul departe de capitală, într-un oraș de provincie, are trăsături și motive comune cu poezia contemporană, un aspect demn de laudă.

Jurnale de sertar

Dacă facem o retrospectivă a Marelui Război constatăm lejer că această conflagrație a generat o literatură imensă. Atât în România cât și în alte țări s-au scris romane, nuvele, poezii inspirate din această înclăstare armată, în sfârșit, s-au scris jurnale în care este relatată viața din tranșee sau din spatele frontului unde erau aduși răniții și muribunzii în speranța unei ameliorări a sănătății. Un astfel de jurnal este acela al doctorului chirurg Raul Dona* (1873-1924) ce cuprinde perioada dintre ianuarie 1917 – noiembrie 1918, perioadă de timp petrecută în Moldova, la Vaslui, Iași și Agapia, unde o mare parte din populația Munteniei, a Bucureștiului – familia regală, guvernul, oficialitățile, aristocrații și oameni obișnuiți – s-a retras după ce trupele germane conduse de Mackensen au pătruns în București. Raul Dona era fiul unui militar de carieră, Nicolae Dona (1833-1916), general și șef de Stat-Major, participant la războiul din 1877. Acest jurnal este descoperit după cum aflăm din Cuvântul înainte (*Povestea carnetului negru*) al doamnei prof. dr. Viorica Milicescu spre sfârșitul anului 2016 în teancul de documente literare ale Emiliei Șt. Milicescu, văzând, astfel, pentru prima dată lumina tiparului. Jurnalul este însoțit de acuarelele și desenele soției autorului, Niculina Delavrancea, cea de a treia fiică a scriitorului Barbu Ștefănescu Delavrancea. Așadar, după doi ani de neutralitate armată, România participă la Marele Război de partea Antantei, deși exista un tratat din 1883 încheiat cu Puterile Centrale, dar nerespectat de elita politică românească favorabilă Antantei. Din păcate, primele ciocniri între armata română și trupele austro-ungare și germane s-au soldat cu eșecuri umilitoare, încât s-a impus retragerea în Moldova care devine supraaglomerată de populația civilă și o numeroasă armată rusească. Primirea refugiaților munteni în Moldova nu este dintre cele mai plăcute: *Cei de pe aici, localnicii, ne-au primit cum ar primi lupii flămânzi oile, sau corbii o mortăciune neputincioasă. Comparația nu e deloc exagerată. Este parcă un necaz indicibil pe tot ce este refugiat. Refugiații de munteni – după alții puturoșii de munteni – au venit aci în Moldova, pe capul nostru. Ne scumpesc prețurile, ne mănâncă și consumă tot* (pp.22-23). Sunt oferite astfel diferite prețuri la unele alimente, greutatea de a le procura și calitatea lor, pâinea fiind veche, de cele mai multe ori făcută din făină și tărâță mucedă, de nemâncat. Speculanții profitau de ocazie și vindeau la super preț. Alimentele au început să se

dea pe cartelă. Chiriile nu conformă cu înțelegerea inițială. Proprietarii erau ahtiați de câștiguri oneroase fiind lipsiți de omenie. La toate aceste inconveniente se adăuga și o iarnă dificilă, încât greutatea vieții sporeau. Se pot face comparații cu notațiile din cărțile lui Marcel Fontaine și a contelui Saint-Aulaire. Se comit și greșeli, bunăoară, trimiterea tezaurului României, în două etape, 1916-1917, la Moscova, cu consecințe imprevizibile până astăzi. Cele două restituiri ne semnificative din 1935 și 1956 au retrocedat o mică parte din ce s-a trimis la Moscova. De-a lungul celor aproape doi ani petrecuți în calitate de medic chirurg la spitalele din Vaslui și Iași, Raul Dona notează amănunte despre viața sa de familie, despre fratele său, Iosif Dona, tot medic, despre sărăcia și lipsa de dotare a spitalelor unde bolnavii stăteau câte doi în pat, în condiții de iarnă când lipseau lemnele, lipsea apa și o hrană corespunzătoare pentru restabilirea sănătății. Medicul Raul Dona se confruntă cu multe greutăți datorate, în parte și neglijenței autorităților, încât Raul Dona scrie: *Incuria celor ce ne conduc cere o revoltă și un masacru sau linchaj, căci prea este mizerabilă atotputernicia unor nemernici ocrotiți de legile stărei de război* (p.32). Sunt consemnate și cazurile unor ofițeri superiori – generalii Socec, Iliescu, Cocăreșcu, apoi cazul colonelului Sturza trecut la germani, alături de locotenent-colonelul Crăiniceanu care sfârșește în fața plutonului de execuție (p.54). Administrația locală este sub orice critică: *Primarul local e un bandit, un tâlhăroi în toată accepțiunea cuvântului. Hoțiiile lui sunt nerușinate și cunoscute de toți... Nu există administrație, nu există control, nu e bună-credință numai hoție, obrăznicie, minciună, praf în ochi, chiul și rățoială de sus și până jos* (pp.50-51). Vehemența cu care critică statul atinge cote înalte: *Mult își mai bate joc statul nostru de noi bieții răbdători și supuși ca boii în plug. Veni-va oare, vreodată, ziua răfuielilor? Adesea mă gândesc la o societate, la o ligă de reacționare contra acestui system odios de guvernare și administrare. Nici unul nu-și face datoria, n-au decât un singur gând: să profite el cât mai iute, cât mai mult, cât mai mereu. Administrația spitalelor e un jaf ignobil: când nu e una, când nu e alta, când unul ia tot și altul nu mai ajunge să capete* (p.76). Nu scapă de violența criticii lui Raul Dona nici oamenii politici ai vremii și generali ai armatei române care au trădat pentru bani (p.78). Regina Maria (*Mama răniților*) face vizite prin

spitalele românești oferind soldaților țigări, bomboane, cărți, iconițe de lemn etc. A se vedea și precizările de la pagina 200. La început lui iulie 1917 află că depozitele de muniții din Iași, Botoșani, Bacău și Tecuci sunt bombardate și distruse de inamic. Gara din Tecuci și orașul au suferit avarii. Apărarea antiaeriană era inexistentă. În pofida alianței cu Antanta, datorată Brătienilor, germanofili erau prezenți pretutindeni: în armată, parlament, poliție, administrație etc. (p.106). În urma unei intrigii Raul Dona ajunge la Iași unde se confruntă cu noi dificultăți: cu locuința, cu alimentația, cu problemele spitalului insuficient dotat. Admiră corectitudinea, sânguina și eficacitatea germană și crede că sub nemți ne-ar fi fost mai bine, încât se întreabă: **De ce nu m-am născut într-o țară civilizată?** (p.121). Considerațiile despre generalul Prezan (p.172), premierul Ionel Brătianu (pp. 185-189) și regele Ferdinand (p.229) uimesc. Condițiile de pace impuse de Germania sunt dificile pentru România. Se cerea, bunăoară, printre altele, schimbarea dinastiei și îndepărtarea Misiunii Franceze. Decesul intempestiv al lui Barbu Ștefănescu Delavrancea (Ticu), socrul lui Raul Dona, măhnește. Scriitorul este înmormântat la *Eternitatea*, unde este condus de multă lume. S-au ținut discursuri: *Take Ionescu a fost puternic, mișcător, înălțător, cu multă nobleță. Profesorul Petrovici de la Universitate (filozofie) a rostit, cu voce limpede și mlădioasă, cu intonații potrivite și demne, o apreciere asupra întregii activități a lui Ticu, evidențiindu-i valoarea. Goga, emoționat, a depășit prin strigăt sărăcia inspirației din care se plângea pe el și pe ardelenii pribegi, mascând sub cuvinte, că vom urma cu torța aprinsă pe calea ce ne-ai arătat... etc...* (p.275). Obosiți, extenuați, Raul Dona, soția, fiica se retrag

pentru odihnă la mănăstirea Agapia. Revin în București după două luni, însă Raul Dona e bolnav de gripă spaniolă, are surpriza să-și găsească locuința devastată, iar viața continuă să fie scumpă. Armatei germane staționată în București i se dă un ultimatum pentru a părăsi capitala, altfel, vor fi considerați prizonieri: *Nemții, amenințați de a fi prinși în cușcă, fug de se prăpădesc, și, în fuga lor, comit tot felul de excese. Furturi, stricăciuni, omoruri, omoruri de copii, fete; de necrezut, copii de 8 ani împușcați, fete de 14, 16 ani trăsnete de gloanțe în cap etc., bătrâne de 50 ani cu creierii spulberați... În retragerea lor, au tăiat conducta de apă a Bucureștiului la Bâcu, au stricat podurile, au dat foc grâului la manutanță, depozitelor de stofă ce nu puteau nici vinde, nici lua cu ei* (p.303). Jurnalul se încheie într-o stare de deprimare și deznădejde. Nu cunoaștem cum a evoluat ulterior viața medicului chirurg Raul Dona, mort prematur în 1924. Soția Niculina Delavrancea-Dona a supraviețuit până la vârsta de 91 de ani (decedată în 1981), iar fiica Niculina (n. 1916), care a moștenit talentul mamei, a trăit până în 2009. Evident, o lucrare memorialistică valoroasă din care aflăm informații despre exodul românesc în Moldova, condițiile de viață, lipsurile, greutățile cu care se confruntaseră medicii în spitale etc. Nu lipsesc considerațiile politice despre Revoluția Rusă din 1917, a tratatelor de pace de la Brest-Litovsk, armistițiul de la Focșani și pacea de la București.

* RAUL DONA JURNALUL UNUI MEDIC MILITAR 1917-1918, Cu acuarele și desene de NICULINA DELAVRANCEA-DONA. Ediție îngrijită de Iulia Vladimirov și Viorica Milicescu, Ed. HUMANITAS, 2018

Jurnale de sertar (2)

Este, indubitabil, un merit al editurii Humanitas, că în răstimp de câteva luni repune în circulație câteva jurnale ale unor autori români și străini care s-au refugiat în Moldova după ocuparea Bucureștiului de către armatele germane conduse de Mackensen. În această situație se află și Jurnalul lui Costin Petrescu* intitulat **La Iași, în timpul războiului 1916-1918**, editorii negăsind însemnările din 1918 s-au oprit la anul 1917, dând și titlul de **Însemnările unui pictor refugiat**. Volumul dispune de un solid studiu introductiv, o cronologie și note de dna Virginia Barbu. La sfârșitul volumului găsim multe reproduceri după tablourile realizate de Costin Petrescu, aflate astăzi în colecțiile nepoților săi, Dan Costin Petrescu și Irina Igiroșeanu. Așadar, cu riscul repetării unor informații preluate

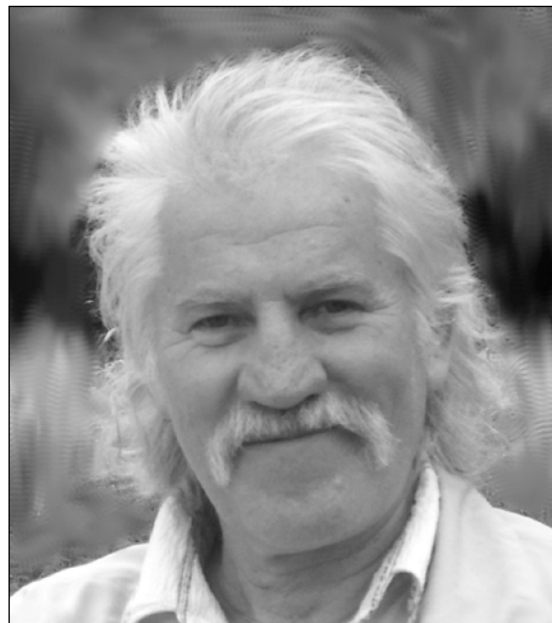
din notița însoțitoare a volumului și din cuprinsul studiului introductiv și al cronologiei, menționăm că portretistul Costin Petrescu (1872-1954) a fost un pictor și arhitect cunoscut care a realizat **Marea frescă a neamului de la Ateneul Român**, profesor la Belle-Arte. A participat la serbările aniversare a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare (1904-1905) și la festivitățile de încoronare ale cuplului regal în 1922 la Alba Iulia, ocazie cu care a conceput costumele cortegiului istoric, mantiile regale, sceptorul regelui Ferdinand, coroana reginei Maria. Refugiat în Moldova, Costin Petrescu realizează, fără a face parte din grupul de artiști detașați pe lângă Cartierul General, portrete de militari (ofițeri, subofițeri, soldați), scene de luptă, particulari etc. A mai conceput bastonul de

mareșal al lui Averescu, a fost medaliat de statul francez în două rânduri, iar cartea sa despre **Arta frescei** (1931) este prefată de profesorul francez Paul Léon, fiind apreciată în mediile de specialitate. S-a deplasat la New York pentru execuția bancnotelor de 1 leu și 2 lei. A susținut cursuri la Lyon, a conferențiat la Paris. A executat multe fresce în diverse biserici din România, iar printre studenții săi s-a numărat și Zian Boca. Nevoit să plece din București, fără a preciza motivul deplasării spre Iași, Costin Petrescu selectează în **Exodul** peripețiile celor câteva zile, când împreună cu alți artiști, soții ale unor ofițeri români și alte persoane civile își găsește locul într-un vagon de marfă încărcat și fără ferestre. Impresionat de mulțimea care își căuta scăparea în Moldova, nebănuind, evident, ce-i așteaptă în provincia supraaglomerată de populația civilă, armata română și cea rusă, armate aflate în refacere pentru o confruntare decisivă cu Puterile Centrale. În pofida dificultăților, Costin Petrescu ajunge la Focșani, duminică, 20 decembrie 1916, se gândește să meargă la biserică să asculte **Evanghelia lui Luca 12,16-21 (Pilda bogatului căruia i-a rodit țarina)**. Între timp este rechemat la București să-și reocupe postul la Școala de Belle-Arte. Pe drumul de întoarcere vede soldați și ofițeri răniți, întorși din toiul încheștării armate. Vederea unui căpitan rănit la talpa piciorului îi smulge următoarea reflecție ce ne amintește de Marcel Fontaine (v. **Jurnal de război. Misiune în România**, Humanitas, 2016, p.269): *Câtă deosebire între el și ca el atâția alții, necunoscuți de nimeni, și gloata cealaltă, a celor ce fac războiul în orașele ferite, departe de lupte, departe de pericole și unde uniforme lor impecabile sunt nou-nouțe, iar pe chipurile lor fără însemnătate nu se citește decât obrăznicia și trufia familiilor blestemate ce ne stăpânesc de veacuri și care ne-au prăpădit țărișoara* (p.57). La Mizil, o răsturnare de trenuri a provocat sfărâmarea a trei vagoane, rănirea și decesul multor oameni. La Ploiești, orașul este cuprins de flăcări. Sunt incendiate rafinăriile, rezervoarele de petrol, silozurile de cereale pentru a nu cădea în mâinile inamicului. Partea a doua a jurnalului **Refugiul** (1917) începe cu o scrisoare a pictorului Costin Petrescu către soția sa, Lizica, datată, din păcate, greșit: 28 decembrie – 10 ianuarie 1916 (p.87-88), inadvertență corectată de îngrijitoarea volumului, dna Virginia Barbu: 28 decembrie 1916 – 10 ianuarie 1917. În sfârșit, Costin Petrescu ajunge la Iași (**Capitala Rezistenței**), unde locuiește la familia Aurescu pe strada Toma Cosma 13, mai târziu pe strada Sărării numărul 79. Descrierea apocaliptică a lui Costin Petrescu întrece orice imaginație. Iarna cumplită 1916-1917 a fost suportată cu greutate la Iași, oraș supraaglomerat de populația fugară, lipsită de condiții de locuit decente, lemne, hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte. Peste toate aceste neajunsuri bântuiau bolile, spitalele erau lipsite de lemne (amănunt remarcat și de dr. Raul Dona), apoi, de necrezut, oameni decedați pe marginea drumurilor, căruțe cu soldați degerați etc. În schimb, boiernașii erau îmbrăcați în haine călduroase, iar

politicienii se întreceau în interviuri oferite după mese opulente (p.90-93): *Un singur lucru nu s-a văzut defel: soldatul care să se plângă, care să se revolte că a fost amăgit și lăsat să moară... din pricina trufiei onora și imbecilității altora... Rușii ne-au păcălit. Nu e unul la noi care să nu știe că iubiții noștri aliați au vrut de la început să ne nimicească împărțindu-ne țara cu nemții, cu care de multă vreme plănuiau în taină pacea separată* (p.93). Sosirea primăverii anului 1917 ameliorează întrucâtva situația generală a populației adăpostite la Iași, care se gândea îngrijorată la iarna următoare. Costin Petrescu își petrece timpul alături de Gogu Christescu, fratele soției, este invitat deseori la prânzuri bogate în familia omului politic Dumitru (Matache) Dobrescu, iar doctorul Nicolae Lupu îi oferă confortul de a continua munca de pictor. Participă la ceaiuri oferite de diverse doamne, printre care și Alexandra Bibicescu, soția lui Ioan G. Bibicescu, guvernator al Băncii Naționale, care s-a opus transferării Tezaurului la Moscova. Printre invitați se află și doamnele Disescu și Popovici (născută Suliotti sau Suliotis, familie boierească de origine grecească din Brăila). În treacăt fie zis, casa familiei Sulioti (1900) din Brăila se află, pentru cei care cunosc Brăila, peste drum de Grădina Publică. Remarcă dezorganizarea armatei rusești căzută sub influența ideilor bolșevice. Soldații ruși dezertau în masă sau refuzau să mai lupte, chiar dacă erau împușcați. Își vindeau calul sau o pereche de ghețe pe o sticlă de spirt. De la sculptorul Ion Mateescu, fratele vitreg al lui G. Topîrceanu, Costin Petrescu află că la Tecuci o mulțime de soldați ruși răniți au fost opriți, în fuga de pe front, de mitralierele românești. La Mărășești ofensiva germană este oprită, pierderile germane fiind mult mai mari decât ale armatei române: *Au fost scene teribile. S-au găsit soldați de-ai noștri morți cu dinții înfipti în beregata neamțului. Și ne-au scăpat de rușinea ce încă plana deasupra capetelor noastre. Se zice că, în furia lor nedescrisă și în ura lor neîmpăcată pricinuită de moartea dureroasă a multor camarazi prin gazele asfixiante, n-au mai voit să țină socoteala nici de cei ce ridicau brațele și se predau... Am pierdut noi mulți băieți bravi, mulți de tot, dar luptele de la Mărășești ne-au salvat măcar cinstea neamului nostru* (pp.142-145). Caietul de însemnări ale lui Costin Petrescu se încheie brusc cu notațiile din 1 decembrie 1917 – 1 ianuarie 1918. Volumul mai conține scrisoarea Lizicăi Petrescu către soțul ei Costin, din 8 aprilie 1918. Evident, un volum tulburător din care aflăm multe informații despre exodul din capitala Moldovei, generat de Marele Război. Reproducerea unor scrisori în facsimil, a unor autoportrete, portrete ale unor persoane diverse, scene de luptă, schițe completează un volum de excepție.

* COSTIN PETRESCU: LA IAȘI, ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI 1916-1917. ÎNSEMNĂRILE UNUI PICTOR REFUGIAT. Ediție îngrijită, studiu introductiv, cronologie și note de Virginia Barbu, Editura HUMANITAS, 2018

Victor TEIȘANU

Poetul ca martor al realului

Textele noului volum de versuri semnat de Robert Șerban (**Tehnici de camuflaj** – Ed. Tracus Arte: București, 2018) evidențiază, poate mai apăsător ca până azi, calitatea de martor a poetului. Nu unul tăcut și supraviețuind în propria imobilitate, ci dimpotrivă, implicându-se cu mărturii analitice adesea prea puțin comode. Existența sa, fără aură spectaculară deosebită, se derulează în decorul banal al realității. Departe de orice turn de fildeș, poetul se lasă parcă agresat de invazia cotidianului, procurându-și astfel o experiență necesară. La sfârșit, cântărind cu precizie pierderile și câștigul, formulează concluzii, de cele mai multe ori în chip lapidar și memorabil. Așa încât adevărul, cel al poetului, să iasă la lumină. Am descoperit în aceste versuri, câteodată chiar declarativ, o țință morală nedisimulată, sugerându-se că inclusiv poezia nu poate fi nicidecum sinonimă cu gratuitatea absolută: „sunt atâtea și atâtea / tehnici de camuflaj / dar cea mai bună / tot dragostea pentru aproapele / se dovedește a fi“ (*Tehnici de camuflaj*). Pentru Robert Șerban comunicarea limpede, neocultată de artificii și deghizamente, pare singura importantă. Ca atare, la adăpostul discursului colocvial, folosește doar procedee adecvate. Punctul de plecare este un mic scenariu narativ, cu oarece miez conflictual, dezvoltându-se către o judecată care sintetizează totul. Astfel, mesajul devine dintr-o dată vizibil, precum inscripția pe o monedă veche după o iscusită șlefuire. Prin urmare, în procent majoritar, finalurile acestor texte posedă încărcătură simbolică, de obicei sub forma unor emisii cu aspect aforistic.

Principiul etic se combină adesea cu elemente livrești din zona religiei. Dumnezeu este evocat mai cu seamă ca reper de autoritate în ceea ce are poetul de demonstrat:

„Dumnezeu / e întotdeauna / cu un pas înaintea mea / iar pe mine / nici măcar / Petru / nu mă cheamă“ (*Urmăritorul*). Și încă: „Dumnezeu stă tot timpul / cu mâna întinsă // din locul în care ești / nu-ți dai seama / dacă cere ceva / ori dacă dă ceva“ (*Locul în care ești*). Tot în interesul parabolei este pomenit și Iisus: „De pe o cruce pe alta / Iisus s-a mutat / de miliarde și miliarde de ori // într-o zi / va ajunge și pe a mea // vom sta spate la spate / iar el o să mă întrebe / care dintre tâlhari am fost / care dintre tâlhari voi fi“ (*Curiozitate*). În același spirit, al legității morale, discută Robert Șerban și despre literatură, despre sensul și limitele acesteia sau despre impactul ei existențial. Scrisul ca responsabilitate incumbă fatalmente și riscuri care trebuie avute mereu în vedere: „Scriitorii au tot timpul hârtie asupra lor / și niciunui nu-i pasă / că hârtia se aprinde ușor / și arde repede“ (*O posesiune periculoasă*). E recomandabil să dăruiești poeziei, ca tărâm al salvării, vitalitatea care lipsește, din păcate, pe scena palpabilă a istoriei: „să dăm drumul sângelui / să gălgâie și să țâșnească / prin poeziile noastre / dacă prin venele noastre / bălțește și se-mpute“ (*Incizie*). Oricum, riscul e pe cont propriu, pentru că scriind, după ultimul cuvânt al poemului, ca și cum va trebui să execuți un salt în gol, te trezești singur în fața judecății: „cobor în josul poeziei / rând după rând / încet / ca pe o scară veche / și nesigură / cu precauție / mușește / prudent / foarte prudent / vers / după / vers / până când ajung la ultimul // stau acolo câteva clipe / mă uit în sus / atent / sticlos / apoi / mă arunc“ (*Veche, nesigură*). Textele lui Robert Șerban par a detecta pretutindeni în jur un pericol iminent, ceva care obligă la încordare, generând angoasă și precaritate. Și care transformă singurătatea tuturor și a fiecăruia în

parte în ceva străveziu. Pentru atenuarea efectelor, poetul se îmbracă în platoșa ironiei, percepând solitudinea ca pe un nor, steril în toată agitația sa fioroasă: „chiar dacă aruncă fulgere / bucăți de gheață cât oul / și pare că fierbe înnebunit / un nor / nu e decât o formă a singurătății / care / uneori / îți dă puțin de lucru“ (*Forma singurătății*). Remarcabilă știința autorului de a defini nu doar situații, ci și stări în chenare metaforice.

Robert Șerban pare a-și struni fantezia asociativă exact atât cât să obțină sintagma definitorie. Iar resursele sale de lirism și un tip de perspicacitate care funcționează non stop îi permit să acționeze cu lejeritate. Și cu toate că este angajat continuu în detectarea simbolurilor, poetul evită pe cât posibil divagațiile și surplusul, încât textele, de la primul până la ultimul vers, se conturează cu precizie matematică. Orice adaos parazit este exclus. Constată se poate susține cu destule exemple. Prin distilare minuțioasă autorul s-a deprins să producă sensuri fără exces de cuvinte. Aceste minipoezii cu dimensiuni de haiku amintesc de poemele într-un vers, brevetate în literatură de Ion Pillat, la 1936. Au ca fundament concentrarea severă a materiei poetice într-o sinteză care reverberează, obligând cititorul, la capătul lecturii, să adauge textului alte și alte posibile ecouri semantice. Poezii precum: „din palma cerșetorului / nu ciugulește / nicio pasăre“ (*Fără milă*); „am un prieten / care se-ncruntă / de câte ori mă vede“ (*Sinceritate*); „deseori / inima nu-i / decât / o pompă“ (*EKG*); sau „Dumnezeu joacă șah / din nou // azi / a ales / piesele negre“ (*Jucătorul*), s-ar încadra perfect în paradigma de care vorbim. Căci în toate aceste cazuri, pentru a obține poemul într-un vers, nu ne rămâne decât să așezăm pe orizontală cuvintele care la Robert Șerban stau unele sub altele. Sunt, cum ar spune Nichita Stănescu, niște *respirări*. Când crește numărul de vocabule, prin conductele nevăzute ale textelor circulă, cel mai adesea, o tendință

de repliere, îndoiala sau de-a dreptul previziunea sumbră: „din mine nu va mai rămâne / decât o impresie un zvon o bârfă o bănuială / o mână de cuvinte“ (Înspăimântătoarea poveste de dragoste). Dar mâna aceasta de cuvinte nu e neapărat cu semnul minus, ci poate defini, fiind transmutată în limbaj poetic, un luminos strat de gândire neîngrădită, ca la Eminescu, într-o variantă la *S-a dus amorul*: „Și din atâta m-am ales / Cu-o mână de cuvinte / Căroră-abia le dă-nțeles / Aducerea aminte“. Momentele bune, când replierea la care ne-am referit mai sus are sorți de izbândă, sunt cele din sânul familiei, cu un soi de pecete bucolică: „în oala pusă la foc / mămăliga turuie o poveste / mă uit în gura ei / ca un surd / și între două cuvinte / strecor lingura de lemn / și fac ce ar fi făcut tata / dacă n-ar fi fost un cinefil / surprins de propria-i producție de țuică / toată familia ciocnește și râde în hohote / râd și eu / râde și mămăliga“ (*Mămăligă, țuică, film*).

În rest, viața are mize mici (*Om de casă*), cu așteptări și amănări care în cele din urmă strivesc perspectiva. Nici amintirile copilăriei nu reușesc să tonifice atmosfera. A se vedea *Telefonul cu manivelă*, dar mai cu seamă excelentul și totodată deprimantul poem *Garderoba bunicului*. S-ar spune că poetul, situat la confluența dintre armonie și dezacord, se pricepe să-și controleze emoțiile. Ba am putea chiar conchide, pornind de la relieful versurilor, mai degrabă domol și liniștit, că Robert Șerban se află, rațional, cu șanse în căutarea confortului interior. Deși pare puțin straniu, când ai în față o lirică desprinsă direct din împovărațoarea existență, care nu e nici pe departe reconfortantă. Vorbim de fapt de o existență consumându-se în numele poeziei și livrând poetului și textelor sale, din când în când, crâmpie de speranță într-o mântuire utopică, însă și destule motive de întristare. Dar stimulând în același timp și profunde izvoare de lirism, ceea ce, dacă ne referim la poezie, contează cu adevărat.

Un catehism poetico-epic

Despre Nicolae Dabija am scris în câteva rânduri, subliniind de fiecare dată lejeritatea sa de veritabil prestidigitator în mânăuirea limbii române. Noul volum, **Așchii de Cer** (Chișinău: Editura pentru Literatură și Artă, 2018), reconfirmă cu asupra de măsură această abilitate. Avem de-a face cu o lucrare-mozaic, adunând între coperti fragmente („așchii“) de cele mai diverse proveniențe. Sunt 599 de „așchii“, unele sub forma narațiunii, mai extinse, altele, compuse din cuvinte puține, cu aspect aforistic. Se circumscriu unor zone care, prin definiție, nu prea consoanează: politică, artă, filosofie, religie, istorie, medicină, educație, democrație și dictatură, sat și oraș, copilărie și maturitate sau senectute. Toate unite însă printr-o haină stilistică inconfundabilă și mai ales prin acea ubicuă atitudine de empatizare sau polemizare cu subiectul. Așadar, poziționarea lui Nicolae Dabija față de „așchiile“ sale este

bivalentă: critică, dacă vorbim de ceva care încalcă standardele etice ale scriitorului, sau elogioasă, când subiectul abordat se încadrează în aceste standarde. E limpede însă că autorul se simte confortabil și ca moralist, în buna tradiție a termenului. Astfel, criteriul moral devine hegemonic, dictând tonul discursului. Încât și vocabula *așchie* se încarcă de emoții cu semn pozitiv: „Nu există Neam mai frumos pe lume ca această așchie de Neam românesc care m-a înfiat“, afirmă Nicolae Dabija relativ la Basarabia. Dar o face cu durerea imposibil de vindecat că pământul din stânga Prutului continuă să fie o „așchie de țară în afara Țării“. Când se numesc „așchii de cer“, atunci cu siguranță este sugerată, în contul lor, o valoare spirituală.

Însă problema Basarabiei rămâne permanent pe tapet, devenind obsesivă. Indiferent pe unde ne-ar purta la

un moment dat harul său iscoditor, Nicolae Dabija se întoarce întotdeauna la istoria mutilată a străvechiului teritoriu românesc înstrăinat. Sistematically, aceasta va fi prisma prin care sunt priviți și judecați contemporanii, dar și înaintașii, cu toate faptele lor. Carența morală a prezentului, ne spune scriitorul, vine mai cu seamă din anihilarea credinței și etosului creștin, săvârșită în lunga perioadă de ocupație bolșevică și atee: „Ce tristă istorie am avut, dacă la 1665 Chișinăul avea 17 biserici, iar acum, după 350 de ani de zidiri bisericesti, sunt doar 16!“. Apărând sacralitatea ființei, ca sursă de libertate și speranță, autorul nu ezită câtuși de puțin să combată totuși festivismul și excesele îndoielnice din sfera ortodoxiei basarabene. Exemplul ales este elocvent: cum în stânga Prutului se acceptă atât stilul vechi cât și cel nou al calendarului, înseamnă că cele 183 de sărbători oficiale, dublându-se, dau cifra de 366, ceea ce, să recunoaștem, e cam mult pentru un singur an. Drama Basarabiei cotropite și supuse unui regim de teroare ocupă în carte un spațiu semnificativ. Referințele sunt în majoritate despre anii sumbri de după 1940, cu deportări, deznaționalizare și genocid. Aici găsim pagini memorialistice de impresionantă consistență și diversitate faptică. Din multitudinea de secvențe, unele aflate la limita senzaționalului, se încheagă un tablou tulburător, cu ființe umane și destine pulverizate de malaxorul politic, într-o amețitoare sarabandă tragică. Întâmplările avute în vedere se întrec în accente zguduitoare, egalând adesea spectaculozitatea romanelor de aventuri. Spre a le feri de barbaria ocupantului sovietic, preotul și locuitorii unui sat, în deplin consens, au ascuns odoarele, icoanele și cărțile bisericesti în scorbura stejarului multiseclar din curte. De-acolo bunurile au fost recuperate, de către supraviețuitori, abia după 1990. Într-un lagăr din Siberia, iarna, din cauza pământului înghețat, sicriile cu morți erau duse la pădure și fixate cu sfori în rămurișul copacilor, la adăpost de atacul sălbăticiunilor. Imaginea sutelor de sicrie legănate noaptea de vânt ar putea inflama până și cea mai palidă imaginație. Sau povestea câinelui Bobu, care-și așteaptă, fidel, timp de 9 ani stăpânii deportați în ghețurile arctice, apărând gospodăria de neaveniți și murind apoi fericit, imediat după revederea cu sărmanii întorși din gulag. În aceeași notă și istorioara cu mărul ajuns întâmplător pe masa unor deportați: fructul este privit de toți ca o minune cerească și sacrificat ritualic într-o zi de duminică, spre a fi dăruit copiilor. Din capitoul ororilor n-ar putea lipsi episodul cu fetița de șase ani, surdomută, deportată și ea peste Urali, lângă cei maturi, deoarece „calomniase puterea sovietică“. Dar este o atrocitate care le întrece în cruzime pe toate celelalte: aflăm că la 22 iunie 1941, când armata română trecea Prutul, la Ivdel, închisoarea siberiană pentru basarabeni, au fost împușcați, ca răzbunare, o mie de oameni dintre deținuți. Alți o mie, când românii au intrat în Chișinău; încă o mie, când trupele noastre au trecut Nistrul. Și tot așa, alte mii

când s-a cucerit Odesa, ori s-a ajuns în Crimeea, apoi la Stalingrad și la Cotul Donului.

Dincolo de ferocitatea torționarilor, reflectând de fapt specifice metehne totalitare, cititorul va putea savura cu voluptate pagini narrative de maximă acuratețe estetică. Nicolae Dabija pare adesea un magician al combinațiilor sintactice, generatoare de insolite metafore. Îi reușesc de minune invențiile cu aspect de calambur, ori numeroasele panseuri de factură ontică și filosofică, alcătuite din două enunțuri aparent disjunctive, precum: „Mai ușor poți împăca doi regi care se ceartă de la un regat, decât două femei care se ceartă de la un bărbat“. Sau: „Când ești așteptat undeva cu drag, chiar dacă întârzi, ajungi totdeauna la timp“. Câteva excelente cugetări dau seamă despre măreția și superioritatea spiritului în comparație cu materia: „Prin faptul că se reflectă într-o băltoacă, soarele nu devine mai murdar, nici băltoaca mai curată“, ori „Cei care scuipe spre Cer nu pot murdări Bolta, ori cât și-ar opinti flegma“. Tot așa cum o amară experiență istorică produce cugetări nu tocmai onorante pentru făcătorii de revoluții, când în fond acestea „se rezumă, până la urmă, nu la visul sclavului de a fi liber, ci la visul sclavului de a fi stăpân și de a avea, la rândul său, sclavii săi“. Amintirile copilăriei, sau evocarea părinților și bunicilor, dar mai ales a mamei Cristina, sunt momente de grație pentru poetul și prozatorul care sălășluiesc armonios în ființa lui Nicolae Dabija. Efluvii nostalgice în tandem cu sentimentul paradisului pierdut, dar dăinuind fabulos în memorie, ca și amprenta vremii care curge implacabil, se unesc într-o construcție narativă rezistentă. Rafinamentul elaborat și vibrația trăirii neîngrădite par a nu se stânjeni reciproc. Așa cum nici șarjele ironice și umorul abundent, revărsându-se peste tot precum o lavă incandescentă, nu afectează echilibrul aproape clasic al edificiului, în pofida faptului că zidarul este un iremediabil romantic.

Artist care surprinde neconținut prin mobilitatea spiritului, Nicolae Dabija, mereu disponibil la dialog chiar și cu prezumtivii inamici, oferă aici importante și necesare clarificări literare, ținând de doctrină și paradigmă. Din multele pagini pe această temă, mustind de inteligență și fantezie, se rețin sinceritatea și esența morală a mecanismului său de creație. Ni s-ar părea de asemenea impardonabil să ometem scripitoarele sale interpretări din universul biblic. Este, din acest punct de vedere, un redutabil tâlcuitor, plin de imaginație și capabil de asocieri surprinzătoare. Toate aceste glose ale sale au drept corolar o mai adecvată viziune asupra faptului teologic, constituindu-se, la sfârșit, într-o folositoare cateheză. Dar **Așchii de Cer**, în integralitatea volumului, cu cele 599 secvențe epico-poetice, prin generalizarea observației și consecvența traseului moral, ar putea însemna pentru cititorul onest un prețios catehism de viață și literatură.

Subtila camuflare valorică într-o lume fără relief axiologic

Robert Șerban nu se îndepărtează nici prin *Tehnici de camuflaj*¹ de linia apoftegmatică pe care s-a înscris poezia sa în ultimii ani. Plecând din același decor domestic, al întâmplărilor cotidiene din proximitatea imediată – un decor deopotrivă întâlnit în precedentele sale volume de versuri, dar și în orizontul unei generații pe care, într-un fel, o anunțase în 1994 cu *Firește că exagerez* –, Robert Șerban își continuă proiectul literar de forare în adâncimea biografistă, de inculcare a general umanului în poezia douămiistă care se închide în orizontul fără adâncime a experiențelor autorilor. De fapt, întreaga operă a scriitorului timișorean (pentru a pune în lumină, aici, numele orașului în care activează) se caracterizează printr-o densitate ideatică, mascată de lejeritatea cotidianistă și de un decor minimalist intenționat construit pentru ipostaza poetică nu mai lungă de o respirație. Concentrarea ideatică din proximitatea sentențialului, dar depășind străduința aridă de căutare a unor înțelesuri în faptele imediate, este redată cu instrumentarul postmodern(ist) (auto)ironist, care se erodează pe sine spre a lăsa la lumină general umanul organizat în raport cu vechile sisteme de valori. Dar, spre deosebire de sentențialul „tabletelor de înțelepciune” pe care le sugerează Octavian Soviany pe coperta 4 a cărții, cel al lui Robert Șerban servește unui dublu proces de camuflare: în adâncimea reflectării, dând aparența unei lejerități biografiste, și în adâncimea lirică, dând aparența abordării prozaice – cum, de altfel, observă și criticul (de fapt plurivalentul scriitor) echinoxist:

Refuzându-și efuziunile patetice, mizând pe o simplitate aproape ascetică, pendulând uneori între tandrețe și ironie, Robert Șerban scrie mici „tablete de înțelepciune”, în care lirismul e bine disimulat în spatele notației în aparență prozaice. Poemul pornește de la micile experiențe de viață, de la anecdota domestică și devine pe nesimțite fabulă existențială, căpătând surprinzătoare virtuți sapiențiale. Poetul e original pentru că nu caută originalitatea cu orice preț, nu e nici mizerabilist, nici deprimist, e... Robert Șerban.

Prin ultimele volume, prin *Puțin sub linie* (2015) și *ascuns în transparență* (2017), dar în special prin *Tehnici de camuflaj* (2018), Robert Șerban se camuflează ca poet autentic într-un cadru sterp și prăfos al biografismului cotidian, al douămiismului fără adâncime axiologică. Nu refuză ceea ce oferă contextul generaționist al scriiturii, nu își construiește decoruri care să nu cadreze cu întregul proiect generaționist caracterizat din interior

de „hiperautenticitate”. De aici pleacă de fapt nevoia de camuflare: într-un spațiu literar populat de poeți care scriu în primul rând pentru ei, se folosesc de poezie (nu și de resursele poeticului, la care nu au acces decât foarte puțini) spre a își construi bula propriei forme de autism creator, Robert Șerban se vede nevoit să se închidă spre a se deschide în interior spre general umanul regăsit în sine. Nu întâmplător, într-o lume a violenței verbale, a refuzului realității, reprimată cu instrumentarul sărac al cotidianismului urban, Robert Șerban propune camuflarea după valori pe care umanitatea le-a validat de două milenii:

uneori/ ca să nu fii recunoscut/ e suficient să-ți lași barbă/ plete/ să te îngrași/ să-ți îndeși o șapcă pe cap/ să mergi puțin aplecat/ cu privirea în pământ// sunt atâtea și atâtea/ tehnici de camuflaj/ dar cea mai bună/ tot dragostea pentru aproapele/ se dovedește a fi (*Tehnici de camuflaj*, p.6).

Robert Șerban se camuflează pe sine ca iubitor de oameni și de valori general umane în defilarea de *hateri* deconstructiviști până la sânge, își camuflează poezia în peisajul postapocaliptic în care literatura devine armă, își camuflează stilul într-un spațiu al pastişării continue, până la sine. Conceptul-umbrelă sub care defilează aceste versuri, în ritmul sărac al respirației cotidiene, este învechitul concept de stil. Conceptul de stil, îmbătrânit și diluat prin abordări diferite sau prin îndepărtări de la modelele și principiile cercetării stilului, este cel care dă autenticitatea autorului. Nota de subiectivitate în abordare, fie ea ca deviere de la norma limbii, fie prin ancorele personale (cuvinte-cheie, cuvinte-temă, imagini recurente, procedee de forare în interior), fie prin atitudini poetice (nu foarte vizibile, îndeajuns de bine camuflate) rămâne cea care îl definește pe Robert Șerban, îi conferă individualitate într-o masă amorfă de creatori în bulă. Să luăm, spre exemplu, poeme ale lui Robert Șerban din proiectul numit *Tehnici de camuflaj* spre a le înțelege în contextul creației unei anumite generații literare (care își proclamă, tot mai violent, autonomia) sau în contextul propriei opere:

mașina de spălat vase/ și mașina de spălat rufe/ lucrează și dumina/ și iau asupra lor/ păcatul și necurătenia noastră (*Duminica lucrătoare*, p.12); s-a lăsat ceața// ce mică e lumea (***, p.15); de pe o cruce pe alta/ Iisus s-a mutat/ de miliarde de ori// într-o zi/ va ajunge și pe a mea// vom sta spate la spate/ iar el mă va întreba/ care dintre tâlhari am fost/ care dintre tâlhari voi fi (*Curiozitate*, p.26); după sfârșitul/ unei iubiri/ viața se-nchide/ ca o umbrelă/ până la ploaia/ următoare (*Timpul probabil*, p.34); tot mai mulți

¹ Robert Șerban. (2018). *Tehnici de camuflaj*. București: Tracus Arte. 87p.

oameni/ își pun cărțile vechi/ în plase rezistente/ de la Lidl Carrefour Kaufland/ și apoi le așază încet/ lângă tomberoanele de gunoi/// nu-i lasă inima să le arunce pur și simplu/ dar nici să le mai țină în casă n-au cum/ așa că le pregătesc un fel de culcuș/ cu gândul că dacă au cu adevărat un destin/ se vor descurca ele cumva (*Ex libris*, p.45); auzi că un poet e grav bolnav/ și dai fuga în bibliotecă/ să îi citești cărțile/ cu gândul că poate ai să afli/ nu doar de ce suferă/ și ce l-ar putea vindeca (*Secrete*, lui Constantin Abăluță, p.49); să dăm drumul sângelui/ să gâlgâie și să țâșnească/ prin poeziile noastre/ dacă prin venele noastre/ bălțește și se-mpute (*Incizie*, p.65) ș.a.

Rezultatul e evident: Robert Șerban se definește prin particularități de expresie, dar mai ales prin particularități atitudinale, colorând – într-un proces invers cameleonismului literaturii actuale – realitatea după sine. De aici vine camuflajul. Aparent insinuat în realitatea literară autohtonă cu hainele pe care ultimele generații le-au propus (și pe care le putem rezuma la conceptul de *literary deception*, promovat de critica americană în baza modelului clasicii induceri în eroare pe câmpul de luptă, *military deception*), Robert Șerban se oferă pe sine prin propriile versuri. Anumite elemente de unitate stilistică, începând de la decorul domestic înțeles drept cadru de descindere în adâncimile de exploatat, dicțiunea sentențială, accentuarea

mai degrabă prin angajare decât prin structura linguală, conștientizată concizie în dicțiune: „tot mai mici/ și mai mici/ poeziile pe care le scriu/ de parcă m-aș teme/ de o lege a compensației“ (*Legea compensației*, p.79) și conștientizată greutate – exprimată în raport cu ceilalți: „sunt poezi/ care se micesc/ de la lună la lună/ de la an al an/ în timp ce urcă în vârstă/ și așa cum ei se împuținează/ poezia lor ia/ treptat treptat/ în greutate“ (*Bătrânii poezi*, p.72) – a angajamentului liric fără vârstă, conștientizatul examen al timpului, adică, fac din poezia lui Robert Șerban una autentică, distinctă, excedând șabloanele generaționiste, vizând întrucâtva idealul mallarmean al paginii albe, prin continua contragere, dematerializare, căutare de esențe. O poezie conștientă de sine, a unui poet cu program, conștient de propria menire și de propriul parcurs, căutând golul dicțiunii, „mușenia poetică“, într-o „simplitate aproape ascetică“ așadar, pentru a relua spre subliniere ceea ce Octavian Soviany a înțeles parcurgându-i versurile, o poezie căutând esențele, tot mai greu de comentat, retractilă, uneori completamente retrasă în propria conștiință de sine (făcând trimitere la aceeași *Lege a compensației*) este cea propusă de Robert Șerban în *Tehnic de camuflaj*. Cotidianismul însuși e masca sub care poezia lui Robert Șerban iese din vârste, din timp.

Ficțiunea distopică și ancorele evidențelor: *Porunca 8*

*Porunca 8*², evident coborâtă din Tablele Legii, evident priuitoare la furt (Ieșire 20, 2-17; Deuteronom 5, 6-21) într-o țară a furtacilor așezați într-unul dintre cele două orașe gemene, Furdoma și Furmora, întemeiate de Părinții Fondatori, este un roman distopic, care trimite (evident?) la realitățile unei societăți contemporane asupra căreia planează această vulnerabilitate majoră a națiunii: corupția. Și cum evidența nu e calea cea mai potrivită a proiectării poeticii romanului, să rămânem cu această intrare în zona evidențelor, la care adăugăm onomastica și toponimia, suficient de transparente, cum remarcă și Constantina Raveca Buleu în cronică intitulată „Cum să (nu) furi. O distopie satirică“ publicată în numărul 8/2018 al revistei *Contemporanul*, pentru a lăsa forței de sugestie a *Poruncii 8* să devoaleze, ulterior, depozitul magmatic ficțional. În ciuda acestor conexiuni firești în planul evidențelor, romanul este o construcție articulată, consistentă, coerentă. În plus, presupune – privind naratologic în măruntaiele sale – o poveste bine scrisă, ușor de abordat în lectură indiferent de spațiul cultural de proveniență al lectorului, iar asta pentru că, se pare, distopiile însele crează un limbaj

comportamental perfect inteligibil indiferent de rădăcinile culturale. „Povestea aceasta despre o lume condusă de hoți (...), subliniază și prefațatorul cărții, Victor Cubleşan, este o trimitere directă la România contemporană. Dar o trimitere care preferă să rămână în planul oglindirii generale, o alegorie despre putere și cinste care funcționează până la urmă în orice cultură“ (p.8).

Care ar fi putut fi răspunsul ficțional adecvat la realitatea societății românești, în care corupția și încercările de a controla politic justiția sunt la ordinea zilei? Evident (!), un roman distopic articulat, în care o clasă politică dominantă, într-o societate aparent democratică, legiferează furtul (cine e de vină că realitatea cotidiană răspunde prin pragul „modic“ la abuzul în serviciu?) prin chiar Părinții Fondatori Furtaci:

Considerând că nimic nu poate fi mai sigur decât să ai lângă tine persoane de încredere, Părinții Fondatori Furtaci se înconjură de foști cinsteli care văzură în venirea acestora noi oportunități, noi perspective. Se săturaseră de atâta muncă!

Următorii pași au fost în direcția unei organizări. Iar o nouă organizare presupunea noi reguli, noi legi. Care, în esență, erau următoarele:

– Furtăciul este legal.

² Dan Căilean. (2018). *Porunca 8*. Prefață de Victor Cubleşan. Cluj-Napoca: Editura Școala Ardeleană. 193p.

- Furtacii sunt protejați prin lege.
- Cine nu este furtac este cinstel.
- Doar cinstelii au dreptul să muncească.
- Nu oricine poate deveni furtac.

Evident, după apariția unor asemenea legi, unii dintre cinsteli și-au dorit să ajungă și ei furtaci. Dar așa cum spunea legea, statutul de furtac nu era pentru oricine. Trebuiau parcurși niște pași. Anevoioși. Trebuia ca doritorii să prezinte încredere. Era absolut necesar să aibă prestanță de conducători preocupați de soarta celor mulți. Să aibă capacitatea de a fi permanent crezuți în promisiunile lor. Nu era deloc ușor să ajungi furtac și, cu atât mai mult, un furtac de frunte! Selectarea viitorilor furtaci era o treabă de mare responsabilitate și astfel apărură convertitori care făceau această selecție (pp.13-14).

Amintind de legile hilare născute din scandările turmei din *Ferma animalelor* chiar în timpul discursurilor contracandidatului lui Napoleon, Snow-ball: „Patru picioare bine, două picioare rău“, sau de altele de aceeași sorginte orwelliană, din același proces de organizare socială în fermă: „Războiul e război. Singurul om bun e omul mort“ sau „Toate animalele sunt egale, dar unele sunt mai egale decât altele“, legile furtăciei din cartea lui Dan Căilean sunt rezultatul unui sistem de gândire politică impus și menținut pe cale pașnică, spre deosebire de „animalismul“ revoluționar al scriitorului britanic. E ca și cum, dincolo de evidențe, ne-ar fi mai simplu să înțelegem furtăcismul și animalismul în raport cu două sisteme politice din realitate, având aceeași sorginte: socialismul organic al părinților fondatori Marx și Engels și comunismul revoluționar al lui Lenin.

Dan Căilean, pasionat de literatura fantasy, aflat la al patrulea său titlu după publicarea romanelor *A doua latură a cercului* (2012) și *Stabilopozii* (2014) la Editura Eikon și a culegerii de proze scurte, *Sinenomia* (Editura Școala Ardeleană, 2015), propune, așadar, un roman, *Porunca 8*, care atinge teme serioase din dezbaterea publică actuală, reflectate într-o abordare jucăușă, un roman scris cu oarecare lejeritate – ceea ce nu miră, pentru că documentarea pentru roman nu a ridicat probleme atâta timp cât spectacolul politic reflectat televizual a alimentat constant nevoia de cunoaștere a autorului. Prin acest roman, Dan Căilean se apropie de categoria „realismului ironic“ în care criticul Ion Simuț îl încadrează pe Ioan Groșan, cel din *Un om din Est* (2010). Într-un fel, scriitura aflată sub amprenta insolitului și ironismului lui Ioan Groșan (din proximitatea unor romane cu mult mai evidentă trimitere la realitățile unei României contemporane – *Județul Vaslui în NATO*, 2002, spre exemplu) nu este definitorie pentru *Porunca 8*: ironismul lui Căilean nu este acid și coroziv ca cel al Groșan, nici direct, explicit, ci rece, distant, gata oricând să inducă schimbarea de registru. Există, de altfel, câteva episoade importante în care ironia păleşte în fața unor tușe aspre desprinse din încrâncenarea decupată din lumea contemporană, există și episoade în care o privire galeșă a unei necunoscute din tagma cinstelilor

acoperă un construct modelat cu migală din spuma ironică a cărții. Această apropiere lejeră de problemele grave, care nu se naște din dorința de paștizare, de demitizare de factură postmodernă, ca în tușele lui Groșan, a cărui apetență pentru reflectarea caricaturală a excesivului îl îndepărtează pe cititor de registrul grav, îi permite lui Căilean să jongleze cu lejeritate între lumi și între registre narrative.

Cu meticulozitatea inginerului, Dan Căilean construiește ficțional o societate organizată ierarhic pe clase sociale, în termenii părinților fondatori Marx și Engels (pe caste, sugerează C.R. Buleu): cea conducătoare, a furtacilor (transparent proiectând o clasă politică autohtonă) și cea condusă, a cinstelilor, desconsiderată, respinsă, controlată excesiv. Cu argumente riguroase pentru această organizare – povestea îl are în prim-plan pe ofițerul-șef Furtan, unul dintre potențaii sistemului, cu potențial de a urca în ierarhia furtacă –, romanul proiectează credibil, într-un discurs echilibrat, fără digresiuni, o întreagă filosofie socială. De fapt, o filosofie întoarsă în raport cu proiectul economico-social al lui Marx, în care valoarea nu reprezintă cantitatea de muncă socială investită într-un produs, ci calitatea actului clasei superioare de însușire fără muncă a produsului. Munca, în distopia lui Căilean, înrobește. Clasa cinstelilor, convinsă de rostul muncii în organizarea socială și în funcționalitatea angrenajului politico-social, nu are putere decizională, în ciuda avantajului pe care l-ar putea avea prin număr. Dar, într-un aparent pașnic și bine uns mecanism social care amintește de habitusurile etologice din stup, de raportul dintre albinele lucrătoare și trântori (cu rol în reproducere, aici în reproducerea ideologică) din proximitatea unei măci care se dovedește a nu exista decât în miturile societății, Ilustrul Furtprim, societatea astfel organizată în orașele gemene Furdoma și Furmora trăiește prin puterea întemeietoare a cuvântului. Cuvântul legii, cuvântul mitului fondator, al miturilor urbane contemporane (cele privitoare la Furtprim, de pildă) sunt cele care mențin ordinea socială. Forța cuvântului este constant întreținută de adevărul păpușar al sistemului, Marele Furbos, care coordonează și manipulează arhitectura relațională prin intermediul unui organism corupt și misogin, Consiliul Iluștrilor. Intriga romanului poate fi rezumată la plecarea masivă și tăcută, fără întoarcere, a cinstelilor din oraș. În lipsa clasei muncitoare, întreaga societate se clatină. Cât de profundă e această mișcare, cât de fidel reflectă un proces la care este supusă de câteva decenii societatea românească, de pildă, rămâne de aflat.

Cu o apetență fantastică pentru povestit, redând lectorului plăcerea lecturii și așezându-l la distanța necesară de ficțional, cu ancorele evidențelor aruncate, Dan Căilean propune o lucrare matură. O lucrare care merită multă atenție din partea criticii, cu atât mai mult cu cât literatura română are nevoie de actualizarea și dezvoltarea dimensiunii sale distopice.

Orașul merge în urma noastră

Există în lirica românească actuală o accentuată tendință de a subordona imaginarului urban viziunea poetică despre lume, de cele mai multe ori, străbătută de o anxietate specifică, de o gravitate mai mult sau mai puțin transparentă, dar care trădează, inevitabil, îngrijorarea artistului zilelor noastre cu privire la globalizare, teroarea materiei, apatia spirituală. Dacă, începând cu simbolismul, poezia citadină reprezenta transferul subtil de la lirismul sentimental spre poezia asumată ca reprezentare a misterului cunoașterii, în postmodernism, poezia citadină este fie un pretext pentru jocul semantic (sub forma parodiei, pastişei), fie pentru resorbția realului, care devine pretext pentru interiorizare (aproape autistă). Orașul este o monadă, care, în mod înșelător, păstrează caracteristicile urbane, dar în care vocea mărturisitoare se lovește straniu de pseudomateria invocată, generând emoții sfâșietoare.

În ceea ce o privește pe Adela Efrim, se poate spune că poetica citadinului din volumul *Limonagiul din mahalaua salcâmului galben*¹ este o aparență ispititoare în tra-seul analitic. Nimic mai ușor în a încadra lirismul unei astfel de perspective, cât timp vocabularul poetic este supraaglomerat de termeni specifici; orașul e o „făptură” grotescă, asfalt hiperbolizat, în care se imprimă „urme de bocanci”, care, lustruit, „mistuie asfințitul”. Totuși, orașul Adelei Efrim nu este un topos personalizat, păstrează (aproape realist – deși sună ca o blasfemie!) notele caracteristice ale modernității, chiar dacă aceasta este supusă unei interogații dubitative în ceea ce privește axa valorilor. Drept pentru care, cititorul străbate realmente printr-un spațiu familiar și recunoaște puburi, tomberoane pline, fier beton, pietre cubice, betoniera care varsă ciment proaspăt, bannere, blocuri care se construiesc în neștire. Senzația acută care se creează este una *cinematică* și, în acest punct al analizei, se poate spune că Adela Efrim este un autor incomod, întrucât configurează un spațiu deschis, înfricoșător pentru că poate fi, parcă, „văzut și auzit”, intenția auctorială fiind critică, acuzatoare chiar.

Cu toate că alienarea este vizată în reconstituirea acestei hiperurbanizări, Adela Efrim nu trișează, îl conduce pe cititor (ca un regizor) în lumea în care el însuși viețuiește și îi prezintă acest pericol al fragmentării sinelui, prin metaforizare (care deformează grotesc perspectivele de receptare a cotidianului aparent). Lumea în care trăim este un nou Babel (diluată și acesta, ca semnificație), iar dacă limbajul nu ne mai înstrăinează la nivelul comunicării convenționale, sigur mutația valorilor o face (suntem supușii unei ere vizuale, în care privirea smintește prin dorința acumulării imediate); iată de ce am reținut, dintre toate metaforele citadine pe care Adela Efrim le

folosește pentru a accentua impresia de oraș-balamuc, de materie care anesteziază simțuri și emoții, pe aceasta: „fierul beton înțepă aerul” (*castele de la vama veche*), o imagine tulburătoare a unui Babel construit de omul postmodern, care nici măcar nu știe că sfidează cerul, întrucât nu mai crede în vreo divinitate.

Cuvântul-cheie pentru înțelegerea viziunii artistice a Adelei Efrim mi se pare *privirea*, din acest punct de vedere, ceea ce trebuie să reținem din prezentarea peisajului urban este că acesta este văzut în mod obișnuit, dar niciodată contemplat, pătruns în semnificația sa ascunsă. Ni se sugerează de-a lungul volumului *Limonagiul din mahalaua salcâmului galben* că există o relație intrinsecă între oraș (înțeles nu descriptiv, ci hermeneutic, drept o modalitate de transgresare a limitelor rațiunii pragmatice) și cultura vizuală, așa cum există o relație între văz și cunoaștere „pentru organizarea ierarhică a universului vizibil”². Vocea mărturisitoare este a unui eu contemplator, așadar, dar care știe aprioric sensul ascuns al realității supuse văzului, și anume faptul că universul vizibil este desacralizat, demonizat de importanța materiei, a ritmului zilnic abulic, un univers în care totul se plastificază („simt gust de plastic îmi vine să vomit” – *bannerul*). Rolul poetului în această situație este de a trezi conștiința, prin imagini tari, șocante și prin defragmentarea aparentă a sinelui poetic. Ceea ce se observă constant este efortul lucid al autoarei de a atrage atenția cu privire la temele etern valabile ale lirismului autentic: iubirea, natura, copilăria, singurătatea, lipsa comunicării, viața și moartea. Ceea ce este nou (și original, în același timp) este doar decorul, ambientul care accentuează cultura vizuală devastatoare, căreia ne supunem fără minte.

Există pe alocuri o dedublare subtilă a privirii (cu rol terapeutic, de deconspirare a inautenticului, de recuperare a feminității supuse voyeurismului), instanța feminină este configurată așa cum este greșit receptată prin privirea prejudicioasă masculină, care se raportează la femeii ca la un șir de produse de serie: „bărbatul/ din viața mea care-mi vinde praf de sare de lămâie/ dizolvat în apă de la robinet pe post de limonadă/ [...] limonagiul/ taie lămâile în felii subțiri/ în fiecare zi/ pentru o altă femeie” – *limonagiul*; „vei lua toate cuvintele/ să le dai altei femeii” – *toate cuvintele rămase de la tine*. Iubirea este un sanatoriu de simulacre pentru bărbatul care trăiește sub teroarea acumulării specifice ritmului existențial contemporan: „la sanatoriu se schimbă umbrele cu alte umbre/ eu îți vorbesc de poezie/ toate îți părem la fel” (*toate îți părem la fel*). Salvarea de sub privirea paranoic-insistentă este prin redimensionare culturală

¹ Volum apărut la Editura Aius (colecția *Poesii*), Craiova, 2018.

² Doru Pop, *Ochiul și corpul. Modern și postmodern în filosofia culturii vizuale*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2005, p. 7.

(subtilă) a supunerii („îngheț privirea primului trecător/ mă fixa insistent/ sunt femeia care împlinește ziduri“ – *bannerul*) și, doar așa, limbajul publicitar găunos (*bannerul* pe care scrie un slogan motivațional), prin recuperarea mitului, poate dobândi sens: „port o bucată din molozul de demult/ și asta mă face extrem de/ PUTERNICĂ“. Uneori, raportul privitor-privit capătă nuanțe sartiene, pentru că, atât timp cât privește, nu se lasă văzut, celălalt nu poate fi obiect, este liber („în oglinda deformată/ te văd mereu drept“ – *putregaiurile*) și nu îi lasă posibilitatea de a-i răpi libertatea: „de vei încerca să mă privești/ ochii mei vor da dezlegare/ glontelui să te țin-tească/ cu demnitate“ – *tangoul*. Dar dedublarea privirii are și un efect curativ. În mare parte, instanța feminină este „materializată“, așa cum ar trebui să fie văzută. Este meritoriu faptul că Adela Efrim are despre feminitate o concepție sănătoasă, feminină, nu feministă. Ochiul care vede femeia vede complex, înregistrează culori și nuanțe ale acestora („ruj corai“, „rochie purpurie“, „rochia verde de brocart“, „portocaliul bluzei“), e atent la vestimentație („fusta dreaptă mulată atent pe talie“, „despicătura fustei mulate“, „rochia cloș“) sau realizează corespondențe în funcție de aceasta: „simțea că se destramă precum un ciorap dungat“. În același timp, ochiul interior al percepției feminității e de o subtilitate care relevă personalitatea întortocheată, greu de prins în canoane, a femeii-artist, prin definiții lirice complexe: „sunt chimie dezintegrată pe ziduri gri“/ „sunt copilul cu catargul în spate“/ „sunt străinul din ochiul ascuns“/ „sunt bufonul îngerilor“/ „voi fi așchia ta“ etc.

Mai importantă decât semantica urbană este cea care ține de sfera vizualului și cea mai importantă privire trebuie să fie a poetului: până la urmă, dacă nu ar privi cu tâlc, dacă nu ar înțelege ceea ce oamenilor obișnuși le scapă, de ce ar mai scrie poetul? Din acest punct de vedere, cea mai importantă poezie din volumul de față consider că este *orbul*, având oarecum valoarea unei arte poetice. Privirea pe care i-o negăm *orbului* (artistul care se simte neputincios în a mai transmite mesaje lumii grăbite, care trăiește într-un zgomot mediatic) este însă forța sa transfiguratoare, el este un iluminat; însă, spre deosebire de Homer, poetul-orb al zilelor noastre nu mai are nici glas, așa că nu îi rămâne de făcut decât să atragă subtil atenția prin mijloacele culturii vizuale autodevorante și morbide (ochiul de geam – lumea și ochiul *orbului* – privirea interioară sunt maculate de senzaționalul care aplatizează trăirea autentică): *orbul*/ își astupase toate ochiurile de geam cu ziare/ lipite cu scoci galben/ fiecare trecător/ se oprea/ citea ziarul/ își vedea de drum./ într-o zi/ orbul/ își lipi pe ochi cu scoci ziare./ fiecare trecător/ se oprea/ citea ziarul/ își vedea de drum.//“. Ceea ce încearcă autoarea să spună prin simbolul *orbului* este, la un nivel profund de analiză, o redefinire a raportului semnificant-semnificat, fiindcă „estetica orbirii e reprezentativă pentru redefinirea sublimului

de către postmoderni“³; a privi în adâncime, chiar cu riscul ca receptorul „să își vadă de drum“, rămâne, până la urmă, dezideratul oricărui artist profund.

Caracterul involuntar de artă poetică a acestui text este cumva susținut de-a lungul volumului prin faptul că se observă o relație cauză-efect între văz și auz, între privire și tăcere/ liniște. Pe de-o parte, poetul este ca un orb cu simțul auzului exacerbat (el „aude“ în vacarmul generalizat și seismul unei prăbușiri a identității vulnerabile) – „pot să vă privesc/ să vă aud/ ca pe o lume străină de mine“ (*nu mă căutați*); pe de altă parte, dorește să transforme „liniștea“ (limbajul desemantizat) în „tăcere“ (o iluminare din interior a limbajului poetic – „râvnită, asurzitoare tăcere“): „să îți iei liniștea să ți-o faci tăcere (*e o chestie parșivă*). Doar această liniște contează, „ne lasă vii“/ „liniștea e hrană“, întrucât poetul semnalează anumite pericole ale disoluției eului, ale aneantizării sensului vieții, dar nu vindecă nimic, e conștient de acest lucru, de vreme ce spune că, în lume, „neliniștile rămân vociferând“ (*nu mă căutați*).

Volumul este construit în două părți: *Femeia care împlinește ziduri și Înfulcând din moarte ca dintr-un covrig*. Dincolo de poetica citadinului, cu insistență pe cultura vizualului care degradează relațiile interumane și conduce la orbire spirituală, dinamica privirii este punctul forte al construcției lexicale, cu atât mai de efect cu cât este în raport nemijlocit cu problematizarea rolului cuvântului (dar și a tăcerii/ liniștii) într-un univers asurzitor și asurzit. Instanța mărturisitoare este insidioasă, chiar insistentă, e vorba de un subiectivism dezlănțuit, turnat în matricea unei exprimări originale: abstractizarea concretului, metonimii surprinzătoare, folosirea tăioasă a unor epitete din sfera mālului/ noroiului, osmoza natură citadină-natură rustică, cu ușoare deraieri onirice (chiar suprarealiste). Ceea ce este laudabil, și ține nu numai de talentul nativ, dar și de o disciplină interioară, este schimbarea registrului stilistic (chiar în cadrul aceleiași poezii, nu numai de-a lungul volumului), fără să îi afecteze coerența (tonul grav, preponderent, este atenuat, precaut, prin elegie sau parodie). Adela Efrim creează metafore inedite, fără gratuitate, dar poate scrie și ironic, ludic (*INEPȚII*, spre exemplu), mimând un limbaj prozaic, nu se sfiește să satirizeze sau să râdă sănătos de vanitate, prejudecăți ori locuri comune. Uneori, umorul e vișniecian, cu joc de rol (*sunt și alții după dumneavoastră*), alteori e discret, ironic: fie în titlu (*când povestitorul se plectisește de poveste, Maestrul*), fie în finalul ca o ghilotină.

Deși ar fi putut beneficia de o structură mai bine organizată și de o selecție a textelor mai severă, volumul al doilea al Adelei Efrim, *Limonagiul din mahalaua salcâmului galben*, este o reușită și prin viziunea profundă, dar și prin mijloacele expresive, originale.

³ Idem, p. 33.

Nicolae OPREA

Manuscrisul întrerupt

(ÎN LOC DE POSTFAȚĂ)

Cu excepțiile favorizate de forța grupărilor studențești omogene din principalele centre universitare, București, Cluj și Iași – *Cenaclul de Luni*, *Echinox*, *Alma mater* –, mulți dintre optzeciști debutează cu silită întârziere, câțiva abia după evenimentele din 1989, când dispare cenzura (și, implicit, autocenzura). Cred că prin intervenția intempestivă a cenzurii comuniste („desființată“ în ultimii ani, în fapt mascată sub inofensiva titulatură de „Direcția presei“) s-a creat o situație nefirească în dinamica literaturii contemporane, un decalaj anormal. Dar optzecistul prin adopție Gheorghe Izbășescu (născut la doi ani după Nichita Stănescu!) îi depășește în așteptare cu un deceniu, în vitregia vremurilor totalitariste, ajungând să debuteze aproape de cincizeci de ani. Fără să-și trădeze vârsta, ignorându-și aievea generația biologică, poetul din Muscel, adoptat în Onești, se integrează firesc în poetica anilor '80, deși se alătură unor congeneri aflați deja la a doua sau a treia carte. Așa se face că primul său volum *Viața în tablouri*, din 1984, va fi apreciat pe măsură și fără complezență de critica literară în exercițiu, începând cu Laurențiu Ulici, criticul dedicat cu totul debutanților prin rubrica sa *Prima verba* (devenită carte) și încheind cu autorul primei istorii a generației tragice din *întunecatului deceniu nouă*, Radu G. Țeposu.

Deloc întâmplător, Gheorghe Izbășescu a fost distins cu unul dintre premiile Colocviului Național *Generația '80 la maturitate* de la Pitești din 2010, când îl denumeam *veteranul generației*. Prin vârstă, el s-ar situa în afara generației optzeciste, fiind mai aproape de Nichita Stănescu, Cezar Baltag și Ilie Constantin – deschizătorii șaizecismului poetic. În cazul lui, însă – caz rarisim – trebuie luat în seamă nu timpul biologic, ci timpul creației (și *timpul lecturii*, aș

spune). Pentru că s-a format / afirmat efectiv în spiritualitatea optzecismului postmodern. Fără să adere la unul dintre cenaclurile prin care se afirmă generația, tânărul plecat din Lăicăii Muscelului s-a automodelat în singurătatea sa oneșteană prin lecturi și experiențe dintre cele mai diverse, cu har înzestrat, dar și cu multă trudă și tenacitate întru poezie. Interferând planurile biograficului și mitologicului până la confuzie, Gheorghe Izbășescu realizează un ansamblu poetic armonios, în cadrul căruia lirismul coabitează cu epicul epeic, trăgându-și substanța deopotrivă din memoria afectivă și cea livrescă.

În ultimii ani de viață, Gheorghe Izbășescu a proiectat o antologie exhaustivă din opera sa în cinci volume de *Scriseri*, primele trei reunind toate poeziile împrăștiate în mai multe volume, inclusiv antologice. Primul volum fatalmente postum, *Ulise al orașului*, a fost gândit ca o trilogie care să cuprindă trei secvențe unitare – corespondente volumelor: *Viața în tablouri*, *Garsoniera 49* (publicate înainte de '89) și *Coborârea din tablouri* (din 1993). În această primă parte a *Scrierilor* – singura definitivată de autor – poetul reproduce doar volumul de debut, completat, probabil, cu poemele respinse de cenzură. În fapt, el reface întregul din perspectiva prezentului, introducând și poeme mai noi sau modificând titlurile în chip expresiv. Față de alcătuirea volumului din 1984, grupajul de-acum începe cu poemul *Scările de marmură* (*Scrisoare către Orfeu*), înlocuind *Concert de dimineață*, care, în această ediție definitivă, are cu totul altă compoziție. Apoi, a treia parte din grupajul debutului nu se mai intitulează *Arhivele de duminică*, ci *Foile de temperatură*. Iar în cadrul acestei secțiuni, titlurile poemelor sunt înlocuite cu denumirea generică *Foaia de*

temperatură și sunt numerotate ca atare în șase secvențe. Frontiera dintre poemele originare și inedite este greu de precizat, întrucât poetul rescrie febril poemele de odinioară, adaugă și restructurează asiduu, uneori fără avertisment, dând alt contur ciclurilor anterioare.

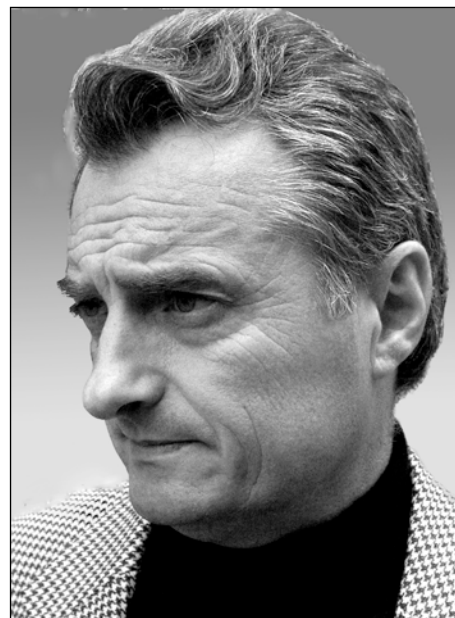
Viața în tablouri – publicată la doi ani după câștigarea Concursului de debut al Editurii Albatros din 1982 – era, într-adevăr, o carte omogenă, construită expert în jurul a două motive ordonatoare de sorginte mitologică: al călătoriei inițiatice și motivul orfic; pendulând între Ulise și Orfeu. În volumul reprojctat, devine mai pregnant principiul ordonator al călătoriei inițiatice întreprinsă sub semnul confuziei dintre vis și real. Poetul străbate *drumul contemplativ*, cum îl denumește metaforic, cu privirea bifurcată spre mit și realitate. Planurile se suprapun aievea printr-un *acord perfect* (cu titlul unei arte poetice) încheiat între poet și mitograf în scopul concilierii dintre poezia cotidianului și perspectiva mitologică. Deși induce cititorului convingerea că procedează recapitulativ la modul fidel, el își recompune universul poetic printr-o dispunere în trepte, marcând mai apăsat etapele cunoașterii și autocunoașterii. Din asemenea versuri și, în genere, din poemele de temelie ale grupajului transpare sentimentul dedublării poetice, în regimul mișcării oscilatorii între planurile de referință ale viziunii: mitic sau biografic. „Ulise și Scribul: convenția semiotică a unui singur bărbat” – enunță poetul care și-a stabilit promontoriul în *garsoniera 49*, topos liric insolit în perimetrul căruia devine posibilă întrepătrunderea ficțiunii epopeice cu realitatea cotidiană.

„Viața în tablouri e ca în vis” – enunță poetul, sugerând astfel polaritățile discursului (uneori prea discursiv). El preconizează, cu alte cuvinte, realizarea unei mixturi perfecte în aria imaginarului între reprezentările firești ale realului și imaginile recuperate dintr-o biografie regândită alegoric. Spațiul memoriei devine, în acest caz, teritoriu propice al inițierii. Poemul titular al primei părți, *Scările*

de marmură, conceput în registrul unei epistole adresată lui Orfeu, constituie un fel de discurs arid asupra metodei, o disecare lucidă a principiului poetic. Este momentul introductiv sau răgazul necesar spre a-și pregăti pasul următor spre „adâncirea viziunii”. Fixând *viața în tablouri*, Izbășescu recompune la nivel existențial, de fapt reordonează detaliile figurative, corectează și prelungește gesturile pictorului întruchipat. Sub semnul confuziei întreținute voluntar între convenția estetică și lumea concretă apare eroul emblematic al lui Homer în prima parte din *Scrieri*. Supraeul odiseic parcurge drumul în sens invers – „pe drumul ce atârnă-n tabloul din perete” – din realitatea urbană în ficțiunea simbolică: „Azi nu mai cobori scările să mergi/ pe străzi/ ca pe robite valuri de șansele furtunii, / nemincinoase vorbe să te ghilotineze/ stând drept lângă catarg,/ îmbrățișat de funii.// Ci o pornești pe drumul ce atârnă-n/ tabloul din perete ce-a crescut/ până la umărul tău iar electricizat/ de-o insulă cu zbor /necunoscut. /.../Ulise al orașului tău, ficțiunea/ te împinge fără să vrei în cuvinte./ Ficțiunea ți-a smuls vâslele/ din umeri/ să-ți pască trupul, soarele, ca pe-un / islaz,/ Pan cu copita să-l lovească până/ pielea lui verde va cădea-n extaz.”

Doborât de o boală necruțătoare, Gheorghe Izbășescu s-a stins din viață în 9 octombrie 2017, în singurătatea apartamentului său din Onești – echivalentul *garsonierei 49*, toposul poetic inaugural -, departe de prietenii din Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor (numărându-se printre fondatorii ei) și rudele din Târgoviște care l-au susținut. În ultimele zile de viață a reușit să definitiveze primul volum din seria *Scrieri*, dar s-a oprit pe la mijlocul referințelor critice. Pagina rămasă în mașina de scris (culegerea computerizată fiind realizată de un admirator de-al său) apare întreruptă la începutul comentariului lui Octavian Soviany; a fost găsită de sora sa din Târgoviște, Cecilia Tudor, prin grija căreia va apare, probabil, la Editura Junimea, unicul volum din *Scrieri* definitivat de autor.

R

Radu VOINESCU

O eroare conceptuală – paraliteratura

Sunt cinci decenii de când și-a făcut loc în studiile franceze de istorie și teorie literară un concept pe cât de ușor manevrabil, pe atât de fals. În septembrie 1967 avea loc, la cunoscutul de acum centru cultural de la Cerisy-la-Salle, în Normandia, un colocviu intitulat *Entretiens sur la paralittérature*, avându-i ca organizatori, în principal, pe Noël Arnaud, Francis Lacassin și Jean Tortel. Trei ani mai târziu, în 1970, avea să apară și volumul care grupa intervențiile participanților la acest colocviu.¹ Deși unele surse indică date anterioare pentru intrarea în circulație a cuvântului *paraliteratură*, este convenabil să luăm acest reper ca dată de naștere a conceptului așa cum este el folosit în critica franceză de azi. El a început deja să fie vehiculat, relativ timid încă, în spațiul anglo-american dar, cum am observat de curând, și în cel de la noi.

Ciudat este că aproape nimeni nu simte nevoia să-l discute în mod serios din punct de vedere etimologic, deși mai toate articolele, studiile, lucrările care apar pe această temă își fac punct de tratament obligatoriu din relevarea semnificației etimonului grecesc *para*. Culmea ridicolului mi se pare atinsă însă de acei istorici și teoreticieni care caută să justifice și să deceleze sensurile termenului consultând dicționare de limbă. Cu alte cuvinte, căutăm în dicționare de maximă generalitate ceea ce tocmai noi, cei care ne ocupăm cu teoria, nu am reușit încă să clarificăm. Astfel, Daniel Fondanèche, în probabil cea mai recentă lucrare pe această temă, încearcă să identifice în *TLF* (*Trésor de*

la langue française), un înțeles care să îl ajute: negăsind decât o lămurire referitoare la prefixul grecesc *para*, care înseamnă, așa cum știm, „alături“, „pe lângă“, și o mențiune datorată lui Albert Thibaudet, datând dintr-un articol din 1938, care enunță termenul „paraliterar“ (*paralittéraire*) explicându-l drept ceea ce e „relativ la activități anexe literaturii“, trece la *Le Robert de la langue française*, pentru a afla că aceasta ar desemna „ansambluri de producție textuală, fără scop utilitar, pe care societatea nu le consideră a fi «literatură» (roman, presă populară, cântec, scenarii și texte de foto-romane, benzi desenate etc.). Literaturi marginale“.² Cât e de precară definiția aceasta se poate remarca din utilizarea unei expresii ținând de discutabila moștenire a structuralismului, „ansambluri de producție textuală, iar despre „exactitatea“ unei sintagme precum „literaturi marginale“ (Care vor fi acele literaturi marginale: româna? maghiara? literatura hutu? Marginale în raport cu ce? Literatura pușcăriașilor? A celor internați în sanatorii psihiatrice? Aceasta poate fi, uneori, precizia dicționarelor) nu avem decât rezerve. Până la urmă, Fondanèche însuși nu cedează acestor „sugestii“, dar din cu totul alte motive decât cele invocate, mai în glumă mai în serios, de mine.

Dar aceasta numai pentru a persista în greșeală. Pentru a merge la *Encyclopédie électronique Hachette*, ediția 2004 (intenția este de a proba orientarea cercetătorului către cele mai noi mijloace de informare; în subsidiar, apelul la o astfel de enciclopedie induce automat ideea de a fi la zi cu orice înseamnă cunoaștere) și a afla că paraliteratura

¹ *Entretiens sur la paralittérature*, sous la direction de Noël Arnaud, Francis Lacassin et Jean Tortel, Centre Culturel de Cerisy-la-Salle, Plon, 1970.

² Daniel Fondanèche, *Paralittératures*, Vuibert, 2005, p. 7.

ar fi un „sector al producției literare grupând genuri considerate ca aparținând literaturii tradiționale: în secolul al XIX-lea melodrama și romanul popular, în secolul al XX-lea romanul polițist, literatura science-fiction, benzile desenate, foto-romanul.”³ Și toate acestea pentru a se arăta, în final, nemulțumit de rezultatul investigațiilor sale lexicografice.

Dar obiecțiile și observațiile pe care Daniel Fondanèche le face la adresa distincției dintre ceea ce el include în aria paraliteraturii și operele aparținând „literaturii” nu aduc în nici un fel o definiție, nici măcar una amendabilă. Așa încât compendiul său monumental – și, adaug, extrem de valoros din punctul de vedere al istoriei literare și al comparatisticii, probabil cea mai bună lucrare scrisă pe această temă vreodată – studiază un fenomen fără a avea, de fapt, baza sa teoretică bine pusă la punct.

Cum se explică acest paradox? Prin aceea că la capitolul praxis, *Paralittératures* (de notat că primul tiraj al cărții a apărut în iunie 2006 cu titlul *Introduction aux paralittératures*, pentru ca ulterior „paratextul” – ca să-i dăm satisfacție lui Gérard Genette – să rămână în această formulă mai scurtă) realizează întocmai ceea ce-și poate propune cineva care se oprește asupra literaturii de consum și asupra genurilor integrate ei.

Nu voi relua aici ideile pe care le-am expus în două dintre cărțile mele; mă refer la studiul dedicat literaturii de consum din volumul *Spectacolul literaturii și la Trivialul*. Mă voi mărgini să spun că această arie pe care francezii o denumesc paraliteratură nu și-a găsit cercetătorii o dată cu grupul Arnaud-Lacassin-Tortel,⁴ că ea este intrată în vizorul teoreticienilor germani cu multe decenii înainte sub numele, mai potrivit pentru limba lor, de *Trivialliteratur*. Și că, de asemenea, la data respectivă nemții realizaseră o bibliografie impresionantă a domeniului, bibliografie care astăzi a devenit de-a dreptul fabuloasă ca număr de titluri fără a fi, ce-i drept, de o extrem de pronunțată valoare teoretică.

Dintr-un unghi de vedere pe care îl vom clarifica puțin mai târziu, englezii nu fac atât de mare caz de aceste genuri și de diferențele dintre ele și ceea ce am putea numi „marea literatură”, pentru criticii anglo-saxoni expresia *popular novel* pare a acoperi foarte bine o parte a domeniului, ei mai utilizând și *dime novel*, *detective story* sau *detective novel* și alte câteva, fără prea multe complicații.

³ *Ibidem*, p. 8.

⁴ Nu am la îndemână toate sursele necesare, dar s-ar părea, dacă memoria nu mă înșală, că denotația aceasta, „paraliteratură”, îi aparține lui Richard Le Lionnais, membru fondator al grupului OuLiPo, care s-a numărat printre participanții la celebrul colocviu de la Cerisy-la-Salle din 1967. Și chiar dacă ar fi doar o legendă, nu se poate ignora că Noël Arnaud a fost, la rândul său, fondator al OuLiPo, că a făcut mai înainte parte din grupul neodadaist „*Les Réverbères*”, apoi din grupul supraréalist „*La Main à Plume*”, pentru ca mai apoi să se înscrie în „*Le Surréalisme révolutionnaire*”, care va fuziona cu „*Cobra*”, pentru ca din 1952 să devină membru al Colegiului de Patafizică, având titlul de „Regent al Patafizicii generale” și mai apoi de „Satrap al Patafizicii generale”. Cu asemenea antecedente e îndoielnic faptul că vreunul dintre cei doi ar putea fi creditați la maximum în ceea ce privește exactitatea științifică a unor denotații.

Critica franceză, care a cam uitat cartezianismul, are însă reticențe. Cum ar suna să dedici studii literaturii de consum (*littérature de consommation*)? Probabil nu îndeajuns de respectabil, și atunci, mai bine inventăm și promovăm un termen care să nu fie încărcat de conotații atât de pronunțat „peiorative”.

Să fie aceasta o ipoteză așa de hazardată? În noiembrie 1989 se desfășura la Paris colocviul „*Les Mauvais genres*”. Publicate la trei ani distanță, actele acestui colocviu sunt prefațate de Denis Saint-Jacques cu un text plin de patos, care poartă chiar titlul genericului. El își asigură cititorii că doar urmărind titlurile comunicărilor selectate în această idee se vor găsi, „fără nici o umbră de îndoială, în cel mai indiscutabil «*mauvais*».”⁵ „Când organizatorii s-au gândit mai întâi la acest colocviu le-am propus să ne menținem în cadrul acestei tematici, «*mauvais genres*», ceea ce ne permite să evităm acea tentație recuperatoare care conduce la tratarea culturii de consum izolând reușitele excepționale care ar putea fi «salvate» de prostul gust.”⁶ Cu alte cuvinte, nimic din care să rezulte că în această cultură de masă ar putea fi și opere valabile din punct de vedere artistic. Puritate à tout prix. Dar cât e de științific acest spirit?⁷

Să recapitulăm! Critica franceză, făcând tabula rasa din tot ce au gândit și au scris vreme de câteva decenii teoreticienii germani, descoperă la sfârșitul anilor '60 ai secolului trecut literatura de consum numind-o paraliteratură. Mai mult, în 1989 încă nu se curățaseră de prejudecățile care îi făceau pe urmașii lui Boileau și Lanson să respingă ceea ce o lume întreagă citea cu îndârjire. Nu discutăm aici avatarurile terminologice ale acestui domeniu al literaturii. Am făcut-o la timpul potrivit și cu extensia cuvenită. Lucrările ulterioare au preluat termenul, aproape fără să-l mai discute în temeiurile sale. Rând pe rând, Alain-Michel Boyer, Daniel Couégnas, André Peyronie, ca și alții, care nu au abordat direct „paraliteratură” ci numai arii ale ei – romanul polițist, romanul sentimental etc. – au făcut și

⁵ Denis Saint-Jacques, „*Les Mauvais genres*”, în *Cahiers de Paralittérature*, 3, *Actes du colloque „Les Mauvais genres”*, organisé au Centre culturel canadien de Paris le 23, 24 et 25 novembre 1989, textes réunis par Jacques La Mothe, Editions du C.L.C.P.F., Liège, 1992, p. 11.

⁶ *Ibidem*, p. 10.

⁷ Pentru amuzament, vom menționa și o altă justificare a lui Denis Saint-Jacques, de data aceasta mai palpabilă. „Ceea ce nu am căutat deloc a fost celebrarea lui Simenon în chip de scriitor aparținând mării tradiții a romanului psihologic, recunoașterea lui Stanislaw Lem ca maestru al noii scriituri conjecturale sau comparația între Raymond Chandler și Martin Heidegger. Am fiert în suc propriu ascultând această ultimă paralelă în răstimpul celor nouăzeci de minute ale unei intervenții care ar fi trebuit să dureze douăzeci și care o preceda pe aceea pe care finalmente nu am mai prezentat-o, pentru că auditoriul murea de foame și de epuizare” (*Ibidem*, pp. 10-11). E una însă, prostia unor inși care se înscriu să țină comunicări pe idei năstrușnice în cadrul unor colocvii traversate, altfel, de decentă și bun simț, cum, de păcate se întâmplă relativ frecvent, și alta judecata asupra unui domeniu asupra căruia trebuie să ne aplecăm cu metodă științifică. Elementele extraștiințifice îl domină într-atât pe prefațator, încât confundă cu grație ce e al științei cu ce e al evenimentului monden.

fac uz de această sintagmă care în loc să clarifice lucrurile mai mult le încurcă.⁸

Această eroare de temeii duce inevitabil la erori de metodă. Oricât de bune ar fi intențiile cercetătorului, oricât de abil ar fi el în a sesiza calitățile care caracterizează marea literatură și literatura de consum, precum și diferențele dintre acestea, dacă va avea tot timpul în vedere faptul că există o literatură și ceva care merge în paralel cu aceasta, o paraliteratură, atunci demersurile sale nu pot decât să ducă la inutile complicații terminologice și, mai mult, la îndepărtarea de ceea ce este real în acest fenomen. Dacă folosim cuvântul „paraliteratură“ atunci automat ne putem gândi la asocieri de tipul psihologie/parapsihologie și, cu toate că avem în față manifestări literare pe care oricine le poate identifica fără greș ca atare, vom sfârși prin a nu mai înțelege nimic la nivel conceptual.

„Există, am impresia, punți care nu pot fi contestate între cele două ansambluri (literatură/paraliteratură, n.m., R.V.) – scrie Yves Robert. Acestea sunt constituite din practici, obiecte și agenți comuni sau similari: editori, autori, cititori, bibliotecari, scriitură, lecturi, cărți, librari... Aceste punți sunt, de asemenea, materializate prin organizări textuale apropiate sau identice: sistemul creativ, narativitatea, caracterul ficțional. În fine, dezbateră însăși, ca și forța contestărilor indică – inclusiv pentru cei care le apără – o identitate.”⁹ Yves Robert are aici atitudinea unui locuitor al satului care descoperă orașul și observă că în loc de obiecte unicat, cei de acolo se folosesc de produse de serie, că se îmbracă în costume care au aceeași linie și uneori aceleași materiale și aceleași culori și atunci are dificultăți să încadreze această lume în ceea ce cunoaște, preferând să o socotească o paralume. Sau, să spunem, este în poziția occidentalului care descoperă populații de altă culoare și cu alte obiceiuri pe un alt continent decât al său și imediat socotește că acele ființe, deși locuiesc în așezări umane, deși au o organizare socială, un limbaj, un folclor, mituri, o producție de bunuri materiale și artistice parcă nu ar fi întocmai ca el. Există niște „punți“, dar cum să îi considerăm pe aceia oameni ca noi?!

Să ne înțelegem bine: literatura de consum este literatură. Serializată într-o anumită măsură, accesibilă poate prea facil pentru o minte instruită la universitate (am arătat, însă, cu alte ocazii, că publicul romanelor polițiste nu este obligatoriu unul neșcolit), uzând într-o măsură mai mare de clișee, de locuri comune, organizată pe o structură formalizabilă

⁸ Se adaugă la aceasta faptul că la Chaudfontaine, în Belgia, funcționează de mai mulți ani un centru de studiere a paraliteraturilor, care organizează cu regularitate conferințe, colocvii, seminarii, care editează culegeri de texte cuprinzând contribuții teoretice, istorice, comparatiste la studiul domeniului.

⁹ Yves Reuters, „Littératures/Paralittératures: classements et déclassements“, în „Les Cahiers de Paralittérature“, 3..., p. 39.

dar... literatură. Excesul mai mult decât lipsa mi se pare că distinge literatura de consum de literatura care se plasează la cele mai înalte cote artistice. Excesul de intrigă, de epitețe, de aventură, de suspans, de calități și defecte ale personajelor, de sentimentalism și așa mai departe.

Încercând să se apropie mai mult de realitatea literară, să judece după criteriul valorii și după impactul asupra publicului, Yves Reuters reușește, totuși, și câteva aprecieri fructuoase, utilizabile, în decelarea coordonatelor care fac, în evaluarea celor care frecventează literatura mare, defectele

literaturii de consum. Ceea ce face, după el „declasarea“, are legătură cu trei aspecte. Primul ar fi scoaterea din contingență. Reuters o numește *désencrage*, mizând, păgubitor din punctul de vedere al acurateții unui limbaj cu pretenții științifice, pe o metaforă.¹⁰ Este vorba, cu alte cuvinte, de ansamblul practicilor care scot un text de sub incidența marcată a timpului și împrejurărilor în care a fost scris și la care se referă. „Aceste mecanisme sunt strâns legate de *extragerea* (dezancorarea, desprinderea de condițiile istorice de producție-receptare) și de *insertia* în Panteonul literar, modificând receptarea însuși obiectului textual (cu precădere în privința materialității cărții). Termenul de *clasic* exprimă reușita acestui proces concentrându-i, în același timp, trăsăturile.”¹¹

Ce vrea, de fapt, să spună Yves Reuters? Anume că literatura adevărată, marea literatură, face abstracție de amănunte care datează, cum am spune noi. Condiția pentru ca o operă să străbată timpul, epocile, este aceea a ridicării la universal, la ceea ce este general uman, la ce ar putea aparține sau ar fi recognoscibil în oricare timp și în oricare cultură. Până aici, nil novi, doar că exprimat într-o terminologie care în limba de origine poate face să treacă drept cine știe ce descoperiri.

Al doilea element care face distincția, după Reuters, este porozitatea. Adică proprietatea de a filtra anumite elemente, fie către exterior, fie către interior. Mai precis, este vorba de „capacitatea – specifică din punct de vedere cultural – a bunurilor literare (*biens littéraires*) de a integra – într-o manieră foarte largă – texte, teme, forme, elemente ale unor teorii etc. în cadrul ficțiunii, al narațiunii, în ansamblul textualizării, în producerea și în receptarea textului. Aceasta ar putea explica faptul că textele literare pot fi înseriate mai dificil în cadrul unor linii tipologice fiind în măsură să imite sau să integreze diferite tipuri de text. Aceasta ar putea, totodată, să clarifice valoarea lor de

¹⁰ *Désencrage* ar însemna, în franceză, ștergerea cernelii tipografice înainte de reciclarea hârtiei. Am preferat, asumându-mi riscurile inevitabile, să redau termenul lui Yves Reuters cu o sintagmă mai apropiată de percepția și de obișnuințele cititorului român. De altfel, în cele ce urmează, înțelesul ei la autorul francez va fi explicat.

¹¹ Yves Reuters, *op. cit.* p. 40. Termenii cu italice sunt marcați de autor în textul original.

document pentru discipline teoretice foarte diverse.¹² Astfel, „literatura se bucură de primatul formalului, care, în mod paradoxal, nu se lasă decât cu dificultate formalizat [...] Iar aici paraliteraturile se află într-o poziție jenantă, permițând formalizarea și explicitarea porozității prin repetiția sincronică și diacronică».¹³

Al treilea element este unul care ține de raporturi destul de fluide. Este vorba de libertatea la comentariu a textului. „Pierderea acestei libertăți – din cauza creșterii legăturilor cu contingentul și a reducerii porozității – pune efectiv în pericol specificitatea faptului literar care nu rezidă, după părerea mea, nici numai în text, nici numai în comentariu, ci în raportul dintre text și comentariu așa cum se exercită acest în interiorul câmpului literar și al instituțiilor de care acesta este legat.¹⁴ Oare nu este acesta principiul operei deschise exprimat într-o formulă mai terestră?

La urmă, dar nu în ultimul rând, „literatura duce la îndeplinire, într-o manieră exemplară, ideologia charismatică la fundamentul artei; chiar dacă este cu adevărat la îndemâna tuturor, numai aceia care i se abandonează și excelează întru aceasta sunt dăruiți și distinși în chip *natural*. Or, paraliteraturile realizează, cel puțin o parte a acestui program, la nivel foarte jos. Fiind efectiv mai puțin costisitoare și permițând o apropiere mai puțin dificilă a populației, acestea oferă posibilități de lectură adesea mai lejere, putând fi practicate de către scriitori dotați cu un capital cultural școlar mai puțin elevat și cu un capital relațional mai restrâns. De fapt, ele sunt acelea care stabilesc faptul că pe baza unui capital care e al școlărității obligatorii, este posibil să se citească opere de ficțiune.¹⁵

Este destul de greu de înțeles care ar fi nivelul acelei școlărități obligatorii care poate asigura condițiile lecturii atâta vreme cât se pot citi Proust sau Thomas Mann și în liceu. Pe de altă parte, ar fi de imaginat că un absolvent de învățământ superior tehnic nu are acces la o literatură sofisticată, de tip Joyce sau Malcolm Lowry, pentru că în materie de învățământ umanist el nu a parcurs instruirea pa care o are un absolvent de litere.

Poate că în privința domeniului despre care discutăm una dintre cele mai valoroase și mai inteligente contribuții este aceea a lui Daniel Couégnas, *Introduction à la paralittérature*. Pentru Couégnas colocviul de la Cerisy-la-Salle, din 1967 a fost „bogat, dar puțin confuz”.¹⁶

Couégnas atrage atenția încă de la începutul demersului său că „a folosi cuvântul «paraliteratură» fără un minimum de precauții expune la simplism, ridică numeroase

semne de întrebare și aduce prea puține răspunsuri.¹⁷ Și este firesc să se întâmple așa pentru că, după cum observă mai departe, „dacă definim «la mauvaise littérature» prin «povestiri ale unor aventuri neverosimile», atunci, acest criteriu, „aplicat radical, ar tinde să facă lovite de nulitate o întreagă producție literară axată pe fantastic, science-fiction, imaginar”.¹⁸ Cât este de minabilă această folosire a termenului de „paraliteratură” o dovedește chiar și prezența în enumerarea teoreticianului francez a literaturii science-fiction. Asta ar însemna că Villiers de l'Isle Adam, Jules Verne, Wells,

Asimov, frații Strugațki, Lem (sau cel puțin o parte dintre aceștia) au scris literatură. Ar mai însemna că discuțiile nu au cum să se cantoneze în acest cadrul limitativ și fals al disocierilor literatură-paraliteratură, pentru că ar fi greu de demonstrat că un autor precum Cyrano de Bergerac, autor al unei cărți despre statele și imperiile din lună, sau Wells ar fi lipsiți de virtuți literare.

Mult mai aplicat și mai atent la nuanțe decât toți cei care au abordat „paraliteratură”, Daniel Couégnas insistă pe faptul că paraliteratura poate fi depistată dintr-o privire datorită caracteristicilor comerciale ale produsului etalat pe piață, caracteristici pe care Genette le numește paratextuale: formatul, colecția și mărcile ei, coperta întâi, textul de pe coperta a patra, prețul marcat vizibil, numele autorului,

policromia (litera în relief, argintată sau aurită, aș adăuga eu), alte opere ale autorului respectiv.¹⁹ Se poate obiecta că acest lucru se poate face azi, și nici măcar întotdeauna cu siguranță, dar dacă ar apărea în librării o ediție anastatică dintr-un roman oarecare de Balzac, având pe copertă și în interior exact caracteristicile și ilustrațiile cu care a apărut în epocă, mă tem că după acest set de indicii l-am cataloga imediat drept subliteratură sau, ca să facem pe plac teoreticienilor din Hexagon, paraliteratură. Ceea ce nu e cazul.

În altă parte, Couégnas afirmă că „paraliteratura furnizează propriile sale coduri de lectură”.²⁰ Da și nu. Și Robert Musil și John Le Carré se servesc de convenția ficțională, și unul și celălalt se folosesc de narativitate, de suspans chiar, de figuri de construcție și de tropi, implicarea cititorului poate fi la fel de mare și pentru un roman de Faulkner și pentru unul de Patricia Highsmith. Se bate monedă asupra originalității marii literaturi și pe lipsa de originalitate a literaturii de consum. Dar Dashiell Hammett nu-l repetă pe Raymond Chandler, Georges Simenon nu o copiază pe Agatha Christie, Hector Malot nu pare a-l imita pe Dickens. E de întrebare pe cine imită sau copiază Stephen King. Ca să nu mai spunem că ideea de originalitate nu poate fi aplicată fără o strictă corelare cu aceea de redundanță.

¹² *Ibidem*, p. 42.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibid.*, p. 43.

¹⁵ *Ibid.*, p. 45.

¹⁶ Daniel Couégnas, *Introduction à la paralittérature*, Editions du Seuil, Paris, 1992, p. 14.

¹⁷ *Ibid.* p. 11.

¹⁸ *Ibidem*, p. 17.

¹⁹ *Ibid.*, pp. 29-50. Pentru Gérard Genette, a se vedea *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Éditions du Seuil, Paris, 1982.

²⁰ *Ibid.* p. 170.

Ce se întâmplă însă cu parodia, cu pastișa? Istoria marii literaturi e traversată de împrumuturi și imitații, de intertextualitate, de la autorii antici până la Shakespeare, Goethe, Eminescu sau, mai încoace, la Borges. Și atunci, cum putem să denumim paraliteratură un roman bine scris de Henryk Sienkiewicz, Umberto Eco, de Carson McCullers? Cred că altfel trebuie să interpretăm operele și faptele literare, iar germanii au făcut-o cu judiciozitate și fără să se complice prea mult.²¹ Mai cred, de asemenea, că am contribuit oarecum la clarificarea acestei dileme în cele două cărți pe care le-am menționat mai înainte.

Dar, până la urmă, ce înțeleg, de fapt, cercetătorii francezi prin paraliteratură? Edificatoare mi se pare excepționala sinteză (minus soclul teoretic, așa cum am spus) a lui Daniel Fondanèche, *Paralittératures*.²² Fondanèche îți împarte obiectul de studiu diupă criterii pe care cititorul acestor rânduri este rugat să le ia *cum grano salis*, inclusiv găselnița teoretică exprimată prin denominația „soclu”. Așadar, am avea: soclul speculativ (romanul polițist și toate subcategoriile sale, romanul de science-fiction și toate

²¹ Amintesc aici, dintr-o lungă enumerare posibilă: Otto F. Best, *Der weinende Leser. Kitsch als Tröstung. Drogen und teuflische Verführung*, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt a. M., 1982, Peter Domagalski, *Trivialliteratur. Geschichte, Produktion, Rezeption*, Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 1981, Reinhard Gerlach, *Der Trivialroman in Frankreich. Funktionen und Wirkungsstrategien von Konsumliteratur*, Frankfurt a. M., 1994, Martin Greinier, *Die Entstehung der modernen Unterhaltungsliteratur. Studien zum Trivialroman des 18. Jahrhunderts*, herausgegeben und bearbeitet von Therese Poser, Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbeck bei Hamburg, 1964, W. Langebucher, *Der aktuelle Unterhaltungsroman. Beiträge zu Geschichte und Theorie der massenhaft verbreiteten Literatur*, 1964. Anamaria Rücktäschel, Hans Dieter Zimmermann (hrsg.), *Trivialliteratur*, Wilhelm Fink Verlag, München, 1976, Rudolf Schenda, *Die Lesestoffe der Kleinen Leute. Studien zur populären Literatur im 19. und 20. Jahrhundert*, München, 1976, Hainer Plaul, *Illustrierte Geschichte der Trivialliteratur*, Olms Presse, Hildesheim-Zürich-New York, 1983, Hans Dietrich Zimmermann, *Schema-Literatur: ästhetische Norm und literarisches System*, Stuttgart, Köln, Mainz, 1979, Peter Nusser, *Trivialliteratur*, J.B. Metzler Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1991.

²² Fie și numai acest plural fără rost și ar fi de ajuns să ne dăm seama de eroarea de metodă a celor care se ocupă cu „paraliteratură”.

subdiviziunile sale, romanul fantastic și toate formele sale, utopia și distopia;²³ soclul aventurii (romanul de spionaj și romanul western); soclul psihologic (romanul sentimental și forma sa coruptă, romanul „à l'eau de rose”, iar între acestea două, romanul erotic și forma sa pervertită, romanul „X”); soclul iconic (banda desenată și foto-romanul, care cuprinde, de asemenea, cine-romanul); soclul documentar (romanul istoric, ucronia și romanul rural). Rămân, cum se vede, multe genuri pe dinafară; de asemenea, nu rezultă de nicăieri din monumentală sinteză istorică a lui Fondanèche unde se încadrează, de pildă, Louis Bousse-nard, și eroul său, Căpitanul Casse-Cou.

Trecem, deocamdată, peste observațiile care pot fi formulate la adresa acestei clasificări,²⁴ pentru că am adus-o în discuție doar cu scopul de a vedea că marea descoperire a celor care se ocupă cu paraliteratura este, de fapt, literatura de consum.

Ne vom ocupa cu altă ocazie de evidențierea trăsăturilor care disting literatura înaltă de literatura de consum. Deocamdată, ar fi de dorit, din partea măcar a masteranzilor, doctoranzilor și a acelor critici din România care năzuiesc să se aplece asupra domeniului să studieze cu mai multă atenție contribuțiile care s-au adus în lume pe această temă și să evite preluarea unor modele defectuoase de investigație, așa cum este cel care mizează pe așa-numita paraliteratură.

Paraliteratura se referă nu la romane de spionaj și de aventuri, nu la povestirile lui Hoffmann sau la Orwell ci la acele produse ale scrisului tratate de Eugen Negrici în cadrul „expresivității involuntare”, la jurnalul intim, la jurnalele de front, la scrisori, la memorii, la scenariile cinematografice, adică la acele texte care nu au ca finalitatea literatură ci o ating prin unele procedee, prin măiestria mai mult sau mai puțin perceptibilă a autorilor, prin harul lor.

²³ Precizez că „subcategoriile”, „subdiviziunile” și „forme” sunt termenii folosiți de Fondanèche.

²⁴ Clasificarea lui Hainer Plaul, din *Illustrierte Geschichte der Trivialliteratur*, mi se pare mult mai judicioasă, mai cuprinzătoare și mai la obiect, deși nu este așa de sofisticată. Sau poate tocmai de aceea.

Valentin COȘEREANU

Mihai Eminescu – Opere

CUVÂNT LĂMURITOR

Comparativ cu toate edițiile înfăptuite până în prezent (și nu sunt puține!), conceptual, ediția de față reprezintă o noutate absolută. Am constatat o multitudine de criterii, dihotomice sau reductive – precum: *antume/postume, creație originală/operă de inspirație folclorică, din manuscrise, poezia filosofică, a iubirii, socială* etc. –, toate având, desigur, locul și rostul lor, dar o ediție riguros fidelă cronologiei poeziilor, așa cum le-a conceput Eminescu de-a lungul anilor, nu s-a realizat. Nici cea a lui D. Murărașu din 1982, deși una de referință, nu cuprinde întregul poezicii eminesciene. Și când spunem aceasta, ne gândim la câteva dintre ele care nu corespundeau

MIHAI
EMINESCU

OPERE

I. POEZII
Cronologii și simbioze poetice
1866-1876

Ediție integrală înfigment de VALENTIN COȘEREANU

Academia Română
Fundația Națională pentru Știință și Artă
Muzeul Național al Literaturii Române
București • 2019

tematic cenzurii comuniste, dar și la multe traduceri.

Ignorând așadar împărțirile intrate în uzul criticii și istoriei literare, mai mult sau mai puțin didactice, și pornind de la principiul că poezia lumii întregi este un flux continuu, de la *Epopoea lui Gilgamesh* până în zilele noastre, am considerat că și „segmentul” Eminescu trebuie privit în aceeași lumină. Prin urmare, ediția prezentă este concepută strict cronologic și parcurge intervalul dintre anii 1866-1883.

Debutând cu o amplă și amănunțită *cronologie*, ediția este structurată în așa fel încât fiecare an de creație este precedat de o scurtă radiografiere a contextului evenimential (viața,

opera și contextul socio-cultural), bazată pe manuscrise și amintirile contemporanilor. Evident că am inclus în aceste radiografii și aspecte din viața sentimentală a poetului, în strânsă legătură cu respectivele creații, în așa fel încât *cronologiile și simbiozele poetice*, așezate imediat după fiecare poezie, să întregescă „povestea atmosferei în care poezia a fost concepută.

După aceste lămuriri de „construcție”, sunt dator să mărturisesc că prilejul acestei ediții s-a născut dintr-o fericită... neînțelegere. Acum doi ani, fiind undeva în munte și vorbind la telefon cu profesorul Eugen Simion, Domnia Sa îmi solicita o *Cronologie* Eminescu, ce urma să fie pusă în preambulul reeditării ediției critice a lui D. Murărașu din 1982. Din cauza scurtcircuitărilor telefonice, inerente unei astfel de situații, am promis că voi începe imediat lucrul, înțelegând *strâmb* că este vorba de o cronologie care să însoțească o nouă ediție de poezii pe care s-o înfăptuiesc eu, în cel mai scurt timp posibil. Ceva mai târziu, i-am trimis Profesorului o scrisoare în care explicam stadiul în care ajunseseam cu ediția, ocazie cu care neînțelegerea s-a lămurit; dar cum începusem lucrul, Eugen Simion mi-a dat girul noului op, așa încât au rezultat două volume care totalizează un număr apreciabil de pagini, respectiv o ediție integrală a poeziei eminesciene.

Prin urmare, ediția aceasta este una înclinată mai mult spre izvorul ideii fiecărei poezii în parte, urmărind totodată simbioze, radiografii și cronologii deductibile din povestea circumscrisă acesteia, astfel încât cititorul curios/interesat să învețe și să înțeleagă câte ceva din respectiva „istorioară” dar, mai ales, să rămână cu o idee limpede asupra întregului, exprimat în fluxul firesc al cronologiei, căci, așa cum a remarcat Murărașu, *Organizarea cronologică a operei poetice ne înlesnește să urmărim liniile de dezvoltare a liricii lui Eminescu moment cu moment, având dinainte și etapele și ansamblul ce le cuprinde. [...]* Numai cercetarea operei lui Eminescu în chip metodic, în desfășurarea ei în timp, ar da studiilor literare o seriozitate ale cărei prime semne vor fi ordinea în idei, justetea în interpretare, măsura în stabilirea valorii.¹

Ediția poate fi parcursă pe sărite, dacă interesul cuiva este numai pentru o poezie anume, sau pentru un singur an din întregul creației (căci nu știrbește nimic din întreg), ori, după caz, pentru o perioadă poetică. În integralitatea ei, ea are drept țintă și cale firul cronologic invocată mai sus, în scopul unei mai firești înțelegeri a coeziunii intrinsece creației lui Eminescu. Tocmai de aceea, ea se adresează în egală măsură atât publicului larg, cât și specialistului.

Sintetizând, se poate spune că, structural, ediția a înclinat *cumpăna gândirii* spre istoricul devenirii fiecărei poezii, respectând convingerea Poetului că *povestea este partea cea mai frumoasă a vieții*. În fond, *povestea* interesează cititorul și de aceea a fost urmărită (atât

cât a fost posibil), prin simbioze poetice și cronologii. Nu am numit-o *ediție critică*, întrucât nu acesta a fost țelul; cele câteva ediții critice de referință, pe care le-am folosit în cronologiile și simbiozele respective, au făcut carieră atingându-și scopul. În raport cu acestea, consider că ediția de față reprezintă un nou început în șirul celor viitoare.

Atunci când mă refer la simbioze și cronologii s-a întâmplat (fără să-mi fi propus) ca lucrarea să aibă un suieș din ce în ce mai accelerat, mai intens explicativ, povestea luând locul unor savantlăcuri de care nimeni n-are nevoie la o lectură curentă. Am eludat, de pildă, cât s-a putut, chestiunile de tehnica versului, prin definiție sterile, așa încât cititorul să fie plasat în pulsiunea cronologică a unui *continuum* fluid, aidoma oricărei povești în care să nu te împotmolești, ci care să te îndemne la lectură până afli deznodământul. Tocmai de aceea, povestea atrage deopotrivă atât pe copilul, dar și pe adultul care nu s-a lăsat ademenit lăncezelii cotidiene, aducătoare de lene și superficialitate intelectuală, așa cum, din păcate, ne oferă astăzi internetul cultivat intensiv și fără raționalitate.

Am procedat în felul acesta cu atât mai mult cu cât este vorba de Eminescu, poetul *care dezvoltă un om apt să priceapă și să mânuiască abstracțiunile oricât de înalte*, cum spune Călinescu, și nu platitudini ori locuri comune, așa cum sunt concepute unele ediții ale contemporanilor, cu scopul mărunț și nedemn al cutărui autor care a nutrit în ascuns să-și vadă numele pe carte ori pentru a-și înmulți numărul aparițiilor tipărite.

Nu am fost interesat să realizez comentarii originale, deși, acolo unde se găsesc, ele sunt îndelung cumpănite cu cele mai bune și mai drepte intenții; nu ne-a interesat nici să-l contrazicem pe Călinescu, spre exemplu – deși acest lucru se întâmplă, rar, ce-i drept –, numai pentru a ne înălța mai sus decât se cuvine (așa cum din ce în ce mai des se întâmplă astăzi), ci numai pentru că acolo ne-a dus calea cea dreaptă a gândirii.

Prin urmare, odată cu ediția prezentă a poeziilor lui Eminescu, am urmărit:

să fie fluentă și de aceea am trecut cronologiile și simbiozele poetice eminesciene la sfârșitul fiecărei poezii, nu la finele volumului, așa cum s-a procedat în toate edițiile de până acum. Am făcut excepție de la regula aceasta numai pentru traducerea făcută de Eminescu în anii studenției vieneze și berlineze (1871, 1872 și 1874), unde *cronologiile și simbiozele poetice* le-am așezat după poezia/poeziile *fiecărui autor în parte*, întrucât e vorba de autori nereprezentativi ai literaturii germane;

să se înțeleagă în mod *cursiv*, apelând la cronologie, nu numai izvoarele creativității eminesciene, dar și ceea ce s-a întâmplat în viața poetului (iar acolo unde s-a știut, și a familiei ori prietenilor acestuia), în perioada când scria poezia/poeziile respective, lămurind astfel sursa și atmosfera care au stat la baza inspirației, făcând

¹ D. Murărașu, *Un cuvânt de lămurire* la ediția M. Eminescu, *Poezii*, Ediție critică de D. Murărașu, București, Editura Minerva, 1982, p. XVIII.

distincție între poeziile inspirate de iubita de la Ipotești și cele de mai târziu, ale maturității creative;

ca, esențializate în câte o „poveste”, cronologiile și simbiozele fiecărei poezii să trimită la primele apariții din reviste, apoi și la edițiile de referință ale lui Maiorescu, D. Murărașu ori, mai nou, a lui D. Vatamaniuc din 2010. Evident că în principal s-a urmărit monumentală ediție Perpessicius, din care am reprodus majoritatea versiunilor/variantelor, confruntate cu ediția facsimilată coordonată de către acad. Eugen Simion;

ca principiul general al cronologiilor să țină cont mai întotdeauna de *redactarea finală* a fiecărei creații poetice, cu extrem de puține excepții (așa cum am procedat în cazul poemelor *Sarmis/Gemenii* sau *Odă (în metru antic)/Odă pentru Napoleon*). Mai exact, deși elaborate în ani diferiți, ele au fost trecute unele după altele, grație înrudirii lor tematice; așadar, numai în aceste cazuri nu am ținut cont de ordinea cronologică a publicării poeziilor, ci, așa cum am arătat, de data ultimei elaborări a fiecărei creații de natură poetică;

să relievez, folosind bogatele informații ale lui Perpessicius din *Note și variante*, coroborate cu ediția facsimilată a Academiei, oglinda paginii manuscrise în care se regăsește poezia respectivă, în vederea elucidării contextelor, împrejurărilor de viață și preocupărilor creative ale poetului din acel timp, în virtutea ideii că „pagina vorbește”. Astfel, radiografia paginii este și radiografia unei „istorii” fixate în timp real;

să estompez împărțirile de tipul *antum/postum*, ori câtă utilitate didactică au avut ele până acum, cu scopul vădit de a ieși, în sfârșit, din caruselul fragmentării artificiale a operei poetice eminesciene și de a o pune în făgașul ei firesc, în care a fost concepută: adică în mod cronologic. Am plasat, traducerile și irmoasele la sfârșitul anului în care ele au fost elaborate;

ca *principalele versiuni* și (mai rar) *variante* reproduse în ediție să radiografeze, în primul rând, acest adevărat labirint al manuscriselor eminesciene, iar în al doilea, să ofere un exemplu generațiilor prezente și viitoare despre cum munca asiduă și revenirea asupra unui text (poetic, în cazul de față, dar valabil pentru orice text eminescian) este una onorantă, care duce la adâncimi de spirit și de idei, nu una care încetățenește superficialități de creație în numele inspirației. Din același motiv, am adăugat acestora și versiunile (variantele) inedite descoperite în manuscrise de cei care au continuat ediția Perpessicius și publicate în volumul *Opere*, XV (ediția Academiei Române, 1993) sau cele care au apărut în diferite reviste de-a lungul timpului: *Viața Românească*, *România literară*, *Manuscriptum* etc.

Trimiterile regăsite în notele de subsol au drept țintă ideile de conținut ale simbiozelor și cronologiilor, în vederea reactualizării unora dintre cele mai pertinente, întrucât este vorba de marile valori ale criticii noastre sau ale celei europene, raportate la creația eminesciană: G. Călinescu, Perpessicius, Cezar Papacostea, Tudor Vianu, I.

Negoîtescu, I. E. Torouțiu, Petru Creția, Ioana Em. Petrescu, Eugen Simion, Alain Guillermou, Rosa del Conte sau Helmut Frisch și, mai nou, Gisèle Vanhese.

Pe de altă parte, amintirile contemporanilor, începând cu cele ale lui Ioan Sbiera și T. V. Ștefanelli și până la cele ale lui Slavici, Caragiale, Maiorescu și Vlahuță au rostul lor în veridicitatea documentării vieții sentimentale și socio-culturale a poetului, puse în strânsă și firească legătură cu atmosfera și impulsunile creative ale poeziilor în cauză.

Evident că în cronologiile și simbiozele poetice am făcut trimiteri la edițiile de referință, începând cu cea a lui Titu Maiorescu, din 1883, și terminând cu ediția din 2010 a lui D. Vatamaniuc, ignorându-le pe cele fără nici un ecou și substanță.

Din labirintul manuscriselor eminesciene adăugăm, la sfârșitul anului în cauză, versurile scrise ca un fulger de gând sau (cine știe?) cu intenția de a le insera în vreo poezie anume, trecute de Perpessicius la *Exerciții&Moloz/Addenda&Corrigenda*, în volumul *Opere*, V, (p. 635-685), pe care le-am încadrat sub titlul *Versuri răzlețe din manuscrise*, cu gândul asociat celui al lui Perpessicius și cu intenția vădită de a sugera *cine știe ce noi orizonturi de explorare*, culese din *nisipurile mișcătoare ale manuscriptelor eminesciene*.

Ediția, în întregul ei, respectă ortografia actuală, așa încât, în versuri, s-a înlocuit apostroful cu cratima, s-a preferat *zvârlite* în loc de *svârlite*, *surâzi* în locul lui *surizi*, *zăpadă* în locul lui *zapadă*, *peste* în locul lui *preste*, ori *margini* în locul lui *margini* etc.

Acolo unde, însă, substanța și atmosfera poetică ori tehnica versificației (rima în special) nu corespunde regulilor actuale, nu s-au operat modificările/adaptările acestea; nu s-a înlocuit *sară* cu *seară*, *păsări* cu *paseri*, *aripi* cu *aripe* ori *asameni* cu *asemeni*.

Fiind prin excelență o ediție dedicată *strict* operei de creație poetică, nu am reprodus irmoasele și producțiile populare culese ca atare, ci numai pe cele prelucrate de poet.

În sfârșit, gândind că e de folos, întrucât toate cronologiile și simbiozele fiecărei poezii trimit la manuscrisele aflate la Academie, am introdus chiar la începutul ediției și lista cuprinzând conținutul (în rezumat) al acestora (Apud Gabriel Ștrempel² și Gabriela Dumitrescu³), menționând faptul că am ales din ea *numai* manuscrisele care conțin versuri ori propriul dicționar de rime întocmit de poet.

² Gabriel Ștrempel, *Catalogul Manuscriselor Românești*, B.A.R1601-3100, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 227-235, 240.

³ Gabriela Dumitrescu, *Manuscrisele lui Mihai Eminescu*, în vol. *Manuscrisele Mihai Eminescu*, Ediție coordonată de Eugen Simion, Academia Română, București, Editura Enciclopedică, 2004, 5-14.

Mircea A. DIACONU

Titu Maiorescu. Teoria maioresciană asupra culturii

(O RECITIRE)

Să recitim *În contra direcției de astăzi în cultura română*?! Dar ce este *În contra direcției de astăzi în cultura română*? Astăzi i-am spune, simplu și neutru, *text*, pentru a depăși dificultatea de a alege între pamflet, eseu, poate studiu (da: studiu de caz), intervenție polemică, pledoarie de la tribună sau o demonstrație de logică etc. (să ne amintim: Titu Maiorescu era avocat și profesor de logică), în fine, de ce nu diagnostic? – un diagnostic urmat de o propunere de tratament. În fond, textul acesta ar putea fi analizat de logicieni, de studenții de la drept ca și de cei de la filosofie, de politicieni, de sociologi, de specialiștii în retorică și semiotică, și, cel mai puțin legitim, de critici literari – de cei puțini interesați de o iluzie: adevăratul Maiorescu (acel Maiorescu la care am ajunge eventual prin psihocritică?). Nu suntem, totuși, o cultură mai degrabă a criticilor? În tot cazul, a reciti *În contra direcției de astăzi în cultura română* ar trebui să însemne înainte de toate și o recitare a receptării acestui text care a căpătat în timp (o va fi avut-o în mod real?) o valoare, și în bine, și în rău, întemeietoare. Instrumentat în fel și chip, a ajuns să legitimizeze multe în chestiuni de identitate. Tocmai pentru că este el însuși un construct mental, o ipoteză livrată ca adevăr, textul a putut fi sursa de legitimare a unor teorii (ideologii chiar) dintre cele mai diferite.

Eu însumi, în căutarea „adevăratului” Maiorescu, am propus ani la rând studenților, cu un fel de radicalism angajant, o lectură pozitivă. Mi se părea că strategiile de retorică folosite deliberat aveau consecințe la nivelul existenței concrete, că existența lui era rodul propriei voințe. Un raționalist, om al voinței, cu o exigență dusă la extrem, Maiorescu s-ar fi construit pe sine, iar acest fapt ar fi fost suficient pentru a impune, într-o lume balcanică, poate prea contemplativă

și vorbăreată, leneșă și entuziastă, un model. E posibil, îmi spuneam, să devenim altceva decât suntem, și credeam că acest mesaj poate fi stimulat pentru niște tineri în formare. Dacă aș fi sincer până la capăt, ar trebui să spun că era la mijloc mai degrabă o chestiune personală. Fascinat de ceea ce nu puteam fi, fiind doar ceea ce eram în mod natural, visam la *voința* maioresciană, la exercițiul lui de auto-întemeiere. Azi sunt mai degrabă sceptic: poți deveni altceva decât ceea ce ești deja? Pe de altă parte, *voința* maioresciană este și o dorință de ceva: cuvintele lui Călinescu, conform cărora Maiorescu ar fi un Tănase Scatiu superior, nu-s doar injuste, neînțelegătoare și mai degrabă un reflex de autodefinire (cum ai înțelege mai bine decât știind din experiență?), ci și, cu toată exagerare, o aproximare a adevărului. Oricât de riscantă, ipoteza are sămburele ei de adevăr. În tot cazul, graba lui Maiorescu de a-și da doctoratul, opțiunea pentru periferica universitate din Giessen, și atâtea și atâtea fapte, le asociam nu vreunor interese personale, ci dorinței lui de a reveni în țară, unde simțea că era nevoie de inițiative, de mintea lui întemeietoare. În fond, dorit de Cuza la Iași, și-a pus amprenta asupra societății românești. Fără el, spuneam, am fi fost cu siguranță alții. Așadar, Maiorescu nu s-ar fi construit doar pe sine, ci ar fi construit societatea românească: cu toate excelele implicate, publicarea, peste doar patru ani, a *Direcției noi...*, institua o schimbare. Și dacă schimbarea încă nu se produsese, prin numirea ei, Maiorescu o și institua. În fond – un iluminist, cu toată perspectiva lui restauratoare –, el simțea că lumea poate fi consecința unui proiect. Negoțescu l-ar fi putut numi prea bine, cum face cu alți câțiva scriitori, din epoca anterioară însă, un orfic. De pe alte poziții decât Cioran, propunea o *schimbare la față a României*. Nu era, însă,

o mistică la mijloc (cuvintele devin lume pare un principiu cu rădăcini mistice), sau, dacă era una, era a voinței pragmatice care întemeiază. Privind în jur, ai sentimentul că radicalismul lui Maiorescu neagă totul pentru a porni de la zero. În *Jurnalul* său, afirmațiile par ale unui anarhist care dorea să elimine toate formele fără fond; în discursurile sale politice, par ale cuiva care, în locul frazeologiei goale, caută soluții practice. În tot cazul, te poate fascina o astfel de convingere că existența noastră, individuală sau colectivă, e rodul voinței noastre. Acesta era mesajul pe care îl identificăm în existența lui Maiorescu. Astăzi, aș echilibra mult balanța, căci dorința de a întemeia și de a se întemeia atât pentru ceilalți, cât și pentru sine nu pot fi ușor disociate. În fond, nu s-a luptat Maiorescu mereu să argumenteze impersonalitatea oricărui act întemeietor, nu s-a mișcat el continuu între teoretic și practic, între concret și principiu? În fapt, cred că sublimul omenescului el îl identifica în posibilitatea omului de a face saltul din personal în impersonal, de a se dărui total.

Așadar, le propunem studenților mesajul meu constructiv. Nu mă descumpănau afirmațiile lui Iorga, ale lui Călinescu, nici analizele lui Al. Dobrescu (citite la Odorheul Secuiesc, imediat după ce terminasem eu însumi facultatea), care, din câte-mi amintesc, conchidea că „singura formă fără fond în epocă era Maiorescu însuși”, ori acelea ale lui Sorin Alexandrescu, pentru care discursul junimist fusese unul de legitimare și de instituire a puterii. Nu mă descumpănau nici că, revenind la textul propriu-zis, *Direcția nouă* se concretiza în discuții despre poezie și proză, domenii, în fond, periferice și fără legătură esențială cu în contra direcției de azi în cultura română, nici faptul că Maiorescu îi lăsa pe dinafara canonului său pe Odobescu, pe Filimon, pe Hasdeu, nu mă descumpănau că el însuși ajunsese, la doar 23 de ani, rectorul unei Universități, formă fără fond, în diagnosticul propriu. Mai mult, citeam și eu finalul din *Direcția nouă*... cum se citește îndeobște, ca o înțelegere a fatalității formelor de a-și crea fondul, fapt la care el însuși, inclusiv prin acest articol, ar fi contribuit. Dar se citește *Direcția nouă*... cu adevărat așa? Lovinescu trece peste aceste cuvinte, aproape ca și cum n-ar exista – și, pentru a-și putea întemeia mai pregnant propria teorie, a sincronismului, vede doar poziția tare a lui Maiorescu, de negare (de eliminare chiar) a formelor de civilizație împrumutate. Fapt explicabil, pe lângă altele, și pentru că discipolii declarați ai lui Maiorescu dintre războaie (de la Motru la Simion Mehedinți), apărători ai direcției naționale, glisat pericolul spre extrema dreaptă. Se mai găsea aici Maiorescu?! Deși adesea simplificate, lucrurile nu sunt deloc simple. În fond, discipolii aceștia se tot luptă pentru cultura română – cumva izolată, bazată pe valori arhaice și imuabile etc. –, în vreme ce Lovinescu, pe urmele, de asemenea, ale lui Maiorescu, vizează funcționarea la noi a unei civilizații de tip european.

Să revenim la finalul din *Direcția nouă*... Când spune „Și fiindcă a da înapoi e cu neputință, nouă nu ne rămâne pentru existența noastră națională altă alternativă decât de a cere de la clasele noastre culte atâta conștiință câtă trebuie să o aibă și atâta știință câtă o pot avea”, Maiorescu renunță parcă la orice putere a voinței; a cere claselor culte în maniera aceasta vagă „atâta conștiință câtă trebuie să o aibă și atâta știință câtă o pot avea” seamănă mai degrabă cu un

abandon. Apelul e de la început slăbit de scepticism – și eșecul lui se va vedea deseori în bătăliile lui Maiorescu din Cameră, căci junimiștii intră, finalmente, în politică. Așa încât, cuvintele finale („Critica, fie și amară, numai să fie dreaptă, este un element neapărat al susținerii și propășirii noastre, și cu orice jertfe și în mijlocul a orcâtor ruine trebuie implântat semnul adevărului!”), aforism imbatabil într-un scenariu impecabil, nu-i decât un instrument retoric. Cine-ar putea să-l contrazică pe maiorescu, fără să se auto-excludă din orice comunitate care se respectă și vrea să fie respectată? Tocmai pe asta mizează și el; la mijloc nu-i decât o stratagemă. Doar că Maiorescu însuși, așa cum am spus-o deja, nu mai vorbise în articolul său despre cultura română, ci doar despre poezie și proză; apoi, el însuși acceptase că a da înapoi e cu neputință, el însuși apelase, concesiv și defetist, la conștiința pe care clasele culte ar trebui s-o aibă. Lansase, totuși, și aici ipoteza aproape fatalistă a amenințării care pândeste societate românească. După ce rezumase ideea formelor fără fond („Pe noi, românii, ne-au scos soarta fără de veste din întunericul Turciei și ne-a pus în fața Europei. O dată cu gurile Dunării ni s-au deschis și porțile Carpaților, și prin ele au intrat formele civilizației din Franța și din Germania și au învălit viața publică a poporului nostru. Din acest moment am pierdut folosul stării de barbarie fără a ne bucura însă de binefacerea stării civilizate”), Maiorescu reia, ca indubitabilă, ipoteza pierderii identității noastre: „Când am fi singuri într-o insulă, când ne-ar fi dat să trecem prin orice schimbare a vieții publice fără a fi amenințați dinafară în chiar existența noastră, am putea aștepta în liniște dezlegarea problemelor, lăsând timpului viitor sarcina de a ridica încetul cu încetul greutățile de astăzi”. Ce să reținem? Că exista un folos al stării de barbarie pe care Maiorescu îl regretă? Că prin popor (poporul a cărui viață publică ar fi învelită cu civilizația occidentală) înțelege exclusiv țărănimea? Că prin împrumutarea formelor de civilizație e amenințată însăși existența neamului? Cu toate acestea, după tonul acesta panicat în fața unei crize care ar amenința națiunea, el însuși vorbește dezaprobator despre „apucăturile barbariei” și acceptă că impunerea fondului trebuie făcută de sus în jos, iar ceea ce critică nu sunt principiile, ci o moralitate îndoielnică (care are legătură cu teoria formelor fără fond doar în măsura în care bugetul statului trebuie să întrețină un aparat administrativ care face ca statul să funcționeze): „Pentru aceasta se cere mai întâi o cultură solidă a claselor de sus, de unde pornește mișcarea intelectuală // Aici însă este greutatea! A vota, a governa, a scrie jurnale, a ține prelecții necontrolate, a fi membru de academie și profesor de universitate, această formă a culturii apusene convine anteluptătorilor noștri mai ales când forma se întâlnește și cu un Ș (venit, n.n.) corespunzător din bugetul statului. Dar a îndeplini cu aceeași seriozitate sarcina ei intelectuală, aceasta nu le convine; și când îi critici în această parte a vieții lor publice, atunci se indignează, spun că suntem încă într-o stare nepregătită, ca noi să ne asemănăm cu Franța de acum 300 de ani, că meritele lui Șincai, Asachi, Bariț, Tăutu, Laurian trebuie privite dintr-o perspectivă istorică seculară!”. Să deducem că acest aparat administrativ ar trebui eliminat? Să deducem că despre el e vorba atunci când Maiorescu vorbește despre conștiința claselor noastre culte? Și ce legătură este, în fond, între această clasă,

posibil coruptă sau i/amorală și teoriile latiniste ale lui Șincai, Laurian ș.a.m.d.?

Câteva paranteze aici. Una se referă la *adevărurile* maioresciene. În discursul lui Maiorescu, cuvântul *adevăr* e folosit pentru încărcătura sa strategică: inatacabil, i se dă o semnificație grea, tare, trans-istorică și supra-individuală, adică impersonală. Prin el, Maiorescu nu mai trebuie să demonstreze nimic: demonstrațiile sunt substituie de teze, ba chiar de cuvinte care trimit la ritualuri păgâne: „cu orice jertfe și în mijlocul a orcător ruine trebuie împlântat semnul adevărului!”. În contra direcției de azi... are în centru tocmai conceptul de adevăr, prin care Maiorescu înțelege evoluție bazată pe cauzalități interne: cum avea să spună mai târziu, „englezește evoluționar” și nu „franțuzește revoluționar”. Nu voi insista asupra acestei chestiuni, căci mă interesează deocamdată contextele mai blânde. Astfel, *adevăr* înseamnă și *idee* în absolut justă, care nu acceptă niciun fel de contestare. Astfel, „O primă greșală, de care trebuie astăzi ferită tinerețea noastră, este încurajarea blândă a mediocrităților. [...] De aci să învățăm marele adevăr că mediocritățile trebuiesc descumulate de la viața publică a unui popor”; mai apoi, „Al doilea adevăr și cel mai însemnat, de care trebuie să ne pătrundem, este acesta: Forma fără fond nu numai că nu aduce niciun folos, dar este de-a dreptul stricăcioasă, fiindcă nimicește un mijloc puternic de cultură”. Textul lui Maiorescu e plin de astfel de afirmații care intră sub incidența abaterii de la ceea ce am putea numi dacă nu corectitudine politică, atunci corectitudine publică și morală: a spune altfel înseamnă a te compromite. Adeziunea morală e astfel obținută din start. Firește, intră în această categorie afirmațiile „ce are a face în asemenea discuții (discuții de principii, n.n.) persoana scriitorului”, sau întrebarea retorică „Dacă o foaie literară nu este în stare să scrie după gramatică, dacă se declară incapabilă de a avea ortografie și stil bun, atunci de unde a luat curajul de a se mai prezenta pe arena publicității?”. Maiorescu apelează astfel la complicitatea cititorului care, prezent în text, devine implicit un aliat, hrănit cu teze și adesea cu sofisme. Totul pare logic, impecabil, iar formulările, absconse, aforistice, ermetice, fascinează și subjugă, mai ales când rațiunea impecabilă e dublată de o undă de patetism, de afectare umanitaristă solidară. Iată: „Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și literatură, avem muzee, conservatorii, avem teatru, avem chiar o constituție. Dar în realitate toate acestea sunt producțiuni moarte, pretenții fără fundament, stafii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor mai înalte ale românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne desparte de poporul de jos devine din zi în zi mai adânc. Singura clasă reală la noi este țărănul român, și realitatea lui este suferința, sub care suspină de fantasmagoriile claselor superioare”. Exemplar e finalul textului: „Căci fără cultură poate încă trăi un popor cu nădejdea că la momentul firesc al dezvoltării sale se va ivi și această formă binefăcătoare a vieții omenești; dar cu o cultură falsă nu poate trăi un popor, și dacă stăruiește în ea, atunci dă un exemplu mai mult pentru vechea lege a istoriei: că în lupta între civilizația adevărată și între o națiune rezistentă se nimicește națiunea, dar niciodată adevărul”. Apoteotic, această frază ne plasează în plin sofism echivoc și neclar. Să susții că un popor poate trăi fără cultură și că el ar putea să se dezvolte în mod firesc

către acel tip de cultură treacă-meargă; dar a folosi cuvântul *fals* pentru a defini formele de civilizație împrumutate ține de strategia lui Maiorescu de a convinge. Altfel, care e legea veche a istoriei conform căreia „în lupta între civilizația adevărată și între o națiune rezistentă se nimicește națiunea, dar niciodată adevărul”? Ce (mai) înseamnă aici adevăr? Ai crede că tocmai soluția propusă de el, rezistența națiunii în fața civilizației apusene, e sinucigașă, din moment ce în confruntarea dintre civilizația adevărată și națiunea adevărată cea care moare e națiunea. Dar ce înțelege Maiorescu prin civilizație adevărată? Civilizația prin forme fără fond sau mai degrabă, dimpotrivă, civilizația prin dezvoltarea naturală, firească? În acest caz, de ce ar fi antagonice națiunea, adevărul și civilizația? Simplu spus: mi-e greu să descifrez până la capăt sensul afirmației maioresciene, altfel memorabilă prin caracterul apodictic, de sentință validată istoric (trimiteră la vechea lege a istoriei, rămasă însă necunoscută nu e întâmplătoare), enigmatică și tocmai de aceea „adevărată”. Repet: cine l-ar putea contrazice pe Maiorescu, când afirmațiile lui tăioase sunt de o raționalitate rece, pură, atât de înșelătoare, însă? Neretoric în maniera liberalilor pașoptiști, ele sunt expresia unei alte retorici: imbatabilă, tocmai pentru că e cinică; neridicolă, pentru că e dovada și consecința națiunii. Tocmai de aceea, mai periculoasă.

Altă paranteză se referă la ceea ce aș numi corelarea prin tehnică cu Europa, pentru că problema țărănească nu e singura care cere o soluție. Spune Maiorescu: „Pe de altă parte, prin înlesnirea comunicărilor, vine acum însăși cultura occidentală la noi, fiindcă noi nu am știut să mergem înaintea ei. Sub a ei lumină biruitoare va deveni manifest tot artificul și toată caricatura «civilizațiunii» noastre, și formele deșerte cu care ne-am îngâmfat până acum își vor răzbuna atrăgând cu lăcomie fondul solid din inima străină”. E una din marotele de mai târziu ale naționaliștilor. „Urmașii romanilor” (așa-i numește Maiorescu pe latiniștii ardeleni) și-ar asuma sarcina „de a așeza gîntea română pe bazele civilizațiunii”. Or, Maiorescu amestecă tot timpul dovezile și nivelele de realitate. De ce să fie invocați latiniștii, cu erorile lor de filologie, într-un context care vizează implementarea formelor de civilizație occidentală? Dar Maiorescu apelează deliberat la dovezi care nu permit contestarea, extinzând apoi terenul de aplicație. Da, latiniștii sunt ridicoli. Dar sunt ridicole și instituțiile civilizației moderne?! E ridicolă și dezvoltarea tehnică? Transformând comunicarea mai bună în pericol, autohtoniiștii – din orice epocă – vor demoniza orice progres tehnic. Tipografia, iată un caz special: „Avem de toate cu îmbelșugare [...] și când îi întrebi de literatură, îți citează cifra coloanelor înnegrite pe fiecare an cu litere române și numărul tipografilor din București”. Tipografiile, știm, fac și obiectul „criticii”, caragialeene, ea – din care, de altfel, Caragiale se hrănește și se inspiră – e vinovată și de creația proastă, și de alte păcate. Maiorescu tună și fulgeră (dacă simulează sau nu, o chestiune deja mai puțin importantă) împotriva tehnicii pe care, însă, o folosește din plin. Astfel, avem de-a face cu un S.O.S. disperat; raționalistul apelează la un frison de panică. „Fondul solid din inimă străină” va locui sufletul românilor. Ce legătură era între sufletul etnic al francezilor, al germanilor, al străinilor, pe care Maiorescu îl acuză aici, și formele de civilizație, de la presă, justiție, teatru, la constituție? Dacă panica

era reală sau jucată (un acces de junventute teribilă pusă sau nu în slujba devenirii proprii sau a impunerii teoriilor proprii), ea hrănește, oricum, un verb al disperării: „Mai este oare timp de scăpare? Mai este oare cu puțință ca o energică reacțiune să se producă în capetele tinereții române și, o dată cu desprețul neadevărului, să deștepte voința de a pune fundamentul adevărat acolo unde se află astăzi numai pretenții iluzorii? Poate soarta ne va acorda timp pentru această regenerare a spiritului public și, înainte de a lăsa să se strecoare în inimă nepăsarea de moarte, este încă de datoria fiecărei inteligențe ce vede pericolul de a se lupta până în ultimul moment contra lui” (152).

Finalmente, acesta este sensul teoriei maioresciene, a sistematicii sale? De-a lungul istoriei, el a fost continuat, în acest sens, cum am spus-o deja, de direcția naționalistă, care-i recuză pe pașoptiști, pentru adeziunea lor față de Europa. Dar nu era Maiorescu însuși un aprig apărător de instituții europene? Nu milita el tocmai pentru o existență demnă în Europa – știind, pe de altă parte, cât de precar e statutul nostru în Europa? Problema nu era a instituțiilor, ci a transformării lor în entități viabile și funcționale, puse în slujba statului. Ca să dam un alt exemplu: ajuns revizor, Eminescu aplica în școala românească principii, comportament, o viziune de tip european – adică exigență, intransigență, corectitudine, aplicarea legii, refuzul improvizației și compromisiului. Adică ieșirea din starea de barbarie, de balcanism, de complicitate în rău. Că modelul era germanic, ce relevanță are? Din acest punct de vedere, putea fi și francez.

Să revenim, însă, cu plusul de informație și de context obținute deja. Așadar, de-o parte „barbaria orientală”, de cealaltă, „civilizația occidentală” – la mijloc, un popor care e amenințat să-și piardă identitatea, căci formele de civilizație nu găsesc un sol adecvat, iar aparatul de stat care-l implementează e, în cel mai rău caz, o armată de imorali, în cel mai bun, niște amatori animați de idei nobile, cu prea puțin simț practic. Nu tocmai printr-un act de voință propune Maiorescu schimbarea imoralilor în morali, sau saltul de la inocență la pragmatism? Nu e tocmai moralitatea o formă fără fond care ar trebui impusă nu prin apelul la conștiință, ci prin legi? Chestiuni, toate acestea, de actualitate. Și nu numai la noi, o țară care ar fi împrumutat, în 1848, în 1866, ș.a.m.d. până în prezent formele civilizației europene, ci în toată lumea civilizată. Nu de pierderea identității e vorba, ci de aplicarea blamatului „regim constituțional”. Nu de adecvarea formelor la fond, ci despre existența unor legi și despre aplicarea lor consecventă, cu consecința chiar a civilizării. De fapt, cu consecința realizării unui stat modern.

În fond, ce face Maiorescu? Identifică o situație de criză, de fractură între idei și viața concretă, dă un diagnostic și propune niște soluții. Problema nu e atât a reacționarismului soluțiilor propuse (în Cameră, nu mai e vorba deloc de reacționarism – acuzație gratuită, clișeu aproape diversionist), ci a carierei pe care ideea formelor fără fond (rămasă în punctul ei de pronire) o capătă / o face în societatea românească. La cumpăna secolelor trecute, în perioada interbelică, în deceniile dogmatismului comunist, imediat după 1989 și, de asemenea, odată cu intrarea noastră în UE, de fiecare dată când instituții europene impun și verifică aplicarea unor legi sau ne obligă să instituiem legi, se apelează, ca apărare, soluție

de reacțiune, la modelul mental propus de Maiorescu: formele fără fond, care amenință să ne distrugă identitatea, o tristă carieră, în fond. Dar nu e nevoie tocmai de aceste forme pentru a spera că se va crea, odată și-odată, fondul? În așa fel încât nu poți să nu te întrebi dacă nu cumva Maiorescu însuși e vinovat de faptul că nici azi nu ieșim din acest complex al formelor fără fond. Se perpetuează și se exploatează politic tocmai spaima pierderii identității. Nu cred că ne vom vindeca vreodată de acest simulacru de problemă – diversionist folosit – care se traduce în ideea că vinovații, ca și amenințarea, sunt mereu în altă parte, în afară. E un avantaj pus în mișcare de două instincte, de apărare și conservare, semn, pe lângă altele, și al unei culturi fie începătoare (care va rămâne tipologic așa), fie minore (tocmai pentru că își caută salvarea în ficțiuni ideologice). Dacă a devenit „un brand românesc”, cum s-a spus, acest lucru, dacă nu i se datorează lui Maiorescu (de-a lungul timpului l-au folosit intelectuali care îl citiseră, azi e aplicat instinctiv de oricine), atunci el i-a dat consistență paradigmatică.

În acest context, a discuta despre „actualitatea lui Maiorescu” acum, în 2017 sau 2018, înseamnă să sugerez că se resimte nevoia de a apela din nou la el, nu numai la diagnosticul lui, ci mai ales la tratamentul pe care el l-a propus și aplicat lumii românești în ansamblul ei. Dacă vorbim de „actualitate”, pornim cel puțin de la premisa că timpul e iarăși un organism bolnav; dacă nu cumva, la noi, orice timp e bolnav (cum știm, Maiorescu depășește adesea cazurile concrete pentru a le proiecta în paradigme¹), orice timp are bolile lui, încadrabile celor identificate de Maiorescu, și, prin urmare, ar avea nevoie de verdictele lui, devenite cumva trans-contextuale. A spus-o și Lovinescu. Invocând disputa dintre barbarie și civilizație de care vorbise Maiorescu, criticul din interbelic, el însuși un optimist, vorbește despre cauzele actualității maioresciene: „Dacă optimismul necesar existenței ne obligă să credem că «mai puțin adevărat că biruința ei nu e dreaptă, ci ia forma unei linii frânte, cu reîntoarceri adesea mai puternice decât progresul real; problemele, pe care le rezolva Maiorescu cu atâta vehemență acum șaptezeci de ani, sunt astăzi și mai actuale” – Scrieri, 7, 195. Acum, după atâția ani de comunism, după ezitățile revenirii la normalitate, afirmația lui e la fel de valabilă. Dacă vorbim de actualitatea lui Maiorescu, mesajul pe care trebuie să-l avem în vedere trebuie privit în acest context: cum gândim relația noastră cu Europa, cu valorile civilizației moderne, cum asigurăm o funcționare eficientă a statului, cum facem ca statul să fie un angrenaj modern?

În paranteză fie zis, mi se pare că, adusă în discuție mult în 2017, la o sută de ani de la moartea criticului, problema autonomiei esteticului e superfluă și falsă. Legitimă în vremea sămănătorismului, a tradiționalismului gândirist ori a

¹ La drept vorbind, Maiorescu însuși folosește cazurile (sau se folosește de ele) pentru a ajunge la modele teoretice de-contextualizate; pare mai preocupat de paradigma abstractă decât de situațiile concrete, deși, evident, cu simțul său pragmatic, dorea de fapt să legitimeze felul de a trata un caz prin greutatea dată de modelul teoretic căruia acesta i se includea. Pentru a da un singur exemplu, de aceea estetica lui e una aplicată: pentru a alcătui o antologie de poezie de uz didactic, are nevoie de o definiție a poeziei.

anilor ⁴⁰, de asemenea, în perioada 1960-1989, când bătălia pentru estetic era o bătălie politică – lucrul acesta trebuie spus răspicat! –, ea poate azi eventual să mai constituie un criteriu de recitare a literaturii din perioada comunistă³. În fond, obsesia autonomiei sau angajării literaturii, pe care cultura română o mai are încă, n-ar fi decât o dovadă în plus de imaturitate. Speranța noastră este că ne putem elibera de sub tutela crizei pe care o relevă Maiorescu, în condițiile în care, fatalitate a istoriei, studiile literare au intrat oricum sub dominația celor culturale. E cu puțință să dăm înapoi? Sau: e cu puțință, cu toată revolta lui Harold Bloom, să ne sustragem spiritului secolului? Și aici nu e vorba despre opțiuni individuale.

Și astfel, parafrazând cuvintele lui Maiorescu din *Direcția nouă*..., vom face saltul pentru a reveni către cealaltă problemă majoră, cu adevărat de actualitate, aceea a *teoriei formelor fără fond*, care vizează relația dintre identitatea noastră, aflată într-o posibilă criză, din cauza preluării (implementării s-a spus deseori după 1989) a instituțiilor administrative europene, implicit a valorilor europene. De fapt, problema cu care se confruntă Europa la ora de față (și tot ce înseamnă Vest) are în vedere exact legitimitatea modelului europenității moderne, instituit odată cu Revoluția franceză și cu fundamentarea principiilor Iluminismului. Mai sunt valorile europene legitime? Nu cumva au eșuat, dacă nu la nivelul principiilor, la acela al aplicării lor? Democrația pare o formă goală (la noi s-a vorbit, oricum, de democrație specifică – *sic!*), autonomia puterilor în stat, de asemenea, clasa politică visează doar la paradize fiscale; iar la aceste chestiuni se adaugă atentatele, cu cauzele lor sociale și identitare, migrația, consecință de asemenea a intervenției Vestului în

² O dovedește Lovinescu nu numai în *Istoria literaturii*..., ci și în cartea despre posteritatea criticii maioresciene ori în scrisoarea de răspuns dată cerchiștilor. Pe de altă parte, cu toate erorile de evaluare, care se datorează intruziunii unor criterii ne-estetice de evaluare, literatura interbelică a fost citită multă vreme în liniile mari ale canonului lovinescian. Dezvoltarea în limitele esteticului e o fatalitate, spune Maiorescu. Și dacă în fond, *Istoria* lui Lovinescu este una cu teză – el militează pentru o artă care nu este angajată local. Verdictele lui se fundamentează pe acest militantism. Erorile lui de judecată se datorează tocmai pe acest militantism.

³ Două comentarii sunt necesare. Canonul autonomiei esteticului angaja o poziție politică (teoretic: europeană, modernă, sincronizantă), fapt analizat/demonstrat de Mircea Martin, de Andrei Terian. Pe barica-dele esteticului, bătălia se purta cu ceea ce era (nu numai prezentat) drept un anti-canon (în realitate, un canon dogmatic – sau ideologic, dacă dăm cuvântului conotația sa originală). O recitare a literaturii din anii comunismului din perspectiva influențelor ideologizante, cu toate încercările existente, izolate și particulare, rămâne încă un deziderat, dacă nu cumva este, din varii motive (printre ele, și condiția criticii după 1989), o imposibilitate. Revizuirea pentru care s-au rupt spade după 1989 n-a mai avut loc. Aici poate fi adusă în discuție poziția criticii practicate de Monica Lovinescu. Considerată la antipodul criticii lovinesciene (il avem în vedere, firește, pe E. Lovinescu), critica ei est-etică (angajând, astfel, eticul) e mai degrabă o situație în descendență lovinesciană. Doar prin asumare contextuală în anii comunismului (recuperarea lui Lovinescu s-a făcut din perspectiva autonomiei esteticului tocmai pentru că, în apărarea canonului europenizant, era nevoie de legitimarea pe care o oferea un astfel de precursor) și prin diversiune după 1989, E. Lovinescu a fost prezentat drept apărător al autonomiei esteticului, al estetismului, atribuindu-i-se o candoare pe care Lovinescu, un militant, n-o avea. După mine, Monica și Eugen Lovinescu nu-s adversari, ci se află în aceeași tabără.

echilibrul fragil al Orientului apropiat etc. etc. Așa încât, voci cu greutate vorbesc despre eșecul democrației și asasinatelor economice, toate acestea generând un sentiment de insecuritate individuală și, dacă nu etnică, națională. Și ce constatăm? Anglia se retrage din UE, Catalonia dorește independența, mișcările naționaliste proliferază, devin credibile discursurile populiste, mesajul optimist al lumii capitaliste pare să-și fi epuizat potențialul de încredere, oameni politici de aici și de aiurea se întrebă de ce nu stă Europa în banca ei și cu ce drept intervine și cere aplicarea unor legi impuse, eliminarea corupției, alegeri libere și netrucate etc.? În învățământul superior, Europa a venit nu doar cu bursele Erasmus, dar și cu sistemul Bologna, cu indicele Hirsch, cu revistele ISI: ordinii, pe care o mai păstrăm din anii comunismului, i-a urmat haosul. În fine, noi am intrat în Europa în vreme ce Europa nu mai este ea însăși. Dacă am putea glumi, în termeni caragialeeni, am spune: Reacțiunea la putere! Această Reacțiune izolaționistă, care militează pentru păstrarea adevăratei identități, neafectate de contactul cu Europa și care aruncă apa din albie cu copil cu tot. Nu-i vorbă, Reacțiunea a fost activă în toată Europa și după Primul Război Mondial, fapt care l-a generat pe al doilea. Se clamează din nou azi, chiar dacă în altă formă, *Declinul Occidentului*, *Un nou Ev Mediu*, ca și cum pagina istoriei ar trebui/ ar urma să se întoarcă încă o dată. Marotele acestui nou ev sunt globalismul, informatizarea, conspirația universală, eventual Soros, FMI, multinaționalele etc. Demonstrează istoria că există o alternativă la capitalism? E posibilă, cu toate carențele constatate, o altă formă de organizare a societății decât democrația? În fine, spaima pierderii identității e un bun mijloc de manipulare a maselor și nu o dată mișcările reacționare au apelat la speranța recuperării ei, pe fondul activării complexelor de superioritate/inferioritate și a condiției sociale precare. Și ce legătură au toate acestea cu poziția maioreciană, cu Maiorescu? Poate doar aparent nu au.

Așadar, ce legătură au toate acestea cu poziția maioreciană, cu Maiorescu? Teoria formelor fără fond e invocată, indiferent dacă Maiorescu este o referință sau nu, de toți cei care acuză Europa de intruziuni în firescul, *naturelul* vieții publice românești. Pare să fie la mijloc o chestiune de inadecvare și o fractură între voință și realitate. Teoria formelor fără fond este, oricum, invocată adesea, chiar și de cei care nu l-au citit pe Maiorescu. Actualitatea ei constă în reacția antieuropeană, valorile străine fiind considerate o amenințare la adresa identității proprii. Or, aceste valori străine se concretizează în instituții și principii acceptate la nivel european, care funcționează la nivel european și care se concretizează în legi. Problema e mai degrabă tehnică și nu afectează nicidecum acea identitatea (etică, națională), la care într-o manieră destul de vagă face referire și Maiorescu, o substanță cumva transcendentă și abisală. Maiorescu are în vedere deopotrivă această identitate, în pericol, dar și formele de civilizație ale lumii moderne, instituțiile ei. De ce acest amestec? O face Maiorescu deliberat pentru a câștiga aderența? Dacă e pur și simplu o strategie retorică, efectul e diversionist: ar trebui să eliminăm formele civilizației moderne (adică legi etc.) pentru că ar pune în pericol substanța noastră identitară trans-istorică. De fapt, e la mijloc o interferare de nivele de referință.

Theodor CODREANU

Eminescologia lui Constantin Cubleșan

Ajuns la vârsta cea împlinitoare de ființă (n. 16 mai 1939, Cluj), Constantin Cubleșan este una dintre cele mai complexe personalități literare și culturale ale Ardealului de astăzi: prozator, dramaturg, poet, eminescolog, critic și istoric literar, jurnalist, cu o operă impresionantă care numără peste 80 de volume. O devoțiune aparte a operei sale o constituie eminescologia, concretizată într-o infatigabilă exegeză a exegezei marelui poet, dar și în interpretări proprii: *Eminescu în conștiința criticii* (1994), *Eminescu în perspectivă critică* (1997), *Eminescu în orizontul criticii* (2000), *Eminescu în oglinzile criticii* (2001), *Eminescu în universalitate* (2002), *Eminescu în reprezentări critice* (2003), *Eminescu în privirile criticii* (2005), *Eminescu în comentarii critice* (2008), *Eminescu în exegeze critice* (2014), *Eminescu în reflexii critice* (2017) la care se adaugă cercetările proprii privind creația poetului național, incluse în volumele *Luceafărul și alte comentarii eminesciene* (1998), *Cezara* (2002), *Ciclul schillerian* (2006), *Mihai Eminescu. Lecturi analitice* (2018). Așadar, un record de cărți în cultura noastră, care fac din Constantin Cubleșan cel mai productiv eminescolog, dar în nici un caz unul prolix, fiindcă istoria exegezei eminesciene pe care o întreprinde, continuatoare a eforturilor altui clujean, D. Popovici, se remarcă prin dreaptă cumpănă, prin economie de mijloace stilistice și limpiditate axiologică. Aproape nimic din ce s-a publicat despre Eminescu, în ultimele trei decenii, n-a scăpat ochiului supraveghetor al lui Constantin Cubleșan. Și se cuvine să știm că, după 1989, în plină campanie de „demitizare”, de „despărțire de Eminescu”, s-au scris mai multe cărți despre fenomenul eminescian decât în toată istoria

eminescologiei interbelice și din perioada comunistă, ca reacție la diversele desanturi ale detractorilor autohtoni și de aiurea. Evident, nu toate cărțile închinat poetului sunt de valoare, Constantin Cubleșan fiind mereu atent la ierarhiile de ordin axiologic, dar, în același timp, fenomenul se arată unic în cultura contemporană, atestând forța vitală a operei lui Eminescu, comparabilă cu a titaniilor literaturii universale. Nu întâmplător, cercetătoarea Ilina Gregori și-a intitulat una dintre cărți *Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze* (2008).

În notele care urmează, voi face referire, îndeobște, la cea mai recentă carte a autorului, *Eminescu. Lecturi analitice* (București, Editura Palimpsest, 2018). Volumul cuprinde șapte studii și două interviuri: *Contemporanul nostru, Debutul cernăuțean, „La mormântul lui Aron Pumnul”, Recitind poezia „Din străinătate”, Portret de tinerețe, Complexul „Grama” și complexul „Dilema”* (interviu de Mihai Cimpoi), *Publicistul. Început de an 1882, „Eminescu a fost un om incomod”* (interviu de Mircea Stăncel), *Ciclul schillerian* (acesta din urmă, variantă revăzută a textului din 2006).

Studiul introductiv este o sinteză a prefețelor la cărțile de exegeză a eminescologiei, lămuritoare pentru evoluția cercetărilor analizate între 1994-2017 și care argumentează *contemporaneitatea* poetului, având ca model mai vechea carte a lui Jan Kott, *Shakespeare, contemporanul nostru* (1965, versiune românească în 1969), carte care i-a adus Premiul Herder. Sintagma este cu atât mai potrivită pentru Eminescu, cu cât poetul nostru a avut o imensă prețuire pentru „divinul brit”, „geniala acvilă a

nordului”, cum l-a numit autorul *Lucafărarului* pe scriitorul englez, considerat de celebrul critic american, Harold Bloom, *centrul iradiant al canonului literar occidental*. Nu altfel l-a receptat Eminescu pe Shakespeare. Contemporaneitatea eminesciană este dovedită, apreciază Constantin Cubleşan (în 1994), și prin aceea că „Fiecare nou explorator, fiecare nouă generație de exploratori cată a aduce cu sine propunerea unei priviri mai proaspete, nevoia unor alte unghiuri de perspectivă, inedită” (p. 5). Recurgând la o metaforă industrială, grosieră, în felul ei, criticul amintește de argumentul unui scriitor de la o întrunire culturală, anterioară anului 1989, că, în vreme ce „cutare sau cutare combinat industrial se uzează fizic și moral după o vreme, *uzina Eminescu* rămâne mereu activă și neofilită de trecerea timpului” (p. 6). Era și o acuză indirectă pentru ținerea la index a volumului X din seria de *Opere*. În 1997, domnul Cubleşan remarca actualitatea lui Eminescu printr-o statistică: în numai trei ani de la publicarea volumului *Eminescu în conștiința criticii*, s-au publicat nu mai puțin de 50 de cărți eminescologice și de ediții ale operei! (p. 9). Evident, în fața unei asemenea ascensiuni publice, s-au declanșat încercările de demolare a „mitului” Eminescu, de contestare „dilematică” a condiției de scriitor și de *poet național*, ca pe vremea internaționalismului proletar (p. 10). Și asta în numele intrării/integrării în Europa, în raport cu care Eminescu ar fi o piedică insurmontabilă. „Numai că aderarea la o Europă fără granițe și egală pentru toată lumea – replică imediat d-l Cubleşan – nu înseamnă nicidecum a renunța la ceea ce ne reprezintă pe noi ca identitate națională. Ba, sunt convins, cei ce vor veni la această masă comună cu bogăție mai mare de valori spirituale și materiale vor fi priviți cu alți ochi decât cei ce vor veni cu mâna goală, bravând în cavaleri ce s-au dezis de trecut pentru a primi cât mai *puri*, cât mai puțin îngreunați de veșmintele vechii lor apartenențe, investitura unor noi competențe” (p. 11). „Avem valori de prim rang în cultura universală”, adaugă exegețul, „Iar Eminescu este piatra nestemată pe care n-avem nevoie s-o nesocotim”.

Celor care nu mai obolesc să-l eticheteze pe Eminescu, în fel și chip, *reacționar*, *paseist*, *antidemocrat*, *xenofob*, *antisemit* etc., criticul le răspunde că e nevoie de judecăți lucide și nepărtinitoare, așa cum o fac mulți analiști cuprinși în volumele sale (p. 13). Într-o viziune dialectică *ad-hoc*, Constantin Cubleşan surprinde transfigurarea hegeliană a negativului în pozitiv: „La urma urmelor, atacul *la baionetă* de la *Dilema* a fost un factor pozitiv în privința fenomenului Eminescu. S-a întâmplat un lucru cât se poate de firesc. Organismul conștiinței naționale, al spiritualității românești, simțindu-se virusat, și-a luat măsuri de apărare” (p. 17). Reacția care a urmat este, în același timp, surprinzător de concordantă cu teoria eminesciană asupra pozitivității *spiritului reacționar*, cu care el s-a apărat împotriva celor care-l etichetau ca „reacționar”: „Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă: pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat

în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriului său, toate acestea deosebite și neatârând câtuși de puțin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendințele și ideile noastre se pot numi *reacționare* (s. n.), epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decât în înțelesul pe care i-l dă fiziologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricătioase a elementelor străine introduse în lăuntru său¹. O asemenea reacție a eminescologiei s-a declanșat în urma atacurilor celor care și-au publicat ineptiile maladive în nr. 265/1998 al „Dilemei”. Constantin Cubleşan analizează „cazul *Dilema*” într-un capitol aparte: *Complexul „Grama” și complexul „Dilema”*, remarcând că antieminescianismul are rădăcini mai vechi în cultura noastră.

Așa se face că, acum, bilanțul lucrărilor de eminescologie este impresionant: în zece-unsprezece ani (1990-2000), biblioteca eminesciană s-a îmbogățit cu 150 de cărți noi, Constantin Cubleşan reușind să scrie despre cvasimajoritatea lor. Stimulul esențial al revizuirilor critice, observă criticul, a venit de la realizarea ediției naționale, în șaisprezece volume, a operei, ediție începută în 1939 de către Perpessicius și încheiată de echipa lui Dimitrie Vatamaniuc (p. 15). Asemenea edificiu, realizat îndelung, trebuie să fie sprijinit de fondarea unui *Institut Eminescu*, „deziderat vechi, pornind de la înființarea unei *Catedre*, a unei *Biblioteci*, a unui *Centru de documentare ș.a.m.d*”, ca în marile culturi europene care-și cinstesc scriitorii naționali (p. 16). Constantin Cubleşan vede o triadă a europeanismului nostru în Eminescu, Brâncuși, Enescu (p. 20).

În ciuda acestui fapt, după douăzeci de ani de receptare a eminescologiei (2008), constată că aversiunea față de Eminescu, fie ea și minoritară, încă nu s-a stins: „De ce îl urăsc atât de mult unii dintre contemporanii noștri pe acest scriitor care s-a născut și a trecut la cele veșnice în secolul al XIX-lea? Spun: *urăsc*, pentru că ce altceva poate să însemne acel îndemn, atât de categoric și imperativ: să ne despărțim de Eminescu? Pe cei contemporani lui i-am înțeles întrucâtva, ca oameni care se *incomodează* unii pe alții, prin prezența lor fizică. Și nu numai” (p. 24). Prin asemenea invidie pot fi înțeleși, de pildă, Al. Grama și Dimitrie Petrino, ca situații de felul celei a lui Salieri față de Mozart. Grama, care nu era lipsit de intelectualitate și care scria și el versuri, s-a pomenit la Blaj cu Eminescu, care i-a întunecat brusc prestigiul de poet, „aruncându-l tacit” „într-un total anonim”. „Coșmarul” s-a perpetuat la reîntâlnirea, ca studenți, la Viena. Petrino nu l-a putut ierta pe Eminescu pentru afrontul la adresa broșurii sale prin care îl sfida pe Aron Pumnul; în schimb, Eminescu a fost dispus să-i recunoască, la moarte, bruma de talent. Cât privește aversiunea unei personalități puternice, ca Macedonski, cauza era dublată de gazetăria eminesciană, jurnalistul de la „Timpul” necruțându-i derapajele morale din activitatea publică, cele mai grave fiind din vremea

¹ M. Eminescu, *Timpul*, 17 august 1879.

când era demnitar al statului în Dobrogea recent integrată în România (p. 25).

Atunci, contemporanii noștri, ce motivație mai pot avea? „Prezența fizică a lui Eminescu nu-i mai poate *incomoda* pe scriitorii noștri de azi. Dar prezența postumă a operei sale?!... Ce-i face pe mai tinerii sau mai puțin tinerii noștri contemporani să dorească atât de mult scoaterea lui Eminescu de pe *poziția* pe care o ocupă, din conștiința publică?!... Gloria?!... Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nimeni nu-i împiedică să se ridice pe cotele cele mai de vârf ale edificiului literaturii (culturii, spiritualității) noastre de azi, ca și dintotdeauna. T.S. Eliot avea perfectă dreptate când spunea că nimeni nu ocupă locul nimănui în această îndeletnicire a scrisului, iar în *Parnasul românesc*, vorba lui Iosif Vulcan, e loc din belșug, pentru toată lumea” (p. 25). Problema e că toate marile noastre personalități de după Eminescu, nu numai că nu au fost „incomodate” de prestigiul poetului, dar s-au recunoscut ca descendenți din eminescianism. Constatarea este valabilă și pentru cei mai puțin mari. Deci nu competitivitatea valorică este hiba, deși dilematicii au invocat-o, scornind și *nulitatea* valorică a poetului, aidoma studenței de la Fizică aflată în dispută, pe o anumită temă, cu o colegă și care, nemaiaivând argumente, a izbucnit în plâns, zicând disperată: „Așa-mi trebuie mie, dacă stau de vorbă cu o tuberculoasă!” (Mihai Ralea, Valori, 1935). Ralea vedea aici lipsa de inteligență, reperabilă prin *confuzia punctelor de vedere*. Identificarea lui Eminescu cu „tuberculosul” de serviciu, să explice fenomenul semnalat de Constantin Cubleșan? Cu siguranță, atare maladie a spiritului poate fi luată în considerație, numai că, observă criticul, între contestatarii lui Eminescu nu toți suferă de lipsă de inteligență. Așadar, trebuie să fie la mijloc și o altă cauză. Iată pe cea identificată de Constantin Cubleșan: „Vor unii, cu tot dinadinsul, să nu-l mai considere pe Eminescu drept poet național, pentru simplul și îndreptățitul lor temei că nu se regăsesc (recunosc) în el, în opera lui?!... Foarte bine. N-au decât să pledeze în această cauză. Democrația actuală dă drepturi de exprimare tuturor *formațiunilor* minoritare. Numai că aceeași democrație consfințește și drepturile majoritarilor. Într-o atare situație, de ce o majoritate, care prețuiește opera lui Eminescu, trebuie să accepte gusturile, preferințele, grila valorică a unora, mai puțin la număr, dar mai insistent guralivi?!...” (p. 26).

Iată întrebarea-cheie care intră în joc și care duce la răspunsuri deosebit de complicate. Este vorba aici de vechea poveste când o minoritate vrea să se substituie majorității și s-o domine până la neantizare. Noi, românii, avem mărturii istorice grave: în primul rând, experimentul Basarabia, în care o minoritate etnică și lingvistică a răsturnat în favoarea ei raportul dintre autohtoni și periferici, ca să folosească terminologia lui Neagu Djuvara, din teza lui de doctorat (1975), premiata de Academia Franceză². Româ-

nii dintre Prut și Nistru au fost transformați în altă etnie, vorbind o altă limbă, cea „moldovenească”-rusească, încât, la un recensământ recent doar 2% dintre basarabeni s-au mai declarat români. Spune altceva Eminescu în Doină?: *Și străinul te tot paște/ De nu te mai poți cunoaște*. Or, ocupantul rus și sovietic a avut grijă să scoată din memoria colectivă (*damnatio memoriae*) a basarabenilor tocmai pe Eminescu. Se va spune că este o diferență enormă între minoritatea intelectualilor de azi care vor să scape de Eminescu și cea din Basarabia care l-a alungat pe Eminescu din școală, odată cu limba română. Fals. În clipa când s-a declanșat scandalul *Dilema*, s-a trecut imediat la epurarea directorului din Ministerul Învățământului care a ținut să declare public că blasfemiile de felul celor din textele dilematicilor nu vor avea ce căuta în școală. Or, tocmai următorul pas era vizat pentru învățământul preuniversitar: transformarea lui Eminescu într-un scriitor oarecare, istoricizat, sub pretextul că elevii nu-l mai vor, că îi torturează etc. Apoi, numele lui Eminescu a fost eliminat din titulatura olimpiadei de limbă și literatură română! S-a contat de pe o *contaminare mimetică* a tinerelor generații în repulsia față de Eminescu. Dar arheitatea eminesciană s-a dovedit extrem de puternică, răsturnând toate calculele prin declanșarea reacției antimaladive, precizate chiar de jurnalistul de la „Timpul”. Geniul lui Emil Cioran, care credea în Eminescu și în limba română, destrăma o diversiune istorică de proporții.

De precizat că, totdeauna, în spatele unei minorități uzurpatoare stă o majoritate de tip imperial sau ideologic. Imperiul bolșevic le-a cumulat pe ambele. Dar în cazul antieminescianismului postdecembrist? De astă dată, ideologia bolșevismului internaționalist a fost înlocuită cu ideologia neomarxismului cultural, de tip struțo-cămilă (o bizară *stângă-dreptace*), a falsului globalism, numită *political correctness*. Produsă de stânga americană, această stranie ideologie a fost importată și în Uniunea Europeană, ducând la instituirea de legi aberante, precum cea aprobată de Parlamentul francez (12 februarie 2019), conform căreia se elimină din viața publică termenii de *mamă* și *tată*, înlocuiți cu *părinte I* și *părinte II* (*partener I* și *partener II*)! În fața unor asemenea agresiuni împotriva firii, filosoful american William S. Lind avertiza: *Dacă putem da în vileag adevăratele origini și natura corectitudinii politice, vom fi făcut un pas gigantic către abolirea ei*.

Eminescu este perceput, astăzi, de noii ideologi ca fiind unul dintre obstacolele inexpugnabile împotriva corectitudinii politice. Aceasta pare să fie cauza ultimă, ascunsă, a tuturor idiosincraziilor care-l asaltează. Întrebările repetate ale lui Constantin Cubleșan își pot găsi răspunsul cel mai drept: „de ce atâta ură împotriva lui Eminescu?... Ce rău face el și cui?... De ce trebuie să ne descotorosim cu toții, cu dinadinsul, de el, intrând acum în Europa?...” (p. 30). „Generoși”, pentru a-și masca „ura”, contestatarii recurg la soluții culturale de soiul substituirii admirației noastre față de Eminescu cu aceea pentru *avangardiști*: „Or, în acest caz, a-l așeza pe Tristan Tzara, cu incontestabilele

² Neagu Djuvara, *Civilisation et les lois historiques. Essai d'étude comparée des civilisations*, Paris, 1975.

lui merite și calități novatoare, alături sau chiar în locul lui Eminescu, pare o blasfemie atâta vreme cât avangardiștii înșiși, Geo Bogza sau Gellu Naum, Virgil Teodorescu sau Ion Vinea, dar și Ilarie Voronca sau B. Fundoianu ș.a., își recunosc descendența, într-un fel sau altul, din deschiderea oferită în modernitate de Mihai Eminescu” (p. 40).

Am zăbovit mai mult asupra capitolului introductiv, fiindcă mi s-a părut de lămuritoare importanță pentru destinul eminescianismului. În ce privește analizele propriu-zise, ele sunt, de asemenea, pline de surprize, relevând aspecte nesesizate de alți eminescologi. Criticul subliniază importanța pentru celor aproape șapte ani petrecuți de Eminescu la Cernăuți, rolul central ocupându-l relația specială cu Aron Pumnul, profesorul aflat în anii ultimi ai vieții încheiate în 1866, când adolescentul debutează cu *La mormântul lui Aron Pumnul*. Firește, despre acești ani s-au spus destule, acum se argumentează importanța conjuncturii istorice, în condiții vitrege pentru românii aflați sub stăpânire habsburgică. Relația dintre profesorul ardelean și învățăcel a fost una cu totul specială: „Stabilit la Cernăuți, Aron Pumnul își pune propria locuință în interesul național, găzduind într-una din încăperi o bibliotecă românească, interzisă de autorități ca bibliotecă publică, dar care funcționa, sub îngrijirea câte unui elev, ca principală sursă de lectură și informație pentru copiii români ai gimnaziului” (*Debutul cernăuțean*, p. 56-57). Or, în asemenea împrejurări, preferința autorului *Lepturarii* pentru tânărul Eminovici are o îndrituire cu totul aparte, presimțindu-i geniul și aplecarea pentru cultură, din care pricină l-a chemat să locuiască chiar lângă bibliotecă de chivernisit, din care Mihai (despre care se știa că scrie poezii și chiar o piesă de teatru) era singurul care citise aproape totul, cum își amintea Teodor V. Ștefanelli (p. 60). Poetul exista deja și crease o atmosferă emulativă de creație, altfel nu se poate explica apariția *Lăcrămișoarelor învățăcelilor gimnaziști la moartea prea-iubitului lor profesor Arune Pumnul*. Cu moartea maestrului său, se încheie și stagiul cernăuțean al poetului, urmându-i cel de la Blaj: „Mai mult n-am ce face în Cernăuți. Pumnul nu mai este, a murit...”

O investigație strâns legată de discipolatul cernăuțean întreprinde, pentru prima oară în eminescologie, Constantin Cubleșan, analizând poezia *Din străinătate*, publicată de Iosif Vulcan în „Familia”, la 15/27 martie 1866. Nostalgia după peisajul descris în poezie s-a convenit a fi cel de la Ipotești. În realitate, observă criticul, ambianța se suprapune doar parțial cu „nataa vâlcioară” ipoteșteană, peisajul fiind consonant cu al satului Cuciulata (unde s-a născut Aron Pumnul), la poalele Munților Perșani, din masivul Făgăraș, cu acele cuiburi de vulturi din Vârful Măgura. Mai mult, poezia conține o dorință testamentară, la care nu se putea gândi, pentru sine, un adolescent de cincisprezece ani: „Chiar moartea ce răspândește teroare-n omenire, / Prin venele vibrând ghețoasele-i fiori, / Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire, / În visuri m-ar aduce către nori”. Acestea și alte amănunte conjugate cu starea sufletească duc la

concluzia că poema este oglinda ultimilor ani ai existenței lui Aron Pumnul, închinată idealului național al înstrăinatului ajuns la Cernăuți: „Trăirea clipelor de final de viață, a minții înflăcărate de idealul unei revoluții, nu putea fi a altcuiva decât a lui Aron Pumnul. Poezia aceasta se dorea a îndeplini, nu mă îndoiesc, rostul unui soi de rostire testamentară a marelui bărbat, pe care i-o oferea cel mai apropiat și iubit discipol al său. E un exercițiu poetic în care putem întrevădea, dacă vom pătrunde esența verbului eminescian, asumarea de mai târziu a rostirii misionare a unui Andrei Mureșanu, alt revoluționar pașoptist transilvănean...” (p. 77-78).

Dar coloana de susținere a analizelor d-lui Constantin Cubleșan o constituie amplul studiu *Cezara. Incursiuni în proza literară*. Dacă Mircea Eliade consacra un eseu de o rară profunzime mitului *Insulei lui Euthanasius* (1943), criticul clujean radiografiază întreaga proză a lui Eminescu (făcând inclusiv trimiteri la poeme precum *Lucefărul* sau *Povestea magului călător în stele*) sub spectrul imaginărilor din nuvela *Cezara*, ajungând și la gândul ontologic din eseul filosofic *Archaeus*. Metoda hermeneutică concluzionează cu un comparatism al nuanțelor (asemănări și diferențe) de cea mai bună calitate. Iată o mostră: „Francesco înțelege *dorul* copilei («Tu vrei să iubești, îi spune el; toată fibra inimii tale tremură la această vioară») și se face mijlocitorul între cei doi, ceea ce Demiurgul refuzase să facă pentru Lucefăr (dar Francesco nu este Demiurgul, nici Ieronim este Hyperion. Doar replicile lor efemere în ordinea unui destin uman efemer). De-aici încolo drumul cunoașterii diferă esențial între cei doi eroi împătimiti de viață – Ieronim aici și Hyperion în *Lucefărul*. Dacă cel din urmă va sfârși prin rămânerea lui fixată în locu-i de eternitate, primul, Ieronim, își va urma calea *programată* a efemerei sale existențe, căutând prin sine ideea echilibrului cosmic în care el reprezintă calea iubirii pasionale, materiale. Hyperion se-ntorsese, pentru a cunoaște adevărul, călătorind prin cosmos, la clipa genezei pentru a-și... însuși destinul în univers, Ieronim face călătoria pe apele oceanului spre tărâmul edenic al întâielor ființe umane pe pământ, spre a-și înțelege menirea în lume. Diferența e nu numai de atitudine în ordinea firii ci și de sens existențial al ființării materiale, cosmice” (p 159).

Și concluzia arcuită între *Sărmanul Dionis*, *Cezara*, *Avatarii faraonului Tlă*, *Geniu pustiu*, *Archaeus*, basmul cult *Făt-Frumos din lacrimă* (fără a fi neglijate prozele de mai mică amploare): „Îndeobște mult mai puțin cunoscută decât creația lirică, epica lui Mihai Eminescu are strălucirea unei opere vizionare, într-un sistem de gândire cosmogonic, ce ar fi trebuit să se împlinească, desigur, ca un edificiu amplu, ca o frescă de dimensiuni monumentale, din care ne-a lăsat multe pagini răzlețe” (p. 183).

Nu mă îndoiesc, gândul eminescologic, luminos și stăruitor peste apele nestatornice ale timpului, constituie o dimensiune centrală a personalității lui Constantin Cubleșan.

La mulți ani, maestre!

Eminescu întru adevăr

În căutarea autorilor și textelor care i-au oferit lui Eminescu imagini și idei pentru configurarea unei constante conceptuale – poetice, stilistice, jurnalistice, filosofice și morale – asupra Adevărului, am dibuit și citeva pagini semnate de George Bariț la anul 1838, care au fost cuprinse de prof. Aron Pumnul, în **Lepturariu rumînesc cules den scriptori rumîni...**, vol. IV. Partea 2-a, 1865, dar, aducîndu-le într-o nouă lumină și ortografie de rigoare, chiar după 180 de ani, am considerat orice comentariu de prisos. (I. F.)

ADEVĂRUL

(Scris pentru cei neîmpietriți și iubitori de a cugeta și a judeca, eară nu pentru cei învechiți în apucăturile sale)

1. Adevărul și dreptatea sînt vecinici acei stîlpi pe care stă și se odihnește toată lumea morală, cea sufletească; și noi în zădar vom tot zice Tatăl nostru...., vie împărăția ta, de cumva acești stîlpi de temelie s-au scuturat și au slăbit. Fără de cunoștiința și împlinirea adevărului ni lipsește toată lumina care este să ne lumineze întru călătoria vieții noastre. Oh vai! dar cîți sînt den toată omenirea cari cunosc adevărul!

Aceasta ni se va arăta pren ceale carile urmează.

2. Nu este cu puțință să fi fost într-adins ce a scris odinioară marele Frederic, regele Borusiei: „Oamenii nu sînt zidiți pentru adevăr. Eu privesc la dîșii ca la o turmă de cerbi în grădina unui domn mare, care nu se cuprind cu nemică decît cu înmulțirea și împlinirea ciurdei lor.” Se pare că aceasta n-a fost decît o sătiră amară, cum că încoronatul filosof a vrut să nemerească cum că pe o plasă de oameni aleasă. Nimene nu știa mai bine decît dîșul că adevărul este moșia și averea tuturor oamenilor dacă s-ar folosi de ea. O! nenorociți toți aceia pe cari soarele adevărului nu-i încălzește și nu-i luminează! Trista lor soarte este să rătăcească întru întuneric, fiind lipsiți de dulcea bucurie ce o simte numai acela care a cunoscut adevărul lămurit. Unde își are sălașul rătăcirea și oarbele prejudețe, acolo nu este neci o fericire stătornică. Ursita a toată ființa dăruită cu minte înțelegătoare este să cunoască adevărul; aceasta este calea cea mai sigură către virtute; singurul temei neclătit pe care trebuie să așezăm noi mulțămirea și odihna noastră cea den lăuntru.

3. Așadar, adevărul e vrednic ca să-l căutăm, necruțînd neci timp, neci osteneală pentru aflarea lui. Care face aceasta acela lucră ca un înțelept, ca un om carele cunoaște demnătatea, împlinind bucuroso dătoria sa. Dar la aceasta trebuiește bărbăție multă și o sîrguință stătornică, care de cele mai multe ori lipsește. O parte den oameni are minte mai slabă, alții n-au curajul de a-l mărturisi și cei mai mulți n-au neci minte, neci curaj, ci rătăcesc, tăgăduesc, pipăesc ca orbii sau se dau odihnei în toată viața lor pînă la

mormînt. Pe care nu l-au precuprins apucăturile vechi și vrea den inimă să-și lățească cunoștiințele sale, adecă să cunoască adevărul, acela trebuie să păzească cu o stătornicie de fier rîndul bun, sîntemintele curate, relegiunea și toate ce sînt nedespărțit împreunate cu sînta moralitate; însă aceasta cere bărbăție și osteneală.

4. Oricît de nemăsurată e sfera adevărului, totuși neci un adevăr nu este nou; adevărul e vecinic ca și Dumnezeu însuși; adevărul nu se află, ce se descopere; și cine a descoperit un adevăr acela a făcut mai mult decît că ar fi întemeiat o împărăție pămîntească cît de mare, căci aceasta astăzi, mine își ia capătul său, eară adevărul rămîne în veacul veacurilor. Precum știm prețui lumina mai bine privind la umbră, așa și adevărul, alăturînd lîngă dîșul rătăcirea.

5. Adesori trebuiește mult mai mare bărbăție și hotărîre de sine a spune adevărul decît a-l cerceta, den cauză că la prea mulți li este prea neplăcut să-l audă, nefindu-li dedate urechile și cu atît mai mult inima lor ca să străbată într-însa. Cu mulți pățim ca sîntul Paul apostolul cu Felix. căruia, după ce s-ar fi încumetat a-i spune adevărul în față, își auzi cuvintele acestea: „Eu te voi chema eară cînd voi avea timp mai intocmai pentru aceasta.”

Adevărul nu este clivire și cui spunem adevărul, pe acela nu-l urîm, dar cui ne lingușim și îl miștim, pe acela îl urîm și-l urgisim. O! dar cît de puțini și, înșși den ei, cari se țin cultivați, sînt însuflețiți de aceasta! Ei nu aud bucuria aceea ce se numește iubirea de sine, ei se supără cînd aud spunîndu-li-se, cu cruțare oricît de delicată, cum că părerile ce le-au avut pînă acum sînt smintite. Cînd te atingi de vreun prejudeț orb al lor li se pare că vrei să li scoți ochii; dacă voești să-i înveți la ceva bine, ei se simt cu totul vătămați; ei te iau în prigonire căci ai fost atît de liber a vesti un adevăr care dîșii sau nu-l pot cuprinde, nefiind aleși, sau se împorivesc cu eustițele lor interesuri, și tu, sărmane, plătești pentru îndrăzneala ta, cu fericirea vieții tale sau însăși cu viața. Aceasta putea să fie cauza de a zis domnul Fontenelle cum că, de ar avea el minele pline de adevăruri, ar sta la îndoială să le deschidă.

Fără îndoială, descoperirea adevărului are primejdii mari cu sine împreunate. Apa și focul sînt elementuri fără de carile nu putem să fim, dară ele strică și prăpădesc întrebuițîndu-le la loc și la timp necuviincios. Tocmai așa este și cu lumina adevărului. Cine îmblă cu aceasta fără socoteală poate să ajungă la soarta lui Faeton, carele purtă carul soarelui spre pierderea sa și a lumii.

6. Foarte multe referințe de ale soțietății omenești au sistemul său pe rătăcirea; o mulțime de oameni își află nutrețul vieții sale întru rătăcirea altora. Popii idolilor, spre esîmplu, nu s-ar fi făcut neciodată neamici atît de neîmpăcaveri ai creștinătății de n-ar fi fost vestirea ei cauza ca să împuțineze jertfele cele grase, taurii și berbecii, vinul și

ospețele bogate, aurul și mulțimea celorlalte daruri cari le puneau poporul în mâinele lor și fără carile ei nu puteau să trăească cu familiile lor așa de împărătește ca mai nainte. Deschidem istoria lui Isus și vom vedea. El a venit în lume să vestească relegea cea mai sîntă decît toate, relegea iubirii, pren care era să se stingă nemărgenitul acel hotar de diferență între oameni și oameni sau, cum le zicem, între liberi și șerbi, pren carea, apropiindu-se oamenii unul de altul, să vadă că toți avem slăbiciuni și nu este cauză să ne sumețim unii mai presus de alții. Aceasta nu plăcea fățarnicilor fărisei, celor cu veșminte large, neci popilor celor vicleni și lacomi, trufași și pismătareți, orbi și orbitori de omenire, mormintelor celor pline de putoare și de viermi, cum îi numește însuși Mîntuitorul; nu li plăcea să li se vădească fățaria lor, cu care știau să-și acopăre cele mai spurcate interese ale sale, dărăpănătoare de soțietate omenească.

O! ce faptă nobilă este aceea a lui Isus, cum că el s-a asemănat cu lucrătorul de vie și cu plugarul, petrecînd cu vameșii și cu păcătoșii; aceasta înstrăină de cătră dînsul pe cuconii fărisei. De ar fi trăit Isus cu această castă privilegiată, nesmintit că atunci pierdea încrederea mulțimii. Isus făcu pre popor cunoscut mai de aproape cu înaltele adevăruri fundamentale despre un Dumnezeu tatăl a tot țitoriul, iar nu despre un Dumnezeu mînios și pofțitoriu de isbînde, cu care speriau popii și făriseii pe ticăloșii muritori; și earăși despre o providință a tot cuprinzătoare, despre o viață vecinică după moarte, ca un isvor de mîngăiere pentru tot sufletul. Acestea le învăță Isus; ci tocmai acestea întărită asupra lui pre toți aceia cari învățau pînă atuncea pre oameni cum că de și-ar tot înfrînge cineva inima înaintea ziditorului său, pînă nu va da pomene și jertfe bogate, pînă nu va posti ajunurile la carile Isus nu vrea să îndatoreze pre învățăceii săi, dînsii nu pot afla mîntuire.

Vai de oamenii! Ei cunoșteau pe acele timpuri, ca și astăzi, de unele plase de oameni numai relegea seacă, fără moral, ear cei cari împlau filosofînd, credeau moralul fără religiozitate; Isus le împreună pre amîndouă; el învăță că virtutea, adecă faptele bune sînt singurul semn care mărturisește despre o inimă jertfită lui Dumnezeu; el îndemna pre oameni la dreptate asupra apăsătorilor, compătimea asupra nenorociților, fie israltean, fie sămărinean; sau, cum am vorbi astăzi, fie creștin, fie mohamedan, fie evreu, cruțare spre cei păcătuiți; el a vestit că oamenii nainte lui Dumnezeu toți sînt de o potrivă, fără distingere în privirea de stare, avere, deregătorie și alte privilegiiuri pămîntești; cel mai bun este cel mai iubit lui Dumnezeu și înaintea lui fieșcine are atît prețu pe cît e de deamnă inima lui. Ce a fost urmarea acestora? Vrăjmașii lui Isus știură să aducă pre popor la prepusuri grozave în contra lui, ca și cum ar vrea răul tuturor, așa cu mărturii mincinoase și pren judăcători nedrepti știură să mijlocească sentința morții în contra sînției sale.

Asemenea soarte a nimerit și pre alți mulți iubitori de adevăr înaintea lui Isus și după aceea, căci:

Wer darf das Kind beim rechten Namen nennen?

Die Wenigen, die was davon erkannt,
Die thöricht g'nug ihr volles Herz nicht wahrten,
Dem Pöbel ihr Gefühl, ihr Schauen offenbarten,
hat man von je gekreuzigt und verbannt.
(Goethe)

Cine are voie copilul pe adevăratul nume să-l numească?
Puținii, care au recunoscut ceva aici,
Nechibzuiți destul, a lor plină inimă să aștepte,
Plebeilor să împărtășească al lor simțămînt, a lor privire,
Au fost dintotdeauna crucificați și exilați.

7. Toți aceia cari s-au aflat pre sine destul de tari a se face jertfă adevărului, erau încredințați deplin cum că Dumnezeu a zidit pre om privind către ceriu: Os hominii sublime dedit coelumque tueri, ca să fie drept și adevărat și ca să cunoască cum că a pătimi sau a muri pentru adevăr însemnează a muri pentru lume.

În toate timpurile s-a dovedit puterea adevărului pren aceea că mărturisitorii lui fuseră însuflețiți cu o bărbăție înaltă, carea de față cu orice îngrădiri ale morții, lumina lătită de dînsii străbătea cu o iuțeață minunată, învingînd pretutindenea împărăția întunericului. De a tot puter-nicia adevărului tremură și tigrii cei mai trufași și însătați de sînge, la a căror poruncă curgea în rîuri sîngele nevinovaților, dar ei fură mai pe urmă siliți să pună jos încruntatele-și arme, rușinați de nesăbuirea sa. Nu este neci un adevăr mai sontic, carele să nu-l fie sigilat mii de oameni cu sîngele său. Calea carea o a luat spiretul lumii în veacurile noastre este părădarea cu oasele mai multor milioane și adăpate cu sîngele lor. Arunce oricine o privire cît de repede peste istoria neamului omenesc, mai ales ce se ține de relegeune, și se va încredința deplin. Dar însuși planul provedenței cerești și împărăția lui are să se lătească fără de margini.

Pe cît sînt acestea de adevărate, pe atîta este de netăgăduit cum că iubirea de adevărul curat, stătornic, nepărtinitoriu, încă pînă astăzi este o arătare, un fenomen rar între oameni și între creștini. Sînt oameni cari caută toate mijloacele spre apăsarea adevărului; sînt alții cari într-adins și cu scopul cel mai apus și spurcat, tăgăduesc, strică, acopăr adevărul; sînt șerbi cu inimă de pisică, niște ticăloși arîndați, fătarnici scîrboși, carii de frica oamenilor, den pofța de cîștig, luptîndu-se cu convingăciunea sa den lăuntru, lucră împotriva adevărului; cei mai mulți sînt leneși, răci, fără rîvnă la toată cercetarea adevărului, carii, cît vād cum că prejudețele rădăcinate ca să nu fie judecați, de fiii veacului; sînt care-și din contra, oameni bigoți cu totul, căroro de li vei arăta adevărul, ca să-l poată chiar pipăi, ei nu se pleacă ca să-l îmbrățișeze, ci se țin orbește de ce au apucat, de ar ști că tocmai de acolo li va urma căderea și stricarea lor; sînt oameni căroro tot atîta le pasă, fie adevărul cunoscut sau necunoscut, fie iubit sau urgisit, fie lătit sau apăsat, și pentru aceea astfeliu de muritori, fără de neci un carapteru, încă nu mult se sfiesc a-și bate joc de adevărurile cele mai frumoase și mîntuitoare de omenire.

8. Den toate acestea se cunoaște cum că simțirile sînt neamicul cel mai mare al adevărului. Care vre să ne înșele, deșteaptă întru noi plăcerile și cu acestea își ajunge scopul ca să ne tragă la rătăcire. Simțirile domnesc peste fiecare om, deosebiu în deosebite chipuri. Pre unul îl împiedcă întru înțelegerea și cercetarea adevărului spiretul său cel trîndav, pre altul simțemîntul său cel viu și nestărnitic; pre acesta îl tîmpește apusa poftă de cîștiguri și averi, pre cela desfătările dobitocești, spre a nu putea cuprinde scumpele descoperiri ale adevărului. Colo, nu vor să se înțeleptească oamenii den causa necioplitelor cruzimi, aice den cultură scâlciată. La cela împiedcă meseria toată înălțarea spiretului său; acesta den causa traiului cu prisos și dismerdat nu poate să-și vină în minți. La unii s-a escat răceala asupra adevărului den niște fărădelegi ce-i stăpînea de-nainte; și earăși la alții este urmarea unor întipăriri grozave învăscute tîmpuriu în creerii lor. Niște părinți afurisiți, fără de neci o temere dumnezeiască, i-au lăsat pre ei să crească ca sălbaticii, fără de neci o procopsire; așa fuseră simțemintele lor cele bune la început, îndată nădușite cu totul; lingușitorii i-au nebunit pre dînșii; un dascăl sau un popă cu purtare scâlciată, nelegiuită, a vărsat venin în inemile lor, arătîndu-li esîmplu dărăpănătoriu de toată moralitatea în cuvinte și în fapte; temerea de cei cari dau tonuri în adunări i-au înduplecat să facă mai curînd acele ce sînt plăcute fiilor veacului, decît cari le voește Dumnezeu. Astfelu de conversăciuni strălucioase îi legănară, adormiră, ametișă pentru toată viața lor.

9. Pe lîngă toată osteneala ce o pune cineva spre a lăți împărăția adevărului și a apăra pre sine și pre alții de rătăcire, de prejudețe și de păreri oarbe, totuși neci o dată nu va putea ajunge la scopul dorit, pînă cînd rămîne omul strîmtorat între părții simțirilor, adecă pînă cînd rămîne omul om; pînă atunci cercetarea adevărului poate să facă mult, dară nu toate. A sminti este slăbicine omenească: numai cel a tot înțelept nu smintește. Smînta este o judecată rătăcită, care o ținem de adevărată și ca să smintim este causa părerea. Cît de ușor este a lua părerea în loc de adevăr!

Spre esîmplu, cine a îndrăsnă a împluta unui țaran simpu, deacă acesta nu crede cum că soarele stă și pămîntul se rotește pe lîngă el; cum că soarele nu răsare, neci nu apune, ci pămîntul se întoarce acum cu o parte, acum cu cealaltă cătră el. Țaranului, această părere i se pare adevărată și sîntă, așa și altele multe. Atît de multe cause den afară dau cugetelor, judecății și credinței oamenilor un îndreptariu pentru care ei nu sînt de vină. Spre esîmplu: creșterea, procopsirea, traiul vieței, conversăciunea ș. a. au n-ar fi o minune deacă între alfelu de cause și împrejurări toți oamenii s-ar potrivi la judecățile sale? Cu toate acestea, acel postulat (poflire) ca omul, trăind în vieță să se nevoească necurmat a învinge rătăcirea și a primi în sufletul său tot mai mult și lămurit adevărul, acel postulat zisei, nu este nedrept, căci adevărul este un nutremînt sufletesc, fără carele el nu poate să fie. Dar ca să înfrîngi și să împrăști întunerecul, nu trebuie să te pripești, căci:

Nur selten wird der Irrtum geheilt,
Der Weise sucht ihn stückweis zu besiegen;
Wer in dem edlen Kampf sacht übereilt,
Der wird, o glaub` es mir, erliegen.
Pfeffel

Eroarea este rar vindecabilă,
Înțeleptul caută bucată cu bucată să-o înfrîngă;
Cine se grăbește în onorata luptă,
Va fi, crede mă, învins.
Pfeffel, scriitor și traducător francez de limbă germană
născut în Colmar, 28 iunie 1736, și decedat în 1 mai 1809.

10. Cea mai periculoasă împrejurare este cînd smînta și rătăcirea s-a făcut sistematică, încît adecă să fie zidită toată știința, credința și toate înțeleșurile cuiva, și trupești și sufletști, pe oarecare rătăcire; atunci, de vei atinge cît de puțin acest zid întunecos, deodată se ridică cerberii cei cu cîte trei capete ca să te sfîșie în bucăți pentru îndrăneala ta! Cruță dar! Cruță! Muma nu poate să zică pruncului: Pune păpușa la o parte; el o strînge cu atîta mai tare cătră pieptul său cu cît îl ameninți mai mult că o vei răpi de la dînsul. Lasă-l dar, lasă-l să vină la anii priceperii și atunci o va lepăda el de la sine însuși, rușinîndu-se de aceea ce îmbrățișase mai nainte. Într-aceea tot te silește să-i dai educațiunea amăsurată puterilor lui și răspunzătoare dumnezeiescului scop de luminarea omenirii întregi. Întocmai este și cu ceilalți oameni în sfera cunoștințelor și a desvoltării lor, ca și cu pruncii; căci ce sînt oamenii de rînd alta decît cevași decît prunci mari, precum pruncii sînt oameni mici? Genii îi scot afară de la această regulă și cine are urechi de auzit să audă!

Nu-ți bate joc de rătăcirea oamenilor, că nu vei folosi; ești om înțelept înălțat pe de-asupra spiretelor de toate zielele, întîmpină cu răceală neghiobiile lor, ce le țin ei de bune și sînte, cu aceasta mai mult bine vei pricinui; calcă-ți pe inimă, mușcă-ți limba, taci și vei vedea urmările purtării tale! Să nu mai crezi că e numai tîmp pierdut a voi să îndărăptezi prejudețele și să împrăști întrunericul acolo unde ochii oamenilor se strîng de cea mai puțină lumină și pren acea urmare îi dor; a vorbi la un popor crescut și îmbătrînit în rătăciră de rătăcirea lor, a vroi să-l deștepti, mai totdeauna însemnează atîta cît a spune predica lătimească unui popor ce nu înțelege nemic lătinește.

Rătăcirea și prejudețul au multă asemănare între sine, dar totuși sînt diferite una de alta. Prejudețul este orice părere ce o ținem de prețul sau desprețul unui lucru, fără ca să avem dovezi de aceea pren carile să ne încredințăm, ci credem numai așa-zisa sau întărirea altuia. Așa, prejudețul poate fi de un lucru adevărat sau neadevărat, după întîmplare. Oricine va vedea cum că a crede astfelu fără convingere den lăuntru este lucru primejdios foarte; pentru aceea dojăni și învăță Apostol Paul pre creștini ca credința lor să aibă cuvînt, adecă să știe de cauza pentru ce crede, lucrează, să poarte în chipul acesta și nu altfel; aceasta face demnătatea omului, aceasta mărturisește că el e dăruiat cu minte înțelegătoare, aceasta îl face vrednic

de nume de creștin pre fiștecine, vezi bine, că amăsurat gradului culturai de care are trebuință, fieșcare în sfera și în chiâmarea sa. Spre esîmplu: Noi nu prea putem cere de la un țăran simplu ca să știe ce înțeles au cuvintele acelea ale sînteii liturghii: „Câți sînteți chiemați eșiți, ca nimeni din cei chiemați...” sau: „Ușile, ușile, cu înțelepciune” ș. c. l.

Aceasta este mai întii treaba popilor; lui i-ar fi destul deocamdată să știe, pentru ce-și face cruce, pentru ce este datoriu să păzească cele zece porunci ale lui Dumnezeu, pentru ce nu este liber să fure, să preacurvească, să mărturisească strîmb, să ia numele Dumnezeului său în deșert, ca să nu i se tîmpească spiretul cu totul pren atîtea porunci positive, de a căroră bunătate și preț neci o dată nimene nu l-au convins deplin.

Prejudețele sînt de mai multe feluri și ar fi nebulie a vrea să le dărapeni toate de o dată. Sînt unele carile numai atunci se fac stricăcioase cînd vrei să le nemicești. Sînt alte prejudețe cari numai pe încetul și cu pază mare se pot învinge și carile, spre a depărta o stricăciune mai mare, trebuie să le lași să domnească pînă la alte timpuri mai pătinoare. Eri, alaltăeri, introduse sultanul la turcii săi uniforme europene. Și fesul nu vrură să-l lepede, crezînd că cu un petec de pănură roșă își leapadă și credința părintească; dar nu vor crede ei tot așa. Dar însă astfelu este cu prejudețele carile deschid cale largă cătră stricăciunea moralității; a le cruța pe acestea ar fi a călca vîrtutea și toate poruncile dumnezeiești în picioare. Neci Isus nu le cruța întru nemic. Citiți și vedeți cum își înălța ceresul rost împotriva celor sumeți în vechimea familiilor sale; în contra credinței cum că avuția și toate averile pămîntești ar fi semne că ne iubește Dumnezeu; în contra celor ce urgisau pe cei trupește slabi și neputincioși, de cari ziceau făriseii și popii că i-a pedepsit Dumnezeu; ca să meargă la dînșii să facă rugăciune pentru ei; în contra celor ce nu vreau să ajute dosădiților simbăta. Preste tot știm de cîte ori strigă Isus: „Vai vouă, făriseilor, cărturarilor, săducelor, popilor!” și nu ni lipsește decît să ne facem cîte o idee bună despre toate aceste plase de oameni, cum era, ca să putem face asemănare între lumea de acum și între acea de atunci.

Multe alte rătăciri și prejudețe, pren carile moralitatea pătimia puțin, Isus le-a lăsat deocamdată să rămînă, fără ca să le pătinească neci într-un chip. Den contră, pren multe învățături de ale sale a dat semne înțelepților lumii viitoare, adeptîndu-li niște mijloace pren care este ca să se surpe rătăcirea de sine însăși, fără neci un sgomot. Aș avea să vă mai spun multe, zicea el cătră învățăceii săi, dar nu le puteți purta: Multe v-am spus în esîmple și în închipiri, ca nu cumva pren descoperăciunea adevărului limpede să pricinuesc scandală la cei precuprinși de părerile sale. Întru adevăr, pentru amicii adevărului nu este neci un model mai frumos: E simplu lui Isus era regula cea mai secură, după care au ei să se poarte.

11. Cînd te apuci să sfîrîmi prejudețele, ia măsuri la mînă, carile să li servească a sfîrși lucrul deplin. Deacă tai copacul al cărui fruct amar nu vrei să-l mai guști, sapă-i

și rădăcinile cu totul, ca nu cumva să odrăslească rămurei împrejurul tulpinei. Care nu se sîmte vrednic a plini astfelu de lucru, pe cît de mîntuitoriu, pe atîta și periculos, acela să se tragă mai bine la o parte, ca nu cumva să strice și mai mult.

Nemic nu este mai apus și mai vrednic de hulă pentru un om iubitoriu de onoarea sa decît cînd cineva, în contra convingerii sale den lăuntru, apără și proptește niște rătăciri și prejudețe înrădăcinate în popor, cari el nu le crede ci numai se fățărăște că le crede. Ci pericol mare pentru dînsul, ca nu cumva mai tîrziu deșteptîndu-se orbii aceia den amețea lor, vâzîndu-se înșelați de asemenea fățarnici, mai pe urmă neci acelea să nu le creadă cari sînt spre mîntuirea lor; dar fie destul, căci:

Gefährlich ist's den Leu zu wecken,
Verderblich ist des Tieggers Zahn;
Jedoch der schreckliste der Schrecken,
Das ist der Mensch in seinrm Wahn.

Wehe denen, die dem Erwigblinden
Des Lichtes Himmelsfackel leuchten,
Sie strahlt ihm nicht, sie kann nur zünden,
Und äschert Stadt` und Länder ein.
(Schiller)

E periculos să trezești un leu,
Să strici dintele tigrlui;
În schimb spaima cea mai mare a groazei,
Este omul în obsesia lui.

Vai celor, care, orbilor veșnici,
Lumina făcliei cerului luminează,
Ea nu îl radiază, ea poate numai să aprindă
Și să transforme țari și orașe-n cenușă.

Eu sînt pătruns de aceste cuvinte ale marelui poet; știu cît cuprind în sine; sînt îngrozitoriu lor adevăr; pentru aceea: Pune, Doamne, pază gurei mele ș.c.l.

George Bariț

Lepturariu rumînesc cules den scriptori rumîni

pren Comisiunea denumită de cătră naltul Ministeriu al învățămîntului,

așazat spre folosînța învățăcelor den clasa a VIII a gimnasiului de sus

de Arune Pumnul, Tomul IV, Partea 2, Vieanna, 1865, p. 61-73.

Reprodus din „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838, an I, nr. 19, p. 145-150, și nr. 20, p. 153-157.

Text ales și stabilit de **Ion Filipiuc**, transliterarea versurilor din germană, grafie gotică, și traducere în limba română de **Peter Mitrik**, Ulm, Germania.

Poeți în dialog la Ipotești

Schițând un program de viitor al Memorialului Ipotești, Petru Creția recomanda prezența, cel puțin o dată pe lună, a unui poet în locul unde a copilărit Mihai Eminescu. Încercând să respecte acest deziderat testamentar al celui cărui îi datorează existența, Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu” organizează lunar întâlniri sub genericul *Poeți în dialog*, invitând poeți români de primă mărime care susțin recitaluri și discuții cu publicul fie în Amfiteatrul „Laurențiu Ulici” al Bibliotecii Naționale de Poezie din Ipotești, fie la diverse licee din Botoșani. Începând cu ianuarie 2017, au vizitat Memorialul Ipotești poezii: Nora Iuga, Ana Blandiana, Adrian Alui Gheorghe, Lucian Vasiliu, Margareta Curtescu, Nicolae Popa, Emilian Galaicu-Păun, Dan Bogdan Hanu, Răzvan Țupa, Cristian Pohrib, Svetlana Cârstean, Claudiu Komartin, Stoian G. Bogdan, Mihai Dușescu, Crista Bilciu, Ștefan Ivas, dar și poeți din Botoșani, precum: Gellu Dorian, Cristina Șoptelea, Gabi Alexe, Vlăduț Scutelnicu, Dumitru Necșanu, Petruț Pârvescu, Nicolae Corlat, George Luca, Lucia Olaru Nenati, Vasile Iftime.

În primele luni ale anului 2019 au fost organizate trei ediții ale întâlnirilor *Poeți în dialog*, la care au participat Ioan Es. Pop, Cosmin Perța, Dan Sociu, Liviu Antonesei, Radu Andriescu, Nicolae Sava, Radu Florescu.

***

Pe 15 ianuarie 2019, în cadrul Zilelor Eminescu, Bogdan Crețu a moderat dialogul dintre Ioan Es. Pop, Cosmin Perța și Dan Sociu, rezultând o discuție antrenantă despre poezia română contemporană și relația acesteia cu opera lui Mihai Eminescu, însoțită de un recital al poezilor invitați.

Ioan Es. Pop (n. 27 martie 1958, Vărai, Maramureș), nominalizat în 2019 la Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia, a debutat editorial în 1994, cu volumul *leudul fără ieșire* (Editura Cartea Românească), pentru care a luat Premiile pentru debut ale Uniunii Scriitorilor din România și din Republica Moldova. Au urmat: *Porcec* (Editura Cartea Românească, 1996); *Pantelimon 113 bis* (Editura Cartea Românească, 1999; Premiul Academiei Române, PremiulUSR, Premiul pentru Poezie al Orașului București); *Petrecere de pietoni* (Editura Paralela 45, 2003; PremiulUSR); *No Exit* (Editura Corint, 2006); *Unelte de dormit* (Editura Cartea Românească, 2011; Premiul „Cartea de Poezie a Anului 2011”, oferit de Fundația Națională pentru Știință și Artă din București, Premiul Radio România Cultural, Premiul Asociației Scriitorilor din București); *1983. Marș/2013. Xanax* (Editura Charmides, 2013); *Arta fricii* (Editura Charmides, 2016; Premiul „Scriitorul Lunii iulie 2016” alUSR – filiala Iași). Poemele lui Ioan Es. Pop au fost traduse în suedeză, franceză, engleză, spaniolă, slovacă, polonă, italiană, bulgară. A fost laureatul primei ediții (2009) a Premiilor Niram Art de la Madrid. Radiodifuziunea Suedeză l-a desemnat Poetul Lunii August 2010. Uniunea Scriitorilor

din Republica Moldova i-a acordat, în anul 2012, Premiul „Primăvara Europeană a Poeților”. În 2016, la Veneția, Italia, i s-a decernat Premiul Ciampi Valigie Rosse, pentru volumul *Un giorno ci svegliamo vivi*.

Într-o cronică la volumul de debut, Ioana Pârvolescu atrăgea atenția asupra unicității poetului Ioan Es. Pop, subliniind dificultatea și, de fapt, inutilitatea încadrării generaționiste a acestuia: „Optzecist prin naștere (1958) și nouăzecist prin adopțiune, poetul maramureșan /.../ se deosebește atât de unii, cât și de ceilalți. De optzeciști se deosebește printr-un debut târziu, la o vârstă la care alții au avut timp să se lase de poezie, și prin opțiunea pentru ludicul grav /.../. De nouăzeciștii din jurul revistei *Luceafărul* (unde poetul a lucrat după '89) nu îl apropie mai nimic sau, ca să îl parafrazez, nimic(ul): Ioan Es. Pop face parte dintre talentele care nu au ce căuta în grup”.

De la *leudul fără ieșire*, dominat, cum bine observă Șerban Axinte, de „obsesia neputinței de a evada din sistem” („noi doi ne-am născut amestecați, vârați/ unul în altul, înghesuiți în sacul aceluiași trup/ cu neputință de descâlcit din unul celălalt”) și până la *Arta fricii*, un volum al angoasei existențiale, frica ni se relevă în toate ipostazele ei, de la neliniștile erotice exprimate cu uneltele ludicului la oroarea provocată de obsesia terifiantă a morții și a ieșirii imposibile din cotidianul funebru. Ioan Es. Pop scrie, după cum constată pe bună dreptate Radu Vancu, „cea mai vie poezie a morții, cea mai bună poezie a răului din literatura noastră”, iar ludicul și ironia (uneori alegoricul) nu atenuază tragismul, ci, dimpotrivă, „îngheață, una peste alta, sângele și mai tare în vine, ca «râsul în mormânt», cu vorba lui Eminescu”, precum se întâmplă în răvășitorul poem *pe cornițele mele de miel*: „când m-a răpus măcelarul, aveam două luni, dar nu, deși a durut așa cum trebuie să-i doară și pe ai/ lui, am țipat doar câteva secunde.// apoi, însă, m-am simțit plin de importanță, pentru că la ei veneau paștile, dar m-am simțit și mai/ important când m-au pus pe cel mai înalt raft al frigiderului.// mai apoi însă, m-am gândit din nou: bine, dar oare eu nu merit mai mult? pe mine de ce nu mă pun/ în congelator, unde cărnurile stau cu lunile, de par aproape nemuritoare?!// măi, să fie, înseamnă că eu sunt doar așa, de-o singură mâncare. frații mei, așa se va întâmpla și cu/ voi? cum ar fi ca de la anul cei ca noi să nu se mai nască, să rămână în oi?!// nene păstorule, când oamenii or să învie, or să învie și mieii? și, dacă da, cu ce-i vei hrăni pe toți cei/ ce nu vor mai muri?”

Cosmin Perța (n. 5 decembrie 1982, Vișeu de Sus, Maramureș) a debutat în 2002 cu placheta *Zorovavel* (Editura Grinta din Cluj), debut girat de o prefață a lui Victor Cubleșan și de un cuvânt al lui Ion Mureșan. Au urmat volumele de poezie: *Santinela de lut* (Editura Vinea, 2005);

Cântec pentru Maria (Editura Vinea, 2007); *Bocete și jela-nii* (samizdat, 2009); *Bătrânul, o divină comedie* (Editura Charmides, 2009); *Fără titlu* (Editura Paralela 45, 2011). În 2007, a publicat romanul *Întâmplări la marginea lumii* (Editura Cartea Românească), apoi au apărut volumele de proză: *Două povestiri* (Editura Tracus Arte, 2010), *Teofil și Câinele de lemn* (Editura Herg Benet, 2012), *Vizita* (Editura Herg Benet, 2013), *În urmă nu mai e nimic* (Editura Polirom, 2015). În 2011 publică eseu *Introducere în fantasticul de interpretare* (Editura Tracus Arte), iar în 2012 – monografia *Radu G. Țeposu, rafinament și intuiție* (Editura MNLR). Cosmin Perța este desemnat Tânărul prozator al anului 2012 pentru romanul *Teofil și Câinele de lemn*. Cel mai recent volum, *Cântec de adormit generația mea*, a apărut în 2018 la Editura Paralela 45.

Atras de efectele stilistice, prin care cosmetiza realul mizerabilist în volumul de debut, Cosmin Perța se distanțează cu timpul de „formula poemului asiatic, înlocuit progresiv /.../ printr-o lirică lipsită de artificii stilistice, confesivă și tot mai lipsită de gustul punerilor în scenă spectaculoase” (Octavian Soviany), astfel încât ajunge să facă, în *Cântec de leagăn pentru generația mea*, o poezie tranzitivă în care reanimă două dimensiuni – oarecum marginalizate sau voit neglijate după o perioadă de suprasaturație – ale poeziei: angajarea socială (*De război*) și lirismul erotic (*De dragoste*). Discursul său poetic are aici structura de flux-reflux, secvențe tumultuoase, intense, sacadate (uneori în ritm de incantație, datorat refrenelor de genul „dormi, dormi”, „plângi, plângi”, dar și repetițiilor anaforice), alcătuite din enumerații ascendente, alternând cu secvențe mai potolite, aparent domoale, al căror rost este să pregătească o nouă izbucnire. Versurile iau forma unor incantații prin care s-ar produce eliberarea de nesiguranță, alcătuită, cum subliniază însuși Cosmin Perța (ca într-un îndrumar de lectură), o „poezie socială, poezie a traumelor și a obsesiilor, a neputinței, poezie a pierderii și a despărțirii, a spaimei & inadapării, dar și poezie a regăsirii, a reînfrământării de o realitate care întotdeauna se dovedește mai fascinantă și mai copleșitoare decât orice tenebră”.

Cosmin Perța relevă o lume ce stă sub semnul morții și al singurătății, exemplar în acest sens fiind poemul *Răcoarea pietrișului la trecerea ta. Primul cântec de leagăn pentru generația mea*: „Plângi, plângi, te vei îmbolnăvi de cancer, vei mânca./ cianură. vei bea./ cianură. vei respira. cianură. vei vomita. cianură./ voi cumpăra bilete la teatru, // la rodeo, la balet. Vom merge la operă și la cinema./ Vei crăpa, inima ta/ va crăpa./ Plângi, plângi, un milion de sicrie încap în exact/ 162 de pagini de carte, // un milion de morți încap în exact mîntea mea, / îi voi cumpăra, / o voi cumpăra pentru tine./ Plângi, plângi, o să-ți cumpăr un președinte, / un parlament, o școală, asfalt // pe care să calci, o să îți cumpăr șosete cu care să calci/ pe asfalt, / cu care să te duci la doctor, în care să-ți miroasă picioarele, / o să-ți cumpăr o pajiște numai a ta în care să crești/ avioane sălbatice, // să împlânzești moartea, plângi, plângi, o să îți cumpăr moartea/ ca să te urci/ pe ea, să o călărești pe ea, să o numești pe ea, să îi spui: / Mirabela”.

Dan Sociu (n. 20 mai 1978, Botoșani) a debutat cu volumul *borcane bine legate, bani pentru încă o săptămână* (Editura Junimea, 2002), devenind laureat al Premiului Național pentru Poezie Mihai Eminescu – OPERA PRIMA. Au urmat: *fratele păduche* (Editura Vinea, 2004); *cântece eXcesive* (Editura Cartea Românească, 2005; Premiul pentru Poezie al Uniunii Scriitorilor din România); romanul *URBANCOLIA* (Editura Polirom, 2008); romanul *Nevoi speciale* (Editura Polirom, 2008); *Pavor nocturn* (Editura Cartea Românească, 2011); *Mouths Dry with Hatred* (Longleaf Press, University of Virginia, 2012); romanul *Combi-nația* (Editura Casa de pariuri literare, 2012); *Poezii naive și sentimentale* (Editura Cartea Românească, 2012; Premiul Radio România Cultural); *Vino cu mine știu exact unde mergem* (Editura Tracus Arte, 2013) și o antologie de autor cu același titlu (Editura Polirom, 2014; Premiul Radio România Cultural); *Urbancolia* (Belgrad, Editura Plato, 2016). În 2019, a publicat ediția a II-a, revăzută, a romanului *Nevoi speciale*, cu o postfață a autorului (Editura Cartier). Dan Sociu este premiant al Festivalului romano-canadian de poezie „Ronald Gasparic” (2001); desemnat ca cel mai bun tânăr poet al momentului de revista 22 (2006); votat de colegii de generație ca cel mai popular tânăr scriitor la Colocviul Tinerilor Scriitori din Cluj (2007). A tradus peste 20 de romane, volume de poezie și piese de teatru. A lucrat la diverse edituri ca redactor, corector și traducător.

Narativă, minimalistă, cu substrat autobiografic și de o autenticitate covârșitoare, poezia lui Dan Sociu, revoltată, dar și sentimentală, urmărește dramele unui eu prins în mizerabilismul devorant al cotidianului, angoasat, dar și cu un ascuțit spirit ironic (sceptic chiar). Acesta fie contem-plă, aparent detașat, realitatea de zi cu zi, ce stă sub semnul „precarității” (Mihai Iovănel), al morbidității („ne-au urcat treptele lor/ jechoase după ce ne-am născut/ dar nu le iubim/ ne-am scris/ numele/ la temelii/ în cimentul molțuț/ seara ne-ntoarcem/ în găoazele lor/ ca niște limbrici/ spășiți/ ne sprijinim/ de betonul/ public/ nu le iubim și/ în cele 40 de zile/ o să le dăm lungi/ lungi/ târcoale”, *Blocuri*), fie inventează *alter-ego-uri*, care „circulă liber între viață și teritoriul oniric” și „nu fac altceva decât să potențeze nevrozele, anxietățile” eului (Bogdan-Alexandru Stănescu), sentimentul precarității fiind trăit visceral („te trag după mine/ în camera cu frig/ camera cu frig/ e camera cu întuneric/ camera cea mai veche din casă/ acolo îmi țin hârtiile/ și hârtiile mele/ put a varză stricată/ hârtiile mele put/ ca bolile tale femeiești/ din ele-ți citesc acum/ despre cum o să mă părăsești/ și începi să scâncești/ ca un pui de focă/ uitat pe o banchiză/ te urăști/ acum ai vrea să plângi/ cu totul/ cu inima și mațele și ficatul/ și stomacul tău/ care stau în tine/ ca-ntr-o hulubărie/ în scâr-nă și întuneric/ și se zbat să iasă/ mă plimb în jurul tău/ și mâ-nile mele/ nu știu ce să-ți facă/ atârnă uscate/ sângele lor/ s-a urcat la tine în cap”).

Resortul poeticității lui Dan Sociu este direcțea explozivă, iar „prin acuitatea cu care izbutește să capteze percepția terifiantă a stărilor-limită, debarasându-se de restul

modelelor și al efectelor speciale, poetul major din el iese, cu adevărat, la lumină” (Paul Cernat).

***

Pe 21 martie 2019, cu prilejul Zilei Mondiale a Poeziei, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, i-a avut ca invitați speciali, într-un dialog poetic moderat de Mircea A. Diaconu, pe poeții ieșeni Liviu Antonesei și Radu Andriescu, care, alături de poeții din Botoșani – Cristina Șoptelea, Gabi Alexe, Vlăduț Scutelnicu, Dumitru Necșanu, Petruț Pârvescu, Dan Sociu, Nicolae Corlat, Vasile Iftime, Lucia Olaru Nenati – au citit poezie și au dialogat cu publicul la Colegiul Național „A.T. Laurian” din Botoșani și la Uvertura Mall. Lecturile au fost însoțite de un recital de muzică folk, susținut de cantautorul Ciprian Cotruță.

Liviu Antonesei (n. 25 aprilie 1953, Vlădeni, Iași) s-a afirmat ca cercetător, publicist, om politic, eseist, prozator și, în primul rând, poet. Este profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A debutat editorial cu volumul de esuri *Semnele timpului* (Editura Junimea, 1988). Au urmat volumele de poezie: *Pharmakon* (Editura Cartea Românească, 1989); *Căutarea căutării* (Editura Junimea, 1990); *Apariția Eonei și celelalte poeme de dragoste culese din Arboarele Gnozei* (Editura Axa, 1999); *Apariția, dispariția și eternitatea Eonei* (Editura Paralela 45, 2007); *Povești filosofice cretane și alte poezii din insule* (Editura Herg Benet, 2012); *Poemele din zorii amurgului* (Editura Polirom, 2016); Și întunericul nu a cuprins-o (Editura Junimea, 2017); *5 balade rock* (Editura Vinea, 2018); *Umbra mării nu este marea* (Editura Junimea, 2018). În proză, s-a impus cu volumele de proză scurtă: *Check Point Charlie. Șapte povestiri fără a mai socoti și prefața* (Editura T, 2003); *La Morrison Hotel. Povestiri de până azi* (Editura EuroPress Group, 2007); *Victimele inocente și colaterale ale unui sângeros război cu Rusia* (Editura Polirom, 2012). Relevante pentru înțelegerea scrierilor lui Liviu Antonesei sunt două cărți-interviu: *Scriitorii și politica, 1990-2007. Dorin Popa în dialog cu Liviu Antonesei* (Editura Institutului European, 2007); *O lună în confesiional. Convorbiri cu Liviu Antonesei*, interviuri realizate de Nicoleta Dabija (Editura Eikon, 2014).

După ce îi apare, în 2017, *Opera poetică*, la Editura Cartea Românească, Liviu Antonesei publică, în mai puțin de doi ani, trei cărți noi (lucru absolut surprinzător dacă ne gândim că este vorba de un scriitor nu tocmai generos în ce privește editarea propriilor cărți de poezie, în 28 de ani acesta scoțând doar șapte volume, dintre care o antologie): *Și întunericul nu a cuprins-o* (Junimea, 2017); *5 balade rock* (Vinea, 2018); *Umbra mării nu este marea* (Junimea, 2018). Este îndreptățit Al. Cistelean să afirme, pe coperta a patra a celui mai recent volum al poetului de la Iași: „În vreme ce mai toți optzeciștii (deși nu fără câteva excepții relevante) dau semne vădite de oboseală ori s-au lăsat pe tânjala propriei poezii, Liviu Antonesei, din contră, pare conectat (reconectat) la o sursă de elan și efervescență creativă”. Într-adevăr, uimește nu numai accelerația ritmului editorial, dar și vigoarea poetică și prospețimea fiecărei cărți.

Practicând un discurs cu miza pe oralitate, prozaizare și acumulare în *5 balade rock*, Liviu Antonesei revine, în *Umbra mării nu este marea*, la sentențiozitatea proprie cărților anterioare. Poemele sunt mici tratate despre viață și moarte, mai exact despre viața care ne mișcă spre moarte, toate angoasele pe care le poate naște înțelegerea insolubilității acestui binom fiind obturate de „seninătatea unui scepticism cristalizat într-o aforistică de înțelept” (Al. Cistelean). Punându-și eul față în față cu această dihotomie existențială, poetul fie face uz de instrumentarul parabolii pentru a descrie jocul în care omului i se atribuie de la naștere rolul de perdant („Ea nu te vânează dintr-o dată, preferă drumul lung,/ cu largi ocoluri, capcane, cu semne lacunare/ și trimise discret, subtile și abia perceptibile –/ o păcălești o bucată de vreme cu licori miraculoase,/ cu piese de schimb și felurime de trucuri vremelnice...// Și deodată rămâi fără umbră...”, Șiretlicurile vânătoaresei), fie inventează un soi de anti-clisee pentru a da sens morții („O ceremonie mai reținută, mai rece poate, mai elegantă,/ mai sobră decât sunt ale noastre, un preot înalt și subțire, fără preaplinul burduhanului revărsat peste margini –/ și propoziția aceea pe care o știi demult, dintr-o mulțime/ de cărți și din puzderie de filme de toată mâna,/ până ce moartea ne va despărți...// Dar nu moartea ne desparte...// Nu, nu moartea, viața este cea care ne desparte –/ și face asta zi de zi, ceas de ceas, an după an.../ Mai uniți decât moartea nimic și nimeni n-ar putea/ să ne facă, mai reuniți decât în, decât prin moarte/ nu avem cum să fim vreodată. Și nu suntem!”, *Până ce viața...*), fie apelează la valențele alegorice ale visului pentru a înșirui, ca într-un pomelnic, „toți morții mei de parte femeiască” și pe cei „de partea bărbătească a casei”, subliniind caracterul aleatoriu al ieșirii noastre din lume („dar m-am trezit și nu știam și nici acum nu știu/ cine pe cine așteaptă, dacă așteaptă – și nici unde!/ Și mă gândesc la CK, iar în spatele inițialelor,/ nu, nu se ascunde Calvin Klein, ci un om care,/ fără voia lui, fără voia noastră, a preluat ștafeta,/ un om care poate înțelege mai bine decât pot înțelege eu/ înțelege despre ce este vorba în visul acesta...”, *Ziua crucii. Visul unei nopți de toamnă*).

Liviu Antonesei face o poezie a picturalului, dar și a sugestivității, a contemplației, dar și a confesiunii, a încrederei, dar și a scepticismului.

Radu Andriescu (născut pe 9 iunie 1962, la Iași) este poet și eseist, conferențiar la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași. A debutat cu volumul de versuri *Oglinda la zid* (Editura Canova, 1992), apoi a publicat cărțile de poezie: *Ușa din spate* (Editura Cronica, 1994); *Sfârșitul drumului, începutul călătoriei* (Editura Junimea, 1998); *Eu și câțiva prieteni* (Editura Brumar, 2000); *Punțile Stalinskaya* (Editura Brumar, 2004); *Pădurea metalurgică* (Editura Cartea Românească, 2008); *Metalurgic* (Editura T, 2010); *Când nu mai e aer* (Casa de editură Max Blecher, 2016; Premiul „Observator cultural” pentru poezie pe anul 2016); *Gerul dintre ei* (Casa de editură Max Blecher, 2017); *Jedi de provincie*

(Casa de editură Max Blecher, 2018); *Animalul diafan* (Editura Paralela 45, 2019).

Într-o prezentare a volumului *Animalul diafan*, Doris Mironescu susține că „Radu Andriescu este un campion al discreției și un performer al autoefasării. Scrie atât de transparent, încât pare că povestește, pur și simplu, ceea ce i se întâmplă. Evită vocalizele stilistice, narcisismul metaforei, fanfara simbolului. Și, cu toate acestea, scrie una dintre cele mai valoroase, mai convingătoare, mai «adevărate» poezii de astăzi”. Aceste trăsături se impun de la primele volume ale poetului ieșean și persistă și în versurile din cea mai recentă carte. Inventând eroi, apelând la „personaje” reale sau preluându-le pe unele devenite celebre deja în literatură și cinematografie, Radu Andriescu face o poezie ludico-ironică, jocul însă pare să trimită la dimensiunea gravă a existenței umane, autorul reușind să facă aluzie de obicei la „o realitate rutinară, obositoare, cu accente macabre” (Paul Mihalache). Versurile sale dribleză „printre nume subtile, teorii în vogă, termeni speciali, invenții proprii – toate situate lângă o ambianță obișnuită, domestică și ambalate într-un limbaj de care uzează literatura tehno-SF” (Grigore Chiper).

Această poezie, cu note ironice, cu un foarte dens substrat livresc, face referire de cele mai multe ori la o lume ce a suferit multiple „comoții existențiale” (Cosmin Ciotloș), Radu Andriescu remarcându-se mai ales printr-o „manieră personală de a crea tensiune din ceea ce rămâne nespus” (Bogdan Crețu), ca în acest poem din numai patru versuri, intitulat sugestiv *Beria*: „Cucuruzul se coace, în zori./ Lavrenti Pavlovici se scoală./ Cucuruzul tremură/ și sughite”.

***

Invitații ediției din 19 aprilie 2019 ai seriei de lecturi *Poeți în dialog* au fost Nicolae Sava și Radu Florescu, care, alături de poezii Dumitru Necșanu, Vlăduț Scutelnicu, Nicolae Corlat, Vasile Iftime, au avut o întâlnire cu elevii și profesorii de la Colegiul Național „A.T. Laurian” din Botoșani.

Ambii poeți vin din Neamț și au fost printre fondatorii „Grupului de la Durău”, alături de Mircea A. Diaconu, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Dorian, Vasile Tudor, Cassian Maria Spiridon.

Nicolae Sava (n. 23 octombrie 1950, Vânători, Neamț) a debutat editorial în 1981, cu grupajul de poeme în proză *Despre prietenie*, în volumul colectiv *Caietul debutanților*, apărut la Editura Albatros. A publicat volumele de poezie: *Fericit precum mirele* (Editura Junimea, 1983); *Privighetoarea* (Editura Junimea, 1989; titlul inițial, *Privighetoarea arsă*, a fost interzis de cenzură, autorul recuperându-l abia în 2001, când îl pune pe coperta unei antologii); *Viață publică* (Editura Panteon, 1995); *Proză, domnilor, proză!* (Editura Axa, 1997); *Insolența nopților* (Editura Axa, 2004); *În aripi de gală* (Editura Dacia XXI, 2011); *Privighetoarea arsă* (antologie; Editura TipoMoldova, 2011).

Prozopoemele lui Nicolae Sava, „scrise alert, pe jumătate nostalgice, pe jumătate joviale, cel mai adesea cu țintă parabolică” (Radu G. Țeposu), se construiesc în jurul unui eu ce trăiește un sentiment acut al singurătății în

confruntarea cu cotidianul. Nonconformismul și histriionismul acestuia sunt de fapt, constată Mircea A. Diaconu, „apanajul tristeții copleșitoare, care ia forma metaforelor delicate, ingenuie. Asta nu-l împiedică să fie deseori ironic, dar ironia lui Nicolae Sava e amară, sceptică, îndurerată. Un martor al vieții și al secolului care «dictează ca să se știe», ce duce în spate melancolia fără de nume a celorlalți”. Se conturează astfel o lume precară și ostilă, o lume în care se pierd reperele.

Poemele alcătuite dintr-o singură frază sunt de o percutanță impresionantă: „Prietenul meu Niță s-a întors din armată cu o baionetă frumoasă în inimă” (*Despre prietenie*); „Am găsit un sâmbure de adevăr l-am pus pe o piatră și cu alta poc” (*Fabulă*). Mircea Bârsilă observă pe bună dreptate că „simplitatea limbajului, acuratețea scriiturii și originalitatea problematicii sunt doar câteva dintre atuurile excepționalei poezii a lui Nicolae Sava”.

Radu Florescu (n. 14 iunie 1961, Borca, Neamț) a debutat editorial în 1989 cu grupajul *Poeme singure*, într-un volum colectiv care a apărut la Editura Junimea din Iași. A publicat ulterior volumele de poezie: *Camera liturgică* (Editura Acțiunea, 1992); *Satrapia* (Editura Timpul, 1995); *Casa din care ies* (Editura Axa, 1997); *Negru transparent* (Editura Timpul, 2001); *Rău de pământ* (Editura Dionis, 2004); *Probă de viață* (Editura Conta, 2008); *Poeme singure* (antologie; Editura TipoMoldova, 2011); *Poeme oculte* (Editura Charmides, 2012); *Călătorii amânate* (Editura Junimea, 2015).

Poemele lui Radu Florescu relevă peisaje interioare (*Oameni și peisaje* este titlul unui grupaj din volumul *Poeme oculte*), dominate „de negru și de spaima morții” (Ioan Holban), poetul surprinzând prin „viziunile unei apocalipse mereu amânate” (Adrian Alui Gheorghe), ca în acest text din *Casa din care ies*: „au venit și mi-au privit casa. rând pe rând/ au săpat adânc sub temelie. nu mi-au spus un cuvânt/ dar unul dintre ei a luat în mâini un/ pumn de pământ prin care vântul șuiera sălbatic./ azi privesc pietrele roșii sub care macină/ moartea și din casa mea rând pe rând/ ies frate și soră”. Unele imagini (precum cea a casei din poemul citat) sunt reluate de la un poem la altul și de la o carte la alta, amplificându-se astfel tensiunea unei așteptări angoasante a sfârșitului.

Nimic nu pare să fie de prisos în textele lui Radu Florescu. Al. Cistelean menționează că acesta „își taie versurile cu precizie și siguranță. /.../ Lirismul său e unul de raport, cu o inventivitate ce se consumă cu precizia desenului, nu în fascinație. De aici aerele neutrale pe care și le dă discursul, înăbușind de fapt un temperament expresionist. Sub enunțul rece și indiferent, de grefier, poetul lucrează în culori tari și în contraste violente...”

Seria de întâlniri *Poeți în dialog*, organizate de Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, va continua, avându-i invitați, până la sfârșitul acestui an, și pe alți poeți români contemporani.

Jurnalul cu Eminescu (4)

Orații, perorații, desfătări și desfrânări

Există în jurnalul din acel an un interludiu de care autorului i-a fost rușine să raporteze. O parte din acele întâmplări au fost însă dezvăluite, cu cenzura de rigoare, în volumul „Noaptea fără Caterina”.

Întâmplările acelea însă nu pot fi trecute cu vederea. Ele vădesc o petrecere profundă cu Eminescu în acea vreme.

Ogeacul începuse a se umple cu lume tot mai dornică de petrecere și nu doar cititoare de Eminescu.

Apartamentul 19, din blocul A5 devenise, după expresia colatarului Costică Dron, „un fel de bordel (măi tovarăși, un loc unde se adună, seară de seară, fel de fel de curve și fel de fel de bagabonți care încalcă morala proletară. Ziaristul și-a alungat fimeia și acu’ petrece cu fel de fel de indivizi dubioși. Toată noaptea cântă muzica și se spun fel de fel de poezii de Eminescu”.

Am citat din reclamația locatarului numit mai sus, către primarul Costică lunea. E de remarcat că umilul funcționar Costică Dron avea ureche sensibilă la poezie, poate chiar organ. Deși unul din „craii” de la acea vreme susținea că pentru semianalfabeți ca Dron toate poeziile frumoase sunt scrise de „Iminescu”.

În privința **traftirului** însă C.D. avea dreptate. Fusese în apartament și văzuse pe păreți fel de fel de lozinci „faciste”, cum scria în reclamație, și descifrase printre altele o strofă din vestita baladă a lui Villon cu trupeșă Margot. În traducerea lui Romulus Vulpescu această strofă, scrisă cu litere mari, suna așa:

Otrepe suntem, ni-i mocirla hram, Ne terfelim că viața-i de haram

În ăst traftir unde ne facem veacul!

Cu acest îndemn villonesc și cu altul mai puțin clar dar mai ales tutelar luat/sustras din Scrisoarea I: **Dar de-odat’ un punct se mișcă, cel dintâi și singur, iată-l, cum din chaos face Mumă iar el devine Tatăl?**, ce putea fi apartamentul cu pricina decât un loc de pierzanie?

Se zicea chiar că acolo își pierduseră fecioria vreo câteva fete frumoase. Nu e adevărat.

Cea mai frumoasă dintre ele, cea căreia îi vom spune deocamdată Ana, și care-l provoca mereu pe narator cu vorba: „Nu mai scrie pușcărie, puteți ataca!”, a scăpat.

De fapt nici n-a venit vreodată acolo în acele vremi decât poate doar cu închipuirea. Și-a naratorului și-a ei. Frumoasa evreică știa că naratorul o vede frumoasă; despre asta vorbiseră de multe ori. Mâinile lor și trupurile lor cu totul se înlănțuiseră adesea și se topiseră în câteva sărutări care erau chiar mai mult decât o banală acuplare.

„Aș vrea s-o facem cu muzică de Bach, cu foc în sobă, cu foarte puțin alcool și cu o cafea cum știi numai tu să faci” spunea A.

lar naratorul: „Mâinile mele te știu toată, cred că un singur loc îmi mai e necunoscut, dar acela nu se cunoaște cu mâna, ci cu acela care duce, adesea, la pierzanie.”

„Aș vrea să mă pierd în el! zicea fata. Iar dacă totuși o voi face, numai cu acel ascuns și cu nume hulit al tău o voi face.”

Și tot așa a fost dialogul celor doi până au înflorit salcâmi și fata a împlinit 18 ani.

Și toate, mai puțin focul în sobă, o reminiscență din Ionel Teodoreanu, se găseau pregătite pentru întâmpinarea frumoasei, numai că atunci când a venit vremea ceremoniei Mirele erau mult prea rău spurcat în desfrânate petreceri drept care i-a spus celei ce i-ar fi putut fi mireasă: „Ce păcat că nu mai sunt curat cum eram când ne-am promis nunta de sânge!”

Va fi înțeles fata aceea frumoasă de ce bărbatul de 30 de ani o ocolea? Chiar și după ce-și murmuraseră de-atâtea ori versuri din Eminescu, chiar și după ce vibraseră o dată demențial acolo la Ipotești, sub teiul sfânt și sub vraja clopotului vechi. Și mai ales după ce se visaseră de-atâtea ori insula din mijlocul iazului ca în insula lui Euthanasius?

Sunt defrânat, mi-i drag’ o paceaură sună mai departe viersul villonesc. Naratorului nu-i era dragă doar o paciaură, ci Paciaura, târfa cea mare, cea care vine numai în desfrânări. Fie că o chema Florica, fie Fulga, fie Anca, fie Mioara, fie care or mai fi fost. Nu trebuia nici măcar să fie frumoasă, trebuia să fie desfrânată.

E cazul să relatăm/raportăm/descriem cât mai exact o seară în traftirul de la 19.

Seara începea pe la 8, că era iunie. Năvăliții la curvie veneau câte unul sau câte doi, cu pereche sau fără, cu o sticlă de coniac, de vin sau de wiscky românesc „Veritas”.

Un magnetofon cânta, de la 5 la 8, muzică clasică sau **Beatles** sau prelucrări după muzică simfonică. Sigur, la acea muzică o pereche era în plină ceremonie sexuală chiar dacă ușa era deschisă. Iatac nu se închidea nici odată, intrai, te așezai, luai un volum de Eminescu, erau atunci pe o măsută mică cele patru prime volume ale ediției **Perpessicius**. Puteai citi în voie până apărea din iatac stăpânul traftirului, naratorul. Ostenit dar bine dispus.

Se auzea apoi și o ușă dând spre baie și ușa de la baie, apa curgând la robinet, rece (pe-atunci orașul nu avea decât miercurea și vinerea apă caldă).

Gazda întreba pe noul venit sau noii veniți ce doresc, ceai, cafea, vin, coniac sau puță. Dacă cel venit sau unul dintre cei veniți deschiseseră cumva un anume volum din cartea pomenită, naratorul întreba la ce poem a deschis și se pune pe o lungă orație/perorație despre poema respectivă, încadrând-o în cele cinci-șase epoci de învățare a lui Eminescu cu moartea. Sau a morții cu dânsul!

Redăm mai jos o asemenea disertație privitoare la poezia „Din străinătate”, varianta din Perpessicius. Între timp

decorul se umple și cu alte personaje; dinspre bucătărie vine o paceaură cu cafeaua, se deschid sticlele de coniac, se înșiruie pahare, scrumierele se umplu de scrum și de mucuri iar disertația este tot mai aprinsă.

Dacă oratorul se așează în fotoliu, paciaura, în chip de odaliscă, i se așează cu capul între genunchi, când oratorul calcă pe pedale sentimentale odalisca îi mângâie lin coapsele și așa, doar în treacăt, penisul. Sigur ascuns sub veșmintele de rigoare.

Ce citim aici, onorat aughitoriu? – începea oratorul, Visam. Adesea fruntea-mi de-o stâncă răzemată/ Priveam uimit în râul. și tot așa până la finele strofei. Un poet tânăr privește, romantic așezat lângă stâncă romantică. Și de-odat un punct se mișcă. Secvența, domnilor, e cinematografică: O zi de primă vară./ Și m-am trezit în luncă c'un pui cu ochi de foc. Ce ecouri sunt aici, ușor detectabile, nu-i așa? Cu asta am fi avut doar un bun poet de după 1848. Dar tânărul Eminovici scrie negru pe alb, ca și cum și-ar asuma această sarcină: Azi să ghicesc ce-i moartea? Iată ce-mi mai rămâne Le auziți? Când deodată tu răsăriși în cale-mi/ suferință, tu dureros de dulce. și mai apoi Piară-mi ochii turburători din cale-mi“

Restul jocului e obișnuit. Ea își pleacă ochii timizi – și eu am stat pe loc.

După care urmează o secvență tulburătoare: biserică-morminte/ Iar printre ele unul c'o cruce neagră văz. Și după ce reia motivul pentru care ar vrea să revadă natala sa vâlcioară și mai ales locul unde-i spunea aceluia pui cu ochi de foc ghicitori (Oh, vorbirea aceea în pilde, în paremii. Povestirea iubirii, a celor mai tari secvențe, ca și cum s-ar întâmpla altora! Ce frumos petrecem noi oamenii, pe seama altora, fie că-s eroi din poveste, fie că-s eroi de cinema sau de roman, dorul, pofta, patima. Sublimare parcă, se cheamă în limbajul dumatilic dr. Freud?

Și dacă poezia se încheia aici am fi avut așa cum spuneam un mare poet de la 1848.

Ci acum să ne întoarcem la pagina poeziei Din străinătate. Nu găsim aceste strofe. Găsim doar un răsUNET, foarte sclivisit, ca un fel de panseu a la Găgă. Chiar moartea ce răspânde teroare-n omenire, Acolo m-ar adoarme în dulce liniștire,/ În visuri fericite m-ar duce către nori.

Sigur, acolo unde se duc cei buni la Dumnezeu. Ei și?

Mi-e dragă patria mea, cu frumusețile sale și bogățiile sale și acolo aș vrea să mă îngrop, bla-bla-bla, cum a zis și conu George din Hordou, dar peste ani mulți.

Să fi tăiat Vulcan poezia?

Nu prea cred, pentru că despre aceeași temă, îmbogățită însă, în care mai e și subliniată dulceața morții în brațele iubitei, avem o strofă de o frumusețe fără egal. Și tot cinematografică, cu îngerii. Iată-o: Iar doi îngeri cântă-n plângeri,/ Plâng în noapte dureros, Și se sting ca două stele, Care-n nuntă ușurele/ Se cunun căzânde jos.

De ce se întâmplă acestea?

Pentru că în acest spațiu se toarce un cântec mistic, un cântec blând, cântul unei dulci evlavii.

E acesta oare armonia sferelor, acel cântec produs de lira aruncată în mare a vestitului Orfeu?

Suntem pe o lume care veșnic cade? Poate.

E însă aici un cânt pe care nu-l pot auzi toți muritorii. Cei care îl aud însă vor trăi ziua ca în somn, spune Poetul.

În rest sunt floricele, ca în amintirile scrise pe albumul bunicelor noastre.

Ce ne mai tulbură aici e acel mire al nopții, care cu fantastica-i șoptire le resfiră sufletele îndrăgostite până mor.

Iată, onorat aughitoriu, că Eminescu nu avea nevoie de bătrânul înțelept Schopenhauer ca să se întrebe ce-i moartea, nu avea nevoie de marii mistici nordici sau meridionali ca să audă pe cei doi îngeri care cântă-n plângeri și pentru care nunta cu sufletul care le-a fost sortit de Domnul Dumnezeu le este și moarte.

Așadar Poetul găsisese singur și echivalența Eros-Mors și, dacă vreți, întrebarea asupra morții i se arată încă din adolescență.

Dispariția aceluia pui cu ochi de foc, fiind poate motivul acestei asumări de destin. Să citim cu atenția varianta la Amicului F.I., aflată tot în acest volum, scrisă cam tot pe-atunci, așadar.

Îngerul palid este poetul, acum schimbat într-un fel de buhă pe un mormânt, un vultur cu aripa frântă (Vai, albatrosul baudelaire-ean!).

Acestui suflet stins, amicului, sau anii aceia, zi par ca un fanar prin moartea noaptea. Și totul se stinge de un an de lacrimi

La 17 ani Poetul e un ins prea bătrân! El trece deja prin ceea ce unii trec abia la maturitate iar alții, bieții de noi, arareori sau niciodată.

Notată în caietul Marta cu 66 Novemb, poezia aceasta se cuvine citită și recită. Pentru că altfel ne pare ciudată predicția tânărului pentru poeme cu moarte, cu morți (Pumnul, Barbu Știrbei, Neamțu, Eliade și altele) de parcă junele Eminescu s-ar specializa în necroloage ori panegirice în versuri.

Și ce mai trebuie demonstrat, după o bună lectură a acestor poezii, este faptul că Poetul nu îmbracă/ia o postură romantică numai de dragul poeziei.

Eminescu e încă de pe acum foarte serios în tot ce face. Asta trebuie reținut.

Și iarăși din aceste poeme de junețe poți vedea cum Eminescu își anunță toate temele și, așa cum la 10 ani zicea că va fi poet, la 15-18 ani poetul și-a făcut deja un curriculum.

Eu voi gândi ce-i moartea pentru că am văzut-o și pot da samă asupra ei. Sunt deci un sămădău asupra morții (cum ar zice domnul Noica).

Astfel de dizertații erau provocate din cele mai banale gesturi sau fraze.

Iar locul nu era ales. Putea fi blocul turn din colțul străzii, locuința lui Doru Buzea, movila din parc, cimitirul Pacea sau bulevardul Eminescu încă numit V.I. Lenin. Sau chiar locuința evreului Conrad Feldman, la fel de bine, cum putea fi acoperișul teatrului, loc ideal, unde adesea se făcea plajă la nudul gol, cum spuneau activiștii proaspăt mutați în

palatul gândit de arhitectul Porumbescu. Din care mai ales formele sculpturale ale frumoasei nemțoaice cu nume maghiar, Ildiko, puteau fi admirate cu asupra de măsură.

Uneori discursul putea fi încropit și în cramă, dar oratorul prefera să aibă asupra sa textele, după expresia lui Trahanache pe care o rostea mereu: „Stimabile, stai puțin-tel, documentul!”

O dată, în casa lui Doru Buzea, o dizertație asupra unui vers de Eminescu a fost făcută chiar în fața unui auditoriu aflat, ab initio *la nudul gol*. Dar asta ceva mai târziu după ce la trafir avusese loc prima denudare (striptease, cum îi zic unii).

Atunci a fost într-un cadru intim, dacă șase perechi de ochi fac un cadru intim. Și dacă pui la socoteală faptul că ochii doamnelor se făcură și mai lacomi(ați citit bine, ai doamnelor!) parcă decât ai noștri, ai celor trei bărbați (ba patru cu Titi), prezenți acolo.

Întâmplarea merită pomenită pentru că este exemplară pentru a înțelege cam ce blăstămții, cum ar zice Sadoveanu, s-au petrecut în vara aceea sub semnul lui Eminescu.

Teatrul a mers la Iași în turneu; cu acest prilej s-a produs și vizita, la spitalul de copii, a unui grup mai mare de botoșăneni. Botoșănenilor li s-a alăturat, în Copou, o studentă, cam dințoasă și mai ales, fandosită, Anca.

Auzind că se vorbește numai despre Eminescu și mai fiind și actori de față, mai ales Titi care nu era de lepădat, țigănos (mai mult țigan decât meridional), lipitura s-a făcut cu ușurință.

Pe drum s-a rostit iarăși o dizertație despre poetul neperche (ce frază stupidă!). Cred că subiectul a fost **Mortua est**, poezie în care întrebarea de care se vorbea mai sus e manifestă, ba chiar s-ar putea zice răcnită. Pe seama acestei rostiri s-a iscat o adevărată controversă.

Reproducem și orația și perorația.

„Dragii mei, există o variantă a poeziei **Mortua est**, ce e în manuscris intitulată **Elena – meditațiune**. Și dacă aici, ca și în varianta a doua și a treia, cea publicată în *Convorbiri*, în final nu există deosebiri esențiale de rostire, varianta I sunând, la final așa:

La ce? oare totul nu e nebunie?/ Au moartea-ți copilă așa a fost să fie?/ Au e scop în lume? Tu chip răzător/ Ai fost tu anume ca jună să mori?/ De e scop într'asta e palid ș'ateu/ Pe vânăta-ți față nu e Dumnezeu.//” (1866 Octombrie).

În varianta a II-a, în loc de *Jună să mori avem doar astăzi să mori* iar varianta a III-a are doar modificările: *Au e sens în lume? în loc de scop în lume? și au fosta-i aicea ca astăzi să mori?* și mai ales versul penultim care e scris mai bine: „*De e sens în asta, e'ntors și ateu* „ pentru că strofa ultimă tocmai ați citat-o, vă atrag atenția că poetul dă aici o primă definiție a morții ca „**vistiernic de vieți**”.

Există (și aici oratorul scoase din buzunar un carnețel soios. Așa făcea mereu când nu era acasă și nu avea cartea, do-co-men-tul, stimabile, do- co-men-tul!) în prima

variantă a acestei strofe, complet eliminate de poetul care trimite poema la Iași. Ascultați-le vă rog și apoi vom vorbi:

Când sboară la soare o rază de soare **Când sboară pe nouri un angel ce moare** Eu nu plâng că raza c'un zâmbet d'amor

O trase la sine eternu-i izvor.

Eu nu plâng pe-un angel ce n'avea în lume Afară de zile neci aur neci nume

Că astăzi d'un cântec în ceruri răpit. Ce se aude aici, dragii mei și dragile mele?

Ce se aude oare decât acel cântec auzit și mai înainte în „*Misterele nopții?*”

El răsuna încă pe la începutul poemei atunci **când torsul s-aude l'al vrăjilor caier**, acolo sau atunci când sufletul copilei, era dus de o rază, de un cântec.

Acolo unde își avea locul în eternu-i izvor. Numit poate Dumnezeu, numit *gândul etern, moartea cea vecinică*.

Oricum acolo se vădesc a fi *nuștile lumii*, chemarea aceasta se face cu un cântec.

Peste ani, când poetul va dori să revadă pe acel înger, va aștepta momentul **când însuși glasul gândurilor tace** din cel de-al III-lea sonet. **Mă'ngână cântul unei dulci evlavii – Atutci te chem;** ș.a.m.d.

Acest cânt al unei dulci evlavii, domnilor, este esența lirismului eminescian, este cea mai frumoasă găselniță pentru poezie, înaintea verbelor verlainene: **La musique avant tout chose!**

Și dacă am reciti așa pe domnul Eminescu, nelăsându-ne furiați de muzica versurilor sale, ci de cântul gândului său am putea afla chiar mai multe, ca de pildă acel frumos exod al îngerilor în spațiul dintre cer și pământ de găsit în **Povestea feciorului de împărat fără de stea**, numit de dl. Perpessicius *Povestea magului călător în stele*.

Dar ce se întâmplă? Noi îl citim pe Eminescu așa cum am învățat, în școală, la universitate, la gazetă sau la cartea de istorie literară. Abia-abia îl mai frunzărim pentru nevoi oratorice sau pentru lucrări de grad. Cine e nebun să reia oare recitirea fără ajutor a poemelor eminesciene? *Tu!* zise un glas din automobil.

Eu, domnilor, rosti serios oratorul, eu, domnilor îl voi reciti pe Eminescu pentru mine și pentru voi. Voind să rup cu un obicei rău!

Și după aceasta înșiră, pentru cine îl mai putea asculta, în murmurul mașinii și-al vorbirii domoale, o seamă de versuri care de care mai frumoase, din antume și din/sau mai ales din postume. Ca și din variantele poemelor de toată lumea știute.

Pentru aproape toate acele versuri aveau să afle cei apropiați, cei care aveau curajul să îi mai stea alături, disertații ca aceasta, ba chiar cu mult mai lungi, mai ales dacă oratorul-cititor al poetului era acasă și avea textul în față.

(Va urma)

Despre Eminescu, într-o abordare din unghi existențial

La șirul imens al cercetărilor eminescologice se adaugă, cu străluciri aurifere și numeroase momente de originalitate perceptivă, cartea Svetlanei Paleologu-Matta, **Eminescu și abisul ontologic** (Ed. Augusta: Timișoara, 2007), aflată deja la a III-a ediție. E vorba de un eseu cu mize extrem de îndrăznețe, punând distanțe semnificative față de exegezele anterioare, oarecum „clasice” prin conexarea lor la unghiurile cvasicunoscute de analiză. În anii '80 ai trecutului secol, când studiul Svetlanei Paleologu-Matta prindea contur (prima ediție datează din 1988), acesta echivala cu o încercare insolită și dificilă, disjunctă, după cum mărturisește autoarea în capitolul *Delimitări*, din critica existențială franceză, în mare vogă atunci. Iar ambiția era „a transpune unele poezii eminesciene din planul discursiv al obișnuitelor interpretări în acela al unor cercetări specifice, într-un fel filosofice. Căci perspectiva filosofică, de la Sartre încoace, care domină azi critica literară, este dintre cele mai luminătoare. Critica devine într-o astfel de lumină o activitate stranie, cum spune Georges Poulet: ea nu este <nici informativă, nici judecătorească, nici biografică, nici impresionistă> (...) Este așa-zisa critică existențială”. Dar pe lângă noutatea metodei critice, Svetlana Paleologu-Matta mai propune o premieră: căutarea și descoperirea unor paralelisme, pe baza similitudinilor de gândire, între Eminescu și Heidegger, filosoful german al „ontologiei fundamentale” și părintele *Dasein*-ului, sintagmă complexă și destul de ambiguă, desemnând problematica încă neelucidată a ființei. Punctul de plecare în care s-ar întâlni cei doi ar fi raportarea, adesea în chip diferit, la ființă, înțeleasă nu doar în determinarea ei empirică, ci mai ales în dimensiunea sa profund spirituală. Reluând tema ființei de la antici, cu deosebire de la Platon și Aristotel, filtrată mai târziu prin prisme variate de B. Pascal și R. Descartes, apoi îmbogățită prin ample explicitări de gânditori precum Kant și Hegel, dar și mai mult de S. Kierkegaard, teoreticianul angoasei, și Husserl, fenomenologul „conștiinței intenționale”, Heidegger face un pas înainte, atribuind omului aruncat și abandonat în lume, misiunea de a se ridica la viețuire autentică, prin depășirea convențiilor și tehniciării uniformizatoare. *Dasein*-ul (adică ființa aici) își poate împlini destinul, chiar dacă toată gesticulația sa se derulează clipă de clipă sub spectrul morții inevitabile. Pentru ființă limita pare imanentă, decurgând din temporalitate. Doar gândirea și intuiția (trăirea) mai pot rezolva câte ceva. Între ființele-aici se află și rarele lor surate care aspiră să-și depășească materialitatea, râvnind la condiția superioară a spiritului. Acestea participă

la substanța Ființei (cu majusculă!), adică a Absolutului. Eminescu, afirmă Svetlana Paleologu-Matta este la rândul-i coparticipant la Ființă, prin experiențe ce transcend net stratul senzorial, intrând în zona rarefiată a ideilor. Spre deosebire de Heidegger, care porcede la cercetarea directă a subiectului, Eminescu acționează anticipat, parcă pre-știind Ființa și ajutându-se de irepresibile impulsuri afective. Și asta nu pentru că ar ignora valoarea gândirii. Dimpotrivă, poetul se înscrie în specia rarisimă a gânditorilor de geniu, dar el simte că rațiunea e îngrădită și că doar avântul liber al trăirii, cu sediul în inimă, poate sparge carapacea înțelegerii finite. Nu spune Pascal că rațiunea e incapabilă să priceapă argumentele inimii și că deci numai inima poate accede cognitiv acolo unde facultatea gândirii pare inoperantă? Doar pe cale afectivă, prin mijlocirea visului, iluziei, mirajului și magiei, totul coroborat cu plonjarea în trecutul mitic și paradisiac al începuturilor, putem spera să atingem Absolutul. Svetlana Paleologu-Matta ne vorbește de procedeul „reducției fenomenologice”, patentat de Husserl, prin care să accesăm la esențe, inclusiv în abordarea textului literar. Procedeul presupune înlăturarea „veșmântului exterior”, având de obicei virtuți estetice, și penetrarea interiorității, acolo unde se află esența (adevărul). Exegeta ne și predă în acest sens o lecție, analizând prin metoda „reducției la esență” strania postumă În fereastră despre mare.

Precum Dante sau Petrarca ori Novalis, Eminescu poate fi socotit și un poet al iubirii. Nu întâmplător spațiul acordat erosului în exegeza Svetlanei Paleologu-Matta este preponderent. Cercetătoarea, cel puțin în chestiuni biografice, disprețuiește jumătățile de măsură. Afirmă de pildă că toată lirica erotică este marcată de tristul episod ipoteștean din adolescența poetului, când își vede spulberat visul primei iubiri: cea pentru o fată din sat, cu ochi albaștri și păr bălai, care se stinge pe când nu împlinise încă 19 ani. Imaginea iubitei sale din Ipotești, ne asigură exegeta, îl va urmări pe poet pretutindeni, chiar și atunci când pare antrenat în alte relații, inclusiv cu priuire la Veronica Micle. De altfel cercetătoarea nu prea are cuvinte de laudă față de Veronica, pe care o consideră inferioară și interesată, cu totul străină de tumultul erotic al poetului. O numește, distant și rece, Doamna Micle, iar în altă parte vorbește despre „spiritul mic al Doamnei Micle, atrasă de geniul poetului mai mult din snobism”. Pentru confirmare aduce în sprijin cruda sentință formulată în legătură cu Veronica de însuși G. Călinescu: „Ea nu are ce căuta în biografia lui Eminescu!”. Am repus

în discuție aceste amănunte, ținând mai mult de anecdotismul biografic, deoarece și ele pot explica, până la un punct, fondul tragic al erosului eminescian, izvorât tocmai din incompatibilitatea partenerilor. În erotica poetului, partenerii sunt naturi diferite (geniu contra muritor de rând, iubire pătimașă contra indiferență etc.), fapt care generează starea continuă de suferință, fie ea și „dureros de dulce”. Această nepotolită sete de iubire, evocând visul armoniilor primordiale și fantasma androginității, este aureolată la Eminescu de spirit. Spiritualitatea iubirii și retrăirea acesteia până la incandescență devine la poet o constantă. Chiar și atunci când, măcar în aparență, subiectul relației nu mai este fata moartă la Ipotești. Încât Svetlana Paleologu-Matta se crede îndreptățită să constate că Eminescu „reabilitează nevoia spiritului în dragoste față de sexualitatea goală”, venind de această dată în coliziune cu opinia lui G. Călinescu, potrivit căreia poetul, „din punct de vedere al culturii simțurilor este un preistoric”, întrucât pentru el „iubirea este un leagăn al desfătării venerice, o necesitate nu spirituală, dar afectivă, bineînțeles, și fiziologică (...) Aspirațiunile lui Eminescu sunt aproape exclusiv sexuale”. Desigur, Călinescu alcătuia un asemenea portret și din rațiuni polemice față de predecesorii săi, care nu vedeau la Eminescu decât metafizică. Ori, el era un om, dar unul genial, care pendula existențial între fiindul uman și Ființă (cu vorbele heideggeriene!), dorind ardent să depășească experiențele naturale și să pătrundă în zona fundamentală a ontologiei, ce echivala cu gândirea absolutului și atingerea esenței. Ei bine, chiar căutarea idealității în dragoste, adică și reciprocitate cu privire la intensitatea sentimentelor, se transformă într-o piedică insurmontabilă. Numeroasele reproșuri către iubită din lirica poetului exprimă tocmai această stare de fapt. Analiza poeziei sale erotice, din unghi heideggerian sau nu, prilejuiește Svetlanei Paleologu-Matta una din cele mai pătrunzătoare exegeze întreprinse vreodată în legătură cu poetul. Conexiuni permanente cu romantismul german (mai ales Holderlin și Novalis, cu moderni precum Rilke sau Valery, cu permanente ancoră în filosofia idealistă de fundament platonician, dar și cu premergătorii și ctitorii existențialiști (Kierkegaard, Nietzsche, Husserl, Heidegger și Sartre) creează un spectacol hermeneutic de o amploare și o profunzime care produc cititorului veritabile momente de fascinație. Și o perspectivă ce oferă infinite voluptăți de percepție.

Lejeritatea autoarei în a manevra și folosi, pentru propriile analize critice, aserțiuni, teme și concepte ale gândirii umane din toate timpurile are nu numai darul de a încânta, ci mai ales pe acela de a face lumină, spre o mai exactă înțelegere, acolo unde părea să domenească opacitatea. Mobilitatea investigativă a Svetlanei Paleologu-Matta este uluitoare. Comentariul său critic pornește întotdeauna de la recunoașterea ideii de ambiguitate care caracterizează în genere orice comunicare artistică, dar mai cu seamă poezia, definită ca o „lungă

ezitare între sunet și sens” (Valery). Altfel spus, poetul se confruntă în permanență cu limba, aspirând la propriul limbaj, adică la o nouă limbă în interiorul celei uzuale. De aici, în final, echivocitatea mesajului, care prin natura sa incertă, oferă câmp nelimitat interpretărilor. Cercetătoarea observă, pe bună dreptate, că Eminescu, dincolo de justificatul orgoliu al gânditorului superior, operează în dragoste mai ales cu rațiunea pascaliană a inimii, singura care asigură libertate zborului peste experiența omenească mărginită. Cum acest zbor liber al fanteziei poetice străpunge însăși ideea de spațiu și timp, rezultă o comunicare lirică aproape insondabilă, plină de sensuri ascunse, pe care numai metoda criticii existențiale („reducția fenomenologică” la esență) le poate descifra. Pe baza unor astfel de temeuri Svetlana Paleologu-Matta îl consideră pe Eminescu poet ermetic, dar și tragic, adică mai mult decât pesimist. La concluzia asupra ermetismului eminescian cercetătoarea ajunge, probabil, după lectura marilor poeme. Dar aplecându-se asupra unui manuscris intitulat *Hieroglifă*, Svetlanei Paleologu-Matta i se revelează, din nou și imediat, aspectul încifrat al comunicării lirice la Eminescu. Pentru că finalul textului *Hieroglifă*, (nume predestinat!), se referă explicit la dificultatea perceperii: „Ei văd icoana, înțelesul nu”. Lucrurile sunt însă mult mai complicate. Eminescu nu încetează să oscileze între povara existenței telurice, căutând armonia, și dorința de evadare, ca aspirație spre sublim. Dualitatea poetului este detectabilă și în atitudinea sa față de Platon: pare la fel de atașat atât de spațiul celest al ideilor, cât și de lumea sensibilă a efemerului. Ca muritor, îndură calvarul ființării terestre, dar precum *Dasein*-ul heideggerian, se zbate spre a transcende în orizonturi ideatice, pentru a participa astfel la substanța Ființei (primordialului, Absolutului). Eminescu pare a-l anticipa pe Heidegger în privința unor „existențiali” precum a-fi-în-lume și a-fi-spre-moarte, chiar dacă termenii poetului sunt diferiți. De filosoful german îl apropie, ne spune exegeta, în primul rând conștiința vieții trecătoare și perceperea morții iminente. Căci doar cu efort de gândire și trăire superlativă se va accede la primordialitate, unde moartea, prin voința și alegerea noastră, poate redeveni viață, dar una pur spirituală, a închipuirii, complet dematerializată. Este exact procesul prin care poetul menține viu chipul iubitei moarte sau îndepărtate. Extincția în fond nu e decât o îndepărtare care, paradoxal, conferă în spirit viață și mai intensă iubitei inexistente. Pentru că timpul, perceput ontologic, se face reversibil, așa încât miracolul transmutării iubitei din moarte în viață sau din „departe” în proximitate devine un lucru firesc. Eminescu e lângă Heidegger atât în gândirea Ființei ca existență superioară, cât și în perceperea poeziei ca esență a artei și având semn egal față de aceeași Ființă. Dar, ne asigură Svetlana Paleologu-Matta, punctele de tangență între poetul român și Heidegger continuă. Spre exemplu, efortul de înțelegere înseamnă sacrificiu, nu poți învinge lumea empirică decât pierzând (murind). Altfel

spus, consumându-te în experiențe care să depășească net cadrul obișnuinței zilnice. Deci renaștere precedată de „sfășiere”, lumină condiționată de stingere. Sau, cum ar spune însuși Eminescu într-o variantă a *Lucefărului*, după exemplul ales de Svetlana Paleologu-Matta: „Nainte de-a luci deplin / Menit îi este stinsul”. Tot ca la Heidegger, natura eminesciană se identifică întotdeauna cu *physis* (ființa), amplificând mai ales prin misterele ei nocturne, sub vraja lunii, trăirea, acel „farmec sfânt”, ca și transferul imperceptibil al realității în paradisul pierdut al începuturilor mitice. Aici paralelisme sunt numeroase. Luminișul, de pildă, comun poetului român și filosofului german, are însă funcții diferite. La Eminescu este legat de amintirea fetei moarte (deci iubitei pierdute), la Heidegger semnifică deschiderea („deschisul”) spre cunoaștere, ambii punând un accent important pe experiența extatică.

Svetlana Paleologu-Matta reușește, cu o desăvârșită tehnică de hermeneut, să inducă prospețime multor versuri rătăcite prin manuscrise și aproape necunoscute, care dintr-o dată „scânteiază”, transfigurate și reverberând îndelung, ca fiind extrem de actuale, în conștiința cititorului. Visul, sinonim adesea cu regresioni în vremuri legendare, încărcate de magie și ritual, este la Eminescu modalitatea principală de contopire cu substanța Absolutului. Iar poetul este perfect conștient de forța și sublimitatea acestuia: „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur”. Acest vers, revenind de câteva ori în analizele cercetătoarei, trebuie să figureze printre zicerile fundamentale eminesciene, ca și, „Să faci din viața mea un vis / Din visul meu o viață”. Și încă altele pe care, cu minuție de bijutier, ni le redescoperă, în toată adâncimea lor tulburătoare, Svetlana Paleologu-Matta. Grație îmbeșugatului său har iscoditor, ea întoarce aceste versuri pe toate fețele, scrutându-le din toate unghiurile posibile și storcând din ele sensuri care depășesc dramatic materialitatea, intrând adânc într-o vocație ezoterică. Și care sensuri le-ar fi scăpat cu siguranță celorlalți cititori. Sensul existenței copleșite de timp îl interesează și pe Heidegger, care distinge între ființa cu „f”, mic și Ființa cu majusculă, ce poate însemna Logos, cunoaștere sau Absolut, adică esența universală. Încă odată, e de subliniat rolul covârșitor al afectului în demersul gnoseologic, exegeta luându-l aici ca martor pe Max Scheler care spune că ființa, înainte de a fi *ens cogitans* ori *ens volens* este *ens amans*. Există, foarte eficient și de nezdruccinat pentru Svetlana Paleologu-Matta, un „apriorism afectiv”. De aici și impasul limbajului pentru gânditor. Acesta, încercând să se definească și aflat în căutarea adevărului, pare obligat să depășească faza carteziană, remontându-se doar prin transfigurare, adică prin cugetare și exprimare poetică. A cunoaște până la ultimele consecințe înseamnă pentru ființă riscul permanent al cufundării în abis, ca supremă experiență. Este exact ce se întâmplă în majoritatea poemelor eminesciene care conțin în „centrul spiritual” meditații asupra ființei și existenței, de la *Mortua*

est! și *Memento mori*, prin *Povestea magului călător în stele*, *Dorința*, *Melancolie*, *În fereastra despre mare*, până la *Lucefărul*. Dar abisul poate fi atins numai prin disponibilitatea cognitivă a urcușului nelimitat, acea *cădere în sus* a astrului cosmic, până acolo unde „vremea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naște”. Plonjarea în abis este ultima sforțare a ființei în relația sa cu Absolutul. Contrapus abisului ceresc, dar posedând aceeași funcție cognitivă, există la Eminescu și un abis acvatic, la fel de tentant pentru cugetătorul extatic. Svetlana Paleologu-Matta îl identifică în destule versuri, precum acestea: „Fundul mării, fundul mării / Mă atrage în adânc”. Însă avem și un abis al dragostei, vizând ardența tragică a sentimentului. Sau un abis al morții, de unde vine însuși *Lucefărul* sub forma focului rătăcitor. Toate acestea nu se pot referi la ființa efemeră, doborâtă implacabil de moarte, ci la marile spirite, gânditorii și creatorii de geniu, singurii în măsură să participe la substanța Absolutului și, mai ales pe cale intuitivă, s-o cunoască. În context, Svetlana Paleologu-Matta consideră că nebunia unor genii nu trebuie socotită ca o boală care provoacă suferință, ci mai degrabă ca pe șansa de a accede printr-o „spărtură” dincolo de banalitate, în zona rarefiată a cunoașterii transcendente. Exegeta citează aici, în sprijin, o afirmație a francezului Maurice Blanchot, care vede în demență un plus de acuitate. Comparând două genii, unul perfect sănătos (Goethe) și altul atins în final de alienație (Holderlin), francezul va înclina balanța valorică în favoarea ultimului: „Goethe poate totul în afara poemelor tardive ale lui Holderlin”. (Blanchot este cel care crede că ideea nu se poate naște decât în măsura în care cuvântul este independent de semnificația lui, acordând astfel gir nelimitat limbajului poetic).

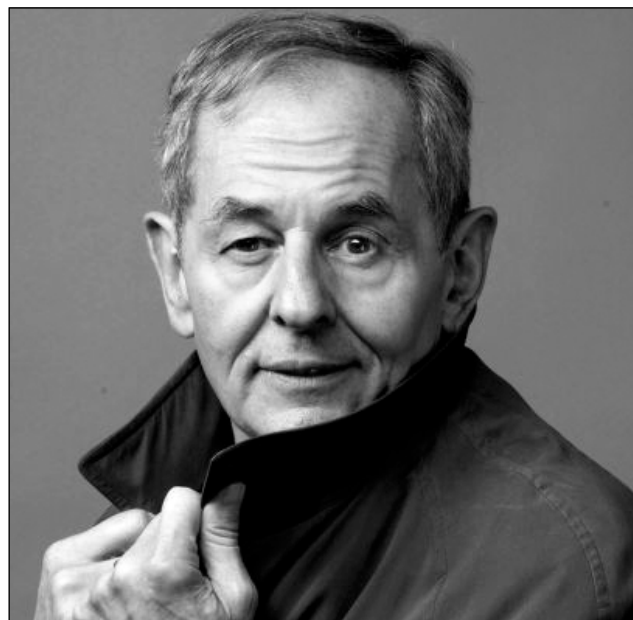
Svetlana Paleologu-Matta reconfirmă atașamentul exprimat și cu alte ocazii față nu doar de spiritul, ci și de etosul românesc. O mândrie etnică, bine clădită pe argumente, transpare de fiecare dată când se referă la poporul carpato-danubiano-pontic. Un capitol din carte se intitulă chiar *Erosul românesc*, subliniind aici valențele axiologice ale sentimentului și nu tribulațiile sale superficiale. Drama îndrăgostitului eminescian rezidă tocmai în excesul utopic al percepției cuplului. Unul din parteneri este întotdeauna contaminat de fantasma desăvârșirii, intrând din acest motiv într-o inevitabilă coliziune cu limitele celuilalt. Și atunci unica soluție este transferul realității în vis, conturându-se astfel un univers paralel de factură mitică. Dar și aici găsim, concomitent, o dimensiune a sufletului românesc: împăcarea, spiritul concesiv. Știm că varianta „oficială” a poemului *Lucefărul* este impecabilă, atâta ca formă cât și ca logică de cugetare superioară. Micile abateri sentimentale ale astrului sunt repede corectate prin raportare la condiția sa celestă. Dar omul din poetul Eminescu are mereu în vedere și un alt traseu al poemului. De aici numeroasele texte paralele, pe care Svetlana Paleologu-Matta le numește „colaterale”, „deduse”, etc. Unele, precum *Un farmec sfânt și ne-nțeles*,

Să fie sara-n asfințit sau Peste codri stă cetatea, prezintă un îndrăgostit (corespondentul luceafărului!) mult mai conciliant, gata de orice compromis pentru împlinirea iubirii: „Lasă zidurile tale, / Vino-n vale, vino-n vale!“. Însă dincolo de farmec și delicii, îndrăgostiții trebuie să participe și la omniprezentul mister cosmic. Doar așa s-ar putea controla vremelnicia (sau *temporalitatea*, după Heidegger). Svetlana Paleologu-Matta se referă constant la elementele însuflite ale naturii, organic integrate ființei, fapt atât de specific folclorului românesc. Dar avem și „dorul românesc“, greu definibil, însă bătuit de forța cosmicității: „Cătă boală-i pe sub lună / Nu-i ca dorul de nebună“. Pentru că *dorul* e „opera“ Zburătorului, care nu e altceva decât echivalentul nostru pentru Hyperionul grec. Poate și din această congruență cu filoanele creativității populare (și nu doar din aversiune pentru Veronica Micle), exegeta vede proiecția fetei din Ipotești în toate ipostazele poeziei erotice eminesciene. Ca adeveseori în poezia populară îndrăgostiții lui Eminescu sunt mereu despărțiți temporal și spațial, fapt care amplifică puritatea dar și temperatura trăirii. Această trăire pătimașă constituie de fapt „centrul spiritual“ al vizionarismului său erotic. Autohton este, ne asigură Svetlana Paleologu-Matta, până și „surășul la Eminescu, blând și modest, asemănător aceluia al fetelor române de la țară“. Leșirea în natură, pentru îndrăgostit, are efect cathartic. Românești mai sunt la Eminescu, după opinia Svetlanei Paleologu-Matta, „grația naturală, sfiala, modestia ca și nesațiul dragostei“. Dar poate fi considerată pur eminesciană obsesia cosmicității „prin saltul la esențialitate“

și „redescoperirea stratului primar, paradisiac al sufletului nostru“. Din punct de vedere al cugetării, poetul „rămâne în orizontul său deschis, transcendental. Este un orizont ontologic“, adică sinonim cu ceea ce Edgar Papu numea „categoria departelui“. Însă cercetătoarea nu vrea să-l fixeze pe Eminescu în tiparele totuși limitative ale filosofiei heideggeriene. Căci, prin varii aspecte ale gândirii, poetul se situează „dincolo de Heidegger“, conectat mai ales la filosofile cunoscute lui, care l-au format și influențat direct. Cum s-a întâmplat și cu folclorul românesc, pe care l-a prețuit atât de mult. Cu trecerea anilor, după câteva decenii de la prima ediție a cărții, Svetlana Paleologu-Matta pare a se distanța oarecum de Heidegger, și nu doar pentru vinovatele legături ale filosofului cu nazismul. În fond, însuși Heidegger a recunoscut limitele de cunoaștere ale propriei filosofii. Asta reprezintă de fapt o fatalitate pentru toate științele și sistemele de gândire. Doar poezia, cu limbajul său incontrollabil, poate suplini incapacitatea celorlalte forme de cunoaștere. Mai ales în cazul geniilor. Și absolut firesc dacă vorbim de Eminescu, având în vedere multitudinea de sensuri pe care le rezervă poezia sa, altor și altor lecturi de azi și de mâine. Sensuri datorate, cum minunat afirmă autoarea, „unor latențe mitice ale cuvintelor“, practic inepuizabile, din vocabularul său poetic. Prin scliptoarele sale nuanțări și sugestii, formulate într-o lungă călătorie de reinițiere în mirajul poeziei eminesciene, cartea Svetlanei Paleologu-Matta trebuie așezată, incontestabil, pe raftul de sus al oricărei biblioteci.

Thierry WOLTON

O istorie mondială a comunismului

ESEU DE INVESTIGAȚIE ISTORICĂ, VOLUMUL 2, CAPITOLUL 20

Ca niște zei coborâți pe pământ

„Mao Zedong e pentru China

Ceea ce învăpăiața Auroră

E pentru Soarele răsare.

El aduce fericirea poporului,

El este cel care ne-a mântuit.“

Imn *Orientul roșu*

Într-un moment de sinceritate, Kim Jong-il, Dragul Conducător, primul moștenitor al dinastiei, mărturisește: „Trebuie să învăluim totul în jur cu o ceață deasă, pentru ca dușmanii să nu știe nimic despre noi¹.“ El aplică metoda atât de bine, în Coreea de Nord, încât în timpul vieții lui concepției nu-i cunosc nici măcar sunetul vocii. La radio și la televiziune, cuvintele lui Kim Jong-il sunt recitate de crai-nici profesioniști, pe un ton respectuos, dar amenințător, pentru a-i întări autoritatea și a-l învălui pe numărul unu într-un văl de mister².

Secretul este modul de guvernare al regimurilor comuniste. Putem vedea în el moștenirea metodelor conspirative folosite de mulți militanți, în toată lumea. În *Catehismul revoluționarului*, scris de Serghei Neceaeu în 1868 – care în parte l-a inspirat pe Lenin pentru lucrarea *Ce-i de făcut?*, publicată în 1902 –, lupta politică și conspirația se confundă. La începutul secolului XX, toți revoluționarii ruși folosesc pseudonime (Lenin, Stalin, Zinoviev, Kame-nev etc.) pentru a dejuca supravegherea Ohranei, poliția

politică a țarului. Ajunși la putere, cei mai mulți și-au păstrat numele false. În epocă, bolșevicii pot avea mai multe nume de împrumut. Lenin folosește vreo zece³. Mai târziu, tradiția e preluată de militanții Internaționalei comuniste. Toți șefii Kominternului au pseudonime: Ercoli (italianul Togliatti), Germinal (francezul Thorez), Helmuth (bulgarul Dimitrov); Walter (croatul Broz, alias Tito) etc. În total, organizația folosește peste 450 de nume false ca să ascundă lumii identitatea conducătorilor săi⁴. Stalin, un ins cu vocația conspirației, a continuat toată viața să folosească pseudonime. În timpul Războiului din Coreea, semnează „Filipov“ sau „Fyn Si“ corespondența cu Mao și Kim-Ir-sen⁵.

Conducătorii chinezi folosesc și ei multe pseudonime – doar Mao are vreo zece. Marele Cărmaci preferă bunăoară să-și semneze scrisorile „Li Desheng“, în traducere „Li care merită victoria“⁶. La fel ca în URSS, pseudonime din războiul civil devin patronime oficiale, e cazul lui Peng Zhen, primarul Beijingului, sau al lui Chen Yun, economistul partidului, două identități false pe care și le-au păstrat. Le Duan, secretar general al PC vietnamez timp de un sfert de secol (din 1960 până la moartea sa în 1986), adoptă numele Anh Ba, sau „Fratele Numărul trei“, pe modelul unei enumerări folosite și de Khmerii Roșii. Cei din urmă împing la extrem gustul pentru secret. Saloth Sâr, alias Pol Pot, și-a spus în diferite perioade Pouk, Hay, Pol, Unchiul-Mare, Fratele cel mare... Numele Pol Pot apare prima oară la un an

¹ Cuvinte rostite în 1997 într-un documentar sud-coreean, citat de Blaine Harden, *Rescapé du camp 14*, Belfond, 2012, p. 32.

² Barbara Demick, *Vies ordinaires en Corée du Nord*, Albin Michel, 2010, p. 209.

³ Dimitri Volkogonov, *Le Vrai Lénine*, Robert Laffont, 1995, p. 160.

⁴ Branko Lazitch și Milorad Drachkhovitch, *Biographical Dictionary of The Comintern*, Hoover Institution/Stanford University, 1986, pp. IL-LV.

⁵ Dimitri Volkogonov, *Le Vrai Lénine*, op. cit., p. 160.

⁶ Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, Fayard, 2012, pp. 74-75.

după cucerirea puterii. Regimul va nega totuși că Pol Pot și Saloth Sâr sunt una și aceeași persoană. Cambodgienii nu știu nimic despre conducătorul lor suprem, nici măcar cum arată la față. În februarie 1977, pictorul Vann Nath, deținut la închisoarea Tuol Sleng, e pus să picteze portrete ale „Fratelui Numărul unu“ fără să știe cum arată modelul său. Nath povestește: „Știi cine este? mă întreabă Douch [călăul-șef de la Tuol Sleng] întinzându-mi o fotografie a lui Pol Pot.

- Nu, nu știu.
- Încearcă să ghicești. Spune-mi cine este.
- Nu știu, nu îndrăznesc, pentru că nu-l cunosc.
- Nu te teme. Ghicește, ți-o cerem noi.
- Să fie... fratele... fratele Khieu Samphan?⁷“, încerc eu.

Toți izbucnesc în râs⁸.

Pol Pot apare prima oară în public pe stadionul din Phnom Penh în septembrie 1977, la doi ani și jumătate după victoria din aprilie 1975, pentru a prezenta programul regimului. Cu același prilej, „Fratele Numărul unu“ admite că Angkar, „Organizația“, este Partidul Comunist din Kampuchea, și că el e secretarul său general. „Dacă păstrezi secretul, ai câștigat bătălia pe jumătate“, îi spune într-o zi Pol Pot unuia din secretarii săi⁹. „Fratele Numărul doi“ al regimului, ideologul Nuon Chea, explică și el că „secretul este fundamental“. Și precizează: „Alegerea unor tovarăși în funcții de conducere este secretă. Locul unde trăiesc șefii noștri sunt secrete. Ținem secrete datele și locurile de adunare. Este, pe de o parte, o chestiune de principiu, pe de alta un mijloc de a evita infiltrarea dușmanului. Atâta timp cât vor exista lupta de clasă sau imperialismul, acțiunea secretă rămâne fundamentală. Secretul ne permite să controlăm situația. Punem secretul la temelie oricărui lucru¹⁰.“

Nuon Chea descrie aici un principiu de bază al marxism-leninismului, dat fiind că, potrivit concepției bipolare despre lume a doctrinei, inamicul pândește peste tot. Lupta de clasă e veșnică, și nu e câștigată cu adevărat decât la victoria finală a comunismului. Datoria militanților, cât timp scopul nu e încă atins, este să lupte până la capăt, prin orice mijloace. Secretul e unul dintre aceste mijloace, spune Nuon Chea. Însă e vorba de asemeni de o „chestiune de principiu“, insistă el. Prin secret, misterul este menținut, inclusiv după victorie. Culisele puterii comuniste trebuie să rămână secrete, de asta depinde dominația pe care partidul-stat o exercită asupra întregii societăți. În aceste regimuri, puterea e în același timp ocultă pentru a naște frică, și omniprezentă pentru a subjugă. Chiar dacă, în general, Dumnezeu poate fi reprezentat în religiile clasice, nimeni nu-l vede. Zeii religiei seculare comuniste adoptă un principiu similar: deși portretele, statuile, fotografiile lor sunt peste tot, cuvintele, gândurile, ordinele lor sunt în mințile tuturor, ei înșiși trebuie să rămână, cât mai mult posibil, o abstracțiune pentru credincioși. Rarele apariții publice

⁷ Khieu Samphan, oficial « șef al statului » în Kampuchea democratică, este „vitrina oficială“ a regimului.

⁸ Vann Nath, *Dans l'enfer de Tuol Sleng*, Calmann-Lévy, 2008, p. 89.

⁹ Citat de Philip Short, *Pol Pot, anatomie d'un cauchemar*, Denoël, 2007, p. 15.

¹⁰ *Ibid.*, p. 435.

sunt rezervate cultului, festivităților organizate pentru slăvirea regimului.

Când orașenii cambodgieni au fost siliți să părăsească orașele, la sosirea Khmerilor Roșii, aceștia ascultau de ordinele date de Angkar, o „organizație“ fără identitate, pe care nimeni n-o putea asocia cu un nume, un chip. Acest anonim a făcut încercarea și mai traumatizantă pentru populația terorizată. Mai târziu, în septembrie 1975, când prințul Norodom Sihanouk a revenit în Cambodgia să cauzioneze regimul khmer roșu, imaginile de propagandă au arătat un comitet de primire în care, mai retras, figura cel identificat mai târziu ca Pol Pot. Pe atunci, nimeni nu-i cunoștea rolul exact. Chiar și mai târziu, când în țară s-au înmulțit portretele oficiale ale „Fratelui Numărul unu“, el personal a rămas invizibil. Kampuchea democratică a folosit din plin mistica puterii, ceea ce a permis o diluare a răspunderii în sânul partidului-stat. După căderea regimului, călăii rămași vor pretinde că au ascultat de o putere care, într-un fel, le-a spălat creierul, justificându-și astfel participarea la crime.

După octombrie 1917, Lenin merge o dată pe săptămână într-o uzină din Petrograd, apoi din Moscova, ca să-i îndocctrineze pe muncitori. Atentatul ratat de Nelly Kaplan, comis cu un asemenea prilej, pune capăt acestei forme de prozelitism. Stalin nu s-a gândit niciodată să urmeze modelul. Iar firavul lui talent oratoric nu este singurul motiv. Stalin e primul care a înțeles un lucru: cu cât crește distanța dintre el și popor, cu atât puterea lui va fi mai puțin contestată. Evitând să apară în public, își poate fabrica mai ușor imaginea despre sine pe care vrea s-o impună. Să se vorbească despre el, să se scrie, poporul să se gândească la el, dar să-l vadă cât mai puțin – aceasta devine metoda lui de guvernare. Enigma, misterul merg mână în mână cu „sacral“, cu legenda, sunt sarea și piperul zeificării voite de religia comunistă. Marele *Vojd* nu se mai deplasează, el vede lumea prin sintezele care-i sunt prezentate, prin rapoartele pe care le primește, prin actualitățile cinematografice pe care-i place să le privească, prin hărțile pe care le studiază¹¹.

Înainte chiar de a cuceri puterea, Mao își făurește mitul și devine inaccesibil. La Yan'an, unde se instalează după Marșul cel Lung, în 1935, se izolează curând de ceilalți tovarăși, din rațiuni de securitate, desigur, dar și pentru se deosebi de ei. Se mută într-o casă înconjurată cu ziduri înalte, departe de oraș, iar mai târziu în clădiri ascunse pe dealuri, departe de orice agitație. Își cultivă deja imaginea de pustnic cărturar, retras din lume pentru a medita la viitorul poporului său, postură pe care o rafinează până la sfârșitul vieții. E distant, inaccesibil pentru ceilalți oameni. În afara anturajului apropiat, cei care au contact real cu el sunt foarte puțini. Își vede rar tovarășii din partid în afara întâlnirilor oficiale, sau o face doar între patru ochi. Odată ajuns la putere, această izolare voluntară se accentuează.

ORAȘUL INTERZIS, CEL BINE NUMIT

La o lună după proclamarea Republicii Populare Chineze, Mao se mută la Zhongnanhai (în traducere literală, „Lacurile

¹¹ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, Flammarion, 1991, p. 140.

din centru și din sud¹²), un domeniu înconjurat de ziduri, înglobând reședințele vechilor prinți manciurieni și case tradiționale cu curți, situat într-un parc din incinta Orașului Interzis¹² și separat de el prin lacurile artificiale care-i dau numele. Domeniul se părginise sub regimul Guomindang care mutase capitala la Nankin, dar în 1949 vechile palate au fost renovate pentru membrii Politbiuroului, iar pentru Comitetul Central și Consiliul de Stat s-au construit clădiri moderne de birouri, cu trei etaje. Mao și cei din anturajul lui apropiat ocupau o fostă bibliotecă imperială, făcută pentru împăratul Qianlong în secolul al XVIII-lea. (...) Curtea interioară, umbrită de pini și chiparoși bătrâni, era sediul privat al lui Mao, *Juxiang shuwu*, sau *Biroul cu parfum de crizanteme*, format dintr-o încăpere vastă și înaltă care-i servea deopotrivă de cameră, birou și salon; o sufragerie mare și, dincolo de ea, camera lui Jiang Quing, cu care comunica printr-o alee acoperită (...). Pentru Mao, la fel ca pentru împărații chinezi de pe vremuri, Zhongnanhai era un cuib izolat. În loc de eunuci, era înconjurat de secretare și gărzi de corp. Paza era formată din trei cercuri concentrice ale unui serviciu special, discret dar omniprezent. (...) Mao trăia izolat, fără nici un contact uman normal, relațiile lui cu ceilalți membri în Politbiuro erau exclusiv politice. (...) Prietenia era exclusă. « Relația între un om și „Dumnezeu“ este una de rugăciune și de răspuns la rugăciune, va scrie mai târziu Li Yinqiao. Nu poate exista între ei dialog pe picior de egalitate. »

Philip Short, *Mao Tsé-toung*, Fayard, 2005, pp. 412-416.

Înălțarea lui Mao la rang de divinitate și-a dovedit eficiența: câteva apariții publice au fost suficiente ca să dezlănțuie mulțimile atunci când a vrut să declanșeze Revoluția culturală: o partidă de inot în fluviul Yangzi îi anunță revenirea, câteva mitinguri adună sute de mii de membri ai gărzilor roșii, iar țara e aruncată într-un război civil de zece ani. În aceeași perioadă, gustul pentru secret, dar și preocuparea pentru securitate îl fac pe Marele Cărmaci să construiască sub Beijing o rețea de comunicații care-i permite să ajungă în diverse locuri fără a fi văzut. „Acest complex enorm cuprindea un drum cu patru benzi care lega Zhongnanhai, piața Tiananmen, Palatul Adunării Poporului, fosta reședință a lui Lin Biao de la Maojiawan și Spitalul 305 al Armatei Populare de Eliberare (centrul orașului) de Cartierul General al Armatei, situat pe colinele din vest, la periferie, unde locuiau mulți conducători militari“, scrie fostul medic personal al lui Mao¹³. Dixia Cheng e numele acestui oraș secret de sub capitală, unde există de asemeni restaurante, școli, uzine, depozite și chiar o ciupercărie. Astăzi, vestigiile se pot vizita, cum se știe, iar o parte din subterane sunt adăpost pentru o populație ce nu-și permite să trăiască în Beijing... la suprafață¹⁴.

¹² * Construit în secolul al XV-lea, Orașul Interzis a fost reședința celor mai mulți împărați chinezi până la proclamarea Republicii în 1912 (nota lui T.W.).

¹³ Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, Plon, 1994, p. 54.

¹⁴ François Bougon, « La „tribu des rats„ à Pékin », *Le Monde*, 7-8 aprilie 2013.

La Tirana, „orașul interzis“ se numește *Blocul*, un cartier de vile rezervat conducerii Partidului Muncii din Albania. O gardă pretoriană formată, se pare, din copiii capilor politici care trăiesc aici¹⁵ asigură paza. Sunt amenajate și subterane în care șefii pot găsi adăpost¹⁶. Locuitorii Blocului ies din ghetoul lor doar în mașini (mai ales Mercedes) cu geamuri negre, feriți de privirile trecătorilor. Enver Hoxea duce o viață de pustnic. În fiecare dimineață, citește presa albaneză și străină, apoi corespondența (la care nu răspunde niciodată). Televiziunea și radioul italian (doar el are voie să le asculte, nu și concetățenii săi) îi ocupă restul dimineții. Mai multe dimineți pe săptămână și duminica dimineața se duce la „clubul“ Partidului, situat peste drum. Aici îi întâlnește pe membrii în Politbiuro, cu care joacă cărți, biliard, sau privește un film străin (distracție interzisă albanezilor, ca să nu-și poată compara existența cu modul de viață „degenerat“ din filmele „imperialiste“¹⁷). Hoxea se deplasează pe jos, dar numai în incinta Blocului. Aparițiile publice sunt rare și niciodată anunțate – din rațiuni de securitate. La sfârșitul vieții, nu mai apare decât la congresele partidului.

La adăpost după zidurile Kremlinului, ale Orașului Interzis, ale Blocului etc, conducătorii comuniști ignoră total viața poporului. Înconjurați de lingăi, tămâiați de propagandă, claustrați voluntar pentru a nu se mănji cu oamenii de rând, și mai ales de teama unui contact cu poporul, ei nu au nici milă pentru ceea ce îndură compatrioții lor. Mână de fier și inimă de piatră: indiferența la suferința celorlalți, caracteristică a șefilor comuniști, este un aspect important al barbariei sistemului. Un exemplu: un șef al Partidului Comunist din Ucraina îi comunică lui Stalin, în 1932, că rechizițiile nu dau rezultat, că țărani mor de foame, că nu mai e de confiscat nici un bob de grâu, de ovăz. „Nici cea mai frumoasă femeie din lume [aluzie la Ucraina, grânarul URSS] nu poate da mai mult decât are“, se justifică el în fața Șefului suprem. Dictatorul i-ar fi replicat, glacial: „Atunci să dea de două ori¹⁸“. Stalin nu vrea nici măcar să asculte, drama de lângă el îl lasă de piatră.

Mao, vinovat și el pentru o foamete ucigașă, cea provocată de Marele Salt Înainte, se arată la fel de impasibil. Medicul lui vorbește despre efectele foametei ce pustiește țara, despre trupuri umflate, despre hepatita mortală... „Voi aștia, doctorii, nu știți decât să speriați lumea, îi spune sec Cărmaciul. (...) Le creați probleme tuturor. Nu cred nimic din ce spui.“ Și pentru a-i dovedi că se înșală, Mao scoate un număr din *Referințe interne*, buletinul de informare a nomenclaturii, care scrie că populația consumă mai multe proteine și glucide pentru a spori rezistența organismului¹⁹.

¹⁵ Elisabeth și Jean-Paul Champseix, *57 Boulevard Staline. Chroniques albanaises*, La Découverte, 1990, p. 203.

¹⁶ Bashkim Shehu, « La Cité interdite (le Bloc) », in « Albanie utopie » (sub direcția Soniei Combe și a lui Ivaylo Ditchev), *Autrement*, hors-série nr. 90, 1996, p. 160.

¹⁷ *Ibid.* și Thomas Schreiber, *Enver Hodja, le sultan rouge*, JC Lattès, 1994, pp. 151-152.

¹⁸ Citat de Amandine Regamey, *Prolétaires de tous pays, excusez-moi!*, Buchet-Chastel, 2007, p. 43.

¹⁹ Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, op. cit., pp. 359-360.

În satele decimate unde nu mai există nimic de mâncat, proteinele și glucidele au dispărut de mult. Dar Marele Cărmaci are alte griji. Cu un gest de omenie, anunță că scoate carnea din meniul său, din solidaritate cu poporul înfometat... În tot acest timp, la Zhongnanhai petrecerea este în toi, se dansează și mai mult, se proiectează și mai multe filme²⁰. Ceea ce se întâmplă dincolo de ziduri nu pare să preocupe cercul conducător. Kim Jong-il, care a provocat și el o foamete ucigătoare, în anii 1990, nu are nici măcar pudoarea lui Mao devenit vegetarian când poporul moare de foame. Dragul Conducător nord-coreean își trimite bucătarul-șef la Tokyo să-i aducă cel mai scump și mai fraged ton pentru *sushi*, de la Șanghai i se aduc cu avionul, de două ori pe zi, aripioare de pui *Kentucky Fried Chicken*, pune să-i fie sortat orezul pentru a savura doar boabele întregi.

Frica de popor

Izolați în turnul lor de fildeș, conducătorii comuniști nu-și cunosc propria țară, nici lumea de peste hotare. Stalin a ieșit de două ori în străinătate, la Teheran în 1943 și la Potsdam în 1945. Mao cunoaște doar Moscova unde a participat la a șaptezecua aniversare a lui Stalin, în decembrie 1949, și la conferința mondială a partidelor comuniste, în toamna lui 1957. Ho Și Min, odată ajuns la putere, a mers doar în marile metropole comuniste; Moscova și Beijing sunt singurele capitale vizitate de Enver Hoge... Un număr de conducători comuniști au început ca militanți în Franța (Ho Și Min, Deng Xiaoping, Pol Pot, Ieng Sary, Enver Hoge prințre alții), însă aceste contacte de tinerete sunt adesea singurele experiențe cu capitalismul pe care, mai târziu, n-au încetat să-l înfieri. Cunoașterea lumii, în cazul lor, e teoretică, livrescă mai curând. Pentru a doua generație de conducători, – Hrușcirov, Brejnev, Deng Xiaoping... –, ieșirile oficiale în străinătate au fost bine organizate, dar onorurile oficiale cu care-au fost primiți nu le-au permis să-și facă despre Occident o idee corectă. Viziunea despre lume a șefilor comuniști este în concordanță cu concepția lor despre istorie: e una dihotomică. Lupta de clasă se poartă la scară mondială. Penultimul prim-ministru al URSS, Nicolai Râjkov, povestește în Memoriile lui că toate deciziile luate de Politbiuro, chiar și pe vremea lui, aveau o bază ideologică. Lucru valabil pentru politica internă, dar și cea externă. În fiecare caz, în principiu, trebuiau „cântărite interesele luptei proletariatului pe scena internațională”. Sigur, orice legături reale cu eventuale interese proletare se evaporaseră de mult, ceea ce înseamnă că toate fenomenele publice era judecate în termeni de avantaje, pentru o parte sau alta, în cadrul unui conflict mondial fără sfârșit²¹.

Pentru a explica „deviațiile” stalinismului, Hrușcirov a vorbit la al XX-lea Congres din 1956 de „suspiciune bolnavă”, „neîncredere generalizată”, „isterie”, „mania persecuției”. Trăsături specifice ale paranoiei. Din tinerețea lui de bandit caucazian, în care neîncrederea și viclenia erau condiția supraviețuirii, Stalin a păstrat, poate, un spirit mai

bănuitor decât alți șefi comuniști, dar omul care a condus URSS vreme de trei decenii nu era totuși, una peste alta, un bolnav psihic, cum a vrut Hrușcirov să se creadă, ca să exonereze regimul pentru crimele comise. În analiza lui, a confundat efectele cu cauza, pentru a evita să pună adevăratele întrebări. Izolarea voluntară a numărului unu, retragerea lui într-o lume imaginară, doctrinală, în război cu propriul popor și cu restul umanității, iată motivele esențiale pentru paranoia lui vizibilă. Toți conducătorii comuniști importanți au avut aceeași înclinație, date fiind modul lor de viață și viziunea lor despre lume. La Stalin, simptomele s-au agravat cu vârsta. O delegație a Partidului Comunist din Cehoslovacia, călătorind prin URSS în septembrie 1948, vizitează *dacea* lui Stalin din apropierea Moscovei. Tovarășii sunt uimiți de înălțimea zidurilor ce înconjoară clădirea, dar și mai mult se miră de numărul porților. Un șef al pazei le spune că nu știu niciodată dinainte ce ieșire va alege Stalin. O face în ultimul moment, după ce a urcat în limuzină. Casa are de altfel mai multe dormitoare, iar Stalin decide în ultimul moment în care va dormi²². Toate perdelele de la ferestre sunt retezate la cincizeci de centimetri de sol, ca nimeni să nu se poată ascunde în spatele lor²³. „Sunt terminat, nu am încredere în nimeni, nici în mine însumi”, exclamă Stalin într-o zi, de față cu Hrușcirov și Mikoian²⁴. Cel din urmă va fi în curând victima suspiciunii lui Stalin, care-l acuză că e agent britanic. Stalin îl acuză chiar și pe fidelul Molotov, bănuind că e agent american. „La sfârșitul vieții era obosit. Apoi, se obișnuise cu independența celor singuratici”, explică fiica lui, Svetlana²⁵. O singurătată populată cu umbre din ce în ce mai amenințătoare.

PARANOIA CONDUCĂTORULUI

Hainele familiei Ceaușescu deveniseră de mai mulți ani o problemă majoră de stat a României. Totul a început în 1972. Eram cu Ceaușescu în Cuba, când Fidel Castro i-a povestit că a descoperit un complot organizat de CIA. Spionii americani urmau să-i toarne în pantofi un praf care ar fi făcut să-i cadă părul — iar un Castro fără barbă ar fi fost de neimaginat! Peste câteva zile, Ceaușescu a hotărât că nu va mai îmbrăca niciodată o haină de două ori. În același an au fost create secții speciale pentru confecționarea hainelor în cadrul Direcției a cincea a Securității, care era serviciul său de securitate pentru paza personală. Ceaușescu nu primește un salariu, iar toate cheltuielile sunt plătite din două conturi secrete, unul aparținând Comitetului Central al partidului și celălalt Securității. În general, partidul îi plătește casa, iar Securitatea are în sarcină tot ce poate fi produs, confecționat, și are legătură cu protecția sa, inclusiv mâncarea și îmbrăcămintea. Noua secție a Securității concepea și producea tot ceea ce Ceaușescu și-ar fi dorit să îmbrace: pălării fine de fetru pentru mers la birou și șepci stil Lenin pentru vizitele în fabrici, pardesie croite din stofă și mantale

²² Karel Kaplan, *Dans les archives du Comité central*, Albin Michel, 1978, p. 53.

²³ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, op. cit., p. 230.

²⁴ Citat de Robert Conquest, *Staline*, Odile Jacob, 1993, p. 325.

²⁵ Svetlana Alliluyeva, *Vingt lettres à un ami*, Le Seuil/Paris-Match, 1967, p. 83.

²⁰ Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, op. cit., pp. 221-222.

²¹ Robert Conquest, *Le Féroce XXe siècle*, éditions des Syrtes, 2001, p. 127.

matlasate pentru iarnă, în stil sovietic; costumele de zi cu zi făcute din materiale englezești și uniforme de vânatoare în stil german; pentru încălțat, ciorapi de mătase, papuci îmblăniți, pantofi negri din piele fină de vițel, tip Oxford, și cizme solide de vânatoare având în interior încălzitoare electrice, ca să numesc numai câteva dintre aceste obiecte.

Toate hainele lui Ceaușescu sunt împachetate în saci mari și grei de plastic, sigilați cu echipamente electrice de înaltă frecvență. Aceștia sînt depozitați într-o clădire — cu temperatură și umiditate menținute la nivel constant —, aflată în apropierea reședinței din București, iar regula este că depozitul trebuie să aibă în permanență în stoc marfă pentru un an întreg: 365 de costume, 365 de perechi de pantofi și așa mai departe. Toate lucrurile care au fost îmbrăcate o dată sunt șampilate cu cerneală colorată, pentru a nu fi refolosite din greșeală, apoi sunt arse într-un cuptor. Atunci când călătorește, hainele sunt șampilate, ca de obicei, la sfârșitul zilei, apoi depozitate în cufere speciale, pentru a fi duse înapoi la București și arse.

Ion Pacepa, *Orizonturi roșii. Din culisele „casei Ceaușescu”*, de fostul șef al serviciilor secrete românești, Presses de la Cité, 1988, pp. 191-192.

Pe măsură ce puterea lui Mao devenea absolută, creștea și teama lui că alții vor încerca să-l răstoarne. Eforturile unora de a-i fi pe plac îl fac și mai bănuitor. Își imaginează că s-a pus otravă în vilele lui; într-o zi, aude zgomot în podul uneia din ele și face un atac de panică²⁶. Singurătatea crescândă a personajului întreține, și la el, o formă de paranoia. Cei din jurul lui sunt și ei mari singuratici, cu un echilibru personal instabil: Lin Biao, „cel mai apropiat tovarăș de arme”, este opioman, Kang Sheng, șeful atotputernic al poliției politice, este un maniac al epurării, Jiang Quing, actriță uitată, soție neglijată, încă își caută rolul vieții²⁷. Marele Cărmaci, convins de superioritatea lui, își disprețuiește anturajul apropiat, colegii din Politbiuro. Compania lor îi displace, nu le suportă soțiile, zarva pe care-o fac copiii lor îl irită. Teamă de trădare, obsesia unui complot sunt inspirate parțial de ura lui pentru această elită peste care e șef, fără a reuși să facă parte din ea cu adevărat²⁸. Ultimii zece ani de domnie sunt marcați de epurări continue. În această perioadă, abonații la *Cotidianul poporului*, organul PCC, primesc regulat mesaje care le cer să distrugă o pagină sau alta dintr-un număr trecut, pentru că între timp autorul ei a căzut în dizgrație, sau pentru că laudă un personaj etichetat acum drept contrarevoluționar. În bibliotecile municipale, cititorii nu mai pot consulta ziare mai vechi de un an: riscă să conțină fapte sau nume interzise între timp²⁹. Realitatea se confundă cu ficțiunea: în 1984, distopia lui Orwell, personajul Winston Smith, funcționar în Ministerul Adevărului, are sarcina să rescrie în permanență vechile ziare ca să aducă informația la zi.

²⁶ Andrew Nathan, prefață la Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, Plon, 2006, p. 23.

²⁷ Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, op. cit., p. 272.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Jean-Philippe Béja, « Mémoire interdite, histoire non écrite », *Perspectives chinoises*, nr. 74, 2007, p. 93.

La apogeul puterii sale, Pol Pot începe să-și elimine tovarășii fideli. După doi ani de domnie, când toată populația e deja aservită, când Kampuchea democratică întruchipează teroarea comunistă, partidul-stat, Pol Pot decide să creeze un loc special de exterminare în cartierul Tuol Sleng din Phnom Penh. În acest loc al morții, se știe, mii de tovarășii khmeri roșii vor fi torturați până-și mărturisesc complicitatea cu CIA, cu KGB, sau cu amândouă. Martiriul celor torturați la Tuol Sleng simbolizează paranoia ce cuprinde o putere absolută, izolată de restul lumii, sigură de dreptul ei și de sensul istoriei. „1976 a fost un an de luptă de clasă îndârjită și neobosită, proclamă propaganda partidului, temuta Angkar. Au apărut nenumărați microbi. Numeroase rețele au fost demascate”³⁰.

Nu pentru că revoluția își devoră copiii – clișeu folosit după marile epurări staliniste din anii 1930 —, ci pur și simplu pentru că așa funcționează sistemul, este în logica lui. „Cu cât vom avansa, cu cât vom avea succese mai mari, cu atât vor reacționa rămășițele claselor exploatare învinse, vor trece la forme de luptă mai violente și vor pune gri statul socialist”, avertizase Stalin³¹. Inevitabila evoluție a totalitarismului: „Roata istoriei înaintează, n-o poți opri fără să fii strivit”, spune o lozincă a khmerilor roșii³².

Deși se cred adorați, adulați, idolatrizați de popor, cum o repetă propaganda, de fapt conducătorii comuniști trăiesc cu frica în oase. Ei cred, și au dreptate, că în spatele iubirii proclamate, regizată de propagandă, contemporanii lor îi urăsc visceral. Frica de popor a conducătorilor comuniști e generală, profundă, aproape instinctivă, cum se întâmplă adesea cu ceea ce-ți este necunoscut. Or, toți acești „conducători supremi” nu știu nimic despre cei pe care-i oprimă. La moartea lui Brejnev, de exemplu, în timp ce propaganda îi prezintă pe sovietici copleșiți de o mâhnire generală, puterea din Kremlin trăiește momente de groază de teama unei reacții populare, total imaginare. Miliția este mobilizată, „lucrătorii” KGB sunt consemnați la posturi. Când plenul Comitetului Central îl numește pe succesori, Iuri Andropov, capitala este înconjurată, pusă sub strictă supraveghere militară³³. De parcă Moscova și toată țara aveau să se revolte.

Modul de viață solitar, de captivi, al conducătorilor, cât și zeificarea lor explică de ce mulți dintre ei au sfârșit jalnic. Trebuiau să-și asigure funcția până la capăt: acest tip de regim se teme cel mai mult de perioadele de succesiune și vid de putere. Decrepitudinea fizică a conducătorilor simboliza în fond fosilizarea sistemului pe care-l încarnau. În primăvara lui 1922, Lenin face un prim atac cerebral, care se repetă transformându-l rapid în legumă. Poporul nu știe nimic. La jumătatea lui ianuarie 1924, cu doar o săptămână înainte de moartea liderului bolșevic, se repetă că Lenin se

³⁰ Citat de Philip Short, *Pol Pot, anatomie d'un cauchemar*, op. cit., p. 465.

³¹ Centrul rus de conservare și studiu al documentației istorice contemporane, f. 17, i. 2, d. 612, p. 8.

³² Citat de Rithy Panh (în colaborare cu Christine Chaumeau), *La Machine khmère rouge*, Flammarion, 2009, p. 41.

³³ Jaurès Medvedev, *Andropov au pouvoir*, Flammarion, 1983, pp. 31-35.

reface, că umblă pe picioarele lui, că citește³⁴. Cum să admiți că un zeu poate fi muritor? Și mai ales, cum să-i găsești un idol de schimb? Lui Stalin îi vor trebui cinci ani pentru a cuceri puterea deplină, însă nici Hrușciiov, nici succesorii lui nu vor ajunge vreodată să aibă puterea absolută a lui Stalin, nici autoritatea lui.

„După părerea mea, în timpul războiului Stalin a început să se ramolească puțin“, va spune mai târziu Hrușciiov³⁵. Liderul iugoslav Milovan Djilas, care l-a întâlnit pe dictator de mai mult ori după al doilea conflict mondial, îi descrie declinul inexorabil: „Era ceva tragic și fioros în senilitatea lui. Întotdeauna îi plăcuse să mănânce bine, acum însă devenise hulpav. (...) Și mai vizibil, judecata îl părăsea. Se complăcea să repete istorii din tinerețe. (...) În doi-trei ani, se schimbă enorm. În 1945, când îl văzusem ultima oară, avea încă mințea vie și un simț ascuțit al umorului. Acum, hohotea la prostioare și glume de doi bani³⁶.“ Martorii anilor de bătrânețe ai dictatorului îl descriu înțepenit de artrită, slăbit de o scleroză în plăci galopantă, buimăcit de leșinuri repetate, chinuit de gingiile dureroase și de proteza dentară, imprevizibil, paranoic și arțăgos³⁷. Stalin moare la începutul lui martie 1953 în dacea lui de la Kunțevo, victimă a izolării voite. Doborât în camera lui de un atac cerebral, paza îi descoperă trupul după câteva ore, prea târziu ca să fie salvat. Nimeni nu îndrăznise să-l deranjeze, în ciuda unei lungi tăceri alarmante.

Îmbătrânind, Mao este și el din ce în ce mai izolat, și din ce în ce mai temut. „Nu-l vedeam decât foarte rar, va mărturisi mai târziu un membru în Politbiuro, (...) când se întâmpla, ne îngrozea ideea că am putea spune ceva nepotrivit, care să-i pară lui o greșeală³⁸.“ Agonia lentă a Marelui Cărmaci e agonia unui ins bolnav de Parkinson, cu judecata afectată serios de boală și care se cufundă în demență senilă. „Pierduse orice contact cu realitatea și rămânea izolat la Zhongnanhai“, va spune, zece ani mai târziu, Primul ministru Zhao Ziyang³⁹. Anecdotele care circulau în URSS la sfârșitul anilor 1970 despre senilitatea lui Brejnev spun multe despre declinul imperiului sovietic pe care acest sfârșit de domnie îl anticipă. „Își începe ziua cu o ședință de reanimare“ ironizează una din aceste glume. „Ziarele de dimineață anunță: Comitetul Central, Politbiuroul și Consiliul de Miniștri anunță cu durere că, după o lungă suferință, fără să-și mai recapete conștiința, Leonid Ilici Brejnev și-a reluat activitatea“, ironizează alta. În ultimii ani de viață, Enver Hoxea nu mai apare decât la congresele partidului, unde mimează cuvântări preînregistrate. Faptul devine evident la Congresul al VIII-lea din noiembrie 1981, când

discursul se întrerupe de vreo șase ori, din cauza unor incidente tehnice repetate⁴⁰.

„Bolnavi ce guvernează țara, iată spectacolul unic pe care îl oferă un regim totalitar, constată Liu Xiaobo, laureat al Premiului Nobel pentru pace. Să ne amintim perioada în care, Mao nemaifiind capabil să se exprime inteligibil, cineva trebuia să-i citească pe buze pentru a-i descifra mesajul, dar autoritatea lui era atât de mare încât un singur cuvânt al lui cântărea mai greu decât zece mii de cuvinte ale oricui, hotărând soarta unei țări cu sute de milioane de oameni⁴¹.“ Repetându-li-se întruna despre misiunea lor salvatoare, despre rolul lor indispensabil, conducătorii comuniști ajung s-o și creadă. Și se agață de puterea lor absolută pentru că se cred de neînlocuit. „Sunteți orbi, le spune Stalin într-o zi colegilor săi din Politbiuro. Ce-o să ajungeți fără mine, niște pismoși? Țara va dispărea pentru că voi nu știți să recunoașteți dușmanii⁴²!“

Voluptatea puterii

În vara lui 1958, Hrușciiov face o vizită în China. Mao îl primește cu dispreț pe inițiatorul Congresului XX, cel care îndrăznise să întineze memoria lui Stalin, admirat de liderul chinez. Pentru că omologul său sovietic nu știe să înoate, Mao îl invită la piscina din Zhongnanhai. Plutind pe apă cu un colac de salvare uriaș, grăsunul Hrușciiov e pus într-o postură umilitoare, el care se consideră liderul lumii comuniste. Ruptura dintre Moscova și Beijing se va produce mai târziu. În aceste împrejurări speciale, Mao îi face lui Hrușciiov o mărturisire semnificativă pentru concepția lui despre putere: „Numai în timpul Marelui Salt Înainte am simțit o bucurie totală“, îi spune Marele Cărmaci⁴³. Mao tocmai a lansat comunele populare, unități de producție uriașe cu care China vrea să ajungă din urmă Marea Britanie. Această formă de organizare „socializată“ pretinde să reglementeze în același mod, pe ansamblul teritoriului chinez, viața a sute de milioane de oameni după voința partidului-stat și a Marelui Cărmaci. Această putere absolută îl face pe Mao să simtă „o plăcere totală“.

Câțiva ani mai târziu, Hrușciiov va avea ocazia să mediteze la fraza lui Mao. În toamna lui 1964, la Moscova, colegii din Politbiuro îl demit din funcția de prim-secretar, din varii motive: rezultate economice proaste – mai ales agricole –, încercarea de a reforma organizarea partidului, destalinizarea, criza din Cuba, ruptura cu Beijingul... Hrușciiov a pierdut totul, mai puțin viața, cum s-ar fi întâmplat pe vremea lui Stalin. Ajunge cu familia într-un apartament modest din Moscova, o declasare pentru cel care cunoscuse luxul Kremlinului. În această retragere forțată, fostul conducător le mărturisește apropiaților că, dacă te poți sătura de orice, de ospete, de femei, de votcă..., există un singur

³⁴ Afirmatii liniștitoare făcute de Lev Kamenev la al XIII-lea Congres al partidului.

³⁵ Citat de Robert Conquest, *Staline*, Gallimard, 1962, p. 293.

³⁶ Milovan Djilas, *Conversations avec Staline*, editura Syrtex, p. 167.

³⁷ Simon Sebag Montefiore, *Staline, la cour du tsar rouge*, op. cit., p. 654.

³⁸ Li Dengkui citat de Frederick C. Tewes și Warren Sun, *The Tragedy of Lin Biao*,

University of Hawaii Press, 1996, p. 21.

³⁹ Citat de Patrick Sabatier, *Le Dernier Dragon*, JC Lattès, 1990, p. 204.

⁴⁰ Thomas Schreiber, *Enver Hodja, le sultan rouge*, op. cit., p. 232.

⁴¹ Liu Xiaobo, *Vivre dans la vérité*, Bleu de Chine/Gallimard, 2012, p. 100.

⁴² Citat de Ghenadi Kostârcenko, *Prisonniers du pharaon rouge*, Solin/Actes Sud, 1999, p. 369.

⁴³ Citat de Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, op. cit., p. 194.

lucru de care nu te saturi niciodată: puterea. Este „plăcerea plăcerilor“, cum a spus Milovan Djilas, fostul conducător iugoslav devenit criticul „noii clase conducătoare“ din țările comuniste⁴⁴.

Exercitarea puterii într-un regim totalitar nu are echivalent, cel mult o vagă asemănare cu ceea ce au cunoscut cândva regii și împărații de drept divin. Ceea ce ultimii aveau de la Dumnezeu, conducătorii comuniști au de la Partid, garanțul ideologiei, păstrătorul religiei seculare ce întărește edificiul. Buharin a explicat corect, în 1936, de ce comuniștii sovietici nu-l îndepărtau pe Stalin. *Vojd-ul* avea „încrederea partidului“, era „simbolul“ acestuia, în care credeau „oamenii de rând, muncitorii, poporul“. A-l ataca pe numărul unu însemna să zdruncini tot edificiul puterii. În afară de pretinsul complot organizat de Lin Biao contra lui Mao în 1971 – un episod rămas obscur –, și tentativele (imaginare?) de asasinat împotriva lui Pol Pot, care i-au servit de pretext „Fratelui Numărul Unu“ pentru a epura Angkar-ul, regimurile comuniste au cunoscut în general o remarcabilă stabilitate la vârful partidului-stat. Până și epurările au fost cel mai adesea ținute sub control, fără a șubrezi temelia acestor regimuri. „Dictatura proletariatului“ exercitată de partid în numele majorității e cea mai bună imunitate de care dispun conducătorii comuniști. A le contesta puterea înseamnă a te îndoi de misiunea „proletariatului“. Dictatura proletariatului echivalează cu ungerea divină din alte regimuri, și alte epoci. Puterea monarhilor nu se discuta, puterea liderului unui regim comunist nici atât. În plus, dacă revoluțiile au doborât uneori capete încoronate, țările comuniste sunt ferite de asemenea accidente, căci se pretind încununarea procesului istoric pe care societățile umane îl vor parcurge inevitabil. Nu reprezintă ele o nouă etapă – și ultima – din istoria omenirii, care începe exact de unde s-a încheiat etapa precedentă, prin răsturnarea vechii ordini? Conducătorii comuniști, demiurghi ai istoriei, sunt actorii ei intangibili. Pretenția partidului-stat de a sluji binele obștesc le oferă în plus responsabililor săi un avantaj moral ce-i pune de la început într-o poziție de superioritate. A acționa spre binele celor mulți justifică abuzul de autoritate, fără probleme de conștiință. Acest statut de excepție le permite să găsească în putere o voluptate unică, ce merge de la plăcerea de a dispune de orice bunuri până la dreptul de viață și de moarte asupra oricui.

La începutul anului 1918, în martie, puterea bolșevică se mută la Moscova. Petrogradul e considerat nesigur – a fost de mai multe ori bombardat de germani –, prea mărginaș față de restul țării, și mai ales prea occidental. Kremlinul, sediu al țărilor până în secolul al XVIII-lea, își regăsește rolul în noua Rusie sovietică. Lenin și Troțki se mută în fostele apartamente imperiale. Nimeni nu s-a atins de mobile, cei mai mulți servitori au rămas la post. „Cu zidurile lui medievale și mulțimea de cupole aurite, Kremlinul, devenit fortăreața dictaturii revoluționare, părea cu totul paradoxal“, va scrie mai târziu Troțki⁴⁵. Acesta are în subordine, atunci, Armata Roșie, și se obișnuiește repede cu luxul. Troțki se deplasează

pe front cu un tren blindat, opulent mobilat, cu bucătari și produse de lux ce-i satisfac gusturile fine. Nici la Petrograd, unde domnește Zinoviev, șef al partidului pe oraș, revoluționarii nu sunt o pildă de cumpătate: „În vremurile astea, doar comisarii poporului o duc bine, îi scrie Maxim Gorki soției sale în 1919. Fură tot ce le cade sub mână, doar ca să-și plătească curtezanele și luxul deloc socialist⁴⁶.“ Fiodor Raskolnikov, un erou al „revoluției“ din Octombrie, șef bolșevic la Kronstadt, celebra bază navală care a zdruncinat imperiul și i-a grăbit căderea, uită și el de orice cumpătate. În 1920, când se întoarce pe locul isprăvilor sale în calitate de nou șef al flotei baltice, duce un trai princiar cu multe banchete, mașini la scară și servitori. Soția lui, comisarul poporului Larissa Reissner, apreciază în mod special hainele elegante confiscate din palatele aristocrației⁴⁷.

Năravul a prins, membrii Politbiuroului dau iama în palate și pe domenii; curând, vechi orașe vor purta numele acestor revoluționari glorioși, li se vor ridica statui. În timp ce orice fleac din viața unui funcționar mărunț trebuie cunoscut de stat, viața conducătorilor și a familiilor lor este secret de stat. Salariile, numărul de servitori, de automobile, mărimea caselor și a vilelor de vacanță, toate devin ultra-secrete⁴⁸. Lenin ocupă domeniul generalului Morozov de la Gorki, lângă Moscova, Troțki pe cel al familiei Iusupov. Cinci mii de bolșevici trăiesc cu familiile la Kremlin sau în hotelurile Național și Metropol, rezervate pentru partid. Două mii de persoane sunt în serviciul acestei elite ce mai dispune de un complex de magazine, trei restaurante, o creșă, un spital exclusiv pentru ea. Bugetul alocat acestor privilegiați depășește ajutorul social alocat orașului Moscova. În fosta capitală imperială, Petrograd, cercul conducătorilor este cazat la hotelul Astoria. Rebotezat „tovarășele servitoare“, personalul feminin a învățat să spună „tovarășe nacealnic“ și să pocnească din călcâie⁴⁹. Șampanie, caviar, parfumuri, toate semnele unui lux uitat au revenit în aceste locuri păzite de lucrătorii poliției politice, îmbrăcați în haine din piele, care terorizează deja populația.

În jurul Moscovei se găsesc mai multe zeci de domenii pe care executivul sovietului le atribuie în folosință privată șefilor de partid; fiecare are o liotă de servitori ca pe vremea țarismului. Stalin, prezentat adesea ca un revoluționar integru, disprețuitor de confort, participă la cursa pentru privilegii. La începutul anilor 1920, își atribuie o proprietate a lui Zubalov, fost magnat al petrolului. Mai târziu, fiica lui Stalin, Svetlana Alilueva, o va descrie când îi revine lui Mikoiian după ce Stalin se mută la Kunțevo, reședința lui principală începând cu mijlocul anilor 1930. „Dacea și-a păstrat aspectul avut pe vremea când proprietarii au părăsit-o și au emigrat, își amintește ea. Pe verandă, un câine din marmură, portretul unei favorite a stăpânului casei. În interior, statui de marmură aduse din Italia, pe pereți tapiserii vechi de Gobelins, ferestrele de la parter cu vitralii multicolore. Parcul, grădina, terenul de tenis, grajdul, totul a rămas ca

⁴⁶ Citat de Jan Krauze, « Tout est permis », *Le Monde*, 8 novembre 2007.

⁴⁷ Orlando Figes, *La Révolution russe*, Denoël, 2007, pp. 934-935.

⁴⁸ Dimitri Volkogonov, *Le Vrai Lénine*, op. cit., p. 15.

⁴⁹ Orlando Figes, *La Révolution russe*, op. cit., pp. 840-841.

⁴⁴ Milovan Djilas, *La Nouvelle Classe dirigeante*, Plon, 1957.

⁴⁵ Léon Trotski, *Ma vie*, Gallimard/Folio, 1973, p. 416.

pe vremuri⁵⁰. „ Pentru confortul lor, conducătorii bolșevici au grijă să nu distrugă totul, cum o fac peste tot. Cât despre servitori, aceștia rămân numeroși, dar și-au schimbat statutul și mai ales sunt selectați și supravegheați de poliția politică. Svetlana adaugă: „Acum, totul era organizat la noi ca serviciu de stat. Personalul a crescut în proporții fantastice (ca să-i deosebim de foștii servitori „burghezi“, îi numeam „personal de serviciu“). Fiecare vilă avea un administrator, un detașament de pază (cu un șef), doi bucătari – ca să poată lucra în schimburi –, două echipe de servitoare și menajere (tot în schimburi). Toți erau aleși de secția de cadre, în funcție de propriile exigențe. Odată intrați în rândul „personalului de serviciu“ deveneau „colaboratori“ ai GPU⁵¹.“

După sinuciderea soției sale, în 1932, Stalin schimbă vila și apartamentul de la Kremlin. Casa de la Kunțevo, unde se mută doi ani mai târziu, este o vilă cu două etaje, construită la cererea lui. Molotov, cel mai fidel acolit al Stalin, o descrie astfel: „Un hol mare, la dreapta o cameră și o sufragerie spațioasă. (...) Nu urcam la etaj niciodată. Am fost o singură dată, după moartea lui⁵².“ Dacea pare modestă, dar este reamenajată permanent, precizează Svetlana: „De fiecare dată când tata pleca la odihnă în sud, toată casa de la Kunțevo se reamenaja pentru sezonul următor. Ba nu avea destul soare, ba era nevoie de o terasă umbrită; dacă avea un singur etaj, se mai construia unul, dacă erau două, unul era suprimat⁵³...“ Noul apartament de la Kremlin al dictatorului, în care s-a mutat după sinuciderea soției, e situat într-un palat construit în veacul al XVIII-lea. Lenin îl ocupase între 1918 și 1922. Pe lângă biroul lui Stalin și camerele pentru corpul de pază, ansamblul are și alte apartamente oficiale⁵⁴.

În octombrie 1944, în Belgradul eliberat de trupele sovietice și iugoslave, prima grijă a lui Tito este să facă turul palatelor regale și să ordone restaurarea lor. Vrea să profite de splendorile lăsate de Imperiul austro-ungar. Nu se opune la luxul și risipa funcționarilor partidului-stat, dar nu pentru că i-ar sta în fire, nici pentru a încerca să-i corupă, ci pentru că în mintea lui e vorba de un drept natural. Învingătorii sunt noii stăpâni, adaptează legile în folosul lor, își impun morala și moravurile⁵⁵. Curând, Tito va dispune de vreo patruzeci de reședințe fastuoase – poporul le numea „castele“ –, prin care „Palatul alb“ din Belgrad, luat de la casa regală, castelul Bled din nordul Sloveniei, reședința de vară a prințului Paul, și insula Brioni, în arhipelagul cu același nume din marea Adriatică, deținută de contele Ciano în anii 1930. „Tito avea nevoie de această opulență exterioară, mai întâi din cauza pornirilor sale de parvenit și din voința de asociere cu monarhia tradițională, dar și ca să-și acopere carențele ideologice și lipsa de instrucție“, spune Milovan Djilas, fostul tovarăș de arme devenit criticul lui cel mai îndârjit⁵⁶.

Castro avea și el ceva din Tito. Și el tinde să-și considere țara, Cuba, ca proprietatea lui. Reședințe luxoase sunt

destule pe insulă: cubanezii bogați de dinaintea revoluției știau să trăiască și să se bucure de viață. În epoca colonială, orice avere demnă de acest nume începea cu înălțarea unei case mari. El Lider Maximo trece de la una la alta, având, cum spune un vechi tovarăș de luptă, „câte case, tot atâtea femei, pe puțin vreo sută⁵⁷.“ Aceste mutări permanente sunt explicate prin motive de securitate: de fapt e un pretext ca să-și arate puterea absolută. Nu trebuie să dea nimănui socoteală într-o țară fără legi, fără opoziție, fără informații, în care Statul este la cheremul celor care conduc⁵⁸. Casele lui Castro sunt păzite zi și noapte de soldați care supraveghează împrejurimile, rămase fără vecini, care au fost goniți, obligați să locuiască în alte părți. Când se satură de o reședință, o abandonează sau o transformă în fermă de animale.

În Republica Populară Chineză, unde viața poporului este organizată ca o cazarmă, Mao își oferă luxul unei existențe ce scapă oricărei reguli. El le impune orare aberante sutelor de membri ai suitei sale: pază, personal medical, bucătari, servitori etc. Își petrece majoritatea timpului în pat sau la piscină, uneori nici nu se mai îmbracă. Îi plac mâncărurile înecate în ulei, își clătește gura cu ceai și se culcă cu țărânci tinere. Preferă încălțărilor din pânză și, dacă trebuie să încalțe pantofi din piele pentru recepțiile diplomatice, dă ordin cuiva să-i înmoaie. Nu face niciodată baie sau duș, ci doar își freacă trupul cu prosoape calde, motiv pentru care medicul personal nu-l poate proteja de bolile venere transmise de partenerile sexuale⁵⁹. De la începutul anilor 1960, Marele Cărmaci trăiește separat de soție, Jiang Qing, ceea ce n-o lipsește pe Madam Mao de privilegiile cuvenite rangului. Capriciile ei sunt numeroase. Draperii groase o feresc de lumina zilei care o deranjează, ca și, de altfel, pe augustul ei soț. Temperatura camerelor trebuie să fie constantă, 21,5° iarna, 26° vara. Zgomotul o deranjează, motiv pentru care personalul trebuie să alunge păsările, greierii și orice vietate zgomotoasă din preajmă. Paznicii și servitorii trebuie să meargă cu brațele și picioarele depărtate, ca să nu le audă foșnetul hainelor. „Servindu-mă pe mine, serviți poporul“, le spune ea. Din dispoziția ei a fost închisă *Terasa pescarilor*, parcul public de lângă reședința din Beijing, deși cele 42 de hectare din jur asigură o liniște absolută. La Canton, unde are o vilă pe malul râului Perlelor, circulația fluvială și aeriană se oprește în timpul vizitelor sale, iar șantierul naval din apropiere încetează orice activitate⁶⁰. În orice deplasare, Madam Mao e însoțită de propriul WC; își face injecții cu glucoză și sânge uman împotriva îmbătrânirii⁶¹.

La „purii“ Khmeri Roșii, până și la ei, conducătorii au altă viață decât muritorii de rând. Într-o zi, Khieu Samphan, „președintele“ Kampuchiei democratice, le explică unor compatrioți ce înseamnă comunismul: „eu nu posed nimic, tu nu

⁵⁰ Svetlana Alliluyeva, *Vingt lettres à un ami*, op. cit., p. 41.

⁵¹ *Ibid.*, p. 139.

⁵² Felix Tchouev, *Conversations avec Molotov*, Albin Michel, 1995, p. 247.

⁵³ Svetlana Alliluyeva, *Vingt lettres à un ami*, op. cit., p. 34.

⁵⁴ Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, op. cit., p. 263.

⁵⁵ Milovan Djilas, *Tito, mon ami, mon ennemi*, Fayard, 1980, p. 85.

⁵⁶ *Ibid.*, p. 143.

⁵⁷ Carlos Franqui, *Vie, aventures et désastres d'un certain Fidel Castro*, Belfond, 1989, p. 188.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Jacques Andrieu, *Psychologie de Mao Tsé-toung*, Complexe, 2002, p. 13; Andrew Nathan, prefață la Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, op. cit., p. 19.

⁶⁰ Jung Chang și Jon Halliday, *Mao*, Gallimard, 2006, pp.

⁶¹ Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, op. cit., p. 421.

posezi nimic, iată adevărata egalitate⁶². Totuși, teoria nu se aplică la șefi. Nici unul dintre ei nu se amestecă cu poporul. Pol Pot, care se instalează în sediul Băncii Centrale într-un Phnom Penh golit de locuitori, ordonă să fie înconjurat cu garduri de bambus, cu mitraliere și soldați de pază la intrare. Acest cartier, numit K1 în jargonul secret al noilor stăpâni ai țării, îi mai adăpostește pe Nuon Chea, „ideologul” regimului, pe „președintele” Khieu Samphan, pe „ministrul” de Externe Ieng Sary, pe „ministrul” Economiei Vorn Vet. Puțin mai târziu, Pol Pot se mută în fosta casă a soției sale, Khieu Ponnary. Înconjoară tot cartierul cu tablă ondulată și sârmă ghimpată. Apoi ocupă o a treia casă, lângă fostul palat al lui Sihanouk⁶³.

CÂND ȘEFUL SE DEPLASEAZĂ

Stalin a luat avionul o singură dată în viață, în noiembrie 1943, când a zburat la Teheran pentru a-i întâlni pe Churchill și Roosevelt. Celelalte deplasări ale lui au fost făcute mai ales cu trenul. Fiica lui, Svetlana, care l-a însoțit uneori, revenind de la Marea Neagră, unde dictatorul mergea în fiecare vară, evocă trenurile cu vagoane goale, opririle în gări pustii, și un traseu încheiat întotdeauna cu mașina, pentru a evita orașele și mulțimea. Cu ocazia deplasării lui Stalin la Potsdam, în Germania, în vara lui 1945, o notă a lui Beria, șeful poliției politice, dă o idee despre măsurile de securitate luate în asemenea împrejurări: „Paza este asigurată de 17 000 de oameni din trupele NKVD, plus 1 515 cu sarcini operaționale. Între șase și cincisprezece inși asigură protecția pe fiecare kilometru de cale ferată. Opt trenuri blindate ale trupelor NKVD verifică traseul.”

Mao ia rareori avionul, un mijloc de transport considerat nesigur. Pentru prima lui călătorie în URSS, în decembrie 1949, alege trenul și ia cu el un vagon de orez, cadou pentru Stalin. Acesta va împărți cadoul cu membrii în Politbiuro. Măsurile luate pentru întoarcerea în China aduc aminte de voiajul lui Stalin la Potsdam. Timp de două săptămâni, în toiu iernii, pe același traseu, soldați și milițieni au supravegheat calea ferată, câte unul la 50 de metri, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, așteptând trecerea trenului. Nimeni nu știa cine călătorea în el.

Trenul privat al lui Mao are zece vagoane, cele mai multe pentru folosința lui personală: bucătărie, sale de mese, sală de ședințe, dormitor, sală de baie și toalete. Totul este climatizat. Patru vagoane sunt rezervate corpului de pază. Când nu circulă, trenul este garat într-un hangar secret de lângă Beijing. Când circulă, are prioritate absolută pe ansamblul rețelei feroviare, care își întrerupe orice altă activitate. Noaptea, trenul este oprit, ca Mao să aibă somnul lin. Convoiul e dirijat atunci spre un aeroport militar, un depou feroviar sau o uzină, golită în prealabil de muncitori. Potentații locali, informați despre deplasările Marelui Cărmaci, postează santinele de-a lungul traseului și pun mulțimi de țărani să joace scenete, să-i arate faimosului călător cât de fericit e poporul. În timpul dezastruosului Mare Salt Înainte, țărani sunt puși

să ude răsaduri de-a lungul căii ferate, spre a lăsa o impresie de belșug în timp ce poporul moare de foame.

În general, când numărul unu se deplasează, nu trebuie să vadă decât lucruri plăcute, amuzante, optimiste. Toate regiunile comuniste au practicat metoda „satelor lui Potiomkin”, butaforii menite să-i înșele pe străini, dar și pentru a oferi conducătorilor proprii „dovezi” ale fericirii socialiste. Când Honecker călătorește în RDG, de exemplu, vitrinele din orașele și satele străbătute sunt pline de marfă, fațadele caselor zugrăvite, dar numai parterul, pentru că, din mașină, șeful PC German nu vede nimic altceva. Când Ceaușescu își plimbă prin București musafirii străini, dubele miliției descarcă lăzi cu alimente și le pun în vitrine: pâine, legume, hălci de carne și fructe pe care populația le vede doar la televizor. Mașinile încetinesc să admire spectacolul. După ce trec musafirii, aceleași duble duc marfa la *shopurile* diplomatice și magazinele rezervate membrilor de partid. Dacă Ceaușeștii sunt singuri, mașinile gonesc cu viteză pe străzile pustii. Nicolae și Elena nu vor să vadă poporul stând la cozi, orașul trebuie să uite de foame, de exhibarea rușinoasă a sărăciei.

Svetlana Alliluyeva, *Vingt lettres à un ami*, Le Seuil/Paris-Match, 1967; Dimitri Volkogonov, *Staline, triomphe et tragédie*, Flammarion, 1991; Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, Plon, 1994; Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, Fayard, 2012; Anna Funder, *Stasiland*, Editura Héloïse d'Ormesson, 2008; Patrick McGuinness, *Les Cent Derniers Jours*, Grasset, 2013.

Vara, Stalin și anturajul se mută pe Riviera sovietică, la țărmul Mării Negre. Șefii călătoresc cu trenuri speciale, păzite de trupe GPU. Când foamea a pustiit Ucraina, la începutul anilor 1930, potențații au trebuit să treacă prin teritoriile sinistrate. Un tren cu provizii urma convoiul lui Stalin⁶⁴. În vacanță, Șeful nu face baie, nu știe să înoate. Îi place să lăncezească la soare, să se plimbe în pădure, să meargă la picnic cu membrii în Politbiuro, și să petreacă la masă ore în șir, obicei caucazian⁶⁵. Păstrează însă legătura permanentă cu Moscova. Un serviciu de curierat special îi aduce documente de lucru, în plus comunică prin telegrame cifrate cu locotenenții săi rămași la Moscova, de obicei Molotov și Kaganovici⁶⁶. În anii 1930, în toiu proceselor de la Moscova contra liderilor bolșevici istorici, urmărește atent verdictele hotărâte dinainte: „Ar trebui ștersă din concluzie fraza: *sentința e definitivă și fără drept de apel*”, comentează el de la Soci, pe marginea verdictului de condamnare la moarte a lui Zinoviev și Kamenev. Sunt vorbe de prisos și produc o impresie proastă. Apelul nu se admite, nici vorbă, dar nu e prea isteț să scrii asta în *sentință*⁶⁷.

Tradiția exodului estival e păstrată de succesorii lui Stalin. Hrușcirov merge de obicei la Pițunda, o stațiune balneară secretă, rezervată celor din Comitetul Central. În anii 1980,

⁶² Citat de Philip Short, *Pol Pot, anatomie d'un cauchemar*, op. cit., p. 408.

⁶³ *Ibid.* p. 403.

⁶⁴ Simon Sebag Montefiore, *Staline, la cour du tsar rouge*, op. cit., pp. 86-87.

⁶⁵ Svetlana Alliluyeva, *Vingt lettres à un ami*, op. cit., p. 47.

⁶⁶ Pavel Chinsky, *Staline, archives inédites (1926-1936)*, Berg International, 2001, pp. 18-19.

⁶⁷ Centrul rus de conservare și studiu al documentației istorice contemporane (CRCEDHC), f. 558, i. 11, d. 93, pp. 62-63.

Gorbaciov construiește aici o reședință de lux, lucru ce i se reproșează în plină criză a URSS.

În fiecare provincie chineză, secretarul local al partidului a construit o vilă destinată lui Mao. Cărmaciului îi place să meargă de la una la alta, în parte din motive de securitate, dar și împins de paranoia. Face adesea vizite la Hangzhou (provincia Zhejiang) sau Wuhan (provincia Hubei), unde-i sunt rezervate reședințe magnifice, cu piscine special amenajate pentru el, și cu săli de spectacol în care poate savura operele lui preferate⁶⁸. Beidaihe, cândva un sătuc de pescari în golful Bohai din nordul provinciei Hubei, este o destinație preferată a Marelui Cărmaci. După Războiul Opiului, englezii au făcut aici o stațiune balneară, legată de Beijing prin linie ferată. După 1950, exproprierile au permis amenajarea de locuințe de lux pentru fiecare lider important al partidului. S-a construit și pentru Mao una, mai izolată, cunoscută sub denumirea „Clădirea 8”. Când vine aici, Marele Cărmaci stă cu plăcere pe plaja privată, la umbra unui cort imens. Ceilalți membri Politbiuro au grijă să nu-l deranjeze, vin în vizită doar invitați. În schimb, seara, distracțiile pot fi comune, cu proiecții de filme străine – distracția preferată a lui Mao – și seri dansante de două ori pe săptămână, altă activitate apreciată de Numărul Unu. La Canton, pe insula de pe Râul Perlelor, Mao și anturajul lui petrec adesea la un ansamblu de vile înconjurată de flori luxuriante, bananieri și plante tropicale. O piscină de dimensiuni olimpice a fost amenajată special pentru Marele Cărmaci⁶⁹.

INSULA LUI CASTRO

Cuvântul „cayo” desemnează o insulă plată și nisipoasă, adesea îngustă și lungă. Lângă coastele Cubei există cu miile. Multe sunt frecventate azi de turiști, amatori de scufundări submarine. Insula lui Fidel, Cayo Pedra, situată la vreo cincisprezece kilometri de Cuba, desemnează nu o insulă, ci două: cândva, a fost tăiată în două de un ciclon. Dar Fidel a găsit o soluție: un pod de două sute cincizeci de metri care leagă cele două părți.

Pe insula sudică, puțin mai mare decât cealaltă, cuplul Castro și-a construit vila, pe locul vechiului far. Este o clădire cu un nivel, pătrată, având la est o terasă cu vedere spre larg. Funcțională, casa din beton este lipsită de lux ostentativ. Pe lângă dormitorul ocupat de Fidel și Dalia, mai are o cameră dormitor pentru copii, o bucătărie și un salon-sufragerie cu o terasă care dă spre mare, cu mobilă de lemn obișnuită. (...) Prin ușile vitrate ale încăperii, la dreapta, se zărește heliportul. Ceva mai departe, la vreo sută de metri, este clădirea noastră, a gărzilor de corp. În fața ei se înalță clădirea garnizoanei în care locuiește restul personalului: bucătări, mecanici, electricieni, ofițeri operatori radio și cei zece soldați înarmați care stau pe insulă permanent. (...)

La vest, spre asfințit, familia Castro a construit un debarcader de șaiszeci de metri lungime. (...) Debarcaderul e centrul vieții sociale pe Cayo Petra. A fost adăugat un ponton plutitor, de cincisprezece metri lungime, pe care s-au amenajat un restaurant cu bar și un grătar. Membrii familiei

mănâncă aici cel mai adesea, când nu sunt serviți la bordul iahtului. De la barul-restaurant plutitor, se poate admira țarul marin în care sunt țestoasele (unele măsoară un metru, și vor ajunge în farfuria lui Fidel). În cealaltă parte a debarcaderului, un delfinarium înveselește privitorii cu salturile și tumele celor doi delfini ținuți captivi aici. (...)

Casa de pe insula nordică, rezervată pentru oaspeți, are o piscină exterioară cu apă dulce, lungă de douăzeci și cinci de metri, și un jacuzzi natural. Acesta, săpat în stâncă, este alimentat cu apă de mare printr-un soi de apeduct din piatră, apa fiind împropătată la fiecare val. (...)

Pe Cayo Pedra, luxul nu se măsoară în numărul de metri pătrați locuibili, nici de yahturi ancorate în golf. Comoara insulei e fabulosul ei domeniu submarin. Fără turism și fără pescuit, apele insulei constituie un sanctuar ecologic incomparabil. Castro dispune, chiar lângă casa lui, de un acvariu personal în suprafață de peste două sute de kilometri pătrați.

Juan Reinaldo Sánchez, *La Vie cachée de Fidel Castro*, Michel Lafon, 2014, pp. 16-24.

La reședința lui de vară, pe arhipelagul Brioni din Marea Adriatică, Tito și-a amenajat un parc zoologic pentru vânătorul pe care-i place să-l împuște. Tot aici, a construit un hotel de lux pentru musafirii de seamă. Înainte, ocupase vila contelui Ciano, pe care i-o cedează lui Kardelj, numărul doi al regimului, pentru a-și construi o reședință mai mare; în cea nouă, „pot da recepții pentru cinci sute de persoane”, se laudă el. Cele mai multe lucrări au fost făcute cu deținuți⁷⁰. O altă parte a coastei adriatice, mai la sud, în Albania, e rezervată conducerii Partidului Muncii albanez. În general, țărmul este interzis populației albaneze, mai puțin câteva fâșii de nisip atent supravegheate, descurajând orice tentativă de fugă. Rețeaua de cazemate și soldații înarmați care păzesc litoralul asigură intimitatea conducătorilor veniți să se scalde în zilele cu soare⁷¹.

După un fost bucătar-șef și un fost membru al gărzii familiei Kim, stăpânii Coreii de Nord dețin cel puțin opt reședințe secundare. Aproape toate au sală de cinema, teren de baschet și un stand de tir. Mai multe au piscină interioară, popicării și patinoare. Fotografii din satelit arată un hipodrom, un parc acvatic, o gară privată. Familia preferă vila de lângă portul Wonsan, la marginea unei plaje cu nisip alb. Dinastia Kim vine aici regulat să vâneze căprioare, fazani, găște sălbatice. Un iaht cu piscină este ancorat în larg⁷².

Traducere de Emanoil Marcu

Carte în curs de apariție la editura Humanitas

⁷⁰ Milovan Djilas, *Tito, mon ami, mon ennemi*, op. cit., pp. 151-152.

⁷¹ Elisabeth și Jean-Paul Champseix, *57 boulevard Staline. Chroniques albanaises*, op. cit., p. 75.

⁷² Ralph Hassig și Kongdan Oh, *The Hidden People of North Korea*, Rowman & Littlefield, 2009, pp. 27-35.

⁶⁸ Jean-Luc Domenach, *Mao, sa cour et ses complots*, op. cit., p. 196.

⁶⁹ Li Zhisui, *La Vie privée de Mao*, op. cit., p. 165, pp. 202-204.

Krzysztof D. SZATRAWSKI (n. 1961)

Născut în orașul Kętrzynie. Poet, prozator, eseist, culturolog, critic literar și muzical, profesor universitar. A editat cărțile de poeme: „Mesajul ultimului dintre epigoni” (1981), „24 de ore de moarte” (1989), „Mai jos de vis” (1989), „Versuri grafice” (1990), „Nordul cântă tihnit” (1997), „Cântece de dragoste și despărțire” (1999), „Veac nou” (2014), „Timpul grădinilor în flăcări” (2017). Este autorul romanului „Recviem pentru erou” (1989), a volumului de nuvele „Plecarea” (2006) și a mai multor monografii tematice. Om emerit în cultură din Polonia, laureat al unor premii literare naționale și internaționale. Traducător din creația poezilor americani și israelieni. Președinte al Filialei Olsztynie a Uniunii Scriitorilor din Polonia.

În traducerea lui Leo BUTNARU

Krzysztof D. SZATRAWSKI

tu ești, eu sunt, noi suntem

nici poet nici om
ți-ai fituit viața
jucându-te cu cuvintele
jocul cu adevărul absolut
care nicidecum nu va deveni
domeniul tău

miza în joc totdeauna fiind moartea
iar acum nu alunga gândul la despărțire
posibil nu mai trebuie să aștepti
odată ce nu mai ai nevoie de această lume
nu te-ai putea suporta nici câteva clipe
iar dacă nu vei dori să mă vezi
nu vei deschide ușa
acceptând resemnat căderea întinericului

venit-a ceasul morții coralul bachian
înlesnește chinurile conștiinței răzvrătite
și tu privești în strada
pustie nu e nimeni acolo
din cei care ar ținea la viață
înghiți pastile
ca pe un juvătă îți legi cravate
care se clatină ușor peste masă
duci la tâmplă țeava rece
acuși va începe să sune telefonul
va prinde să fluiere ceainicul
atât de inoportun pus pe aragaz
cineva va bate la ușă
posibil cineva care vine cu vreo speranță
se rupe otgonul întins al deciziilor
de parcă nimic nu ar putea să se întâmple până la capăt
de parcă deja pentru nimeni nu mai există loc

și tu mai trăiești vreo trei minute
calendarul își răsfoiește filele
și tu nu ești nici poet nici om
inimitabil paradoxal etern
ți-ai amanetat morții ceea ce viață se numește
de asemenea și întâlnirilor ocazionale discuțiilor
telefonice neterminate tu deja inutil din păcate
ne-poet un original

mort ca vai de el
ce se îneacă în cuvinte
măsurând bolțile cerești cu privire nesigură
cartofor ce-și pierde încrederea în sensul pasiențelor
mereu detestat oricum încă mai există
ceea ce și afirmi cu dispreț
în același timp nepricepând
dacă e greu de înțeles de ce ai ales odihna

struna

când
se rupe
struna cuvântului
un cântec vesel
străpunge liniștea
și această liniște a mea
este
fiece cuvânt –
arcul
îndreaptă
gândurile
ca săgețile
timpul încremenește
însă toate astea
durează câteva clipe
lumea –
coardă întinsă e
cuvântul – strună ce se ru-
pe

de câte ori se ru-
pe gândul
din fericire
speranța reflectă
culmile săgeților
tăcerii –
nici liniștea și nici coarda
lumea de nimic –
ca arcașul
și doar mai restrâns fiind
pot fi suportate
cuvântul și atât de
chinuitoarea

uimitoarea
minunata
larmă.

trădarea

credința noastră e naivă
nu cere martiraj
constând doar din câteva propoziții
transcrise inexact
de colecționarii ignoranți
ai guvernatorului cu ochi verzi
sau de jefuitorii ce au trecut la credință
ei pătați cu sângele negru și lacrimile
trecătorilor nevinovați
negustorii veniți pe aici cu carele
ce aveau obezele însângerate
târgoveți pleșuvi ce grăbeau cu marfa
spre piață la crăpatul zorilor
hoinari și vântură-lume
cântăreți orbi
întârziind prin birturi
la ceașca de ceai demult golită

credința noastră e întunecată
și nu are nevoie de dovezile
existenței dumnezeului care nimicește
creaturile sale într-o liniște de gheață
legănându-și în negrul leagăn al nopții
progenituri țipătoare și cântă
psalmi naivi
despre crearea lumii

credința noastră îndrumată
de istoria regelui dement
domnitorul cu pomeții supti plânge înfundat
credința e adusă de jertfă ca doi oboli
închisă ca ușa palatului ca fața
poliștului ce urmărește orele moarte
ca oglinda spartă în care
se reflectă fiecă odaie
și inexistența noastră

poetii cunoscuți

când poezii cunoscuți
beau toată vodca
și iată-iată sufletul lor va cere să iasă-n afară
prin geam se va arăta
un tablou cenușiu, de parcă iunie
e unica lume-lumiță
pe pământ

când poezii prieteni
inspirând zorii
își deplâng destinul

fiecă viață
devine demnă de-a fi memorată
chiar dacă nu prea mulți dintre ei
au șanse de a se salva

și când versurile lor, boțite
împăturite în patru, cu pete grase pe ele
amintind de oarece dileme
ingurgitate împreună cu un gât-două de
vin sec
sau bere rece
totdeauna se va găsi cineva
care-i va culca în pat
care ar închide muzica
și va strânge masa

poate de aceea
gândul la zădărnice
nu mă lasă în pace
și mă afund în hotarele tăcerii
întâlnesc cântăreți muți
despre care va fi imposibil să-mi amintesc
altfel decât cu neliniște
le scriu numele
pe cartonaș
pe care mai apoi le pierd
în tihnită mea casă
în labirintul vieții mele
absolut personale
pe care o urmăresc
uitații poezii cunoscuți
și versurile lor nelegitime

telefonul

telefonul ce sună –
e ca apa pe care o beau
binecuvântați sunt cei tihniți, morți
fiindcă lor le e dată vecia
berea se înăcrește și devine vin
iar vinul e atât de acru, ca oțetul
parcă nu-ar fi hazlii atare metamorfoze hărăzite
adevărul – precum o carte fără titlu
ca biblia fără dumnezeu
ca tainicul număr al telefonului meu
zeul ce se numește timp
schimba viitorul pe trecut
modifică adrese și numere de telefon
pâinea schimbând-o pe pesmeții aspri
iar vodca pe apa pe care o beau
mai ales când sună telefonul

când vii

când vii să nu-mi vorbești
despre intersecțiile supraglomerate

timpul se consumă în fiecare clipă
în această zvonire a lumii mari
care se sfarmă cu un sunet inimaginabil
despre interminabila rotație și mișcare
în conformitate cu văzul ager al lui Heraclit
când vii să-mi lași timp suficient
pentru ca istoria noastră să nu se termine
când e transmisă
în aprecierile săptămânale televizate

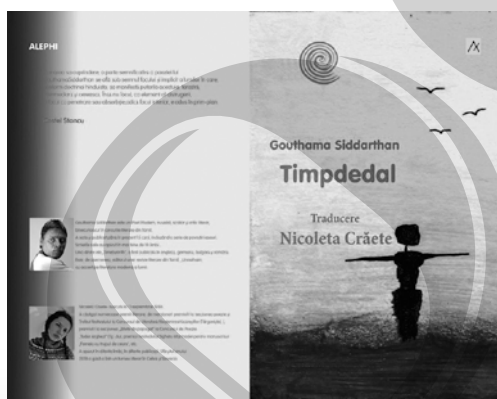
sau altfel, când vii
spune-mi despre toate cele care nu privează de gustul
sărutărilor noastre, fie ca de pe
buzele tale să aud mii de cuvinte și toate
rămână cum sunt pentru totdeauna
și încă
să nu fie mare furtună de zăpadă
prin care ar rătăci cei care
ne vin din urmă
cu priviri invidioase
aici
în mijlocul lumii ce-și ieși din minți

există motive de a
respira
calm
și de a exista nepedepsiți

cântec

pentru un moment încercăm să ne invocăm neliniștea
vechiul cimitir e încă deschis pentru vindecare
pornesc spre copacii de pe panta colinei
sub prima zăpadă și cerul crăpat
sub care se împrăștie alandala un stol de grauri
în suiș coborâș de scară aripată conturată
pe fundalul frunzișului umed străbătut
de un vechi cântec apoi liniște găfâitoare. Astfel
zi de zi emoția ce nu te lasă-a fi chemat

acum nu ar fi decât cuvintele unei melodii uitate
ce se strecoară încet printre paginile cu portative
și e momentul ca fiecare din noi să-și îndoieie genunchii
când timpul vine mai grăbit și mai dens
amintindu-ți de natura sa perfectă

Gouthama Siddharthan – scriitor contemporan, binecunoscut în cercurile literare din **Tamil**, a fost tradus în mai bine de 10 limbi. Este, de asemenea, editorul unei reviste literare din Tamil, **Unnatham**. Una dintre cele 15 cărți ale sale, **Timpdedal**, a apărut în engleză, germană, bulgară și română.

Gouthama SIDDARTHAN

Oglinda

De ce oare oglinda mea a arătat un astfel de chip?
Eu cel văzut în oglindă nu sunt eu.

Reflect o bucată muzicală care apare
În bătaia ritmică a unei ciocănituri,
Care în mod constant lovește oglinda.

Deja am trăit asta.
Unde? Când?

Privesc un gândac zumzând deasupra capului meu,
Năpustindu-se în pătratul de oglindă și
Vibrând în urechile mele, în care a intrat.

Pe când înot în apa tulbure,
În care s-a transformat muzica,
Vânturile, zburându-mi șuvițele de păr,
Îmi spun să nu visez la mine
Fiind un alt eu.

Din nou privesc spre crestele valurilor
Agitându-se în afara malului.
Cu siguranță nu sunt eu;
În cele din urmă mă privesc nefiind eu;

Întinderea de nisip a râului este acoperită de scoici.
Uite, apleacă-ți urechea la sunetul lor șuierător,
Un vestitor al venirii vreunui oaspete de vază.

În buchetul de nuanțe ale soarelui sângerând de moarte
În amurg,

În mijlocul fluturilor mâncând cu nesaț mierea
Florilor înflorind,
Am văzut asta,
Acel gândac galben regesc nemaivăzut.

Timpul curge ca ploaia,
În zborul neîntrerupt al gândacului,
Care se încarnează din
Culorile schimbătoare ale timpului.
Deși stropii de ploaie sunt destul de simpli,
Cristalele lor complexe se sparg și se sparg,
Intrând în lumea oglinzilor.

Buchetul de culori se leagănă;
Ciocănitorea lovește fără oprire
Reflexia ineputabilă și fără margini a oglinzii.

Sunt oare eu privindu-mă pe mine
cum mă privesc în nețărmitul
Spațiu de cristal sau un alt eu?

De ce există o asemenea imagine în min-
tea mea inconștientă?

Crinul roșu de foc

Acum, timpul s-a prefăcut într-un
Crin roșu de foc.
Mirosul de pământ ascunzând
Mine terestre și
Mirosul ars de aripi,
În strălucirea înghețată a verii,
Se amestecă.

Lăcustele au coborât
Pe întregul câmp de porumb.
Spre deosebire de ciorile care stau pe fiecare recoltă
Și ciugulesc grânele,

Lăcustele s-au răspândit pe brazde,
Devastând câmpul.

Sperietoarea a urlat pe tonul cel mai înalt al vocii,
Cu degetele mici legate în ghirlanda din jurul gâtului
Atârând.

Erau degete tăiate de copii;
Degete de femei ale căror organe genitale erau sfâșiate;
Degete de militanți masacrați;
Degete putrezind în atacurile cu bombe de hidrogen;
Degete de păsări, de câini, pisici și copii;
Și chiar de păpuși.

Sperietoarea hoinărește
Precum Angulimala,
Purtând ghirlandele de degete.
Eu stau martor tăcut,
Punându-mi degetele drepte pe cele
stângi în Bhavana Mudhra.

Un porumbel a căzut la picioarele mele, într-un norios
Șuvoi de sânge, cu aripile rupte;
Cum sunt pe cale să îl ridic, cuprins de tensiune,
Angulimala vine în grabă năpustindu-se,
Mă urmărește pe când ochii săi îmi fixează
degetele-degetele din Bhavana
Mudhra.

Aleargă din Europa spre Africa;
Din Asia în America;
Din Australia în Anctarctica.
Aleargă de-a lungul Atlasului,
Făcând pași mari de-a lungul
Sri Lankăi, Myanmar-ului, Vietnamului, Cambodgiei,
Indoneziei, Coreei de Nord, Rwandei, Bosniei, Armeniei,
Serbiei, Ucrainei, Algeriei, Siriei, Ira-
nului, Irakului, Libiei..

Cu ghirlandele de degete negre, rosii, albe și maronii
Legănându-se și balansându-se,
Aleargă nebunește să mă prindă.

Îmi spune că nu am pământ; nici vreun chip;
Că sunt o minciună;
Și îmi ordonă să nu respir respirația păsărilor.
Toate cântecele mele au fost arse;
Numele meu a fost șters din cărțile de istorie;
Paginile rupte și depozitate pentru toaletă.

Clipa înghețată în sângele cuvintelor,
Atinsă de gloanțe,
Am căzut mort pe urmele mele
Și Angulimala s-a apropiat.

În acest moment, un joc al timpului este în joc.
Pe când timpul meu e imobil,
Timpul lui Angulimala acționează.

Acesta este jocul timpului purtat
Pe malurile Mullivaikkal-ului,
Pe malurile Nilului,
Amazonului, râului Mississippi, Volgăi, Mekong-ului,
Dunării și Zambezi-ului.

Este un joc al măcelarilor
Venirea înaripată
Cu așezare pe eterna
Înflorire a crinilor roșii.

Cu picioarele alergând după mine, tunând și fulgerând,

A strigat:
„Gouthama! Nu alerga, stai!“

Am spus, „Nu alerg eu, tu ești cel care aleargă.
Mai întâi oprește-te din alergat.“

A urlat, spunând că nu se va opri,
Cu armele înfuriate la picioare.

În fumul emis de praful de pușcă
Floarea de gălbenele s-a aprins.

Pe când fumul unduitor răspândește
O pătură de întuneric deasupra recoltei de porumb,
Timpul preschimbă cerealele încolțite
În crini roșii de foc.

Timpul lipsit de timp se răspândește fără margini,
Precum o veșnică recoltă de porumb,
Care arde cum ard liniile pe pielea unui tigru...

(NOTE:

Bhavana: Bhavana este un stil de meditație a Domnului Buddha, o întruchipare a milei și iubirii.
Angulimala: Un mit în spectrul buddhist. Se spune că Angulimala era un bandit care purta o ghirlandă făcută din degetele pe care le-a tăiat oamenilor întâlniți în calea sa. Mai târziu, un Angulimala reformat și pocăit i s-a alăturat lui Buddha, devenind discipolul său.
Floarea de gălbenele: o floare care simbolizează mila.

Thannaasi, care este ziua pe care o consideri ziua ta?

Dhavasi Silamban îi spune lui Thannaasi Karupparayan:
„Thannaasi! Care este ziua pe care o numești ziua ta?“

Momentul în care trupul tău se rostogolește prin pământ? Sau momentul în care liderul clanului nostru Udumpputhalaikosan taie cordonul ombilical cu sabia lui simbolică dharma? Momentul de tranziție de la copilărie la adolescență, care se petrece atunci când bunica Perukkaathi, o cântăreață trinitariană, care recită povești despre origini în fiecare zi cu lună plină copiilor pe când aceștia cresc, ale cărei buzunare se revarsă de atâtea dulciuri și povești uimitoare, și care își conduce sesiunile, integrând în poveștile ei cântece trinitariene despre iubire, dreptate și putere precum bucațelele dulci de fleacuri încorporate în castraveciorii aduși....La acel moment te referi? Cunoști dansul sabiei dharma care se petrece la vârsta de nouă ani, care presupune să ții sus săbiile noastre ereditare... Mânuate cu ambele mâini, cele două săbii dansează într-un ritm elegant, disciplinat...în rotirea

și învârtirea armelor, în care partea dreaptă cu partea stângă se schimbă între ele, două săbii se înmulțesc devenind patru, care se dublează la opt, care în final ajung șaisprezece. Și apoi perioada de creștere a copiilor se modifică, iar ei devin tineri cu piepturi valoroase...Te referi la acel moment? La vârsta de nouăsprezece ani, ritmul voios al dansului se transformă treptat în unul feroce și mișcarea devine un dans gargantuan al dharma; în estetică, șaisprezece săbii se transformă în treizeci și două și apoi într-un vârtej de săbii care fac cerurile să se învârtă, forme bizare se nasc; în acel moment rar, chipul autoritar al imperialismului se face fändări....Te referi la momentul care păstrează mărturia schimbului nimicitor de săbii de la teism la dreptul cel drept? Vânturile sunt despărțite prin rotirea sabiei dharma, care nu reprezintă doar un simplu dans. Vânturile se metamorfozează neistovite într-o furtună și se rostogolesc în afară ca o 'roată Kosa', în care tu îmbraci mania unui idol al dreptății și pui în scenă miracolul de a face cântărețul să cânte cântece trinitariene de dragoste, dreptate și putere și de a îi face pe adoratori să își împreuneze mâinile în semn de venerație în fața ta....Masele, mișcate în fața mâinii justificate, își descarcă pe bună dreptate păsurile, se prosternează dinaintea ta, izbucnesc în strigăte înalte pline de bucurie și îți mănjesc pieptul la fel de ferm cum e un trunchi de palmier cu cremă de sandale, înălțând un cor de sunete ascuțite cu limbile împleticite de emoție, decorându-te cu flori de palmier....Dintre toate aceste momente, pe care îl consideri a fi ziua ta, Karupparaya?

NOTĂ: 'Thannaasi' este o epopee populară transmisă pe cale orală de la o generație la alta pe pământul Tamilului, asemănătoare cu 'Iliada' lui Homer. Acest poem modern se bazează pe o bucată din acel poem popular vechi.

Festivalul dreptății

Pentru cine și-a sacrificat viața oricărui Khosan, dacă nu pentru acei oameni! Apleacă-ți urechea! Stau în fața voastră, căutând dreptate pentru oamenii mei. Această monarhie ne-a despărțit de sabia noastră dharma la fel cum unui fermier îi este luat pământul. Noi, poporul, ne-am născut cu o sabie în teacă lipită de noi; totuși puterile pe care le avem, nu numai că ne-au făcut viețile lipsite de însemnătate, dar ne-au mutilat până și trupurile. În vremuri de demult, tot acest ținut aparținea Khosarilor. Soarele răsărea și apunea deasupra țării noastre. A fost perioada în care Khosarii în jur de 16 000 au purtat bătălii. Încotro au dispărut acei războinici? Cine a șters acele urme? Dacă e ca o rasă să fie ștersă de pe fața pământului, identitatea ei trebuie să fie distrusă, iar rădăcinile

acelei culturi nimicite. Miturile, valorile și personalitățile ei să fie complet îngropate. Și abia atunci cea rasă va dispărea cu desăvârșire. În ceea ce ne privește, asta este ceea ce s-a petrecut cu orice monarhie. Un rege nu este simpatizat pentru nicio rasă care are influență asupra oamenilor. Nu-i așa? Acesta este blestemul pe care l-am moștenit și transmis prin strămoșul nostru Gouthama khosan. Un rege stând în puful tronului său nu are cum să își dea seama cum este să fii un om de rând. Asta a realizat Gouthama khosan după ce a răsărit în mintea lui ideea că fusese ascuns de o cortină de fier a puterii și fastului. Și atunci el a renunțat la statutul său de rege, a intrat în rândul maselor de oameni și în cele din urmă, a devenit paznic de frontieră. Am mers pe urmele unei asemenea descendențe și nu e de mirare că am avut sprijinul poporului. Dar de-a lungul anilor, monarhia care a succedat ne-a depozat de pozițiile de rang din batalion și ne-a redus la statutul de simpli soldați, deși având forță fizică și eticheta de 'născuți pentru a purta războaie'. Nemulțumiți de asta, ne-a făcut să nu mai fim demni de a fi soldați și ne-a umilit, trimitându-ne cât colo, la dreapta și la stânga, ne-a anihilat. Crude au fost acele timpuri-timpuri chinuitoare de jale, barbarie și răzbunare. Cu toate acestea, tocmai dansul sabiei dreptății ne-a dat puterea spirituală de a suporta toate umilințele și amărăciunile pogorâte pe capul nostru cu scopul precis de a ne face să pierdem tăria noastră spirituală ereditară. Acesta este dansul nostru ancestral. Aceasta aduce alinare-o alinare posibilă atunci când o moștenire răscumpără o altă moștenire. Dansul sabiei dreptății este limba noastră; rasa noastră. Ea singură este cântecul vieții noastre. Când două săbii alunecă și se rotesc în spațiu deschis, Udumban cel omnipotent își face apariția, cu zâmbetul până la urechi. Bastonul bifurcat pe care îl tot fâțâie cu mâna scoate un zăngănit. Zăngănitul trece prin tine în felurite emoții, gustându-te cu o durere adâncă. Absolut fiecare membru al corpului se face bucățele în momentul în care simți un soi de ușurare, încetezi să mai exiști. Atunci te prosternezi înaintea sabiei dreptății, renunțând la toate sedimentele îngropate în tine. Dansul dreptății este un simbol-un simbol al transformării într-un bărbat în toată puterea cuvântului, pe deasupra. Distrugând asta, poți anula dreptatea, iubirea, relațiile și chiar existența umană. Această simplă sabie poate echilibra dezechilibrul dreptății, un lucru pe care regimurile dictatoriale nu îl pot face. Ele îți pot atinge trupul; dar sabia dreptății îți atinge sufletul. Cum a spus odată Gouthama khosan al nostru, noi nu vom renunța vreodată la această legătură magică. Noi facem parte din sabie. Sabia este parte din sufletul nostru. Dreptatea și vitejia sunt frații noștri. Încheieturile satului, căprioarele, caprele,

elefanții, biodiversitatea pădurii, căldura corpului cailor și omul...toate sunt înrudite sub aceeași familie. Nu simți oare bătăile inimii pulsând în tine pe când zaci, odihnindu-ți capul pe pământul tău noaptea, fără să te încerce vreo frică? Vei simți că totul aparține personajului sabiei dreptății. Nu-i așa? Într-o vreme în care viața personajului sabiei dreptății își pierde însemnătatea, ce recompensă să îi dai Lui? Este greșit din partea mea să mă aștept ca tu să îți împreunezi mâinile cu ale noastre în această bătălie a dharnei? Orice om se naște fie cu o binefacere fie cu un blestem; cu un blestem prin ceea ce primește de la viață și cu o binefacere prin valoarea sa utilitară. Dacă nașterea noastră este un blestem, binefacerea înseamnă sabia împletită cu noi înșine la naștere. Nu voi permite ca sabia să ne fie înlăturată- sabia care ne-a legat de noi înșine, prin tăierea cordonului ombilical. Orice om născut Khosan trebuie să arunce prima privire a zilei asupra sabiei, în momentul în care se trezește din somnul de peste noapte. Acesta este cuvântul nostru ereditar. Nu voi permite să fie șters. La nunțile noastre, în cadrul ceremoniei de decorare a ghirlandei, decorăm sabia cu o ghirlandă...Urmând tradiția, atunci când un Khosan a murit, liderul clanului a zis: „Acum că soțul tău nu mai este, tu ești o femeie de rău augur. Așa că ar trebui să trăiești potrivit unei văduve.“ Dar femeia a răs cu o mândrie triumfală și a spus: „Am pus ghirlandă pe sabie. Așadar, voi deveni văduvă numai dacă sabia moare.“ Ea se numea Nithyamali...Jur pe ea că nu există o moarte a sabiei. Moartea ei se poate întâmpla unui Khosan. Dar Khosan nu este cel care să se teamă de moarte. Viața se naște din moarte. Nu numai sabia dreptății ne-a fost smulsă, ci și dreptul cel drept. Fie ca ultima mea picătură de sânge să se verse pentru dreptate și pentru dreptul cel drept. Noi suntem poporul care a sculptat o statuie pentru o femeie obișnuită care a pus la îndoială nedreptatea din regatul Madura. Tatăl meu m-a numit după brățara de la glezna ei. Care este semnificația ei tradițională? Un sacrificiu pentru dreptate. Un Khosan nu se teme niciodată de moarte. El va răscumpăra dreptatea chiar cu costul vieții lui. Fie ca acest guvern să realizeze acest lucru. Orice Khosan va face asta. Nu doar astfel, dar și tu poți face asta. Acesta este momentul potrivit. Începe acest imens 'festival al dreptății'.

E nevoie de nisip pentru degetul mic

Muniappan joacă jocul „Tigrii și mielul“. Atunci leopardul din pătratul adversarului prinde viață și se năpustește asupra lui. Chiar pe când monezile sunt împrăștiate, o singură formă se transformă în mai mulți Muniappani în zgomote asurzitoare, care aruncă seceri,

dând naștere la urmări în interiorul pătratelor. Jungla se scurge în șuvoaie de sânge. Nu, nu este sânge; este salivă amestecată cu frunze de palmier mestecate. Muniappan se rotește învârtește, cuprins de frenezie. Caprele tremură; saliva de pe frunza de palmier dispare în sângele vărsat. Cu setea neostoită, el se întoarce pe loc, își linge disperat limba. Bivolul dezlănțuit spre pădurile fermierilor are capul înjumătățit de secera aruncată spre el. Pe când capul animalului se transformă într-un cap uman, el se împiedică de cornul său. Oamenii îl poartă pe Muniappan pe o lectică în acompaniament de goarne și trâmbițe, producând zgomote ondulatorii. Numărul de lectice care îl duc se mărește, chiar pe când teritoriile vizitate de el se extind. El stă maiestuos într-o varietate de haine în lectice din toate țările. Când Muniappan pleacă la vânatoare, cineva stă de gardă la fortăreață, iar paznicul acesta înfige zornăitoare în prag și pe malul canalului distribuitor. Sunetele zornăitoare, asemănătoare cu cele ale unei brățări de gleznă, sar din palmieri în curmalii. Când sunetele sar din copacii neem în copacii ber, spinii se modelează în garduri. De cum prinde el șerpii care alunecă în josul potecilor îngrăditurilor și îi poartă în chip de ghirlândă în jurul gâtului său, zig-zagul lor se domolește, adulmecându-i aroma de aloe vera. Capul lui împodobit cu un ciucure mătăsoasă atârând, licăre în flăcări. Pe când un fruct de lămâie stă ridicat în vârful mustății sale rigide, vârful ascuțit al toiagului său ținut vertical este scaldat în sânge. S-a împământat un obicei, să-i numești pe feciorii care vânează și omoară câinii sălbatici hoinărind prin pășuni, 'Muniappani'. Chipurile adolescentine, care îi sfârtecă pe bandiții cei nelegiuți și le beau sângele, îmbracă trăsăturile unui Muniappan. Hoarda de Muniappani a tot mișunat. Un meșteșugar holtei s-a apucat să modeleze forme de Muniappan frământate din sol roșiatic scobit de prin pământul pădurii și la fel din lutul săpat într-un lac. El toarnă în forma sa mușchi vânjoși, groază și mânie spumegândă. El își arată măiestria însuflând viață în sânge și trimițând-o către atotputernica formă, cu unghiile descojite chiar pe când este cuprins de delir. Căldura mijlocului lui (pe când se așează pe vine) pătrunde în formă. Timpul râde de trecerea timpului, mototolit și înghețat în adâncimile formei. Dibăcia umană este aproape de final. Dar nisipul este atât de istovit încât n-a mai rămas nimic pentru făurierea degetului mic. Prin păduri copacii își pleacă capetele cuprinși de tristețe în fața neputinței de a săpa pământul necesar pentru ultima suflare a meșteșugului. „Muniappan!” Ți-am păstrat întruparea în minte și am legat căldura vieții în ochii tăi. Acum e nevoie de nisip pentru degetul mic...curând ochii formei se vor deschide. Mergi spre pădure....du-te, du-te...“ Sunetele acestor cuvinte răsună și răsună în membrana urechii!

NOTĂ: Muniappan este o zeitățe a marginii satului tipică în folclorul Tamil-ului, pe care oamenii marginalizați o adoră și de care se tem, atât în calitate de gardian plin de putere, cât și de zeu. După cum spune vechea tradiție rurală, el ia naștere ca un idol de nisip.

Jocul timpului

Vântul izbește zdrăgănind fără preget zăbrelele și sticla ferestrelor; plouă fără șir. Chipul acela! Ieșind la suprafața aducerii-aminte într-un șuvoi la un loc cu stropii de ploaie. Un chip în vârtej nesfârșit într-o splendoare de vise. Dar oare cum o arăta chipul acela acum? Nervii bruți ai chipului inundați de copilărie se prea poate să-și fi pierdut culoarea. Codițele legănate precum urechile unui iepure coboară în cascadă ca o cobra neagră acum? Sfiala a înflorit cât ai clipi din ochi. Saki a mea cea dintâi! Orice s-ar fi schimbat, doar chipul tău nemuritor nu are cum să se schimbe vreodată. Se mișcă în sus și în jos un atelaj tras de boi. La capetele lui noi stăm de-a curmezișul unul cu altul, iar acum începe jocul de-a ce vezi și ce nu vezi. Pe când mă balansez în jos, tu urci și pe când tu cazi abrupt, mă ridic eu... Mii de jocuri au fost jucate și totuși hipnoticul, magicul joc legănat al atelajului îmi curge șuvoaie prin vene precum o bulă imensă. Pe când locurile se schimbă, scenariul se schimbă. Lumea cuprinsă cu ochii se destramă și un spațiu deschis se desfășoară. Timpul înghețat deasupra capului îmi curge sub picioare ca un râu unduindu-se bulboană. La un capăt, amintiri însorite îmi strâng cu asprime inima iar la celălalt, o noapte întunecată. Pe când locul meu urcă, simt în interiorul meu schimbarea. Cum urc în spațiu, devin adult. Dintr-o dată, capătul meu coboară, capătul opus se ridică. Precum al unei fetișcane, chipul tău înflorește-n gropițe. Straniu joc acest joc, să arate copilăria în poziția coborândă și adolescența în urcare. A fost o luptă auto-balansată petrecându-se la nesfârșit între mine și tine. Timpul scârțâie sub sucirile stranii ale atelajului. Este un cântec de leagăn bizar. Pământul de sub picioare cedează; trupul se leagănă în aer. Vântul ridică vocea, spărgând tăcerea. Atât cerul cât și pământul își umplu alternativ ochii. Cu trecutul și prezentul într-o mișcare perpetuă și cu priveliști dispărând, măreția așezării noastre în mijlocul Timpului e toată numai zumzet. Stând în atelaj, îmi plec urechea în urmă înspre copilărie, către umezeala sărutului tău care nu are capăt acum și la jocul timpului!

(din **Timpdedal**,
în traducerea **Nicoletei Crăiete**)

Bartosz Radomski

Bartosz Radomski (1983, semnează și cu pseudonimul Enormi Stationis) este absolvent al secției de filologie clasică a Universității din Varșovia, istoric al ideilor, poet și traducător din literatura clasică și literatura română. Este doctorand al Institutului de Studii Clasice de la Universitatea din Varșovia, membru al Asociației Filologice din Polonia și membru al Asociației Autorilor Polonezi. Poeziile sale au apărut în numeroase antologii și reviste de poezie. Enormi Stationis este autorul volumului de poezii mitologico-erotice *Centaurydy*. Bursier multiplu al Institutului Cultural Român din București și al Agenției Universitare a Francofoniei. Cercetător în domeniul literaturii române vechi și al conexiunilor literare dintre Polonia și Moldova în secolul al XVII-lea. În lucrarea sa de doctorat se ocupă de filozofia lui Andreas Wissowatius și de reconstrucția acesteia în *Diva-nul...* lui Dimitrie Cantemir. Enormi Stationis locuiește și lucrează la Varșovia. În timpul liber îi place să călătorească. (Nicolae Sava)

Bartosz RADOMSKI

PHOLUS ȘI CHIRON

faptă creștinească
să-i torni vin
oaspetelui însetat
per ipsum et cum ipso
et in ipso
noaptea
frații neadăpați
se transformă în bestii

EURYTION

războiul de la nuntă
în joc este voalul.
mireasa beată
l-a ales pe altul
în loc de nuntă
centauiromachia

PSIHOZĂ

cai cu cap de om
dansează în întuneric
nebuni trăitori în păduri
ființe făcute să trăiască în societate
creatori de nefirească fericire
pun roata în mișcare
cuvintele și gândurile migrează
capul
hârtia
închise în trupuri sufletele
ating extazul

BARBĂ STUFOASĂ

În sfârșit, te simt.
Mă pătrunzi cu barba ta de atâta vreme nerasă.
Desfătarea doare.
Mă înțepi.

Nu te opri.
Pielea rănită învie din morți

GUST DE BĂRBAT

Trupul începe să fiarbă.
Pielea clocotește.
Mă arzi cu buzele.
Te lipești de cerul gurii.
Ca să te simt mai bine,
Nu încetez să-mi mișc limba.
În cele din urmă, gustul picant devine mai fin.
Ești dulce
Ești sărat
Ai gust

DARKROOM

O molie intră în bucătăria întunecată.
Caută lumină.
Găsește cuptorul aprins.

CHIMIE

Desfaci o sticlă mică
din sticlă fumurie.
Aspiri drogul.
Trupul se înmoaie.
Erecția dispare

GURA

Îți oferi delicat buzele umede.
Apuci.
Frământați.
Ții cu putere.
Excitat, te trag de păr
fir cu fir,
până la sfârșit.

Traducere de Mircea Dan Duță

AI. CISTELECAN

O poetă de două feluri

(FLORICA RĂDULESCU)

E ușor dezamăgită Florica Rădulescu (n. 1896, la București; Enciclopedia Cugetarea zice că a studiat muzica – pianul mai ales – la București și la Paris și că a fost profesoară la Brăila; o notă despre ea la vol. III din *Agende*-le lui Lovinescu precizează că a absolvit conservatorul și Scuola Chantorum și că a fost inspector pentru învățământul secundar)¹ când dă prima oară ochii cu E. Lovinescu, pe care și-l închipuia „slab și cu cioc”² (îl va omagia însă într-o poezie – *Apus de soare*). Dar și Lovinescu e dezamăgit de poeziile „mediocre” pe care i le citește și chiar și de epigramele cu care se produce, „improvizate, dar indezirabile”.³ Frecventează însă cenaclul, chiar dacă fără succes („o schiță, ridicul citită”)⁴ iar uneori pârînd de-a binelea „vulgară”.⁵ E devotată însă, scrie – nu mult, dar de toate: poezie, proză, teatru, epigrame, aforisme, basme.⁶

Debutează ca poetă, cu *În grădina înzăpezită*.⁷ Florica e o poetă de două feluri: suferitoare și delicată. De regulă cele două feluri sînt bine despărțite, Florica folosindu-se

de sensibilitatea delicată în pasteluri și de retorica suferinței în confesiunile directe. Dar cîteodată pastelurile alunecă și ele în confesiune amară, cum face, bunăoară, *Amurgul*: „Sosesc în lungi cortegii, păreri de rău uitate/ Psalmodiind Durerea, s-apropie și ea/ Și tristește litanii, ce par îndoliate/ Zăbrănice, în noapte, îmi fac povara grea!” etc. (se joacă adesea cu engambamentul). Cînd însă se inspectează anume, Florica dă numai și numai peste chinuri: „În lanțul tău de chin m-ai prins Durere/ Și tot mai tare-n jurul meu îl strîngi/ Și strig și mă tot sbat să scap! Zadarnic./ Încet, încet, sărmanu-mi suflet frîngi!” etc. (*Durere...*). Chinuri și chinuri, năvalnice și perseverente exasperant, o asaltează: „Mi-e sufletul oceanul de patimi răscolit/ Ce nu-și găsește-odihnă, și-n veci e chinuit!” etc. (*Mi-e sufletul oceanul de patimi...*). Uneori – dar de puține ori – sînt chinuri cauzate de cineva/ceva anume („O, dacă-ai ști ce trist e/ Să fi de toți uitată,/ Prin fața casei mele/ Ai trece cîte-odată!” etc., *Rugăciune*), dar de regulă sînt un fel chinuri de destin: „Mi-e sufletul învăluit în ceață.../ Lăsînd în voie pașii să mă poarte/ Prin întunericul adînc de moarte/ Simt liniștea din juru-mi că mă-ngheață!” etc. (*Mi-e sufletul învăluit în ceață...*). Ai zice că „umbre negre” o înconjoară tot timpul, dar, de fapt, Florica are și repertoriu de exultanțe și chiar de glumețe, făcînd umor de sine și de situații, cum i se întîmplă în tren, unde nu-și găsește loc, toate fiind ocupate: „...// Cel mititel, pipernicit/ S-adoarmă-acum s-a și grăbit./ Cît despre cel ce sforăia/ Nici tunurile nu-l trezea!/ Un loc măcar nu mi-am găsit/ Și totuși m-am căpătuit,/ Căci stînd mereu într-un picior/ Făcem pe omul sburător!...”. N-au

cam simbolic/ Mă tem că-n rafturi învechite/ Veți rămînea și voi, sărmane,/ Pentru vecie-nzăpezite!”. Dar și cu epigramele a pătîit la fel).

¹ E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, III, Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, Note de Alexandru George, Margareta Feraru și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1999, p. 250.

² E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, II, Ediție de Monica Lovinescu și Gabriela Omăt, Note de Alexandru George și Gabriela Omăt, Editura Minerva, București, 1996, p. 157.

³ Idem, p. 238.

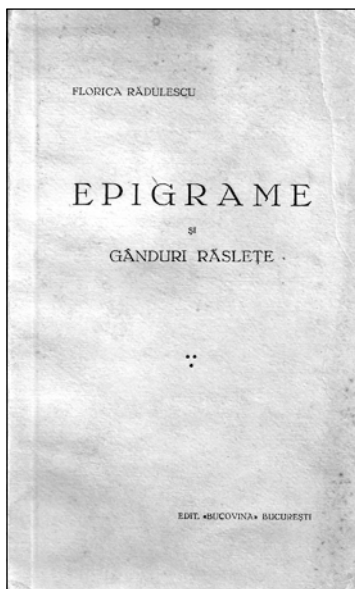
⁴ E. Lovinescu, *Sburătorul...*, III, p. 21.

⁵ Idem, p. 82.

⁶ A mai scris „schițe și nuvele” în *Însemnările unei dascălițe* (Editura Bucovina I.E. Torouțiu, două ediții, a doua în 1933) și niște basme în *Din țara visului* (Tipografiile Române Unite, f.a.) și în *Palatul fericiții* (f.a.). A tradus din Andersen,

⁷ *În grădina înzăpezită. Poezii*, Institutul de arte grafice „Lupta” N. Stroilă, București, 1929. (Volum cu soartă tristă: eu i-am tăiat paginile. Florica a avut însă presimțămînt că așa va fi: „Purtînd un titlu

nimic de-a face cu durerea reveriile de grădină, florale și delicate: „Pășii ușor!... Nu tulburați hodina/ Frumoaselor ce dorm învăluite/ În giulgiu alb...Frumoasele-s vrăjite/ Și taina lor o știe doar grădina“ etc. (În grădina înzăpezită). Ba chiar unele peisaje-s rezolvate ludic, fără nici un stres: „Dar poco a poco ralentind mișcarea/ Sfirșește-acum, într-un acord final,/ Divina Simfonie...reluarea,/ Va fi la viitorul Festival“ (*Divina simfonie*).

Ca pianistă, e și normal ca Florica să se mai folosească din loc în loc de vocabular muzicologic și să dedice un imn muzicii ca atare: „Fii binecuvîntată, sublimă Melodie/ Ce ne preschimbi coliba într-un palat măreț“ etc. (*Muzică*). Are, de fapt, spirit de joacă și-l aplică uneori chiar și-n versificație: „Zing, zing,/ Zing, zing!/ În sunete de zurgălăi, sosește/ Și într-o goană mare-acum zorește!“ etc. (*Iarna*). Împănate cu câteva traduceri împrăștiate printre ele (în principal din poeți francezi), cele două feluri de

poezii ale Floricăi merg pe linia riguros paralele.

Durerea e pusă în valoare creativă – moral și artistic deopotrivă – și în „gîndurile răzlețe“ atașate epigramelor.⁸ În ea se încrede Florica („Durerea și mizeria creează talente și uneori, genii“), nu în fericire, care, totuși, nu e decît „preludiul suferinții“ (prin urmare, poate fi o verigă necesară în drumul spre genialitate). Fată cu umor, Florica știe bine „secretul fericirii“: „să știi

să glumești cu durerea“. Numai că ea, cînd o încearcă, nu glumește deloc: suferă peste poate. Epigramele (majoritatea de cancelarie și de grup muzical) n-au mai puțin spirit decît al altora (poate nici mai mult): „Mergînd la critic să-l consult,/ În sală-am așteptat cam mult,/ Dormea... cînd domnul s-a trezit/ Vorbindu-mi, eu am adormit“. Florica, deși uneori își folosește și acul de viespe, nu-i însă veninoasă, e doar simpatcă.

⁸ *Epigrame și gînduri răslețe*, Editura Bucovina, București, /f.a./.

Ioan HOLBAN

Steaua din fântână

Toată poezia lui Ioan Alexandru – din *Cum să vă spun* (1964), *Viața deocamdată* (1965), *Infernul discutabil* (1967), *Vină* (1968), *Vămile pustiei* (1969), *Poeme* (1970), *Imnele bucureștii* (1973), *Imne* (1975), *Imnele Transilvaniei* (1976), *Iubirea de patrie* (1978), *Imnele Moldovei* (1980), *Imnele Țării Românești* (1981), *Pământ transfigurat* (1982), *Imnele iubirii* (1983), *Imnele patriei* (1985), *Imnele Maramureșului* (1988) – stă sub semnul revelației și al convertirii; iată calea Damascului unui poet, azi, pe nedrept, uitat: „Se pare că mi-am regăsit credința pierdută în Dumnezeu, cu adevărat și până la moarte. E cea mai puternică lumină ce-a stărînit în sufletul meu vreodată: am devenit un altul și mă voi strădui să rămân în Crist cu toate puterile. E singura salvare și mediumul cel mai favorabil cunoașterii adevărate: iubirea pentru altul, învingerea eului și acceptarea luminii divine să lucreze prin tine. Timpul meu s-a umplut de sensuri și profunzime. Agonia a încetat. Sunt în miezul lucrurilor slăvind dumnezeirea. Cred cu toată inima și tot cugetul meu. Nu mai am nevoie de nimic lumesc pentru a mă simți pe culmea omului. Păstrează taina ce ți-o dăruiesc în numele Domnului Iisus – idealul sufletului meu“. Această scrisoare către Ion Cocora, datată „17.IV.1968“ și făcută publică într-o antologie

„sentimentală“ intitulată *Amintirea poetului*, pe care prietenul, poet el însuși, i-o consacră autorului *Imnelor* la câțiva ani de la trecerea la cele veșnice, deschide o perspectivă nouă asupra liricii lui Ioan Alexandru; critica de întâmpinare a remarcat, cât lăsa „ateismul“ epocii, structurarea poeziei din *Vămile pustiei* și, apoi din *Imne*, în jurul unei paradigme a sentimentului religios; semnele, însă, apar pregnant încă din primele cărți, mai ales, în *Cum să vă spun* și *Infernul discutabil*. Imaginat ca un permanent dialog cu sine – cu un „Ioan Alexandru din nou entuziasmat“ care „citește la cinacluri o mie de poeme“ –, discursul liric e al unui eu pregătit „de Jertfă în fiecare clipă“, atîrnînd „pe crucea fiecărui pas“, cum se poate citi într-un *Autoportret* din cartea de debut; altundeva, credința e „flamură, și scut“ (*Sentimentul mării*), pentru ca, într-un poem precum *Mînzul*, în buna tradiție labișiană (lui Nicolae Labiș i se dedică, de altfel, numeroase poeme în cărțile de început), poetul să figureze o nouă geneză, ieșirea din haos: „Sunt într-un pod de șură pe un fân de an./ Cu mâinile sub cap încrucișate./ Îmi

curg prin minte amintiri noian/ Și treburile lumii destul de complicate./ Mi-e proaspătă-n pupile o sfântă întâmplare/ Ce vreau de-acum o clipă a nu mă părăsi./ Eram pe câmp, când răsăritul soare/ Întemeia în mine, strigând, o nouă zi./ Întinsă pe pământ: o iapă înspumată/ Gemea așa de gravă și necheza ușor./ Mi-am suflecat cămașa, îngenunchind îndată/ Și cum știu am dat un ajutor./ Puiul acela – mânzul – cu umedul lui bot,/ Cu coama lui mărunță și nările subțiri,/ Când năvăli-n lumină mă-nflorai de tot/ Și fața-mi era numai crispatele priviri./ Se ridicase mânzul – întâi pe un genunchi./ Apoi pe celălalt, pe o copită./ Și dintr-odată lumea din haos se-nchea/ Și-și părăsea pământul întâia lui clipită./ Văzduhul era negru, căci mânzul era făt,/ Dar presimțea lumina cum dă în el năvală,/ Și arborii pădurii din depărtare, hăt,/ îi frământau auzul trăsând pe verticală:/ Râuri veneau în goană cu străluciri de stea/ Și vânturi cu miresme de ierburi necosite,/ Și dintre toate-acestea mai iute se-afirma/ Pământul – el vorbea cu mânzul prin copite“.

Dincolo de narativizarea evidentă a textului liric, poemele din **Cum să vă spun** se adună în jurul unui foarte subtil articulat plan imagistic, ale cărui figuri dominante rămân *apa* (fântâna, izvorul, marea), *stelele* (luna) și *casa* (vatra). Ceea ce dă coerență, interes și originalitate acestui univers liric este modul asocierii acestor simboluri; astfel, în cuiburile albastre ale apei din fântână „stau ca un smoc de lună în prag de-a se-oglinzi“, fântânile „așteaptă-n genunchi o botezare“ cu lumina soarelui sau cu laptele ajuns în câmp „cu Carul Mare“ (**La zece ani**), iar curcubeul strigă în ochiul fântânii: de altfel, asocierea stelelor, lunii, luminii cosmice cu nemișcarea fântânii și curgerea izvorului primește una dintre expresiile lirice cele mai pertinente în această imagine a *curcubeului din fântână*: în fond, a poeziei înseși și a drumului convertirii și revelației: „Drum tânăr abia ivit în lume/ Sub pavăza luminii în răsărit de soare,/ Azi-noapte geamul descuiat,/ Și mi-a fugit de sub picioare,/ Ești pregătit tu, oare, îndeajuns?/ Iată-n munți ploii și apele crescute,/ Cum o să treci? – și printre stânci/ Îndemnul meu firav o să te-ajute?/ Umblu din poartă-n poartă în căutarea ta,/ Din zare-n zare cu buciul în mână,/ Auzul țintuit de arborii străvechi/ Întrebă clopotele înghețând sub lună,/ Ochiul rotit prelung în rotocoale/ Bate-n fântâni cu ploii de curcubeie,/ Nimeni nu știe unde ai intrat/ Tânăr drum pierdut, neașteptat./ Să fie urma ta de-argint?/ Asemeni umbrelor stelare?/ Ori ești zbor dintru-nceput,/ Și mersul tău e nevăzut./ Seară din nou... Pe gânduri dus/ Sub plopii-nnebuniți în zare:/ Întoarce-te la casa geamului deschis,/ Ce greu ți-atâră drumul, altul, de picioare“ (**Poezia**). Apa fântânii și a izvorului este *hrană și oglindire*: totdeauna „îndrăgostite de stele“, aflându-se „în toate lumile“, fântâna și izvorul își lasă apa sorbită „cu toată fața răsturnată pe unde“ (**Adolescent**), strălucirile sale sunt ale lunii, stelelor și curcubeului pentru că, iată, apa se bea mereu „într-un ciob nebun de stea“: toată această simbolică se topește în imaginea *stelei din fântână*: „Umblu pe-aceleași drumuri pe care-ai mai umblat/ Cu norii și cu anii rămași în amintire./ Aproape înalt ești de frumos băiat,/ Adolescent ca lacrima subțire./ Cu capul în pământ bolborosind mereu./ Te poartă timpul cu o curea de mână,/ Și nu mai poți să scapi de-un tren./ Să nu mai crezi în steaua din fântână./ Umerii-ascuțiți s-au

domolit treptat/ Sub fulgere și bruma cea de toamnă./ Ploaia din geam n-o mai alungi cu-n gest,/ Nesomnul mamei nu mai știi ce-nseamnă./ Desculț te-ar vrea călcăiul prin noroi/ Pe urme de copite către seară,/ Dar strâng șireturi negre de pantofi/ Și degetele-ți ard pe o țigară./ Pe-o margine de apă te-ai dezbrăcat tăcut./ Și nu te-ai dezbrăca de-o vârstă pentru una/ Ce-a fost. Ori poate că n-a fost,/ Dar vrei să fie-ntotdeauna./ Oricum în fumul vremii deslușești/ Un sat apus, un răsărit de lună/ Văzute de-un copil apus și el/ Unde? și când? – cu luna împreună“ (**Autoportret în mișcare**).

Prelungiri ale fântânii sunt casa („casa noastră-atâră albă în prelungirea fântânii“, scrie poetul în **Cum să vă spun**), vatra și ființa „vibrantă și subțire ca o lamă de cuțit“, pentru ca luna să se asocieze cu coamele de cai plângând pe-un orizont: „Viscolul vâjâie la marginea arborilor/ Și luminile dinafară, pe geamuri, au înghețat./ Noapte de ianuarie cu liniști pustii băntuie împrejurimile orașului, în vreme ce tu, mamă,/ În vis îmi apari cu năframa ta neagră/ Înfașurată pe trup și cu un vrej roșu de prun/ Închis în palme. «Caii spre lună-au scăpatat» –/ Spui, și mă ridic, și-afară e numai cer,/ Și urmele cailor pe câmpul de gheață/ Desfășurate/ Se-aud bubuind“ (**Reveniri**). Fântâna, stelele, casa și caii sunt elementele unui complex simbolic ascensional, asocierile fiind semnul unirii cosmosului cu teluricul, în sensul eminescian al nuntirii lor; nimic din lutul și cerul psalmilor arghezieni, pentru că pe Ioan Alexandru îl interesează felul comunicării (și nu al opoziției), al legăturii lor: steaua din fântână și caii scăpați în lună sunt imaginile de referință ale unui sistem de simboluri, care vorbește despre *geneza reciprocă* dintre sus și jos, cosmos și teluric, lumină și întuneric, pământ din copitele mânzului abia născut și ciobul nebun de stea în care se bea apa izvorului sau a ochiului fântânii.

Cu volumele **Viața deocamdată** și **Infernul discutabil**, poezia lui Ioan Alexandru iese de sub zodia entuziasmelor adolescente și intră în vârsta de fier a deriziunii și tuturor suferințelor; fapt semnificativ, fântâna cu steaua din adâncul ei este, acum, *fântâna care moare*: „Acea fântână din beton, iubito,/ Lângă calea ferată unde te-ai spălat de negurile nopții/ pe obraji în prima noastră dimineată,/ a secat la gura podului cum cotești/ pe drumul ce urcă spre mare./ Copiii au zvârlit cu pietre în izvoare,/ sau timpul însuși cu rădăcini de fum și mărăcini,/ până le-au omorât pe toate;/ pielea lor stelară spartă de bolovani/ o văd în fundul fântânii, neagră,/ ecou al stinselor nimicuri./ Nu se aude acolo dedesubt/ decât muțenia pietrelor și-un ros tăcut de vremi încariate./ Duhul fântânii moarte îmi țiuie-n/ urechi, apele încotro s-au retras/ și pe unde – venele lor uscate/ ard pieptul meu părăsit“ (**Fântâna**): ochiul magic al fântânii din **Cum să vă spun** a secat, izvorul e bătut cu pietre, apele s-au retras, lăsând în urmă muțenia pietrelor care e a vremurilor încariate; e *spectacolul* fântânii și izvorului care își pierde „pielea lor stelară“. Tema structurală a volumului e chiar *lumea ca spectacol*; al corăbierilor la rame care știu doar „drumul înapoi“ și al ființei plecând din prezent către trecut, „din tineri spre bătrâni“ (**Corăbierii**), apoi al broaștei țestoase care „merge în aceeași nestrămutată direcție“ (**Broasca țestoasă**): în sfârșit, al vieții-morții mânzului, o „figură“ lirică mereu prezentă în cărțile lui Ioan Alexandru. Dacă în primul volum erau fântâna,

steaua și nașterea mînzului ca o repetare a ieșirii din haos, acum, nașterea lui e a pierderii, ilustrând (pe) trecerea omului însuși: nu mai sunt caii scăpați în lună, ci identificarea plină de spaime cu propriul destin: „Într-o casă de pămînt mă născui iarna,/ pe paie, jos, o dată cu un mînz roșu,/ care primi și el numele meu mai mic./ Când eu intram la hamul vorbeii/ și-ngăimam destul de bine două cuvinte/ legate laolaltă – mînzul nostru știa/ pe de rost toate limbile clopotelor/ și înhămat la căruța cu lemne/ alături de mama lui/ făcea față roților/ destul de bine./ Când eu împlineam patru ani mînzul nostru/ se numea cal/ și purta falnic șeaua/ alături de ceilalți cai fără deosebire./ Când eu intram în școală/ calul nostru/ pleca spre câmpia Ardealului pe-o săptămână/ după cucuruz în vreme de secetă./ Când eu creșteam la oraș/ calul nostru/ mi-aducea în căruță lapte și mere, gutui/ și pâine coaptă pe vatră/ în sacul cu fân./ Când eu plecam soldat/ calul nostru roșu născut iarna de mult,/ o dată cu mine și care purta numele meu mai mic/ muri pe câmpul uscat de deasupra satului –/ nebun de bătrînețe“ (**Mînzul**).

În **Viața deocamdată**, figurile poetice dominante sunt *frigul și drumul* înapoi. Invers e, astfel, drumul din moarte spre copilărie (**Invers**), ca și portretul unei ființe care umblă „invers, încet pe urma mea“ (**Portret**); regăsim aici biografia blagiană a băiatului născut pentru a lua locul unei surori pierdute: iată în **Hronicul și cântecul vârstelor** al lui Lucian Blaga: „S-a nimerit să fiu cel mai mic și să vin între cei de același sânge ai casei întâmpinat oarecum cu dor. Trebuia să umplu un gol. Acesta era sentimentul familiei înainte de a mă naște: o nădejde fierbinte că voi putea să umplu un gol. Într-adevăr, mă ivisem în lumea luminii după o tristă întâmplare, asupra căreia Mama și Letiția, sfâșiindu-mi ființa, vărsau lacrimi, de câte ori inima lor se întorcea fără izbăvire spre acele timpuri. Câteva luni înainte de a-mi lua locul hărăzit printre văzute și nevăzute, o surioară, ultimul copil înainte de mine, pe nume Lelia, mai trăia încă. Fetița nu avea decât doi ani. Într-una din zile, mica viață a fost curmată printr-un accident“; și aceeași biografie, secționată freudian, în poezia lui Ioan Alexandru: „Nici unul dintre voi cei de-o vîrstă cu mine/ nu poate s-o cunoască pe sora mea mai mare;/ nici eu n-o știu decât din somn/ și uitare./ Pe o vreme cețoasă într-o toamnă pierdută de mult/ a murit înainte de-a mă naște eu/ și-astfel grăbi venirea mea, în locul lăsat de ea pe lume./ De-aceea sunt și mai înalt,/ crescut în prelungirea ei,/ și am ajuns mai repede la vârsta îndoielii./ Mă pregătesc de toamnă în plină primăvară/ și vara gerul iernii în oase îl ascult./ Golul surorii mele îl port eu în lume./ când voi muri am să fiu mort de mult“ (**Sora mea**). Asociație acestei biografii „inverse“ și drumului înapoi al ființei, frigul, gerul iernii ascultat vara, drumul de gheață, zăpada groasă și veșnica ninsoare sunt ale întoarcerii, spre odihnă, nu în mineral, ca la Bacovia, ci în nemișcare, în (ne)ființa-care-așteaptă-să-între-în-lume. În lumea de gheață, spune poetul, zace „eterna mișcare“ (**Viscolul**), „dacă dai stratul de gheață/ la o parte deasupra arăturii,/ un ghemotoc de holdă verde/ îți va sări în ochi“ (**Pâinea**). Poezia lui Ioan Alexandru e a unei ființe pe un drum mereu înapoi, invers, *așteptându-și nașterea* sub zăpezile care îmbracă femeile „atrasede lună“ și albesc genunchii fetelor: matricea, adică: „Cunoașteți ninsorile, fumul acesta ceresc –/ arde

sus otrava firii noastre, jar etern/ și fumul se ridică în straturi spre pămînt./ Îmbrățișarea noastră când s-a dus revin doar erorile din noi spre ea./ Credița când se sparge de-un val/ de întuneric ce-i dă cu tifla/ timpul peste noi răstălmăcită falnic/ de-un hârc de inorog./ Femeile se ridică pe deal atrase de lună/ în nopțile de mai,/ nesomnul lor, ninsoarea de acum./ Zăpezile întinse lângă mare,/ genunchi de fete-albind un haos fără chip./ Culcat pe-o aripă aș vrea/ să plâng întins pe spate/ în veșnica ninsoare“ (**Ninsorile**).

Nașterea din adâncul înghețat ori din veșnica ninsoare se face pentru a intra în **Infernul discutabil**; este nașterea unui om care poartă vina tragică de a purta un nume, chiar de a se fi născut, gustând din „pasărea vinovată“ a pomului cunoașterii (**Vine vremea**), stînd sub zodia nedreptății fratelui mai mare (**Dealuri**), a înțelegerii pildei care vorbește despre trecerea cămillei prin urechea acului (**Pas de pas**): în păcat și în imaginea vinovată a răstignitului pe cruce viu sîngerînd: astfel și cu acest final se naște omul din poezia lui Ioan Alexandru, din infernul său (in)discutabil: „În ploaie pe mare strînși,/ într-o colibă spartă/ ne pregătim de drumul spre pămînt./ Fulgeră-ndelung în noapte,/ apele gem în vârtejuri sure scîndurile putrede pârăie sub picioare./ Singuri și tineri fără somn,/ când răstignitul pe cruce viu sîngerînd,/ apăru peste noi. Ne-am ghemuit de teamă./ Ce speram? când arma lui se auzi trăsînd/ în piepturile noastre. Ardem? Dormim?/ Sau am murit de mult?/ Crucea cu barba pală dispare în adînc,/ trasă de sfori cerești spre zări nemuritoare“ (**Apariție**). Odată născut, omul ajunge în „țara infernului“, locuită de figuri asemeni femeii oarbe care „trăiește într-o casă de piatră“, îmbătrînind printre meri înfloriți, stînd să cânte „atât de pustiu/ că ruginesc clopotele în turnul bisericii“ (**O casă**); aici, pămîntul e un „clopot sugrumat“ sunînd trist în „haosul din noi“ (**Clopotele**), nici măcar umbra „nu ne mai recunoaște“ (**În schimbul nostru**), orice „pom roditor se sălbătește“ în tăcerea „necredinței noastre“ (**Furtuna**); până și poetul (identificat mereu în „efigia“ Nicolae Labiș) e „coroana de spini pe fruntea generației“, iar eternii cai din poezia lui Ioan Alexandru nu se mai nasc, nici măcar nu sunt lăsați să viețuiască pentru ca omul să se recunoască în ei, ca în volumele precedente: ei sunt uciși: „Astfel toți caii – s-a hotărât să piară./ Era o vîntătoare de coame peste tot;/ arcași trăind până acum în umbră/ și-au scos din tinde vechile săgeți./ Din cozi s-au făcut bidinele/ și-n catedrale perne sub genunchi;/ din copite clei pentru lipit așe./ Și căsăpiți – cada-vrele la porci ce-mestecau/ cu poftă-ngrozitoare./ S-au scris și cântece frumoase despre cai,/ cum trec spre abatoare, slăbănogi,/ mînați de floarea soarelui către apus./ Golul athletic rămas în aer după/ prăpădul lor e un fel de laț ce ne/ înădușe pe toți când ne ridică luna/ capul de pe humă“ (**Elegie**). Cu **Infernul discutabil** suntem în 1967, în perioada de relativă „liberalizare“ a discursului literar; poetul e mult mai aproape de eveniment, ca în evocarea episodului uciderii cailor, din vremea colectivizării: sau astfel, departe de poezia patriotică a anilor tinereții lui Ioan Alexandru: „În aceste ținuturi după doi ani,/ orice pom roditor se sălbătește./ Pe pielea apei goală se-ndeașă/ un fel de păr mătreașos./ Frunzele se chircesc/ ca și cum o altă oală fierbinte/ le-ar opări tot timpul./ Sîngele-și părăsește albiile firești/ și se adună ciorchine

suprapuse/ pe la-ncheieturi./ Prunii sunt vineți din pricina alcoolului/ stors din piatră seacă./ Oglinzile-n pereți/ prind rădăcini de putregai/ și noaptea-nădușe copii-n așternuturi./ vocile se confundă cu biciul./ mâinile cu seceta./ Părul femeilor e-o patrie de fum sub care jarul ochilor mocnește;/ în cuiburile clopotelor babele clocesc/ ninsorile ce o să vină,/ păsările se umflă noaptea-n cuiburi/ și când răsare luna cu ghearele prin nori/ plesnesc de nenoroc./ drumuri cu măsele hârbuite/ macină pașii călătorilor./ În aceste ținuturi/ o! cum îmbătrânesc dintr-o dată;/ mă trage pământul, cad pe brânci/ și ploile toamnei pătrund în mine“ (**Ținut**).

Ținutul infernului discutabil e, în fapt, Pustia, cu vămile ei prin care Ioan Alexandru trece spre **Imne, Vină, Vămile pustiei și Poeme**, re-prezintă limita, capătul ținutului desfigurat, haosul de dinainte de geneză: nu e Pustia ispitelor din Noul Testament, ci începutul: „pergament ceresc întins între Izvor și Mare“ (**Ce este Pustia**), locul unde „nu există început și sfârșit“ (**Fluturi negri**) și unde pământul „doarme-n sine nedesfăcut și gol“, iar stelele se-ncheagă „în dosul lumilor crăpate“ (**O, mamă**). În Pustie, poemele sunt un fel de drum pe care nu poate călători nimeni în afara îngerilor (**De unde vine umbra**); vremea când s-au retras profeții și Fiul venit „încă n-a fost auzit în lumea porturilor“ (**Mormântul poetului**); e vremea Apocalipsei, când „trâmbița a treia a pornit“ și când se nimicesc întâiele popoare: „Nu întoarce capul

îndărăt/ Când pe cetăți blestemul se coboară/ Și turmele din arsele pășuni/ Cu behăit se mută-n altă țară./ Nu-ntoarceți capul ni s-a poruncit/ Și totuși iață-l pe Poet cu jale/ Se răsuțește singur îndărăt/ Sfidând sfios porunca Dumisale/ Trăsnet veni încremenindu-l deci/ Pe culme-ntors cu capul într-o parte/ Pierdu trecut astfel și viitor/ Un stâlp de foc la margină de moarte/ Ce a văzut Poetul parc-am ști/ Și totuși când să repetăm ce spune/ Nu mai găsim decât Pustia-n noi/ Deșertăciuni sunt toate și deșertăciune/ Parcă știam ceva, dar am uitat/ Era un fel de vuiet care vine/ De pe căderi amarnice în sus/ Lovindu-se de mine și de tine/ Un fel de veșnic tânăr răsărit/ Culcat pe-o aripă amară/ Ce curge pe-un fluviu spre un deal/ Sub care crește sângele de fiară/ Cât de pustie-i zarea fără El/ Poetul început de Fire/ Pe marginea prăpastiei lăsat./ Între Pustie și nemărginire./ O, valorile ce se-neacă reci/ Unul în altul și e pururi noapte/ Și corbii neființei se aud venind/ Din pulberea semințelor abstracte/ Se-apropie vremelnice porunci/ Și cine, Doamne, vai, că le pricepe/ Când scârțâie în șubrede țâțâni/ Mânzul în burta putredelor iepe/ E vremea îngerului asfințit/ În dosul muntelui cel mare/ Trâmbița a treia a pornit/ Se nimicesc întâiele popoare“ (**Porunca**). Dincolo de Apocalipsă și Pustie sunt Imnele: ale bucuriei, iubirii și țării.

Marius CHELARU

Din Caucaz, prin Persia și Iași spre veșnicie^{*}

Caucazul, cu teritoriile învecinate, Transcaucazia¹, Azerbaidjan și apoi spre Daghestan și mai încolo, în afară de frumusețea locurilor, de istoria complicată, înseamnă o zonă cu interferențe care au dus la sinteze (și) culturale interesante. Literatura popoarelor dinspre Azerbaidjan, Georgia,

¹ V. Gamkrelidze, în „Transcaucasia“ or „South Caucasus“? *Towards a more exact geopolitical nomenclature*, publicat în „Postcommunist Democratic Changes and Geopolitics in South Caucasus, International Research Center for East-West Relations, Tbilisi, 1998, la p. 40-42., explică termenul „Transcaucazia“ („Transcaucasus“, „Transcaucasia“) ca fiind traducerea din rusescul Zakavkazje, „The area beyond the Caucasus Mountain Range“. În Occident însă, impresia este că percepția generală nu e foarte departe de cea a lui James Bryce, din *Transcaucasia and Ararat, Being notes of a Vacation tour in the autumn of 1876*, ed. a IV-a revizuită, McMillan, New York, USA, 1896: „Transcaucasia is a convenient general name for the countries lying between the Black Sea, the Caspian and the Caucasus, which make up the dominions of the Czar in Western Asia.“ În „politică“, sovieticii au „simplificat“, în felul lor lucrurile. Au creat Republica Sovietică Federativă Transcaucazia(nă) (1922-1936), care includea Armenia Azerbaidjan și Georgia, și politicienii spuneau că, din moment ce erau dincolo de Caucaz... era „Transcaucazia“.

Armenia, Iran până în Crimeea și apoi spre Istanbul este un „mozaic“ complex. Sunt poeți mari, despre care, din diverse motive, știm, aici, foarte puțin.

Limbile popoarelor de acolo, care sună melodios și în urechile celor veniți de departe, au și ele o istorie interesantă, datorată inclusiv acelor elemente de sinteză (și) culturală asupra cărora ne vom opri acum cu precădere, pornind însă de la faptul că Georgia, dincolo de toate acestea, are propriile tradiții, o limbă frumoasă² și o cultură aparte.

Gândindu-mă la regiunea aceea (în care auzi cântece despre cei nouă frați Kherkheulidze, căzuți eroic în lupta de la Marabda, din 20 iunie sau 1 iulie 1625, a oștilor lui

² „Georgienii au o profundă și ardentă dragoste pentru limba lor, care, în cuvintele unui cântec din secolul al X-lea, conține în profunzimea sa toate felurile de mistere“. (Sh. Dzidziguri, *The Georgian Language*, Tbilisi, 1969. cf. Katharine Vivian, *Sufic Traces in Georgian Literature*).

Teimuraz I împotriva persanilor puternicului Șah Abbas I, care a domnit între 1588–1629, conduși de prințul Isa-han Safavi, despre „Pegasul“ georgian, Merani, ori povești care te duc din Caucaz în îndepărtatul Misreti/ Egipt, alături de eroi purtând pe cap kabalakhi, acel acoperemânt pentru bărbații locului), dar și la mari poeți care au petrecut ani din viață și pe teritoriul țării noastre, mi s-a părut interesant că unii ei scriau și în persană sau au fost influențați într-un fel sau altul de limba/ lirica persană/ arabă. Amintesc doi, născuți la mii de kilometri distanță unul de altul – Naim Frashëri (1846-1900), considerat întemeietorul poeziei moderne albaneze, nume de seamă al renașterii culturale naționale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, poetul național al Albaniei, și georgianul Besarion Zakarias Gabașvili, cunoscut după pseudonimul Besiki (Tbilisi, 1750 – 25 ianuarie 1791, Iași).

Naim Frashëri era de loc din Frashër (în care s-a născut Nasibi Tahir Babai/ Tahir Skënderasi, m. 1835, considerat un sfânt al ordinului albanez Bektași, dar și reprezentant dintru începuturi al perioadei Bejtexhinji), sat în care a fost înființată o școală primară mixtă, în 1893, subvenționată de statul român până în 1915. Satul era locuit și de aromâni; Thede Kahl consideră că familia poetului ar fi de origini aromâne (vlahe). Adept al ordinului Bektași (a scris, de altfel, și o carte, *Fletore e Bektashinjet/ Carnetul/ Caietul Bektași*, publicată la București, în 1896), influențat în tehnica sa de mari poeți ai lumii persane ca Attar și Saadi, a debutat în persană (a scris și gazeluri, ode/ qaside), limbă pe care o cunoștea, ca și turca, araba și greaca ș.a.. (A tradus întâi în turcă prima parte a *Iliadei*, publicată în 1886, la Constantinopol, *Iliada*. Este primul care a tradus-o în albaneză) Idei legate de acest ordin se regăsesc și în alte opere ale sale. (În Albania, între secolele al XIV-lea și începutul celui de-al XIX-lea se folosea și scrierea turcă otomană-arabă-persană numită *Elifbaja* – ultima versiune a acestei *Elifbaja shqip* fiind creată de Rexhep Voka, 1847-1917, poet al literaturii Bejtexhinj, dar și al mișcării naționale.) De pildă, în volumul de poeme *Luletë e verësë/ Florile primăverii*, București, 1890, unde sunt vizibile și influențe ale marilor poeți persani. A fost, s-a spus, și ultimul poet din Balcani care a scris în persană³, însă operele în albaneză cele mai cunoscute le-a publicat în România, la București, începând cu 1886.

Și Besiki, care a fost trimis nu doar o dată ca diplomat și în Persia (prima dată cu o misiune delicată, în care a eșuat, supărându-și împăratul, pe Iraclii al II-lea), la curtea lui Karim han (care a refuzat titlul de șah, adoptându-l pe cel de wakil al-ra'âyâ/ alesul supușilor), el însuși mare iubitor de versuri, are legătura sa cu poezia persană, pentru care aranjamentul rimelor definea forma poetică „clasică“. Limba persană era considerată în regiune (cum spunea, de pildă înțeleptul daghestan Dibir Qād-î din Khunzakh, n.

1792, care a compilat un dicționar persan-arab turc pentru hanul/ regele avar Umma Khan, 1774–1801, – care apare în cronicile georgiene printre conducătorii celor mai devastatoare raiduri ale oștilor hanatului avar –, cea mai elocventă (afșah)... după arabă⁴. Iar Teimuraz I (1589-1661), care a dat versiuni în georgiană la *Leyla și Mejnun*, *Yusuf și Zuleiha* ș.a., și s-a proclamat cel mai mare poet al Georgiei, mai mare și decât Șota Rustaveli, spunea că „dulceața limbii persane“ (fusesse educat la curtea Savafidă, stăpâna bine limba/ poezia persană) l-a obligat să scrie astfel de versuri.

Dacă, făcând o ultimă referire la Albania și Naim Frashëri, acolo apăruse prin secolul al XVIII-lea (pierzându-și treptat influența în secolul al XIX-lea) literatura tip „bejtexhinj“ (din limba turcă, pe filieră arabă/ persană, de la *beyte*⁵, prin extensie „poem“), care scriau în elifba (folosind, alfabetul arab, și cuvinte persane, turcești, arabe) și adepții beктаși aveau tradiție în ce privește poezia acelor aşik, cântecele lor numindu-se *nefes* (respirații, ca esență a spiritului), acompaniindu-se la bağlama (gen de lăută), bender (tobă), kemence (tip de liră) ș.a., spre final preponderent religioasă, în Georgia era un alt tip de peisaj, deși nu cu totul și cu totul diferit, dat fiind că și pe acolo au trecut, peste secole, mongolii, turcii, persanii, arabii ș.a. De aceea poezia autorilor de aici cunoaște influențe interesante. Și de aceea se dezvoltaseră fenomene ca turnirurile de curte cu poeți locali și străini, se întâlneau aezii rătăcitori, dezvoltându-se poezia/ creația „așugă“ (după unii pornită de la Yunus Emre, deși acesta nu a fost chiar un aşik). Adică a ceea ce în zona turco-arabo-persană se numeau aşik (din arabă – aşeq, îndrăgostit) – poet/ recitator rătăcitor, cu nuanțe/ specificități de la loc la loc întâlniți în Turcia, Azerbaidjan, Georgia, Turkmenistan, Armenia, Iran ș.a. În Caucaz, ca și în alte locuri, deveniseră faimoase acele mijlises (mejlis/ majales – întâlniri/ concursuri ale unui număr de poeți rătăcitori). Referitor la acest tip de adunări în lumea persană există și o antologie, *Noz'hat al-Majāles/ Bucuria întâlnirii grupurilor*, cu cca. 4000 de poeme persane a cca. 300 de poeți din secolele XI-XIII, compilată undeva prin secolul al XIII-lea de poetul persan Jamal al-Din Khalil Shirvani, care a adăugat în carte și 179 de catrene ale sale, ode, și 50 de distihuri. Treizeci și trei de catrene ale lui Khayyam au fost regăsite aici, alături, de pildă, de unele ale lui Avicena.

În acest larg areal au fost poeți renumiți între oamenii care populau mii și mii de kilometri pătrați, ca Sayat

³ A scris, cu totul, 22 de opere: una în persană, patru în turcă, două în greacă și 15 în albaneză. Aceste opere le enumeră și descrie, pe scurt, și Robert Elsie, în *Albanian Literature. A short history*, I.B. Tauris, Londra, 2005, p. 67 și urm.

⁴ De pildă, în scrierile despre Caucaz/ Transcaucazia ale lui Cyril Toumanoff, dar mai ales V.F. Minorsky (și în *Studies in Caucasian History*, London, Taylor's Foreign Press, 1953, și în altele) am citit multe detalii interesante despre bucoavne străvechi din diverse locuri legat de trecerea arabilor/ persanilor/ arabilor/ turcilor ș.a. pe aceste meleaguri, diverse interdependențe, despre cum în după în „1121-2 regele David al II-lea“, „the Restorer“, „în cele din urmă a ocupat Tiflis, dar numele „emirilor“ locali din casa lui Ja'far sunt menționate și în vremuri de după“ (*Caucasica in the History of Māyyafāriqīn*, în „Bulletin of the School of Oriental and African Studies“, University of London, Vol. 13, No. 1 (1949), p. 27-35).

⁵ *Bayt/ beyt*: în poezia turcă/ arabă/ persană însemna un vers/ cuplet alcătuit din două părți aproximativ egale, numite (*mesrā*).

Nova sau Aşik Umer, şi atâţia alţii. Pertev Naily Baratov, un autor din regiune, împărţea într-un studiu aceşti aezi din ultimele şapte secole în patru mari categorii/ direcţii: 1. „aşugh-ii sufi, 2. urbani, 3. rurali, 4. nomazi/ răătăcitori.

Besiki, şi el un nume cunoscut, ca şi poliglotul Sayat Nova, a trăit într-un loc şi un timp în care poezia cunoştea ani aparte. Tatăl său, Zaharie Gabaşvili (născut în 1707), ajuns duhovnic la curtea lui Teimuraz al II-lea al Cartliei şi Carethiei (Georgia fiind, pe atunci, împărţită), era „bun cunoscător al filosofiei antice, predicator şi orator, minuat poet şi scriitor“⁶. Zaharie a reînfiinţat şi o şcoală filosofică la care au studiat nume notabile în epocă, primind funcţii importante de la Teimuraz al II-lea, dar fiind temut, chiar duşmănit de Iracli (fiul împăratului), care va urca apoi pe tron. A luptat pentru credinţa ortodoxă a ţării cu cei care aveau înţelegeri secrete cu catolicii, cu Papa, între care, pare-se, şi Iracli. În 1762, moare Teimuraz al II-lea, urcă pe tron Iracli al II-lea, Zaharie ajunge să fie destituit şi pleacă în exil. Besiki însă a venit pe lume în 1750, cât încă Zaharie era la putere. Astfel, a studiat (şi) la şcoala aceasta, între învăţaţi de marcă, ştia limba/ mitologia greacă, cultura/ limba/ literatura persane, obligatorii atunci în înalta societate a locului, având şi educaţie muzicală (cânta la instrumente populare ca chonguri, panduri, saz ş.a.), era deprins cu armele. Ajunge, astfel, având şi înfăţişare remarcabilă, să fie şi imitat în ce priveşte îmbrăcămintea, comportamentul, şi duşmănit. După ce Zaharie pleacă în exil, Besiki, având 12-13 ani, rămâne în ţară protejat de Ana, mama vitregă a împăratului. Aşa se face că fiul mai mic al lui Iracli, organizând oştile regulate, l-a luat în corpul său de oşti de elită. Fanny Djindjihaşvili, în prefaţa sa din 1977, reproduşă şi în ediţia de faţă, oferă cititorilor mai multe detalii despre cum trăia Besiki la curte, relaţiile lui, felul în care era privit, intrigile/ comploturile, poveştile de dragoste ş.a.

Aşadar, Besiki provine dintr-o ţară cu o cultură veche (prima operă care a supravieţuit până azi, din acest spaţiu, este *Martiriul lui Shushanik*, de Iacob Tsurtaveli, scrisă între 476-482, despre felul în care a fost torturată şi ucisă Shushanik, în oraşul georgian Tsurtavi, de către soţul ei, Varsken – care, pentru putere/ alianţe, renunţase la creştinism pentru zoroastrism –, pentru că a refuzat să renunţe la credinţa creştină), dar care a avut o profundă legătură cu limba şi poezia persană, marii poeţi ai locului cultivând diverse forme/ formule poetice urmare şi acestei sinteze culturale. Însă, dincolo de aceste influenţe, vorbim de o ţară cu o cultură/ literatură cu o tradiţie (şi) creştină veche⁷,

⁶ Ioane Batonişvili, fiul lui Gheorghe al XII-lea, în *Calmasoba*, „adevărată enciclopedie a vieţii şi obiceiurilor din Georgia“, citat de Fanny Djindjihaşvili, în prefaţa sa.

⁷ „Long before the Georgians possessed their own alphabet and literature, they were versed in the learning and lore of the Greek and Iranian worlds, as well as having myths and legends passed down by word of mouth.“ „Though the date and circumstances of the invention of the Georgian alphabet have often been disputed, the facts seem incontrovertible. Christianity, we know, became the official religion of Armenia and Iberia early in the fourth century, and also spread rapidly into neighboring Caucasian Albania. After a century of worship

în care şi imnografia creştină⁸ avea un loc semnificativ, cu diverse tipologii, unele cu ritmică influenţată/ legată de a cântecelor folclorice/ populare, cum au relevat cercetători georgieni (de pildă Korneli Kekelidze⁹), ori/ sau, cu discuţii nuanţate, de cele greceşti/ bizantine. Amintim forme ca: tueni/ imn de fiecă zi, galobani/ cânturi, mekhuri, despre care Kekelidze spunea: „trebuie cântat, nu citit“, zatiki – cântate de Paşte ş.a. Genul epopeic (iranienii spun că datorită vechii poezii persane) era tradiţional. Şota Rustaveli, cel care (în perioada socotită în Georgia a „vârstei de aur“¹⁰, secolele XI-XIII, începută cu David al IV-lea cel Mare) compunea *Viteazul în piele de tigr*¹¹, scrie cu ironie despre poemele de mai mică amplitudine.

După unii, cele mai vechi formule de poeme din Georgia ar avea legătură cu literatura ecleziastică, regăsindu-se în fragmente în versuri din textele hagiografice, după alţii¹² ar trebui mers de fapt mult înainte: ar fi existat o literatură păgână cu tradiţii semnificative la georgieni. După alţii, mai recent, nu ar fi nici folclorice, nici ecleziastice (Apolon Silagadze dă exemple din *Sakme Mocikulta/ Faptele Apostolilor*). Cert este, spun georgienii, că, înainte de traducerea de poezie religioasă din greacă, exista în Georgia vers scris¹³.

from Greek and Syriac texts, the need for religious books in the vernacular became pressing throughout Christian Caucasia. With the encouragement of the Byzantine Church, a commission was set up under St. Mesrop (Mashtotz), an Armenian cleric, who worked with local informants and produced amazingly precise phonetic tables of the sounds in the Armenian, Georgian, and Albanian languages.“ – David Marshall Lang, *Landmarks in Georgian Literature* (Inaugural Lecture, London, School of Oriental and African Studies).

⁸ Deşi am întâlnit, discutând cu autori din zonă (dar nu numai), apoi am citit, că mulţi consideră că imnele religioase nu sunt poezie, nu doar pentru că sunt legate de/ create în biserică, legat de serviciul religios, alţii spun că trebuie avută în vedere legătura cu Spiritul Sfânt, în plus nu vorbesc de probleme personale, emoţii telurice ş.a. Dincolo de discuţia legată de muzică, armonie (georgienii au un termen – *mortuleba*), polifonie/ lipsa acesteia ş.a., alţii cred că e poezie, dar creată pentru biserică, cu regulile lor etc. Dar e o dezbatere veche...

⁹ Cf. Gocha Kuchukhidze, *Imnografia georgiană*, în *Georgian literature, History in the context of International Literary Process*, I, Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature, Georgia, Tbilisi, 2016.

¹⁰ Sunt două perioade în istoria Georgiei în care literatura a cunoscut o înflorire aparte: Vârsta de aur (figura poetică dominantă e considerată Şota Rustaveli), între secolele al XII-lea şi al XIII-lea, care s-a „întretăiat“ pe drumurile poeziei cu epoca marilor poeţi sufi; apoi, după lungi secole de invazii, lupte interne şi cu duşmani din afară, în secolul al XVII-lea, târziu, a început „Vârsta de argint“, cu oameni de stat/ literaţi/ savanţi ca Sulkhan-Saba Orbeliani (care a alcătuit un lexicon georgian ş.a.), Davit Guramishvili ş.a.

¹¹ „Cântecul de lebedă al „epocii de aur georgiene“ – David Marshall Lang, *Landmarks in Georgian Literature* (Inaugural Lecture, London, School of Oriental and African Studies. Şota Rustaveli a mai apărut în română, de mai multe ori: la Casa Şcoalelor, în 1947, Editura pentru toţi, în BPT, 1963, în 2016 la ePublishers ş.a., iar recent o altă ediţie, cu titlul *Cavalerul în blană de tigr* (cu nota „roman medieval în versuri), în versiunea semnată de Eugen Enea Caraghiaur, la Editura Semne.

¹² P. Ingorokva.

¹³ A.G. Baramidze, G.M. Gamezardashvili, *Georgian literature*, University Press of the Pacific, Honolulu, Hawaii, ediţia 2001 – în *Introducere* citim că „mult înaintea cărţilor scrise în Georgia erau variate forme de folclor, mituri, cântece epice şi lirice“.

Oricum, majoritatea specialiștilor georgieni încep, din câte am constatat, cercetările despre istoria poeziei lor cu folclorul. Prima carte/ primul tratat de poetică/ teoria poeziei al unui georgian (1731) aparține lui Mamuka Baratashvili, care, urmându-l în exil pe suveranul său, Vakhtang VI, a scris la Moscova *Chashniki anu leksis stsavlis tsigni/ O teorie a prozodiei*, în două părți (prima: definirea esenței și scopului poeziei, principii de prozodie, a doua cu exemple de versete georgiene), în care nota (vorbind detaliat despre ce înseamnă „vers“, „poem“ ș.a.) că „poemul este principalul în lumea asta“, folosind o terminologie interesantă (deși nu agreea multe aspecte din literatura persană, în special elementele fantastice, denumindu-le „povești tăărăști cu zâne“, criticându-l pe Teimuraz I și discipolii săi). De pildă, pentru cel care compunea poeme folosea trei termeni: matqjami, melekse și meshaire, iar poemele au fost „împărțite“ în: simghere (poezia era în shairi/ catrene de 5-3 silabe), apoi altele cu shairi cu 4-4 silabe ș.a., notând și că în zonele montane „poezia domina proza“. Mai scrie că îmbrăcarea cuvântului în haina poemului a fost sub semnul ritmului, și pentru vechii georgieni poezia nu era strict sub semnul muzicii, ci legată mai curând de un număr definit de silabe. Astfel, erau mtblur (cân-tece de coasă) și de jale (natiral), care aveau nouă silabe pe vers, rima fiind ades absentă. Astfel, după separarea poeziei de melodie, rima (și după modele/ reguli persane, de la khafye, radif ș.a.) a început să fie utilizată curent în poezia populară.

Cercetătorii subliniază și faptul că, fiind la răscrucea de drumuri religioase/ comerciale, trebuie înțelese aportul/ influențele poeziei persane și grecești/ bizantine, dar, pe de altă parte, rădăcinile vin din folclorul montan. Sigur, în timp au apărut variațiuni complexe de versuri rimate, s-a dezvoltat genul epic etc.

Și autorul evocat aici, dar și alți poeți înaintea sa (cu toate influențele amintite, manifestate și în vocabular, simbolistică uneori și cu note din mistica sufi¹⁴ sau simboluri perso-arabe, de la bulbul/ privighetore la filomel, roză, lună ș.a. – pe care le întâlnim și la Besiki –, forme orientale tip gazel, qasida ș.a.), au cultivat și inovat genuri lirice, de mai mică sau mai mare amplitudine.

În contextul acestor influențe/ sinteze culturale (cu rădăcini, după unii, poate prin secolul al XI-lea¹⁵, după alții, deși sunt diverse discuții, chiar de mai înainte, de prin secolul al IV-lea¹⁶ ori mai devreme) se discută, de pildă, despre Mose Khoneli, secolul al XII-lea, cu *Amiran-Darejaniani*¹⁷ (atribuit lui de către Shota Rustaveli, în epilogul la *Viteazul*

în piele de tigr), una dintre cele mai cunoscute/ importante opere din poezia epică medievală georgiană, în același secol XII – *Tamariani*, de Grigol Chakhrukhadze, în fapt o colecție de 22 de ode și o elegie închinată reginei Tamar (1184-1213), în care autorul folosește o formulă pentasilabică novatoare, numită de cercetători *chakhrukhauri*, *Visramiani*, transpusă în proză de Sargis Tmogveli curtean loial al reginei Tamar. Și, desigur, poate în primul rând, *Viteazul în piele de tigr* a lui Rustaveli ș.a. (După ce a compus *Tamariani*, Chakhrukhadze a părăsit curtea reginei Tamar și a rătăcit prin lume, fiind semnalat în Iran și diverse țări arabe ca un „poet rătăcitor“, recitând în arabă și persană, fără să fie clar de ce, dar aparent având comportamentul unuia care apucase pe calea sufi.¹⁸)

De la etapă la etapă au fost schimbări ș.a., pornind, de pildă, de la epoca în care, prin *Vepkhistqaosani*, după unii, a fost înstăpânit în poezia georgiană acel șairi de 16 silabe numit „rustvelian“¹⁹, la, de pildă, Davit Guramishvili (1705-1792)²⁰, autorul unei cărți cu poeme autobiografice, *Davitiani* (cel mai faimos fiind *Ghinionul Georgiei*), azi considerată poate cea mai importantă operă din literatura georgiană a secolului al XIX-lea (nu a fost publicată în timpul vieții lui) și prin aceea că a introdus o mare varietate metrică și de rimă²¹. Apoi Nikoloz Baratashvili, ca inovator, dar cerând și întoarcerea la tradiții, apoi în secolul al XX-lea Galaktion Tabidze, supranumit de mulți „noul Rustaveli“ al vremurilor sale etc.

Așadar Besiki, considerat ultimul mare reprezentant al literaturii vechi georgiene, mulți văzându-l înaintea de alții imediat după Davit Guramishvili, rămâne²², ca mulți din epoca sa și sub o sensibilă influență orientală. Se cultivau diverse forme poetice persano-arabe, cu denumiri „adaptate“ locului („bayati“, „muhambazi“²³, „mustazadi“²⁴,

¹⁸ Pavle Ingorokva (1893-1893) (membru în comisia instituită de Academia Georgiană de Științe pentru studierea *Viteazului în piele de tigr*, a scris diverse monografii și despre Rustaveli, și despre alte aspecte din literatura/ istoria Georgiei ș.a.), în *Viteazul în piele de tigr*, Tbilisi, 1938 (cf. Katharine Vivian, *op. cit.*).

¹⁹ Khintibidze A., *History and Theory of Georgian Verse*, Tbilisi, 2009 ș.a..

²⁰ *Idem.*

²¹ *The Princeton Encyclopedia of Poetry and poetics*, ed. A IV-a, editată de Ronald Greene, Stephen Cushman ș.a., Princeton University Press, New Jersey, SUA, 2012, p. 555. Sau, din cărțile publicate în Occident, cu mai multe detalii, A.G. Baramidze, G.M. Gamezardashvili, *Georgian literature*, University Press of the Pacific, Honolulu, Hawaii, ediția din 2001, p. 38 și urm. Khintibidze, în *op. cit.*, p.39-43, vorbește despre 57 de metri, 40 fiind introduși chiar de Davit.

²² D.M. Lang, *op. cit.*: „Meanwhile, a considerable literary revival had taken place during the so-called ‚Silver Age‘ of the seventeenth and eighteenth centuries, which produced several poets of considerable talent in particular, King Teimuraz I, David Guramishvili, and Besarion Gabashvili, known as Besiki“.

²³ În câteva locuri din Transcauzia am ascultat cântece gen *muhambazi*. Am citit, pe de altă parte, niște eseuri interesante despre cum a apărut din cultura urbană poliglotă a zonei, dar având rădăcinile în zone persane/ arabe.

²⁴ Mustazād – formă clasică de poezie, practică de persani apoi arabi, turci, dar și de poeți ai unor popoare din zona lor de influență, gen urdu, și iată, georgiană. *Ad litteram* ar însemna „adaos/ adăugat/ suplimentat“. E.G. Browne, în *A literary history of Persia*, ii, 41), îl traduce „increment poem“. Cel mai adesea a fost practicat într-o formulă

¹⁴ Katharine Vivian, în *Sufic Traces in Georgian Literature*, Institute for Cultural Research, Monograph Series No. 18: „Many themes in Sufi tales are found, in different forms, in Georgian“.

¹⁵ De pildă, în *Kartlis tskhovreba/ Analele Georgiei*, cronică din secolul al XI-lea, sunt pasaje referitoare la *Șah-name* dar și la altele care sugerează familiarizare cu literatura persană.

¹⁶ Posibil întreruptă de cucerirea Persiei și a unor teritorii din Georgia de către arabi, prin secolele VII-IX; și aici însă putem vorbi, de exemplu, de traducerea, pe filieră arabă, a unei opere budiste, Varlaam și Ioasaf (persană *Belawhar o Būdāsaf*), în Georgia *Balavariani*.

¹⁷ S-ar putea traduce ca *Povestea lui Amiran, fiul lui Darejan*.

madjama – după un poem al lui Teimuraz ș.a.). Besiki a imprimat poeziei un mai puternic specific georgian. Ca și Sayat Nova²⁵ („ashug“ și muzician de origine armeană, pe numele real Harutyun Sayatyan, 1712/ 1722-1795)²⁶, Besiki, prin poemele sale, a avut un impact major, dezvoltând limbajul/ melodicitatea, modalitățile de scriere ș.a.. Având mulți admiratori/ imitatori. unii au semnat cu numele lui, uneori fiind dificil de distins care sunt cu adevărat creațiile sale și care nu. Pe de altă parte, din cauza vieții sale complicate, călătoriilor, se pare că multe dintre manuscrisele lui s-au pierdut. Cât a trăit nu a fost prea publicat, dar copii ale poemelor sale au avut o circulație semnificativă, deși, spun specialiștii, e probabil ca multe titluri ale poemelor, poate texte întregi să fi fost „inventate“ de copii/ imitatori.

La trecerea dintr-o limbă în alta, dincolo de căutarea echivalențelor pentru cuvinte și expresii, la poezia vremurilor lui Besiki, în particular vorbind acum, în acele locuri de sinteză culturală sunt dificil, uneori imposibil de transpus multe aspecte de mentalitate/ vocabular, de la chestiuni care țin de jocurile de cuvinte/ înțelesuri proprii numai unei limbi într-un loc și un spațiu date, la diversele influențe care vin, cum este cazul aici, din trecutului Georgiei, din felul în care s-a făcut „melanjul“ între tradiția credința creștină/ populară și valurile de tot felul de popoare care au trecut pe acolo/ multelor hanate care au apărut și dispărut în regiunea Caucazului, sau aspecte care țin lumea poezilor rătăcitori, a simbolisticii sufi cu reverberații complexe. Un exemplu: un cuvânt din acest volum, trecut prin limba rusă fără a fi explicat – *mijnur*, îndrăgostit, despre s-a spus că ar putea proveni din persană, de la numele lui Majnun, din celebra *Leya și Majnun*, care a devenit sinonim cu nebun/ suferind din dragoste.

Sunt dificil de perceput cu totul semnificația, dar și muzicalitatea/ măiestria aparte cu care Șota Rustaveli (într-un poem în care călătorim din depărtările Orientului până spre cele ale Occidentului, dar profund patriotic) folosea, de pildă, versificația cu catrenele tip *shairi*

---

asemănătoare cu gazelul sau rubay-ul, fiecare hemistih fiind urmat de un vers cu metrică scurtă, dar care are, între reguli, de pildă, legătura metrică cu primul hemistih, un mod anume de a conține metri utilizați în alte hemistihuri ș.a. Jan Rypka și colab, *History of Iranian literature*, D. Reidel Publishing Company, Dordrecht, Holland, 1968, p. 96, 97, scrie despre mustazad astfel: „foarte rar întâlnim mustazad, „adaos/ supliment“, caracterizat de refren (în sensul familiar), după fiecare semi-distih și amintind de tonul unui cântec folcloric. S-a răspândit considerabil în poezia revoluționară a secolului XX.

²⁵ Numele lui a fost interpretat în mai multe versiuni; una spune că ar însemna Prințul poemelor/ cântecelor, de la arabul *sayyid* și persanul *nava*; tatăl său, pare-se, era din Alep sau Adana, nu e limpede. Despre viața sa: Charles Dowsett, *Sayat'-Nova. An 18th century Troubadour. A biographical and Literary Study*, Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Editum consilio: Universitatis Catholicae Americae et Universitatis Lovaniensis, Leuven, Peeters Publishers, 1997.

²⁶ Într-un eseu al unei cercetătoare de origine armeană, muzicolog, profesor la Conservatorul de stat Komitas din Yerevan, Yernjakyan Lilit (*Ashoogh love romance in the context of the near east musical interrelations*) am citit că „Sayat-Nova a fost primul care a cântat în georgiană melodiile iraniene de o calitate deosebită, făcându-le populare la Tiflis, un centru cultural multinațional al Transcaucaziei“.

cu monorimă²⁷, cum par a fi cele folosite de Besiki în *Mierle sure* („În colivia neagră-s mierle sure –/ Privirea geamână n-o rabzi ușure:/ Un grai li-i cântecul cu triluri pure/ Și cum aleanu lor să nu mă fure?“ ș.a.). Sau greu de imaginat, dacă Besiki nu ar fi notat singur, cum sună cântat „după rastul persan: tonalitate de doliu“, un poem ca *Râu de lacrimi*.

Oștile tristeții relevă un poet preponderent liric (am în vedere și discuția liric-epic (și) din Georgia), care a avut o cale a sa în poezie, cu o tematică deloc monotona, de la viața domestică la cea de la curte, istoria neamului său, bătălii, traiul său, lirică erotică/ de dragoste (într-o manieră de a exprima iubirea de o delicatețe aparte), satirică ș.a., și o viață parcă desprinsă din poveștile de demult, cu fond creștin, dar și cu fir oriental. Pe de altă parte, a scris și poeme patriotice/ despre lupta georgienilor pentru libertate (de pildă, în acest volum, *Bătălia de la Aspindza*), personalități marcante (*Epitaful împăratului Solomon*). Besiki a introdus noi maniere de a scrie versuri care au influențat lirica georgiană, cultivând ca nimeni altul până atunci procedee stilistice diverse, când laconic, când folosind metafora, aliterația, simboluri mai vechi și mai noi, ș.a., exprimându-și sentimentele într-o manieră aparte la vremea sa. Chiar și trecute prin „filiera“ încă unei limbi, rusa, din care au ajuns în română, și-au păstrat, grație și traducătorului, Dumitru M. Ion (despre traducere/ tălmăcirile căruia am scris nu o dată) melodicitatea aparte.

Fanny Djindjihașvili în prefață și Dinu Flămând în postfață oferă două perspective de a citi lirica lui Besiki. Eu le-am citit poem cu poem, cu gândul toate cele ce le știam și despre poezia de acolo și despre cea a acelor rătăcitori, așugh, cum li se spune în Georgia, pe urmele cărora am călcat din Anatolia, de pe Eufrat, până în Bahcisaray și de acolo în Transcaucazia. Parcă, citind aceste versuri m-am regăsit din nou acolo, ascultând muzica unui *muhambazi*, simțind în suflet parfumul venind dinspre Georgia din inima unui autor cu un loc aparte în istoria literaturii țării sale.

Besiki, *Oștile tristeții*, ediția a II-a, traducere de Dumitru M. Ion, prefață: Fanny Djindjihașvili, postfață (*Un poet georgian*): Dinu Flămând, au colaborat: Gary Djindjihașvili, Laly Kociladze, Editura Junimea, Iași, 2018, 106 p.

* O formă mai puțin detaliată a acestui articol a apărut în „Convorbiri literare“, martie 2019.

²⁷ Cunoscute și drept „catrene rustaveliene“, au versuri în 16 silabe, cu cezura între a opta și a noua (cumva ca la beyt, din anumite perspective), având și rime feminine și dactilice și alte caracteristici și de rimă datorate limbii georgiene. Putem vorbi, pe de altă parte, de două tipuri de astfel de șairi: maghali (puternic/ înalt) – cu versurile în patru secțiuni de patru silabe, cezura fiind preferată pe a doua secțiune –, și dabali (slab/ jos) – fiecare vers e împărțit în patru părți de 5 și 3 silabe.

Ovidiu PECICAN

Lucian Boia și dicționarul *Mari istorici ai lumii*

Când a ajuns să facă din istoria istoriografiei o preocupare de căpetenie, universitarul bucureștean nu părea recomandat acestui domeniu printr-o vocație specială. Lucrurile s-au petrecut dintr-o nevoie pur administrativă. După cum relatează Lucian Boia însuși, chestiunea a ținut de dinamica vieții universitare și de progresul în carieră înțeles în termeni administrativi. Cineva poate primi să predea un curs ori se poate specializa într-o direcție pentru a se acoperi un gol din curricula și nu fiindcă ar excela dintru început în domeniul acela ori pentru că ar simți o chemare empatică spre respectiva zonă de interes. „A rămas vacant cursul de istoriografie, istoria istoriografiei, pe care îl ținea un conferențiar, pe numele lui Vasile Curticăpeanu. [...] Era un curs de istoriografie românească. Ca student, eu nu făcusem istoriografia și nu știam mai nimic. [...] Am acceptat cursul. Mi s-a oferit fiindcă aveam deja doctoratul. [...] Eram propriul meu asistent”¹. Ocazia vacantării cursului a însemnat și o promovare profesională; dacă nu administrativ, prin saltul pe o nouă treaptă academică – deși, în general, predarea de cursuri universitare revine gradelor academice superioare (conferențiar, profesor) –, atunci prin șansa de a concepe, într-o viziune proprie, problematica unui decupaj specializat. În anii respectivi, dar în principiu și astăzi, cursurile sunt programate, pe baza *curricula*-ei universitare, în funcție de nevoile articulării programului de ansamblu al unei linii de specializare din cadrul unei facultăți. De aceea, nu cursurile merg

după oameni, ci oamenii sunt chemați să se aplice nevoilor instituționale.

Lucian Boia a înțeles să profite de șansa ivită astfel și a pornit la treabă, asimilând metodic problematica istoriei istoriografiei. Disciplina are un rol determinant în profesionalizarea viitorilor istorici. Ea propune analiza și înțelegerea modului cum se articulează viziunea istoricului, condiționările determinante pentru aceasta, felul cum se folosesc instrumentele și metodologia meseriei și performanțele celor mai importanți reprezentanți ai scrisului despre trecut. Pe un alt palier, ea constituie o reflecție teoretică, dar și o trecere istorică în revistă a succesiunii de tendințe, de curente și de manifestări din zona scrisului istoric, cu evidențierea capodoperelor și aporturilor decisive, a marilor nume.

Pentru Lucian Boia primul curs de istoria istoriografiei era abia începutul. „... Un an mai târziu, s-a adăugat cursul de istoriografie universală: făceam un semestru istoriografie românească, un semestru istoriografie universală.”². Era șansa de a cuprinde într-o vedere de ansamblu domeniul, chiar dacă în interiorul lui, arealul istoriografic românesc era particularizat printr-o privire specială. Se putea, în acest fel, și compara situația scrisului istoric de la noi cu cea de pe mapamond.

Deși în cultura noastră existau precedente interbelice – în primul rând nelipsitul polihistor Nicolae Iorga, dar, alături de el, și Ioan Lupaș și Al. Lapedatu, corifeii învățământului istoriografic clujean de după Marea Unire din 1918, totuși, anii poststalinisti, deceniile 1960 – 1980, au

¹ Eugen Stancu, Lucian Boia, *Istoriile mele*, București, Ed. Humanitas, 2012, p. 51-52.

² Ibidem, p. 51-52.

fost cele care au lansat, în principalele centre universitare românești, studiul istoriei scrisului despre trecut. Clujul a deținut o prioritate prin Pompiliu Teodor, tot așa cum la București s-a afirmat impetuos Lucian Boia, iar la Iași cele mai semnificative contribuții le-au adus la cunoașterea acestei problematice Vasile Cristian și Al. Zub. După antologia comentată a lui Pompiliu Teodor *Evoluția gândirii istorice românești* (1970) și după completarea acesteia prin *Din gândirea materialist-istorică românească (1921 – 1944)* (1972), a urmat Lucian Boia cu o sinteză proprie de tip curs universitar. Ea era „... *Evoluția istoriografiei române*, pe care am scris-o repede. În 1975 a apărut prima parte, iar volumul întreg a apărut în 1976 la Editura Universității, căci în altă parte nu prea aveam acces”³. Tot în 1976, la Iași, profesorul Vasile Cristian publica o *Istoriografie generală*. La nivelul sintezelor din domeniu, anii 1970 s-au dovedit astfel anii unor adevărate cristalizări și au adus cu ei deplina afirmare a unor istorici dintre care Lucian Boia era cel mai tânăr⁴.

Ceea ce a descoperit universitarul bucureștean în anii familiarizării lui cu noua problemă a fost că „... istoricii se interesează de multe, dar se interesează mai puțin de istoria propriei lor discipline...”⁵. Nici el nu făcuse până atunci excepție, dar acum avea înaintea ochilor un nou orizont specific meseriei și pentru a și-l însuși temeinic nu îi rămânea decât să studieze asiduu⁶. În orice caz, efortul a fost unul acaparant („istoriografia mi-a înghițit tot timpul și toată energia”⁷).

Aventura istoriografică a lui Lucian Boia a fost fără rest. „Am intrat cu totul în istoriografie. Am lucrat foarte mult să mă pun la punct cu istoriografia românească și străină. Le făceam de la început și până la sfârșit (cea românească – de la cronicari, istoriografia universală – de la Herodot). Sigur, pe mari etape și urmărindu-i pe istoricii principali, dar era foarte mult. Și am reușit destul de repede”⁸. Această experiență i-a prilejuit însă două achiziții de mare importanță. Prima dintre ele se referă la capacitatea de a distinge între istoria trăită, petrecută cu adevărat, și reconstituirea istorică întreprinsă de specialiști. Cele două aspecte nu mai aveau cum se confunda de aici înainte, niciodată, în ochii expertului. A doua vizează doar scrisul istoric, fără a fi mai

³ Ibidem, p. 70.

⁴ Ca istoric al istoriografiei române, Al. Zub se afirma, tot acum, prin valoroase monografii dedicate recuperării critice a unor autori moderni din Moldova – Mihail Kogălniceanu (1971 și 1974), A. D. Xenopol (1973) și Vasile Pârvan (1974, 1975) – și printr-o abordare pointilistă a unor vârste și a unor grupări (*Junimea. Implicații istoriografice*, 1976) ale scrisului istoric românesc. Tenace, el urma să continue fructificarea acestor jaloane valorice și să o extindă prin noi abordări, tinzând ca opera proprie să devină o vastă panoramă ce este drept, inegală – a modernității noastre istoriografice și a celei mai actuale contemporaneități.

⁵ Eugen Stancu, Lucian Boia, *Istoriile mele*, ed. cit., p. 72.

⁶ Ibidem, p. 51-52: „A trebuit să mă pun la punct cu un domeniu despre care nu știam mare lucru, doar frânturi din cultura mea de istoric, dar nu mai mult decât atât. Și am făcut-o destul de repede, însă, bineînțeles, sacrificând tot restul”.

⁷ Ibidem, p. 52.

⁸ Ibidem, p. 53.

puțin importantă. Ea îi permitea să distingă între întâmplările din trecut evocate de istorici și modul cum aceștia le reconstituiau, le înțelegeau și le împărtășeau în scris celorlalți. Erau învățăminte cruciale, de importanța cărora mulți dintre reprezentanții domeniului nici nu își dădeau seama (sau pe care o subestima). De unde și eterna confuzie, perpetuată, între istorie și istoriografie, adică între istoria proceselor și evenimentelor din realitatea trecută și reflectarea lor în conștiința istoricilor prin intermediul lucrărilor acestora.

Completând orizontul istoriografic românesc cu cel universal, la care îl obliga celălalt curs, complementar cu primul, Lucian Boia ajungea să își scrie propria sinteză, o lucrare didactică, dar nu mai puțin demnă de interes. Auto-critic și detașat de aceste începuturi, la distanță de câteva decenii de momentul inaugural, istoricul nota: „Bănuiesc că acum aș scrie-o altfel, însă probabil nici n-aș mai scrie-o”⁹. Faptul că acea carte există, rămâne însă semnificativ în sine pentru istoria culturii române contemporane, postbelice, căci, alături de antologiile comprehensive și provocatoare ale lui Pompiliu Teodor și de sinteza concisă a lui Vasile Cristian, lucrarea lui Lucian Boia – din păcate nereeditată până astăzi – umplea un gol, oferea o posibilă schemă de tratare a materialului și permitea o cântărire românească a unui domeniu de referință din sfera umanisticii: critica și evaluarea prestației istoricilor de la noi.

A renunța să plasezi însă evoluțiile de la noi în contextul firesc al universalității nu era o soluție de natură să ofere o perspectivă echilibrată asupra întregului. De aceea, în mintea universitarului s-a născut proiectul unei ample lucrări enciclopedice la temă. După cum o spune chiar el, „... am făcut un dicționar legat de partea cealaltă a cursului, cursul de istoriografie universală, un dicționar pe care l-am intitulat *Mari istorici ai lumii*, la care am lucrat cu pasiune, așa cum lucrez la orice când am câte o idee care mă prinde...”¹⁰ Nu era vorba doar despre o obligație de serviciu, didactică¹¹. Proiectul era ciclopic și dezvăluia o mare ambiție profesională. În felul său îl caracteriza pe autor, dezvăluindu-i dorința de a se situa în fruntea unei echipe internaționale de confrăți valoroși și de a-i pune la treabă pe o schemă și într-o viziune personală. Era, pe de altă parte, o șansă fără egal pentru un istoric român.

Reorientarea profesională pe care a presupus-o noua misiune de pregătire a cursurilor de istoria istoriografiei a însemnat o mutație radicală dinspre cercetarea de arhivă către studiul scrisului istoricilor. Nu trebuie subestimată, în acest context, capacitatea tânărului istoric de a începe un nou șantier, de a se mobiliza pentru un tip de cercetare foarte diferit de ceea ce încercase anterior. Faptul presupunea familiarizarea și apoi stăpânirea competentă a unui câmp al teoriei și practicii muncii istoricului, ceea ce era cu totul altceva decât vreun decupaj problematizant pe

⁹ Ibidem, p. 70.

¹⁰ Ibidem, p. 70.

¹¹ Ibidem, p. 84: „Nu pot să spun că dicționarul a fost un pretext. Eu chiar țineam să îl fac”.

seama istoriei realitate. Acum Lucian Boia se afla cantonat în sfera istoriei culturii, într-o zonă care se înrudea, din multe puncte de vedere, cu cea a istoriei literare și culturale, dar care presupunea observarea unor reguli specifice. „... Am trecut începând din 1973 pe problematică de istoriografie și într-un sens mai larg de teorie a istoriei, de... lucruri din astea teoretice privitoare la istorie, da, și am mers destul de repede, am publicat *Evoluția istoriografiei române* la tipografia Universității în 1976, am făcut și un dicționar de mari istorici ai lumii, cât am putut să fac cu mijloacele existente ca singur autor al unei cărți care altminteri nu poate fi decât complicată și atunci mi-a încolțit ideea înființării unei comisii internaționale de istoria istoriografiei¹². Cum se vede din confesiunea de mai sus, Boia își concepuse dicționarul ca pe un instrument în interiorul unei strategii mai ample ce viza integrarea istoriografiei române contemporane și pe a lui personal în contextul profesional al organizării și funcționării breslei pe mapamond. De aceea, alături de proiectul intelectual menționat, el a avut în vedere și crearea și dezvoltarea unei structuri organizatorice funcționale, flexibile, permeabile care să înscrie bune rezultate ale activității ei.

Elaborarea integrală a acestui instrument de lucru enciclopedic – mă refer la dicționarul *Mari istorici ai lumii* – a durat câțiva ani, iar punerea sa în circulație s-a făcut pe etape, nu fără o anumită întârziere, datorată dificultăților contextuale de la sfârșitul dictaturii comuniste. „Primul volum a fost gata prin '85-'86, iar al doilea a apărut în '90 sau '91, dar a fost gata tot înainte de 1989¹³. Practic, Boia își realiza proiectul aproape în paralel cu tentativa lui Mircea Eliade de a coordona elaborarea unei *Enciclopedii a religiilor* cu sprijinul unei vaste cooperări internaționale, dublând din interiorul țării ceea ce mai vârstnicul, reputatul compatriot făcea pornind dintr-un alt mediu, cu sprijinul altor instituții (o editură: Macmillan și fonduri occidentale)¹⁴.

De astă dată, Lucian Boia asigura coordonarea lucrării, care fusese concepută ca una alcătuită pe baza unei ample cooperări internaționale.¹⁵ Echilibrarea întregului, prin

¹² Valer Simion Cosma, Interviu cu dl. prof. univ. dr. Lucian Boia, partea a II-a: «Istoricii se gândesc la multe, dar la istoria propriei lor discipline nu prea se gândesc», *Liga oamenilor de cultură bonțideni*, 15 mai 2011, la: <http://ligaoamenilordeculturabontideni.blogspot.ro/2011/05/interviu-cu-dl-prof-univ-dr-lucian-boia.html>

¹³ Eugen Stancu, Lucian Boia, *Istoriile mele*, ed. cit., p. 84.

¹⁴ Mircea Eliade, *Europa, Asia, America. Corespondență, III: R – Z*, ediție de Mircea Handoca, București, Ed. Humanitas, 2004, p. 547, scrisoarea către dr. Andrew M. Greeley din 6 iunie 1985, unde precizează că data prevăzută pentru apariția enciclopediei era 1986. Lucrarea a apărut însă abia în 1987. Se prea poate, de altfel, ca girul oficial pentru proiectul său să îl fi primit Lucian Boia ca ecou la deploarea conținută de scrisoarea lui Eliade către Dan Zamfirescu trimisă din Chicago în 9 februarie 1983: „Regretăm doar faptul că nu mai puteam conta pe colaborarea savanților români la *Enciclopedie* [= *a religiilor* – n. O.P.]. Culmea! În prima *Enciclopedie* universală (va apărea în opt limbi, printre care și chineza) conmdusă de un român – să nu poată colabora români...// Din fericire, în ultimul timp am reușit să obținem câteva colaborări“ (ibidem, p. 401).

¹⁵ Eugen Stancu, Lucian Boia, *Istoriile mele*, ed. cit., p. 85: „Am colaborat peste 200 de istorici, dintr-o bună parte a țărilor lumii: aproape

acordarea unui număr de rânduri potrivit importanței figurilor evocate, după caz, a pus probleme de construcție a ansamblului, rezolvate doar în parte¹⁶. În evaluarea retrospectivă a coordonatorului, „lucrarea se prezintă cu unele inegalități, cu unele lacune, dar are și multe părți bune. Nu pot să spun că sunt nemulțumit de dicționar, dar nu sunt nici foarte mulțumit¹⁷. În orice caz, pe de o parte, după ce Gh.I. Brătianu concepuse proiectul unei istorii colective a lumii elaborate de o echipă de istorici internațională pe care urma să o coordoneze chiar el, eșuând în condițiile instaurării unui nou regim politic după finalul celui de-al doilea război mondial și sfârșind chiar el în timpul unei detenții politice care l-a costat viața, proiectul lui Lucian Boia a fost un succes. Pe de altă parte, succesul consta în faptul că, pur și simplu, în acel moment „... nu mai exista un asemenea dicționar¹⁸. Este foarte posibil ca el să fi rămas până astăzi unic în peisajul istoriografiei internaționale. Era, în simultaneitate cu lucrarea vastă coordonată de Mircea Eliade, al doilea proiect de anvergură internațională dus la bun sfârșit de un român, în anii ultimelor două decenii ale secolului al XX-lea.

Atingerea acestui obiectiv lexicografic, implicarea în coordonarea unui vast proiect de specialitate internațional se cuvin subliniate la justa lor dimensiune. Ultimul istoric român care patronase un astfel de proiect a fost Gh.I. Brătianu. Datorită împrejurărilor concrete de viață din vremea ultimului război mondial și a anilor care au urmat, el trebuie însă abandonat. În condiții de pace și în lipsa animozităților între tabere, cooptarea savanților europeni de prestigiu în acel moment ar fi fost, probabil, posibilă, chiar dacă elanul pornise dinspre un reprezentant al unei culturi oarecum exotice, central-sud-est europene, cum era cultura noastră. Și Brătianu folosise, la vremea lui, pârgchia contactelor profesionale cu colegii străini pe baza întâlnirilor la congresele de istorie și a organismelor – comisii – care funcționau în mediile profesionale respective. Cu toate începuturile promițătoare însă, misiunea asumată de Brătianu a eșuat iar peste nu prea mulți ani, istoricul a fost încarcerat și a murit în închisoare ca deținut politic.

Pe urma unor asemenea precedente, succesul lui Lucian Boia și, prin el, al istoriografiei române din finalul comunismului – o istoriografie care avea astfel prilejul de a se exprima și neîngrădit de vreo cenzură, căci chestiunile de istoria istoriografiei nu figurau pe lista prioritara a subiectelor tabu pentru Partidul Comunist Român¹⁹ – apare cu atât

toate țările Europei, au fost istorici din China, din Japonia, istorici din Australia, din Noua Zeelandă, din Africa. Din Statele Unite am avut mai multe colaborări pe istoriografii din diverse țări, mai ales exotice, unde am găsit specialiști americani“

¹⁶ Ibidem, p. 85. „Am avut articole de trei dimensiuni: pentru istoricii foarte importanți, istoricii importanți și istoricii, să zicem, ceva mai puțin importanți, deși toți erau importanți într-un asemenea dicționar; articole de dimensiuni diferite, pe care unii le-au respectat cu scrupulozitate, în timp ce alții nu le-au respectat deloc“.

¹⁷ Ibidem, p. 86.

¹⁸ Ibidem, p. 86.

¹⁹ Carmen Constantin, ...: „Aveam o calitate oficială, într-o organizație internațională, dar puțin le păsa autorităților. Era o luptă întreagă:

mai important și mai semnificativ. Cu toate acestea, atunci și acum, el a trecut și trece ca neobservat, nebucurându-se încă de prestigiul meritat.

Amintindu-și cum a ajuns pentru întâia oară în Occident, Lucian Boia evocă și circumstanțele precise ale inaugurării proiectului. Istoricul a călătorit în lumea liberă „Prima oară, în 1980. Și numai pentru că am inventat practic, atunci, istoria istoriografiei. A fost Congresul Internațional de Istorie la București, în 1980. Eu predam de câțiva ani deja istoriografia. Și mă gândeam să realizez un dicționar universal al marilor istorici. Iar la Congres am propus înființarea unei comisii internaționale de istoria istoriografiei, pentru că lipsea această temă de studiu al propriei

ieșeam numai vara, căci numai vara se putea, era o lege care nu-ți permitea, dacă lucrai în învățământ, să pleci în afara vacanțelor. Și de cum mă întorceam, la începutul toamnei, demaram formalitățile pentru anul următor“.

noastre meserii. Pe scurt, propunerea a fost găsită interesantă, un francez a devenit președintele noii comisii, eu am fost ales secretar general. Iar asta mi-a dat, în sfârșit, posibilitatea de a călători în fiecare an. Aveam întruniri în fiecare an, erau colocvii, iar prima oară am fost chiar în Franța, în 1980. Unele din aceste ieșiri erau însă extrem de obositoare și de frustrante²⁰. Așa s-a născut, prin urmare, un proiect semnificativ în câmpul istoriografiei noastre și al celei universale: și din dorința unei evadări autorizate în lumea liberă. Ingenios, Lucian Boia a știut obține necesarele aprobări, realizând un instrument de lucru semnificativ, de folosință transnațională și călătorind anual în vremuri când alții nu obțineau accesul la propriul pașaport cu niciun chip. Era un reprezentant al lumii academice românești căruia regimul nu înțelegea să îi pună opreliști.

²⁰ Carmen Constantin

Constantin COROIU

Imposibila „adunare“

Călătorul cu viciul memoriei, care a fost *Octavian Paler*, autorul „Drumurilor prin memorie“ (Grecia și Italia) și al jurnalului mexican „Caminante“, observa că oriunde am ajunge în călătoriile noastre, oriunde ne-ar purta valurile vieții, nu vom găsi decât ceea ce ducem cu noi: amintirile, copilăria, experiențele existențiale, lecturile, miturile noastre. Apropo de mituri, lucrurile obișnuite de acasă pot căpăta, undeva departe de țară, proporții literalmente mitologice, chiar dacă este vorba de o mitologie așa-zicând personală, subiectivă. Dar care mitologie nu e subiectivă?! Într-un admirabil eseu din volumul „Pretexte“, *Constantin Țoiu* povestește: „Un scriitor român, stabilit de cinci decenii în străinătate, mă întreba de Râmnicu Sărat, dacă mai e brutăria aia din centru cu doi salcâmi în față, unde în zori – geamurile arzând de văpaia cuptorului –, se scoate pâinea cea mai bună. Umbla prin jurul Madridului, să dea de ceva asemănător, găsisese ceva într-un loc dar nu se compară! Doi salcâmi?! am zis, prefăcându-mă că scotocesc prin memorie. Sigur! am mințit, există, domnule, sunt acolo, la locul lor și brutăria, e o brutărie grozavă... Să-i fi zis că, într-o jumătate de veac totul se schimbă, chiar și ideea schimbării? N-am vrut să-l dezamăgesc; era locul său sfânt, și el oricum dăinuia în memoria sa ca un arhetip“.

Mi-am amintit de evocarea lui Constantin Țoiu citind un „jurnal de călător“, apărut la Editura Princeps Multimedia din Iași, al prozatorului și ziaristului Grigore Ilisei, o carte de „priveliști ale lumii în zugrăviri de cuvinte“, cum le numește el, în Anglia, Belgia, Germania, Grecia, Italia, Spania, un memorial dintr-un lung șir de scrieri de acest gen publicate de neobositul jurnalist. Aș menționa din șirul lor, ce se întinde pe câteva decenii, doar trei: un jurnal de călătorie în China, un altul „De la Vest tot la Vest“ sau memorialul tunisian din perioada stagiului de

diplomat al autorului în țara de „la gurile Africii“. M-au dus cu gândul la eseul autorului „Galeriei cu viță sălbatică“ tocmai paginile din jurnalul despre Madrid, metropola străjuită, la propriu și la figurat, de monumentalii *Don Quijote* și *Sancho Panza*, unde Grigore Ilisei a avut privilegiul să-l viziteze, să-l cunoască, în urmă cu mulți ani, pe *George Uscătescu*. Emoția întâlnirii cu ilustrul român din exil, scriitor, profesor titular la Catedra de Estetică și Arte a Universității Complutense, editor al revistei „Destin“, a cărei colecție îi interesează deopotrivă pe româniștii din spațiul hispanic și pe hispaniști, este pe cât de bine temperat mărturisită de Grigore Ilisei, pe atât de profundă. Portretul amfitrionului celor doi scriitori și jurnaliști veniți de la Iași și Cluj (împreună cu autorul jurnalului s-a aflat *Horia Bădescu*, cel ce a urzit, precizează Ilisei cu recunoștință, vizita de neuitat) este esențialmente al unui „dezdăcâinat“, cum însuși se consideră. Asta, chiar și după 52 de ani de viață și prodigioasă activitate în țara lui *Ortega Y Gasset* și *Salvador de Madariaga*, pe care îi pomenesc, în acest context, nu întâmplător. *Salvador de Madariaga* e gânditorul care și-a definit patria astfel: Spania e ceea ce se vede plus misterele ei. Parafrazându-l în stil cioranian, *Octavian Paler* avea să spună: România este ceea ce se vede plus ratările ei. Or, din discuția lui *George Uscătescu* cu oaspeții săi nu lipsește, nici nu putea lipsi, ideea ratărilor noastre. *Gorjanul* pribeag îi apare lui Ilisei impunător în singurătatea sa, trăită cu atât mai dramatic, însă discret, după moartea soției, *Consuela Ribeta*, cântăreață celebră de operă. A reușit să o învețe limba română, „dar n-a izbutit să-i convingă pe cei din neamul său, pe care i-a adus în Spania, să-și vorbească curat și curent limba obârșiei românești“, aceștia cantonând într-o pășărească desigur ridicolă. *George Uscătescu* nu avea cum să

prevadă la începutul anilor '90, când îi primea pe cei doi confrăți, că abia în România limba păsărească va deveni nu excepția, ci regula, că agramatismul, pronunția și intonația manelistică vor căpăta o tristă rigoare, constituind semnul distinctiv, aproape nobiliar, al noilor elite, al parveniților și sfertodoctilor de genul celor pe care i-a nemurit *Caragiale* și pe care i-a adus la rampă *Theodor Mazilu*, poate cel mai mare dramaturg român după Nenea Iancu, nu întâmplător ignorat de vajnicii noștri regizori novatori nevoie mare și de culturnicii de tip nou, înspăimântați de oglinda / oglinzile ce le-ar putea fi puse în față; semnul, în fine, al unei dinastii de prețioși filosofi fără operă, de guriști incontinenți, campioni ai marii trăncăneli, la fel de ridicoli ca și personajele lui *Caragiale* și *Mazilu* („Draga mea, te iubesc atât fizic, cât și psihic!“). Dar să revin la portretul lui George Uscătescu schițat de Ilisei: „Gânditorul de profunzime, zămisitorul de idei și de concepte noi privitoare la civilizația contemporană, omul chemat pentru a da sfaturi în cele mai înalte medii politice europene referitoare la arhitectura continentală, este o ființă căreia nimic nu i-a fost străin. I-a plăcut și îi place să-și trăiască viața aproape ca un sibirit. A îndrăgit călătoria, chiar umbrelul hai-hui prin lume, dar a îndrăgit în egală măsură confortul, tihna vieții domestice. Nu și-a înfrânat niciodată bucuria de a admira și iubi femeia. Azi e dezamăgit de felul în care arată vestimentația feminină, cea promovată de marile case de modă. E convins că acum multe reprezentante ale sexului frumos își batjocoresc darurile primite de la Dumnezeu. Când face astfel de considerații, profesorul e realmente revoltat. Și adaugă apăsat și cu năduf: <<Se îmbracă urât, într-un fel care e potrivnic feminității lor. Sunt bătaia de joc a artiștilor modei, care nu doar că-s misogini, ci homosexuali cu toții>>“. Cum se vede, esteticianul și bărbatul experimentat nu se dezmințeau.

Dezamăgirea lui George Uscătescu, intelectual cu adevărat patriot, ca și a altor cărturari, scriitori, artiști (*Valeriu Anania*, *Dumitru Țepeneag* și mulți alții) care din diferite motive, în primul rând din cauza vitregiilor istorice, voit sau forțați, au emigrat, privea mai ales exilul românesc. S-a numărat printre cei preocupați tot timpul de destinul nației lor. Păstrându-și mereu treaz spiritul critic, pe care

il presupune orice iubire adevărată, iubirea pentru țara de obârșie și pentru cei din neamul său nu a fost niciodată una rea, ca în atâtea alte cazuri, ci protector-critică și ziditoare în spirit: „Eu am încercat prin revista pe care o scot, <<Destin>>, un titlu nu întâmplător ales, să apropii marile spirite românești din diaspora, să le aduc mai aproape de vatra lor originară. Câteodată am reușit, dar de cele mai multe ori am încercat sentimentul că lupt cu morile de vânt. E poate blestemul acestui neam, care se adună când cuțitul ajunge la os. De ce oare numai atunci?“. De ce oare nici măcar atunci, la greu?!, mi-aș permite să continui întrebarea.

Român filoromân, cu formula lui Călinescu, George Uscătescu părea să fi rămas însă, după mai bine de jumătate de secol de la despărțirea, fie și numai fizică, de țara natală, cu o viziune puțin cam idilică despre noi. Dezbinarea, războiul româno-român se dovedesc a fi, din păcate, trăsături definitorii ale specificului nostru național, dacă mai putem, dacă ni se mai dă voie să vorbim de specific național. Mari conștiințe, precum a fost regretatul istoric *Florin Constantiniu*, nu mai întrevăd vreo șansă de salvare, de „adunare“ în perspectiva unui ideal, pentru simplul motiv, observa același reputat istoric, că românii nu mai au nici un ideal. Timp de 24 de ani, o epocă mai lungă decât cea interbelică, atât de mult invocată și evocată, s-a distrus mai ales idealul, adică ceea ce ține de suflet. Românii s-au adunat, ca să rămân la verbul lui George Uscătescu, au luptat, au suferit, au murit atunci când au avut de construit o țară, când li s-a pus în față un ideal privind destinul lor în lume, de pildă la 1848, la 1859 sau la 1916-1918. Acum, nimeni și nimic nu-i mai adună, ba îi împrăștie în patru zări, îi alungă. Își părăsesc țara ajunsă pe mâna unor jefuitori și trădători cum nu s-a mai întâmplat niciodată în istorie și nu puțini nici nu se mai uită în urmă. Simt că nu mai există nici o speranță privind viitorul unei Români desfigurată, o Românie ce nu mai e nici măcar „eminentemente agrară“ și în care însăși ideea schimbării nu doar s-a schimbat, cum scria Constantin Țoiu cu multe decenii în urmă când îl întâlnea la Madrid pe nostalgicul care nu o mai văzuse de o jumătate de veac, ci pare că a murit și ea!

Asasinii de cuvinte

Toată lumea scrie. Sau are impresia că scrie. Aș îndrăzni să înlocuiesc cuvântul de început – *religia*, din celebrul vers al lui Eminescu: „Religia – o frază de dâșii inventată“, cu *literatura*...

Classic never dies (*clasicul nu moare niciodată*) are rezonanță de film sau poate de reclamă de Armani, dar poate servi foarte bine și ca model pentru contemporaneitatea noastră literară. *O tempora, o mores*, se lamentau latinii. Presupun că această nostalgie îi bântuie încă la porțile minții pe câțiva dintre noi, cei care știm că Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Nichita Stănescu sau George Călinescu au fost irepetibili nu doar pentru ce au scris, ci pentru modul unic în care au făcut-o. Scriitori și poeți de referință, oameni cu multă știință de carte, cu plăcere incurabilă și cu totală dedicație în slujba creației, așa încât muzelor le era drag să îi viziteze. Probabil de asta le-au dăruit cele mai bune idei cu care aceștia au știut imediat ce să facă. Cu alte cuvinte, timpul, cel care de multe ori își dă sieși timp, după cum spune un vechi proverb spaniol, iartă sau nu. Stabilește noi granițe. Ridică ziduri valorice impenetrabile, dacă are de unde și cu ce. Creează repere pentru posteritate. Așa cum, de altfel, trebuie să fie normal.

Între timp, lumea s-a schimbat. Societatea s-a schimbat și ea. Valorile trecutului sunt abandonate în sertarul fără fund al ignoranței. Încet-încet, lumea descoperă că e mult mai simplu să aprinzi lumina din cameră sau să deschizi poarta garajului cu o telecomandă. E mai puțin de mers. Cărțile, bunăoară, cândva purtate de nenumărați cititori care mituiau bibliotecarele de la bibliotecile municipale sau județene cu câte un carton de prăjituri sau cu câte un pachet de Kent pentru a sări coada și a obține mult râvnitul volum de poezie sau proză, acum au format electronic... Le poți găsi pe aproape orice site specializat. Tot felul de cărți. Un munte de cărți. Mulți oameni, multe cărți. Pur fenomen de globalizare...

Pe urmă, rețelele sociale. Cele ajutătoare și mediatore de distanțele între oameni. Un cuțit cu două tășuri. Orice uz abuziv dă dependență, distruge identitatea, fabrică orgolii deșarte pe bandă rulantă. Lumea este cuplată într-o priză existențială care seamănă mai mult a goană spre nimic decât a viață trăită. Violența, sexul, nesimțirea și libertatea necontrolată sunt noii stăpâni ai umanității. Cei care încă au puterea să creadă în valoare nu au curajul să o spună cu voce tare, de frică sau de rușine. Sau de amândouă.

Cam aceleași obiceiuri urâte sunt aduse și în literatură. În mare parte. Creațiile sună mecanic, sunt violente, vorbesc despre orice fără nicio perdea. Cuvintele sunt mai mult *grohăite*, amestecate și „încifrate“ în tot felul de imagini porno sau fantasmagorii cu iz narcotic, în poezii kilometrice, fără nicio noimă sau expresivitate artistică. Blasfemii menite a fi excremente, pardon, experimente... Afirmă cândva academicianul Alexandru Balaci că aceste pseudovalori care violează și violează cuvântul nu sunt altceva decât niște experimente care trăiesc atât cât poate trăi un experiment. Ce

definiție diplomatică a eșecului, din păcate, promovat din ce în ce mai des!

Este absolut anormal ca în literatura de azi să scrii romantic, echitabil și valoros în același timp (cu mici excepții, desigur), să crezi lumi și sentimente noi. Sentimentele s-au mecanizat și ele, dau mai bine în formă de emoticoane pe WhatsApp sau Mess decât descrie sugestiv într-un capitol al unui roman sau într-un simplu vers. Sau probabil că nu mai este timp pentru așa-zișii „consumatori de frumos“ să poarte o luptă de înțelegere și de asimilare cu ei înșiși. Cine știe, poate că literatura este încă aptă să ofere și explicații sau răspunsuri la întrebări, după cum obișnuia să facă în trecut.

Ce are, în schimb, trecere este tupeul. Amestecat cu lipsa de originalitate, prostia, sexul și obsesia de Dumnezeu a propriei persoane dau naștere unui cancer al spiritului. Mai de curând, epigonul X, poetesă din capitală, invitată la Botoșani cu ocazia Zilelor Eminescu, a început să înșire cu patos dement o poezie cu vizibilă tentă pornografică. Într-un loc sfânt pentru literatura noastră, dezmațul a biciuit auzul și sufletul asistenților la mai sus amintita manifestare. Ca să nu mai pomenesc de mulți dintre poeții și prozatorii de după anii '70 până în prezent care au păcătuit și ei porcește, că doar e la modă.

Întrebarea mea este: Chiar s-au sfârșit toate lucrurile frumoase de pe lumea asta? Nu mai există nimic interesant, emotiv și unic în mintea umană care să atragă atenția? Ce păcat e că mulți intră în casa sufletului cu bocancii plini de noroi și uită că la ușă este obligatoriu să se șteargă pe picioare...

Est modus in rebus, spuneau strămoșii noștri romani cândva. Și aveau mare dreptate. Numai că, din păcate, natura, iubirea sau frământările interioare de odinioară au fost înlocuite cu tematici mai degrabă potrivite pentru o ședință cu psihiatrul sau cu popa: divorțul, drogurile, limbajul licențios, incestul, iluziile bolnave care par mai degrabă „versuri“ compuse de raperii de la Paraziții decât creație artistică. Nu spun că aceste aspecte nu ar fi importante sau măcar demne de luat în seamă, dar nu în literatură. Și Rebreanu a creat scene erotice în *Ion* sau în *Ciuleandra*. Nu mai vorbim despre Eminescu, Stănescu, Blaga și mulți alții. Imagini sublime, înălțătoare și de geniu. Doar că ei nu și-au bătut joc de cuvinte, nu le-au asasinat. Au fost prea mari și prea talentați. Ei au fost și vor rămâne în calitate de creatori de stiluri, nu de mizerii și vome spirituale.

Marea problemă a literaturii din ziua de azi este că aprobă cu nonșalanță aproape orice publicație, indiferent de aspectul abordat, de stil sau de calitate. Toată lumea se simte inspirată și scrie. Compune cu debit torențial. Nu degeaba se spune că românul s-a născut poet. Mulți o iau prea în serios și, ce e mai grav, este că li se dă apă la moară. Cât timp se finanțează, fiecare este liber să își găsească o editură și să lanseze o carte. Doar ne aflăm în plină eră consumistă... Este perfect legal să se scuipe și să se arunce cu cuvinte într-un loc unde ele ar trebui să însemne cu totul altceva. Respectul pentru exprimare

și comunicare în genere se pierde pe zi ce trece. Așa-numitei literaturi moderne îi lipsesc dinamismul echilibrat, senzualitatea și forța trăirii. În schimb, vrea și reușește într-o oarecare măsură să șocheze prin opacitate, arid și prost gust. De multe ori, citind sau ascultând creațiile noilor eroi ai întinsei grădini literare contemporane (pe la unele dintre evenimentele unde sunt invitat), am impresia și convingerea în același timp că arta scrierii sufletului începe să semene din ce în ce mai mult cu o dare de seamă contabilă și plină de mărturisiri execrabile: am mers pe strada Y și m-am transformat într-o cutie cu chibrituri (30 de procente), ziua se scaldă în rahatul ei de 24 de ore (încă 20 de procente), după ce ajung acasă de la înmormântare, cei doi fac sex nebun (50 de alte procente) etc. Desigur, lipsa creativității automatizează discursul. Iar acest fapt provine din dezinteresul pentru lectură. Este mult mai simplu să se afle știrile gata servite de pe net sau de la Digi Tv, să se trăiască fără griji și fără eforturi. La ce bun să citești o carte recomandată? La ce bun să se gândească?

Cert este că puțini dintre scriitorii tineri și nu numai ei înțeleg ce înseamnă să crezi cu adevărat, să-ți ascuți sufletul, nu

realitatea bolnavă din el, să te menții vertical în fața propriei tale identități. Spunea Hemingway: „*Nu există nimic special în a scrie. Tot ceea ce trebuie să faci este să te așezi la mașina de scris și să sângerezi.*” Cât de simplu de spus... Dar de realizat?

Scriitorii au uitat să viseze, dau naștere unor adunături de cuvinte goale, rigide. Au îmbătrânit. „*Nu este adevărat că oamenii nu își mai urmăresc visurile pe măsură ce îmbătrânesc, ci îmbătrânesc pentru că nu își mai urmează visurile.*” Avea perfectă dreptate Gabriel García Márquez când afirma această frază manifest.

Așadar, ce lipsește din ecuație? ne putem întreba. Care ar fi ingredientul magic responsabil de revitalizarea și recrearea spiritualității scrisului nostru?

Probabil că mai mult bun-simț și sentiment, sau așa cum spunea Gogol, *baza oricărui cuvânt, lacrima*. Dacă nimic nu ne salvează de la moarte, măcar verbul *a simți* să ne salveze de viață...

28 decembrie 2018, Madrid

Radu CERNĂTESCU

Ministerul fericirii

Un daimon bânuie cetatea

În *Etica nicomahică*, Aristotel prespunea că fericirea (*eudaimonia*) este motorul imuabil al vieții umane, supremul scop al fiecărui individ. El ar fi spiritul (*daimōn*) bun (*eu*) care bânuie visele oamenilor și determină, cum spune Stagiritul, nu doar viața contemplativă a individului, dar și implicarea lui în viața cetății, o perspectivă din care fericirea ar fi un fel de barometru al democrației¹. Ideea despre un determinism existent între fericire și democrație va fi dezvoltată ulterior, în vremea contractului social, când fericirea individului cedează comunității o parte din visele ei, primind la schimb o fericire artificială, confecționată artizanal de filosofia politică pentru a acoperi visele unei cât mai largi majorități. Astfel, *eudaimonia* individuală teoretizată cândva de Aristotel devine acum o fericire participativă, gestionată de statul paternalist în numele unor concepte teoretice, precum: libertate, egalitate, fraternitate. La umbra lor, fericirea transcendentă a grecului antic, care credea că fericirea este motorul vieții lui morale și binele suprem, este înlocuită de fericirea cetățeanului, și fericirea cetățeanului devine bunăstarea societății privită în ansamblul ei. Și fiindcă fericirea socială trebuia să poarte un nume, i s-a numit prosperitate. Un termen ambiguu și restrictiv, hedonic și politicianist, care nu a putut acoperi toate frământările Stagiritului, cel care se întreba mereu dacă nu există riscul ca, dincolo de impunerea unui anume fel de viață fericită, să rămână în afara ei categorii de cetățeni condamnați la nefericire. Pentru aceștia din urmă,

statul paternalist a inventat un surogat de fericire pe care l-a numit protecție socială, de fapt, o formă rudimentară de anestezie a conștiințelor.

Comunismul a trivializat o dată mai mult fericirea individului, făcând din ea o lozincă numai bună de fluturat într-un iluzoriu viitor „multilateral dezvoltat”. La rândul lui, neo-liberalismul a încorsetat fericirea în „îndatoririle” pe care statul i le strecoară cetățeanului turmentat de drep-turi și de iluziile pentru care el are mereu de luptat/ de votat pentru a nu și le pierde.

Când fericirea stă la masă cu guvernul

În unele state, precum Buthan sau Emiratele Arabe Unite, există un minister al fericirii. Acest insolit departament guvernamental a fost menit să elaboreze programe și politici dincolo de ideologii, dar subsumate toate strict unui singur imperativ, de a face un număr cât mai larg de cetățeni fericți. Nu știu dacă fericirea pe cap de locuitor este acolo mai mare decât, să zicem, în România, dar știu că politicile sociale² ale unor asemenea state și-au propus să armonizeze fericirea materială cu cea spirituală, obiectiv care nu se aude formulat explicit pe malurile Dâmboviței. În termeni pur aristotelici, acest nou tip de politică, numită „economia fericirii”, își propune să unească „fericirea secundară”³, cea care decurge din ideologii și concepte, cu fericirea primară, a sufletului ce tânjește după virtutea desăvârșită, un atribut considerat de Stagirit binele suprem al omului implicat în

¹ cf. Aristotel, *Pol.*, 1325a, 16-25.

² v. *UAE's National Program for Happiness & Wellbeing*, pe www.happy.ae/en

³ Aristotel, *Etica nicomahică*, 1178a, 10.

viața cetății. Redescoperim aici ideea, datorată aceluiași Aristotel, că o societate perfectă înseamnă „punerea în acord a vieții fiecărui individ cu virtutea desăvârșită (*zoes teleias energeia kat'areten teleian*)”⁴. Altfel spus, o morală sănătoasă este condiția de suficiență a fericirii, iar o societate fericită este condiția de existență a fiecărui individ.

Aducerea virtuților individuale din plan metafizic (religios) în plan social, ca pe niște *superhuman skills*⁵, iată marea provocare a politicilor guvernamentale din statele care și-au propus împămbântenirea fericirii. Poate și de aceea, veți găsi în Emirate apologia progresului tehnic stând alături de apologia naționalismului cultural cel mai conservator. Astfel, conceptul generos de fericire ne arată că două ideologii diametral opuse pot avea un singur ideal. Cel al fericirii individului.

Din bunele practici ale acestor state citez⁶ aici doar declararea creșterii calității serviciilor publice (învățământul, sănătatea) ca parte integrantă a unei politici guvernamentale de diminuare a inechităților sociale și, implicit, de creștere forțată a fericirii pe cap de locuitor.

Patru argumente și o invitație

Cum s-ar putea armoniza un asemenea minister al fericirii cetățenilor cu realitățile din România?

În primul rând, prin acceptarea ca premiză politică a nevoii de mediere între fericirea individului și existența statului birocratic, inert și refractar la orice problemă a fericirii. Vă mai amintiți? Lui Josef K. din *Procesul* lui Kafka i-au trebuit 3 ani și 10 capitole ca să înțeleagă că odată intrat între roțile care articulează statul birocratic nu te așteaptă la final decât nebunia.

În al doilea rând, propun integrarea în acest minister al fericirii a tuturor *mediatorilor* care acum șomează sub titulatura pompoasă de „avocați în dreptul familiei”, și transformarea lor în petiționari ai fericirii cetățeanului în raport cu opresiunea și nepăsarea statului de drept. Extinderea imediată a atribuțiilor acestora la Legea contenciosului administrativ ar degreva instanțele de multe litigii apărute între persoane și puterea publică. Dar mai ales, ar da încredere cetățeanului că puterea nu este și nu poate fi discreționară, ca în *Procesul* lui Kafka, ea fiind supravegheată mereu, chiar din proximitatea cetățeanului de rând de mediatorii democrației. Dar nu este oare acesta chiar rolul instituției Avocatului Poporului? – vor sări să vocifereze toți acei acare care își fac acum vacanțele la Miami și se consideră mai îndreptățiți decât alții la împărțit fericirea. Impotența unei astfel de instituții, vizibilă azi cu ochiul liber, nu este decât un argument în plus pentru înființarea unui asemenea minister!

În al treilea rând, cum vi s-ar părea obligativitatea ca numărul de urgență 112 să direcționeze toate petițiile cetățenilor către instituții și să urmărească, de pildă, aplicarea Legii 544, privind liberul acces la informațiile de interes public?

În al patrulea rând, eu aș pune în fruntea acestui minister filosofi de carieră, nu politicieni. Lor li se adresează Aristotel, fiindcă doar ei pot înțelege că esența fericirii este chintesența tuturor politicilor create de om pentru om. Căci legile statului nu pot fi decât o condamnare la fericire, nu o îngrădire a ei.

Aceste câteva comandamente nu vor decât să arate cât de ușor se poate împămbântenii un Minister al fericirii pe malurile Dâmboviței. De aici încolo lăsăm deschis orizontul angajărilor civice și chemăm imaginația creatoare a fiecăruia să se manifeste...

O rezoluție pentru mondializarea fericirii

În anul 2012, Adunarea Generală a O.N.U., prin Rezoluția cu nr. 66/281/12.07.2012, a instituit ziua de 20 martie ca „Zi Internațională a Fericirii”. Mai mult, rezoluția a recunoscut importanța fericirii și a bunăstării ca obiective universale și ca aspirațiile ale vieții oamenilor din întreaga lume, cerând totodată „recunoașterea importanței introducerii acestor concepte ca obiective ale politicilor publice”⁷ din toate statele membre. Nu la urmă, rezoluția a evidențiat faptul că, la nivel mondial, modelul preferat de dezvoltare trebuie să devină, după exemplul scandinav, o așa numită „economie a fericirii”, o economie care pune în mijlocul politicilor economice și sociale omul și fericirea lui.

Privită din perspectivă filosofică, Rezoluția face ca fericirea să redevină, ca în *Eticile* aristotelice, „sensul și scopul vieții, traiectoria și finalul existenței umane”. Altfel spus, doar el, omul, și nu legile, trebuie să primeze. Căci doar el, omul, are dreptul, revenind la Aristotel, să urce pe „culmi de fericire și beatitudine (*makarizomen kai eudaimonizomen*)”⁸.

Între gr. *eudaimonia* și sinonimul ei *makaria*, Evul Mediu a pus o distanțare artificială. Pe ea s-a întemeiat o întregă schimbare de paradigmă politică. Asimilarea conceptului de *stat de drept divin* cu ideea de legi imuabile care provin (prin interpuși) de la Dumnezeu, a mutat scopul politicii dinspre moralitatea individului înspre moralitatea absolută a legilor, amintindu-i omului mereu, cum formulează Sf. Ioan Gură de Aur în *Omilia XXIII la Romani*, numită și *Despre dragostea desăvârșită*, că „Dumnezeu Însuși i-a înarmat pe magistrați cu putere... Dumnezeu se îngrijește de siguranța voastră prin ei”.

În paralel a continuat diabolizarea fericirii terestre, văzută ca o „memorie a păcatului”⁹, până ce Evul Mediu a scos definitiv fericirea din cetatea terestră și a mutat-o în cer, într-o utopică *civitas Dei*. Restricționarea fericirii la o *visio beatifica* (Augustin) va face pierdută ideea aristotelică de fericire terestră (*eudaimonia*), substituită acum de termenul ambiguu *makaria* și, în transcripționarea lui latină, de *beatitudo divina*. De aici încolo, fericirea nu va mai fi binele imediat, ca în viziunea lui Aristotel, ci o sfințenie și o perfecțiune proiectată în viața de apoi. Ulterior, dihotomia dintre *civitas terestra* și *civitas Dei* va conduce la diferențierea dintre

⁴ *idem* 1102a, 5.

⁵ v. UAE Ministry of Happiness, *Global Happiness. Policy Report 2018*, p. 10.

⁶ *cf. idem*, p. 11.

⁷ Rezoluția, la www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=%20A/RES/66/281

⁸ Aristotel, *Etica nicomahică*, 1101b, 22-24; *cf. Etica eudemică*, 1219b, 13-16.

⁹ Augustin, *Confesiuni*, X, 20.

omul cetății și omul pios. Altfel spus, dintre omul onest și instruit, dedicat trup și suflet, mai ales într-o democrație, servirii cetății, cel pentru care fericirea este un scop cât se poate de terestru, și omul liber de obligații cetățenești, omul retras întru studierea metafizicii și pentru care fericirea înseamnă doar ridicarea privirii spre cer. Despre aceste două tipologii, în fond, diametral opuse, vorbește Sf. Ioan Gură de Aur într-o glosă pe marginea celebrului pasaj din *Matei* (22, 21), când spune „Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu”. Căci, în viziunea teologiei, omul are un caracter dual. Pe deoparte este omul mistic, care îi oferă cu necesitate Domnului sufletul său, pe de alta, este omul social care, ca supus al Cezarului, îi oferă acestuia trupul său sub forma taxelor și a muncii sale.

Rezoluția O.N.U. din 2012 propunea o cale de mijloc între fericirea absolută și fericirea terestră, invitând toate statele membre la o meditație comună asupra conceptului de fericire. Căci, dezvoltarea nu poate fi durabilă fără o reducere în centrul tuturor politicilor a adevăratului beneficiar: omul, și fără a i se reaminti scopul său: fericirea. Rezoluția O.N.U. ne arată că eudemonocentrismul nu mai poate fi ocolit și că datoria de căpătâi a tuturor guvernelor trebuie

să fie scoaterea fericirii de la naftalina filosofică și punerea ei în practica politică.

Să nu uităm, așadar, cum spunea un autor drag mie, Boethius, care nu făcea decât să îl reinterpreteze pe Aristotel, că fericirea este și trebuie să rămână destinul omului, fiindcă ea face parte din însăși A.D.N.-ul lui: „Muritorii au mai presus de toate o singură preocupare. Ei țin mereu un păienjenis de țeluri, și deși merg pe căi diferite, cu toții se străduiesc să atingă unul și același țel: fericirea. Iată binele care odată atins, oferă certitudinea că nimeni nu mai poate dori nimic altceva. Acesta este într-adevăr binele cel mai înalt, care strânge într-însul toate lucrurile bune. Dacă i-ar lipsi vreun bine, nu ar mai fi cel mai înalt bine, fiindcă ceva care ar fi totuși de dorit rămâne pe dinafară. În felul acesta, este clar că fericirea reprezintă starea de perfecțiune atinsă prin concentrarea a tot ceea ce e bine în ea. Toți muritorii, așa cum am mai spus, se străduiesc să o obțină pe diferite căi, fiindcă dorința pentru adevăratul bine este sădită de la natură în mintea omului, dar greșelile îl abat din cale, orientându-l spre un fals bine“...

Altfel spus, în jargonul politic, între „binele maselor” și „adevăratul bine”, fericirea individului poate fi șansa unui consens...

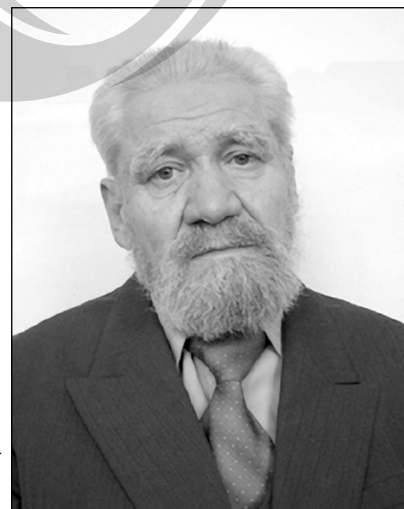
Petru URSACHE

Nașterea și Învierea în celulă

Cea mai grea probă de rezistență a patrioților români (a deținuților) împotriva bolșeo-comunismului era cauzată de împinerea sărbătorilor creștine, îndeosebi Nașterea și Învierea Mântuitorului, în condițiile de temniță, în celulă, în mină (de plumb de la Baia Sprie, de la Cavnic, ori de la Valea Nistrului), în colonie de muncă forțată. Teroarea morții rămânea fără putere atunci când speranța vie se naștea în inimile victimizaților; chipul diabolic al paznicului de pe celular se pierdea cu desăvîrșire când se ivea lumina cea de taină a sfinței credințe. Și în „libertate”, adică în „celularul mare” - Țara, interdicția sărbătorească creștină era o comandă ideologică impusă cu înverșunare. Nu convenea Puterii gândirea activă pe care omul și-o asuma pe temeuri morale și socio-cosmice în scopul cunoașterii de sine, ca ființă responsabilă, liberă, fără îngrădiri artificiale. A fi „liber cugetător” (cum pretind pozitivistii și, după ei, înrâiții de stînga) înseamnă, în fond, punerea în practică a unei formule rețetare mărginită la lumea strict fenomenală, vizibilă în materialitatea ei concretă. Ideile se nasc direct din materie, cred marxistii, adepți ai dipticului structură/suprastructură (viață socio-umană/luptă de clasă, conținut/formă), asemenea vaporilor care se adună deasupra cazanului cu bucate, în fierbere, pe plită. Nici un gând nu prinde consistență, judecățile devin mutante după cum bate vîntul și după interese accidentale. De aici pretextul fabricării

unor instrumente de cabinet menite să transforme ființa în ne-ființă, s-o simplifice, s-o manevreze după dorința unor centre de comandă răuvoitoare.

De aceea, Biserica (îndeosebi ortodoxia) dădea multă bătaie de cap celor care își închipuiau (iar vremea lor, se pare, încă nu a apus) că viața omului poate fi întoarsă și răsucită fără efecte catastrofale. Ca să opereze fără stînjenire, noua ordine și-a înscris în program reguli de fier: pe măsură ce-și consolida puterea (prin cele trei acte decisive: înființarea „tribunalei poporului” – 1945, „alegerile” electorale din noiembrie 1946, „reforma” învățămîntului și a culturii – 1948), stînga bolșeo-comunistă a trecut rapid la arestarea clerului înalt și la calomnierea grosolană a breslei, prin toate mijloacele de propagandă, pe care le stăpînea în exclusivitate; religia a fost scoasă din programele de învățămînt ca disciplină educativă, iar icoanele îndepărtate din școli, fiind înlocuite cu portretele „clasicilor” marxism-leninismului. Nu-i era îngăduit nimănui să pomenească de sărbători religioase. Dacă se descoperea că vreun salariat respecta tradiția creștină, fie și în cercul

restrîns la familie, risca să intre în atenția informatorilor, a serviciilor de cadre, a Securității:

„Biserica batjocorită, preoții obligați să glorifice din amvon pe ateii, în timp ce membrii partidului comunist își aprindeau țigările sub candelile care revărsau aromele de smirnă și tămîie, să le facă inimile apte pentru rugăciune. Patriarhul Bisericii Române Ortodoxe a fost ales de sinodul timorat, la ordinele partidului, în preotul Marina din Râmnicul Vâlcea, numai pentru motivul că îl găzduise, după evadarea de la Târgul Jiu, pe unul din liderii comuniști, Gheorghe Gheorghiu-Dej“ (Gabriel Bălănescu, *Din împărăția morții*. Editura Gordian, Timișoara, 1994, p. 39).

Biserica Ortodoxă, mai mare și mai puternică, primea lovituri directe, brutale, iar pentru celelalte din teritoriu se găseau formule de lichidare gândite cu viclenie, ca să inducă în eroare, să se creadă că prima Biserică a țării a dorit răul în ce le privește pe suratele concurențiale. În fond: „Cu jandarmii, cu polițiștii și cu pistolul, guvernul comunist a desființat Biserica greco-catolică“. Au existat și cozi de topor, asemenea lui Justinian Marina, promovat abuziv, cum se știe, împotriva canoanelor îndătinat; sau acel preot, pe nume Bojogescu din Colibași, pomenit și de autorul citat, martor al evenimentelor. Așadar, să privim lucrurile pornind de la cauza lor reală, nu inventată, dincolo de ce au produs instrumentele plătite, de ocazie:

„Un preot, Bojogescu, dintr-o comună din apropierea capitalei, Colibași, a primit ordin să meargă în Transilvania pentru... convertirea preoților uniți la biserica ortodoxă.

Bine-bine, îl întreabă un student de la medicină, de față fiind, dar dacă preotul nu vrea?

– Îl conving! răspunde preotul Bojogescu.

– Cam greu să convingi, mai ales astăzi, un preot care nu întâmplător este un preot unit.

– Am argumente!

– Mă îndoiesc că argumentele pe care le ai pot sminti un preot din credința lui. Dar ce faci dacă preotul, la insistențele Sfinției Tale, își cheamă enoriașii în ajutor?

– Ce crezi, răspunde preotul Bojogescu, eu plec așa la întâmplare? Am jandarmul cu mine“ (Gabriel Bălănescu, idem, p. 30).

Sub regim de închisoare, *Nașterea și Învierea* lui Iisus Hristos au cunoscut constrîngeri inimaginabil de drastice; cu precizarea că, pînă în 1949, deținuților li se îngăduiau mici libertăți: primeau pachete, se adunau în grupuri, pe celule, oficiind slujbe dacă printre ei se aflau preoți. Încă funcționa aparatul administrativ al vechii Siguranțe, cu directori, polițiști și paznici. În 1949 a luat ființă Securitatea, iar cu acest prilej a fost introdus un nou regim penitenciar, după model sovietic. La nivel ministerial răspunderea absolută o purta Alexandru Nicolski (cu grad de general, subordonat direct Ministrului de Interne, Teohari Georgescu), dublat de rusul Bodnarenko (celebru Pantiușa); inspectori ai rețelei penitenciarelor pe țară erau coloneii Mihai Dulgheru (Mișu Dulberger) și Tudor Sepeanu. În subordine, românași de-ai noștri, însoțiți de (și mai mulți) „coetnici“ unguri, evrei, țigani. De data aceasta erau total interzise pachetele, confiscate obiectele sau alimentele simbolice (lumînări, colaci, ouă înroșite).

Cine încălca regulamentul avea de suportat chinuri grele, zile de carceră în subsoluri imunde, bătăi bestiale, înfometare și îngheț, toate aducătoare de boli incurabile și de moarte. Pentru preoți, pedeapsa se transforma în răz bunare sălbatică. S-a ajuns și la asasinat (asasinate), cu deținuți politici de față, pentru intimidare. După înțelegerea tacită a noii conduceri, securistice, prezența unui preot în închisoare însemna ținta unui glonte, în orice context:

„O crimă care a zguduit tot lagărul a fost împușcarea, în incinta lagărului, sub ochii noștri, într-o dimineață însorită pe la orele 10, a preotului Gheorghe Șerban de la Constanța“ (Gheorghe Bălănescu, idem, p. 145). Era „un om blînd și sfătos“, pe deasupra și legionar; așadar, cu atît mai rău pentru dînsul. Însă monahul Agaton de la Rarău (Sandu Tudor), nu era legionar. Totuși: „Într-o dimineață s-a zvonit în tot Aiudul că a fost găsit mort într-o celulă“ (Flor Strejnicul, *Creștinismul Mișcării legionare*. Editura Imago, Sibiu, 2000, p. 126). Vorba autorului: „Vom ști vreodată adevărul?“. Numai la Aiud au fost asasinați mișelește, în primii ani ai instaurării comunismului, 14 preoți ortodocși. În cazul preotului Gheorghe Șerban, directorul închisorii, Vanciu, a dat comanda de la sine putere, ofițerul politic, Petrescu, a ales momentul, iar soldatul Drăgan, aflat în turn de pază, a tras. Complicii au primit recompense. Arderea în cuptor a lui Dragoș Rambela, uciderea în incintă a savantului Ion Simionescu sau a lui Ion Dumitrescu erau fapte care țineau de destoinicia directorului închisorii, cu acordul tacit din partea lui Nicolski-Pantiușa-Dulgheru. Dețineau dreptul de viață și de moarte. Preoții Ion Chivu (Constanța), Aurel Nicolaescu (Rîmnicu-Vâlcea), Leonida Miron (Iași), Grigore Motomanca (Gorj) au fost uciși și expuși pe străzile orașelor respective, „spre a timora populația“; preoții A. Dorca, Gheorghe Furdui, Mihai Calapăr, uciși în lagăr; preoții Isihie Antohi, Ion Secăreanu, Dumitru Diaconescu, Nicolae Gherman au sfîrșit și ei în condiții la fel de tragice. Sunt doar cîteva nume de „preoți în cătușă“ citate de Flor Strejnicul.

Nașterea. Memoria închisorilor deține, în formă orală dar și în mărturii scrise, sărbătorirea Nașterii (Crăciunului) în închisoarea Târgșor-Ploiești, 1950. Se știe că între 1948, anul reformei școlare îndeplinite de Iosif Chișinevschi, și 1950, au avut loc arestări masive de elevi în toată țara, victimele fiind răspîndite la diferite închisori, îndeosebi la Târgșor-Ploiești, devenit loc de detenție pentru copii, după cum la Pitești erau repartizați studenții. O sursă credibilă de informație în ce ne privește o constituie cartea *Experimentul Târgșor. Începutul represiunii comuniste* (Curtea Veche, 2011, 419 p.) de Victor Roșca. Autorul, unul dintre elevii care au supraviețuit evenimentelor, a încercat să cuprindă „fenomenul“ Târgșor într-o totalitate monografică și în perfectă cunoștință de cauză. Nu i-a scăpat, firește, momentul sărbătoririi Nașterii Mintuitorului, în condiții de teroare, cum se obișnuia la 1950:

„Era Ajunul! Din cerul plumburii căzuse multă ninsoare și se întunecase devreme. După cină, un grup dintre noi, la inițiativa maramureșenilor, ne-am strîns pe aleea din fața celei de izolare. Erau aici zăvorîți douăzeci dintre colegii noștri, printre care Luca Clăvărăsan, Petre Paraschiv și Nistor Man, și am început să-i colindăm: «A venit și-aici Crăciunul/

Să ne mîngîie surghiunul, // Cade alba nea/ Peste viața mea.// Peste suflet ninge...», versuri scrise în pușcărie de Radu Gyr și cîntate pe melodia colindei «O, ce veste minunată!» (Victor Roșca, *Experimentul Târgșor*, lucr. cit., p. 146). S-a sesizat unul „dintre ei”, mai precis, un elev turnător. El „a fugit repede la poartă să raporteze administrației”. Este de subînțeles că, odată cu înființarea Securității de tip sovietic, s-a avut în vedere, totodată, plasarea rețelei de informatori în viața penitenciarelor.

Anunțul a rămas fără efect. Persoana înștiințată, un bătrînel din vechea gardă, cu sentimente paterne pentru tinerii încartiruiți, nu i-a dat curs. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Buna tradiție își are regulile ei, așa că vestea Nașterii se cuvenea dusă mai departe, din celulă în celulă, cum se obișnuiește în sat, din vecin în vecin, pînă se trezește la noua viață toată ființa. Drept urmare, cei colindați „s-au furișat” la rîndul lor pe culoare, „ca să nu se arate mai puțin curajoși” și au început să cînte *O, brad frumos*, colind arhicunoscut dar rescris tot de Radu Gyr, în ton cu viața de detenție: „O, brad frumos, ce sfînt păreai / În altă sărbătoare. / Mă văd copil cu păr bălai / Și ochii de cicoare...”.

De data asta paza se afla pe fază. Începuse programul de noapte cu prim-gardianul Vițel (chiar așa se numea) și cu bătașii de profesie. Ni se spune:

„Prim-gardianul Vițel tocmai se întorsese în curtea secției. Era lîngă poartă, unde stătea de vorbă cu gardianul. Cînd cîntecul a ajuns la urechile lor, furioși, s-au năpustit spre ceata colindătorilor. Șeful de secție luase o șipcă pe care o găsisese lîngă atelierul de tîmplărie. Deși Vițel lovea cu pumnii și gardianul cu bîta, colindătorii, ca niște stane de piatră, nu s-au mișcat de lîngă celula noastră, pînă cînd au sfîrșit colindul. După terminarea misiunii, cei zece curajoși s-au retras spre celula lor sub ploaia de amenințări și înjurături ale temnicerilor. În seara aceea mulți ne-am depănat amintirile, iar alții și le-au trăit singuri, în tăcere, rememorîndu-le în gînd” (Idem, p. 147).

Împotriva bitelor, Sfînta Naștere a triumfat; a ucis frica, dînd curaj și îndemn fără țărnuire credincioșilor din gherle și din lagăre. O explicație ne dă și Victor Roșca, cel care a trecut prin probele grele ale „Experimentului Târgșor”, ca și de la Jilava, Aiud, „Canalul morții”:

„Nu se poate vorbi de o rezistență fizică fără o rezistență morală. Moralul, legătura sufletească dintre noi, speranța și încrederea că forța divină nu ne va părăsi au fost cei patru piloni care ne-au ajutat să ieșim neafecțați sufletește din toate necazurile pregătite de torționari (...). În închisoarea Târgșor, unde fusese adunată crema elevilor de la aproape toate liceele din țară, suspectarea, demascarea, delatiunea, ura și teroarea exercitată de om contra omului, propovăduite de reeducatorii comuniști, n-au putut lua locul respectului, întrajutorării, fraternității și dragostei. Târgșorul a fost un cîmp de bătălie unde s-au format caractere” (Idem, p. 208-209).

Paștile. La Baia Sprie, la Cavnice sau la Valea Nistrului se murea pe capete. În aproximativ doi ani de zile, nefericitul condamnat ajungea să fie purtat pe targă, dosit într-o galeerie părăsită sub bolovani; în cel mai bun caz, ajungea la spitalul de tuberculoși (fără medicamente, fără îngrijire medicală)

de la Tg. Ocna. „Recalcitranții”, înțelegîndu-se cei care nu se puteau ridica din pat să-și reia lucrul în subterană, erau transferați de la o mină de plumb la alta. În scurtă vreme, nu se mai afla nimic de soarta lor. Era vremea cînd Ana Pauker, Teohari Georgescu, Alexandru Nicolski și Mișu Dulgheru făceau vizite „de lucru” prin închisori și cereau directorilor (brute promovate de la marginea societății, adesea foști deținuți de drept comun) să aplice reguli aspre de înfometare, îngheț, ciomăgeală. Lista asasinatelor în detenție era dovada că administrația își făcuse „datoria”.

Dar se spune în asemenea împrejurări: „Acolo unde e dracul mai tare ridică Dumnezeu biserici”. Într-adevăr: într-o mină de plumb au cutezat deținuții politici, cu moartea în față, să întîmpine Învierea Mîntuitorului. Este vorba de sărbătorirea Sfîntelor Paști din 1951, la Baia Sprie, la 560 m. în subterană. Deținuții, majoritatea în lanțuri, au încetat lucrul la un anume semn și s-au adunat de prin galerii să participe la slujba împăratească săvîrșită de un sobor de preoți; și ei în lanțuri sau în opinci. A fost un eveniment sufleteș de amploare și de luminare benefică. Paznicii s-au ascuns prin colțuri întunecate, în vreme ce victimele, de etnie și de credințe diferite, s-au unit în bucurie și în speranță.

Acel eveniment de credință, probabil unic în istoria penitenciarelor prin forță spirituală și largă semnificație umană, a fost evocat de mai multe persoane aflate direct la fața locului. Să reținem înaintea de toate mărturia preotului Nicolae Grebenea, autorul memorialului *Amintiri din întuneric*, un erou al vremurilor de detenție, cel care a avut inițiativa pregătirii deținuților întru sărbătorire, împreună cu preotul Valeriu Antal și cu diaconul Teodor Bej. Citim:

„În săptămîna Patimilor, unii deținuți au zis:

– Ce-ar fi, părinte, ca la Sfîntele Paști să facem o slujbă în mină? Să serbăm și noi Învierea.

– Nu e permis, dar, dacă doriți, să încercăm să o facem. Păstrați discreția, ca să nu audă agenții turnători.

De la om la om au fost anunțați cei ce trebuia să participe la slujbă căci de unii ne temeam să-i anunțăm.

Cu o bucurie ascunsă se aștepta Ziua Învierii.

Veni Vinerea – ziua mării și Sfîntei Patimi – și administrația ne-a dat după ciorbă cea mai bună mîncare. Dar deținuții au preferat să postească. Unii n-au vrut să primească friptura. Eu am primit-o și am păstrat-o pentru Ziua Învierii.

Niciodată nu s-a mai dat friptură. Dar de acum se va da și în viitor în Vinerea Patimilor la deținuți, să se «surce» cu mîncări de dulce.

La orizontul 12 unde lucram eu, la 560 de metri adîncime, mai lucrau și preotul Valeriu Antal și diaconul Teodor Bej. Ne-am înțeles împreună cu bucurie și entuziasm.

Am intrat seara în mină, în noaptea Paștilor. Cei anunțați știau ce va fi. Mai înainte de ora 12 noaptea s-au tras «clopotele». Cum? Niște sfredele legate unul de altul în poziție verticală erau ciocănite cu un alt sfredel și sunetul trecea de la unul la altul încît aveai impresia că sunt chiar niște clopote adevărate. Tragerea «clopotelor» era anunțul ca oamenii să coboare pe galerie la locul stabilit pentru sfînta slujire. Din toate părțile coborau oamenii cu lămpile de carbid aprinse și luau loc.

Noi preoții nu aveam nici sfintele odăjdii, nici sfintele vase, ci eram în salopete și opinci. Așa am început slujirea.

Am cerut tuturor să se stingă lămpile. Apoi s-a aprins lampa părintelui Antal care a strigat: «Veniți de luați lumină!». Toți și-au aprins lămpile. Slujba a continuat cu un avânt de sfințenie. Din toate piepturile răsună cântecul de slavă: «Hristos a înviat!». Slujba era ascultată în genunchi. Memoria excepțională a diaconului Bej ne-a înlesnit să cântăm mai toate cântările atât de frumoase ale utreniei Învierii (...).

A fost ceva fantastic. Atmosfera de taină a minei la 560 metri sub pământ, cu lămpile de carbid în mână a dat slujbei o notă atât de intimă, atât de profundă și de sfântă încît toți am fost foarte mișcați. Misterul credinței le-a trezit tuturor o înfiorare sfântă și o mulțumire negrăită care le-au zguduit sufletele pînă în străfunduri. Au trăit câteva clipe uitînd de condiția lor de deținuți. Efectul slujbei a fost cuceritor“ (Nicolae Grebenea, *Amintiri din întuneric*. Ediția a treia. Editura Scara, Asociația Română pentru Cultură și Ortodoxie, București, 2005, p. 221-222).

Oficierea a durat 45 de minute, iar soborul preoților slujitori a fost constituit din: Valeriu Antal din Toplița, Nicolae Grebenea din Rășinari, Ion Iliescu din Iași, Nicolae Pâslaru din Bacău, Aurel Lazarov din Hârșova, Iustin Pârvu de la Durău; reprezentanți din toată țara, am spune întreaga Biserică. Să mai reținem că episodul pascal a fost relatat și de alți participanți la slujire, Părintele Iustin Pârvu, Flor Strejnicul, Gabriel Bălănescu. Fiecare întărește informația din *Amintiri din întuneric* și, totodată, aduce detalii utile. Să-l ascultăm pe Gabriel Bălănescu:

„În fine, poarta se deschide și, pe costișa ce urca lin spre gura minei, numărul ostașilor de securitate era mărit, aproape soldat lângă soldat. Coloana lămpilor aprinse dădea impresia unui cortegiu religioas, urcînd simbolic Golgota“ (Gabriel Bălănescu, idem, p. 150). Și, mai departe:

„În această nemișcare, în această liniște, clopotele bisericilor noastre ne anunță momentul solemn. Clopotele bisericilor noastre aduse în abataj. În toate abatajele. Sfredelele în funcție de mărime, agățate cu sfori de colțuri de rocă, ne aduceau întocmai sunetul clopotelor bisericilor în care ne-am rugat în libertate.

Sunetele amplificate de imensitatea bolților semănau într-un tot cu al clopotelor pe care le-am auzit fiecare dintre noi, sub Dealul Patriarhiei sau în biserica unui sat pierdut între două dealuri.

Deținuții îmbrăcați sumar, cei mai mulți numai în chioloți, au coborît pe galerie în șiruri nesfîrșite, care apăreau din toate direcțiile, spre unul și același loc, în fundul unei galerii părăsite.

Au apărut, timizi, și Gruber și Kupfer.

În galerie, mocirla făcută de steril și infiltrațiile de apă era de un centimetru și jumătate. Mirosurile rocilor descompuse erau puternice. Fundul de galerie neaerisit, iar trupurile noastre, goale.

Își fac apariția preoții Grebenea și Antal (acesta fost vicar patriarhal, nepot al fostului Patriarh Miron Cristea) și se alinază în fruntea deținuților tăcuți. Această galerie fusese aleasă pentru ca să stăm în timpul slujbei cu fața la răsărit.

Toate lămpile sunt stinse și, cîteva secunde, parcă și respirațiile încetaseră. Nici o mișcare nu se auzea de nicăieri.

Se aprinde lampa preotului Antal și vocea lui baritonă a răsunat: «Veniți de luați lumină!»

Înlocuind luminările, lămpile cu carbid se îndreaptă una către cealaltă și galeria își multiplică luminile. Slujba religioasă începe și, conform tipicului, după un timp, un cor perfect intonează «Cristos a înviat» fără nici un dirijor. La citirea Evangheliei, întreaga masă de deținuți a îngenuncheat în noroi, cu capul sprijinit în mînă.

Mi-am îndreptat ochii spre Gruber și Kupfer. Erau singurii în picioare către sfîrșitul galeriei, înclinați și ei. Turcul Mustafa Kiazim, îngenuncheat“ (Idem, p. 149-150).

Cunoaștem urmările imediate, tot după cartea *Din împărăția morții*: „recalcitrării“ au fost mutați la mina de plumb din apropiere, Valea Nistrului, în frunte cu preotul Nicolae Grebenea; iar Tucă, priceputul ofițer care inventase instalația de clopote pe bază de sfredele sunătoare, a încercat să evadeze dar a fost prins și împușcat. Tot ca urmare, s-a renunțat la sistemul de exterminare prin munca grea în subterană. Avea să capete amploare formula „reeducării“, mai întii experimentată la Suceava și la Pitești, extinsă apoi la Aiud, Gherla și Canal.

Se fac disponibile pentru meditație două aspecte mai importante ale problemei. Unul este sugerat de *Abecedarul duhovnicesc* al Părintelui Iustin Pârvu: învățătura creștină are darul să-i unească pe oamenii aflați în suferință, indiferent de preocupările de zi cu zi, de sărăcie, de bogăție, de convingeri politice ori de altă natură; mai ales cînd li se arată, ca prin minune, chipul Celui de pe Sfînta Cruce. Monahul de la Schitul Petru Vodă depune mărturie, ca ființă luminată de înțelepciune duhovnicească și care s-a aflat alături de cei căzuți în năpastă. Gabriel Bălănescu îi evocă pe evreii Tony Gruber și Kupfer și pe turcul Mustafa Kiazim. Primul, înainte de consemnul dat pentru sfînta slujbă, a cerut să i se recite poezia lui Radu Gyr, *As'noapte Iisus a venit în celulă*, cea mai impresionantă creație religioasă din literatura noastră. Părintele Nicolae Grebenea mărturisește și el surprinderea avută cînd a zărit în apropiere două persoane neașteptate: Prima, căpitanul Petrescu, „șeful informatorilor“. S-a liniștit cînd i s-au spus că „fusesse prins de camarazii lui de cameră făcînd marea «crimă»: se ruga cu pătura trasă peste cap“; a doua persoană: maestrul ungar Condor, fost „șef comunist pe întregul Ardeal“. Acesta a stat la distanță „să nu fie văzut și a ascultat slujba în genunchi“. Biserica în adevăratul înțeles al cuvîntului este pentru oameni și numai pentru oameni, în orice împrejurare. Fondul ei de valori morale și umanitare are puteri miraculoase de uniune și de salvare.

În al doilea rînd, literatura concentraționară în general, cea la care am făcut referință directă aici, în special, arată că preoțimea română a dus greul în cele mai multe împrejurări, cu mare putere de sacrificiu, dăruind istoriei anonime martiri, eroi și sfinți, pe care nu-i cunoaștem ca să-i prețuim îndeajuns. Pe ei să-i avem în vedere dacă vrem să restabilim adevărul istoriei noastre tragice; mai puțin preoții care au abdicat de la datoria lor aleasă, provocînd tensiuni nedorite printre necunoscători, ca și printre cei interesați să ideologizeze în mod răutăcios.

Magda **URSACHE**

Întrucît și poezia...

Pentru că a fost Ziua Mondială a Poeziei (21 martie, 2019), Gellu Dorian postează, pe stiri.botosani.ro, *În amintirea poezilor – pomelnic*, celebrând nu „ziua mondială a poeziei“, ci ziua veșnică a poeziei“. Și da, o țară „moare“ odată cu moartea poezilor. Aleg din „pomelnic„ numele lui Mihai Ursachi, plecat în ‘81 în exil, timp de 9 ani, apoi plecat de tot, acum 15 ani (parantetic spus: Adam Puslojic îmi trimite mesaj, ca soție a lui Mihai Ursachi; îi răspund că eu sunt Magda lu’ Petru Ursache; mai rău a fost cînd am primit condoleanțe multe, la moartea lui Mișu). Gellu Dorian aprinde lumină lui Lucian Alecsa și Lucian Valea, Cristian Simionescu, Emil Iordache (slavistul a fost și poet), Constantin Draxin, Corneliu Popel, pe care i-a cunoscut și i-a iubit. Mai puțin pe colegul de școală Ion Avasilinei, nume literar Ion Crînguleanu, care, după Tezele din iulie, „n- a mai fost poet“. Este lecția pe care femioșii Puterii nu vor s-o învețe, așa cum avertizează și Viorel Savin, în convorbirea cu Virgil Diaconu, din „Cafeneaua literară“, nr. 3, martie 2019. Scriitorincii intrau în „raiul comunist“, angajați „pe bază de păcat“ (de pact cu diavolul pînă treceau puntea, zic eu, dar punte lungă, de piatră, durabilă). Și-l citez pe poetul Radu Ulmeanu, care nu s-a lăsat „prins cu un ac în insectarul lui Lucifer“: „Doamne, ce vremuri erau și ce oameni, ce draci, / făcînd o propagandă perversă, compromițînd/ fiecare cuvînt, pînă și pe Mântuitorul/ lăsîndu-l să moară superb, să învie în apoteoză/ și să se înalțe la cer, ca pe urmă/să lucreze în numele lui și să ridă spărgîndu-se“ (*Sub cerul tău de aur*, „Cafeneaua literară“ de februarie).

Există *Izbăvire prin poezie*? Gellu Dorian e convins că da. Își imaginează un poet trecut în cenaclul de dincolo: cu mîinile întinse pe cer, scrie stoluri de păsări. Aduag la *pomelnic* numele lui Marin Ifrim, despărțit în postul

Paștelui de trupul de lut, pentru a atinge „stelele cîntătoare“. Chinuit de nedreptățile climatelor: social, politic, literar..., n-a mai vrut să-și poarte ființa pămînteană pe bulevardul castanilor roz din Buzău, retrăgîndu-se în cimitirul Dumbrava (minunată). Cum altfel? Nu spune Radu Ulmeanu, în interviul luat de Virgil Diaconu, că „fericirea nu e oaspete obișnuit la masa poetului, poate unul extrem de rar, mai cu seamă inexistent“? Cînd Alex. Ștefănescu l-a așezat pe Marin Ifrim pe o hartă a poeziei ex-centriche n-a greșit. *Curentul marin* există. Așa și-a intitulat autoironic o plachetă din multele. Spre argumentare, reproduc un poem dedicat „Lui Petru Ursache“ și intitulat *Cărturarul*: „Nici acum nu știu pe unde intra în bibliotecă/ Apărea așa, dintr-odată, ca un sfînt anonim, / El însuși fiind o bibliotecă./ Vorbeam cu duhul său, / Îi simțeam tîmplele dogoritoare, pașnice pulsații/ De gînduri subțiri, ca sîngele de îngeri./ Citeam în el ca-n Biblie și eram tare fericit/ Că-l pot vedea și cînd nu exista / Decît în cărțile sale. / Pe stradă, părea o copertă de carte stelară/ Bătută de vînt/ De neclintit, numai plumb transparent, cu mersul acela de fermitate blindă/ De cărturar timpuriu, / Odată cu începutul.“ O să-mi lipsești, Marin If, și mata, și revista „Caietele de la Țîntești“, unde ai publicat acest poem, dar și cealaltă, la care ai trudit pînă la capăt, „Cartelul metaforelor“.

Transgeneraționistul Virgil Diaconu, pledînd contra poeziei „generaționist- curentistă“, decupează pentru titlul convorbirii o afirmație a lui Radu Ulmeanu: „O adevărată boală a criticii literare este, într-adevăr, *generaționismul*“. Ambii nu se lasă contaminați de „virusul generației“. Spune Ulmeanu, în altă parte: „Cred în Poezia scrisă de Poeți și nimic mai mult“. Așa este: Grigurcu nu aparține șaizeceștiilor, ci aparține generației Grigurcu, Mălăncioiu

aparține generației Mălăncioiu, Cezar Ivănescu aparține generației Cezar Ivănescu. Poetul nu există ca om global, ci ca om singur. Asupra „pericolelor alinierilor“ a avertizat și Nicholas Catanoy. O vreme, viza pentru succes de critică se numea postmodernism. Pe optzeciști îi văd ca într-un portret de grup cu doamnă, (ca să parafrazez un titlu de roman), Madi Marin. Însă câțiva, ca Adrian Alui Gheorghie, au sărit din grup, sunt *altfel*. Cît despre douămiiști cu ramuri multe, fracturiști, hiperrealiști, opaci la mit și la religie, hiperlucizi, refuzînd obstinat candoarea, minimaliști, utilitariști, decepționiști ori ludopoetici, o, ei se declară *versus* oricine, de-clasîndu-i pe clasici și nu numai. Debutanții la kil, pentru care nu mai înseamnă nimic *vechimea*, doar *schimbarea*, ar trebui să-și atașeze pe copertă o bulină roșie pe care să scrie PROMOTIE, ca în mall, să știm că-i... chilipir: versificație iefină. Cum se ratează sigur Poezia? Negînd zestrea lăsată de predecesori. După ce-l etichetezi idiot pe Eminescu, îți treci pe hîrtie obsesia: „falusul de 2033 de metri al pustnicului întins cu fața în sus/ și ochii înfipti în ceruri“.

Un mizerabilist sau ce-o fi ne anunță, în 11 martie 2019, că și-a uitat chiloții acasă, dar nu oriunde, ci pe masă, sensul vieții sale fiind să facă turism fără chiloți, poezia fără ei fiind adjudecată deja de poetese. Pentru acest muzician –versificator, Chopin e Shopping, ceea ce ne lasă în stare de shop, pardon, șoc. La Măruță, apare în chiloți și cu pene-n cap, ca vedetă, un croitoraș travestit. O stilistă se plînge cu pathos pe alt Kanal, joi, 4 aprilie, că suntem prea îmbrăcați și că ar trebui să fim mai puțin îmbrăcați, adică mai dezbrăcați. Iar pe scîndură e posibil orice. Un luat de trend, pe care nu-l numesc, a scris o cronică de spectacol. Ce întrevădea cronicarul teatral ca inovații: cetățeanul turmentat s-o violeze pe Zoe, iar Zoe să consimtă, pentru a primi îndărăt scrisoarea pierdută, Tipătescu alergînd-o cu un falus de lemn. Un Farfuridi tatuat și un Brînzovenescu coafat, ținîndu-se tandru Hand in Hand, ar întregi original scena.

Scrie Radu Ulmeanu: „avem o literatură aseptică, ase-xuată, al cărei paradox este că e totuși plină de sex, auto-rii încercînd să-și compenseze, fără succes, artificialitatea producției. „Cum să atragi atenția decît scriînd *Odă bătăturilor* sau o baladă a ardeului Kapia? Însuși Mircea Dinescu, cîndva „exilat pe o boabă de piper“, a preferat exilul în bucătărie, chef Scărlătescu fiind mai mediatizat decît oricine altcineva. Știre specială: bucătarul în vizită la Ierusalim. O lume de chefi! Cine nu știe cine-i Vica? Nu Vico, Doamne păzește! Tot la Măruță (4 april, 2019), un bucătar gătește din frigiderul Vicăi, care-l asigură că-i „ca pe (sic!) comunism, frigiderul e plin de mîncare. Ghiftuală, ce mai!“ Și-i aduce „un farfuriu mic“. Cum vorbim? Ce mai contează! Din cele 19 volume ale Dicționarului Academiei, 18000 de pagini, 175000 de cuvinte, Ioana Nicolaie a ales: „Fut și la revedere!“ Uimitor vers! Alexandru Șișmanian pare că vrea s-o întrecă în a fi anti-poetic, ortografiind surprinzător: „maș(sic!) masturba“. Le pasă de ce spunea Martin Heidegger despre limba poeziei ca

„locul de adăpost al ființei“ și că „făuritorii de vers sunt veghetori ai acestui adăpost“?

Avem de toate: poezie cu cercel în limbă și cu sprîncene tatuat, poezie- pastişă, poezie reciclată (se poartă material uzat, decolorat, găurit), poezie manelistică, poezie fără diacritice (respectați diacriticele, altfel vă iese ca lui Bogdan Alexandru Stănescu, într-un „Supliment literar“, an curent: *Caci si critica*). Revistele online –multe dintre ele –încurajează mediocritatea, neatente la reglajul laudelor. Redactorii șefi acordă superlative nejustificate colaboratorilor de toată mîna, dar și propriilor persoane literare. Spus „pentru a multa oară“ (mulțumesc, Nichita Stănescu!), e mai greu să scrii despre glorie decît despre gloriolete, deși apărători ai poeziei înalte, ca Paula Romanescu, de pildă, încă se găsesc. Virgil Diaconu, profesor de „poezie estetică sau autentică“, în numărul 2 al revistei sale, oferă generos *Îndreptări pentru poetul tînăr*: „Nu am crezut niciodată în școala de poezie, din simplul motiv că harul nu poate fi înlocuit de învățatură, iar daîmonul inspirației ține de zestrea genetică“. Află „lolitologul“ Virgil Diaconu condurul Cenușăresei numite și Poezie? Categorie, da. Deși „într-un oraș, poeții buni sunt mai rari decît bisericile“, la noi, la Ieș, orașul cu o mie de biserici, ei sunt la tot pasul, că trebuie să ai grijă să nu calci vreun geniu pustiu pe bătăture. Bruiajul de poezie autentică e realizat în mass-media prin manipulare, prin amnezie (în cazul unora), prin dezinteres („ce treabă am eu cu X?“), prin cinism („n-a mai murit Z?“). V. Diaconu îi muștră constant, în altă „Cafenea literară“: „Concentrați-vă, dragi critici, în continuare, asupra poeziei minore! Dedicăți-i exegeze și studii, cuprindeți-o în dicționarele și istoriile literare și oferiți-i cele mai importanțe premii ale distinsei noastre bresle! Cu această poezie vom înfrunta în mod negreșit eternitatea. Cît despre poezia de valoare, aceasta poate să mai aștepte.“

„Versific, deci subzist!“ Dar să lucrăm cu materialul clienților. În „Constelații diamantine“, 3, 2019, găsesc opțiunea lui Boris Marian: „un paznic m-a bătut lîngă un prun, / Decît deștept și bun, mai bine prost“; Elena Andreea Ion ne anunță: „Ninge încet, cu flori de gheață/cerul rîde a nimic, / E zăpadă sau e ceață, / Totu-i alb sau nu-i nimic. „Alte nimici semnează George Baciu: „Femeia pare o- ntrebare/ la care nimeni n-a răspuns/ Fiindcă din cap pînă-n picioare, / E un mister de nepătruns“, iar Daniel Marian dezleagă enigma: „m-am sucit cu mare interes pe toate părțile îndrăgostirii/ care dădeau către dragostea asta cu balcoane de rai/ despre dînsa tare de tot am întrebât țuicile.“

În același număr de revistă, Iulian Chivu își dorește, în *Cronica unei cărți necitite*, să fie cuprins de personalitatea autorului, vrea „vlaga și fermitatea sincerității“, cere și ură, și dragoste și fantezie, și luciditate și smerenie, și păcat. Din păcate, lectura și-o oprește, în multe rînduri, după incipit. Cum nu-mi permit nici eu, ca și distinsul eseist, prozator și etnolog, să fiu pierzătoare de timp, renunț să mai dau exemple de poezii atinse de personulitate și mă întorc la *Acord* („Argeș“, nr. 2, februarie 2019), poemul lui Horia Bădescu: „Iubește-mă cu moartea-n ochi/Iubește-mă cu ochii-n moarte“. Și asta pentru că: „poemul vine de undeva/

nu există nicio precizare/ hidro-meteo în acest sens// astfel că se-apropie de mine/ în zbor lin/ ca și când ar înnota // și-ades înnoată lin/ ca și când ar zbura (Nicolai Tăicuțu, *Lin*, „Spații culturale“, martie, aprilie, 2019).

Cartea debutului meu din 1973, *A patra dimensiune*, trebuia să se numească în fapt *Întrucît și poezia*. Scoală din presă, cu semnătură poprită prin grija lui Liviu Leonte, am făcut un blocaj de care nu mai scap; scriu foarte puțin și foarte rar despre poezie. Bătrînu meu m-a dibuit: „Nu te supăra pe Poezie, Magda, ești legată *chimic* de ea, cum ar spune Cioran., L-am auzit și l-am ascultat. După o lungă pauză, am re-citit a cincea elegie a Detectivului Arthur, cu carnivorele plante gigant, trăgîndu-i pe cei doi înamorați în Grădina botanică. Are dreptate Tudorel Urian: Brumarul e inocent-trivial, timid-scato, pur adolescent –pervers vîrstnic. Și n-avea dreptate Leonte, presupus dresajului cenzurii, care voia să-i taie sexul ca să nu supere Cabinetul PCR și să-l dea jos din șefie.

Ce cărți de poezie am citit recent? Poezia rafinată a lui Emil Nicolae din *Suflet prădător*, sonetele lui Radu Ulmeanu, poemele semnate Liviu Antonesei (ce vers! „umbra mării nu este marea“), *Parfumul de frezie auree*, placheta poetului de la imperiala Dunăre, Nicolae Grigore Mărășanu; *O inserare*

nepămînteană de Aurel Pantea, carte recomandată de Gheorghe Grigurcu, pentru „vocea bemolată a mărturisirilor cu alură ultimă“, *Evanescențe* de Eugen D. Popin, recomandată de Andrei Zanca pentru asumarea „pînă la osmozare“ a textelor sacre, *Inefabila povară* de Dan Angheliescu, recomandată de Theodor Damian, pentru „mersul din adîncul unui cuvînt“...și alții, și altele. Îmi recunosc „îmbătrînită“ viziune asupra poeziei române: eu îi prețuiesc pe singuratici, cu sigure repere estetice, de neclasat într-o grupare, ca Lucia Negoită (*Scutul vulnerabil*), ca Aura Christi (*Geniul inimii*), ca doxoloaga Mihaela Grădinariu, căreia îmi place să-i spun Grădinăreasa: „de sus, poemul se uită cu un ochi fără pleoape./ Între noi, ceru-mpăturit, din ce în ce mai aproape“. Îi prefer pe ne-populari ca Vasile Gogea (sunt magistrale „propoiezițiile“ lui), ca Remus Valeriu Giorgioni, din *Marea, o frescă livrescă*. Au fost populari excelențele lor Ion Barbu, Bacovia, Blaga? „Cu mare pofticiune“ (sintagma sa), îl citesc pe „nicolae magnificul“ Țone. Și-i amintesc lui Gellu Dorian ce stă scris pe placa de mormînt a lui Ioanid Romanescu, din Eternitate: „Trăiască Poezia și marii visători!“

Ce-i mai frumos decît o carte de poezie deschisă? Un e-book deschis?

Victor TEIȘANU

Caragiale, între critica cunoașterii și împăcarea creștină

Cazul special reprezentat de Caragiale în literatura și gîndirea românească s-ar datora, conform opiniei aproape generalizate, naturii sale profund antinomice. Personalitate bipolară, el a oscilat permanent între extreme, contrariindu-și semenii și inducând în jur reacții dintre cele mai divergente. De la adorație (Gherea îl considera „supraom“) la negare vehementă („nu e mare“, susține Constantin Noica, exasperat de zeflemeaua scriitorului). Iată cîteva dovezi ale efigiei sale antinomice. Purta pretutindeni masca observatorului cinic, fiind însă, în același timp, de o bonomie copleșitoare și avînd vocația prieteniei durabile. Era junimist, dar pe lângă influența maioreșciană cumulase și însemnate elemente din gîndirea adversarului politic și ideologic Gherea, de care devenise foarte apropiat. Scriitor de inspirație citadină, Caragiale, cu eseul „1907, din primăvară pînă-n toamnă“, realizează totuși una din cele mai complexe cercetări cu privire la problema țărănească. Fără înalte studii sistematice și făcînd chiar paradă de lipsa lui de instrucție, el demonstrează deseori consistența orizontului său de cultură, ca și o nestăvilită apetență pentru domeniul filosofiei. În fine, criticat și ostracizat ca denigrator al României și românilor, cu specificitatea lor etnică, ne-au rămas

de la el destule dovezi că a fost, în esența sa, un ardent patriot, simbiotic atașat de soarta țării în care s-a născut.

Despre toate aceste paradoxuri, dar mai ales despre interferențele cu zona sistemelor de gîndire umană și dispersia lor în literatura și jurnalistică scriitorului, vorbește Marta Petreu într-un excepțional studiu intitulat **Filosofia lui Caragiale** (Ed. Polirom, Iași, 2012, ediția a II-a, revăzută și adăugită). Din capul locului suntem puși în gardă că nu vor fi disecate sisteme filosofice, avîndu-se mereu în vedere contactele sporadice și destul de relative dintre scriitorul român și acestea. Și că vom avea doar referințele strict necesare tratării subiectului. Pentru că scopul cercetătoarei este mai degrabă elucidarea raportului între „fundamentele ultime ale gîndirii lui Caragiale“ și filosofia europeană clasică sau contemporană scriitorului. Ea însăși o profesionistă a filosofiei, Marta Petreu își concepe analiza printr-o atență și inspirată ordonare pe capitole. Mai întîi face inventarul gînditorilor cît de cît prezenți sau măcar menționați ocazional în paginile lui Caragiale. Ceva mai frecvenți sunt Heine și Machiavelli, ambii consonînd cu esența spiritului caragialian. Primul, prin disponibilitate ironică și sarcasm, al doilea prin cinismul moralei sale pragmatice. Tot așa cum

s-a întâmplat cu Voltaire sau cu Nietzsche, acesta din urmă cunoscut prin intermediul unei suite de articole din *Epoca literară* (1896), semnate de tânărul Constantin Rădulescu-Motru. Era o mică încercare monografică, dorită și comandată chiar de Caragiale, prezentarea filosofului fiind însoțită și de texte nietzscheene traduse prima oară în românește. Exaltarea vitalismului și amoralismul, ca și prioritatea elitelor în opera germanului se potriveau de minune cu ideile și conduita lui Caragiale. Cu această ocazie Marta Petreu remarcă efortul intelighenției române de sincronizare cu spiritul european, Rădulescu-Motru fiind printre primii comentatori de pe bătrânul continent ai filosofiei lui Nietzsche. Asta după ce, în 1862, tot ca semn că sincronismul funcționează, Maiorescu oferise mediului nostru cultural **Lumea ca voință și reprezentare** și pe plâsmuitorul ei, Arthur Schopenhauer. Seriful din paginile *Epocii literare*, apreciat de Iorga și de regina Elisabeta, va fi retipărit sub formă de carte, cu prefață și fragmente din opera filosofului, în 1897. Curios din fire și dornic să se informeze, Caragiale asimila, ne spune cercetătoarea, „atât idei nietzscheene noi pentru el, cât și idei nietzscheene care îi confirmau propriile sale cunoștințe“. Marta Petreu, susținând despre Caragiale că a fost „mințea cea mai luminată pe care a avut-o vreodată cultura română“, observă concomitent predispoziția ieșită din comun a acestuia pentru cultură și știință, ca și pentru palierul abstract al ideilor. Sursele aveau și ele importanța lor. Instrumentul de bază, aflat neconținut la îndemâna scriitorului, era un dicționar enciclopedic, dar a știut să profite la maximum inclusiv de conținutul ziarelor și revistelor, pe care le citea asiduu, ori de prietenia cu Paul Zarifopol, Panait Cerna, C.D. Gherea, Dimitrie Gusti, Paul Bujor și câți alții. Sunt cunoscute de asemenea, prin intermediul amintirilor lui Slavici, insistențele sale pe lângă Eminescu, poetul fiind solicitat mai ales pentru „tălmăcirea“ lui Kant. Iar conversația dramaturgului cu poetul, de multe ori în contradictoriu, din cauza sofismului caragialian, devenea pentru martori, prin substanța ei, un spectacol fascinant, „lucru de frumusețe nespusă“, cum notează Slavici. Om pragmatic, cu înclinații vitaliste și răs homeric, Caragiale nu prețuia câtuși de puțin ariditatea concepției kantiene, bazată pe „moftul“ numit *lucrul în sine*. Pentru că gândirea românului, ca și întreaga sa literatură, situează mereu în centru omul concret, văzut ca o ființă vie, înzestrat cu suflet și mișcându-se

într-un univers palpabil. Ori kantianul *lucru în sine*, reflectând agnosticismul filosofului, decreta că simpla vedere nu oferă decât imaginea obiectului, niciodată esența sa, care rămâne impenetrabilă. Așa că, pe baza analogiei și în stilul său inconfundabil, spre a se face mai bine înțeles, Caragiale produce o analiză sui generis a *lucrului în sine*, prin mijlocirea pulpei de vițel. Analogia, cu doza ei de ironie și umor, este inspirată, în bufetul gării din Ploiești, de scena în care „crășmarul“ C.D. Gherea feliază o pulpă de vițel pentru uzul clienților flămânzi.

„Martorul“ Caragiale privește cum, prin feliere, pulpa de vițel (*lucrul în sine!*) se subțiază treptat, lăsând în final la vedere osul gol, numai bun de aruncat. Asta să fie esența, se întrebă șugubăț Caragiale, pierzându-și definitiv încrederea în seriozitatea sistemelor filosofice și în capacitatea gnoseologică a acestora. „Experiența“ cu pulpa de vițel se întâmpla taman la întoarcerea din Câmpina, după o vizită la castelul lui Hașdeu, unde învățatul „castelan“, care manevra „corpii cerești cum ai jongla cu niște mingi sau portocale“, tocmai încercase zadarnic să-l inițieze în noua sa filosofie „totală“, singura aptă să dezvăluie „tainele universului“ și să ofere cunoașterea, pe cale spiritistă, a absolutului. Episodul vizitei la castel, ca și scena de la bufetul gării din Ploiești cu pulpa de vițel, furnizează substanță epică unui text nu doar magistral, ci și memorabil.

Comparând și analizând minuțios, Marta Petreu scoate la lumină, milimetru cu milimetru, aspectele tainice și mereu bivalente ale universului caragialian, ajutându-ne astfel să-i înțelegem resorturile de gândire și creație. De pildă, afișând amoralismul, precum Machiavelli sau Voltaire, spre dezamăgirea și revolta unor contemporani, Caragiale gândea de fapt, continuu, în spirit teist, fiind, cum afirmă tranșant cercetătoarea, un „credincios“. Pentru el cunoașterea nu poate opera și în zona supremă a transcendentului, căci Dumnezeu este de neatins. Și după opinia sa, așa „trebuie să rămână“. Este aici implicit și o pledoarie pentru atotputernicia misterului, anticipându-i în această direcție pe Ion Petrovici și Lucian Blaga. Căci omul, în pas cu progresul utilitarismului, poate ști, de la o zi la alta, mereu *mai multe*, dar nu și *mai mult*, sintagma din urmă, spre deosebire de prima, având sens spiritual și desemnând limitele cunoașterii transcendente. Raționalismul pur, excesiv de teoretic, nu l-a atras pe Caragiale, devenind calul său de bătaie. Pe Kant îl expune oprobriului, dându-l pe mâna îmbăcsitului „pedagog de

școală nouă“ Mariu Chicoș Rostogan. Marta Petreu ne pune la dispoziție și un „dicționar de caragialisme“, care doar aparent s-ar abate de la tema principală, cea a gândirii filosofice. Autoarea se referă la anumite împrejurări și personaje, supunând analizei câteva dintre textele prozatorului și dramaturgului. Dar nu pentru investigații de critic literar, care caută specificul și valoarea estetică a textului, ci pentru descoperirea mecanismelor interne ce ghidează mai întâi gândirea și apoi exprimarea lacunară a personajelor. Totul având până la urmă menirea de a susține și ilustra, faptic, ideologia literară, socială și filozofică a scriitorului. Înseși criteriile de lucru, mai puțin specifice criticii literare, aparțin instrumentarului analitic al filosofiei. De data aceasta prisma prin care privește cercetătoarea este cea aristotelică, Stagiritul fiind primul teoretician al stilului falacios, rezultat fie involuntar, din erori logice de judecată (deci din incultură), fie cu premeditare, din dorința de a epata și domina interlocutorul. Ambele sensuri implică prezența sofismelor, născute dintr-o gândire defectuoasă, cu sau fără intenție. Plecând de la Aristotel, Marta Petreu trece prin filtrul celor două mari clase de sofisme, (de limbaj -*fallacia dictionis* și din afara limbajului - *fallacia extra dictionem*), „momente“ caragialiene adecvate, precum *Telegrame*, *Justiție*, *Art. 214*, *Căldură mare* sau *Un pedagog de școală nouă*, dar și secvențe dramaturgice, în măsură să illustreze perfect cauzele și consecințele pseudoraționamentelor. Cu ajutorul Martei Petreu realizăm că opera caragialiană este, într-un fel, și o inegalabilă colecție de sofisme. Sursa principală a comicului la Caragiale, conform demonstrației docte a Martei Petreu, o constituie gândirea paralogică și, ca urmare, sofismele de limbaj, generate fie de interpuncție eronată, fie de lipsa punctuației, stil prolix, exprimare tautologică, parataxă, anamorfoză, haos topic etc. Cercetătoarea evidențiază și sofismele extralingvistice (sau materiale), cel mai răspândit fiind cel care se referă la îndepărtarea involuntară de subiect, spre cu totul alte direcții (aristotelicul *ignoratio elenchi*). Cu grave carențe de instrucție, personajele lui Caragiale nu doar că denaturează limba, dar mai și produc la tot pasul mostre de cugetare caricaturală, din cauza „deficitului lor rațional“ (Marta Petreu). Densitatea paralogismelor în opera literară caragialiană atinge cote uluitoare, conducând în final la deformarea perpetuă a realității. Iar sofismele de gândire și exprimare generează nesfârșite efecte hilare, frizând absurdul și anunțându-i astfel pe Eugen Ionescu și Cioran. Cu perspicacitate de hermeneut, Marta Petreu, comentând pandemia sofismelor involuntare, ivite din necunoașterea limbii, descoperă și o excepție: pe Mitică. Acesta e, consideră analista, singurul care „practică sofistica din prea multă minte și în deplină stăpânire a subtilităților vocabularului“, dar și fără a pretinde altă răsplată decât satisfacția „intelectuală“. Precum însuși Caragiale în interacțiunea sa permanentă cu semenii. Pe Mitică, din acest motiv, Marta Petreu îl scoate din galeria largă a sofistilor, introducându-l printre eristicieni, adică cei care se

duelează cu argumente sofistice doar „pentru prestigiu“. Iar pe creatorul lui Mitică îl numește „diletant cu geniu dialectic“. Dilema devine și ea o piatră de încercare pentru personaje (dar și pentru Caragiale în viața de toate zilele), căreia scriitorul îi găsește totdeauna, în conformitate cu situația, rezolvarea cea mai inteligentă.

De maximă acuratețe și formulând concluzii greu de atacat este și portretul de filosof întocmit lui Caragiale de către Marta Petreu. Acest portret se compune, e drept, din tușe disparate, unele incomplete, dar suficiente spre a defini, susține analista, măcar *in nuce*, „o teorie a cunoașterii“. Omul, situându-se constant în centrul atenției, e firesc ca pentru Caragiale căutarea adevărului (ca „noțiune problematică“), ori investirea gândirii cu funcție morală și de „mângâiere“ sufletească, să constituie miezul acestor preocupări filosofice. Dintre expresiile kantiene doar *lucrul în sine* și *transcendentalul* circulă cât de cât în textele sale. Primul, tratat ca „moft“ și luat în derâdere, al doilea, impunând pioșenie numai când este asimilat cu Dumnezeu. De la Schopenhauer preia principiul voinței, văzut ca motor al existenței universale, dar și ideea că lumea e doar o reprezentare, necognoscibilă până la capăt (acolo e Dumnezeu, spune Caragiale!). Această reprezentare (=reflectare), fără a fi omnipotentă, e totuși calea cognitivă preferată de Caragiale. În construcția ei Marta Petreu identifică doi piloni ontologici: *estele*, reprezentând lumea, adică infinitul mare, cu caracter ideal, dar palpabil, și *suntem*, definind universul mic, adică omul însușit, cu caracter real și totuși impalpabil. Iată-l pe Nenea Iancu și creator de concepte filosofice originale! Explicitările Martei Petreu, riguroase și consolidate cu exemple din operă sau trimiteri la texte și idei filosofice de mare autoritate (nu neapărat familiare și lui Caragiale), transformă lectura într-un mai mult decât agreabil exercițiu intelectual. Caragiale vede sufletul omului ca pe un strop de rouă sau o oglindă sferică, ambele în stare să reflecte universul întreg. Câți indivizi (suflete), atâția stropi de rouă și deci universuri, fiecare cu adevărul său, în dauna unui adevăr unic. Având vocația oglinzirii, stropul de rouă și oglinda sferică trimit către monadele leibniziene, care și ele sunt niște unități spirituale cu proprietatea răsfrângerii. Dar o relație între Caragiale și Leibniz nu rezultă de nicăieri, e de părere Marta Petreu. E mai probabil ca stropul de rouă reflectorizant să aibă rădăcini la Eminescu, în *Sărmanul Dionis*, nuvelă citită atent, la timpul ei, de către autorul *Momentelor*. Însă adevărul omului, rezultat din reflectarea în el a universului, este fatalmente limitat, pentru că „mărirea și slava lui Dumnezeu“ rămân pentru veșnicie necunoscute. Și nici cunoașterea infinitului mare, conceput sferic, nu este posibilă, conform celebrei definiri a acestuia ca având centrul pretutindeni și marginile nicăieri. Marta Petreu, citând din *Apus de soare*, (cronică la piesa lui Delavrancea, 1909), demonstrează că informația Caragiale era în temă cu aforistica definiție dată universului de către Nicolae Cusanus. Caragiale mai crede

că infinitul mare, cu toate că nu poate fi decât reflectat, este totuși palpabil, ceea ce nu se poate afirma, paradoxal, despre atât de realul infinit mic, recte sufletul. Ceea ce o determină pe analistă să conchidă că „idealitatea aceasta misterioasă a lumii este o însușire opusă însușirii sufletului de a fi real“. De aceea când s-a împotmolit, constatând impotența raționamentelor, Caragiale a recurs la argumentul nemărginirii lui Dumnezeu. Prin urmare, poate fi socotit, cu formula propusă de Marta Petreu, un „raționalist creștin“.

Și probabil tot legat de acest fapt, în disputele sale culturale, mai totdeauna sofisticate, el consideră că, atât în literatură cât și în construcția filosofică, decisivă e înzestrarea nativă și nu diploma de studii înalte. Cu această convingere este vehement mai ales pe planul literaturii, mutând apoi discuția, prin analogie, și spre terenul filosofiei. Marta Petreu constată, pe bună dreptate, cel puțin în judecarea literaturii, că observațiile lui Caragiale sunt valabile. El sesizează anemia raportului dintre literatură și societate, considerând că vina aparține amândurora. Literaturii pentru că nu se adaptează, cantonându-se într-o paradigmă romantic-pesimistă (poezia fiind „lividoclotică“, iar proza „lăcrimoasă“), în timp ce societatea se îndreaptă tot mai clar spre utilitarism. Firește, în materie de literatură contează, după opinia sa, exclusiv harul creator, pentru că școlile, indiferent de importanța lor, pot scoate oameni instruiți, dar nu talente literare. Toți oamenii se nasc cu „iritabilitate“ (=sensibilitate), dar extrem de puțini cu inteligență și darul creației artistice. Căci nu se poate „ca fiecare să aibă atâta spirit ca domnul Voltaire“, afirma în 1896 scriitorul. Ca mai toți intelectualii vremii, Caragiale a îmbrățișat fără a sta mult pe gânduri, teoria formelor fără fond, lansată în 1868 de către Maiorescu. Interesat aproape exclusiv de zona culturală, Maiorescu observa că pentru formele împrumutate din Occident nu există un fond autohton adecvat, întrucât noi, abia ieșiți din „barbaria orientală“, aveam încă o cultură minoră, cu fundament folcloric. Dar „organicistul“ Maiorescu, numit astfel de Marta Petreu ca adept al progresului organic, nu pleda pentru abandonarea acestor forme, ci, încrezându-se în viitor, pentru europenizarea treptată a fondului. Cu elanul său nestăvilit, Caragiale extinde teoria spre zona socio-politică, supunând statul și societatea românească, după credința argumentată a Martei Petreu, unui tratament analitic greșit. Fiindcă el delegitimează tânărul stat român, considerându-l o creație artificială a diplomației europene. Și mai ales ne spune că politicile culturale ale statului sunt contraproductive, deoarece aici inițiativele ar trebui să aparțină doar societății. Caragiale greșește din nou, pentru că, observă Marta Petreu, „investiția statului român în forme culturale a sfârșit prin a crea o mișcare cultural-artistică reală și valoroasă“. Chiar dacă inițial totul părea o descurajantă improvizare.

Dacă filosofia sa, atâta cât este, vizează omul cu suflet infinit, în gândirea sociologică se arată interesat mai ales de România, români și românism. 1907 devine piatră de

hotar: eminentemente citadin până aici, acum își îndreaptă atenția spre baza piramidei sociale, unde problema țărănească înregistrase convulsii tragice. Falimentul vechii „sisteme“ sociale este analizat tot prin intermedierea teoriei formelor fără fond. Cu cinci milioane de agricultori, din șase cât număra populația regatului, cu un comerț aflat în mâna alogenilor, o constituție depășită și niște partide politice generatoare de corupție, România trebuia să treacă urgent la reforme. Una economică (împroprietărirea țăranilor) și alta politică (votul universal). Dincolo de aceste două soluții de esență europeană, Caragiale uimește și prin „felul cum își conduce analiza: de la realitatea economică a țării la baza ei economică (adică la formele de proprietate), iar de aici la suprastructură (la instituțiile statului român).“ Și e pur și simplu emoționant cât de afectuos se dovedește, acum occidentalizat, cinicul Caragiale cu năpăstuita noastră țărănime. Căci ținta ironiilor sale n-au fost, spune el, niciodată românii, ci doar rromânii (cu trei de r). Satirizarea „românilor verzi“ se întâmplă pentru că aceștia uzurpă ideea de patriotism. De aici, cu totul exagerat, reticențele unor intelectuali interbelici prolegionari în legătură cu „denigratorul“ Caragiale. E adevărat, a fost necruțător cu defectele conaționalilor, însă mereu mânat de bune intenții, motiv pentru care Marta Petreu poate afirma despre scriitor că „a iubit România cu ură“. Analista investighează meticolos, construind diagnoze și desfășurând erudiție, inclusiv tezele esteticii caragialiene. De la „iritabilitatea“ specific umană, prin inapetența pentru natură și așezarea omului în centrul preocupărilor, scriitorul crede cu tărie că, în drumul către operă, doar talentul poate „birui rezistența materialului haotic al Naturii“. Opera trebuie să consoneze neabătut cu ritmurile din natură. Dacă se situează în afara acestei legități, ea este moartă, semănând cel mult cu un produs de... cofetărie. Fiind organism viu și adevărat, literatura trebuie să „miște“ receptorul (Horațiu), sau să-l „prindă“ (Caragiale). Iar ca să existe, opera are nevoie de receptori și de receptare. S-ar putea spune că judecățile sale în materie literară nu fac decât să-i sporească dimensiunea de gânditor. Însă dincolo de toate acestea, Caragiale a fost un exponent al timpului său, ilustrându-i limitele cu febrilitate și adesea cu strălucire. Cercetându-i riguros moștenirea scrisă, analista pare îndreptățită să constate că „fațeta de teoretician sau de filosof a lui Caragiale“ ar fi „la fel de interesantă ca dramaturgia și proza lui“. Spre a-i desăvârși complexul portret, în toate laturile sale semnificative, Marta Petreu recurge și la opiniile lui C. Rădulescu-Motru și Paul Zarifopol, doi dintre prietenii săi mai tineri. Primul remarcă la Caragiale „o afinitate adâncă cu filosofia dionisiacă a vieții“, în timp ce Zarifopol crede despre scriitor că este „un om cât o lume“. Iar la un secol de la dispariție, reevaluându-l prin lecturi subtile și complicate operațiuni comparatiste, Marta Petreu conchide, inspirat și cuprinzător, că „mintea lui era o capodoperă a naturii“.

Ovidiu PETCU

S-ar fi putut întâmpla cu câțiva ani în urmă:

Ambasadorii sau Pozitivismul în sporirea de sens

„Prin mentalitatea ei, literatura S.F. reprezintă o estetizare a curiozității.“

Florin Manolescu

„Pozitivism“! Unii stropesc chiar și când scriu acest cuvânt! Ei nu se referă neapărat la curentul filosofic botezat astfel cât, mai ales, la spiritul unui gen literar fertilizat cu elemente de limbaj, gândire și modele preluate din **științele pozitive**. Cu ce le-o fi greșit știința când a oferit un *suport rațional* extraordinarului din **arta literară**?

C.P. Snow descrie cu multă pătrundere tensiunea dintre „cele două culturi“ aparent nemiscibile, culturi fondate pe disciplinele „realiste“ și, respectiv, „umaniste“ (*The Two Cultures*, 1959). Așa se face că, văzându-l pe amintitul autor „deplângând grava incomprehensibilitate ce stăpânește pe literatul ce se abate în aria «stranie» a științei sau pe cercetătorul care vizitează tărâmul «ciudat» al literelor“, Mircea Malița¹ își asumă rolul de ambasador (imaginar) al oamenilor de știință venit cu solie de pace printre literați². Demersul nu e fără speranță: și unii și alții dezvoltă, pe căi proprii, STRATEGIILE DE SPORIRE A SENSULUI REALITĂȚII.

¹ Mircea Malița, STRATEGIILE DE SPORIRE A SENSULUI REALITĂȚII, Almanah România literară, 1987, p. 6. În cele ce urmează, replicile distinsului savant și diversele observații sunt citate din articolul respectiv.

² În imaginarea acestei aventuri m-a inspirat și Florin Manolescu, plecat cu o „solie“ asemănătoare din „cetatea literată“ în teritoriul science fiction (Florin Manolescu, LITERATURA SF, Editura Univers, București, 1980).

Mi-am zis că așa ceva nu se ratează. Iată câteva impresii de observator supus greșelii.

Urmând pașii siguri ai matematicianului descins fără prea mari emoții în luxurianța cetății literare, m-a frapat ideea de „conștiință a solidarității de scop și de misiune“ – cea dintâi avansată de savant scriitorimii. Dovada, pledează academicianul, este „conceptul fundamental de **model**. Definit ca o descriere a unei porțiuni de realitate (mai puțin cunoscute) prin limbajul altei porțiuni de realitate (mai bine stăpânite), modelul oferă științei și literaturii conștiința unui efort comun de a crea modele pentru realitate.“ Stupoare, proteste, „Afară cu modelu!“ etc. Savantul îi atenționează pe furioși că literatura, știința și artele plastice sunt „vaste ateliere de confecționat modele“, imagine care îi tulbură și mai tare pe „separatiști“.

Aceștia rezistă și la „propunerea de a privi atât ecuația galileeană a pendulului cât și o poezie argheziană drept materializări în veșminte diferite ale unuia și aceluiași concept de model“, și, susținând că nu tot ce zboară se măsoară, ei contraargumentează: „ceea ce descrie știința e măsurabil, deci e dimensiunea cantitativă a realului, pe când literatura se îndreaptă spre calități.“

Atunci, referindu-se la știință și literatură deopotrivă, savantul întreabă suav: „Dar nu sunt oare ambele în căutarea unor structuri ordonate? Nu încearcă și una și alta să pună pecetea inteligibilului pe câte un fragment de univers?“ Ba da, omul de știință interoghează realitatea spre a o-nțelege,

scriitorul născocoște realitatea așa cum o-nțelege! (Am gândit cu glas tare?) Însă cei „obsedați de diferențe” obiectează chiar pe această bază: „literatura folosește recuzita imaginarii, în timp ce știința e ancorată în realitate.” Nu, zău?, mă aud iar, și savantul punctează: „nimic pe lume nu e mai imaginar decât numerele complexe, cu ajutorul cărora calculăm aripi de avion.”

Totuși, se încapățânează „separatiștii”, „literatura nu adoptă demersul rațional al științei!”. Dar matematicianul îi amenință că, dacă nu se potolesc, „va enumera câte feluri de raționalitate pot fi definite”. În plus, continuă el, atât **știința**, cât și **literatura**, „prin mijloacele (adică modelele, limbajele și gramaticile) lor, caută să degajeze, să atribuie sau să sporească sensul unei realități înfinite.”

Frumos!, îi zâmbesc „separatiștii” omului „care vede doar cifre în jurul lui” (sic!), dar ce-i cu „sporirea de sens”? Vreo ridicare la pătrat, la cub? Și ce au în comun **modelul științific** și **modelul fantastic**?

Dar cine a pomenit de fantastic? Vorbeam de literatură în general, nu?

(Sigur, fantasticul: un univers miraculos de la un cap la altul – *fantasticul popular*... sau universul atotputernicei rațiuni lovit de trăsnetul din senin al inadmisibilului – *fantasticul cult*... și mai puțin cultivatul pe-aici, „de nedefinit”-ul „fantastic științific”...)

Ei bine: mai întâi, distinsul matematician reamintește asistenței că, în copilăria omenirii, *fantasticul* a fost utilizat ca *model fundamental de explicare a realității*. (Îmi pare logic: născut fără știință, omul rațional s-a mulțumit inițial cu modelul... irațional!) „Atât zeei lui Homer, cât și zânele din basmele populare” – continuă academicianul – „sunt construcții coerente introduse în realitate pentru a-i da sens”, niște „Instrumente naive dar eficiente de reducere a inexplicabilului”. (Simt că prind aripi: normal, oameni buni!, după cum, în mitologie, *Prometeu* este ficțiunea care, milenii de-a rândul, a dat sens provenienței și utilizării focului, tot astfel, în fizică, *numărul de spin* este ficțiunea care de aproape un secol dă sens provenienței și utilizării stărilor cuantice – fizică de liceu!)...și iar aud vocea calmă a maestrului: „Istoria gândirii umane se poate scrie în termenii eliberării, curățirii și emancipării treptate a modelelor de elementele supranaturale. Câte ruguri n-au ars, câți pași eroici n-au fost făcuți cu fiecare descoperire, cu fiecare rafinare a procedurilor raționale, cu fiecare sistem filosofic, cu fiecare operă literară, până la lărgirea ariei stăpânite în frontierele de astăzi!”

„Separatiștii” se agită, vociferează: „Știm, știm! Explicați ce e cu *sporirea de sens*!”

O imagine face cât o mie de cuvinte: imperturbabil, matematicianul scoate din buzunar ceva ca o brichetă, captând astfel atenția întregii asistențe. Un bâzâit scurt, aerul freacă și „bricheta” proiectează în spațiu o imagine a celebrului tablou *Ambasadorii*, pictat de Hans Holbein cel Tânăr în anul de grație 1533³. Imaginea este fidelă și în mărime naturală: 207 × 209 centimetri.

³ Este una dintre cele mai comentate picturi, numărul mare de amănunte și minuțiozitatea detaliilor alimentând o mulțime de interpretări.

Asistența rămâne tablou.

Într-adevăr, „*Tabloul răsplătește orice așteptări*”, spune savantul, și se apucă să descrie... ceea ce vede toată lumea: „Două personaje stau în picioare și te privesc impasibile, de o parte și de alta a unei mese. Un ceas indică orele 10 și jumătate dimineața, pauza unei ședințe de negocieri (...). Instrumentele de navigație și globurile” (unul reprezentând Pământul și altul Cerul) „amintesc că suntem în anii explorării Canadei și ai prezenței portughezilor în sudul Asiei. (...) Crucifixul din stânga perdelei, aproape invizibil, e o aluzie la înaintarea laicismului Renașterii și la criza Bisericii, divizată de Reformă. Nu te sature să citești în acest tablou un capitol pasionant de istorie. Și, deodată, privirea îți este atrasă de un obiect straniu, neluat în seamă de cei doi ambasadori, obiect care scapă legilor gravitației, ridicându-se ușor deasupra pardoselii de marmoră. Are o formă alungită”, elipsoidală (completez eu în gând), și nu-i poți justifica nici cum prezența, mai ales că, neavizat, îți este imposibil să-i stabilești identitatea și rostul. Până și cei care cunosc secretul aceluia **obiect** afirmă că el te ofensează de fiecare dată cu aceeași insolentă a anomaliei de un insolit buimăcitor, fiind potrivit în context ca nuca-n perete. Însă obiectul este așa cum l-a vrut Holbein: **o sfidare la adresa a tot ce știi**.

Continuăm să privim, fascinați, elipsoidul: imponderabil și straniu, ai zice că răsare chiar de-acolo, din marginea de jos picturii. Este, pur și simplu, nepământean. Așa de nepământean, că nici să respiri nu-ți vine. („Gogule... probleme, mă?”)

Atmosfera se mai destinde. Pășind cu fereală, câțiva dintre cei de față vin mai aproape de tablou. Privind fix la forma aceea prelungă, unii par să uite de sine, mutându-se de pe un picior pe altul. Alții prind să se miște prin fața pânzei, se lasă pe vine, se ridică pe vârfuri, mormăie, vorbesc singuri, oftează. Când și când, exclamații de surpriză. Omul științei tace, zâmbind aiurea.

Stabilirea identității obiectului pare imposibilă pentru cel neinițiat. S-ar zice că Holbein a plănuit așezarea straniului

elipsoid nu doar de-a curmezișul pânzei, ci și al înțelegerii, obiectul tăind calea privitorului nu către sensul universului perfect inteligibil din tablou, ci spre un cu totul alt sens, mult mai adânc. Prin formă, textură și dispunere, obiectul este complet străin lumii celor două personaje (parcă ar veni din alt spațiu), dar ele nici nu par să-l vadă! Și poți să te întrebi: oare ce a surprins pictorul în acea binecuvântată zi de 11 aprilie 1533 levitând șui (sau țâșnind?) prin fața celor doi ambasadori?

În sfârșit, savantul vorbește: „După ce desfide orice încadrare în realitate, obiectul își dezvăluie secretul dacă îl privești lateral (...) dintr-un unghi anumit“ – unul de aproximativ 10° cu axa lungă a elipsoidului.

Sfielnic, proaspeții inițiați vin pe rând în fața tabloului virtual și, apropiindu-se de el cu pași laterali ca să micșoreze treptat unghiul de incidență al privirii, văd cum imaginea aceluia univers de nezdruncinat al rațiunii, cu ambasadori cu tot, se esompează, destrămându-se în vagi umbre verticale, tot mai subțiri cu fiecare pas, iar elipsoidul se „scurtează“ în același ritm, treptat luându-și formă de craniu omenesc. Stupoare!

Se fac interpretări, circulă comentarii. Desigur, Holbein trebuia să aleagă un element puternic pentru a nega veșnicia atoate-stăpânitorului om. Inspirat și totodată ironic, el a ales craniul – vechi mesager al adevăratei veșnicii. Și distinsul matematician confirmă: „Ambasadorii vor să facă pacea, să evite războiul, să învingă moartea, dar ea stă la pândă în planul secund al fantasticului.“

... un plan la care, precum s-a văzut, au acces doar inițiații; și cei care se întreabă ce naiba caută într-un tablou atât de realist „pata“ aceea elipsoidală – de fapt, „un craniu alungit, deformat ca într-o oglindă magică“ (prin anamorfoză), având axa lungă... taman pe direcția din care, sub unghiul potrivit, îl recunoști în sfârșit drept craniu – **al treilea personaj**, poți spune: „o apariție extraordinară, care subminează tot ce se întâmplă în tablou“ – ordinea unei civilizații în expansiune, adică *sensul modelului de gradul întâi* – pentru a lăsa loc unui sens mai profund, *sensul modelului de gradul doi*: „ambasador“ al zădărnicii lucrării omenești, craniul deschide, aproape în sens propriu, perspectiva inexorabilului.

Pauză: gustări, cafele, comentarii...

Savantul reia: „Ca să completeze demonstrația împăcării științei cu fantasticul, nu-i va rămâne omului de știință decât să citeze «știința fantastică», gen care nu s-ar fi creat dacă n-ar fi existat afinități puternice între cei doi termeni constituenți.“ (Zâmbete.) Extraordinarul din SF „nu are doar credibilitatea ce i-o dă arta povestitorului, ci dispune de certificat științific: sunt invocate laboratoare, savanți, teorii care îl susțin, îl legitimează și îl dezvoltă“, **plauzibilul** fiind unul dintre efectele pe care și-l propune **modelul de gradul doi** amintit. („Supra-Ficțiunea“ cu care vă tot bat la cap, mârâi eu.) Pentru aceasta, autorul „suprimă (...) o lege recunoscută, pentru a o înlocui numaidecât cu o lege nouă, pe baze rigurose raționale și științifice“ – adică mai ușurel cu „licențele“, dragilor. „Așa cum negi postulatul paralelelor și dai peste o geometrie ne-euclidiană, în S.F. scoți o lege (...) care e limitativă (...) și o înlocuiești cu o alta ce-ți oferă modelul coerent, logic și plauzibil al unui univers mai generos.“ Fie că „Punctul de plecare e riguros plantat în ultimele descoperiri“, fie că totul pornește „de la manual“...

Voce din public: „Iarăși «SF-ul adevărat»? Iarăși popularizarea științei?“

Știu că răstălmăcirea din viclenie aduce binișor a inocență, așa că ignor intervenția – și savantul continuă: „Gratuitatea jocului de imaginație – susținută aprig de unii – nu mai e evidentă. (...) Aici vede Callois diferența între S.F. și literatura fantastică: nu mai e fantezie, ci o împingere mai departe a raționamentului științific.“ Voci răzlețe: „Nu vrem tehnicism!“ Omul de știință îi atenționează pe oponenti că, de fapt, SF-ul și fantasticul „sunt meditații asupra puterii (fizice sau mintale) a omului și a limitelor ei. Cele mai asupritoare sunt limitele de spațiu și de timp, cele mai tulburătoare sunt limitele gândirii noastre.“ „Așa e!“, strigă cei câțiva „separatiști“ furioși, „Nu vrem tehnicism!“

Savantul cuprinde într-o căutătură visătoare mulțimea oamenilor de litere: „Când părăsești tabloul lui Holbein, te întrebi dacă fantasticul cel mai îndrăzneț, nebănuit și miraculos, nu e sortit să fie ajuns din urmă, mai târziu, de real“ – și îmi face semn: „acum“.

Este erupția în cotidian a inadmisibilului: conform înțelegerii (imaginară și ea – precizare pentru cei care „au deschis mai târziu aparatele de radio“... sau care citesc întâi finalul), distinsul academician îmi predă ștafeta – odată cu „bricheta“ plină cu tablouri celebre. Trag aer în piept și, înclinându-mă discret spre Maestru, rostesc într-o limbă maternă literară impecabilă: Vă mulțumesc.

Mă prezint asistenței, zâmbesc subțire spre cei câțiva „separatiști“, ridic mâna înarmată cu micul prototip și „împuşc“ *Ambasadorii* lui Holbein. Imaginea picturii tresare. Acestea fiind făcute, întreb în aceeași română fără cusur: Când v-ați jucat ultima oară?

Tăcere. Ai zice că toți așteaptă să le captez răspunsurile prin telepatie. Recunosc în sală câțiva prieteni abia stăpânindu-și râsul. Rostesc incolor: Vă rog să priviți din nou tabloul. (Tăcere.) **Insist!** (Rumoare.)

În sfârșit, primii curajoși se apropie în silă și, fără alte vorbe, încep să privească... evident, în lungul elipsoidului! Se aud exclamații de oroare, ici-colo râsete nervoase, acuze. Vin și privesc tot mai mulți, se miră, își dau cu prepusul, așteaptă explicații.

Când apreciez că tabloul a fost vizionat de o majoritate mai mult decât semnificativă, vorbesc iarăși: Ceea ce ați văzut acum este, de fapt, adevărata imagine a originalului. (Reacții amestecate: furie, neîncredere, teamă, oroare...) Cum explicați?

„Imposibil! Acolo-i bomba de la Hiroșima!“, „Da, da, e «Băiețelul»! Ai făcut-o-n calculator!, ce, ne crezi proști?!“, „Ce mama dracului căutați aici?“

S-ar zice că am răscolit un viespar. Cei câțiva literați „obsedați de diferențe“ se apropie cu pas domol, tăindu-mi calea spre ieșire. Zăresc o masă încărcată cu răcoritoare și gustări – breșa pe care o căutam, căci „separatiștii“ trebuie s-o ocolească. Totuși... ceva se schimbă: centrul atenției s-a mutat spre celălalt capăt al sălii și... un gând îmi îngheață sângele-n vine. „Separatiștii“ privesc și ei într-acolo, iar eu mă tot uit, sperînd să-l văd pe savant încă în picioare... și mă decid. Iau startul bine, sar pe masă cam greoi, sar de pe ea și aterizez rău, alunecând pe pateul cules de tălpile pantofilor. Doi literați mă ajută să mă ridic în picioare și mă privesc speriați: „Deci, e adevărat?“, „Dom' Profesor a zis că e ceva cu spațiu-timpul, se poate?“, și înțeleg: doar cine minte rar minte bine. Da, e adevărat, le răspund privindu-i în ochi. Îmi șterg pateul de pe pantofi, verific dacă mai am „bricheta“ în buzunar, îmi bag cămașa-n pantaloni și pornesc spre locul unde levitează nesmintit imaginea cu *Ambasadorii*, înconjurată de o groază de privitori cu expresii preocupate până la îngrijorare... și mai văd și doi paramedici, cărora savantul tocmai le explică: „Dacă merg zece generații înapoi și într-o luptă cu tătarii nu îngrijesc rana strămoșului meu, iar acesta moare, atunci schimb înfățișarea istoriei și astăzi nu există!“

Reluăm?, îl întreb din ochi.

Distinsul academician aprobă pe aceeași cale.

Se face liniște.

Arătând spre tabloul lui Holbein, mă adresez iarăși celor de față: Lucrarea este și azi o enigmă. Cum se poate ca un pictor din veacul al XVI-lea să redea imaginea unei bombe nucleare ce avea să fie construită și detonată 412 ani mai târziu? Cum explicați?

„Posibil ca Holbein să fi fost un fel de Nostradamus, cine știe?“, „A fost vreodată în Triunghiul Bermudelor? Columb a fost!“, „Eu tot cred că e un truc, așa a fost și aselenizarea!“, „Ce spune analiza cu carbon paisprezece?“, „Dacă nu se poate călători în Timp, de ce mai bate câmpii Hawking-ăla? Hai, domnule, că ne mai dăm și noi pe Discovery!“ – și tot așa. Mă tot uit și nu-mi cred ochilor: unde e răceala de acum o oră? Ce lucru *esențial* ne desparte?

„*Cele două culturi*“, pe naiba! Pierdut în mijlocul unui grup consistent de literați de toate vârstele, celebrul matematician se simte ca acasă și – măiculiță! – „umanisti“ i-au adus o tablă și dumnealui o tot umple cu formule, iar

scriitorii îi sorb vorbele cu paiul! Așa cum îi văd acum, par să fi întinerit cu toții – „de ce aia, de ce ailaltă“... Or să mă ierte vreodată pentru minciuna sfruntată pe care le-am servit-o fără să clipesc, dar prin care le-am readus la viață curiozitatea? Dacă le făceam farsa asta sefiștilor nu era cine știe ce, noi ne jucăm tot timpul, dar literații de-aici... hm... sunt un pic altfel. Cum îți explici?

Florin Manolescu spunea: „*Prin mentalitatea ei, literatura S.F. reprezintă o estetizare a curiozității*“ [2, p. 54]. „Cum îți explici?“ Este „de ce“-ul adultului – și în asta constă frumusețea. „Cum îți explici“ – un „de ce“ mai adânc și mai grav, căci răspunsurile pot implica nu doar destinul câtorva oameni, ci al întregii noastre specii.

Cum îți explici că i-ai subapreciat? Tot prin spusa lui Florin Manolescu: „*Boicotului din ce în ce mai puțin justificat al istoriei literare, S.F.-ul i-a răspuns printr-o «economie închisă», care a reușit și mai mult să adâncească falia dintre cele două literaturi*“ [2, p. 272].

„*Cele două culturi*“, „*cele două literaturi*“... Acum, tabla domnului academician e plină cu derivate, integrale și scheme, iar dumnealui continuă să peroreze: „*Înlocuiți obiectul lui Holbein cu (...) un cap nuclear și veți zdruncina universul rațional al omenirii, înfinit mai mult decât ar fi putut s-o facă imaginația marelui pictor. (...) Angoasă și frică, da, dar e teama unei epoci înfricoșate de propriile creații*“.

Doamne, le-a spus!

Academicianul m-a văzut și continuă, nu fără o anume șiretenie: „*Nu putem zbura, nu putem trăi veșnic, nu ne putem întoarce în timp, ne izbim de ireversibilitatea unor fenomene, nu putem dezlega nici paradoxul minciinosului din Creta și nu sesizăm mai mult de cinci argumente într-o discuție (maximum șapte)*“. „Și – gândesc eu – ne răzbunăm în imaginar pe toate aceste neputințe, creându-ne astfel mentalitatea aptă să le învingă. „Așa e!“, confirmă cu ochii pe savant și cu același ton de contrazicere ultimii „separatiști“ rămași pe poziții.

Să fie, totuși, SF-ul un gen destinat numai celor „inițiați“? După experiența cu *Ambasadorii* lui Holbein, ne-am putea întreba: ce l-ar determina să nu fie?

Frumosul extraordinar al cunoașterii; diversitatea temelor; libertatea tratării subiectelor; ingeniozitatea autorului – căci SF-ul nu și-a spus ultimul cuvânt.

...și aud întrebarea savantului: „*Facem noi oare altceva (...) decât să stricăm mereu modelele pe care le alcătuim, pentru a construi altele?*“

Pentru conformitate:

1. Mircea Malița, STRATEGIILE DE SPORIRE A SEN-SULUI REALITĂȚII, Almanah România literară, 1987
2. Florin Manolescu, LITERATURA SF, Editura Univers, București, 1980.

„Valorile“ și valoarea literaturii în imaginarul lingvistic

Obiectivul principal pe care l-am urmărit sub acest generic a fost să deducem cum transpare din *structurile asociative ale imaginarului românesc* ideea de valoare și să identificăm valoarea literaturii pentru conștiința românească contemporană. Am încercat să răspundem la întrebarea: *Doar profesorul de limba și literatura română trebuie să-și pună problema unui profil identitar?* Cert este că nu doar acesta, dar, într-o viziune integratoare a educației, ce-și propune o finalitate comună, de a le înlesni elevilor accesul către cunoaștere și formare deplină și autentică, acestuia îi revine cea mai mare doză de investiție.

Idealul educațional circumscrie modelului de personalitate *valori*. Profesorului de limba și literatura română îi revine cea mai mare doză de investiție în acest sens, prin faptul că opera literară – ca depozit al inteligenței omenеști – înmagazinează atât atitudinile autorilor, conceptele lor de viață, cât și convingeri și idealuri. Și tot prin prisma Educației Lingvistice și a Educației Literar-Artistice, conștientizăm apartenența la o limbă și o cultură. Referindu-se la componenta spirituală a umanității, H. R. Patapievici constată că „cele mai importante lucruri nu se văd. [...] Din scriitor, ca și din cărți, nu vedem decât corpul. Vedem corpul cărții și corpul care conține mintea, dar nu putem vedea corpul minții. Ceea ce este mai profund nu poate fi exprimat“. Importanța acestei componente este reliefată de autor prin faptul că ea „în viața noastră decide totul“, iar implicația ei este și de natură economică. „Economia vieții noastre n-ar mai fi atât de zdrențuită, spune autorul, dacă am fi mai atenți la nevăzutele din lume“.

Generalizând, H. R. Patapievici afirmă: „De fapt, tot sensul vieții noastre poate fi gândit ca o aducere la vizibilitate, prin felul nostru de a vedea, a părții de nevăzut din lume și din fiecare“¹

În conformitate cu obiectivul formulat, ne-am orientat spre studiul structurilor asociative, întrucât acestea reflectă cunoștințele primare despre lume, reprezintă cunoștințele extralinguale, ce reflectă modul unei etnii de a vedea lumea, cunoștințele linguale, aprecieri și atitudini față de anumite realități. Spre deosebire de alte modalități de pătrundere în imaginar (proverbe, zicători, expresii, folclor în general sau literatura cultă), structurile asociative reflectă starea actuală, pentru că deducerea lor are la bază experimentul asociativ cu vorbitori nativi într-o anumită sincronie a limbii. Pentru structurile asociative ale limbii române, am apelat la DALR², elaborat de un grup de cercetători de la Universitatea de Stat din Bălți, Republica Moldova.

Așa cum compararea pune și mai clar în evidență particularitățile unui domeniu, am aplicat metoda comparației, apelând la *Dicționarul asociativ al limbii ruse* și la *Baza de date* pentru studiul asociativ al limbii franceze.

Cuvântul – stimul *valoare*, care apare în volumul I al *Dicționarului* la pag. 341, are un număr total de 803 reacții. Dintre acestea, 150 au frecvența 1 și țin, mai curând, de imaginarul individual. „Valoare“ se asociază în mentalul

¹ Patapievici, Horia- Roman, *Partea nevăzută decide totul*, Editura Humanitas, București, 2015.

² Popa, Gheorghe., Sainenco, Ala *et alii*, *Dicționarul asociativ al limbii române*, Vol.I, Editura Junimea, Iași, 2016.

românesc cel mai des cu: *bani* (198), *preț* (83), *aur* (38), *bogăție* (13), *ban* (12), *avere* (4), *bijuterii* (3), *bogat* (3), *euro*, *monedă*, *avuție*, etc., cuvinte care fac referire la a doua semnificație a cuvântului *valoare*, înregistrată de dicționare: „însușirea de a putea fi evaluat, estimat, măsurat a unui obiect susceptibil de a fi dorit, de a fi schimbat sau vândut; sumă de bani care se cere sau care se plătește pentru un obiect, pentru un bun etc.“ Reacții precum: *scump* (30), *importantă* (21), *important* (10) și *prețios* (7) pot fi raportate atât la valoarea materială, cât și la cea spirituală. La fel, poate fi interpretată și reacția *mare* (22), de pe poziția a cincea, care construiește, din punct de vedere lingvistic, o structură sintactică – *valoare mare*. Menționăm, în altă ordine de idei, că structurile asociative lineare (sintactice) sunt mai puțin specifice vorbitorilor de limbă română. Valorile personale, culturale, religioase și moral-spirituale conturează, ca reacții, următorul tablou: *bunătate*, *respect*, *sentimentală*, *succes* (5), *cultură*, *inteligentă*, *sentiment* (4), *educație*, *talent*, *adevăr*, *familie*, *om*, *personalitate*, *suflet* (3), *artă*, *carte*, *curaj*, *demnitate*, *eu*, *familia*, *mama*, *morală*, *moralitate*, *omenie* (2). Unele dintre aceste reacții se referă, după cum se poate observa, la aspectul emoțional (sentimentală, sentiment ș.a.), altele – la aspecte ale culturii (cultură, artă, carte) sau la etică, deontologie, familie etc. (bunătate, respect, demnitate, adevăr, moral, moralitate, omenie, talent, familie, om, personalitate etc.).

Baza de date pentru structurile asociative ale limbii franceze arată că reacțiile respondenților francezi se circumscriu mai frecvent aspectului spiritual, după cum urmează: *valeur* – *principe* (38); *importance* (27); *prix* (25); *respect* (16); *authenticité*, *courage* (13); *honneur* (11); *lor* (9); *coûter* (8); *qualité*, *vérité* (5); *digne*, *le devoir* (4); *cher*, *famille*, *objet*, *tradition*, *véritable* (3); *ajouter*, *ami*, *culture*, *égal*, *important*, *intérêt*, *liberté*, *traditionnel* (2); *âme*, *ancien*, *année*, *argent*, *bien*, *chaîne*, *civilisation*, *considérer*, *coutume*, *décider*, *effort*, *fier*, *foi*, *force*, *importer*, *juste*, *justice*, *mission*, *occidentalisé*, *poids*, *point*, *politique*, *prouver*, *rare*, *religion*, *retourner*, *sens*, *sérieux*, *social*, *soin*, *succès*, *symbole*, *ton*, *travail*, *unique*, *vendre*, *vieux*, *volonté*, *vrai* (1). Reacția *principe*, de pe prima poziție, cu 38 de reacții, susține ideea emisă anterior, demonstrând că, în mentalul francez, valoarea este, în primul rând, *element fundamental*, *lege de bază conform căreia se desfășoară o conduită*, idee dublată și de cel de-al doilea termen din șirul de reacții – *importance*, pe care Dicționarul LAROUSSE îl atestă cu sensul: «Degré de force, d'intensité, de valeur, d'intérêt, etc., de quelque chose ou de quelqu'un».

Constatăm în cazul *Dicționarului asociativ al limbii române* și *Baza de date* pentru structurile asociative ale limbii franceze o inversare în structurarea articolelor lexicografice, deși dicționarele explicative ale acestor limbi înregistrează ca primă semnificație cea spirituală.

Pentru structurile asociative rusești am apelat la dicționarul invers, întrucât dicționarul direct (de la stimul la reacție) nu atestă cuvântul „valoare“.

Reacțiile vorbitorilor ruși denotă caracterul creator al valorii (воссоздавать), în sensul că valoarea este construită și transmisă de oameni, subliniindu-se astfel continuitatea valorilor. Alte structuri, preponderent verbale, reproduc structuri sintactice ale limbii ruse, în care cuvântul „valoare“ reprezintă rezultatul/obiectul unei acțiuni: *доверять ценности*, *платишь ценности*, *пряташь ценности*, *созидать ценности*.

Analizând din perspectiva reacție – stimul nucleul *valoare* pentru limba română, constatăm preponderența aspectului spiritual. Cuvântul *valoare*, cu pluralul *valori* și derivatul *valoros* apar ca reacții la:

– **valoare** – *adevăr* (6), *a avea* (1), *auz* (29), *amintire* (1), *avere* (3), *ban* (21), *bine* (1), *bogat* (1), *botez* (1), *casă* (1), *dar* (1), *dragoste* (1), *familie* (1), *laudă* (1), *muncă* (1), *noroc* (1), *nume* (1), *obicei* (1), *om* (1), *a păstra* (1), *stea* (1), *strămoșesc* (2), *temelie* (1), *timp* (2), *viață* (1);

– **valori** – *avere* (1);

– **valoros** – *bogat* (2), *dar* (1), *interesant* (1), *a lăuda* (1), *noroc* (1), *nou* (1), *nume* (1), *om* (1), *a păstra* (1), *poet* (1), *strămoșesc* (1), *timp* (1).

Lexemele *dar*, *nume*, *om*, *timp* exprimă, în imaginarul românesc, ideea de *valoare* și, totodată, sunt capabile să formeze structuri lineare cu determinativul „valoros“. Alte elemente comune în cazul celor două serii sunt: *bogat*, *strămoșesc*, *laudă* – *a lăuda*, *noroc* și *a păstra*. Cuvintele *auz* (29) și *ban* (21), în calitatea lor de stimuli, înregistrează cei mai numeroși respondenți care atribuie o *valoare mare* unuia din cele cinci simțuri (foarte important, de altfel, în comunicare!), cât și *banului*, în calitatea sa de *echivalent general al valorii mărfurilor (fiind el însuși o marfă)*.

În contextul temei propuse, am analizat, de asemenea, frecvența apariției numelor de autor, opere literare și personaje în reacțiile respondenților români. În urma acestui exercițiu, am obținut următorul tablou: *Amintire* – I. Creangă (7), poveste (7), imagine (4), povești (2), carte (1); *Ban* – M. Eminescu; *Băiat* – Făt-Frumos; *Cal* – Harap-Alb; *Carte* – Alba ca Zăpada, Biblia, Maitrey, Cain, Ion Creangă, Crăciun, Emil Cioran; *Cămașă* – Vieru (arhicunoscuta poezie „Cămășile“!); *Chior* – Harap-Alb; *A citi* – Moromeții; *A coborî* – Luceafăr blând, Luceafărul; *Codru* – Eminescu (12), M. Eminescu (2); *Colibă* – Unchiul Tom; *Colț* – Colț Alb; *Curat* – Arghezi; *Cuvânt* – Eminescu, Arghezi; *Dor* – Miorița, Erasmus; *Drac* – Mefistofel, Ivan Turbincă; *Dragoste* – Eminescu; *Erou* – Harap-Alb (2), Hercule (7), Făt-Frumos (4), Heracle (2), Ahile (2), Eminescu (1), Peter Pan (1), Prâslea (1); *Fecior* – Miorița, Harap-Alb (2), Făt-Frumos; *Floare* – Blaga (2); *Foc* – Hefaiostos; *Frumos* – Alba-ca-Zăpada, Făt-Frumos (4); *Frunte* – Mihai Eminescu; *Harnic* – Meșterul Manole; *Inimă* – Cupidon; *Izvor* – Eminescu; *Întuneric* – Hades; *Joc* – secund (sigur la poezia lui I. Barbu!); *Lacrimă* – Ovidiu (2), lui Ovidiu (posibil despre *Tristele* lui Ovidiu (?)); *Leagăn* – Ion Creangă; *Leneș* – povestea leneșului, Nătăfleată, Păcală (2), posmagi (29), poveste (2); *Limbă* – Eminescu;

Lună – Calipso; *Meșter* – Manole (109), creație (4), capodoperă, scriitor; *Minciună* – Pinocchio (4); *Minte* – Păcală, Pinocchio; *Mort* – Bacovia; *Moș* – Goriot; *Nuntă* – în cer (3), M. Eliade; *Oaie* – Miorița (2); *Pat* – lui Procust, Procust; *Pădure* – Scufița Roșie; *Picior* – de plai; *Poet* – Eminescu (116), Bacovia (5), Vieru (3), Creangă (2)?, Ana Blandiana, Argezi, Stănescu; *Popă* – Popa Tanda; *Poveste* – I. Creangă (16), Harap-Alb (8), Alba-ca-Zăpada (2), Decameron, Decameronul, frații Grimm, Grimm, Nică, Scufița Roșie; *Rece* – Luceafăr; *Roată* – Moș Ion Roată; *Sare* – bucate (17), în bucate (9); *Scrie* – Eminescu (2), Bacovia, Eliade M.; *Slănină* – Gargantua; *Statuie* – Eminescu (7), Vieru, Creangă; *Stea* – Eminescu; *Stejarul* – Borzești (2), *Străin* – Mersault; *Suflet* – Avram Iancu; *Școală* – „Călinescu“, LT M. Gorki; *Și* – dacă... (39); *Traistă* – Păcală; *Trist* – Bacovia; *Urât* – Rățușcă; *Valoare* – Eminescu, M. Eminescu; *Văduvă* – Baltagul, Vitoria, Vitoria Lipan; *Veac* – singurătate (4), de singurătate, Eminescu; *Violet* – Bacovia (3), Blaga; *Viteaz* – Făt-Frumos (2), Harap-Alb (2), Prâslea (2), Prâslea cel Voinic; *Zbor* – frânt (10) titlul cărții lui Vl. Beșleagă; *Zgârcit* – moș (3), Hagi-Tudose (2), Balzac, Enigma Otiliei, Moș Costache; *Zid* – Manole (6), Meșterul Manole (2).

În baza acestor date, pot fi realizate două tipuri de statistici.

1. Statistică formală a numelui

Numele autorilor apar în următoarea ordine descrescătoare: M. Eminescu – de 16 ori, cu 150 de reacții în total; Ion Creangă – 6/28; Bacovia – 5/11; Vieru – 3/5; Argezi – 3/3; Blaga – 2/2; M. Eliade – 2/2; Emil Cioran – 1/1; Călinescu – 1/1; Stănescu – 1/1. Literatura universală: Ovidiu – 1/3; M. Gorki – 1/1; Balzac – 1/1 (prima cifră arată numărul pozițiilor, iar a doua – numărul total de reacții).

Numele Eminescu / Mihai Eminescu apare ca reacție la cuvintele: *ban*, *codru* (12+2), *cuvânt*, *dragoste*, *erou*, *frunte*, *izvor*, *limbă*, *poet* (116), *scrie* (2), *statuie* (7), *stea*, *valoare* (1+1) și *veac*. „Eminescu (...) a fost și rămâne cea mai copleșitoare mărturie despre forma inegalabilă pe care o poate atinge geniul creator românesc, atunci când se alimentează din adancimile fertile și insondabile ale unui fond autentic“, afirma Ștefan Aug. Doinaș. Așa se explică cele 116 reacții pentru cuvântul – stimul *poet*. Iată doar câteva lexeme care apar în structurile asociative și care desemnează și motive caracteristice creației eminesciene, fiind o marcă definitorie a limbajului artistic eminescian. Motivul romantic al *codrului* „cu verdeață“, prezent, bunăoară, în poezia *Floare albastră*, sugerează tărâmul benefic sentimentului, ca spațiu sensibilizat de murmurul izvoarelor „din vale“. Motivul e preluat de Eminescu din folclorul românesc. În poezia „Revedere“, codrul simbolizează eternitatea naturii în raport cu ființa efemeră a omului.

Simbol acvatic, *izvorul* apare în poezii precum „Dorința“, „Floare albastră“ ș.a. ca simbol al vieții, asociindu-se codrului cu verdeață. Motivul *stelei* prefigurează, de obicei, la romantici, spațiul celest (opus teluricului), absolutul spre care se aspiră sau chiar geniul. Apare în poezii precum:

„La steaua...“, „Și dacă...“, „Luceafărul“ etc. Numele poetului apare asociat lexemelor *limbă* și *cuvânt* motivat prin rolul pe care l-a avut M. Eminescu în modernizarea limbii.

După Eminescu, *Ion Creangă* apare ca reacție la 6 stimuli, cu un număr de 28 de reacții: *amintire* (7), *carte*, *lea-găn*, *poet* (2), *poveste* (16) și *statuie*. *Amintirea* și *povestea* sunt cuvinte-cheie ale celor două mari dimensiuni ale creației crengiene: *Poveștile* și romanul autobiografic *Amin-tiri din copilărie*.

Numele poetului *Bacovia* apare ca reacție pentru cuvintele: *mort*, *poet*, *scrie*, *trist*, *violet*. Primul e motivat de prezența în poezii precum *Plumb*, *Cuptor* ș.a. a cuvintelor din câmpul lexical al morții: *funerar vestmânt*, *cavou*, *coroane*, *morți*, *catafalca*, *cadavre*, *descompun* sau *cimitirul* cu care e asociat liceul în poezia omonimă. Tristețea e motiv caracteristic creației poetului, iar *violetul*, precum și *galbenul* sunt elemente cromatice caracteristice.

Numele lui Grigore Vieru se asociază cu lexemul *cămașă* prin prisma cunoscutei poezii pe tema războiului – *Cămașile*. Numele mai apare pe alte două poziții, ca reacție la *poet* (3) și *statuie*.

În ce privește numele poetului T. Argezi, semnificative sunt pentru respondenți cuvintele-stimul *curat*, *cuvânt* și *poet*, autorul pledând în arta sa poetică pentru „cuvinte potrivite“, iar în *Psalmi* sau în *Tablouri Biblice* – și pentru suflet *curat*, *Că Dumnezeu lovește-ntotdeauna/ Mai tare decât faptele minciuna* („*Pedeapsa*“).

Blaga se asociază, în mentalul românesc, *florii*, prin *corola de minuni a lumii*, în calitate de metaforă plasticizantă, exprimând vegetalul, olfactivul, efemeritatea, dar și delicatețea.

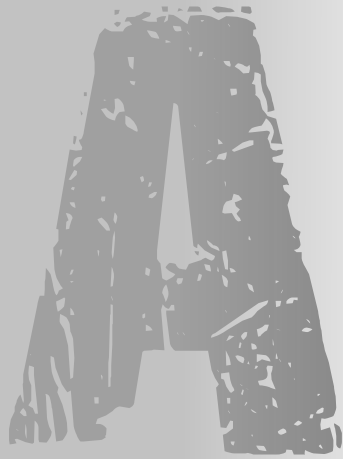
2. Statistică cumulativă

Numele *Eminescu* transpare și indirect din următoarele reacții, care fac trimitere la opera poetului: *a coborî* – Luceafăr blând (1), Luceafăr (1); *Și* – dacă... (39). Astfel, numele Eminescu apare, indirect, încă în 41 de reacții; în total: 191.

Indirect, numele Ion Creangă apare reprezentat de câteva personaje: *Harap-Alb*, *Moș Ion Roată*, *Ivan Turbincă*. Personajul din „*Povestea lui Harap-Alb*“ apare de 4 ori, cu 13 reacții.

Numărul autorilor enumerați în prima statistică se completează și cu alte nume care transpar din titluri obținute din structuri asociative lineare precum: *Joc secund* (I. Barbu), *Nuntă-în cer* (M. Eliade), *colibă* – *Unchiul Tom* (pentru „*Coliba unchiului Tom*“ de H. B. Stowe), *pat* (ul) – *lui Procust* (C. Petrescu), *Zbor* – *frânt* (Vladimir Beșleagă) și titluri precum: *Scufița Roșie*, *Decameronul*, *Stejarul din Borzești*, *Străinul*, *Baltagul*, *Un veac de singurătate*, *Hagi-Tudose*, *Enigma Otiliei* etc.

În urma acestui exercițiu, putem recunoaște, în cheia lui Tvetan Todorov, că *trebuie* să includem operele în *marele dialog dintre oameni*, la care românii încă mai participă.

HYPERION – 300

Hyperion – o revistă necesară

Născută ca supliment al revistei *Ateneu*, sub genericul *Caiete botoșănene*, în urmă cu treizecișapte de ani, după căderea comunismului se va metamorfoza în *Hyperion – Caiete botoșănene*, cu apariție lunară și autonomă, la Botoșani, sub direcția lui Gellu Dorian, ca în anii din urmă să apară trimestrial, trei numere într-un număr, sub sigla eminesciană *Hyperion*. Este de departe cea mai longevivă și consistentă revistă de cultură din spațiul botoșănean, publicație care confirmă și afirmă potențialul creator al scriitorimii trăitoare într-un loc înaripat de umbra ipoteșteanului.

Este o foaie a cărei continuitate, într-un mediu măcinat de mărunte orgolii locale, n-ar fi fost cu puțință fără tenacitatea și înțelepciunea lui Gellu Dorian (șef, totodată, al Reprezentanței Botoșani a USR Filiala Iași), care a avut și intuiția de a coagula un colectiv redacțional mai mult decât merituos.

Trei sute de apariții fără sincope într-un context mai tot timpul ostil și al neașezărilor este cu adevărat o performanță ce merită cu prisosință evidențierea lor, dar și o bună însoțire a noastră, a condeierilor români printre cețurile rareori favorabile culturii naționale.

Dacă la cele treisute de apariții ale revistei *Hyperion* alăturăm și cele 29 de ediții ale Premiului Național „Mihai Eminescu”, instituție națională inițiată și înzidită de Gellu Dorian și Fundația *Hyperion – Caiete botoșănene*, cu sprijinul Primăriei din Botoșani, sîntem îndreptățiți să afirmăm că aici, în nordul Moldovei, se desfășoară, într-o benefică simbioză: revistă – Premiu Național „Mihai Eminescu”, un act cultural de importanță națională.

Hyperion este și rămîne o revistă necesară în spațiul cultural autohton.

Vom fi onorați să salutăm revista și la următoarele sute de apariții. Felicitări lui Gellu Dorian și echipei sale!

Cassian Maria Spiridon,

Director al revistei „Convorbiri literare”

„Hyperion” nemuritor!

Publicație selectă din mai multe puncte de vedere (grafică și tehnoredactare, format și rubricare, valoarea colaboratorilor), *Hyperion* s-a integrat cu timpul în tradiția revuistică a literaturii române, împlinind, iată, 37 de ani și 300 de numere scoase pe piață. Este, în primul rând, meritul membrilor Fundației cu același nume și al redactorilor revistei trimestriale (cu 200 de pagini ce reprezintă din plin trei numere), coordonați de energicul poet-prozator-dramaturg-critic literar Gellu Dorian, redactorul șef secundat de Nicolae Corlat și Vlad Scutelnicu. Se adaugă acestora un compact Colegiu de redacție recrutat din toată țara, plus Republica Moldova, și chiar din diaspora (cazul poetului Liviu Georgescu din S.U.A.). Ei se remarcă prin rubricile permanente susținute în revistă, acoperind toate genurile și mai toate temele și vârstele literaturii române, integrată în literatura universală: „Accente”, „Dialogurile revistei”, „Poesis”, „Beletristică”, „Teatru”, „Jurnal”, „Universalis”, „Memoria” ș.a. Iar nucleul revistei este, în chip firesc, constituit de exegeza eminesciană din cadrul rubricii *Eminescu in aeternum*.

Fiind onorat să mă număr printre colaboratorii permanenți ai revistei, îmi doresc (și urez realizatorilor ei) ca *Hyperion* să rămână nemuritoare precum *Luceafărul* liricii românești înălțat din Botoșani / Ipotești și proiectat în universalitate.

Nicolae Oprea

Strategia integrării

Revista *Hyperion* și-a creat în timp o imagine inconfundabilă, o personalitate distinctă, ea regăsindu-se astăzi printre publicațiile noastre culturale de elită. De la fereastra ei se vede întreaga literatură română – de la Eminescu până la cei mai tineri și înzestrați debutanți.

Chiar de la primele ei numere apărute după 1989, revista *Hyperion* încorporează printre colaboratorii săi și autori din partea stângă a Prutului, poeți și prozatori, cronicari și traducători, unii dintre ei devenind și laureați. Dincolo de alte semnificații ce le comportă acest fapt, el reprezintă o dovadă a integrării noastre ireductibile în circuitul de valori general-românesc.

Ca scriitor născut în emisfera nordică, cernăuțeană, a Bucovinei și trăitor de mai mult timp în Basarabia, în paginile *Hyperion*-ului m-am simțit întotdeauna în câmpul meu spiritual, în vocabula spiritului meu artistic adevărat.

Mulțumim redactorului-șef, prietenului Gellu Dorian, pentru grija pe care o are ca această importantă revistă să ajungă și la noi, în Basarabia – la Uniunea Scriitorilor, la mai multe biblioteci și instituții din Chișinău și Bălți.

La mulți (și toți hyperionici) ani!

Arcadie Suceveanu,

Director al Revistei Literare,

Președintele Uniunii Scriitorilor din R. Moldova

Sunt recunoscător revistei *Hyperion* pentru ospitalitate. Publicația, ajunsă acum la numărul rotund 300, s-a revendicat drept spațiu comun, al dialogului, în condițiile în care spiritul dezbinării este mai pronunțat în lumea literară a acestor zile decât cel al punerii împreună. *Hyperion* a devenit o comunitate de oameni și valori. A devenit o oglindă a vieții literare românești, a valorilor ei autentice, un spațiu al întâlnirilor, al literaturii de valoare, al dezbatărilor cu sens și bun simț.

Un loc frumos, născător al poeziei românești, continuă să lumineze prin *Hyperion*. În lumina acestuia a început cumva și coagularea poeziei brașovene, prin rubrica temporară *Brașovul în 1001 versuri*, și aducerea în prim-plan a literaturii brașovene contemporane, prin cronicile, grupajele de versuri și interviurile găzduite.

La multe numere frumoase înainte!

Adrian Lesenciuc,

Președintele filialei Brașov

a Uniunii Scriitorilor din România

„Hyperion” este una din cele mai consistente reviste ale literaturii și culturii românești, generoasă ca valoare propriu-zisă, dar și ca spațiu care adună valorile. Este o revistă a prezentului, dar deja și a istoriei – acest trimestrial al ideății, inteligenței, diversității tematice, ctitorit temeinic de un colectiv redacțional foarte restrâns, însă eficient ca faptă, ce reușește să atragă și să mobilizeze la nobilă muncă un cerc de autori dăruți cu har.

Iar Gellu Dorian, protagonistul-prim al apariției și dăinuirii trimestrialului „Hyperion”, e un nume emblematic în presa literară, culturală, în aceste timpuri marcate de al 300-lea hyper-număr căruia i-a dat *bunul de tipar* și în paginile căruia revine nobil și firesc anticul:

Vivat, crescat, floreat!

Leo Butnaru,

Președintele Filialei Chișinău aUSR

Ars dictandi

Se dedică lui Gellu Dorian, la o aniversară

nu înțelegeam ce face acolo
îl priveam de pe banca din parc
cum sosea înfrigurat în fiecare dimineață
și se oprea într-un loc anumit
și cum începea parcă a încrusta niște litere mari de tipar
pe o anumită parcelă de aer
stătea o vreme și iar începea să cioplească
ca și când ar fi avut în mână un briceag
și apoi pleca la fel de grăbit precum sosise

de la o vreme n-a mai venit
pesemne că acea activitate a lui era una vărătică
iar toamna cu ceață și ploii întunecate
nu-i era de loc pe plac
a trecut apoi și iarna cu zăpezi mari și geruri
și troiene adunate la marginea aleii

iar când a venit primăvara
și așezându-mă la locul știut pe vechea bancă
parcă îmi doream cu ardoare să apară
poate să intrăm dacă mi-ar fi fost cumva permis
în vorbă
numai că a trecut încă un anotimp
și n-a mai venit

iar într-o zi oarecare m-am ridicat de pe bancă
tărșându-mi picioarele stinghere
și m-am apropiat de marginea aleii
de acel loc anumit
unde vara trecută el acoperise cu litere mari de tipar
o parcelă mică de aer
iar acolo jos am zărit
ascuns în iarbă
un trunchi retezat de copac
acoperit de mușchi și din care se ițea
un pui de arțar nu mai înalt de-o șchioapă
un lujer subțire cu trei frunzulițe ușor înroșite
și care fluturau abia perceptibil
în vântul dintr-o dată întetit al dimineții

Ioan Radu Văcărescu

La împlinirea unui număr frumos de apariții – 300 – Revista de cultură *HYPERION* ce apare la Botoșani este

din plin îndreptățită să-și sărbătorească această vârstă editorială rodnică și ziditoare de bune fapte culturale.

Aflată acum la un admirabil nivel de profesionalism și de valoare autentică în planul culturii scrise, *Hyperion* a avut un drum mereu ascendent, spre bucuria scriitorilor prezenți în paginile sale și, firește, a cititorilor săi exigenți. Întemeiată de poetul Gellu Dorian acum 37 de ani, revista nu s-a vrut de la început doar o publicație regională, ci un spațiu larg, generos, inteligent pentru manifestarea creativității scrisului românesc literar contemporan, cu deschideri dinamice spre literatura europeană și universală, fără a fi însă neglijat orizontul istoric-cultural tradițional. Ea a trăit mereu în energiile vii ale acțiunii Fundației Culturale „Hyperion – Caiete botoșănene” al cărei președinte, poetul Gellu Dorian, a întemeiat și instituția cea mai prestigioasă a unui premiu național pentru poezie, premiul anual „Mihai Eminescu”.

La acest moment de sărbătoare, revista „Familia” – cea în care a debutat autorul *Luceafărului* – se adaugă cu drag celor care aduc laude binemeritate, poetului, prozatorului, excelentului constructor de arhitecturi culturale Gellu Dorian, echipei sale, dorindu-le să ajungă la fel de luminoși și la *Hyperion* 600.

Cu admirație, **Ioan Moldovan**,
director al revistei *Familia*.

300 – Hyperion. Un proiect care „dă orizont” culturii naționale

...Mai ieri primeam de la Gellu Dorian un supliment cultural „Caiete botoșănene” (care apărea în revista *Ateneu*) unde scria despre cărți și inițiasse o anchetă „Cultura poetului tânăr” (poate prin 1983 – 1989) Locul binecuvântat de nașterea lui Eminescu trebuia să-și găsească oameni care să așeze pietre vii în capul unghiului, să traseze repere – Porni Luceafărul, Poeți români acasă la Eminescu, Premiul Național de Poezie M.Eminescu, Congresul de Poezie, din 1997 Fundația „Hyperion–Caiete botoșănene”. Drumurile dese, la care m-am învrednicit dinspre *Poesis*, mi-au lăsat impresii de neșters pe o axă dragă sufletului Botoșani-Vorona (Joldești) – Ipotești (Muzeul și lacul de la Cătămarăști) unde am fost martor și participant la programe culturale de rang național și european.

Revista „Hyperion” a pus mereu față în față, o pleiadă efervescentă a locului dar și vârfuri din generații și spații culturale diferite. Am urmărit cu real interes linia „eminesciană” (analize și documente) de la Petru Creția, Theodor Codreanu, Pompiliu Craciunescu, Valentin Coșereanu, eseurile lui Mircea A. Diaconu, cronicile lui Ioan Holban, traducerile semnate de Geo Vasile sau Leo Butnaru. Gellu Dorian și echipa sa redacțională (Vlad Scutelnicu, Nicolae Corlat) adună, ca o albie, nume și forțe creatoare care fac din Botoșani un reper cultural

viguros – Mircea Oprea, Petruț Pârvescu, Gabriel Alexe, Nina Viciriu, Ala Sainenco, Vasile Iftime, Dumitru Necșanu, Cristina Prisecaru-Șoptelea, Andrei Alecsa, Lucia Olaru Nenati, George Luca și mulți alții.

Așadar, la semnul de calendar 300, *Hyperion* „patrunde-n case și în gând” și, cu siguranță, „dă orizont nemărginit” culturii contemporane. Dinspre *Poesis*, din Nord, îl privesc cu mult interes...

George Vulturescu
redactor șef, revista *Poesis*

300 de exemplare? 300 de zile? 300 de poeme?

Straniu sună numărul/cifra 300! Nu se sparie gândul! Se tulbură, fericit, inima: este o performanță substanțială să celebriți, cu publicul tău, 300 de numere dintr-o publicație coerentă, cu program cultural clar, cu dificultăți surmontate într-un efort indescritibil, cu o echipă dedicată, sub semnul tradiției și al modernității, al eminescianismului și al europenității creatoare, solidare.

Astfel, după prăbușirea zidului berlinez, Botoșanii au devenit mult mai vizibili, mai consistenți, mai expresivi și grație lui HyperGellu Dorian, scriitor, spirit civic, prieten dăruit, infatigabil!

Felicitări, continuitate, cele mai bune urări!

Lucian Vasiliu
Editura *JUNIMEA* și Revista *SCRIPTOR*

Ce scriitor extraordinar este Gellu Dorian (las la o parte valoarea operei lui: poezie, proză, dramaturgie) – a inventat, generos, pentru colegii de breaslă, un mare premiu național de poezie „Mihai Eminescu”, devenit instituție (cel mai râvnit; pentru Opera Omnia și pentru Opus Primum; a editat antologii ale premianților), apoi un festival „Porni Luceafărul...” pentru debutanți (cu premii de debut editorial și premii ale revistelor, poezie și eseu; are o adevărată pasiune pentru debutanți, a scos cărți despre ei), apoi a fondat Congresul Național de Poezie (cu premii onorante), apoi a publicat poezii optzeciști într-o colecție de top la Editura Axa și nu în ultimul rând, are o revistă literară a lui de suflet, *Hyperion / Caiete botoșănene*, care, iată, a ajuns la 300 de numere. Nu pot decât să-l laud.

Să ne amintim. *Caietele botoșănene* au apărut în interiorul revistei băcăuane *Ateneu*, până la Revoluție. Am citit într-un interviu din 2013 cu Gellu Dorian: „A venit decembrie 1989 și am putut aduce cu totul revista la Botoșani... Dar tot atunci a dispărut și finanțarea. Și a început calvarul editării revistei *Hyperion*, care a preluat fondul și tradiția de șapte ani a *Caietelor botoșănene*, din care apăruseră 84 de numere. Am adus-o de atunci, prin diverse căi de subzistență până azi... apare trimestrial, în 200 de pagini, format A4”... *Hyperion*, în pofida greutăților de finanțare (din 2009 e preluată de Consiliul Județean Botoșani, prin Memorialul Ipotești), acordă și

premierii ale revistei, în semn de respect pentru poezii de azi. O revistă cu greutate, de calitate, prietenoasă, dedicată tuturor genurilor literare (sunt numere care publică piese de teatru originale și în trei acte!). Scriitorii îi rămân recunoscători. Îi urez revistei *Hyperion* să reziste ani îndelungi în lumea noastră anticulturală, să profite de *tăria de caracter* a lui Gellu Dorian (eu nu uit că au dispărut reviste importante, de la *Amfiteatru și Cuvântul*, la *Contrapunct*, fiindcă n-au avut în spate la final un director care să merite).

Liviu Ioan Stoiciu

Hyperion– 300?! 300 de numere adică? Uimirea noastră e fără limite – deși, când dăruire și pasiune există, când ideile sunt slujite cu convingere, spadele se mai și tocesc și finalmente tac. Iar timpul lucrează în favoarea spiritului. În fond, e aici *istorie*, o poveste întemeietoare mai importantă decât istoria propriu-zisă care se poate pierde în detalii, o sinteză a spiritului creator care nu ține cont de restricții – și sper ca într-o zi cineva să scrie povestea acestei instituții, identificându-i momentele de cotitură și devenirea, relevând numerele de referință, făcând portretele eroilor care au edificat-o și au slujit-o etc. Oricum, povestea continuă. La mulți ani, *Hyperion!*

Mircea A. Diaconu

Până în 1989, revista „Hyperion” era un supliment literar („Caiete botoșănene”) care se putea citi la mijlocul revistei „Ateneu”. Deși în ultimii 30 de ani a păstrat formatul de caiet, ambițioasa „anexă” nu numai s-a desprins de condiția de supliment al revistei bacăuane, ci a căpătat și dimensiuni de adevărată carte, cu ale sale aproximativ 200 de pagini, cât cuprinde astăzi. Însușind 300 de numere, „Hyperion” a devenit o revistă de înaltă ținută culturală din țara noastră. Îi doresc un sincer „La mulți ani!”

Vasile Spiridon

Comuniunea trăită într-un climat de libertate

Orice relație are farmec și dăinuire dacă se înfiripă pe nesimțite, organic. Așa mi s-a întâmplat mie în legătură cu vechea, deja, colaborare la *Hyperion*, revista dinspre care, după ce am publicat în paginile ei de câteva ori, mi-a sosit îndemnul prietenos al lui Gellu Dorian de a contribui regulat cu texte, de a socoti că am acolo o rubrică – nu fixă, ci totalmente liberă ca tematică și tratare. Zis și făcut. Fără încrâncenări, am reușit de fiecare dată să compun la termenele fixate câte un comentariu sau eseu, conform lecturilor, meditațiilor și dispoziției (majore, nu fluctuante) din clipele respective. Ori, desigur, să mă prezint cu un grupaj de poeme. Grație unei invitații magice și a curentului scriptural astfel declanșat, am văzut că nu mă mai pot despărți de această publicație, elegantă prin ținuta grafică și atât de sinceră, de curată, prin strădania celor ce scriu în ea, condeie inspirate,

intelectuali de rasă, artiști adevărași, obișnuiți să-și exprime neșovăielnic, viguros, convingerile, și, deopotrivă, îndoelile.

Aflat în fruntea revistei *Hyperion*, vizionarul Gellu Dorian, împătimit al literei scrise și al credinței în poezie, a știut să-i confere prestanță și să-și respecte colaboratorii prin aceea că nu le-a impus nimic. Iar din comuniunea trăită într-un climat de libertate apar întotdeauna lucruri dintre cele mai bune. Nestingerită și inspirată m-am simțit ori de câte ori am scris pentru *Hyperion*, binecuvântând limba română, flexibilă și caldă, dar și, deopotrivă, destinul încercatei noastre țări: fiindcă, în pofida obstacolelor tragice, sufletul nu i s-a stins, ci rodește încă, longeviv, în planul creației oamenilor săi, născând solidarități și pasiuni ale spiritului. Am aflat din paginile revistei despre o sumedenie de situații interesante din actualitatea noastră literară, am citit opinii despre frământările breslei noastre, mi-au reținut atenția cărți și idei de ultimă oră ori mostre din literatura lumii, dar și texte hermeneutice inedite dedicate lui Eminescu, constant revizitat.

Îmi doresc poetului Gellu Dorian, colectivului său redacțional și colaboratorilor fideli încă mulți ani de izbânză publicistică, cu noi și noi contribuții de neuitat! Să nu scăpăm din vedere un fapt important: prin demersul lui energic, curajos, zona în care activează își întărește și reconfirmă valoarea seculară, emană chiar o aură de universalitate, încât ideal ar fi ca autoritățile să-i prețuiască la superlativ strădania și să-i acorde tot sprijinul, căci pentru întreaga nație, prezentă și viitoare, o fac!

Simona-Grazia Dima

300 de numere este o aniversare frumoasă pentru o revistă ca „Hyperion”, apărută după 1989, în condițiile prefacerilor de tot felul din societate și din economie care au dus la schimbări semnificative în piața editorială și revuistică de la noi.

Azi, „Hyperion” este, fără doar și poate, dacă ne raportăm la locul în care apare, revista reprezentativă a Botoșanilor din punct de vedere al imaginii culturale. Iar dacă privim revista și în legătură cu tot ce înseamnă Fundația culturală „Hyperion”, cu proiectele pe care le-a promovat această instituție, unele de anvergură națională, avem o imagine și mai elocventă asupra a ce înseamnă acest proiect al lui Gellu Dorian și al echipei sale. Și felul în care a evoluat în ce privește sumarul, modul în care și-a ținut aproape colaboratorii, concepția programatică, tematica, maniera de realizare tipografică/ editorială, dar și felul în care este receptată de confrăți și de publicul cititor arată de ce revista a ajuns la acest număr omagial, și de ce are, din această perspectivă, toate șansele să atingă și alte aniversări frumoase. Este ceea ce dorim și noi revistei „Hyperion” și colectivului care o realizează (azi alcătuit din: redactor șef adjunct: Nicolae Corlat, secretar de redacție: Vlad Scutelnicu, redactori: Andrei Alecsa, Emilia Ivancu, Adrian Lesenciuc), cu eforturi, cu încăpățănare și dăruire.

Marius Chelaru
redactor șef, revista *Poezia*

„Hyperion“, o revistă de respirație europeană

Încă de acum trei sute de numere, HYPERION s-a declarat o revistă deschisă prietenilor scriitori de pretutindeni. Fără a escamota valoarea, revista a primit în paginile ei texte de poezie, critică literară, proză, dramaturgie din Iași, München, Timișoara, Neamț, Paris, New York, Botoșani, Strassburg, Berna, Brașov, Cluj, București, Stockholm, Bruxelles etc.

Dar să-l numim și pe împătimitul amant al redactării și tehno-redactării a miilor de pagini conținute în cele trei sute de numere: reductabilul poet și prozator Gellu DORIAN. Cel care și-a asumat și organizarea manifestărilor privind cel mai important premiu de poezie de la noi: PREMIUL MIHAI EMINESCU. Spunea cândva Sfântul Augustin: „lubește și fă ce vrei!”, considerând iubirea drept fundament pentru bine și frumos. Pentru bine și frumos, din iubire de cultură de litera scrisă și de valorile literare autentice și-a asumat Gellu Dorian „confortul” lui Daniel în groapa cu lei, într-o tragi-co(s)mică realitate românească de după *anno domini* 1990.

Sărbătorirea a 300 de numere și a treizeci de ani de apariție neîntreruptă este, de fapt, sărbătorirea unei victorii culturale a spiritului asupra trecătoarelor exhibiții politice și sociale.

Ca sânguincios colaborator al *Hyperionului*, nu-mi rămâne decât să adresez revistei clasica urare: *Vivat, crescat, floreat!*

Daniel Corbu

redactor șef, revista *Feed Back*

O revistă de bibliotecă

Nordica revistă *Hyperion* nu seamănă cu vreuna dintre cele peste 150 de publicații literare/culturale din România. Această remarcă n-ar însemna, în fond, mare lucru dacă n-am adăuga că ea se referă în primul rând la valoare. Deși e o revistă de ținut în bibliotecă, unde o și păstrez, de altfel, ea este și de actualitate și de atitudine. Evenimentele culturale majore (de la Botoșani sau din țară) sunt ilustrate cum se cuvine, iar articolele de fond sunt adesea polemice, autorul – îndeobște Gellu Dorian – asumându-și fermitatea punctului de vedere. Dacă mai adăugăm și structura și arhitectura revistei, vom observa cum poezia și proza alternează fericit cu eseul, interviul amplu sau studiul, textele scurte, cu cele mai dezvoltate, și totul aerisit, să se bucure și ochiul cititorului, nu doar mintea. Autorii prezenți în revistă sunt „greii” literaturii contemporane însoțiți în permanență de tinerii care de ani buni tot înnoiesc sumarul. În concluzie, *Hyperion* este o revistă cu program bine articulat, nu doar o colecție de texte, fie ele și de bună calitate.

Dorim revistei de la Botoșani la mulți ani cu aceeași inspirație!

Dumitru Augustin Doman

redactor șef, revista *Argeș*

Ne leagă o veche și frumoasă prietenie literară de *Hyperion*, din perioada când în *Ateneu* apăreau, lună de lună, „Caiete botoșănene” (între 1983-1989), care prefigurau publicația independentă și valoroasă de astăzi, de o remarcabilă ținută intelectuală, condusă cu pricepere și inspirație de poetul Gellu Dorian. *Hyperion* nu a uitat că a crescut în corpul revistei noastre, Gellu rememorând acele vremuri romantice în salutul pe care ni l-a trimis la semicentenaarul *Ateneului*, în 2014. Ne bucură mult acest lucru și acum, la aniversarea revistei pe care el o face cu atâta pasiune, atrăgând mulți colaboratori de prestigiu, îi întoarcem cu dragă inimă urările, dorindu-i viață lungă revistei, încredere în viitorul ei, numere de excepție și cât mai mulți cititori! Să ajungă la vârsta celor mai venerabile și respectate reviste culturale din România!

La mulți ani, *Hyperion*! Celor care fac posibilă apariția și dăinuirea revistei, toate gândurile mele bune!

Carmen Mihalache

Director al Revistei *ATENEU*

A gândi global și a acționa local

O revistă de cultură (cultură, de la latinul *colo, colere, colui, cultum = a cinsti*) într-un fel este un act de cult, o îmbinare armonioasă de manifestări menite să cinstească pe cineva aflat pe o poziție mai înaltă, în acest caz spiritul unui neam sau spiritul uman în sens general.

Acest lucru este făcut cu prisosință de revista *Hyperion* condusă de talentatul scriitor Gellu Dorian.

Deci dacă vorbim de cinstitor, cinste, persoană cinstită, onorată, vorbim de cult – cult-ură, ca de un serviciu public, ceea ce în greaca veche se numește *liturghie*, și cu alt cuvânt, slujbă.

De la bun început Gellu Dorian a avut conștiința că atât el cât și revista se pun în slujba spiritului uman în general, național în special, și de asemenea local, căci în timp ce *Hyperion* promovează atât valorile universale, cât și pe cele naționale, chiar prin numele eminescian pe care-l poartă, arată că valorile locale ocupă un loc prioritar în agenda de lucru a fiecărui număr.

Gândind global dar acționând local Gellu Dorian a dat de înțeles că locul, localul afectează globalul, că centrul globalului este local, oricare loc, și că revista *Hyperion* și orașul nostru Botoșani este un astfel de loc, de rezonanță națională și deci cu impact vizibil asupra culturii române contemporane.

Asta se vede și din faptul că prin calitatea ei, revista este luată ca model cultural în lumea publicațiilor din România, ceea ce, pe mine ca botoșănean, mă încântă în mod deosebit.

Cu alte cuvinte *Hyperion* chiar este o stea culturală ce dă un plus de strălucire și de vizibilitate orașului nostru care, având privilegiul de a fi loc eminescian prin excelență, trebuie să aibă o astfel de publicație. Sunt încredințat că

spiritul marelui poet, dar și cel al lui Lucian Valea, fiu adoptiv al Botoșanilor, se bucură de dincolo de timp din locul unde ziua nu are înserare.

Ca fiu al Botoșanilor, Gellu Dorian și-a împlinit datoria față de plaiurile natale nu numai prin eleganta și aprecia revistă, nu numai prin opera sa literară, sau prin cenaclul pe care îl conduce, dar și prin instituirea Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, fapt care a pus orașul nostru în centrul vieții culturale în general, literar în special, din România, precum și în centrul atenției românilor interesați de cultură din întreaga noastră diasporă de pe toate meridianele globului.

Și aici se vede impactul global al actului local și modul cum localul fecundează și luminează universalul.

Dar pentru a ajunge aici, în faza actuală a revistei, la numărul impresionant 300, se știe că nu a fost ușor. Eu personal știu de sacrificiile făcute de redactorul șef Gellu Dorian, prin anii când revista nu avea sponsor stabil, când ctitorul ei trebuia să găsească și să captiveze eventuali donatori ca aceasta să se mențină la suprafață. Cum de a reușit? Pentru că Gellu Dorian a crezut în misiunea lui și numai așa a putut să-i convingă și pe alții să se alăture.

Dar mai este și acest aspect: Gellu Dorian a crezut în el și în misiunea sa când alții s-au îndoit, și poate tocmai de aici perseverența și tenacitatea sa care i-au adus meritele reușite.

Așadar, acum, la ceas aniversar, în numele meu dar și al echipei redacționale și al colaboratorilor revistei *Lumină Lină* din New York, urez redactorului șef al revistei *Hyperion*, colegilor din redacție și colaboratorilor, împliniri și satisfacții pe măsură pentru o misiune și o muncă pe cât de grea și importantă, pe atât de necesară și apreciată.

Să ne bucurăm așadar împreună. *Gaudeamus igitur!*

Theodor Damian
Lumină Lină, New York

Botoșanii sunt, indubitabil, un ținut mirific cu preponderență culturală, care a dat țării mari creatori: Eminescu, Iorga, Enescu, Luchian, pentru a-i aminti numai pe aceștia. Astăzi, Botoșanii se pot mândri – pe lângă alte împliniri culturale –, cu existența unei reviste literare HYPERION (urmașa mai vechilor **Caiete botoșănene**, ce apăreau pe lângă revista **Ateneu** din Bacău), condusă de neobositul poet Gellu Dorian un pasionat eminescolog și autor, alături de regretatul Emil Iordache, al unui volum despre Eminescu (**Pașii poetului**) -, revistă de mare impact cultural, care a ajuns la numărul jubiliar **300**, în paginile sale publicând – în cele aproximativ 20 de rubrici -, scriitori din toate colțurile țării și din Republica Moldova. Și tot la Botoșani, se acordă anual **Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”**, ajuns la a 28-a ediție, instituit și subvenționat de Primăria Municipiului Botoșani. Așadar, la ceas aniversar, urăm revistei și redacției tradiționala urare: **VIVAT, CRES-CAT, FLOREAT!**

Ionel Savitescu

Probațiune confraternă

Revista lui Gellu Dorian se desprinde de alte multe publicații, care pun înaintea rostului lor orgoliul greu de motivat și când poate fi acceptat, prin supușenia autoritară față de Omul-cititor și de valoarea Cuvântului promis acestuia.

Odată, întrebat fiind despre Viață, Ion Creangă a răspuns fără ezitare: *Ce-i Viața? Zi-i Viață și gata-!* Spunea vorba asta cândva, prin deceniul 8 al secolului 19. Dar acum, în 2019! Aflând că revista norocită a Botoșanilor și a lui Gellu Dorian a ajuns la numărul 300 – TREI SUTE, îți vine să-l pastizezi pe humuleștean și să strigi: *Ce-i „Hyperion”? Zi-i „Hyperion” și gata-!*

„Iar tu, Hyperion, rămâi...”

Gruia Novac

Red. șef. al Rev. „Baaadul literar”
Bârlad – Vaslui

Trei sute de numere ale unei publicații literare cred că înseamnă, de ce nu? și trei sute de zile în „tranșeele” care duc și conduc la o victorie ce nu se poate uita! Mai cred că poetul Gellu Dorian, redactorul-șef al revistei „Hyperion”, se înscrie într-un triunghi arhetipal ale cărui laturi se numesc: Poezie, Hyperion și Festivalul Național de Poezie „Mihai Eminescu”. Proiectul „Hyperion”, materializat admirabil, are în el fărâme din semnele și înfățișările jertfei. La mulți și buni ani!

Nicolae Panaite,

director fondator și coordonator
al Revistei „Expres cultural”

Dintre proiectele inițiate sau preluate și continuate de scriitorul Gellu Dorian, „Hyperion” este printre cele mai longevive, revista ajungând cu această ediție la numărul 300. Prin insistența unui om obișnuit să-și realizeze, indiferent de mijloace, proiectele, Botoșaniul are o revistă de cultură, așa cum se pretinde. Într-un articol recent, Gellu Dorian scria că aflarea într-un oraș de provincie limitează, într-un fel, posibilitatea de realizare a artistului. Pare însă că activitatea domniei sale și durabilitatea proiectelor în care s-a implicat infirmă acest lucru.

Memorialul Ipotești a susținut, în mod diferit, de-a lungul anilor editarea revistei „Hyperion”, contribuind financiar sau prin materiale trimise spre publicare. Parteneriatul a avut și o formulare la fel de diferită: „cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani prin Memorialul Ipotești” sau „în parteneriat cu Memorialul Ipotești”. Cert este că susținerea din partea Memorialului este cea mai îndelungată.

La număr aniversar, urăm longevitate revistei, succes echipei redacționale și realizări viitoare pe măsura celor pe care le are, deja redactorului-șef, scriitorului Gellu Dorian.

Memorialul Ipotești

Decalogul deceniilor de aur și purpură

GABRIEL ALEXE ÎN DIALOG CU LUCIA OLARU NENATI

Născută în zodia culturii, steaua doamnei profesor doctor în filologie Lucia Olaru Nenati este mai degrabă un quasar datorită energiei pe care o degajă prin multitudinea preocupărilor sale intelectuale. Regăsim aici poezia, eseul, proza, literatura pentru copii, publicistica, istoria literară, muzica, în general tot ce ține de sunet și cuvânt. Toate aceste energii sunt bine dirijate de un spirit științific, spiritul cercetătorului tenace și devotat unei cauze, în acest sens fiindu-i atribuită și titulatura de „eminescolog”.

De-a lungul vieții s-a dedicat, profesional, unor domenii ca muzeografia, teatrul, presa, istoria literară, cu aceeași pasiune, alimentată de cea mai statornică și profundă devoțiune pentru universul eminescian.

S-a născut la 20 februarie 1949 la Rădăuți, în fabulosul ținut al Bucovinei, energiile locului natal fiindu-i temelia pe care au fost construite cele șapte decenii „de aur și purpură”. Strălucitoare în viața personală, a impregnat viața socială cu patina unui metal prețios rezistent la intemperiiile vremii.

La judecata de apoi, judecată începută cu voie divină în avans, cu siguranță vor prevala faptele bune săvârșite cu buna credință a omului smerit în fața neantului atotcuprinzător:

35 de volume de poezie, proză, eseu, literatură pentru copii, cercetare și istorie literară, eminescologie, albume muzicale, prezența în peste 50 de antologii, culegeri și albume colective, susținerea a numeroase manifestări literare și cultural-științifice, conferințe, comunicări și colaborări academice, spectacole și recitaluri

literar-muzicale în țară și peste hotare, toate sub semnul cinstirii și răspândirii celor mai profunde și autentice valori ale neamului românesc.

Preambulul judecății de apoi este judecata de acum, iar aceasta s-a lăsat cu recompense pentru două vieți, începând de la peste 160 de referințe în zeci de publicații și 35 de cărți, apariții în dicționare și volume de critică, traduceri în engleză, franceză, germană, spaniolă și italiană, iar recent, într-o superbă creație bibliofilă semnată de maestra Lili Bobu, un singur poem intitulat *Uitam să mă trezesc în zori*, mai adăugându-se celor enumerate mai sus limbile: latină, rusă, ucraineană, suedeză, greacă, turcă, ebraică, chineză și japoneză. Mai pot fi adăugate aici 60 de premii, distincții și medalii, diplome de onoare și excelență, 3 titluri de cetățean de onoare, până la suprema recompensă (considerată de domnia sa) și anume „răspunsul cald al publicului”.

Poate că după „Ucenicia de aur și purpură” (titlul unuia dintre volumele sale de poezie), Lucia Olaru Nenati ne va lăsa și soluția ontologică: „*Ideal ar fi/ Ca tot ce atingem/ Cu sufletul vorbelor să se facă poem, căci dacă „poemul (este) cochilie cîntătoare” atunci, oricît ar părea de bizar, de coincident, „Poeții nu pot fi decît poeți” și, prin urmare, regimul existenței lor se cuvine să fie dacă nu totuna cu al vorbelor însuflețite căroră numai ei, pare-se, le cunosc adîncă taină; această identificare echivalează cu o retragere biruitoare în geografia textului poetic și Lucia Olaru Nenati o proclamă ca soluție ontologică.*

Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană, I-Promoția 70*, Ed. Eminescu, București, 1995

Gabriel Alexe: *Există un timp al poeziei, al eseului sau al prozei în creația dumneavoastră (pentru că toate nu se pot produce simultan)?*

Lucia Olaru Nenati: Desigur, nu se produc simultan în sensul propriu al scrierii lor concrete, dar în athanorul secret de unde țâșnesc la suprafață aceste conținuturi, ele par a exista într-o ebuliție din care se separă la un moment dat, niciodată deliberat, una sau alta dintre aceste scrieri sau piese muzicale ce devin până la urmă o carte, un cântec autonom sau un alt fel de proiect creativ, apoi perfect coerent de parcă ar fi existat până atunci aprioric, iar „nașterea” sa ar fi fost doar degajarea de acea „marmoră” despre care se spunea odinioară că ar fi ascuns până atunci nebănuita statuie. Aceasta este doar constituirea structurii finale, căci până atunci se poate întâmpla să lucrez în chip intermitent la mai multe asemenea proiecte fără să fie ceva deliberat, ci poate determinat de dispoziția afectivă ori de „culoarea luminii” acelei zile. Deci nu pot afirma că există un anume timp determinat pentru fiecare dintre aceste categorii creative.

G.A.: *Un creator de talia dumneavoastră trăiește un „timp liniar” sau un „timp circular” ori e în afara timpului, în sensul că trăiește într-un „alt fel de timp” revelat doar inițiatilor?*

L.O.N.: Mulțumesc pentru calificativul de „inițiat” la care aspiră, de fapt, conștient sau nu, orice om dedicat creației. Meditând la întrebarea dumitale destul de încuietoare, ceea ce am decis, după o îndelungă deliberare autoscopică, ar fi că cea mai aproape de un anume adevăr ar fi ultima variantă căci, în orice caz, am ajuns la concluzia că, într-adevăr aș trăi cumva într-un altfel de timp. Acum nu mă pot angaja în detalierea acestui răspuns căci ar depăși marginile acceptate unui interviu, dar în chiar timpul când scriu acest răspuns mă străbate gândul că ar merita să aprofundez această provocare și poate voi mai afla ceva nou și important despre natura timpului în care viețuiesc și, cine știe, poate se va înfripa chiar și un eseu demn de publicat.

G.A.: *A fi scriitor presupune a avea o inteligență emoțională peste medie?*

L.O.N.: Ei, asta chiar e o întrebare măgulitoare! Doar că aș crede că acest lucru depinde foarte mult de tipul de literatură practicat de acel scriitor. Adică mă gândesc că aceste atribute sunt mai apropiate de poeți, de esești, ș.a., adică de cei ce-și exprimă și emoțiile, nu numai rațiunea rece și simțul de observație. Oricum, un scriitor de valoare poate fi numai un om dotat cu o inteligență deosebită, iar acest concept al inteligenței emoționale și-a câștigat un loc deosebit în epoca noastră, nu în ultimul rând, datorită genialului nostru conațional, filozoful Ștefan Lupașcu. Dar cel mai potrivit exemplu de creator dotat cu inteligență emoțională care ne stă la îndemână, aproape de uz didactic, este desigur, cel al lui Eminescu.

G.A.: *Cuvântul poate zidi sau poate demola? Când v-ați dat seama de puterea cuvântului?*

L.O.N.: Această întrebare pare a fi una pur retorică căci cine nu știe că tăișul cuvântului poate deveni cea mai dureroasă armă, ar pe de altă parte, dulceața unui cuvânt poate ridica sufletul către zenit. Dar volens-nolens, trebuie să rămânem tot la Eminescu, cel ce se întreba dramatic unde va găsi cuvântul ce exprimă adevărul, acordând așadar cuvântului statutul de agent esențial de decelare a adevărului. De remarcat că el avea un adevărat „duh al adevărului”, cum spune celebra rugăciune, și nu punea problema dihotomiei adevăr absolut-adevăr relativ. El știa, pur și simplu, care este adevărul în sine și simțea această calitate a cuvântului-vehicul. Iar paginile manuscriselor eminesciene constituie cea mai elocventă demonstrație a trudei imense pe care o poate încerca un mare căutător al cuvântului ideal.

G.A.: *Solomon Marcus spunea că mentorul său a fost un fost student (discipol al domniei sale), fiu de analfabeți. Considerați că ați avut vreun mentor chiar și în absența „discipolului salvator”?*

L.O.N.: În primul rând, atmosfera din familia mea bucovineană în care cultul lecturii, al culturii, în general, a fost solul pe care am crescut de mică. Iar faptul că mama mea a fost studenta lui Călinescu, a cărui dicție unică o imita acasă, mi-a așternut calea spre literatură ca vârf vocațional axiologic, dar și prin lupta ei acerbă de susținere a mea pe drumul scrisului și culturii. Apoi am avut profesori formatori dintre cei refugiați din apoteoza culturală cernăuțeană, iar mai târziu, la filologia ieșeană, profesori ca magistrul Constantin Ciopraga, Mihai Drăgan, Ion Constantinescu, Petru Ursache, Dan Mănuță ș.a., care au consolidat acest prețios mentorat la care s-a adăugat frecventarea cenaclurilor studențești ieșene, apoi a marilor personalități literare pe care am avut șansa de a le cunoaște. A urmat adevărata imersiune în mediul literar românesc pe care am trăit-o la Muzeul Eminescu de la Ipotești, post pe care l-am ales la repartitie și care explică rămânerea la Botoșani. O întâlnire destinală a fost aceea cu vrednicul și temerarul Dimitrie Vatamaniuc cel ce m-a onorat cu încrederea lui neprețuită, apoi marea doamnă culturală europeană Svetlana Paleologu Matta, cea care îmi scria în autografe „sorei mele Lucia, cea mai dulce prietenă” și câți alții! Aproape tot atât de mulți pe câți dușmani!

G.A.: *O perioadă fastă pentru viața literară botoșăneană a fost momentul Lucian Valea. Noua generație nu știe mai nimic despre emulația literară din acea perioadă... „Efectul Valea” mai este posibil astăzi în urbea Botoșanilor sau a fost înlocuit cu defectul prin absența efectului?*

L.O.N.: Într-adevăr, a fost o perioadă fastă pentru aspirații literare ai Botoșanilor, acest exil politic al poetului Lucian Valea pe care s-a întâmplat să-l cunosc și eu, fiind o vreme contemporani în acest oraș. Era ca un taifun prin uriașa lui energie debordantă, aceea care i-a permis să însuflească aspirații literare tinerilor de aici

– mai ales băieților! – sprijinindu-i chiar să și publice câte ceva, lucru anevoios pe atunci, dar și să-și statueze drumul literar ca vector existențial, ba chiar să adumece și ambiția de lider. În ce mă privește, am trăit o anume dihotomie între modul receptării persoanei sale, pe de o parte, ca poet năvalnic și foarte subiectiv, și portretul conturat prin lectura cărților sale de după plecarea din Botoșani. Astfel, am citit cărțile sale despre Coșbuc, în cadrul Operelor editate postum în 6 volume, de către Mircea Măluț, la Biblioteca județeană, finanțate de Consiliul Județean Bistrița și publicate la editura Limes și am avut revelația de-a cunoaște un adevărat cercetător literar, pe care l-am considerat a fi, alături de Petru Poantă, cel mai temeinic, performant și modern monograf al poetului ardelean. Drept care, deși nu m-am numărat printre preferații săi, am susținut la un congres dedicat lui Coșbuc o comunicare în care am revelat numeroase și competente audiențe această surprinzătoare ipostază a sa care a fost primită cu mult interes. (Congresul Internațional de Dacologie, Oradea, 2014 „Un exeget modern al lui George Coșbuc: Lucian Valea“)

G.A.: *Suntem personaje principale în cartea vieții noastre dar dacă ați scrie o carte despre viața dumneavoastră (sub toate aspectele ei) și ați contura, în deplină cunoștință de cauză, personajul principal, ce părere credeți că va avea acest personaj despre dumneavoastră?*

L.O.N.: O, ce ingenioasă capcană de imaginație! Dar să știi că în toate cărțile mele de până acum, cele publicate sau încă nu, – căci în cazul meu, a publica nu este ușor – și eu, ca și oricare scriitor, sunt deja, într-o măsură mai mare sau mai mică, personaj al propriilor cărți. Dar să știi că, într-un fel, parcă mi-e teamă să scriu un roman autobiografic din decența de-a nu-mi mai putea reprima revolta față de atâtea piedici, obstrucții, nedreptăți, calomnii, trădări, lupte fără șanse, inechități și discrepanțe între faptă și răsplată pe care, în romanul trăit, am învățat să le suport sau chiar să le ignor ca să-mi pot urma agenda datoriilor față de har, ceea ce deja, în acest punct al „deceniilor de aur și purpură“, cum mi-ai numit traiectoria creativ existențială, devine un lucru tot mai acut. Dar despre faptul că aceasta nu a fost doar o impresie maniacală a mea, precum le-ar plăcea unora s-o considere, stă mărturie și consemnarea sinceră și spontană de odinioară a criticului ieșean Ioan Holban: „În totul, *Singur, Sinele meu*, e un volum ce atrage atenția asupra unei poete despre care, față de cota sa valorică, s-a scris prea puțin și deseori, nedrept. „ (în *Symposion*, 26 II, 1997, Iași) Dar trebuie să recunosc că uneori acestea toate au funcționat oarecum și ca niște provocări pe care trebuia să le depășesc, așa cum am scris în versul „piedica treaptă mi-o fac“. Dar nu promit că nu voi scrie totuși acest roman iar părerea personajului alter ego o voi afla abia atunci și poate că voi răspunde la această întrebare a dumatile într-un alt decalog de aur și purpură.

G.A.: *Poeții iubesc viața între poete, prezența lor (mai ales fizică) se transformă în pură inspirație de cele mai multe ori. Așadar cum vedeți dumneavoastră viața Poetei între poeți?*

L.O.N.: Nu a fost una lesnicioasă, ba dimpotrivă. Aș putea spune, privind de la distanța acestui timp aniversar de acum, că prezența mea în acest oraș cu tradiția plină de nume sonore a fost destul de deranjantă pentru cei despre care vorbești. Asta probabil și din pricina faptului că într-o vreme când se căutau oameni de corvoadă, mi s-au încredințat și niște misiuni de coordonare din care unii vedeau doar funcția, nu și corvoada. Așa că sugestia dumatile privitoare la posibila ipostază de muză inspiratoare rămâne doar o fantezie galantă pentru o femeie care a realizat un muzeu important și a condus două teatre în perioada cea mai grea a instituțiilor de spectacol, autofinanțarea, efort care nu poate fi răsplătit prin nici o recompensă de merit. Dar nu-i nici un pericol căci nici nu se gândește cineva la așa ceva! Darurile de sute de milioane aparțin altor categorii și altor „merite“! Și-apoi se reiterează mereu pe la noi atitudinea față de femeia lider, chiar dacă e și scriitoare!

G.A.: *Mulți v-au citit, puțini vă cunosc. Pentru a nu-i lăsa pradă disperării, vă rog să le destăinuți secretul/secretele ascunse ale operei dumneavoastră sau măcar un indiciu care să-i facă să spună: „cea mai mare greșală față de o femeie e să ai impresia că o cunoști și să n-o mai cauți“.*

L.O.N.: Dar Doamne, iartă-mă, de ce să fie atât de disperați? Să (re)citească ce am scris în cărți și să bage de seamă când voi putea să le public și pe cele ce-și așteaptă de multă vreme rândul și vor afla desigur tot ce doresc. Dar mi-ar părea rău să nu mă mai caute ... măcar în bibliotecă! Cât despre secret nu-l știu nici eu, dar iată un aspect grăitor! Pe calea numită Facebook mi-a scris într-o zi o doamnă și mi-a citat niște versuri de ale mele despre care a menționat că le ține minte de la vârsta școlară (deci după trei decenii!) de la o întâlnire a mea cu o clasă de copii. Ba reținea chiar și cum eram îmbrăcată și cum vorbeam și nu putea uita impresia puternică de atunci. Această dăinuire în memoria copilului de atunci mi s-a părut un dar superb pentru care am mulțumit celui ce dăruiește harul.

G.A.: *Care ar fi avatarul dumneavoastră preferat sau ați dori să întrerupeți ciclul reîncarnărilor și să rămâneți în postura de veșnică „logodnică stelară eminesciană“?*

L.O.N.: Păi eu am aflat de pe undeva că cei născuți în ultima zodie, cea a Peștelui, nu mai au alte reîncarnări, deci asta ar fi ultima și poate de aceea m-am precipitat să fac atât de multe lucruri într-o singură viață. Dar ca să închei tot printr-o referință literară, îmi amintesc că marele poet Miron Kiropol de la Paris mi-a citit cartea *Coridorul dintre ceasuri* unde se află și acea nuvelă despre drama reîncarnărilor, intitulată *Condamnatul* și a scris despre ea că e o „capodoperă a literaturii române“. Așa că și dacă n-aș mai avea reîncarnări, tot mai am o șansă în această postură pe care ți-a plăcut

s-o amintești în încheiere și pe care am dobândit-o tot de la niște mari scriitori și deci nu voi protesta! Și, ca să închei poetic, voi aminti aici poemul devenit carte mono-poem, în chip de bijuterie bibliofilă, cel care mi-a fost revelat de pe vremea când mă aflam ca muzeografa la Ipotești și resimțeam parcă difuz un fel de stare de comunicare cu Eminescu. Așa că atunci când am început să scriu un poem el a „curs” exact așa cum a rămas până acum, încât mărturisesc cinstit că nu știu cine l-a compus căci eu doar l-am consemnat în scris. Nu ți se pare a fi ceva magic aici? La asta mă refeream atunci când vorbeam despre Athanor.

Lucia OLARU NENATI
UITAM SĂ MĂ
TREZESC ÎN ZORI

Și se făcea cum uneori
 Uitam să mă trezesc în zori
 Era precum mi s-ar fi-nchis
 Poarta ieșirii dinspre vis
 Și tu veneai și te vedeam
 Ca pe-o ninsoare te-așteptam
 Și parcă tot nu ajungeai
 Și înotai și-apoi zburai
 Cu brațe-vâsle despicali

Apa uitării dinspre rai
 Apoi pluteai până la brâu
 În valul aurului-grâu...
 Aveai păduri, aveai și râu
 Dar nu știam cine erai
 Și numele nu mi-l știai
 Cum nimeni nu ne cunoștea
 Doar steaua mea de steaua ta
 C-o rază albă se țesea
 Și-ntr-un sărut se-ndurera...
 Iar eu muream și tu plângeai
 Și înviam și tu râdeai
 Și înotai, zburai, pluteai
 Către mireasa ta de mai
 Și veșnic nu mai ajungeai
 Și eu plângeam și tu râdeai
 Și eu visam și tu știai
 Și-atuncea părul meu crescui
 Și într-un pod se prefăcu
 Și degetele-mi se lungiră
 Spre brațul tău se arcuiră
 Și-n ramuri ninse de cais
 Le prefăcu augustul vis...
 Eu te-așteptam și tu pășeai
 Ca primul om venit din rai
 Eu te uitam și mă iertai
 Îngenuncheam și mă vindeai
 Și-argintii galeș ți-i sunai
 Și iar spre mine înotai
 Și eu uitam și eu uitam
 Și părul pod iar mi-l creșteam
 Și te-așteptam și te vedeam
 Cum veșnic nu știai s-ajungi
 Spre chipul meu cu umbre lungi...
 Și aerul creștea-ntre noi
 Și-n cețuri se-ntorcea și-n ploii
 Și te-așteptam și tu vâsleai
 Și te chemam și n-ajungeai
 Mă-ntunecam și mă strigai:
 „Rămâi, mireasa mea de mai
 Căci nu e drept și meritat
 Atâtea veacuri să fi stat
 În depărtarea ta-ntristat! “
 Și te-auzeam cum mă strigai
 Și-ți răspundeam și n-auzeai
 Și-apoi când răsăreai din nori
 Eu mă trezeam și era-n zori...

Gellu DORIAN

Despre cum a debutat poetul Horațiu Ioan Lașcu

Lucram la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu”. Pregăteam al treilea număr al revistei „Amfitrion”. Val Guraliuc, care era coleg de serviciu cu tatăl lui Horațiu, pe atunci elev în clasa a X-a, a propus un „debut de excepție”. Numele elevului și al poetului era Horațiu Ioan Lașcu. Val Guraliuc a venit cu el la bibliotecă. Atunci l-am cunoscut. Era timid, dar cu o privire inteligentă, foarte atent la ceea ce urma să se petreacă: parcă nu dorea să publice încă, dar insistențele lui Val Guraliuc și încurajarea pe care i-am dat-o l-au convins.

Nu mai știi dacă a mai venit la cina pe care-l conducea Lucian Valea, bun prieten cu bunicul lui Horațiu, profesorul I.D. Marin, pe atunci insistent în corijarea biografiei lui Mihai Eminescu. Am aflat apoi, când în 1983, în ianuarie, a apărut primul număr al revistei „Caiete botoșănene”, care prelua fondul revistei „Amfitrion” și din care s-a născut, în decembrie 1989, revista „Hyperion”, ajunsă acum la numărul 300, că Horațiu Ioan Lașcu a fost transferat la Iași, la un liceu de acolo. Așa a început aventura lui ieșeană, din care s-a întors în județul Botoșani, ca profesor de limba și literatura română la Todireni, cu o dependență care îi va fi fatală. Atunci l-am revăzut, după vreo șapte ani, schimbat și deja obosit. Am devenit foarte apropiați. A încercat mai multe locuri de muncă și s-a oprit, în 1993, ca referent pe arte plastice și etnografie la instituția la care lucram și eu, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani. Colegi buni, am construit câteva proiecte culturale memorabile.

Era, profesional, foarte bine pregătit, între exigență și nonconformism, cu o rigoare severă în scris, în elaborarea textelor. A fost în redacția revistei „Hyperion”. Prima carte de poezie, i-am organizat-o într-o noapte, la mine în apartamentul mic din Prieteniei, dintr-un teanc de poezii, din care am selectat pe cele mai bune, golind pînă spre zori o licoare, la care, aflînd din ce este făcută, la plecare, Horațiu a spus: „Sfeclă-sfeclă, dar se clatină frunza!”. El obținuse premiul Editurii Padal-Elcom la „Porni Luceafărul...”. Cum editura, inițiativă a poetei Despina Alexandru, era fără fonduri, am făcut un turneu prin câteva județe, pentru a vinde câteva budane cu măslina, pe care Despina, ea însăși poetă, le avea, ca reprezentantă a firmei unui turc. Și așa a apărut, în condiții foarte bune, cartea „Înălțarea”, debutul editorial al lui Horațiu Ioan Lașcu, cu care a obținut premiul pentru debut al Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România, devenind membru al acesteia.

Horațiu Ioan Lașcu s-a născut la data de 8 mai 1964. A studiat la școala primară din satul Stîncești, județul Botoșani, gimnaziul la Liceul Mihai Eminescu din Botoșani. Copilaria i-a fost marcata de bunicul său, eminescologul I.D. Marin. A urmat cursurile Liceului Pedagogic Botoșani în perioada 1980-1982, pe care le-a absolvit la Liceul Mihai Eminescu din Iași, în 1984. În același an a devenit studentul Facultății de Filologie (secția română-franceză) a Universității „A.I. Cuza” din Iași, pe care a absolvit-o după patru ani. După terminarea facultății a fost profesor la Școala generală Todireni, județul Botoșani, iar din 1990 redactor la Gazeta de Botoșani, profesor la Liceul de Artă din Botoșani în anul 1991, pentru scurt timp, a urmat o perioadă de boemă pînă în 1994, cînd a fost angajat ca referent la Centrul Județean de Conservare și Valorificare a Creației Populare Botoșani, unde a lucrat pînă în octombrie 1997, cînd s-a stins din viață (23 octombrie 1997). A debutat în revista Amfitrion din Botoșani în 1980. Au urmat colaborări la revistele studențești din Iași, precum și la Convorbiri literare și Cronica. A fost redactor al revistei Hyperion – Caiete botoșănene în perioada 1991-1997 și la revista Agora a tinerilor poeți botoșăneni, în perioada 1992-1994. A publicat poezii, proză, articole și eseuri în revistele literare din România și Republica Moldova. 130 A publicat cărțile: Înălțarea, Ed. Padal-Elcom, 1995 (antum) – Premiul Filialei Iași a UR, 1996; Lacrima neagră, Ed. Axa, 1998, Cartea învierii, Ed. Axa, 2004 (postume), Poezii (ediție definitivă), Editura Axa, 2005 și 2012, N-am fost niciodată al vostru (antologie), Editura Junimea, 2017. A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Horațiu Ioan Lașcu ar fi împlinit 55 de ani. „În rest numai de bine”

A trăit doar 33 de ani, însă cuvântul său străbate anii într-un discurs poetic tulburător, premonitoriu și valabil în oricare alt timp al poeziei. Astăzi ar fi împlinit 55 de ani. Horațiu și-a înghițit, precum Cronos propriii copii, toți anii care l-ar fi nevoit să se maturizeze, să crească, să trăiască realitatea lumii imediate. Ar fi putut fi – și chiar a fost! – copilul teribil al versului, ne spune Victor Teișanu. Își căuta dumnezeirea, scrie Georgică Manole. S-a întors acasă, de la Iași, schimbat și deja obosit, își amintește Gellu Dorian.

Poezia lui Horațiu nu are vârstă. Horațiu însuși nu mai are vârstă. S-a îmbrăcat în veșnicie, „negociez cu/ întunericul și întind/ capcane iluziei”. Noi, cei rămași, trăim în Poezia fără vârstă a lui Horațiu. Și nu e deloc puțin lucru...

I se spunea HIL. Copilul ascuns între pletele și barbă (Victor Teișanu) răscolea nu doar străzile orașului, ci și nerosturile lumii acesteia, față de care manifesta o inocență aparte. A băut mult, se șoptește și astăzi despre Horațiu. A fost un boem, poate ultimul mare boem al târgului, spun cei care l-au cunoscut. Horațiu a fost mai presus de toate un poet în structura cea mai adâncă a ființei sale. Atât de poet cât să ne aparțină și nouă, fiecăruia. Horațiu a devenit nume de poezie, de viață, de boemie, de răzvrătire amară. „Faceți ce vreți”, ne-a spus înainte de plecare. „N-am fost pe de-a-ntregul al meu/ n-am fost/ niciodată al vostru”.

Despre Horațiu, astăzi, vorbim ca despre păsările care cuceresc înaltul și despre care nimeni, niciodată, nu poate spune că le-a mai văzut vreodată întorcându-se. Dar le auzim cântecul și știm că acolo, sus, în curând „va bate o alta înviere a simțurilor”. „În rest numai de bine!” (Florentina Toniță)

Victor Teișanu: Nimic din ce era anost nu l-a interesat

Rar mi-a fost dat să văd un om mai pătruns de sentimentul zădărnicii ca Horațiu. De fapt, nu vreun viciu ascuns, ci acest sentiment este izvorul așa-ziselor excese bahice despre care se

spune că l-au ruinat. Conștiința inutilității, trăită până dincolo de limita suportabilă, a avut o singură parte bună: i-a multiplicat capacitatea de percepție, păstrându-l permanent în priza esențelor.

Nimic din ce era anost nu l-a interesat. Dar manifesta față de semenii, ca nimeni altul, o toleranță aproape smerită, venind parcă din începuturile creștinismului, așa încât cine se afla în preajma sa renunța instantaneu la orice pornire de răutate și violență. În asemenea condiții, poezia lui Horațiu are limpezimea diamantină a apelor adânci.

Deși a însemnat o apariție fulgurantă și un zbor frânt prea timpuriu, Horațiu Ioan Lașcu reușește să imprime în lirica botoșăneană (dar și românească!) o pecete greu de șters. La valoarea incontestabilă a poeziei se adaugă ingredientele biografice, de natură să sporească o natură tragică, transferând-o direct în legendă. Horațiu Ioan Lașcu putea fi un copil teribil al versului, însă a preferat să se risipească nonșalant. S-a ales mai degrabă cu o altă etichetă, aceea de poet blestemat (maudit), care să exprime condiția sa specială de idealist incurabil într-o lume a violenței și cupidității. Studentul și apoi tânărul licențiat în Litere putea evolua pe o traiectorie firească, încercând să se integreze vremurilor. Poate că a și făcut în acest scop niște pași timizi, dar structura sa sufletească extrem de vulnerabilă l-a făcut să abandoneze repede. (...) Dintr-un soi de revoltă interioară contra ambianței oficiale represive, dar și din reflexul juvenil de a-și epata contemporanii acriți și mediocri, poetul se lasă tot mai des sedus de ispitele bistrourilor și crășmelor de cartier. Alcoolul mai estompează din viziunile sale tenebroase, dar în același timp ruinează sănătatea trupului parcă tot mai șubrezit. Copilul ascuns între pletele și barba unui eremit suferă atroce pe măsură ce înțelege că nu mai este cale de întoarcere.

Georgică Manole: „... a rămas cerul în urmă departe”

Câtă dreptate a avut poetul și mulți dintre noi n-au putut constata decât după moartea sa, la 33 de ani, când își iau zborul cei chemați. Nu am stat niciodată față în față cu Horațiu Ioan

Lașcu, dar i-am citit poeziile, atâtea câte destinul i-a dat voie să le scrie. Nu-i cunosc gesturile exterioare, dar sunt sigur că au fost într-o armonie perfectă cu cele interioare, pentru că la HIL o poezie echivala cu un gest interior: „construiesc pentru tine o tristețe perfectă iar/ pentru mine o singurătate asemenea stau între/ propriile mele cuvinte ca între zidurile unei cazărmi/ ca meșterul manole în propriul zid pe când/ ana e afară și râde“.

În ultima perioadă, conștientizând că soarta îi era tot mai potrivnică, versurile se transformau în veritabile suprafețe amortizoare de suferință: „bat clopotele aici în singurătatea morții/ mi-e a pelin și a sunete deșucheate/ pe aceste pământuri târzii peste care noaptea fluieră a pagubă/ mai e puțin și va bate o altă înviere a simțurilor/ (lamurește-ți unghiul adult al nașterii tale!)// în rest numai de bine“.

Autoreferențialitatea ironică își făcea tot mai mult loc nu pentru a se fixa pe un pedestal al postmodernilor, cât mai mult pentru a se detașa, căutându-și dumnezeirea: „aici sunt negociez cu/ întunericul și întind/ capcane iluziei vă privesc/ nimic nu-mi puteți lua/ moartea mai ales superbă în rest/ faceți ce vreți/ n-am fost pe de-a-ntregul/ al meu n-am fost/ niciodată al vostru“.

Am recitat azi din poezia lui Horațiu Ioan Lașcu și am avut senzația că orice cuvânt din poemele lui sunt așezate așa cum un vânt trist de iarnă aranjează fulgii de zăpadă peste

un sat, până îl unește cu cerul. În acest început de mai, nimic mai nimerit decât să recitim poezia „Fuga“: „cerul rămăsese în urmă demult/ dealurile chemaseră asupra-le noaptea și/ noaptea zămislea un întuneric/ să ardă// căutam un loc unde/ să-mi adăpostesc simțurile acum/ în paragină un loc doar / vânt și ierburi aspre// visasem să vină înghețul și din/ somn primavara să mă/ trezesc în alte ținuturi// satul se trăsesese în noapte/ alergam alergam până când/ a rămas cerul în urmă departe“.

Victor Hreniuc: Se vedea la el o descărcare spontană!

În Horațiu răbufneau înclinația, talentul. A participat la mai multe tabere de pictură. La el se observa o descărcare spontană pe o lucrare, exact ceea ce însemna talentul. Era mai mult fascinat de culoare, nu de construcția formei, a imaginii. Recurgea la un fel de esențializare, un fel de sintetizare a peisajului. Dar se vedea la el o descărcare spontană, imagini pe care se focaliza atenția lui. Lucra un pic mai simplificator, dar prindea esențialul zonei, al peisajului, cu încărcătura respectivă. Avem câteva lucrări ale lui Horațiu, au fost expuse la vremea aceea. Dar multe au rămas la el...

Colaj realizat de **Florentina Tonița**.

Nu se poate scrie despre cele 300 de numere ale revistei Hyperion, fără a aduce aici, în prim plan, numelui lui Horațiu Ioan Lașcu, cel care a făcut parte din prima echipă a revistei, încă de la editarea acesteia de către Fundația Culturală Hyperion – caiete botoșănene. Ar fi împlinit 55 de ani, chiar în zilele acestea în care se plămădește încă un număr al revistei, cel aniversar. Horațiu se bucură și ne salută de pe un nor, înveșmântat în mantia albă a înțelepților. Și nu se poate să ne amintim mai frumos despre el decât citindu-i și recitindu-i versurile lăsate nouă cu atâtea generozitate. **(Nicolae Corlat)**

Horațiu Ioan LAȘCU numai de bine

despre poeți – mai puțin în ziua de azi (absolvenții triști ai iluziei despre care se vorbește cu pioșenie la ora când se-nchid cimitirele) numai atât cât să poți afla ceva compromițător numai atât cât să te poți îndrăgosti de o legendă sau să înveți disprețul suveran („O, rîsul satisfăcut al proștilor!“) numai atât cât în oglindă să-ți batjocorești chipul cu o imagine

bat clopotele aici în singurătatea morții mi-e a pelin și a sunete deșucheate pe aceste pământuri tîrzii peste care noaptea fluieră

a pagubă

mai e puțin și va bate o altă înviere a simțurilor (lamurește-ți unghiul adult al nașterii tale!)

în rest numai de bine

aș fi vrut să fiu erou

acum știu – un poet este un om în permanentă primejdie din el rămîne ceva asemenea prafului din cutia de scrisori (numai din când în când o femeie ca o stea de mare tulbură această certitudine această neliniște acceptată) mărul putred aruncat celei mai frumoase este singurul său rost dar

cînd atît de mult am căutat cuvîntul care taie și spînzură fără de care moartea mea ar fi moartea lumii întregi... aș fi vrut să fiu erou un erou adevărat și cît de frumos v-aș fi mințit atunci

***

faceți ce vreți eu sînt senina tăcere a apei nimeni nu-mi poate lua nimic nici tinerețea nici moartea între talaz și stelele fixe aici sînt negociez cu întunericul și întind capcane iluziei vă privesc nimic nu-mi puteți lua moartea mai ales superbă în rest faceți ce vreți n-am fost pe de-a-ntregul al meu n-am fost niciodată al vostru

Mircea OPREA

Cine este Brâncuși la o sută de ani

REPORTAJ DIN BOEMĂ

Barba lui George Apostu a fost rasă. Se pare că în prima ședință a U.A.P. colegii îl vor certa pe nea Georgică, va fi criticat pentru prostul exemplu pe care îl dă celorlalți. Ce-ar fi ca toți uapiștii să-și radă barba? E ca și cum milițienii și-ar scoate de pe umăr tresele de tablă iar în pumni ar ține garoafe de plastic. Dar asta nu se poate. De fapt prima sancțiune a aflat-o în oglindă. Chiar în scaunul frizerului avea în față un tip ce tocmai a „absolvit“ penitenciarul cu un devans de două luni, drept cadou din partea conducerii pentru bună purtare. Acum, când îi vin musafiri în atelierul de pe Bateriilor 50 toți, ba până și bunii amici îl întreabă până să-l recunoască: Da' Georgică nu-i pe-aici?

Aflu de la Breț (Alexandru Brețcanu, n.a.) că Apostu s-a jurat să-și radă barba numai după ce scapă de datoriile de la Fondul UAP, așa că noua lui înfățișare pare un semn bun, de prosperitate. Are 60 de mii de lei împrumutați și credea că va rămâne îndatorat pe veșnicie. Dar este un Dumnezeu al artiștilor care știe tot și, ca orice Atotputernic, ajută cum poate. Apostu a fost chemat azi pe la Fond și a contractat o lucrare (*Grup de pescari*, n.a.) pentru Tulcea. În bani, asta înseamnă vreo sută de mii de lei. Și, așa, nea Georgică e tot mai ocupat, zilele astea pregătind două expoziții: una de desene la Botoșani și, alta, la Paris pentru „Simpozionul Brâncuși“, motiv să ne întindem la vorbă.

– De care „înfațișare“ vă este mai teamă?
– La Paris am mai fost cu sculptură, am prieteni pe acolo și cam știu care-i temperatura, atmosfera. Mai dificil e la Botoșani unde încă n-am fost și, în plus, trebuie să mă bat cu Pil (Constantin Piliuță, n.a.) și cu Lică Murariu, amândoi botoșăneni. Cu Pil m-am certat rău acum câteva seri în urmă. Eram la „Podgoria“ când vine la mine la masă, cu țoiul după el și urlă: „Băi Georgică, di când fași tu desen. Di ci nu șăz ghinișor la lemnili tăli pi care ți li udă cățaua?“

Piliuță râdea, se vede, de George Apostu că, de-o vreme, are în atelier o cățelandră cafenie și blândă, botezată Flori, adusă din Ungaria, cadou de la o admiratoare.

– Și uite așa mă ține un sfert de oră după care îi zic și eu de rău: Bine bă, tu ești desenator vrei să zici? Tu ești un ilustrator de ăsta care face și el ce vede. Desenezi părul de pe picioarele oamenilor, pui dinți în gură și spui că faci desen, asta e..., asta-i ilustrație... Cum bă, Pil, desen e ăla cu dantură? A tăcut dar a doua zi mă caută să-mi dea o brichetă din Grecia, de pe unde a fost, și-mi cere să nu-l cred de ce-a zis ieri, că așa-i el când bea. Dar când să-l crezi, că nu era treaz nici acum când îmi vorbea, că ăsta intră în crâșmă cu chelnerii odată, de parcă el ține cheile. Asta ziceam: dacă vin eu la Botoșani, cu desene în parohia lui, s-a zis cu liniștea mea.

– Și ce spuneai de Paris?

- E vorba de *Centenarul lui Brâncuși*. Va fi un simpozion care cuprinde și o expoziție internațională. Eu trimit șase lucrări: *Tații și Fiii, Fluturii și Femei lapone*. Încerc să-l irit:

- Cine e Brâncuși la o sută de ani de la naștere?

- E un om, omul care a trăit pentru pietrele lui și pe care nu le-a părăsit. Tot timpul a șters praful de pe ele, de pe ideile lor, adică, le-a șlefuit mai departe până ce a rămas din obiect numai substanța. Despre opera lui, ce să zic? Ea există. Ea, opera, este Brâncuși. A fost un posedat al ideilor lui. A făcut sculptură prin ținuta lui. El însuși a trăit ca o sculptură.

- Însăși viața lui, vreți să spuneți, a fost operă de artă!

- Exact și exemplul lui, viața lui e mai importantă pentru mine decât ce a lăsat în urmă. Opera lui e un lucru dat - nici comentată nu poate fi. Mie îmi folosește existența lui care e ca un crez, ca un Iisus, e ca un profet.

- Bine, dar Brâncuși n-a făcut școală, așa cum fac marii artiști!

- N-a făcut școală ca artist, a făcut școală ca om. El crează și nu-și trădează creația. În atitudinea lui transpare sufletul. Nu mă interesează obiectul, ci trăirea lui permanentă lângă obiectul, lângă opera lui. El n-a părăsit niciodată sculptura. Mulți artiști mari, cum le zici, mulți sculptori fac undeva un monument, dar fără ca ei să fie prezenți acolo. În vreme ce Brâncuși a păstrat lucrările lui, *Masa, Coloana* - Brâncuși le-a păstrat tot timpul în atelier și ... a șters mereu praful de pe ele. Arta nu-i o obligație e un crez.

Apostu e totuși un prost vorbitor Nu se aprinde în discuție, spune cuvinte banale și - tace. Mai ales când vede că notez tot ce spune, chiar și prostiile, rotunjește cu gura prin aer niște paranteze de tăcere și clipește nedumerit. De ce adică să notez tot ce zice? Multe cuvinte sunt înfiorător de anoste încât discuția cu el pare să dezamăgească admiratorii. Înclin să cred că am în față un artist profesionist, dar un vorbitor amator. E ghinionul meu, mizam pe vorbele lui să-mi fac textul cerut la școală, și nu pe o poveste de ambient, din lumea boemă doar.

Și, totuși, Apostu e un intelectual..., se duce până și la și la concerte simfonice! Îl cam costă asemenea aventurări în alte medii, dar se duce. Odată, după un concert, la care a fost invitat cu familia unui prieten medic, au intrat cu toții într-un restaurant și au băut câte o bere. În trecere spre casă, pe trotuar, lui Georgică nu știu ce-i vine și sare să lovească cu palma firma spânzurată a unei frizerii. Înainte de a înțelege despre ce este vorba, până să le spună ceva, trei milițieni l-au și umflat, l-au băgat într-o mașină și a fost dus la circă. Întâmplarea face că a găsit acolo o cunoștință veche, un plutonier pe nume Pușcă, consătean cu el și, mare favoare, a scăpat cu o amendă. Cum să nu crezi în Dumnezeuul artiștilor, dar asta tot nu l-a învățat minte și, încăpățânat, se duce în continuare și la concerte și mai intră în restaurante.

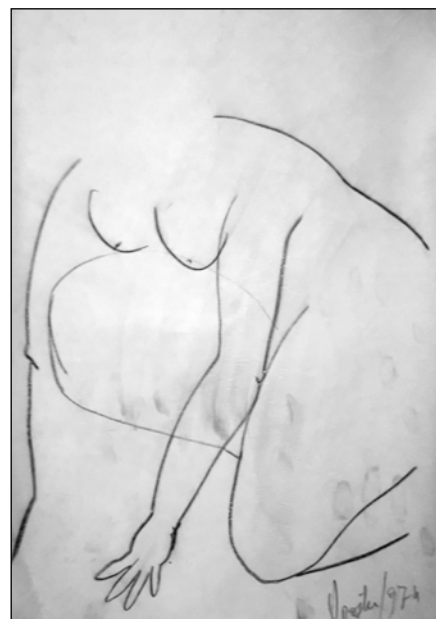
Cât despre limbuția sa, poate să-ți spună în scurt o întâmplare oarecare, cu date precise, să-ți spună o povestioară dacă-i fără prea multe înflorituri, că altfel e greu. Cât vorbește, gesticulează, se ajută cu mâinile continuând să modeleze forme, gesturi ale tăcerii și, fără a avea în față lemnul brut, îți lasă impresia că lucrează cu adevărat. Gesturile îi sunt șerpuitoare, mai dure, mai leneșe, pe cant sau pieziș și, curios pentru un vorbitor, trage mereu cu ochiul la vedenia pe care o modelează iar eu, privind la mâinile lui, nu mai știu despre ce vorbim.

- Se poate că profet înseamnă geniu?

- Nu mă interesează asta! răspunde el abrupt și încerc să descifrez ce-ar vrea să zică: *eu nu declin nuanțe și nu caut sinonime la înțelesuri*. Și continuă: pe mine nu mă interesează faptele profetului, cum Iisus îl scapă pe lepros de lepră, cum îl face pe olog să-și ia patul și să umble. Nu astea-s importante pentru mine, ci însăși viața lui care e o paralelă la opera lui.

Tace în răstimp gesticulând ca să reia:

- Balzac este fabulos. Nu scriitorul, ci omul. Putea fi tăietor de lemne sau măcelar și nu scriitor și rămânea la fel de fabulos ca om. Faptul că a murit într-un atelier (acum vorbește de Brâncuși) și și-a dat duhul între pietre (adică

între sculpturi) asta le dă o încărcătură și mai mare: opera e pe măsura vieții.

– Adică și viața lui e o capodoperă.

– Da, și asta poate fi ca o morală.

Am ajuns de unde am plecat, așa că insist:

– Cum e cotate azi, în Occident, Brâncuși?

– Acum Brâncuși e apăsător, e îndepărtat, evitat. După Calder, după Schöffer, Brâncuși pare supărător că face lucruri drepte. El mai miroase a oaiă pentru unii, e bănuț cioplitor de alții. Îi caută porecle... Se spune că arta lui nu se mișcă.

– Bine dar arta nu se mișcă, nu-i *cinetică*, dar, sigur, *mișcă*.

– E o artă monumentală care azi nu se mai caută și care azi nu se mai face. Arta monumentală te zdrobește. Ce să faci cu o *piramidă*, cu *Sfinxul* sau cu *Poarta sărutului*. Nu poți să le duci nicăieri. Azi trebuie arta bibelou și arta bibilită. Când expuneam la Paris, eu ocupam trei săli și lucram cu macaraua, iar un alt artist avea o vitrină, o simplă vitrină, cu vreo șaiszeci de sculpturi: chei scobite, cutiuțe rupte, brelocuri și alte minuni de genul ăsta. Altu' îndoiaie spițe de bicicletă și bagă bile de sticlă în ele! Ce să-i faci, și el are dreptate.

– Adică și el face artă?

– Dom'le, nu râde. Și atelierul ăstuia, că de aia îl țin minte, e mutat în muzeu, alături de atelierul lui Brâncuși. Sigur că și el face artă.

Abia acum observ că George Apostu vorbește despre artiști la timpul prezent, indiferent dacă mai sunt în viață sau nu. Am să-l întreb altădată de ce, pentru că, iată, că e vremea să-l las. Cum mă urcasem pe canapeaua încăpătoare ridicând picioarele, Flori, cu delicatețe feminină, mi-a scos pantofii din picioare, apucând tocurile cu colții. Până acum numai pe stăpân îl alinta descălțându-l și asta când, amețit, riscă să adoarmă încălțat. E singurul număr de dresaj pe care, repetându-l des, cățelandra lui l-a învățat foarte bine.

Nota autorului: Pentru a nu trezi nedumeriri prin titlu, precizez că *Reportajul* este scris în toamna anului 1975, în preajma sărbătoririi Centenarului Brâncuși, pe când eram student al Facultății de ziaristică din București. Reportajul, rămas inedit, urma să fie publicat în unul din numerele ziarului-școală scos în Facultate dar, cum se întâmplă cu multe texte ajunse într-o redacție, a rămas la portofoliu. Alături textului o fotografie făcută de mine și patru desene alese, în altă ocazie, dintr-un morman de schițe aflate în atelier și semnate de artist.

Ioana DIACONESCU

D 18/Arhiva CNSAS – Un dosar alcătuit de Consiliul Securității Statului – Scriitorii ce vor fi urmăriți după eliberarea din închisoare (III)

Cu această nouă secvență din Arhiva CNSAS continui punerea în pagină a unor etape din prima represiune violentă produsă în România între 1945 și 1960, activată de noua putere în urma impunerii de către Stalin, în România a guvernului Petru Groza, cu dominantă comunistă, la 6 martie 1945, după cum afirmam în numărul trecut al revistei. Deschizând *Dosarul Documentar nr 18*, în numerele din urmă am făcut publice o parte dintre documentele „privind arestarea și condamnarea unor indivizi de profesii diferite ca scriitori, ziarști, profesori, compozitori, pictori, artiști, regizori, în perioada anilor 1945 – 1960“, dovezi care atestă cu subiect și predicat, urmărirea acestora de către Securitate după ieșirea din închisoare. Subliniez faptul ca am ales în mod special documente ce-i privesc pe *scriitorii arestați și condamnați* care urmau să fie terorizați în continuare, odată noua viață în așa-zisa libertate,

cu metodele și prin instrumentele noii puteri instaurate. Acest „episod“, al III-lea, pe care îl ofer, spre publicare, prietenului Gellu Dorian pentru revista *Hyperion*, continuă ceea ce am început, acum câteva luni, în revista numită mai sus: o nouă fișă de istorie recentă și totodată de istorie literară în care se poate vedea cu certitudine că odată cu eliberare din temnițele politice nu avea loc eliberarea reală a celor care urmau să fie urmăriți în toate zilele vieții lor: foștii deținuți politici.

Menționez faptul că fișele aflate de mine în acest dosar sunt incomplete atât din punct de vedere al datelor biografice cât și al *motivelor* arestării. Aceasta se explică prin faptul că interesul era documentația în vederea ieșirii din închisoare (în scopul urmăririi informative după încheierea pedepsei) și nu a intrării în ea. Dar și așa, lapidare cum sunt, datele sunt

valoroase din punctul de vedere al adevărului istoric și desigur, inedite. Le-am completat cu informații necesare sub forma notelor pe care le-am alcătuit, la finalul fișelor fiecărui scriitor care va rămîne, toată viața, un proscris.

* * *

1. Păstorel[Al.O.]Teodoreanu

n.30 VII 1894

Arestat la 30 X 1959 pentru uneltire contra ordinii sociale. Condamnat la 6 ani închisoare corecțională. Pus în libertate la 21 IV 1962. Decedat la 13 III 1966.

Notă (n.m.- I.D.)

În 1960, în urma unei fabule satirice (din seria celor cu subiect politic) scriitorului și juristului Păstorel[Alexandru Oswald]Teodoreanu i se confiscă manuscrisele și o mare parte din cărțile din biblioteca personală. Totodată va fi „inclus“ în același an și încarcerat în 1961 în celebrul „lot – Noica Pillat“ cu următoarea Sentință a Tribunalului Militar a Regiunii a II-a Militară din Dosarul 201/1960: „Alexandru Oswald Teodoreanu e condamnat la 6 ani închisoare corecțională și 3 ani de interdicție pentru uneltire contra ordinii sociale.“

2. Pascandi[Paskandi] Geza

n. 18 V 1933

Arestat la 19 III 1957 pentru agitație. Condamnat la 6 ani închisoare corecțională. Pus în libertate la 26 I 1963 prin Decret.

Notă (n.m.- I.D.)

În 1957 scriitorul Paskandi Geza a fost arestat și acuzat de de incitare contra statului și ordinii publice, odată cu mișcările studentești din România generate de Revoluția din Ungaria. După arestare, volumul său de versuri „Pasărea roșie“ a fost confiscat și topit. A fost întemnițat trei ani la Gherla și alți trei ani în colonia Salcia din lagărul de muncă forțată din Delta Dunării. După eliberare a prestat munci necalificate iar dreptul de semnătură și l-a recăpătat în 1965. După 1971, în permanență urmărit și hărțuit. În 1974 a decis să se stabilească în Ungaria.

3. Adrian Marino

n. 5 XI 1921

Arestat la 22 II 1949 pentru activitate subversivă P.N.Ț. Condamnat la 10 ani temniță grea, iar în 1954 i s-a redus la 8 ani t[emniță].g[rea]. La 20 V 1957 i se fixează domiciliu obligatoriu pe timp de 24 de luni, care i se prelungește cu 36 de luni.

Ridicat restricțiile domiciliare la 20 V 1963 prin expirarea termenului.

Notă (n.m. – I.D.)

Criticul și istoricul literar Adrian Marino a fost arestat pentru „multiplicare și difuzare de texte ale Școlii de cadre din cadrul Tineretului Universitar Național Țărănist“. A fost întemnițat pînă în 1957 cînd a fost deportat în Bărăgan, în satul Lătești, între 1957 – 1963. Îi este interzis dreptul de semnătură pînă în 1965(anul debutului tardiv, la 44 de ani cu „Viața lui Alexandru Macedonski“; lucrare care fusese teza lui de doctorat din 1946).

Între 1971 și 1972 a urmat o specializare în Elveția cu sprijinul profesorului Rene Etiemble. Redactează(între 1973 – 1980) și „conduce prima revistă de studii literare în limbi străine de largă circulație“, Cahiers roumains d'etudes litteraires. A fost laureat al Premiului Herder în 1985. A primit Premiul Academiei Române și al Uniunii Scriitorilor.

„Biografia ideii de literatură“ pe care a alcătuit-o în 7 volume este „prima enciclopedie literară completă“.

4. Edgar Papu

n. 13 IX 1908

Arestat la 16 XII 1961 pentru uneltire contra ordinii sociale. Condamnat la 8 ani închisoare corecțională. Pus în libertate 23 VI 1964 prin Decret.

Notă (n.m.- I.D.)

Criticul literar și eseistul Edgar Papu va fi arestat cu acuzația de „întăită trădare și tentativă de răsturnare a ordinii sociale„,cu „omisiune de denunț“, „condamnat la 8 ani închisoare, confiscarea averii și 2 ani pierderea drepturilor civile“. După amnistiere nu-și recapătă drepturile de profesor universitar, nici nu va avea dreptul la vreun loc de muncă. Tîrziu, abia în anii 70 i se va accepta un curs de Teoria artei la Institutul de Arte Frumoase și un altul de Teoria Spectacolului la I.A. T. C., ambele **plătite cu ora**. Va ține conferințe și la Universitatea Populară (la sala Dalles) pînă în 1988... Va publica lucrări fără semnătură. După 1964 va fi marginalizat.

5. Arșavir Acterian

n. la 18 X 1907

Arestat la 19 II 1949 pentru uneltire. Condamnat la 3 ani închisoare corecțională. Pus în libertate la 17 II 1953

Notă (n.m.-I.D.)

Scriitorul, jurnalistul și juristul Arșavir Acterian, prieten și coleg cu Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Eliade, Emil Botta. A fost redactor – șef al revistei Vreamea.

A fost colaborator al revistelor *Ideea Europeană*, *Fapta*, *Discobol*. Face parte din faimoasa familie Acterian, (frate cu Jeni Acterian, regizoare și memorialistă și cu Haig Acterian, regizor, director al Teatrului Național din București). Închis politic între 1949 și 1953, inclus și condamnat în celebrul „lot Noica-Pillat” (1959 – 1964). Întemnițat la Jilava, Aiud și Canalul Dunăre-Marea Neagră. În documentul prezentat nu figurează decât prima condamnare. După eliberare, decăzut din drepturi civile, va lucra în munci necalificate ca mozaicar la Fabrica de cerneluri, apoi ca anticar și funcționar la Institutul de Hematologie.

6. Grigore Popa

n. 31 VII 1910

Arestat la 2 IX 1958 pentru activitate într-un grup legionar. Condamnat la 22 de ani muncă silnică.

Pus în libertate la 1 VIII 1964

Notă (n.m. - I.D.)

Poetul eseistul și filosoful Grigore Popa (a nu se confunda cu Grigore T. Popa), cu studii de specialitate la Paris și Fontenay – aux – Roses (1938 – 1939). Doctor în filosofie cu teza „Existență și adevăr la Soren Kierkegaard „sub conducerea lui D.D. Roșca.

7. Ovidiu Papadima

n. 23 VI 1909

Arestat la 21 VIII 1952 pentru crimă contra umanității. Condamnat la 4 ani temniță grea.

Pus în libertate la 7 X 1955 prin decret Notă (n.m. – I.D.)

Istoric literar, foclorist și profesor universitar. După studiile universitare la Facultatea de litere și filosofie din București, și-a luat doctoratul în Germania (studii doctorale între 1937 -1940), obținând bursa Alexander von Humboldt; imediat după obținerea doctoratului a obținut postul de lector la Catedra de literatură română din Viena (1940 – 1941). Asistent al lui G. Călinescu din 1941. Doctor în litere în 1944.

Arestat politic în 1952 (i se fabrică o acuzare), a fost închis în Calea Rahovei, Ghencea, Craiova. A ajuns și la Canalul Dunăre-Marea Neagră, în lagărul de exterminare de la Poarta Albă. Apoi la Gherla, Jilava...

A avut absolută interdicție de publicare pînă în 1963.

8. Henriette Yvonne Stahl

n. 9 I 1900

Arestată la 3 XI 1960 pentru trădare de patrie. I s-a fixat loc de muncă obligatoriu 72 de luni

Notă (n.m. – I.D.)

Scriitoare și traducătoare. Personalitate fascinantă, scriitoare de succes. A urmat cursurile Conservatorului de Artă Dramatică din București avîndu-l ca profesor pe Ion Livescu, fără să urmeze o carieră de actriță.

La 8 luni după fuga din țară a lui Petru Dumitriu (a cărui soție fusese și de care se despărțise după o conviețuire de 10 ani), este arestată și anchetată, acuzată de înaltă trădare de patrie.

La pas, pe drumul către sine

Pelerinaj către sufletul meu se vrea jurnalul unei duble călătorii. Una exterioră, ilustrată cu momente de pe drumul celor șapte milioane de pași, cât măsoară varianta franceză a cunoscutului El Camino de Santiago, și o călătorie eminentamente interioară, pe drumul către sine, către acel ipostas al lui Unu și identic care face din ființă o certitudine metafizică. Un drum nu se termină niciodată, celălalt se termină la masa de scris. Așadar un jurnal al aflării de sine pentru care e necesar un lung ocol în afara sinelui. Nu întâmplător, medievalii au numit acest sine ca *homo interior* (Sf. Augustin), localizându-l în inima omului și făcând din el potența revelatoare a comuniunii omului cu arhetipul divin. Dar înainte de a intra în tot acest labirint conotativ, pe *cărarea întortocheată* (un *sentiero sgheambo* – *Purg.*, VII, 70), cum își numește Dante drumul său către sine, e necesară o punere în temă a cititorului posesor de iPhone X plus, va trece cu vederea dimensiunea ascunsă, conotativă a acestei cărți. Căci pentru el, autorul, mare pișicher a pregătit ca o capcană un motto voios și frivol, preluat din... *Peripețiile soldatului Svejk*: „Hoinar, fără grijă sub cerul senin,/ Cu inima pururi voioasă,/ Treceam prin viață, voios pelerin,/ Și viața-mi părea mai frumoasă”.

Scopul unui pelerinaj poate fi definit în multe feluri. Căci unul este El Camino pentru ateul care vede aici o probă athletică, poate turistică, și alta este nevoința solitară a celui care face din fiecare zi o așteptare și din fiecare așteptare un temei de iluminare. Partea cu adevărat remarcabilă a oricărui pelerinaj stă în paradoxul că, pe poteca strămtă încap multiple satisfacții. Poți întâlni în marea catedrală din Compostella atei fericiți, precum Hemingway, alături de mistici împliniți, precum Dante, și el călător pe Camino. Dacă la cel dintâi, primează

spectacolul exterior, Hemingway reținând din Camino doar o fiesta continuă – a se vedea romanul său de debut: *The Sun Also Rises* (1926) – la autorul mistic, căutat este amănuntul în care germinează transcendența. Căci în amănunt se ascunde pentru mistic simbolul revelator, locul în care își dau mâna cerurile și pământul.

Nu întâmplător, Dante îl întâlnește pe Sf. Iacob, patronul acestui El Camino, în Paradis, tocmai la finalul parcursului său inițiativ. Aici, în al VIII-lea cer, pelerinul Dante are cu sfântul o discuție despre speranță și despre izvoarele ei. Este speranța care ne ține în viață și ne îndreaptă ochii la cer și de care Dante, veșnicul pelerin – se știe că poetul nu s-a mai întors niciodată în Florența lui natală – avea atât de multă nevoie. Dincolo însă de dimensiunea religioasă, speranța acoperă la Dante și o dimensiune pur subiectivă, pelerinul Dante sperând ca prin pioșenie și după multe rugăciuni să se întoarcă la locul botezului său ca un poet laureat (*poeta, e in sul fonte/ del mio battesimo prenderò 'l cappello* – *Par.*, XXV, 9). La fel, și autorul nostru speră să se întoarcă de pe El Camino Frances cel puțin ca un scriitor de succes...

Dante detaliază în *Vita nuova*, XXIX, ce însemnă amfibologicul cuvânt pelerin (it., *peregrino*, din lat. *peregrinus*). Căci, unul este sensul lui larg, care definește peregrinul aflat departe de țară, și altul este sensul *strâmt* (*stretto*), cum îi spune Dante, indicându-l aici pe cel ce călătorește „spre casa Sf. Iacob”, spre catedrala Santiago de Compostella, acolo unde se. Jurnalul lui Marian Apostol ilustrează atât sensul larg, immanent, al cuvântului *pelerin*, cât mai ales încărcătura lui de speranță, cea care a făcut din pelerinaj o formă de iluminare, iar din drum, șansa unei viziuni profetice. Căci, după orice preumblare la cer, tot Dante ne spune: „tu vei cunoaște drumul vieții tale (*lei saprai di tua vita il viaggio*)” (*Inf.*, X, 27).

În cartea sa de debut, Marian Apostol se arată definitiv angajat într-un tip de scriitură polisemică. Povestea începe aparent banal, fără trimiteri sau complicații, într-un magazin de materiale sportive din Timișoara. Aici, reșiteanul venit să se pregătească pentru marea călătorie e interelat de un necunoscut, care îi spune că recunoaște în el o notabilitate a urbei de pe Bârzava. Măgulit, viitorul pelerin ne devolează în acest episod liminar toate defectele cu care va avea de luptat ca pedestru pe cei cca 1000 km cât durează căutarea de sine. Numele acestor defecte sunt, așadar, vanitatea și, nu la urmă, ambiția. Dar, la capătul pelerinajului său interior, orgoliul face loc altruismului, iar din ambiție nu va mai rămâne decât mândria celui ce s-a depășit pe sine, descoperindu-se dincolo de sine. O lecție care îl face pe narator să spună, undeva, pe la finalul cărții: „Am învățat să-mi ridic ochii spre cer zicând: Ajută-mă, Doamne!... Mulțumesc, Doamne! Sfinte Apostol Iacob,

dacă m-ai adus aici, ajută-mă să trec peste pietrele acestea”... Din păcatele vechiului sine, noul sine mai păstrează însă o scamă pe suflet. Este vanitatea luciferică, mândria oricărui creator aflat la prima lui carte. Este orbirea care îl face să nu sublinieze suficient de apăsător detaliile esențiale ale cărții, acordând prea mare importanță amănuntelor exterioare, turistice, care încarcă prea mult această admirabilă carte.

Radu Cernătescu

„Egoismul unui vis” de Mihai Maxim sau despre arta vieții

Ceea ce avem al nostru suntem siguri că ne aparține pentru totdeauna și nici gând că s-ar putea vreodată să îl pierdem. Se gândește cineva când este sănătos că ar putea să-și piardă sănătatea sau un tânăr conștientizează că ar putea să-și piardă tinerețea? Ca să nu mai vorbim că nici viața nu ne prea vine a crede că într-adevăr o să o pierdem așa cum pățesc alții din jurul nostru. Iar dacă uneori ne simțim copleșiți de fericire pentru obținerea unui lucru care ne-a depășit chiar și dorința și imaginația, ne obișnuim repede cu el, adică cu binele, și ne spunem că, în fond, era și normal să se întâmple așa cum a fost, pentru că meritam. Ne obișnuim cu realizarea respectivă și o trecem în rândul firescului, apoi chiar al ritualului banal, fără a-i mai acorda atenția și grija de care toate existențele au nevoie pentru a dăinui, fie ele materiale sau spirituale. Ne fixăm privirea spre alte lucruri, spre alte situații pe care nu le avem, dar pe care alții le au și pe care, de aceea, le-am putea avea și noi, fără a ne îngriji suficient să păstrăm ceea ce avem și alții nu au.

Cam aceasta se întâmplă și cu personajele romanului scriitorului Mihai Maxim *Egoismul unui vis* (SEMNE, 2019), cu tânărul cuplu Antoaneta Filipescu și Stelian Musculeanu: ea, șefă de promoție la Conservatorul din

București, repartizată la Opera Română în rolul de mare speranță și vedetă în devenire; el, șef de promoție la Facultatea de fizică, repartizat la Institutul de Fizică Atomică și repede devenit șef de lucrări cu perspective strălucitoare; ei, amândoi deveniți rapid proprietari ai unei vile în Cotroceni și ai unui automobil greu de obținut în vremurile respective, se iubeau și ambii proveneau din familii așezate, respectate și asigurate material. Dar ceea ce aveau era deja trecut în raftul lucrurilor obișnuite, normale și firești.

Deci se iubeau, aveau o poziție profesional-socială de invidiat, cu mari perspective de creștere și aveau o stare materială de vârf pentru acele vremuri. Ce le mai trebuia? Le trebuia ceea ce nu aveau. Dacă se opreau doar la atât, la ce aveau, oricât de mult ar fi fost, și se declarau mulțumiți, se chema că sunt deja plafonați. Plafonați de la o vârstă mult prea tânără, deci, amândoi simțeau că trebuia să evolueze. Unde? În ce plan? În planul sentimental nu mai aveau unde: se iubeau, se adorau, se căutau, se doreau. Mai mult, ce? În plan material era, de asemenea, bine, dar aici întotdeauna e loc de mai mult, iar mai mult nu prea mai aveau ce aștepta din mediul în care trăiau, în mediul oferit de regimul din țara lor. Afară, da, acolo era loc de mai mult, de mult mai mult, de mai mult decât le trebuia, așa cum avea să își de seama Netty spre apusul vieții când, neavând ce face cu averea strânsă, o donează. În plan profesional-social? Și în țara lor erau cineva, dar cineva pe plan local. El nu putea să participe la congresele internaționale de fizică atomică decât la cele organizate în țările socialiste, pentru că era depozitarul unor secrete importante pentru apărarea țării, iar ea nu putea cânta pe marile scene ale lumii, decât pe cele din țările socialiste. Deci, aici era loc de mai bine, în străinătate, în *lumea liberă*, în țările capitaliste, și soluția era la îndemână: ea va rămâne în Italia de unde se va lansa pe marile scene ale țărilor vestice, adevăratele scene, și îl va aduce apoi și pe el, pentru reîntregirea familiei. Deci alegerea era făcută, treceau un pic iubirea pe plan secund, deoarece urma să stea despărțiți un an de zile, pentru a câștiga din punct de vedere socio-profesional și material. Și au câștigat. Au câștigat la ceea ce evaluaseră ca prioritate și au pierdut la ceea ce neglijaseră, considerând ca fiind un bun deja obținut, sigur și de nepierdut. Ea a ajuns ceea ce și-a dorit mai mult, vedetă internațională, lucru de care a fost mândră, dar a plâns toată viața după iubirea pierdută, după locurile natale, după amintirile din țară și după copiii pe care nu i-a avut niciodată. De aceea, la bătrânețe, se va întoarce să își trăiască ultimele zile în țara ei, într-un azil de bătrâni, iar averea strânsă, mai mult decât i-a trebuit, o donează pentru construcția unei case de copii. El, academician respectat, lucru de care a fost mândru, dar singur, fără copii, fără soție, fără familie, lucruri

pe care le-a regretat cu prisosință, și în final așteaptă să își sfârșească viața tot într-un azil de bătrâni, alături de biroul la care a lucrat toată viața și de care nu s-a despărțit niciodată.

Egoismul unui vis? Da, egoism! Dar nu față de alții, pentru că nu au privat pe nimeni de nimic în folosul lor personal. Egoism față de o parte din sufletul lor, față de dragostea lor, pe care au sacrificat-o, au dat-o la schimb pentru alte dimensiuni ale vieții. Dar dacă ar fi pus pe primul plan iubirea lor în detrimentul unei și mai bune stări materiale și unei și mai strălucitoare cariere, atunci ar fi fost vorba tot de un egoism față de o altă parte din sufletul lor? Nu știm precis. Nu suntem siguri, iar autorul nu ne spune nimic, ne lasă cu întrebarea.

Ne spune, însă, că în viață nu le poți avea pe toate la nivelul dorințelor tale, pentru că dorințele cresc pe măsura îndeplinirii lor, iar plapuma, oricât de mare ar fi, are și ea marginile ei și omul, oricât s-ar chinui de mult, nu poate ține în același timp, în aceeași mână, două sau mai multe pahare pline fără să verse câte ceva dintr-unul sau dintr-altul.

Sub tabloul de fundal al romanului, cel al nepotrivirii veșnice dintre ceea ce am vrea să fim, ceea ce suntem și ceea ce am fi putut să fim, autorul Mihai Maxim semnează, arătându-ne rezultatul pe care fiecare îl adună sub linie către final: ne mândrim cu ceea ce am realizat și regretăm ce nu am putut avea sau am ratat, căci de aceea sunt pe lume vise și dorințe, răsete și lacrimi, romane și poezii, filme și picturi, muzică și dans și, mai presus decât toate artele, arta vieții.

Ovidiu M. Curea

„Castelul cu speranțe”

Către finalul anului trecut și, evident, a începutului de nou an, tânărul septuagenar, Vasile TĂNASE, mi-a făcut, și-mi place să

cred că nu numai mie, o surpriză agreabilă: mi-a dăruit cartea de debut a domniei sale, intitulată, după opinia mea, riscant de simplu, dar de o grandoare sugestivă imensă, „CASTELUL CU SPERANȚE”.

Ei, bine, ce putem citi și afla și întâlni în paginile acestui prim tom, scris de către domnul inginer Vasile TĂNASE? Mult și multe! Volumul de față este editat la Dorohoi, în condiții grafice onorabile, iar textele, unele dintre ele, sînt însoțite de crochiurile inspirate și expresive, semnate de Andreea IFRIM.

Tematică diversă, stil alert, sobru, aproape concis, lexicul cel mai adecvat în susținerea temei alese de către autor. Și toate acestea nu sînt puține lucruri, pentru o plachetă de debut, însă cel mai mult m-a impresionat diversitatea și multitudinea temelor abordate, dar mai mare a fost surprinderea mea, față de eleganța, ușurința și lejeritatea, chiar firescul abordării subiectelor pe care Vasile TĂNASE ni le propune și, nu în ultimul rînd, realizarea, în cazul multora dintre ele, este fericită, expresivă și sugestivă.

Prezentul volum este conceput de către autor, pe cinci capitole distincte: balade, fabule, rondeluri, schițe și sonete. Cu excepția schițelor, se știe îndeobște că genurile celorlalte presupun o anumită știință și rigoare, deci reprezintă genuri lirice fixe. Și astfel se face că Vasile TĂNASE le abordează, tratează, așa zice, cu rigoare și talent.

Dintodeauna și pînă în ziua de azi, fabula a satirizat și „executat” tarele, relele, lăcomia, prefăcătoriile și inechitatea, existente încă din zorii civilizației umane și persistente și în actuala societate și, de ce nu, vor exista și în viitorime. Deci, de la antici, încoace, fabula și-a făcut mereu datoria și mai puțin efectul, pînă în prezentul cotidian. În „Adu-narea din pădure”, toate viețuitoarele acestui areal, precum odinioară, aceiași trăitori ai codrului, s-au adunat la sfat pentru a lua decizii hotărîtoare, măsuri, legi, pentru viitorul lor. Se-nțelege că au fost critici, certuri, au fost chiar pedepse și condamnări, survenite asupra celor care au păcătuit într-un mod sau altul.

Vinovații au fost arățați cu degetul, mă rog, cu aripa, ciocul, coada, laba sau colții. Fiecare învinuit s-a apărat, după putința și posibilitățile sale: ciripind, cîrîind, sîsîind și chiar mîrîind, grohăind, urlînd. Această fabulă seamănă foarte bine cu întrunirea animalelor din proza „Noptile de Sinziene”, semnată de Mihail SADOVEANU. Întregul capitol al fabulelor este absolut remarcabil.

Despre celelalte secțiuni ale prezentei cărți, pot să afirm cu convingere și tărie, că există multiple realizări deosebite, față de o infimă parte parțial realizată. Cînd hotărăști și te angajezi să scrii în formele fixe, cu ritm și rimă și c-un anume număr de versuri, trebuie să te încadrezi în forma fixă a acestora! Rareori Vasile TĂNASE ignoră regulile canonice și, mai cîteodată, autorul o dă în bară, nu la fix, ci în cea transversală!

Intenționat am lăsat, pentru finalul acestei succinte prezentări, schițele domnului Vasile TĂNASE. Acestea, schițele sale, au tematică diversă, dar atât realizarea, cât și credibilitatea lor le fac mai puțin reușite și le-aș încadra, mai degrabă, în rîndul reportajelor literare.

Ei, bine, cu puține neizbîndiri, dar și cu realizări deosebite, „CASTELUL CU SPERANȚE”, semnat de Vasile TĂNASE, ne dă și nouă încrederea că s-a mai ivit un condeier, de care, pentru viitor, trebuie să luăm aminte. Că și lumea literelor, în care a pătruns Vasile TĂNASE, cu această carte, este una mereu dură și în perpetuă schimbare!

Nicolae Căruntu

Despre „omul amestecat” din mesopotamia.md

Poezia Mariei Pilchin am citit-o dintr-o răsufare (Maria Pilchin, *Poeme pentru Ivan Gogh*, Pitești, Paralela 45, 2015). Asemenea lucru mi se întâmplă cu volumele de versuri care rezonază cumva aparte cu trăirile și stările mele de spirit. În cazul *Poemelor pentru Ivan Gogh*, această carte mi-a „răscolit” copilăria și adolescența care, de multe ori, îmi lasă ciudata senzație că fac parte dintr-o cu totul altă viață. Una ale cărei însemne însă le-am purtat peste ani, ca pe niște sechele: *steluța lui Lenin*, povestea cu *ivanușca* și *ali-onușca*, hit-ul *ivanushki international*, filmul sovietic *malenikaia vera*, zilele de *informare politică*, apoi *iura roșca* (...) *erou național*, pe

care, deja studentă la litere, l-am urmat în *orașelul libertății*. Am găsit în acest volum o poezie care se vrea, în mare parte, expresia unei realități contradictorii, tensionate, fixând drama unui popor aflat într-o lungă și sinuoasă căutare de sine, trăindu-și acut criza propriei identități: și aveai două nume/ și zâmbeai/ te uitai în oglindă/ să îți cauți celălalt nume/ nu mai era/ căci emigrase/ numele tău se exilase/ dincolo de tine (CONTROL VAMAL).

De mai bine de două decenii traversăm o perioadă de tranziție anevoioasă și, aparent, interminabilă. Cu toate acestea, trecutul sovietic nu s-a desprins definitiv de noi (nu vrea să se desprindă sau nu îl lăsăm să o facă). Se obstinează să mai vegheze asupra noastră: *matrioșka nu pleacă nicăieri/ ea stă ca un lar la colțul patului* (PUPA RUSA) și să ne alimenteze continuu un sentiment al unui „om amestecat”, al unui „om între lumi”, așa cum mărturisește însăși autoarea într-un interviu, pe care îl suntem sau îl simțim că suntem aici în Basarabia. Separată de ani de zile în tabere etnice ostile, năucită de *toate culorile/ curcubeului politic* (IVAN GOGH), lumea nu se mai așază în mesopotamia noastră: *in mesopotamia mea/ nordul și sudul/ ca vârfurile unui ou fabergé/ se bat de mult ca/ într-un război civil/ care mai de care* (NU MERIDIANE CI PARALELE).

Deși își țese poezia pe canavaua unei realități social-politice anormale și debusolante, poeta nu se lamentează și nici nu condamnă această realitate (cel puțin, nu o face cu o virulență afișată), așa cum se întâmplă

în cazul altor scriitori focalizați pe degringolada lumii în care trăim. Dramatismul trăirilor „omului amestecat” din *Poemele pentru Ivan Gogh* e disimulat cu multă finețe sub masca ironiei. Mai mult, asupra acestei ambianțe neprielnice eul liric proiectează o atitudine conciliatoare, pe care o generează dimensiunea erosului. Iubirea este cea care împacă „popoarele” în universul poetic al Mariei Pilchin: *tu ești gog/ și eu magog/ tu mă devorezi/ pe mine/ eu pe tine/ suntem cele/ două popoare/ care se inghit/ până se naște/ pacea/ pax magna în/ www.mesopotamia.md* (GOG ȘI MAGOG), iubirea senină, tandră, protectoare, îndelungată, cuprinzătoare, care se produce bravând orice impediment: *ei strigau cu pancartele/ noi ne iubeam/ nebun și paradisiac* (IVAN GOGH); *ei scriau cărți despre iubire/ cu o sută de ani cu fronturi de (v)est/ noi ne iubeam de cădeau paturile* (IUBIREA CE NE PROTEJEAZĂ); *după ce ne iubim/ toată noaptea/ sau stăm treji/ unul lângă altul/ facem riduri/ ochii se sting/ îmbătrânim/ ne urățim/ cu tine/ nu mi-e frică/ nici de moarte* (IUBIREA ȘI ESTETICA URĂTULUI).

Ce m-a impresionat în mod aparte la autoarea acestui volum e felul cum face trecerea, cu mare ușurință, aproape imperceptibilă, de la atitudinea dramatică la cea ironică și ludică. În plus, ironicul, ludicul, împreună cu elementele de livresc și cultural pe care le găsim din plin în carte asigură poemelor Mariei Pilchin prospețime și o notă distinctivă.

Galina Anișoi

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:

COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:

4 LEI/PERSOANĂ

ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 8 LEI/PERSOANĂ

TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

HYPERION

REDAȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**

Președinte: Costică Macaleți

în parteneriat cu

**Memorialului Ipotești - Centrul Național
de Studii „Mihai Eminescu“**

Director: Ala Sainenco

Editor: Fundația Culturală „Hyperion

- Caiete botoșănene“ Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:

Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:

Nicolae Corlat

Secretar de redacție:

Vlad Scutelnicu

Redactori:

Andrei Alecsa, Emilia
Ivancu, Adrian Lesenciu

Redactori asociați:

Ala Sainenco, Mircea A.
Diaconu, Valentin
Coșereanu, Pompiliu
Crăciunescu, Liliana
Grecu

Colegiul de redacție:

Leo Butnaru,
Al. Cistelecan, Marius
Chelaru, Constantin
Coroiu, Ana Coșereanu-
Florescu, Theodor
Damian, Corneliu
Dumitriu, Radu Florescu,
Liviu Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Nicolae Sava, Cassian
Maria Spiridon, Vasile
Spiridon, Victor Teișanu,
Vasile Tudor, Geo Vasile,
Dumitru Ungureanu,
Matei Vișniec, Radu
Voinescu

**Documentarist,
culegere/distribuție:**

Dora Corlat

Tehnoredactor:

Ciprian Boariu

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ:

Mihaela Albu
Gabriel Alexe
Galina Anițoi
Constantin Arcu
Henrieta Mihaela Artimon
Mihai Babei
Lucian Bălan
Tatiana Bibica
Viorica Angela Borisov
Leo Butnaru
Elena Cardaș
Bică Nelu Căciuleanu
Nicolae Căruntu
Radu Cernătescu
Marius Chelaru
Al. Cistelecan
Theodor Codreanu
Daniel Corbu
Nicolae Corlat
Ovidiu Constantin Cornilă
Constantin Coroiu
Valentin Coșereanu
Nicoleta Crăiete
Ovidiu M. Curea
Theodor Damian
Ioana Diaconescu
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima

Dumitru Augustin Doman
Gellu Dorian
Raluca Faraon
Ion Filipiuc
Radu Florescu
Corneliu Fotea
Emilian Galaicu-Păun
Ioan Holban
Victor Hreniuc
Emilia Ivancu
Horațiu Ioan Lașcu
Adrian Lesenciuc
George Luca
Georgică Manole
Emanoil Marcu
Carmen Mihalache
Ioan Moldovan
Miruna Mureșanu
Angela Nache Mamier
Irina Nechit
Dumitru Necșanu
Lucia Olaru Nenati
Marius Oprea
Mircea Oprea
Nicolae Oprea
Nicolae Panaite
Petruț Pârvescu
Ovidiu Pecican

Ovidiu Petcu
Bartosz Radomski
Constantin Rupa
Nicolae Sava
Viorel Savin
Ionel Savitescu
Gouthama Siddarthan
Cassian Maria Spiridon
Vasile Spiridon
Liviu Ioan Stoiciu
Arcadie Suceveanu
Krzysztof D. Szatravski
Robert Șerban
Cristina Șoptelea
Valentin Talpalaru
Victor Teișanu
Florentina Toniță
Vasile Tudor
Lucia Țurcanu
Dumitru Ungureanu
Magda Ursache
Petru Ursache
Lucian Vasiliu
Ioan Radu Văcărescu
Radu Voinescu
George Vulturescu
Thierry Wolton

hyp.cloudebs.com

www.eminescuipotesti.ro/calendarcultural.htm

www.eminescuipotesti.ro/docpdf/Hyperion4-5-6_2019.pdf

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia